

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

\$B 110 880

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Class

THEODORI EPISCOPI MOPSUESTENI

IN EPISTOLAS B. PAULI

COMMENTARII.

VOL. II.

**London: C. J. CLAY AND SON,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
17, PATERNOSTER ROW.**

**Cambridge: DEIGHTON, BELL AND CO.
Leipzig: F. A. BROCKHAUS.**

THEODORI EPISCOPI MOPSUESTENI

IN EPISTOLAS B. PAULI

COMMENTARII.

THE LATIN VERSION WITH THE GREEK FRAGMENTS.

WITH AN INTRODUCTION NOTES AND INDICES.

BY

H. B. SWETE, D.D.,

RECTOR OF ASHDON, ESSEX ;

LATE SENIOR FELLOW OF GONVILLE AND CAIUS COLLEGE, CAMBRIDGE.

IN TWO VOLUMES.

VOL. II.

I. THESSALONIANS—PHILEMON.

APPENDICES. INDICES.

EDITED FOR THE SYNDICS OF THE UNIVERSITY PRESS.

Cambridge :

AT THE UNIVERSITY PRESS.

1882

[The rights of translation and reproduction are reserved.]

BS '64?
T5
v.2

1. 1. 1.

Cambridge:
PRINTED BY C. J. CLAY AND SON,
AT THE UNIVERSITY PRESS.

P R E F A C E.

THE issue of this volume has been postponed in consequence of the additional labour involved in the preparation of Appendix A. I trust that the delay may be justified by the convenience which will attend the binding up of the Interpreter's directly dogmatic utterances with the remains of his Commentary on ten of the Pauline Epistles.

I have been compelled to relinquish the hope of printing a list of variants which Cardinal Pitra had offered to supply from a third MS. of the Latin translation (cf. I. xv. *n.*). The Cardinal has recently written to express his regret that he is unable to furnish the information. His withdrawal is the more unfortunate, as he is not at liberty to reveal the present locality of the MS.

Among the notices which the first volume has received in England and in Germany I have observed but one which offers any suggestions for the further emendation of the text. These criticisms, which are from the pen of Professor J. L. Jacobi, have been incorporated, as far as I have been able to accept them, among the additions and corrections which follow the Commentary.

My acknowledgements are again due to Mr Bensly, for having revised the Syriac quotations in the notes and Appendices ; to the officers and workmen of the University Press, for their continued endeavours to bring the letter-press to perfection ; and to the Syndics of the Press, for the patience with which they have borne the many delays incident to the execution of my task.

For myself, the work which has occupied the leisure of the last seven years will have its full reward, if this edition of one of the most remarkable of ancient commentaries shall be permitted to lighten in any way the toil of those who are engaged in the higher labour of editing and interpreting the Epistles of S. Paul.

ASHDON,

May, 1882.

CONTENTS OF VOLUME II.

	PAGE
COMMENTARY AND NOTES:	
First Epistle to the Thessalonians	1—40
Second Epistle to the Thessalonians	41—66
First Epistle to S. Timothy	67—188
Second Epistle to S. Timothy	189—232
Epistle to S. Titus	233—257
Epistle to Philemon	258—285
ADDENDA ET CORRIGENDA	286
APPENDICES:	
A. Fragments of the Dogmatic Works of Theodore . .	289—339
B. On the Text of the Pauline Epistles followed by Theodore	340—345
C. On some further citations from the Latin Theodore by writers of the Ninth Century	346—348
INDICES:	
I. Passages of Holy Scripture cited by Theodore . .	349, 350
II. Writers quoted or referred to in this edition . . .	351—354
III. Latin words of unusual form or signification . . .	355—363
IV. Greek words commented upon, or of rare or late occurrence	364—368
V. Subject-matter of the Introduction, Commentary, Notes and Appendices	369—377

Ἔοικεν δὲ φιλοπονώτερον περὶ τὴν ἱερὰν ἡμῶν καὶ θεῖαν γραφὴν
διατεθῆναι, εἰ καὶ ἐν πολλοῖς παρασύρεται τῆς ἀληθείας.

PHOT. *biblioth.* cod. clxxvii.

THEODORUS MOPSUESTENUS
IN EPISTOLAM B. PAULI
AD THESSALONICENSES I.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Paulus peragrabat diuersas ciuitates prae-
dicans fidem quae in Christo est. diuina uero monitus reuela-
tione uenit ad ciuitates Macedoniae, exinde uero uenit et Thessa-
lonicae, sicut est cautissime discere ex libro Actuum apostolo-
rum; praedicauit ergo inter ceteras etiam Thessalonicensibus 5
pietatis doctrinam. aduersariis uero super hoc indignantibus,
euenit ut multa pateretur idem apostolus in eadem ciuitate Thes-
salonicensium; in qua et illi qui crediderunt Christo multa susti-
nuerunt mala a contribulibus suis, ita ut cogeretur beatus Paulus
a Thessalonica discedens Athenis proficiscere. pertimescens uero 10

2 munitus *H* 3 Thessalonicam *r* 7 et uenit (*for* euenit) *r* | id est (*for*
idem) *C* r* 10 Athenas *r* | proficisci *r*

2. *diuina u. mon. reu.*] Acts xvi. 10. The *ciuitates M.* were Philippi, Amphipolis, and Apollonia; Acts xvi. 12, xvii. 1. Thdt. notices the preeminence of Thessalonica: ἡ Θεσσαλονικὴ πρωτεύει... τῆς Μακεδονίας.

6. *aduersariis uero ... indignantibus*] Acts xvii. 5: ἡγλώσαντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινὰς ἀνδρας πονηροὺς (the *contribules* = συμφυλέτας of the Thessalonian Christians; cf. *infra* on c. ii. 14) καὶ ἐχλοποιήσαντες, κ.τ.λ.

10. *proficiscere*] Rönisch, *Italia*, p. 301.

Athenis, dat.; cf. *Romae* = ἐπὶ τὴν Ῥώμην (1. p. 117, ll. 8, 20), *Thessalonicae* (above, l. 3).

pertimescens uero, &c.] The substance of this passage is thus given in Cramer's catena, which here has ὁ/ in the margin: δειλιάσας μήποτε μετατεθῶσιν ἀπὸ τῆς πίστεως, πέμπει Τιμόθεον πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν· ἐκεῖνου δὲ ἐλθόντος καὶ ἀπαγγελλαντος ὡς εἰσὶν ἐδραῖοι, χαίρων γράφει πρὸς αὐτοὺς· ἅμα δὲ ἀκούσας ὅτι περὶ τὸν βλον ἐλαττώματά τινα εἶχον, καὶ πρὸς ταῦτα γράφει. καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις.

de illis qui crediderant, ne forte atrocitate aduersariorum impulsus a suo deuiarent proposito, coactus Timotheum misit ad eos, simul ut et illa quae gesta fuerant disceret, et fidelium animos tam sua praesentia confirmaret, quam etiam exhortatione salubri moneret
 5 in fide persistere; qui etiam cuncta illa implens quae sibi a beato apostolo fuerant iniuncta, reuersus ad eum nuntiabat ei quoniam multa ab aduersariis perpassi mala sustinuerint, nec a fide discesserint. inter cetera uero nuntiauit ei esse aliqua apud illos quae corrigi debeant. haec a Timotheo discens apo-
 10 stolus scribit ad Thessalonicenses primam hanc epistolam, laudans eos, quod in aduersis rebus ita fideliter sustinuerunt pro fide decertantes; instruit uero eos et de illis quae apud eos inconuenienter geri cognouerat. omnia uero euidentissime ex illa interpretatione quae per partes fit, melius agnoscere poterimus.

15 *Paulus et Siluanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo Patre et domino Iesu Christo; gratia uobis et pax.*

hoc in loco uel maxime ostendit quoniam †*gratia uobis* sic ponit, sicuti nos in praescriptione epistolae solemus 'salutem' ponere; posuit uero et *in Deo Patre*, sicut et nos scribere consue-
 20 uimus 'in Domino.'*

τὸ χάρις ἡμῖν οὕτως τίθησιν ὥσπερ ἡμεῖς τὸ χαίρειν ἐν ταῖς προγραφαῖς τῶν ἐπιστολῶν εἰώθαμεν τὸ ἐν θεῷ πατρὶ θεοεικῶς, ὡς καὶ ἡμεῖς τὸ ἐν κυρίῳ γράφομεν.

4 ex oratione (for exhort.) r 6 Paulo (for ap.) H | nuntiavit Hr
 7 in aduersariis C* in aduersis C (corr) 13 autissime C* aptissime C (corr)
 audissime Hr 17 in (def gratia) add C* H 21 sq. Coisl. 204, ff. 161 a, 162 a
 [Cr. vi. 340, 344, Fr. 145: cf. note] θεόδωρος. τὸ δὲ χάρις, κ.τ.λ. (f. 161). 22 ἐπι-
 γραφαῖς (f. 162). 22—3 τὸ δὲ ἐν θ. π. (om. θεοεικῶς), ἐν κυρίῳ (om. τὸ) (f. 161).

9. *apostolus ... cognouerat*] Cited by Lanfranc.

12. *instruit uero, &c.*] Thus the epistle falls into two parts, the first consisting of commendation, the second of instruction and reproof. The second division begins at iv. 1 (v. *infra*).

13. *omnia uero euidentissime, &c.*] Thdt. (whose arg. follows Th.'s very closely): ἀκριβέστερον δὲ ταῦτα ἢ κατὰ μέρος ἐρμηνεῖα διδόνει. The plan of the Ep.

was so simple that no prolonged introduction seemed necessary.

17. *gratia uobis, &c.*] The Gk. of this passage occurs twice in Cramer's catena, being cited by an error of the catenist under Col. iv. 18; see vv. 11. Cf. the comm. on Eph. i. 2.

19. *posuit u. et 'in Deo Patre, &c.'*] Cf. the letters of Alexander the friend of Origen (Eus. vii. 11), Alexander of Alexandria (Socr. i. 6), and S. Athanasius,

gratias agimus Deo semper pro omnibus uobis, memoriam uestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei uestrae et laboris et caritatis et patientiae spei domini nostri Iesu Christi coram Deo et patre nostro.

'et gratias (inquit) agimus pro uobis, et sine intermissione pro uobis oramus; memores enim sumus illa quae pro fide estis operati, et laborem illum quem pro caritate Christi sustinuistis, et tolerantiam quam in tribulationibus ipsis operibus ostendistis, propter illa quae sperantur uobis adesse pro illa quam in Christo habetis fide.' bene autem adiecit *coram Deo et patre nostro*; † ut dicat quoniam 'placite Deo ista facitis'; ita ut uideatur fides illa quae erga Christum est et affectus ille secundum Dei fieri uoluntatem.* et docens eos quoniam iuste omnia pro fide sustinent:

scientes fratres dilecti a Deo electionem uestram, quoniam euangelium nostrum non fuit ad uos in uerbo tantum, sed in uirtute et Spiritu sancto et in satisfactione multa.

ἵνα εἴπῃ ὅτι 'ἀρέσκοντες τῷ θεῷ ταῦτα ποιεῖτε' ὥστε φανῆναι θεοῦ ἀρέσκειαν τὴν ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστιν καὶ τὴν περὶ αὐτὸν διάθεσιν.

1 uestram H   9 sperant r   11 placita l | faciatis r   17 Coisl.
104, f. 162 b [Cr. vi. 345] ἔμπροσθεν, κ.τ.λ. ἵνα εἴπῃ, κ.τ.λ.

e. g. ad *Epict.* init.: 'Ἐπικτήτῳ Ἀθανάσιος ἐν κυρίῳ χαίρειν. Thdt. repeats this remark when commenting on 2 Thess. i. 2: τὸ δὲ ἐν θεῷ πατρὶ ἔσκεν τῷ παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς γραφομένῳ· καὶ γὰρ ἡμεῖς εἰώθαμεν γράφειν· 'ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι ἐν κυρίῳ χαίρειν.' Chrys. on the other hand connects ἐν θ. π. with τῇ ἐκκλησίᾳ Θεοσ.

Th.'s text seems to have omitted ἀπὸ θεοῦ, κ.τ.λ. after ἐλρήνῃ; and so possibly the text used by Chrys. and Thdt., neither of whom comments on the words, although they are represented in their MSS. and editions. The O. L. gave the fuller form, and it is retained in some of the purest MSS. of the Vulg.

3. *patientiae*] So O. L.; Vulg., *sustinentiae*. *Coram*=ἔμπροσθεν, Vulg., *ante*;

cf. *infra*, c. ii. 19(?), iii. 9, 13.

6. *memores ... illa*] Rönsch (*Itala*, p. 413) cites 1 Thess. ii. 9 (Am., Fuld.) in illustration of this irregularity. Our translator there prefers the genitive.

10. *bene autem adiecit, &c.*] Chrys. (cf. Thpht.) offers the alternative of connecting ἔμπροσθεν, κ.τ.λ. either with *μνημονεύοντες* or with *τοῦ ἔργου*. Thdt. follows Th. in accepting the latter arrangement, but differs from him slightly in his interpretation; ἐπόπτης δὲ τούτων (φησὶν) ἐστὶν ὁ τῶν ὄλων θεός. Th.'s explanation is ascribed to Severianus (apparently) in Cramer's catena.

ut dicat...facitis] Cited by Lanfranc; see vv. 11.

15. *ad uos*] = πρὸς ὑμᾶς (?), as Chrys. *In uerbo*=ἐν λόγῳ. Vulg., *in sermone*—a

'scitis (inquit) quemadmodum electi estis (hoc est, quemadmodum ad fidem accessistis), non puris sermonibus nostris credentes; †nec enim dicebamus tantum, sed et miracula ostendebamus* magna et gloriosa per uirtutem Spiritus effecta, ex quibus
5 confirmabimini de his quae a nobis ad uos dicebantur. itaque ergo quae cognouistis cautissime, illa cum iustitia retinete, neque ab illis quae uobis accidunt malis a uestro discedatis proposito.'
deinde et ex illis quae erga se erant suadens illis adiecit :

sicut scitis quales fuerimus in uobis propter uos.

10 'sed et illa quae erga nos sunt optime recognoscitis, in quibus et ipsi fuerimus pressuris, et quanta fuerimus uestri causa perpeSSI.' bene quia posuit *propter uos*, ut eos magis ad reuerentiam inuitaret; si enim ipsi pro illis patiebantur, multo magis illi ipsi pro se pati iusta ratione debebant. quod et cum ueritate
15 dictum maius eos adhortare uidebatur; amabilis etenim tunc est uel maxime laus, quando non fuerit gratis alicui tributa, sed ex praecedentibus negotiis animum ad uirtutes soleat excitare.

et uos imitatores nostri facti estis et Domini.

nam quia dixerat et illa quae ab illis erant similiter extitisse,
20 ualde poterat suadere eos ut in hisdem permanerent. unde optime et *Domini* faciens commemorationem maiorem fecisse

οὐκ εἶπομεν μόνον, ἀλλὰ καὶ θαύματα ἐπέδειξάμεθα.

2 ad deum (for ad f.) r 3 ostend. om r 6 retinere C* 7 pro (for ab) C
(corr) 8 adiecit C r 15 adhortari r 19 sim. erant r 20 inde iidem
(for in hisd.) r 22 Coisl. 204, f. 163 a [Cr. vi. 346] οὐκ εἶπ. φησὶν μ., κ.τ.λ.

word which our translator employs as the equivalent of *ῥῆμα* (Eph. v. 26, vi. 17), whilst *uerbum* is his usual rendering for *λόγος*. *Satisfactione*; see note on Col. ii. 2. O. L. and Vulg., *plenitudine*.

i. *electi estis*, h. e., &c.] On Th.'s doctrine of Election see i. p. lxxxv.; and with the present passage cf. Thpht.: ἐξελέγητε γὰρ εἰς τὴν πίστιν ὑπὲρ τοὺς πολλούς.

2. *non puris sermonibus*] Th., followed by Thdt. and Thpht., regards ἐν δυνάμει κ. ἐν πν. ἁγ. as referring to the miracles which accompanied S. Paul's preaching; cf. i. p. i, l. 4, note, also the comm. on

Gal. iii. 2, iv. 4, and below, v. 6.

5. *itaque ergo* = ταιγαροῦν (?). *Cum iustitia* = iusta ratione (εἰκότως).

11. *pressuris*] θλίψεσιν. Cf. Rönsch, *Italia*, pp. 43, 320. Thdt. agrees with this interpretation of οἱ ἐγενήθημεν: τοὺς κινδύνους θελοὶ οὗς ὑπὲρ αὐτῶν ὑπέστησαν.

12. *propter...inuitare*] Lanfranc.

15. *adhortare*] Cf. i. pp. 59, l. 21, note, 201, l. 8; add *imitare*, ii. p. 5, l. 1, *imitasse*, l. 8.

21. *optime...exhort.*] Lanfranc, nearly. *maiolem f. u. exhort.*] Thdt.: μέγα μὲν Θεσσαλονικέων ἐγκόμιον καὶ τὸ τοὺς ἀποστόλους ζηλώσαι· πολλῶ δὲ μείζον,

uidetur exhortationem, siquidem in pressuris non solum imitare apostolos uidentur, sed et ipsum Dominum. deinde et manifestam faciens imitationem quam dicit:

suscipientes (inquit) *uerbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.*

5

'passus (inquit) est Dominus pro nobis, per crucem salutem nobis expediens. et ipsi pro illa fide quae in eum est tribulationem sustinentes, ut sciatis et nos et Deum imitasse; quoniam illa quae tristitia erant ita sustinuistis cum gaudio, non grauitur illa ferentes quae uobis accidebant, sed bono animo 10 fuistis ob illa bona quae hinc uobis retribui expectantur.' †et bene adiecit dicens *Spiritus sancti*; nec enim erat aliter gaudere illos qui ad praesens tristabantur pro illis quae necdum uidebantur, nisi illa miracula quae a Spiritu fiebant firmam illis fidem de futuris praepararent*; ut ad illas uirtutes inspicientes 15 facile possint ferre illa, quae in praesenti tristitiae plena esse uidebantur. et augens in laudem eorum illa quae ad exhortationem illorum illis ipsis poterunt conuenire:

ita ut fieretis forma omnibus credentibus in Macedonia et Achaia.

20

καλῶς δὲ προσέθηκεν τὸ πνεύματος ἁγίου. οὐ γὰρ ἦν ἑτέρως ἐνταῦθα λυπουμένους χαίρειν ὑπὲρ τῶν οὐ φαινομένων, εἰ μὴ τὰ ὑπὸ τοῦ πνεύματος γενόμενα θαύματα βεβαίαν αὐτοῖς παρέιχεν τῶν μελλόντων τὴν πίστιν.

2 uidetur C H r	3 facit r cum (for quam) r dicat C	4 in m.
trib. H	6 p. est inquit C	8 et (bef Deum) om C (corr)
12 erit H	13 qui (for quae) r	16 facile ferre p. C r
204, f. 163 a [Cr. vi. 346]	23 καλῶς δέ, κ.τ.λ.	21 sq. Coisl.
	23 ὑπὸ πνεύματος Cr.	

μᾶλλον δὲ πάντων μέγιστον, τὸ καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσπότου μιμήσασθαι τὰ παθήματα.

4. *suscipientes*] So Ambrstr.; Vulg., exc. Cf. *infra*, p. 13, l. 15, note.

12. *bene adiecit d.* 'Sp. s.'] Cf. *supra*, p. 4, l. 2, note. *Nec enim...uidebantur* (omitting *illos...tristabantur* and substituting *gauderent* for *erat gaudere*), Lanfranc.

15. *ad illas uirt. insp.*] I.e. joy of the Holy Ghōst = joy produced by the evidence of miracles wrought by His power. Chrys.

and Thdt. take higher ground: ἡ χαρὰ ἐν τοῖς πνευματικοῖς· πάντων μέγιστον τὸ ...πνευματικῆς ἡδονῆς ἐμφορεῖσθαι.

18. *illis ipsi*] Read perhaps *rebus ipsis*.

19. *fieretis*] O. L. and Vulg., *facti sitis*; Ambrstr., *fueritis* (an error of the scribes for *fieretis*?). *Forma* is probably from the Vulg.; Th.'s text (see p. 6, l. 3) seems to have presented *τύπους*, and so Chrys., Thdt., Dam., &c.

‘uos enim insipientes illi qui in Macedonia sunt et Achaia, et credunt et sustinent persecutionem, erubescences ne dissimiles uobis in hoc saeculo uideantur.’ et quemadmodum formae extiterunt illorum qui se non uiderant?

5 *a uobis enim diffamatum est uerbum Domini non solum in Macedonia et Achaia, sed et in omni loco fides uestra quae ad Deum exiuit.*

†*uerbum* Dei hoc in loco non fidem dicit, nec enim fides ab illis accepit principium; ‘sed omnes (inquit) cognouerunt
10 quanta pro fide passi estis, et omnes fidei uestrae firmitatem mirantur, ita ut et alteros adhortentur.*’

et abundantius illa ipsa constringens, ait:

ita ut non necesse habeamus loqui aliquid; ipsi enim de nobis adnuntiant qualem introitum habuimus ad uos, et quomodo con-
15 *uersi estis ad Dominum a simulacris seruire Deo uiuo et uero et expectare filium eius de caelis, quem suscitauit ex mortuis, Iesum, qui eripiet nos ab ira uentura.*

‘nec enim indigemus ubicumque fuerimus aliquid de uobis dicere, eo quod cognita sunt omnibus illa quae erga uos facta

20 *λόγον κυρίου ἐνταῦθα οὐ τὴν πίστιν λέγει, οὐ γὰρ ἡ πίστις ἀπ’ αὐτῶν ἔλαβεν τὴν ἀρχήν· ἀλλ’ ἀντὶ τοῦ ‘πάντες ἔγνωσαν ὅσα ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐπάθετε, καὶ πάντες ὑμῶν τὸ βέβαιον θαυμάζουσιν τῆς πίστεως, ὥστε καὶ προτροπὴν ἐτέροις γενέσθαι τὰ ὑμέτερα.’*

5 defamatum *CH* 13 non om *C** 14 habuerimus *C r* 20 sq. Coisl.
204, f. 163 b [Cr. vi. 348, Fr. 145] θεόδωρος. ἄλλος φησὶν λόγον, κ.τ.λ.

7. *exiuit*] ἐξεληλύθεν. So Clarom.; Vulg. (Am. and Fuld.), ‘profecta est.’

8. *non fidem dicit*] Not ‘the Faith’ in the abstract, but the Thessalonians’ faith; not the doctrine of the Gospel, but its success at Thessalonica. Thdt. repeats this in clearer words: οὐκ ἐπειδὴ ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν τὸ κήρυγμα, ἀλλ’ ὅτι τούτων ἡ περὶ τὰ θεῖα προθυμία πολυθρύλητος γενομένη πολλοὺς εἰς ζῆλον τῆς εὐσεβείας ἐκίνησεν. Cf. Thpht.: τυντέστω· ἡ περὶ τῆς ὑμῶν ἀρετῆς φήμη ἐποίησεν ἔξα-

κούσιον γενέσθαι πᾶσιν τὸ κήρυγμα. Ambrstr. appositely refers to Rom. i. 8.

11. *adhortentur*] The Gk. suggests the addition of *ea quae erga uos sunt*, or the like; or the change of *adhortentur* into *adhortetur* (sc. *fidei u. firmitas*) or of *alteros* into *alteri*. For *adhortare* act. see p. 4, l. 11, note.

13. *ita ut non necesse hab.*] So Ambrstr. *Qui eripiet* (τὸν ρύμενον); so O. L. The Vulg. less exactly renders, ‘qui eripuit.’

fuerunt, ita ut nulla sit invidia referentibus, quemadmodum suscepti sumus a uobis cum celeritate (hoc enim dicit *qualem introitum habuimus ad uos*); et quemadmodum nostris placitis doctrinis, discessistis quidem a simulacrorum cultura, recognouistis uero uestrum dominum, qui et uere uiuit et est Deus 5 uerus; credidistis autem et illis quae de Iesu dicta sunt uobis, quoniam et a mortuis resurrexit ut omnes nos, qui in eum credimus, ab expectata liberet poena, et quoniam de caelo ueniet omnia nobis beneficia praestans.' bene autem primum dixit aduentum eius de caelo, deinde resurrectionem, et quidem cum 10 ordine id secundum esse uideretur, eo quod ad fidei confirmationem illud uel maxime erat dignum, quod de caelo sit in fine saeculi cum magna adpariturus gloria. †notandum est autem, quoniam in simulacrorum abdicatione Deum et 'uiuum' et 'uerum' esse adseruit, ut e contrario ostendat simulacra neque uiuorum neque uerorum esse deorum, sed tantum quia falso nomine

ἐπισημαντέον δὲ ὅτι ἐν τῇ τῶν εἰδώλων ἀναχωρήσει τὸν θεὸν καὶ ζῶντα καὶ ἀληθινὸν προσεῖπεν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκείνων

7 qu. res. a mort. r 9 omnibus Cr 13 cum magna om r 17 ἐπισημαντέον δὲ φησιν ὅτι cod. edd.

2. *suscepti sumus*, &c.] See the account of this *εἰσοδος* in Acts xvii. 4: προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλῳ τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πλῆθος πολὺ, γυναικῶν τε πρῶτων οὐκ ὀλίγαι.

3. *placitis*] Jacobi, reading *enim* in l. 4, corrects *placitis*.

5. *uestrum dominum*] Comp. the text, p. 6, l. 15. It would seem that either Th. read *ἐπιστρέψατε πρὸς τὸν κύριον* (cf. 2 Cor. iii. 16)—a variant of which there is no trace here; or the scribe has imported *κύριον* into the text from this comment.

7. *resurrexit ut...liberet poena*] On the relation of the Resurrection to the *ἀφαιρέσις* *ἀμαρτιῶν*, see above on Eph. i. 7.

9. *bene autem primum*, &c.] I.e. the Second Advent, although [*et quidem* = *καὶ περ*, cf. I. p. 184, l. 9, note] later in time (c. iv. 14) than the Resurrection is placed first, inasmuch as it supplies a yet greater

object of faith and hope. Chrysostom's explanation is less forced: 'ἀναμένειν (φησὶν) τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν.' τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν ταφέντα; διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει, 'ὃν ἡγείραν,' κ.τ.λ.

13. *notandum...adserui*] Cited by Lanfranc.

15. *ut e contrario ostendat*, &c.] See the Gk. below, and I. p. xxxvi. Dr Jacobi remarks: "uerba ostendat...dicatur non Theodori sed interpretis latini glossema esse uidentur." Thdt.: ζῶντα μὲν αὐτὸν ὠνόμασεν ὡς ἐκείνων οὐ ζῶντων· ἀληθινὸν δέ, ὡς ἐκείνων ψευδῶς θεὸν καλουμένων. Cf. Chrys. on 1 Cor. viii. 5: ἐπειδὴ οἱ μὲν [παχύτεροι] οὐδὲν πλέον τῶν λίθων ἴσασιν, οἱ δὲ [δοκουντες φιλοσοφεῖν] λέγουσιν καὶ δυνάμεις τινὰς οἰκεῖν ἐν αὐτοῖς ὡς καὶ θεοὺς καλοῦσιν, πρὸς μὲν οὖν ἐκείνους φησὶν ὅτι 'οὐδὲν ἐδωλον ἐν κόσμῳ,' πρὸς δὲ τούτους, ὅτι 'οὐδεὶς θεὸς ἕτερος ἐὶ μὴ ἐγώ.'

id dicatur. igitur ubicumque uocem hanc inuenerimus, scire nos conuenit quoniam neque de Patre ad interceptionem dici possit Filii, neque de Filio ad interceptionem dici possit Patris; similiter et Patrem et Filium Deum apud omnes pios esse
 5 creditum.* dicens autem ista ad exhortationem eorum, memoratur ultra et illa quae secundum se sunt; illa uel maxime dicens quae illi ipsi apud se facta esse sciebant, ut et illa quae de se erant cum illis commemorans, suaderet illis non cedere tristitiae:

10 *ipsi enim nostis, fratres, introitum nostrum qui fuit ad uos, quoniam non inanis fuit, sed ante passi et contumeliis affecti, sicut nostis, in Philippis, fiducialiter egimus in Deo nostro loqui ad uos euangelium Dei in multo agone.*

'scitis (inquit) quoniam non absolute nec fortuitu ad uos
 15 uenimus; sed licet multa mala Philippis passi fuerimus, tamen non defuimus ad uos uenientes cum fiducia praedicare uobis pietatem, et quidem cum multa nobis ab exteris incumberet necessitas.' bene autem dixit quia *in Deo fiducialiter gessimus*; ut ne sibi uideretur ipsam fiduciam adscribere, ideo eam cooperationi diuinae adscripsit. demirandum est autem et illud quod

ὥστε ὅπου ποτ' ἂν τὴν φωνὴν εὐρίσκομεν ταύτην, εἰδέναι χρὴ ὅτι μῆτε ἐπὶ πατρὸς εἰς ἀναλρεσιν λέγει υἱοῦ, μῆτε ἐφ' υἱοῦ εἰς ἀναλρεσιν πατρὸς, ὁμοίως ἀληθινοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ παρὰ τοῖς εὐσεβέσιν.

3 interceptionem r 10 quod (for qui) C*H 11 tanta (for ante)
 H (corr) 13 sollicitudine (for agone) r 16 destimus C* destitimus C
 (corr) desumus H: txt r 17 a dextris (for ab ext.) r

2. *neque de Patre, &c.*] Cf. *supra* on Eph. iv. 6, and notes there.

10. *nostis*] O. L. and Vulg., "scitis;" and so in vv. 2, 5, 11, followed in v. 5 by our translator. *Qui fuit, &c.* = τὴν πρὸς ὑμᾶς. *Quod* (see vv. 11.) may possibly point to a neuter form *introitum*, cf. I. p. 170, l. 1, note; but as the comm. just below gives *introitus noster*, I have followed the Corbie corrector and Rabanus. *Fiducialiter eg.* (=f. *gessimus*, below, l. 18), Rösensch, *Itala*, p. 150; Vulg. "fiduciam habuimus," Ambrstr., "exerta libertate

usi sumus" (cf. I. p. 194, l. 13, note). *Agone*: O. L., "certamine," Vulg., "sollicitudine;" see vv. 11., and cf. I. p. 282, l. 7, note.

14. *non absolute nec fortuitu*] Chrys.: οὐ κενὴ γέγονεν [ἡ εἰσοδος]· τούτῳ ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ οὐδὲ ἡ τυχοῦσα. Lanfranc cites (with a slight omission) *scitis, inquit... passi*.

19. *ut ne sibi uideretur, &c.*] Thpht.: ὅρα δὲ πῶς τῷ θεῷ πάλιν τὸ πᾶν ἀνέθηκεν, 'ἐπαρρησιασάμεθα' εἰπὼν 'ἐν τῷ θεῷ,' τούτῳ, ὅπ' ἐκείνου ἐνδυναμούμενοι,

dixit apostolus: *quoniam non fuit inanis introitus noster*, eo quod multa erat ante passus; quasi ergo qui in passionibus ipsis lucrum sibi conlocet, dum nihil existimat se inane facere, quando et pati eum contigerit ob pietatem. et quoniam dixit *passiones*, dicit etiam et doctrinae modum:

5

consolatio enim nostra non ex errore, neque ex immunditia, neque ex dolo; sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis euangelium, sic loquimur, non tamquam hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

'consolationem' hoc in loco uocat doctrinam. 'sic enim uos 10 (inquit) docuimus,—non sicut illi solent docere, qui seducere uolunt illos quos docent, aut aliquid illis referre non uerum, qui et dolo saepe illa quae dicunt occultant—sed dogma uerum et plurima praeditum cautela et munditia, quod et probatis nobis creditum esse uidetur; unde et ipsi probatione conse- 15 quenter perstetimus agentes, sicque illud cum fiducia dicentes, sicuti conueniebat eos facere, qui non hominibus placere student, sed Deo, qui mentem cautissime cognoscit.' haec uero uniuersa coniunxit, ut ostendat quoniam iusta ratione fiducia est abusus; persistens uero referre illa quae secundum se sunt ad edocendos 20 eos edicit:

nec enim aliquando in uerbo adulationis fuimus, sicut ipsi scitis.

6 consolationem enim nostra non ex sermone *H* 10 consolationem uel exhortationem *r* 11 docuimus inquit *H** 14 quod et probabit nobis *cr.* nobis *e. u. C** *H* quod et probabiliter nobis *cr. e. u. C (corr)* quod et probabit et nobis *cr. e. u. r* 15 probationem *C* 16 perstitimus *C (corr)* 20 docere (*for* referre) *H*

2. *quasi ergo qui, &c.*] Pelag.: "non est inanis sermo, qui completur constantia passionis." Oec.: *πῶθεν τοῦτο, φησὶν, ὅτι οὐ κερὴ γέγονεν [ἡ εἰσόδος];...οὐκ ἂν ἐπαρρήσαμεν εἰ μὴ θεῶν ἡδεῖμεν τὸ κήρυγμα.* 6. *consolatio*] Tert., "aduocatio;" Ambrstr., Vulg., "exhortatio." The rendering in the text is the more singular in the face of Theodore's own explanation; see next note. *Ex...ex...ex=ἐκ...ἐξ...ἐν.* The third *ex* is perhaps a copyist's error; the Latin versions correctly give "in dolo."

10. *consolationem h. in l., &c.*] So

Chrys.: *τὸντέστιν ἡ διδασχὴ. Thdt.: παράκλησιν τὴν διδασκαλίαν ἐκδλεσεν.*

14. *quod et probatis, &c.*] The fluctuations of the MSS. shew the difficulty which the scribes felt in understanding this sentence. The repeated *nobis* may have added to their perplexity. The Gk. seems to have been *ὁ καὶ δεδοκιμασμένοι ἐπιστεύθημεν.* Comp. v. 4, *δεδοκιμασμεθα...πιστευθήναι.*

15. *probatione consequenter*] See vv. 11., and for the construction adopted in the text, cf. i. p. 119, l. 14.

'e contrario etenim dicebamus quod illi qui pie uiuere cupiunt, tribulationes praesentis uitae sunt passuri.' bene autem adiecit *sicut scitis*; illos ipsos testes suorum uerborum producere properat.

5 *neque in occasione auaritiaē.*

'neque ad quaestum respeximus.' et hoc dicens non adiecit ultra *sicut scitis*, sed

Deus testis.

iusta ratione uitae suae Deum testem est abusus quasi plus
10 idoneum.

neque quaerentes ex hominibus gloriam, neque a uobis neque ab aliis.

'sed neque respeximus aliquando qualiter adquiramus laudem, aut a uobis aut ab aliis aliquibus.' cautissime enim posuit *non*
15 *quaerentes*; hoc est, 'non auspicantes hoc, nec hanc habentes actus nostri intentionem; hoc enim est quod a nobis fieri conuenit, ut ne intuitu gloriae humanae aliquid faciamus. nam nec ad nostrum crimen poterit peruenire, cum illa faciamus quae conueniant cum lege diuina, si nos ab hominibus gloria fuerit
20 subsecuta.'

cum possimus oneri esse, sicut Christi apostoli.

† hoc ad illud reddidit quod dixerat, *neque in occasione avari-*

τοῦτο πρὸς τὸ οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας ἀπέδωκεν μείζον

8 testis est d. r   9 testem deum C   teste deo r | usus r   10 idoneo r
11 omnibus (for hom.) C*   12 illis (for aliis) C* H   14 a, ab om C* H ab
bef al. add C (corr): txt r   15 hoc ausp. C r l   22 occasione C*   23 sq.
Coisl. 204, f. 164 b [Cr. vi. 349] τοῦτο πρὸς, κ.τ.λ.

9. *quasi plus idoneum*] Cf. Chrys.:
ἐπερ ἦν θήλων, αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας...
ἐπερ δὲ ἀδελφὸν ἦν...θεὸν καλεῖ μάρτυρα.
Similarly Thdt., Oec., Thpht.

11. *ex hominibus...a uobis*] ἐξ ἀνθρώπων...ἀφ' ὑμῶν. So Ambrstr. (Clarom., "et hominibus...a uobis.") The Latin authorities generally neglect the distinction.

14. *cautissime enim, &c.*] The Ap. disclaims merely the desire of popularity;

cf. Chrys.: οὐκ εἶπεν ὅτι 'ἡμιμυσθμεν' ...ἀλλ' 'οὐκ ἐξηγήσαμεν.' *Auspicientes*, 'taking in hand'; see De Vit, s.v. *Intuitu gloriae* = "ob gloriam," "gloriae causa," a phrase, like *contemplatione* w. gen., chiefly known to the Latin of the jurists; cf. I. pp. xli., lviii.—Lanfranc cites *cautissime...intentionem*.

22. *hoc ad illud reddidit, &c.*] So Thdt., regarding οὐρε ζητοῦντες...ἀπ' ἄλλων as parenthetic, and like Theodore under-

tiae; magis enim erat ut et habentes potestatem quasi apostoli illa quae ad usum necesse habebant sibi acciperent, nec hoc uoluissent accipere.*

sed facti sumus quieti in medio uestro.

hoc est, 'omni mediocritate et humilitate sumus abusi, no- 5
lentes graues aliquibus uideri.'

*sicuti si nutrix foueat suos filios, sic desiderantes uos com-
placemus participare uobis non solum euangelium Christi, sed
nostras ipsorum animas, quoniam carissimi nobis facti estis.*

uult equidem dicere quoniam 'tantum longe sumus ut pondus 10
tribulationum grauitur feramus, ita ut in illis malis cum multo
desiderio uos docere festinarem; libenter pro uobis supponentes
etiam animas nostras, eo quod fortiter uos diligebamus et affectu
integro erga uos tenebamur.' demiratione uero dignum illud
quod uolebat comprobauit prolati exempli qualitate; nam et 15
matribus consuetudo est ut suis filiis suum lac cum multa
celeritate praebeant, existimantes se adiuuare, cum filios suos
lactare potuerint. 'nutricem' uero hoc in loco matrem dixit

γὰρ ἦν τὸ καὶ ἔχοντας ἐξουσίαν ὡς ἀποστόλους τὰ πρὸς τὴν χρείαν
λαμβάνειν, μὴ δὲ τοῦτο ἐλέσθαι.

20

4 uestri C (corr) H uestrum r 5 usi r 8 participari C (corr) 9 facti
om H 14 digna r 15 qualitatem C* r 17 adiuuari C (corr)

standing the Apostle to refer in the pre-
sent words to the burden of his temporal
support. Pelagius takes the same view of
δυνάμενοι, κ.τ.λ.: "id est, ut de euangelio
uiueremus." On the other hand Chrys.
seems to regard *ἐν βάρει* as = *ἐν δόξῃ* (cf.
2 Cor. iv. 17), and the later Gk. commen-
tators waver between these two interpre-
tations; e.g. Oec.: *ἡ ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ ἡ
ἐν βάρει, τούτῳ, λαμβάνειν καὶ τρέφεσθαι*.

2. *acciperent*] Jacobi corrects *accipere*,
and this accords with the Gk.; but *quasi*
...*acciperent* may have been written by
our translator to represent *ὡς...λαμβάνειν*.
Perhaps a second *ut* has fallen out
before *quasi*.

4. *quieti*] = *ἡπιοι*, the reading of all
the Greek commentators, exc. Thpht. 2.
The Latin versions render *paruuli*, fol-
lowing the variant *νήπιοι*, which Thpht.
gives as an alternative.

7. *complacemus participare*] Our
translator, with the Cod. Clarom. ("cupi-
mus"), understood *εὐδοκοῦμεν* as a present,
and so perhaps Th. himself; cf. Thdt.:
*ἡμεῖς μεθεῖν καὶ ποθοῦμεν. Nostras ipso-
rum = τὰς ἐαυτῶν.*

10. *tantum longe sumus ut...ita ut*] =
"tantum abest ut...ut."

12. *supponentes etiam animas nostras*]
ὑποθέντες καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Cf. Rom.
xvi. 4 (*ὑπέθηκαν*, Vulg. *supposuerunt*).

18. *nutricem ... matrem dixit*] I.e.

quae filios suos nutrit, et hoc euidenter ostendit per illa quae adiecit dicens, *si foueat filios suos*. deinde et quod magis augere eius poterat intentionem, eo quod nihil ab illis accipere uoluerit :

memores enim estis, fratres, laboris nostri et lassitudinis; nocte 5 enim et die operantes ad hoc, ut ne grauemus quemquam uestrum, praedicauimus [in uobis] euangelium Dei.

‘scitis et ipsi quantum sustinuimus laborem, ut ne graues uobis esse uideremur pro nostra necessitate. persistebamus enim, et non solum in die erga uestram doctrinam occupari 10 uidebamus, nec poteramus per totum diem operi insistere, ita et ut sufficere nobis potuissemus.’ et pro omnibus his illorum ipsorum utitur testimonio et Dei :

uos (inquit) testes estis et Deus, quam sancte et iuste et sine querela uobis qui credidistis fuimus; sicut nostis, quomodo 15 unumquemque uestrum tamquam pater filios suos obsecrantes uos et consolantes.

utitur quidem illorum ipsorum testimonio, eo quod ipsi sciebant qualiter eos ad instar patris patienter obsecrabat, et consolabat super accidentibus illis tristitiis, deprecans eos non 20 discedere a fide. memoratus est autem et Dei, quia dixit, *sancte*

1 illam C (corr) r   2 sicut (for si) r   5 grauaremus C (corr) H r   6 in
uobis om C H r   8 uidemur C*   uideamur r   9 et om C | occupare C* H
11 et (1°) om r | sufficeret C* H   12 et om C* r   14 aduimus r   18
ab (for ad) H | obsecrabatur C*   19 consolabatur C (corr) r | accedentibus C r

τροφός is here a ‘nursing mother;’ cf. Deut. i. 31 ὡς ἐστὶς τροφοφορῆσαι ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ. So Thdt.: μητρὶ... οἰκεῖον ἐπιμελουμένη βρεφῶν ἀπελκασεν ἑαυτὸν· τὴν αὐτὴν γὰρ καὶ τροφὸν καλεῖ καὶ μητέρα. Chrys. on the other hand, overlooking ἑαυτῆς, strangely remarks: οὐχὶ μᾶλλον τῶν μητέρων εἰσὶν προσηγεῖς [αἱ τροφαί];

4. *memores ... lassitudinis*] Vulg., “memores...fatigationem;” cf. II. p. 3, l. 6, note. *Ad hoc ut ne...* = πρὸς τὸ μή, κ.τ.λ. O. L., “ad hoc ne.” *In uobis* seems to have fallen out by a clerical error; cf. the comm. “erga uestram doctrinam,” &c.

9. *et non solum in die, &c.*] The sentence seems imperfect; possibly in its original form it stood: *et non solum in die operabamur, sed et nocte; nam in die ergo, &c.* The homoeoteleuton in *die...* in *die* would account for the omission. S. Paul, Th. meant to say, made up by night work for the loss of time in the day which was occasioned by his preaching. Comp. Pelagius: “laborem manuum nocte et fatigationem uerbi die; ceterum semper operabatur quando docebat.”

15. *obsecrantes*] So Ambrstr. O. L. and Vulg., “deprecantes.”

19. *consolabat*] Cf. I. p. 194, l. 19, note.

20. *memoratus est autem et Dei*] Cf.

et iuste et sine querela uobis qui credidistis; apud quem maxime de his cauta cognitio haberi uidebatur.

et testificati sumus ut ambuletis digne Deo, qui uocauit uos in regnum suum et gloriam.

bene quia posuit *testificati sumus*, ita ut ostendat quoniam 5 in principio haec ipsa illis loquebatur, quod conueniat eos dignos habere actus, quibus placere possint illi qui eos uocauit in suam cognitionem cum magna futurorum promissione; pro honoris magnitudine etiam paria eos agere conuenit. et dicens sua iterum ad illorum transit personam, quando quidem illa quae 10 et erga se sunt commemorans, ut eos ad reuerentiam adducat; quando uero ad laudem eorum sese aptat, ut eorum alacritatem tali studio magis suscitare uideatur:

et propter hoc et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum suscepissetis a nobis uerbum auditus Dei, suscepistis 15 non sicut uerbum hominum, sed sicut est uere, uerbum Dei, qui et inoperatur in uobis qui credidistis.

‘et talia quidem erant nostra; non deerant autem et illa quae a uobis sunt. unde et gratias agere Deo pro uobis non cessamus, quoniam suscipientes a nobis Dei doctrinam, non sicut 20

1 habere *CHr* 5 quippe (*for* quia) *r* 6 principium *C** 8 onus (*for* honoris) *C* H* oneris *C* (*corr*) omnis *r* 11 ad hoc commemorat (*for* commemorans) *r* | reuelationem (*for* reuer.) *r* 12 quando quidem uero *C* (*corr*) | et (*for* ad) *C* H*: *txt r* | se *r* 17 operatur *r* 18 et alia *CH* et aliorum *r*: *txt conj. Jacobi*

Rönsch, *Itala*, p. 373. Thdt.: τοῦ δὲ θεοῦ τὴν μαρτυρίαν προστίθεικεν· ἐπειδὴ τοῖς ἀνθρώποις δῆλα τὰ ὁρώμενα μόνα, τῷ δὲ θεῷ καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις λανθανόμενα.

3. *et testificati sumus*] καὶ μαρτυροῦμεν. Our translator has mixed up the two constructions *et testificati* (“et testificantes,” O. L.), and *testificati sumus* (Vulg.).

9. *paria eos agere conuenit*] Thdt.: ταῦτα δὲ ἐποιοῦν (φησὶν) προτρέπων ὑμᾶς κατάλληλον εἶναι βλῶν τῷ κεκληκότε θεῷ.

10. *quando quidem...quando uero*] Cf. i. p. 74, l. 3, note. With the comm. cf. Thdt.: ἐπειδὴ τῇ διαμαρτυρίᾳ δεῖος ἐνέθη-κεν, τοῖς ἐπαίνοις παρεμυθήσατο. Lan-

franc inverts this passage: “eorum laudem commemorat, ut illorum alacritatem suscitet; quae erga se sunt commemorat, ut eos ad reverentiam adducat.”

15. *suscepissetis...suscepistis*] παραλαβόντες...ἐδέξασθε. Vulg., “accepissetis...accepistis.” The O. L. sought to mark the difference of the verbs: *percepissetis...excepistis* (Clarom., Aug.), *accepissetis...suscepistis* (Ambrstr.). *Qui et inoperatur*, δὲ καὶ ἐνεργεῖται. So Vulg., “qui operatur.” In the O. L. the relative was referred to λόγον, and this appears to have been the construction preferred by Th.; cf. p. 14, l. 2 sq.; *qui* (l. 6) may be merely an echo of δὲ.

hominibus uobis loquentibus suscepistis, sed sicut conueniens erat suscipere eos qui diuinam suscipiebant doctrinam, quae etiam et ipsis operibus ostenditur esse apud uos.' et quemadmodum in operibus ostendatur dicens :

- 5 uos (inquit) *imitatores facti estis, fratres, ecclesiarum Dei quae sunt in Iudaea in Christo Iesu, quoniam eadem passi estis et uos a propriis contribulibus, sicut et ipsi a Iudaeis.*

'similia (inquit) passi estis illorum, qui in Iudaea crediderunt Christo; sicut enim illi a Iudaeis multa sunt perpassi mala, 10 sic et uos a propriis contribulibus'—ut dicat, 'gentibus.' bene autem eos est adhortatus, commemorans illos qui in Iudaea crediderunt, ut sustineant et ipsi magnanimiter laborent, siquidem non soli contemplatione pietatis patiuntur. nam et ecclesiae integrae quae per totam sunt Iudaeam diuersis fluctuabantur 15 persecutionibus. unde et latius Iudaeorum explicans malitiam, ostendit hinc, quanta et qualia patiebantur ab illis qui inter illos habitabant :

qui et dominum (inquit) occiderunt Iesum et suos prophetas, et nos persecuti sunt.

- 20 bene in medio posuit *prophetas*, ex quibus comprobatur eo quod et Dominum sola malitia interimere usurpauerunt et apostolos; siquidem et erga suos prophetas tales exititisse uidentur. et quod his maius est :

et Deo non placent.

- 25 dein et quod odiri magis erant digni :

6 in (2°) *om r* 9 quae (*for* sicut) *C (corr)* 12 et ipsi sust. *l* | ne (*for* et) *C Hr* [et, laborem *ed. Migne*] 16 illis (*om ab*) *C*H* illi *C (corr)*: *txt r* 18 uos (*for* suos) *r* 24 non deo *r* 25 odere *C*H* odire *C (corr)*: *txt conj. Jacobi*

3. *ipsis operibus*] Thdt.: ἐδειξεν δὲ αὐτοῖς [τοὺς λόγους] τοιοῦτους καὶ τῶν πραγμάτων ἢ πείρα, i.e., as he proceeds to explain, (1) the extraordinary gifts of the Spirit, (2) the patient endurance of suffering for the Gospel's sake. Th. is induced by the following γὰρ (v. 14) to confine the allusion to the latter. Cf. Thpht.: πότεν δῆλον ἐστὶ ὡς θεοῦ λόγον ἐδέξασθε; ἐνεργεῖται γὰρ (φησὶν) ἐν ὑμῶν· τούτεστιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν δεικνύται.

εἰ μὴ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐδέξασθε, οὐκ ἂν τοὺς τηλικούτους πειρασμοὺς οὕτως γενναίως ἠρέγκατε.

6. *a propriis contribulibus*] ἀπὸ τῶν ἰδίων συμφ. O. L. and Vulg., "a uestris."

10. *ut dicat, 'gentibus']* Cf. II. p. 1, l. 6, note.

bene...sustineant] Cited by Lanfranc.

13. *ecclesiae...persecutionibus]* Cf. I. p. 20, l. 15 sq., and note on l. 18.

25. *odiri]* See vv. 11. The sense

et omnibus hominibus sunt contrarii, prohibentes nos gentibus loqui ut saluentur.

et quidem ex hoc factum est

ut impleantur eorum peccata semper; peruenit enim super eos ira in fine.

5

'nihil (inquit) mirum quodcumque facere adnuntur, ita ut nihil illis deesse uideatur mali. perfectam ergo pro quibus agunt poenam ab aeterno iudice excipiant.' haec autem omnia coniunxit in personam Iudaeorum, maximeque eos iusta ratione accusans; necessarie uero in praesenti memoriam eorum faciens 10 simul et ut ostendat quanta patiuntur fideles qui sunt in Iudaea, qui in certamine quasi medio conuersantes; scilicet ut ostendat Thessalonicenses nihil tam durum a gentibus sustinuisse, si tamen illa quae patiuntur cum illis quae in Iudaea geruntur comparare uoluerint. haec igitur omnia [ad] exhortationem 15 Thessalonicensium posuit. quoniam uero inter cetera dixerat de suo ad eos aduentu, hinc incipit illa quae post profectionem sunt dicere, publicans pariter in his etiam suum affectum quem habet erga illos:

nos autem, fratres, desolati a uobis ad instar orphanorum ad 20 tempus horae, facie non corde, abundantius adcelerauimus faciem uestram uidere in multo desiderio.

bene per omnia auxisse uisus est suum erga illos affectum, in eo quod dixit '*non corde a uobis discessimus sed facie*;' et quod ab illis ad tempus segregatus, statim cupierit eos iterum uidere. 25

4 perueniet *C* (corr)   7 uero (for ergo) *C r*   8 excipient *C* (corr)
accipiant *r*   10 necessario *r*   12 quasi in m. *H*   15 ad om *CH* | in
ex. *C* (corr): *txt r*   16 uero om *H*   18 quam *C**   20 autem om *r*
25 ad temp. ab illis *C r* | interim (for iterum) *H*

seems to require this emendation, which is suggested by Dr Jacobi.

1. *contrarii*] So O. L.; Vulg., "aduersantur." *Ut impleantur* = εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι. Similarly O. L. ("ut compleantur"). The Vulg. adheres to the active form of the sentence.

13. *si tamen*, &c.] For *si tamen* = εἴγε, see I. p. 172, l. 13, note; II. p. 44, l. 18, note.

18. *aff. quem*] Cf. vv. 11.; *aff. quam* (*C*) = τὴν διδόντων ἡμ...

20. *ad instar orphanorum*] Added by our translator to the rendering of the O. L. and Vulg., with the view of representing more completely the sense of the Gk.; cf. I. p. xxxvi. sq. So below (p. 16, l. 1), *segreg. se ad instar orph. dixit* = ἀπορφανισθέντα ἐαυτὸν λέγει.

super omnia autem quod segregatum se *ad instar orphanorum* dixit, multum suum affectum ostendit. et quidem in superioribus dixerat quoniam 'sicut pater unumquemque uestrum obsecrabam;' sed ibi quidem paterna imago aptata esse uidebatur, in
5 absentium uero exquisitione illud quod dixerat separatum se *ad instar orphanorum*. nam huiusmodi uel maxime absentia etiam ab ipsa necessitate coartatur, ut patrem filii requirant. et quae est huius concupiscentiae probatio?

propter quod uoluimus uenire ad uos.

10 et quia dixit *uoluimus*, pluraliter de se dicens, adiecit:

ego quidem Paulus et semel et bis.

et quid obstitit?

sed impediuit nos Satanas.

† eo quod erant adiuuandi Thessalonicenses ex eius praesentia;
15 ergo necessarie omnem nociuitatem Satanae adscripsit.* et quoniam non uane in eorum haberetur affectu ostendit:

quae est enim spes nostra aut gaudium aut corona gloriandi? nonne uos coram domini nostri Iesu Christi estis in eius aduentu? uos enim estis gloria nostra et gaudium.

20 τῷ μέλλειν ὠφελεῖσθαι Θεσσαλονικέας ἀπὸ τῆς αὐτοῦ παρου-
σίας ὡς ἂν ἀναγκαίως πάντων τῶν βλαβερῶν ἀνατιθεμένων τῷ
Σατανᾷ.

1 autem *om r* | se *om r* 5 absent *CHr* 6 ab (*for ad*) *C* H* 7 ad
(*for ab*) *C** ad ipsam necessitatem *r* | coartantur *C (corr)* 10 adicit *C r*
18 corona (*for coram*) *CH* | Christi estis *om C* 20 sq. Coisl. 204, f. 166 a [Cr.
vi. 352] θεοδώρου. τῷ μέλλειν, κ.τ.λ.

2. in *supr.* dixerat, &c.] Cf. Oec. (after Chrys.): ἄνω εἶπεν ὅτι ὡς πατὴρ τέκνους συνεγενόμην· νῦν ὡς τέκνον πατέρας ἐξήτει.

4. in *absentium u. exquisitione*] See vv. 11.; the final *u* of *absentium* has been dropt before *uero*. For *exquisitio* see Paucker *spic. add. lex. lat.*, pp. 270, 292; like so many of the rarer words of this translation, *exq.* seems to have been chiefly used by the jurists. *Coartatur* (dep.) = cogit. *Concupiscentiae* = ἐπιθυμίας. In the text (*supra*, p. 15, l. 22) the translator had followed the Latin versions.

10. *pluraliter*] πληθυντικῶς.

14. *eo quod*, &c.] This sentence as I believe originally ran: "negotiorum impedimenta Satanae esse impedimenta dicens, eo quod," &c. See note to c. iii. 4.

17. *gloriandi*] καυχήσεως (O. L. and Vulg. less exactly, "gloriae"). *Corona* (see vv. 11.) is almost certainly a correction for *coram*, which I have ventured to replace; the genitive which follows misled the copyists. For *coram domini* (ἐμπροσθεν [= ἐναντίον] τοῦ κυρίου) see Rösensch, *Itala*, p. 442. Tertullian *ad h. l.* has "coram Domino."

'et omne quicquid illic boni in futura expectamus die tunc quando adueniet dominus noster Iesus Christus ad examinanda uniuersa; tunc ab illis laboribus quos pro uobis sustinemus mercedem nobis ab eodem uenire expectamus.'

propter quod ultra non sustinentes, complacuius enim nobis 5
relinqui Athenis solis, et misimus Timotheum fratrem et ministrum
Dei in euangelio Christi.

hoc ad illud reddidit quod dixerat, *uolui uenire ad uos;*
'quoniam ergo illud implere minime potui, elegi relinqui ipse
solus Athenis, et mittere Timotheum ad uos.' qua ex causa? 10

ad confirmandos uos et consolandos pro fide uestra, ut nemo
moueatur in tribulationibus uestris.

'ita ut uos confirmet exhortatione suorum uerborum et
animaequiores sua praesentia faciat, ita ut non cedatis tribu-
lationibus uicti.' 'commoueri' dicit cedi. et ostendens quoniam 15
iusta sunt quae dicit :

ipsi enim scitis quoniam in hoc positi sumus.
et unde sciunt?

nam quando eramus apud uos, praedicebamus uobis passuros
nam tribulationem, sicut et factum est et scitis. 20

1 illi (for illic) C* H: om r   3 ob (for ab) C H ob illos labores r
4 finire (for uenire) C H r   6 reliqui C* | soli C (corr)   8 addixerat r
10 solis C*   12 istis (for uestris) r   14 faciat om C H: txt r | ita om r
15 enim (bef dicit) add r   20 et (1°) om H

4. *uenire*] See vv. 11. I have printed Dr Jacobi's emendation, which appears to be required by the sense.

5. *ultra non*] μηκέτι: cf. Eph. ii. 19, and *infra*, v. 5. *Compl. enim nobis...solis* seems to be a mixture of the two constructions "placuit nobis...solis" (O.L. and Vulg.), and "complacuius...soli" (cf. *supra*, c. ii. 8); possibly the translator wrote the latter, and the present confusion together with the insertion of the superfluous *enim* is the work of the scribes. *Enim*, however, is retained by Rab., who in other respects adheres to the Vulg.

8. *ad illud reddidit*] πρὸς τοῦτο ἀπέ-

δωκεν. Cf. ii. 6 (Gk.).

11. *consolandos*] Cf. note on c. ii. 3. *Vestris* is probably a mere slip for *istis*.

15. '*commoueri*' dicit cedi] σάλνεσθαι λέγει τὸ ἐνδοῦναι (?). Cf. Thph: τουτέστιν θορυβεῖσθαι, χαννοῦσθαι. On the other hand Severianus (Cramer vi. 353): οὐκ εἶπεν τὸ 'μηδένα δαλάσειν,' ἵνα μὴ δόξη κατηγορεῖν· ἀλλ' ἐθηκεν λέξιν τὴν μὴ δυναμένην ἐλεγκτικὴν εἶναι τῆς ἐνδόσεως, σάλνεσθαι εἰπὼν τὸ μηδένα ξεπλῖσθαι. *Cedi* seems to be unique, but it was probably written by the translator himself; cf. i. p. 8, l. 4, note.

19. *nam quando*] O. L. and Vulg.: "nam et cum" (καὶ γὰρ ὅτε...).

'ex quibus et praedixi uobis, quando †negotiorum impedimenta Satanae esse impedimenta dicens* illorum.' et quidem et opus subsecutum est :

propter hoc et ego iam ulterius non sustinens—

- 5 iterum adsumit, illam causam dicens ob quam Timotheum miserat :

misi ad cognoscendam fidem uestram, ne forte temptauerit uos is qui temptat, et inanis fiat labor noster.

quid ergo cognouisti illo reuertente ?

- 10 *nunc autem ueniente Timotheo ad nos a uobis et euangelizante nobis fidem et caritatem uestram, et quoniam habetis memoriam nostram bonam, semper desiderantes nos uidere, sicut et nos uos; propter hoc consolati sumus, fratres, in uobis in omni tribulatione et necessitate nostra per uestram fidem.*

- 15 *τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἐγκοπὴν τοῦ Σατανᾶ ἐκάλεσεν.*

2 et (def quidem) om C (corr)
et uos H* 15 Coisl. 204, f. 166 a [Cr. vi. 352] θεοδώρου. τὴν οὖν ἀπὸ, κ.τ.λ.
(cf. notes).

8 uester H r

12 et nos

1. *quando negotiorum, &c.*] Dr Jacobi, who omits *S. esse impedimenta* and reads *dixit*, justly remarks: "locus haud prorsus integer esse uidetur." Even in the form which the paragraph presents in both our MSS. and in the *editio princeps* of Rabanus, it can scarcely be said to yield a good sense. *Quando* might indeed represent *poté*, or *quando...dicens* stand for *quando...dicebam*; but *praedixi*, which plainly has reference to *praedicebamus*, looks back to S. Paul's visit to Thessalonica, whereas the explanatory clause which follows *praedixi uobis* as clearly refers to what he had written above. I suspect that the translator wrote "*quando eram apud uos*," or "*quando adfui uobis, &c.*;" and that the clause which has been substituted belongs to the comm. on c. ii. 18, where it actually stands in the Gk. of the catena. *Illorum* is perhaps a relic of the missing line.

5. *iterum adsumit*] = resumit (ἐπανάλαμβάνει).

8. *labor noster*] See vv. 11. The Latin versions shew no trace of the variant; and though ὑμῶν has some slight authority (see Tisch.⁸ ad h. l.), I retain *noster* here, since *uester* may well have originated in the *uestram* of the previous line. Chrys. certainly read ὑμῶν, for he remarks: οὐκ εἶπεν, 'καὶ ὑμεῖς ἀπολείσθε' ἀλλ' 'ὁ κόπος ὑμῶν.'

10. *euangelizante*] εὐαγγελισαμένου. The Latin versions give "adnuntiante" or "cum adnuntiasset;" cf. *infra* p. 19, l. 1. *Sicut et nos uos* = καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς. It will be seen that the Harley MS. (1st. m.) prefers the O. L. rendering; cf. however p. 19, l. 3. *In omni trib. et necess.* Th. agrees with Chrys. and Thdt. in reading θλίψει καὶ ἀνάγκη. The Latin versions transpose the nouns.

'quoniam autem ueniens nuntiauit nobis firmitatem quam erga nos habetis, et quoniam memores estis nostri, semper desiderantes nos sicut et nos uos, sufficientem omnis tribulationis nostrae habemus consolationem, nuntium illum quem de uobis cognoscimus.' et quemadmodum oblectabant eum illa bona 5 quae de illis sunt cognoscere ostendens adiecit :

quoniam nunc uiuimus, si uos statis in Domino.

'nunc uiuere nos existimamus, si uos in fide perstiteritis, uitam nostram.' et augens illud :

quam (inquit) gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro 10 uobis super omni gaudio quo gaudemus propter uos coram Deo uestro?

'sic enim nostra existimamus illa bona quae uestra sunt, ut quia talia audiuius de uobis Timotheo deferente, magnum quoddam de uobis gaudium habeamus, ita ut nec condigne pro his gratias agere Deo nos posse existimemus.' et ut ne uideatur 15 ista dicens dixisse ab illo desiderio quo desiderabat ad eos uenire :

nocte et die superabundantius deprecantes, ut uideamus faciem uestram, et suppleamus ea quae desunt fidei uestrae.

'persistimus (inquit) orantes ut et uideamus uos et suppleamus, etiam si et deesse uobis aliquid uidetur.' et desiderium 20 explicans suum adiecit :

5 oblectabantur C (corr)	6 adiecit C r	8 uitam nostram om C (corr)
12 ut om r	13 differente C* referente C (corr) r	14 habemus C H r
ita om r	15 nostro (for nos) r	16 quod C
in marg C (corr)	21 adiecit C r	20 expleri (aft uid.) add

8. *uitam nostram*] Cf. Chrys.: *ζωὴν [ἡγεῖται] τὴν ἐκελων προκοπῆν*. Thdt.: *τὴν γὰρ ὑμετέραν βεβαίως ζωὴν ἡμετέραν ὑπολαμβάνομεν*. Similarly Thpht., and Pelagius ("uita nostra in uestra firmitate consistit"). Jacobi suspects an error, and *uitam nostram* might doubtless have sprung from "uita nostra;" but the acc. is confirmed by the parallels quoted above.

11. *super omni gaudio*] *ἐν πάσῃ τῇ χαρᾷ*. O. L. "super omne gaudium;" Vulg., "in omni gaudio." *Coram Deo*; cf. II. p. 3, l. 3, note. Clarom., "coram Deum." *Vestro*; cf. Jacobi: "textus graecus, si uersioni fides habenda est, θεοῦ

ὑμῶν habuit." But the error is very possibly in our MSS.; cf. II. p. 18, l. 8, note.

14. *ita ut nec condigne, &c.*] Thpht.: *οὐδὲ εὐχαριστῆσαι τῷ θεῷ κατ' ἄξιον δυνατόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν*.

15. *ut ne uideatur, &c.*] Jacobi edits *ut que uid.*; but the MSS. and Rab. agree in presenting *ut ne*, which I therefore retain. The sense seems to require the substitution of *discessisse* for *dixisse*, unless *ab* may possibly mean here 'at variance with,' as *ἀπὸ* in the phrase *οὐκ ἀπὸ σκοποῦ*.

17. *superabundantius*] *ὑπερεκπερισσοῦ*. O. L., "superabundanter;" Vulg., "abundantius."

ipse autem Deus et pater noster et dominus noster Iesus dirigat uiam nostram ad uos.

hoc uel maxime desiderat, ut et oratione postularet id fieri. sic et ad tolerantiam durissimarum tribulationum adhortans eos, 5 oratione dicta sua confirmat :

uos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat caritatem in inuicem et in omnes, sicut et nos in uos, ad confirmanda corda uestra sine querela in sanctificatione coram Deo et patre nostro in aduentu domini nostri Iesu cum omnibus sanctis eius.

10 'adiciat (inquit) uobis et in inuicem et erga omnes caritatem, talem illam in uobis efficiens, qualis et in nobis de uobis est ; et confirmet in fide mentem uestram, ita ut permaneatis sine crimine, ab omni uos cohibentes inconuenienti actu'—hoc enim dicit *in sanctitate*. 'per quam poteritis etiam in futuro die fiduciam 15 ad Deum adsequi, cum ceteris omnibus qui placite conuersantur in uirtute.'

de cetero, fratres, rogamus uos et obsecramus in domino Iesu, sicut accepistis a nobis quemadmodum conueniat uos ambulare et placere Deo, ut abundetis magis.

20 diximus et in argumento dudum, quoniam Timotheo a

3 orationem C* r   4 ad om r   6 caritate C (corr)   10 in (definu.)
om r   13 inconuenientu H   14 etiam om r

1. *dominus noster I.*] Th.'s text must have omitted Χριστός, which is found in Chrys. and Thdt.; unless our translator has been misled by his recollection of the O. L. *Am.* has simply "dominus Iesus," *Fuld.* adds "Christus," and so the Clementine Vulg. Cf. v. 13, where the same remarks apply.

6. *caritatem*] So the O. L. of *f* and *g*, and the Vulg. of *Am.*, *Fuld.*; but not Amb., Ambrstr., or Aug. No Gk. authority gives τὴν ἀγάπην, but such a reading would accord well enough with Th.'s comment. *In sanctificatione, ἐν ἀγιωσύνῃ.* So Amb.; O. L. (generally) and Vulg., more correctly, "in sanctitate." Cf. *infra*, l. 14.

13. *hoc enim dicit, &c.*] Chrys.:

κυρίως μὲν γὰρ ἀγιωσύνη λέγεται ἡ σωφροσύνη κατ' ἐξοχήν. Cf. *infra* on c. iv. 3.

15. *placite*] sc. Deo.; cf. I. p. 278, l. 11, note.

17. *de cetero, fratres*] Th. (but cf. p. 21, l. 14, vv. 11.) seems to have read the text without οὖν, which Thdt. inserts; in Chrys. the reading is somewhat doubtful. With the rest of the Gk. commentators Th. omits the clause καθὼς καὶ περιπατεῖτε, which is represented in the Latin versions and in Pelagius.

20. *diximus et in argumento, &c.*] See II. pp. 1, 2. Thdt. *ad h. l.*: τὸ γὰρ λοιπὸν ἀπὸ τοῦ ἀποχρώντως ὑμῶν τὴν ἡμετέραν διάθεσιν ἐγγυμνώσαμεν. δέξασθε τοῖσιν προθύμια τὴν ἡμετέραν παράκλησιν.'

Thessalonica reuerso et nuntiante sibi firmitatem fidei eorum, quam in persecutionis necessitate inuiolatam seruauerunt, necnon et quod sint aliqua apud illos quae correctionem indigeant; scribit ergo hinc epistolam apostolus ad illa quae sibi nuntiata fuerant a Timotheo, illa quae conueniebant dicere 5 ad laudem eorum, pro quibus in aduersis firmi perstiterunt, simul et exhortans eos in eadem perseuerare sententia. quae et in illis quae ante dicta sunt a nobis consummasse uisus est, oratione suum cludens sermonem. hinc uero incipit de illis disputare, quae inconuenienter ab illis agi didicerat. hoc ergo 10 dixit: 'obsecramus uos ut consequentem uitam uestram exhibeatis illius doctrinae quam adsecuti estis a nobis; festinantes placere Deo, et promouere ad legis eius directionem.' optime autem inchoauit ab illo dicto quo dixit *de cetero fratres*, postquam laudes consummauit quas super fidei eorum dixerat firmi- 15 tate. hoc uult dicere quoniam 'illam quam conuenit habere sententiam contemplatione pietatis ipsis negotiis demonstrastis. agite igitur et de cetero uitae uestrae diligentiam adhibeatis, ut nihil uobis deesse uideatur ex illis, quae ad perfectionem uidentur uobis esse utilia.' necessaria uero et hoc in loco adiecit 20 *sicut accepistis a nobis*; demonstraui enim eo quod non nunc inprimis haec audire a se uideantur, sed et dudum de his fuerint instructi. unde et augens illud:

scitis (inquit) quae mandata dederim uobis per dominum Iesum.

omni in loco ostendens, quoniam nihil noui illis hodie scribit. 25

haec est enim uoluntas Dei, sanctificatio uestra.

necessarie dixit *haec est enim uoluntas Dei*; agere enim conuenit illa quae Deus fieri uult, eo quod *sanctificatio* ad

3 correctione *C (corr)* r 9 concludens *C (corr)* r 14 ergo (*afst* de cet.) *add C*
 17 demonstratis r 18 adhibeamus *C** r adhibeates (*sic*) *C (corr)* 19 uobis
 uidentur r 22 ea se *C** ea a se r 23 agens *H* 24 Christum (*afst* Ies.)
add r 27 necessario r 28 uult f. r

9. *cludens*] See vv. II., and cf. Rönsch, *Itala*, p. 465; De Vit, s. v. claudio (*c*).

13. *promouere*] Of this intransitive the lexx. give an instance from Aulus Gellius (v. 10).

14. *postquam...adhibeatis*] Cited in

a shortened form by Lanfranc.

24. *dederim*] So Ambrstr.; *Am.*, *Fuld.*, "dederimus." Chrys. (with Thdt.?) has ἐδώκαμεν.

26. *sanctificatio*, &c.] With this definition comp. the comm. on c. iii. 12.

plenum dicitur omnium inconuenientium abdicatio. euidenti-
uero explicans, de quibus sit illi ad praesens sermo, adicit :

abstinetes uos ab omni fornicatione.

nuntiauit enim ei Timotheus inter cetera, quoniam indiffer-
5 entes sunt erga permixtionem, lasciuie uiuentes, ita ut quidam
eorum etiam uxores habentes, non sint contenti suis uxoribus;
quosdam uero eorum etiam alienis uxoribus permiscere nuntiauit.
de quibus scribit nunc ad eos, correctioni optime conuersationis
hoc principium sumens. nam dum dicit *ab omni fornicatione*,
10 differentes fornicationis species euidenti- ostendere uoluit; nec
enim erat aliter possibile adiuuare eos qui delinquebant, si non
specialiter dixisset de illis quae corrigi conueniebant.

*scire unumquemque suum uas possidere in sanctitate et honore,
non in passione concupiscentiae.*

15 hoc quidem de illis dicit, qui uxores habentes non erant illis
contenti. †dixit *suum uas*, propriam eius uxorem sic nominans; *in
sanctitate possidere* illud dicens tunc, quando non ut adultera sordi-
datur; *in honore* autem dixit, eo quod non despecta sua uxore

σκεφος τὴν ἰδίαν ἐκάστου γαμετὴν ὀνομάζει· ἐν ἁγιασμῷ κτᾶσθαι
20 αὐτὸ εἰρηκῶς, ὅταν μὴ πρὸς ἑτέραν ῥυπαλῇται. ἐμφατικώτερον δέ

4 differentes C* 7 permisceri H 8 correctione optime conu. CHr: conj.
Jacobi correctioni conuersationis optime 19 Coisl. 204, f. 168 b [Cr. vi. 358,
Fr. 145] θεόδωρος. ἄλλος φησὶν σκευός, κ.τ.λ.

3. *abstinetes*] Jacobi thinks that Th. read ἀπέχεσθε. I prefer to regard *abstinetes* as a copyist's error or correction for *abstinere*. Ambrstr. has "abstinere...et scire;" Clarom., "abstinere...ut sciat"; Vulg., "ut abstinere...ut sciat."

7. *permiscere*] Intransitive. See next page (l. 13), and cf. *infra*, p. 64, l. 8.

10. *differentes forn. species*] Cf. Thdt.: πολλὰ τῆς ἀκολασίας εἶδη, οὗ δὲ χάριν οὐκ ἔφη πορεύεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ πάσης πορεύεσθαι. Similarly Chrys. The Peshito followed the same reading (ܩܕܝܡܝ ܕܐܡܪܬܝ).

14. *concupiscentiae*] So Tert.; Vulg., *desiderii*. Cf. *supra*, p. 16, l. 4, note.

16. *propriam eius uxorem sic nominans*] This interpretation is sanctioned by S. Augustine (c. *Julian. Pelag.* iv. 10:

"quis autem nescit coniugatis apostolum praecepisse ut sciret unusquisque eorum suum uas possidere, hoc est, uxorem suam?" Cf. *serm.* 278). On the other hand it is as distinctly rejected by Theodoret, followed by Oec.: τῷ δὲ τὸ ἑαυτοῦ σκευός τὴν ὁμόζυγα ἡμῆμενος· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ ἐκάστου σῶμα οὕτως αὐτὸν κεκλημέναι. The latter view is that of the Gk. commentators generally, as well as of Ambrstr. (apparently) and Pelagius. Primasius and Sedulius, whether drawing from Th. or from Aug. give the alternative "siue coniugem," though apparently preferring the more usual explanation.

17. *sordidatur*] Cf. Rösensch, *Italia*, p. 171; add Liberat *breu.* 10.

ad alteram ulterius intueatur. apertius uero dixit *non in passione concupiscentiae*, eo quod ista agens non quasi uxori suae iunctus esse uidetur, sed propter permixtionem solam id agitur absolute, quam 'passionem concupiscentiae' nuncupauit.* concupiscentia enim in crimine uocari non potest, eo quod naturae motum in 5 suam explere uidetur uxorem. 'passionem' uero 'concupiscentiae' dixit, quod aliis feminis permixti etiam suas uxores ad similitudinem earum abuti uelint. deinde comparatione contrarium opus ipsum sufficienter derogauit:

sicut et gentes quae nesciunt Deum.

10

haec dicens de illis dixit, qui uxores habentes aliis mulieribus permiscebantur; in subsequentibus uero disputat et de illis qui usurpabant permiscere illis mulieribus, quae legitime maritali erant iunctae affectu:

ut non supergrediatur et fraudet in negotio fratrem suum.

15

pu dicissimè quidem dixit *in negotio*; per omnia uero iniquitatem operis enixus est arguere. nam dum dicit *non supergredi*, quasi terminos quosdam positos inuadentem arguit, eo quod dixit *fraudare*, quasi qui alienam auferat possessionem. et quod dixit *fratrem*, maius crimen aggerauit, si et cum uxore illius 20 qui per fidem frater est permisceatur; quem et fratrem nun-

τὸ μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, ὡς ἂν τοῦτο ποιοῦντος οὐκέτι ταύτῃ ὡς γυναικὶ συνόντος, ἀλλὰ διὰ μίξιν μόνην ἀπλῶς ὑπερ πάθος ἐπιθυμίας ἐκάλεσεν.

3 agit r
9 ipsud C*

5 in crimen euocari
17 enisus C (corr)

C (corr)
21 fide C (corr)

8 comparationem C* H

1. *apertius*] Jacobi: "translator ἐμπατικώτερον male intellexit quasi Th. scripsisset ἐμφανεστότερον."

8. *contrarium*] Perhaps = *contrarium*, i.e. τῶν ἐναντίων (= τῶν ἐθνῶν). With *opus...derogauit* cf. I. p. I. l. 13.

13. *usurpabant*] 'presumed,' 'were guilty of the crime of,' &c. Cf. *supra*, p. 14, l. 21.

15. *fraudet*] O. L. and Vulg., "circumueniat."

16. *pu dicissimè...in negotio*] Cf. Dam.:

εὐφήμως γε σφόδρα καὶ ἐπικεκαλυμμένως τὴν μοιχείαν ἀνόμασεν. Thphst.: ἐν τῇ πράγματι τουτέστιν, τῇ μίξει. Pelagius offers a somewhat similar interpretation, but adds: "sive in quolibet (τῷ=τῷ?) negotio, ne quis alterum fraudet."

18. *quasi terminos quosdam...arguit*] So Chrys.: ἐκάστῳ ὁ θεὸς ἀπένευμεν γυναῖκα, δρὸν ἐθηκεν τῇ φύσει.

20. *maius crimen aggerauit*] Thdt.: ἠθέλησεν δὲ τὴν κατηγορίαν, ἀδελφὸν δείξας τὸν ἀδικούμενον.

cupauit, ut maius ostenderet usurpationis ipsius crimen, eo quod et apud omnes in confessione deductum est; ita ut nec demortuorum fratrum uxorem quemquam ulterius accipere liceat. deinde et in timorem redigere cupiens eos adicit :

5 *eo quod uindex sit Dominus et de omnibus istis.*

bene *de omnibus* adiecit, ita ut et primis illud aptasse uideatur. et iterum quasi contestans, quoniam et dudum haec eadem dixerat illis, adiecit :

sicut et praediximus uobis et contestati sumus.

10 et ostendens quoniam necessarius sit illis et de his sermo :

non enim uocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

‘itaque si ab his nos continemus, tunc illa agimus quae nostram agere conueniens est uocationem; uocauit enim nos
15 ad sanctificationem possessionis in qua et existere in futuro speramus saeculo, quando exsurgentes et incorrupti effecti neque peccare ulterius poterimus, quam et imitari nos secundum possibilitatem in praesenti conuenit uita.’ deinde adicit :

*itaque qui haec spernit non hominem spernit sed Deum, qui et
20 dedit Spiritum suum sanctum in uobis.*

1 maiorem C* H | et (def usurp.) add C*
orum C (corr)

3 uxore C* (corr) | alterius r
in timore C 5 et om H 13 egimus r

2 et om H | confusione r | mortuorum C (corr)
4 timore (for timorem) H
18 uita conu. r

1. *eo quod et apud omnes, &c.*] ‘As everybody is ready to admit;’ cf. I. p. 293, l. 14 sq.

2. *ita ut nec demortuorum, &c.*] Marriage with a deceased brother's wife was in Th.'s time prohibited by the law both of the Church and of the Empire; see Smith's *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. 1727. The Ante-Nicene Synod of Neo-Caesarea (*can. 2*) directs that in such cases the woman shall be refused Communion until the end of life, and that the survivor shall not be reconciled without submitting to severe penance: γυνή ἐὰν γήμηται δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθελσθω μέχρι θανάτου... ἐὰν δὲ τελευτήσῃ ἡ γυνή ἐν τοιοῦτῳ γάμῳ ὄνσα, ἦτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερὴς τῷ μέναντι ἢ μετὰ νοία. In the West, the first Co. of Orleans

(A.D. 511) condemned marriages of this kind together with those contracted with a deceased wife's sister (*can. 18*: “ne superstes frater torum defuncti fratris ascendat, neue se quisquam amissae uxoris sorori audeat sociare”).

The Corbie corrector, who read this line *de mort. frat. uxorem*, has set the grammar right without having regard to the sense. For *demortuus* see Liv. v. 31 “in demortui locum;” and cf. the *lexx. s. v.* 9. *contestati*] Vulg. “testificati.”

15. *ad sancti. possess.*] ἐπὶ τῷ ἁγιασμῷ τῆς κατασχέσεως [? cf. Acts vii. 5, 45, Vulg.]. On Th.'s doctrine of the future state in its relation to the present, see I. pp. lxxxiii. sq., 77, 133.

20. *in uobis*] So Vulg. and O. L.

'itaque qui haec agit, ipsum spernit Deum, dum ad altera uocatus altera agit.' necessaria est autem hoc in loco adiectio quam adiecit de Spiritu dato, eo quod ab illo nobis futura tribuentur bona; *seminatur* (inquit) *corpus animale, surgit corpus spiritale*. accipientes ergo hanc arram futurorum, id est primitias Spiritus, si fecerimus alia praeter illa in quorum spe sumus uocati, spretio est euidentis Dei, qui nobis arram dedisse uidetur. haec de naturalibus permixtionibus disputans transit ad aliud :

de caritate autem fraternitatis non necesse habemus scribere uobis, ipsi enim a Deo docti estis, ut diligatis inuicem; etenim facitis illud in omnes fratres qui in tota sunt Macedonia. obsecramus autem uos, fratres, abundare magis, et studium habere quietos esse, et agere propria et operari manibus uestris, sicut et praecepimus uobis, ut ambuletis honeste ad eos qui foris sunt, et nullius necesse habeatis.

15

cognouit quosdam esse et apud illos, qui ualde uidebantur esse indisciplinati, qui nihil operantes ex illis quae ad aliorum pertinebant utilitatem, insuper otiose uiuentes aliorum discutiebant uitam et turbelas quasdam ex tali commouebant ratione. de quibus et apertius in secunda disputauit epistola; et hoc in 20

1 ad om H   2 est (aft necess.) om r (add aft adiectio)   4 tribuantur
C (corr) tribuuntur r | surget C (corr)   7 despectio (for spretio) r
13 uestrum negotium (for propria) r   19 turbas r

("in uos"). The MSS. of Chrys. and Thdt. waver between *δοῦντα* and *διδόντα*, *ἡμᾶς* and *υμᾶς*; and their comments throw no light upon their reading of the text.

4. *seminatur*, &c.] 1 Cor. xv. 44, cited already by Th. on Eph. i. 4 (i. p. 122), where however our MSS. give *surget*; cf. vv. 11. above. On the Holy Spirit as the *ἀπαρίστων*, see i. p. 43, l. 12, note.

7. *spretio*] Rönsch, *Itala*, p. 77. Rab., according to his use, has substituted an easier word; see vv. 11.

9. *habemus*] So O. L. and Vulg. *ἔχομεν* is found in Chrys.; but as Thdt. appears to have read *ἔχete*, our author's text must remain uncertain. In

rendering *θεοδιδάκτοι* a deo docti, our translator agrees with the O. L.; so too the *uet. interpr.* of Barnabas, § xxi. The Vulg. has "a. d. didicistis." *Qui...sunt* = τοὺς ἐν δόξῃ, κ.τ.λ. *Obsecramus...habeatis* follows the O. L. in the main; *agere propria* is found in Cod. Clarom.; *studium habere* (φιλοτιμείσθαι), *ut nullius necesse habeatis* (ὡς...μηδενος χρεῖαν ἔχητε) are renderings peculiar to our translator. The construction "necesse habere alicuius rei" seems to have been purposely avoided by the Latin versions.

17. *indisciplinati*] Rönsch, *Itala*, p. 143; *turbelas*, ib. p. 47; *otiositas* (*ἀργία*), ib. p. 52.

loco de illis scribit, eo quod ipsa otiositas et operum securitas faciebat eos in nihil utile ipsam abuti otiositatem. etenim dum bonitas aliorum sine discussione cunctis indigentibus solatia praebebat, tantum si eiusdem fidei esse existimarentur; laudat
 5 quidem primitus illos, qui praebebant ob tale propositum, et quod necessarie illud explebant; simul etiam et conlaudat eos, quoniam non solum erga suos, sed et alios fideles, qui in aliis locis commorare uidebantur, tale adcelerarent studium adimplere. praecepit uero ceteris ut non abutantur illorum liberali-
 10 tatem ad illa quae non conueniunt, qui neque ullum opus facere uolebant et otiositate ipsa ad illa quae non conueniebant sese exercere properabant. 'sicut enim laudamus illos qui indigentibus ministrant et tale propositum erga fideles fratres suos ostendunt, sic et ceteros uolumus adsequi incrementum ut quieti sint, et
 15 illa quae sua sunt agant, operantibus manibus suis; ex quibus possibile sit eos non indigere alterius solatium, et apud externos minime confundi pro opere indecente.' et hoc in loco similiter adicit: *sicut praecepimus uobis*, et reliqua, ostendens quoniam nec hoc nouum illis nunc indicit. transit uero ulterius ad illa
 20 quae dici conueniebant, suadens ut non inhoneste ferant de his qui ab hac uita excedunt; quamobrem et de futuro statu illis disputat, et gloriam illam quae erga sanctos tunc erit explicat, et ob necessitatem doctrinae illa quae competere sibi existimabat ad praesens argumentum enarrat. nam in quantum magna

2 ipsa, ociositate *C (corr) H* | imbuti *H*
 6 necessario *r* 7 erga (*be* alios) *add C (corr)*
 | accelerare *r* 9 ergo (*for* uero) *r* | liberalitate *C (corr)* libertate *r*
 conueniebat *C** 16 solatio *C* r*
 cipimus *H* | et c. (*for* et rel.) *r*

5 ob tali propositu (-o *H*) *C* H*
 8 commemorari *C (corr)*
 11
 17 indicente *C* H r* 18 prae-

4. *laudat quidem primitus, &c.*]

'The Ap. desired on the one hand to encourage almsgiving, and on the other, to guard against its possible abuse.'

Similarly Thdt.: συνέβαιεν γὰρ τοῖς μὲν φιλοτιμοῦς χορηγεῖν τοῖς δεομένοις τὴν χρεῖαν, τοὺς δὲ διὰ τὴν τούτων φιλοτιμίαν ἀμελεῖν τῆς ἐργασίας. ἐκόντως τολμῶν κἀκείνους ἐπῆρσεν, καὶ τοῦτοις τὰ πρόσφορα συνεβούλευσεν. And Chrys., who thus applies the reproof to his own age: εἰ γὰρ οἱ παρ' ἡμῶν σκανδαλίζονται τούτοις,

πολλῶ μᾶλλον οἱ ἔξωθεν... διὸ καὶ χρῆσται μπόρους καλοῦσιν ἡμᾶς. Cf. Th.'s remarks on 2 Thess. iii. 6—15, 1 Tim. v. 11—16.

6. *conlaudat*] = προσεπαινεῖ or the like? Comp. however De Vit, s. v. (10).

14. *adsequi incrementum*] τροφῆς ἐπιτυχεῖν. For *incrementum* = *nutrimentum* see lexx., s. v. *Suadens ut non inhoneste ferant, &c.* = πείθων ὥστε μὴ ἀσχημῶνως ἔχειν περὶ τῶν, κ.τ.λ. *Consolari* pass., see I. p. 194, l. 19.

erant illa quae expectabantur, in tantum consolari magis poterant hi, qui profundo luctu tenebantur.

nolumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non sitis tristes, sicut et ceteri qui spem non habent.

bene quia non tristitiam ademit, sed inmensam eam esse 5 prohibuit comparatione uel maxime aduersariorum, ad uerecundiam eos deuocans, eo quod illi non habent spem. etenim erat inconueniens, ut illi qui post mortem meliora praesenti statu expectant ad similitudinem illorum tristentur qui nihil amplius post mortem expectant. deinde et de illis qui in spe sunt 10 dixit :

si (inquit) credimus quod Iesus mortuus est et resurrexit, sic et Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo.

'si etenim resurrectionem Iesu credimus, necessario debemus et de dormientibus credere, quoniam et illos suscitabit per Iesum, 15 ita ut et sint cum eo'—hoc enim dicit *adducet cum eo*. nam quod dixit *per Iesum*, sequentibus est reddendum, ubi dixit *adducet cum eo* ; ut sit simile illi dicto : *eo quod per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum*. sic intellegi debet quoniam per Iesum praestabit et nobis resurrectionem, utpote horum nobis 20 causa existente. †intendendum uero est illi rei, quoniam de Iesu dicens [*mortuus est dixit, de ceteris uero dicens*] 'dor-

προσεκτέον δὲ ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰησοῦ τὸ ἀπέθανεν εἶπεν, ἐπὶ

4 contristemini (for sitis tr.) *H* 6 comparationem *C* r* 7 deuotans *C H r* :
ext l | habent *C (corr)* 8 statui *r* 9 expectabant *C (corr)* | tristarentur
C (corr) 10 expectabant *C (corr)* 12 inquit *om r* 13 eos *om r*
17 reddendum (sic) *C* H* 19 et (for sic) *r* 20 et *om H* 21 existentem *C (corr)*
22 mortuus...dicens *om C H r* (per homoeotel.) 23 Coisl. 204, f. 170 a [Cr. vi.
361] προσεκτέον δέ, κ.τ.λ.

3. *ut non sitis tristes*] O. L., Vulg., *ut non contristemini*. Our translator uses *contristare*=*λυπεῖν* in Eph. iv. 30.

5. *bene quia...non h. spem*] Cited by Lanfranc, who alone has preserved the true reading *deuocans*; cf. vv. 11. Thdt. : οὐ παντελῶς κωλύει τὴν λύπην, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν ἐκβάλλει. Cf. Th. on S. John xi. 35.

17. '*per Iesum*,' *sequentibus est redd.*] Thdt. offers no opinion on this punctuation; Chrys. gives it as an alternative, but apparently prefers to connect τοὺς

κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰ. Oec. and Thpht. state both views, with Th.'s comm. possibly before them (cf. Thpht. : ἡ ἀξία διὰ τοῦ Ἰησοῦ τούτέστιν, ὁ υἱὸς αὐτοῖς μεσότης ἔσται τῆς ἀναστάσεως).

18. *illi dicto*] 1 Cor. xv. 21. Cf. Thdt. *Eran.* iii., where this verse is quoted in connexion with 1 Thess. iv. 14, with the remark : ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἀναστάσεως βεβαίως τὸν περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως λόγον.

21. *de Iesu d. 'm. est' dixit*] See

mientes' dixit; eo quod ibi quidem adhuc mors erat, nec enim fuerat soluta; hoc uero in loco dormitionem dixit, eo quod iam erat mors ipsa soluta*, siue secundum promissionem, siue secundum opus, quando tamen quis illud secundum Christum examinare uoluerit ex mortuis resurgentem. et ad maiorem dictorum confirmationem posuit uoces: 'si (inquit) mortuus Christus surrexit et nihil ei obsistit ad resurrectionem, quia hoc uoluit Deus, et quidem primitus, necdum erat soluta mors; multo magis in nobis illud esse post solutionem iusta credimus ratione.' etiam et illud intendendum est, quoniam de resurrectione disputans Christi, dormientium resurrectionem relinquens dicere, de assumptione disputat; euicens quidem est quoniam assumptioni etiam resurrectionis confessio sit coniuncta. nam de illis quae supereminere uidebantur magis eos in prae-
10 senti negotio suadere deproperat; quod et latius explicans futurorum ostendit magnitudinem:

hoc enim uobis dicimus in uerbo Domini.

bene posuit *in uerbo Domini*, †hoc est, 'secundum reuelationem quae in operatione diuina in nobis facta esse uidetur.'
20 nec enim erat de futuris dicenti ei credere, si non inde fuisset edoctus.*

δὲ τῶν λοιπῶν τοὺς κοιμηθέντας· ὡς ἐκεῖ μὲν θανάτου ὄντος διὰ τὸ μηδέπω λελύσθαι· ἐνταῦθα δὲ κοιμήσεως, διὰ τὸ ἤδη λελύσθαι.

ἀντὶ τοῦ κατὰ ἀποκαλύψιν· οὐ γὰρ ἦν περὶ μελλόντων πιστεῦσθαι λέγοντα, μὴ ἐκεῖθεν μαθόντα.

6 maiorum C H | uobis (for uoces) C (corr) 9 post om C* H 17 uobis om H* 19 operatione C (corr) 21 et datus C* H et dictum r 24 Coisl. 204, f. 170 b [Cr. vi. 362] ἀντὶ τοῦ, κ.τ.λ.

vv. 11.; the Gk. supplies a clue to the true reading. The fragment given above is in the catena embedded in a long extract from Chrys., where it breaks the connexion of grammar and thought. Chrysostom's own remark on ἀπέθανεν is unsatisfactory (ἀ. ἔθηκεν, ἐπειδὴ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως εἶπετο); whilst Thdt. *ad h. l.* explains it as a side thrust at those who held docetic views of the Person of Christ (ἐφ' ἧν διὰ τοὺς ἀρνούμενους τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάληψιν).

4. *quando tamen quis...uoluerit*] τῷ γε βουλομένῳ. Cf. *si tamen*=εἴγε.

12. *de assumptione*] περὶ τῆς ἀναλήψεως. The Apostle passes naturally from the resurrection of the dead to the synchronous rapture of the living (ἡμεῖς οἱ ζῶντες...ἀρπαγησόμεθα).

18. *hoc est, sec. reuelationem*] Cited by Lanfranc. Cf. Thdt.: οὐ γὰρ οἰκείους χρώμεθα λογισμοῖς, ἀλλ' ἐκ θέας ἡμῶν ἀποκαλύψεως ἡ διδασκαλία γεγενῆσθαι. Similarly Chrys. Pelagius on the other hand interprets: "ex euangelii sententia."

20. *nec enim, &c.*] Chrys.: ζέον ἐμελλεν λέγειν διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀξιώπιστον τίθησιν.

quoniam nos qui uiuimus, qui subrelinquimur in aduentu Domini.

†quod dixit *nos*, non de se neque de illis qui in praesenti uita tunc habebantur dicit, sed de illis fidelibus qui tunc uicturi sunt quando resurrectio est futura. *nos* dixit, hoc est 'fideles,' eo 5 quod et ipse talis erat et ad tales scribebat. unde et adiecit: *qui subrelinquimur in aduentu Domini**; ostendens quoniam non de illis qui eius tempore uiuebant dicit, sed de illis qui in consummatione sunt uicturi.

non praeueniemus dormientes.

10

uult dicere quoniam tempore assumptionis illos fideles qui iam sunt mortui illi qui tunc in uita inuenientur non praeuenient. quod euidentius indicans adiecit:

quoniam ipse Dominus in iussu, in uoce archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo; et mortui qui sunt in Christo resurgent 15

τὸ δὲ ἡμεῖς οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησὶν ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει. διὰ τοῦτο προσέθηκεν οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παροῦσάν τοῦ κύριου.

15 descendit C* | in Chr. sunt r | resurgunt r 16 Coisl. 204, f. 170 b [Cr. vi. 362] τὸ δέ, κ.τ.λ.

1. *qui subrelinquimur*] So again below, l. 7; cf. i. p. 113, l. 16, note.

3. *quod dixit 'nos,' &c.*] Origen (*fragm. ap. Hieron. ep. 119, Migne P. L. 22, 974*) seems to have explained οἱ ζῶντες, οἱ νεκροί, of the spiritually alive and the spiritually dead. Methodius (*ap. Oec. ad h. l.*) regarded the former term as representing the souls of believers, the latter their bodies. Against these attempts to escape from the difficulties of a literal interpretation the Antiochenes unanimously rebelled; see Jerome *l. c.*, who cites the following from Diodore: "*nos* dixit pro eo quod est iustos, de quorum et ego sum numero...uiuentes autem non iuxta tropologiam sanctos accipimus qui peccato non mortui sunt, sed omnes quos in corpore adueniens Christus inuenit." Theodore of Hera- clea had taken the same view of the

passage; and so, besides our author, Chrys. (τὸ δὲ ἡμεῖς οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησὶν, οὐ γὰρ δὴ ἐμελλεν μέχρι τῆς ἀναστάσεως μένειν· ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει), Seve- rianus' (ζῶντας ἐτι τῶς βούλεται κατα- λαμβάνεσθαι ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο δηλοῦσθαι ἐκ τοῦ 'ἡμεῖς,' κ.τ.λ.) and Thdt. (οὐκ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ προσώπου τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν καρ' ἐκείνων τὸν καιρὸν περιόντων ἀνθρώπων). Pelagius suc- ceeded in bringing out more exactly the force of ἡμεῖς, which all these commen- tators partly missed: "semper apostolus diem Domini fecit habere suspectum quasi eos in corpore inuenit."

5. *hoc est 'fideles'*] *Hoc est* is probably a gloss, whether on the part of the trans- lator or of a copyist; Th. wrote simply ἡμεῖς λέγει τοὺς πιστοὺς.

8. *in consummatione*] ἐπὶ τῇ συν- τελεῇ; cf. i. p. 6, ll. 6, 14 sq.

primum, deinde nos qui uiuimus, qui subrelinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus in obuiam in aerem, et sic semper cum Domino erimus.

'mortuos in Christo' illos dicit qui et crediderunt in Christum
 5 et pro Christo mortui sunt; quos resurgere dixit primos, sicuti
 et Corinthiis scribens dixit: *primitiae Christus, deinde hi qui
 sunt Christi, qui aduentum eius crediderunt; deinde finis.* ueloci-
 tatem uero resurrectionis ostendit euidenter in illa epistola
 dicens: *in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba; tubicinabit*
 10 *enim, et mortui resurgent incorrupti et nos immutabimur.* hoc
 ergo et hoc in loco dicit, quoniam descendet quidem de caelo
 Christus cum tuba terribili, et uoce quadam magna tunc
 perstrepen- te, secundum diuinam inoperationem, ut moris
 est. 'tubam' nuncupat archangelum praecipientem omnibus,
 15 'surgite.' 'iussum' uero uocat uocem eiusdem archangeli,
 quia dicit 'surgite.' his autem ita effectis omnia erunt com-
 pendiosa, ita ut illi qui pro fide mortui sunt priores ceteris
 resurgant, et cum illis fidelibus qui tunc in uita hac inueniuntur
 super nubes quasi quibusdam uehiculis rapti ducantur in aërem
 20 obuiam Domini, ita ut sint semper cum Domino. ualidam

2 in (bef obu.) om C (corr) r   4 Christo (for Christum) Hr   5 dixit om H
 7 in (bef adu.) add H   9 memento (sic) H | tuba canet e. C (corr) canit e.
 tuba r   11 et om C (corr) | descendit r   14 percipientem et (bef praec.) add
 C H percipientes et r   16 affectis C* Hr   20 Domino (for Domini) r

6. *primitiae...finis*] 1 Cor. xv. 23, with the remarkable gloss found in the Gk. of F, G (ol ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐλπίσμεντες) and reflected in the Latin of Hil., Amb., Ambrstr., Pelagius, and by Cod. Fuld. and the Clementine Vulgate.

9. *in momento...immutabimur*] 1 Cor. xv. 52, in the form presented by O. L. and Vulg., except that for "canet tuba" our translator has used the rare and late compound *tubicinabit*. Cf. Dionys. Exig. creat. 9.

14. *praecipientem om., 'surgite'*] Chrys.: τὸ δὲ βούλεται ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου; καθάπερ ἐπὶ τῶν παρθένων ἐλεγεν ἐγείρεσθε, ἦλθεν ὁ συμφλος. Th. identifies the Archangel's voice with the κέλευσμα (*iussus*); Chrys. understands by the

latter the command of Christ at which the Arch. will speak. Thdt. endeavours to combine these views: κελεύμενος... παρακλείσεται τοῖς νεκροῖς ἀναστῆναι.

I have ventured to omit the words *percipientem et* (see vv. 11). *Percip.* has been first written for *praecipientem*, then placed in the text side by side with the true reading, and finally connected with it by a copula. Jacobi prints "praecedentem" for *praecip.*, following Rab. (ed. Migne).

15. 'iussum,' &c.] Lanfranc: "iussum uel tubam uocat uocem archangeli qui dicit 'surgite.'"

17. *qui pro fide m. s.*] Cf. *supra* l. 4 sq.: *qui...pro Christo mortui sunt*. Thdt. is more inclusive: οἱ εὐσεβεῖς λαμπρυνόμενοι πρῶτοι τῆς ἀναστάσεως ἀπολαύοντα.

autem et nimiam illorum esse uelocitatem insinuauit quae tunc erunt; siquidem domino Christo adparente de caelo, et tuba sonante et angelo clamante 'surgite,' sic omnia expedientur compendiose, ut pariter et mortui resurgant et uiui cum illis rapiantur; neque praeuenire illos ultra poterunt, sic omnibus 5 simul in idipsum diuina quadam et terribili inoperatione effectis. †euidens est autem et illud, quoniam quando dicit: *mortui in Christo resurgent primum*, non ad interceptionem illorum dicit iustorum, qui ante Christi aduentum uenerunt. qui fieri enim potest, ut is qui euidenter de illis Hebraeis 10 scribendo dixerat: *et isti omnes testimonium adsecuti per fidem non perceperunt promissionem, Deo scilicet de nobis melius quid deliberante, ut ne sine nobis consummarentur?* ex quibus patet quoniam cum illis et ipsi habent consummari. sed quoniam post Christi aduentum ista scribebat, ad distinctionem illorum qui 15 non crediderunt [*in*] *Christum* istud dixit;* eo quod iusti qui ante

δῆλον μέντοι καὶ ἐκεῖνο, ὅτι ὅταν εἴπῃ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, οὐκ ἀναιρῶν τοὺς πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας δικαίους λέγει· πῶς γάρ; ὃ γε σαφῶς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λέγων· καὶ οἳτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως οὐκ ἔκο- 20 μίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν· ὡς δῆλον ὅτι σὺν αὐτοῖς τελειοῦσθαι μέλλουσιν. ἀλλ' ἐπεὶ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ταῦτα ἔγραψεν, ὡς πρὸς τοὺς μὴ πεπιστευκότας τὸ ἐν Χριστῷ διαστελλων λέγει.

25

2 de (bef domino) add C* 4 uiue C* 6 diuinam quamdam et terribilem inoperationem C* Hr: conj. Jacobi per, &c.: txt C (corr) 8 interceptionem r 10 quia (for qui 1°) C*: om H* r 12 receperunt (for perc.) r 14 consummare C H r 16 in (bef Chr.) om C* Hr | iste C* isti C (corr) ista H 17 Coisl. 204, f. 172 a [Cr. vi. 365] δῆλον μέντοι, κ.τ.λ.

8. *non ad interceptionem*, &c.] Thdt.: νεκροὺς τοὺς πιστοὺς λέγει, οὐ μόνον τοὺς τῷ εὐαγγελίῳ πεπιστευκότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν νόμῳ καὶ τοὺς πρὸ νόμου διαδύψατας—citing, with Th., Heb. xi. 39, 40.
10. *ut is qui*] =ut is ita dicat qui, &c.; see Gk.

11. *et isti omnes*, &c.] A rendering almost wholly independent of the O. L.

and Vulg. Jerome however has "de nobis," and Aug. "testimonium consecuti per fidem."

14. *habent consummari*] μέλλουσιν τελειοῦσθαι: cf. i. pp. 9, 84.

16. [*in*] *Christum istud*] τὸ ἐν Χριστῷ. See vv. 11. and Gk. The final letter of *istud* has been lost before *dixit*; a trace of the *u* remains in the reading of *H*.

eius aduentum fuerant, quantum attinet ad eos, secundum proprium tempus laborauerunt, et propter hoc iusta ratione cum illis deputabuntur. tamen quia memoria dictorum sufficienter eos ad uerecundiam induxit, instruens eos pariter ut talia expectantes bono animo pro illis non deficiant qui ab hac uita discedunt, nisi quantum debent compati propter amicitiam et solitam consuetudinem; unde et adicit:

itaque consolamini in inuicem in uerbis istis.

‘haec (inquit) in tribulationibus positi inuicem uobis referte; 10 sufficiet enim eorum memoria audientibus ferre solatium, si tamen domestici sunt fidei et non dubitant de futuris.’

de temporibus uero et momentis, fratres, non necesse habetis scribere uobis; ipsi enim cautissime scitis, quoniam dies Domini sicut fur in nocte sic uenit.

15 alterum iterum hic incipit capitulum. requirebatur enim ab illis, ‘quando erit huius saeculi finis?’ bene ergo illis scribit ut non requirant, neque existiment se posse discere qui semel audierunt quoniam incertum est tempus aduentus dominici. hoc enim dicit: *tamquam fur in nocte*, eo quod et fur non 20 praedicens uenit. et quia inridebant aduersarii hoc ipsum quod ab illis dicebatur, dicentes nequaquam fieri posse, adicit:

cum dixerint: ‘pax et securitas,’ tunc repente illis instat exterminium, sicuti dolor partus in utero habentis, et non effugient.

1 adu. eius r   4 instruit C (corr)   5 hanc C*   6 tantum (for quant.) C r   8 in (bef inu.) om H   9 uobis uobis referte H   10 sufficiet enim eor. memoriam C*   12 et mom. uero r   14 sic om r   15 tunc (aft enim) add H*   18 domini (for dominici) r

3. *deputabuntur*] See Rönsch, *Itala*, p. 358; and for *compati*, ib. p. 164. *Tamen* has perhaps been written in error for *tum* or *tunc*.

12. *non necesse habetis*] οὐ χρεὼν ἔχετε, Thdt. So Hieron. *ep.* 121 (Migne 22, 1035); Vulg., “non indigetis.” Tert. and Ambrstr. represent the reading οὐ χρεὼν ἔστιν. *Cautissime*; Tert., “certissime,” Vulg., “diligenter;” cf. I. p. xl.

15. *alterum iterum hic inc. cap.*] For *capitulum* see Rönsch, *Itala*, p. 328; on

the more technical sense which it seems to bear here, cf. I. p. xli. *Iterum* looks back to the section commencing at iv. 13; see p. 26, l. 19. At that point the preceding Euthalian κεφάλαιον begins.

17. *qui semel audierunt*] Thdt.: ὅς προεδίδαγμένους ταῦτα γράφει.

22. *repente illis instat ext.*] The Latin versions render ἐλθοντα by a future. For *exterminium*, see Rönsch, *Itala*, p. 29. *Dolor partus* (ἡ ὥδν simply) finds place also in Ambrstr. and Sedul. Scot.

'nam conuenit (inquit) prospicere infideles, eo quod necessario erunt ea quae a nobis dicuntur, etiamsi millies nihil tale fieri existiment; sed etsi aestiment se esse securos et libertate arbitrii agere quae uelint, sed subito illis instabit iudex, sicuti et dolores praegnantibus, ita ut nec possibile sit eos euadere poenam.' ad omnia ergo optime hoc abusus est exemplo, eo quod et graui subdentur poenae (grauis enim est partus praegnantis); et ut ostendat quoniam praefinitum est a Deo tempus consummationis, licet nobis, dum subito fit, incerta esse uideatur. nam et mulieribus tempus partus definitus esse uidetur, secundum mensium enim curricula partum solent expectare mulieres; uero tamen partus ipsius dies est illis incertus, nec enim scire possunt, nisi cum repente dolor partus illis institerit. deinde et ad exhortationem uertitur, ex praecedentibus consiliis sumens occasionem :

15

uos autem, fratres, non estis in tenebris, ut dies illa uos tamquam fur comprehendat. omnes enim uos filii luminis estis et filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.

quoniam dixit : *sicut fur in nocte sic ueniet*, hoc in loco dicit quoniam 'non estis in tenebris, cognouistis enim ueritatem. itaque etsi repente dies instat, sed non erga uos ordinem sibi uindicat furis, qui iuuandi estis ex eius aduentu; sed illis qui noxam expectant poenalem.' et ut recognitionem sufficere sibi existiment, adicit :

igitur non dormiamus, sicut et ceteri; sed uigilemus et sobrii 25

1 non (for nam) C H r   2 erant C*   4 et subito C* et s. tunc C (corr)
7 poena H r | praegnantis H   9 uidetur H   12 uero tam H uerum
tamen r | illis om H   14 et om C (corr) | cum filiis (for cons.) r   15 ait (aft
occ.) add H r   17 non (bef compr.) add H   22 erga illos (for illis) C (corr)

3. *sed etsi...sed*] εὖν δὲ καὶ...ἀλλὰ.

6. *ad omnia...eo quod et...et ut, &c.*] Chrys. also brings out both these points; Thdt. contents himself with pressing the former: σφόδρα πρόσφορον τὸ παράδειγμα. καὶ γὰρ ἡ κύουσα οἶδεν ὅτε φέρεῖ τὸ ἐμβρυον, ἀγροεὶ δὲ τὸν τῶν ὠρίων καιρὸν.

12. *uero tamen*] See vv. 11. The lexx. give no instance of this combination.

17. *filii luminis*] So Hil., Ambrstr., and O. L. generally; Vulg., "f. lucis."

20. *cognouistis enim ueritatem*] Cf. Pelagius: "filii lucis; scientiae ueritatis." So Thdt.: σκότος μὲν καλεῖ τὴν ἀγνοίαν, ἡμέραν δὲ τὴν γνώσιν. Chrys. on the other hand, followed by Oec., Thpht., prefers the ethical interpretation: ἐνταῦθα τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀκάθαρτον βίον φησὶν.

simus. qui enim dormiunt, nocte dormiunt, et qui inebriantur, nocte inebriantur; nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti lorica[m] fidei et caritatis et galeam spei salutis. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per dominum nostrum Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis, ut siue uigilemus, siue dormiamus, simul cum illo uiuamus.

conuenit igitur nos tali remuneratos scientia uigilare et sobrios esse erga illorum diligentiam, quae nobis conueniunt. ad [dormien]dum [quidem] nocturnum tempus nobis magis est necessarium et ad ebrietatem; latere enim poterit facile is qui talis est. illos uero qui per cognitionem tamquam in die iam consistunt, sobrios esse conuenit et uigilantes erga studia uirtutum, quasi qui et in diei tempore conuersantur, in quo neque latere quemquam sit possibile, si tamen aliquid ex illis quae non conueniunt perfecit. quae sunt autem illa opera, quae nobis ut in die conuersantibus deputemus? fidem inquit et caritatem, ex quibus spes nobis acquiritur salutis; quod et Dominus Deus per Christum, qui pro nobis suscipere uoluit mortem, salutem nobis praeuidit, non poenam; ut licet secundum praesentem hanc uitam habeamur—

8 eorum (for illorum) *r* | ad.....dum *C* H* ad dormiendum *C corr* (but without completely filling up the lacuna) ad custodiendum *r* 14 poss. sit *r* | non (aft si) add *C (corr)* | aliquot *H* | perficere *H* 16 inquam et c. *H* ait in quo et c. ponit *r* 17 et quod et *C* H* 18 peruidit *C** prodidit [*sic*: prouidit ?] *r*

1. *qui inebriantur, nocte, &c.*] So Hieron. (in *Abac.* ii). The O. L. seems to have striven to reflect the distinction between μεθύσκεσθαι and μεθεῖν by rendering: "qui inebriantur, nocte ebrii sunt;" the Vulg. uses "ebrii sunt" twice. *Spei* is probably a slip on the part of our translator or of his copyists.

7. *remuneratos*] For *exx.* of *remunerari* (pass.) see Rönisch, *Itala*, p. 299.

8. *ad dormiendum quidem*] See vv. 11. The Corbie corrector's filling up is doubtless correct, as far as it goes; I have ventured to complete it by adding a *quidem* to prepare for the *uero* of l. 11. *Custodiendum*, the reading of Rabanus, stultifies the passage; and Dr Jacobi's

ingenious conjecture that *ad ebrietatem* = *aduersus* (ἄπὸς) *obr.* scarcely helps the sense. Th. means to say: "S. Paul does not plead, 'Watch, because it is the night-season, when men are specially tempted to intemperance and sloth;' but 'Watch, because you are of the day, and in the daytime intemperance and sloth are wholly out of place.'"

16. *deputemus*] = *adscribamus*; Rönisch, *Itala*, p. 358.

inquit] See vv. 11. Perhaps we should read *inquit*—τὴν πλὴν φησὶ καὶ τὴν ἀγάνην.

19. *ut licet secundum, &c.*] Lanfranc: "*Amb.* 'Et siue uigilemus,' id est, siue secundum praesentem uitam in aduentu Domini habeamus [*leg. -mur*], siue egressi

hoc enim dicit *uigilemus*—etiamsi egressi fuerimus a uita hac—hoc enim dicit *dormiamus* (uult enim dicere, ut illi qui tunc uiuunt in Christi aduentu et qui iam sunt mortui), omnes aeternam uitam et incorruptam adquiramus; dum illi qui praecesserunt dudum in mortem ita resurgunt, et illi qui tunc uiuunt in incorruptibilitatem mutantur, sicut idem apostolus alio in loco dicit quoniam *omnes immutabimur*. igitur nihil est quod prohibeat salutem nos frui futuram, si tamen illa quae ex nobis sunt minime nobis obstiterint. et hinc dicens adicit :

propter quod consolamini in inuicem, et aedificate unus unum, sicut et facitis.

eo quod ad propositam exortus est exhortationem ab illo loco quo dixit non debere eos de consummatione saeculi et eius tempore curiose agere, necessarie hoc in loco istud adiecit, hoc est : ‘relinquentes illa, haec agite et de his estote solliciti, et de illis ad alterutrum disputate pro communi utilitate.’ post hoc uero exhortatur eos dicens :

rogamus autem uos, fratres, scire eos qui laborant in uobis et praesunt uobis in Domino et admonent uos; aestimate eos superabunde in caritate propter opus eorum; pacem habete in eos.

2 ut et illi tunc uiuent *C (corr)* 4 adquiremus *C (corr)* 5 resurgent *C (corr)*
 6 incorruptibilitate *H* | mutabuntur *C (corr)* 8 salute, futura *C (corr)*
 9 nobis *om H* 10 in *om H* | alterutrum (*for unus u.*) *r* 11 illud (*ast fac.*)
add C 12 eo quid *C* H* eo...exhortationem *om r* 14 necessario *r* 16 post
 haec *C (corr)* 20 in eis *C (corr)*

fuerimus e uita hac, omnes uitam incorruptam adquiramus.”

1. *hoc enim dicit ‘uigilemus’*] So Chrys.: *ὅτι τε οὖν ἀποθνήσκοντες ἄν τε ζῶμεν, μετ’ αὐτοῦ ζήσομεθα.* Thdt.: *ἐργηγορότας γὰρ ἐκάλεισεν τοὺς ἐτι κατ’ ἐκείνον τὸν καιρὸν περιόντας καθυπόδοντας δὲ τοὺς τετελευτηκότας.* Comp. *supra* on c. iv. 15.

7. *omnes immutabimur*] 1 Cor. xv. 51. The Latin versions, supported by a few Greek copies, inserted *non*; see Hieron. *ep.* 119. Our translator with his usual fidelity adheres to Th.’s text. With Th.’s use of the citation cf. Thdt. *ad l.*:

οὐ γὰρ μόνον οἱ τετελευτηκότες ἀναστήσονται ἀφθαρτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐτι περιόντες τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσονται.

10. *unus unum*] *eis τὸν ἕνα.* O. L. and Vulg., “alterutrum.”

12. *eo quod ad prop., &c.*] I.e. the present verse falls back upon the exhortation of c. iv. 18; the Apostle having dismissed all idle enquiries as to the time of the Advent, turns to a more profitable subject, viz.: the pursuit of mutual edification.

19. *aestimate eos superabunde*] O. L. and Vulg., “ut habeatis illos abundantius.” Th., or his translator, has read

'itaque illos qui doctrinae iniunctum opus habere uidentur plurimo honore dignos existimate, non resultantes illis, quando uos corrigere cupiunt.' hoc enim dicit: *pacem habete in eos.* nam et fieri hoc solebat ab illis qui indisciplinate uiuebant, ad quos scribens in superioribus uidetur contumaciam eorum signasse, quoniam dum delinquentes corrigere cupiebant doctores qui illa faciebant quae non conueniebant, etiam grauari se doctorum arguitione existimabant. sicque ad illos disputans uertit suum sermonem ad doctores, dicens:

10 *obsecramus uos autem, fratres, instruite indisciplinatos, consolamini pusillanimes, sustinete infirmos, patientes estote ad omnes.*

necessarium enim erat et hos exhortari ut non discederent ab opere propter quorundam contumaciam. omnia uero con-

2 aestimate *r* 4 etsi (*for et*) *H* | solebat *h. r* 5 significasse *l*
6 eos (*af* del.) add *H* | doctores eos *C*H* docturus eos *r* 7 conueniebat *C** |
qui (*befetiam*) add *C*r* 8 arguitionem *C*r* 9 ad doctores *om H* | docens (*for*
dicens) *r* 10 autem uos *r* 12 enim, et *om r* | discederint *C** 13 corundam *H*

ἡγήσθε and overlooked *καλ.* Comp. Tisch.⁸ ad *l.* *In eos* (*ἐν αὐτοῖς*), Vulg., "cum eis." See the next note but one.
2. *plurimo honore...signasse*] Cited by Lanfranc. See vv. 11.

non resultantes illis, &c.] Thdt.: *δίκαιον ... μὴ ἀντιλέγειν τοῖς παρ' αὐτῶν λεγόμενοις* τοῦτο γὰρ λέγει ἐιρηνεύετε ἐν αὐτοῖς. So apparently all the Greek commentators, unless Dam. is to be excepted; and so among the Latins Primasius: "ne cum pro aliqua causa corriperebantur a sacerdotibus, inimici et ingrati existerent;" and Sedulius: "etsi contraria uestris moribus dixerint." On the other hand Ambrstr., who reads "inter uos" (= *ἐν αὐτοῖς*), thinks only of mutual forbearance amongst the faithful: "pacificos eos esse hortatur."

8. *arguitione*] For exx. of this form see Rönshc, *Ihala*, p. 70; Paucker, *melet. lexist. alt.*, p. 7.

9. *uertit ...contumaciam*] Cited by Lanfranc. Similarly Chrys. (*ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἄρχοντας διαλέγεται*), followed by Oec. (*πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀποστέλλεται*);

not (apparently) Thdt. Primasius echoes Chrys. (and Thdt.): "hoc sacerdotibus praecipit ... nunc praepositis loquitur, hucusque plebi."

10. *instruite indisciplinatos*] Vulg. and O. L., "corripite inquietos. On *indiscipl.* see above, p. 25, l. 17, note. *Sustinete*; Vulg., "suscipite."

13. *omnia uero consequenter, &c.*] 'The Apostle had already dealt in a general way with the cases of (1) the indolent, (2) the disconsolate, (3) the licentious. His present directions to the Thessalonian clergy refer again to the same three classes, who are respectively designated *οἱ ἀτακτοί, οἱ δολιγόψυχοι, οἱ ἀσθενεῖς*.' Thdt. follows this exposition in part: *τοὺς ἀτακτοὺς τοὺς ἀργίᾳ συζῶντας οὕτως ἐκάλειπεν ... δολιγοψύχους τοὺς ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἀμέτρως ἀθυμοῦντας ὠνόμασεν* — adding however (after Chrys.), *ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς μὴ ἀνδρείως φέροντας τῶν ἐναντίων τὰς προσβολὰς*. By 'the weak' Thdt. understands *τοὺς μὴ ἐδραῖαν κεκτημένους πλῆσιν*, and so most of the commentators, comparing Rom. xiv. 1.

sequenter de illis, quae ipse praedixerat, praecepit etiam doctores facere; de quibus et ipse in epistola sua scripserat, ut de his diligentiam adhiberent. et illis praecipiens compendiose ut 'instruerent indiscipulatos,' ad quos et ipse uidetur scripsisse; *consolamini uero pusillanimes*, qui ob illos qui decedebant flebiliter eorum separationem ferebant; *sustinete infirmos*—dicit autem de illis qui fornicatione deturbabantur, docens non abdicare eos propter peccati ipsius exprobrationem, sed et diligentiam erga illos debitam adhibere, et curam magis illis facere ut conuertantur. sic et alio in loco scribens: *quis* (inquit) *infirmatur et non ego infirmor?* hoc est, 'mea esse aliorum existimo peccata.' bene autem adicit *patientes estote ad omnes*, eo quod hoc necessarium ualde est magistris, ita ut non facile desperent propter peccata, patienter uero suam impleant doctrinam, expectantes semper ut discipuli meliores sui efficiantur, lucrumque proprium esse existiment, etiamsi et serius aliquando eos potuerint ad id quod honestum est reuocare. et iterum ad generalem exhortationem progrediens praecipit:

uidete ne quis malum pro malo alicui reddat, sed semper quod bonum est sectamini in inuicem et in omnes. 20

nulli malum pro malo debere retribuere dicit, [bonum sectari] uero in quantum uirtus opitulatur, ut magis in inuicem sibi beneficia praebeant, cum illis qui externi nobis esse uideantur. deinde adicit:

semper gaudete. 25

hoc est: 'pro omnibus tristitiis quae uobis accidunt bono

1 praecoept C   3 praecipiens om r   4 instruerit C*   5 decedebant C* r
6 sustinere C*   7 deturpebantur H   deturbabantur r   8 abdicationem
(for exprobr.) H   10 in alio l. H | scribis C*   scribit C (corr) | inquit om H   11
ego non H r | pecc. exist. r   21 retribuere dicit om C* | bonum sectari om C* H:
reddere dicit sectare C (corr) [both C* and H shew a lacuna] retribui d. bonum
sectare r   23 etiam (aft praebant) add C (corr) | quae ex terrena materia (for
qui externi) r

7. *deturbabantur*] Rönsch, *Itala*, p. 190.

10. *alio in loco*] 2 Cor. xi. 29.

15. *meliores sui*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 436.

17. *iterum ad gen. exh.*, &c.] Cf. Thdt. (*infra*, on v. 22) *ἐπὶ γενικῶς ἀπορρέει*. The exhortation is again addressed to

clergy and people alike.

21. *bonum sectari*] Or perhaps *sectare* (inf. act.). So (whether by conjecture or from a more perfect copy) Rabanus supplies the *hiatus* in our MSS.

26. *hoc est: pro omn. trist.*] Cited by Lanfranc. Cf. Chrys.: *τοῦτο περὶ τῶν πει-*

animo estote, futurorum expectatione animaequiores effecti.' et post hoc praecipit :

sine intermissione orate, in omnibus gratias agite ; haec enim est uoluntas Dei in Christo Iesu in uobis.

- 5 praecipit orare incessanter, gratias autem semper agere in orationibus; eo quod ista Deus uelit, et ista a nobis uel maxime depostulet, ut grati illi simus, et ut gratias illi debitas agamus pro illis bonis, quae nobis ab ipso sunt donata.

Spiritum nolite exstinguere, prophetias nolite spernere ; omnia
10 *autem probate, quod bonum est tenete.*

multis existentibus qui tunc spiritales gratias habebant, erant etiam et alii, qui et ad suasionem aliqua proponebant, quasi qui et ipsi ex diuina reuelatione illa esse simulantes quae a se fiebant, sicuti et Iudaeos exorcizare et daemoniacos in
15 nomine Christi usurpasse per Actus didicimus apostolorum. quoniam ergo apud Thessalonicenses quidam erant, qui non suscipiebant illa quae secundum inoperationem spiritalem profitebantur, qui et confingebant seductorum se causa studio cautelae id declinare,—fiebant autem ista ab indisciplinatis, eo
20 quod saepe indisciplinatio eorum arguebatur ex illis quae a prophetis dicebantur—ideo dixit : ' prophetas nolite reprobare, neque spiritalem inoperationem prohibere.' nam quod dixit

2 post om H 8 ab ipso s. d. nobis r 11 multum existimantibus C* Hr :
txi C (corr) 14 et (2°) om C 17 in oper. (for sec. inop.) l 19 declinantes r
21 prophetias C (corr) 22 operationem r l

ρασμῶν τῶν θλιψῶν ἐμβαλλόντων. Thdt. :
καὶ ἐν περίᾳ καὶ ἐν ἀρρωστίᾳ, καὶ αἰκίζο-
μενοι καὶ στρεβλοῦμενοι καὶ καθεργό-
μενοι.

6. eo quod ista D. uelit, &c.] Chrys. :
τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ τὸ δι εὐχαριστεῖν.

11. multis existentibus] This double
correction (see vv. 11.) seems to be re-
quired by the sense.

Th. his conjecture is given by Chrys. as an
alternative (ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη ἐξήγησις).
Thdt. states it without comment : τινὲς
φασιν ὡς ἐπατέστησεν ὁ διάβολος καὶ κατὰ
τὸν τῶν ἀποστόλων καιρὸν τοῖς προφήταις
ψευδοπροφήτας, καὶ οὕτως διὰ τὰς ψευ-

δεῖς προφητείας καὶ τοὺς ἀληθῆ προαγορεύ-
οντας προφητεύειν ἐκώλυον.

14. exorcizare...usurpasse] 'presumed
to exorcize' (ἐπεχειροῦσαν ἐξορκίζειν) ; cf. II.
p. 23, l. 13, note.

15. per Actus did. ap.] Acts xix. 13.

16. apud Thessalonicenses...prob. illa]
Abbreviated by Lanfranc.

17. quae...profitebantur] τὰ ἐπαγγελ-
λόμενα, pass. [P]. For profiteri see Rösensch,
Itala, p. 301 ; indisciplinatio, ib., p. 221.

22. nam quod dixit 'reprobare,' &c.] The
indiscriminate rejection (ἐξουθενεῖν = ἀπο-
δοκιμάζειν) of prophecy was a virtual rejec-
tion of the Author of prophecy.

'reprobare prophetas' et illa nolle suscipere quae ab illis dicebantur, hoc dicit spernere Spiritus inoperationem. 'sed si (inquit) seductores timetis, accipite illa quae dicuntur, probantes illa, et si inuenta fuerint aliqua diuinis legibus contraria de illis quae dicuntur, illa sola reicite, tenete uero meliora.' deinde adicit : 5

ab omni specie mala abstinete.

quasi qui et hoc ipsum uersute facerent, dicens :

ipse autem Deus pacis sanctificet uos perfectos ; et integer uester spiritus et anima et corpus sine querela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. 10

orat pro illis ita ut sancti per omnia custodiantur et sine querela animo quoque sint et corpore, ita ut et tributa Spiritus

2 spiritus spern. r 4 si inu. al. f. diuinibus [sic] leg. H 6 uos (def. abst.)
add C (corr) 7 dicit C (corr) 12 sancti (aft sp.) add r

6. *abstinete*] O. L. and Vulg. add "uos." *Perfectos* (ἀπορελούς), Iren.¹¹⁴; Vulg., "per omnia."

11. *orat....minorationem*] Cited by Lanfranc.

12. *ita ut et trib. Sp. gratia, &c.*] Th. regards ὑμῶν τὸ πνεῦμα as equivalent to ἡ ἐπιχορηγούμενη ὑμῖν χάρις τοῦ πνεύματος. So Chrys.: τὸ πνεῦμα τί φησὶν ἐνταῦθα; τὸ χάρισμα), and Thdt., to the same effect. On the other hand the Alexandrians seem to have traditionally regarded this verse as a witness to the trichotomy of human nature; thus Didymus *de Sp. S.* 55 (Migne, *P. L.* 23, 148—9) argues: "incredibile est atque blasphemum orare apostolum ut Spiritus s. integer seruetur, qui nec imminutionem potest recipere nec profectum; de humano ergo, ut diximus, spiritu in hoc apostoli sermo testatus est." The opposition of the Antiochenes to this view was enhanced by their dislike of Apollinarianism, which was based on the doctrine that human nature in its entirety consists ἐκ πνεύματος καὶ ψυχῆς καὶ σώματος (Greg. Nyss. *adu. Apollin.* 35, Migne, *P. G.* 45, 1200). Cf. Bp. Ellicott, *Destiny of the Creature*,

Serm. v.; Delitzsch, *Biblical Psychology* (E. tr., ed. Clark), p. 106; and compare the Syriac fragment of Th. *de Incarn.* printed by Sachau, pp. 37, 𐤀𐤃 :

𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁 𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁 𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁 𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁 𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁
𐤀𐤃𐤁𐤁𐤁𐤁𐤁 (viz. the present verse).

The Antiochenes met the force of Didymus's objection, it will be observed, by explaining τὸ πνεῦμα *ad h. l.* in reference to the grace of the Spirit rather than to His Person. An anonymous writer in Cramer's catena (p. 374) endeavours to effect a compromise between the opposite views by confining the trichotomy to Christians, in whom the indwelling Spirit forms a new element of spiritual life: οὐδεπότε ἐπὶ ἀπίστων τὰ τρία τέθεικεν, πνεῦμα, ψυχὴν, καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν πιστευόντων· ὧν ψυχὴ μὲν καὶ σῶμα τῆς φύσεως, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς εὐεργεσίας, τούτεστιν, τὸ χάρισμα τῶν πιστευόντων.

gratia integra in illis custodiatur, nullam sustinens minorationem propter eorum malitiam, ita ut in Christi aduentu adsequi possint aeternas mercedes. et ut non de oratione dubii habeantur, adicit:

fidelis qui uocauit uos, qui faciet.

- 5 hoc est: 'uerus est qui uocans uos bona uobis promisit, qui et replebit uos sua benedictione.'

fratres, orate et pro nobis.

scribit et post hoc ita ut et pro se orent, simul in caritate sua eos constringens; nam et ut pro alterutro orent, lex defigit
10 caritatis, nec enim umquam orare patiemur pro illis quos non diligimus. simul et instruit nos idipsum etiam ab inuicem debere depostulare et facere pro alterutro.

salutate fratres omnes in osculo sancto.

- deinde et praecepit eis omnes fratres salutare *in osculo sancto*,
15 'sanctum osculum' dicens quod cum perfecta efficitur caritate.

adiuro uos per Dominum, ut legatur epistola omnibus sanctis fratribus.

adiurat, ut epistola omnibus legatur sanctis fratribus, suspiciens ex aliquibus quae sibi fuerant delata, quoniam non ad
20 omnium notitiam scripta eius deferrentur. et post hoc adiciens:

gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum. amen.

consummasse uidetur epistolam.

4 eos (*for* uos) C* H | et (*af* qui) add C (*corr*) etiam add r 10 caritatem C
H r 19 delatae r 20 deferentur C* 21 Iesu Chr. om H 22 confirmasse (*for* consummasse) H hoc enim uerbo cons. apostolus uidetur suam ep. r |
explicit epistola ad thessalonicenses prima incipit argumentum in epla scda ad thessalonicenses (*af* epistolam) add C (*corr*) explicit ad thesal. 1. incipit secunda ad eosdem H

3. *ut non...adicit*] Lanfranc.

5. *uerus*] = uerax. Thdt.: τὸ πιστὸς ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς.

10. *caritatis*] I have adopted Dr Jacobi's correction, which the sense seems to require. The reading of the MSS. may have originated in the failure of the copyists to understand *defigit* intrans.

15. '*sanctum osc.*' dicens] This or a kindred comment is found in Cramer's catena (vi. 374 = Coisl. 204, f. 176 b): ἅγιον λέγει τὸ μετὰ γνησίας τῆς ἀγάπης γινόμενον. Cf. Oec.: ἐνὶ γὰρ καὶ δολερὸν, ὡς τὸ τοῦ Ἰούδα.

18. *suspiciens*] Thdt.: εἰκὸς γὰρ ἦν τοὺς πρῶτους τὴν ἐπιστολὴν δεξαμένους μὴ πᾶσι ταύτην προσενεγκεῖν.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD THESSALONICENSES II.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Paulus, postquam primam ad Thessalonicenses scripserat epistolam, cognouit quod quamquam aduersariorum pertinacia in eadem perstiterit saeuitia, uariis temptationibus adgressa eos qui crediderant, tamen ad omnia illa aspera quae isdem fuerant [inlata, uirtute] Dei in fide persistentes, superiores omni temptatione fuerint demonstrati. cognouit uero quod a quibusdam suasi aestiment finem praesenti incumbere saeculo, hocque aliqui quasi ab ipso apostolo edocti

3 prestiteret C*   5 eisdem C (corr) | inl. uirt. om C* H r [a lacuna follows fuerant in C* (apply) H] add in lata C (corr) | di in (for dei in) C* dein H in C (corr) r   8 hoc qui C (corr)

2. *cognouit quod*, &c.] 'This second Epistle was written in consequence of information received after the despatch of the first. The Apostle (1) commends and encourages the faith of the majority, of which he had received a favourable report [c. i]; (2) guards against the error of supposing the Second Advent to be imminent, reminding the Thessalonians that it must be preceded by the revelation of the Antichrist [c. ii]; (3) administers a rebuke to the indolent and disorderly brethren who had refused to profit by his advice' [c. iii].—Thdt.'s argument again closely resembles Theo-

dore's (cf. II. p. 2, l. 13, note).

5. *fuerant [inlata, uirtute] Dei*, &c.] The lacuna in the MSS. (see vv. 11., and the facsimile opp. to I. p. xxiv.) is, at least in H, where it occupies the end of a line and the beginning of the next, sufficient for two words of fully average length. I have admitted the very probable conjecture of the Corbie corrector (cf. *infra*, pp. 42, l. 8, 44, l. 7, 48, l. 3), and have added, but with less confidence, *uirtute* = τῇ δυνάμει. Possibly a whole line has been lost, and the letters *di* or *de* represent the last syllable of an adjective or adverb.

ceteris nuntiabant; adiecto illo, quod illi qui indisciplinate uersabantur nulla ex parte ex litteris prioribus apostoli meliores sui fuerant effecti, sed perseuerauerint in pristino suo prauo proposito. scribit igitur secundam hanc epistolam, primum
 5 quidem conlaudans eos, eo quod contra omnes impetus aduersariorum decertantes non fuerant superati; adhortatur uero eos etiam currenti tempore in eodem persistere proposito, omnemque tempestatem ab aduersariis inlatam per patientiam superare. deinde instruit eos, ut non existiment incumbere sibi consum-
 10 mationes temporum. inter cetera uero instruit eos et Antichristi aduentum, et qualiter uel quomodo sit adpariturus; dein indisciplinatis scribit, uehementer eos corripiens, eo quod nihil ex illis prioribus scriptis fuerint adiuuati, in quibus consilium illis dederat de illis quae eos agere conueniebant. cautius uero de
 15 omnibus instruemur ex illis quae in subsequentibus habentur.

Paulus et Siluanus et Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo patre nostro et domino Iesu Christo. gratia uobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo.

hanc praescriptionem epistolae faciens, incipit sic:

20 *gratias agere debemus Deo semper pro uobis, fratres, sicut dignum est.*

a gratiarum actione incipere idem apostolus saepe est consuetus. hoc uero in loco etiam dilatasse ipsam gratiarum actionem uidetur, non absolute dicens 'gratias agimus,' sed

1 quo (for quod) C* quae H quod illi om r 3 sui om C (corr) 4, 7
 propositu C* 5 eo (bef quod) om r 8 superari C*H 9 consum-
 mationem l 10 temporam (tempora?) C* | uero instruit bis H A. aduentu
 C* de A. aduentu C (corr) | deindisc. scribi C* de in disciplinatis scribens r
 13 adiuti r 14 qui (for quae) C* | conueniebat C (corr) | uere r | instr. de
 omn. H 19 hac praescriptione epistolae facta r 22 a om C* solitus
 (for consuetus) r

2. *meliores sui*] Cf. II. p. 37, l. 15.

8. *superare*] *Superari* (vv. II.), if genuine, is doubtless a deponent.

9. *consummationes temporum*] al *συντελείαι τῶν αἰώνων*? Cf. I Cor. x. 11, τὰ τέλη τῶν αἰώνων, Heb. ix. 26, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων. But perhaps the original reading was *consummationis tem-*

pora; see vv. II. Thdt. in the corresponding sentence of his arg. has ὁ τῆς συντελείας καιρός.

19. *praescriptionem*, &c.] Cf. Th.'s comm. on I Thess. i. 1, and notes there.

22. *a gratiarum actione*] Cf. I. pp. 113, l. 23, note; 120, l. 4, note.

quoniam *gratias agere debemus*, quasi qui et incusari sit dignus, si non debitum redderet pro illis, pro quibus et debent gratiarum actionem, eo quod et necessarie debere illam uideatur. et adiectio est perspicua quam adiecit dicens *sicut dignum est*; quod et ipsum augmentum habet gratiarum actionis, siquidem talia sunt quae secundum eos sunt, ut iuste Deo pro illis gratiarum actio referatur. unde ostendens quia iure ista dicit, eo quod magna erant illa quae secundum eos erant, ait :

quoniam supercrevit fides uestra, et abundat caritas uniuscuiusque omnium uestrum in alterutrum.

10

etenim per omnia ostendit quoniam magna erant illa quae secundum eos erant, ex quibus dixit fidem eorum augere, quod habebant aliquid amplius a firmitate; firmitas enim dici potest, etsi in eodem statu maneat. nam quod dixit *supercrevit*, ostendit quod et in ipsa fide augmentum sumpserint; et 'in alterutrum caritatem eorum abundare' dicens, quod et ipsum ostendit in dies singulos meliorem illorum fuisse profectum. quod etiam maius adserere cupiens dixit: *uniuscuiusque omnium uestrum in alterutrum*; omnes enim similiter dixit tales esse. et quae est istius rei probatio?

20

ita ut nos ipsi in uobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia

2 pro quibus debet C (corr)	3 et (def necess.) om C (corr) r	5 habet
grat. om r	7 ualde (for unde) H eo et quod r	8 erunt r
om H	11 quon. magna er. om C*	14 si (for etsi) C (corr)
ipsa) om H	17 meliorum C*	18 dicit H uestrum omn. r
(for dei) r		21 domini

1. '*debemus*,' quasi qui, &c.] See below, c. ii. 13. Thpht.: τὸ γὰρ δέξιον γίνεσθαι ποιοῦμεν διὰ καὶ ὀφειλὴν τὸ πρᾶγμα ὠνόμασεν. *Debent*; the sense seems almost to require *debet* (the reading of C (corr.)), or perhaps *debeat*.

6. *iuste Deo*, &c.] This interpretation of καθὼς δέξιον is offered by Oec. as the former of two alternatives: ἥ, ὅτι (φήσιν) δίκαιόν ἐστιν νοήσεις· ἢ τὸ μεγάλως ἐξακουστέον, ὥα ᾗ· μεγάλως, καθὼς δέξιον τῷ μεγάλῳ παρέχοντι.

10. *in alterutrum*] O. L. and Vulg.,

"in inuicem."

13. *amplius a firmitate*] Cf. I. p. 32, l. 6, note.

14. *supercrevit*] This change of tense is apparently a slip on the part of Th. himself. Chrys. calls attention to the use of the compound verb (οὐκ ἔπρεν αὐξάνει, ἀλλ', ὑπεραυξάνει), and so Oec., Thpht.; Th. and Thdt. fail to notice it.

19. *omnes enim similiter*, &c.] Cf. Chrys.: καὶ ὅρα ἀγάπην οὐ τὸν μὲν ἡγάπων, τὸν δὲ οὐ· ἀλλ' ἰση ἦν παρὰ πάντων.

uestra et fide in omnibus persecutionibus uestris et tribulationibus quas sustinetis.

‘denique et nos omni in loco de uobis gloriantes referimus fidei uestrae firmitatem, laudantes, eo quod et tormentis uariis 5 affecti in eodem statu permansistis.’ bene autem dixit *quas sustinetis*, eo quod hoc demiratione dignum erat, quod forti animo sustinerent inlata sibi tormenta. deinde dicit et ipsius passionis utilitatem :

demonstrationem iusti iudicii Dei, ut digni habeamini regno
10 *Dei, pro quo et patimini.*

‘adparebitis etenim ob ista in futuro saeculo iusta ratione regnum caelorum fruentes, si tamen et pro illo pati adquiescitis, magnum quoddam bonum existimantes eius esse fruitionem.’ et ostendens quoniam nec aduersariis talia in illis facientibus 15 erit impune, adicit :

si tamen iustum est apud Deum retribuere his qui tribulant uos retributionem, et uobis, qui tribulamini, requiem nobiscum.

nam quod dicit *si iustum est*, hoc dicit : *si tamen iustum est.*

7 in (bef torm.) add C*   9 in (bef demonstr.) add r   12 regno C (corr)
13 eius om r | fruitione r   17 tribulationem C r   18 nam quod d. si iustum
e. h. d. si tamen iustum est om H

6. *eo quod hoc demiratione, &c.*] I.e. αἰς ἀνέχεσθε is not otiose, but adds weight and point to ὑπομονῆς, κ.τ.λ. (‘perseverance and faith evinced by the brave endurance of suffering’).

9. *demonstrationem*] Tert., “ostentamen”; Ambrstr., Vulg., “in exemplum.”

16. *his qui tribulant uos retr.*] Vulg., “tribulationem his qui uos tribulant.” Our translator, with the O. L., retains the order of the Gk. *Retributionem*, which I have adopted from H, recalls the rendering in Iren. IV. 27, § 4 (“retribuere retributionem”), and perhaps points to the original reading there; a few pages further on (33 § 11) the *interpres* has given “tribulationem.” *Retributio* seems to be without example elsewhere, but will scarcely on that account be re-

jected by a reader of this translation.

18. ‘*si iustum est*, &c.] τὸ γὰρ ‘ἐπερ δίκαιον’ φησὶν ‘ἐπερ δίκαιον.’ *Si tamen* is in our translator’s version of S. Paul the regular equivalent of ἐπερ, Gal. iii. 4 being the only exception. In this place he has followed the Latin versions in allowing it to stand for ἐπερ, but the comment, which brings together ἐπερ and ἐπερ, has compelled him to relinquish this rendering. On the meaning of ἐπερ see I. p. 172, l. 13, note; and with Th.’s remark on ἐπερ=ἐπερ in this passage, cf. Chrys.: τὸ ἐπερ ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἐπερ κεῖται. Thdt.: τὸ ἐπερ οὐκ ἐπὶ ἀμφιβολίας τέθεικεν, ἀλλ’ ἐπὶ βεβαιώσεως· καὶ γὰρ ἡμεῖς εἰσθαμεν λυχυριζόμενοι λέγειν ‘ἐπερ τὸδ’ ἀληθές,’ ὥσπερ οὖν ἀληθές. Pelagius: “hic *si tamen* confirmantis sermo est, non dubitantis.”

uult enim dicere quia 'iusta tunc ratione Deus illos quidem qui talia in praesenti uita erga uos gesserunt subdet poenae; uobis uero, pro quibus patimini, magnam praebebit remunerationem largitatis.' et poenae ipsius publicans pondus, dicit etiam qualis sit aduentus ipsius iudicis :

5

in reuelatione domini Iesu de caelo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis dantis uindictam his qui non nouerunt Deum et qui non obaudiunt euangelio domini nostri Iesu.

terribilem per omnia eius aduentum esse ostendit, et loci natura, siquidem de caelo uidetur; et ministrorum fortitudine, 10 cum angelis enim uirtutis uenturum dicit; et tormentorum specie, flammam enim ignis dixit. adserens uero et de illis qui sunt tormentis subiciendi, ait eos *qui non nouerunt Deum, et qui non obaudierunt euangelio*; maiorem tormentorum eorum praebuilt probationem. siquidem et illos, si solummodo non obaudierint 15 fidei, poena maneat, quanto magis illos, qui credentibus calumnias impressionesque irrogant? deinde et tormentorum speciem exaggerat prout potis est, dicens :

qui poenas luent interitus aeternos.

nam ex qualitate ipsa grauia tormenta esse ostendit, siqui- 20

3 pro om C (corr) 8 Christi (afz Iesu) add r 10 min. uidetur fortitudinem C*H min. uid. fortitudo r: txt C (corr) 11 eorum (for enim) r 12 speciem C*H r | esse (for enim) r 13 subicendi [subiac. r] aut eos C* r 15 et siquidem (for siqu. et) r 18 potens e. H potest r 19 in (bef int.) add C (corr)

10. *et ministrorum fortitudine, &c.]*

This passage has fallen into confusion in the MSS. through a misunderstanding on the part of the scribe; see vv. 11. Thdt.'s close copy leaves no doubt as to the form of the original: φόβου μεστὸν ἐδειξεν τὸ κριτήριον, πρῶτον μὲν ἀπ' οὐρανοῦ δέξας παραγενόμενον τὸν κριτὴν· ἔπειτα τῶν διακονούντων τὴν δύναμιν...εἰτα τῆς τιμωρίας τὸ εἶδος...εἰ δὲ οἱ μὴ πειθόμενοι τῷ εὐαγγελίῳ ταῦτα πείσονται, εὐδῆλον ὡς καὶ χαλεπώτερον πειρασθήσονται οἱ καὶ τοῖς πιστεύουσιν πολεμοῦντες. Chrys. contents himself with calling attention to the last of these points: εἰ οἱ τῷ εὐαγγελίῳ μὴ ὑπακούσαντες διδῶσαν τιμωρίαν, οἱ καὶ

μετὰ τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι θλίβοντες ἑμᾶς τί οὐ πείσονται;

12. *flammam enim ignis dixit]* Th. seems, with Thdt. (comm.), Oec., to have read ἐν φλογὶ πυρός, since this order is repeated in his comment. Chrys. has ἐν πυρὶ φλογός.

19: *interitus aeternos]* δλεθρον αἰώνιον. The O. L. of Iren.^{lat.} and Tert. connected αἰώνιον with δίκη, and so the Vulg.; Ambrstr., however, has "poenas soluent in interitum aeternum." It will be noticed that our translator uses the plural *interitus* again in the comm. (p. 46, l. 1).

20. *siquidem, &c.]* 'Since the destruction is one which instantaneously

dem interitus sunt exterminii perditionem perficientes ex tempore, quod non ad tempus, sed aeterno sunt. et iterum ad personam recurrit iudicis, poenae ipsius magnitudinem exinde ostendens:

5 *a facie Domini et gloria fortitudinis eius.*

et quia per omnia magna ostendit esse tormenta quae in aduersarios sunt depromenda, dicit in quibus tunc erunt hi qui crediderunt:

10 *cum uenerit glorificari in sanctis suis et mirificari in omnibus qui crediderunt, quoniam creditum est testimonium nostrum in uobis, in die illo.*

†quod dixit *in die illo* ad illud reddendum est quod dixerat

τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πρὸς τὸ καὶ θαυμασθῆναι ἐν πάσιν τοῖς

1 ex ext. perditione C*H et ext. p. r | praeficientes C*H prof. C (corr): txt r
2 aeternae C (corr) aeterna r 4 ostendit dicens H 5 eius om r 12 quoniam (for quod) H | redendum H | dixerant C* 13 sq. Coisl. 204, f. 180a [Cr. vi. 384] ἄλλος φησὶν τὸ ἐν τῇ, κ.τ.λ. Cr.: "hoc scholion uidetur esse Origenis."

effects a total ruin, because it belongs not to time, but is of eternal duration.' For *exterminium* (ἐξολόθρευσις?) see Rönsch, *Italia*, p. 29. I have omitted *ex* (see vv. ll.), regarding it as a mere repetition by the copyists of the first syllable of the noun; and I have ventured further to change *praeficientes* into *perficientes*, which suits the context better than the conjecture of the Corbie corrector. On the *doctrine* of this passage cf. 1. p. lxxxv. A Latin fragment preserved by Mar. Mercator (Migne *P. L.* 48, 232: "ubi iam loco muneris resurrectio putabitur, si poena sine correctione resurgentibus inferatur?"), and a Syriac fragment *ap. Assemani* III. i. p. 323, shew that Th., following in the steps of Diodore, held the future punishment of the wicked to be remissible upon their repentance; cf. Phot. *bibl. cod.* 81 (τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν ἀποκατάστασιν τερατεύεται), and see Neander, *Ch. H.* IV. 446. But he may nevertheless have regarded it as objectively eternal, inasmuch as it belongs to a life not measured by

periods of time; and as much as this is implied in his comment on the present verse. See below, p. 56, l. 2; and comp. Chrys. *ad h. l.*, who pointedly asks τὸ αἰώνιον τολῶν πῶς πρόσκαιρον;

5. *fortitudinis*]=*λῆξις*, as in Eph. i. 19, where see note.

7. *dicit in quibus*, &c.] I. e., the effect of the Advent on the Saints is described by way of contrast to the picture which the Apostle has drawn of the misery of their persecutors.

9. *glorificari*] So Vulg.; Ambrstr., "clarificari." For *mirificari* (Ambrstr., Sedul. Scot.) the Vulg. gives "admirabilis fieri." *In uobis* (ἐφ' ὑμᾶς); Clarom., "in uos," Vulg., "super uobis."

12. *quod dixit 'in die illo,'* &c.] So Thdt.: τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκελευ' τῷ ἄνθρωπῳ θαυμάζεται γὰρ ἐν πάσιν τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκελευ. On the other hand Chrys. apparently connects these words with ἐπιστεύθη, and so Pelagius and his followers. The later Gk. commentators proceed to treat ἐπιστεύθη

et mirificari in omnibus qui crediderunt, ut sit in medio positum quoniam creditum est euangelium nostrum in uobis, et[si] secundum sensum nouissimum iacere uideatur. uult enim dicere quoniam 'secundum illum diem gloriosus et mirabilis uidebitur in his qui sibi crediderunt, per illa bona quae erga illos faciet, quae etiam et uos estis fruituri, eo quod doctrinam nostram recepistis.' sic per omnia adhortans reuelatione eorum quae expectantur, eo quod aduersariis magna inferentur tormenta, et quod magnorum bonorum fruitionem expectent potire credentes, adicit :

in quod et oro semper pro uobis, ut uos dignos uocatione sua Deus habeat, et impleat omne placitum bonitatis et opus fidei in uirtute; ut glorificetur nomen domini nostri in uobis et uos in ipso, secundum gratiam Dei nostri et domini Iesu Christi.

'pro his quae talia sunt perseueramus pro uobis orantes, ita ut dignos uos bonorum illorum exhibeat Deus, in quorum et 15

ΠΙΣΤΕΥΣΑCΙΝ ΑΠΟΔΟΤΕΟΝ ΉΝΑ Η ΔΙΑ ΜΕCΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΟ ΟΤΙ ΕΠΙCΤΕΥΘΗ ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΗΜΩΝ ΕΦ' ΉΜΑC, ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΟΝ ΤΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑC ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ. ΒΟΥΛΕΤΑΙ ΓΑΡ ΕΙΠΕΙΝ ΟΤΙ 'ΚΑΤ' ΕΚΕΙΝΗΝ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΕΠΙΔΟΞΟC ΚΑΙ ΘΑΥΜΑCΤΟC ΕΝ ΤΟΙC ΠΕΠΙCΤΕΥΚΟCΙΝ ΦΑΝΗCΕΤΑΙ ΔΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ' ΩΝ ΔΗ ΚΑΙ ΎΜΕΙC ΑΠΕΛΑΨΑΤΕ, ΑΤΕ ΔΗ ΤΗΝ ΔΙΔΑCΚΑΛΙΑΝ ΗΜΩΝ ΠΑΡΑΔΕΞΑΜΕΝΟΙ.'

2 si omi C H r

4 quoniam om r

5 eos (for illos) r

6 suscepistis l

9 potiri C (corr) r

10 in quo r

11 omnem H

13 in uobis et uos in

illo (aft Christi) add C H r: see note

as if it had been a future. Thus Dam. says: ἡ ἀλήθεια (φησὶν) αὐτῇ ἣν μαρτυροῦμεν νῦν, τῇ πιστεὶ ὑμῶν καὶ ὑπομονῇ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ πιστευσθήσεται. Oec. : ἐν γὰρ τῇ τότε ἡμέρᾳ γενήσεται φανερόν οὐτι ἐπιστεύσατε. The Pesh. had set the example (Θεογνωστῶν καὶ μαθητῶν).

6. *estis fruituri*] See Gk. Our translator either read ἀπολαύσατε, or made what he conceived to be a necessary correction. The aor. is however quite defensible from Th.'s point of view; see on Gal. v. 24.

10. *in quod et oro*] els ὁ καὶ προσευ-

χόμεθα. O. L. and Vulg. "in quo etiam oramus." The singular is abandoned in the commentary; see below, l. 14. *Dignos habeat, placitum*, so Ambrstr.; O. L. generally, and Vulg., "dignetur," "uoluntatem." For εὐδοκία our translator usually writes *donum* placitum; see Eph. i. 5, 9, Phil. i. 15, ii. 13 (note). *In uobis et uos in illo* (vv. 11.) is simply a repetition of a part of the preceding line, with *ipso* replaced by the Vulg. "illo." But its occurrence in both our MSS. and in Rabanus is noteworthy as pointing to an error in their common archetype.

uocati estis fruitionem ; implens uos omni bono et confortans, ita ut et in operibus ostendatis fidem, et illa quae ab aduersariis inferuntur facile sustineatis. sic enim et Christus in uobis gloriosus secundum praesens saeculum uidebitur, quando cum
 5 alacritate adquiescitis pati pro eo ; uosque qui sic firmiter in eo credidistis, futuram fruemini gloriam, quam sua gratia sibi credentibus repromisit.' quae ergo conueniebant dici ad laudem eorum qui in aduersis firmi perstiterunt, et ad exhortationem ut in eadem persisterent sententia, in hisce uisus est consummasse.
 10 hinc uero incipit de consummatione saeculi disputare, docens eos non existimare sibi finem mundanum imminere :

rogamus autem uos, fratres, per aduentum domini nostri Iesu Christi et nostram congregationem in eum, ut ne cito moue-
amini a sensu uestro, neque terreamini neque per spiritum, neque
 15 *per uerbum, neque per epistolam quasi ex nobis, quasi quia instet dies Domini.*

adueniente Domino iustos omnes debere rapi super nubes in obuiam eius ut et simul sint semper cum eo, apostolus uero in prima epistola euidenter adseruit. hoc ergo dicit : *et nostram*
 20 *congregationem ad eum, †dicit etenim Christi aduentum et*

ὅτι περὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν

6 futura, gloria C (corr) | fruimini C* H 9 perstiterent r 10 hic H
 11 mundi C (corr) 14 a sensu u. neque terr. om r 17 in (for super) om r
 18 et ut (for ut et) r | uero om r 20 aduentu (om et) l 21 sq. Coisl. 204, f.
 180 b [Cr. vi. 386, Fr. 146] θεοδώρου. ὅτι περὶ τῆς, κ.τ.λ.

2. *ita ut et in op. ost. fidem*] Cf. Thdt.: *ἔργον δὲ πίστεως ἐνταῦθα τὴν ἐν τοῖς παθή-*
μασιν ὑπομονὴν προσηγγόρευεν.

10. *hinc uero, incipit, &c.*] Thdt.: *ἐς*
τὴν περὶ συντελείας διδασκαλίαν μεταφέρει
τὸν λόγον.

13. *nostram congregationem*] So Tert. *res. carn.* 24 and Sedul. Scot. The O. L. authorities generally, including Ambrstr., and the Vulg., render "nostrae congregationis," as if *ἐκκλησιαστικῆς* depended on *τῆς παρουσίας*—a misconception which our translator is careful to avoid. *Per uerbum*, so Aug.; O. L. and Vulg., "per sermonem" (cf. II. p. 3, l. 15, note, and *infra*, v. 15). *Quasi ex nobis*=ὡς παρ'

ἡμῶν? A trace of this reading, which Tisch. notes only in one Gk. MS. of cent. ix., seems to linger also in the rendering of Ambrstr. and Cod. Fuld. ("tamquam a nobis missam").

19. *in prima epistola, &c.*] In c. iv. 17, where see comm. and notes.

hoc ergo dicit, &c.] I. e., the *ἐκκλησιαστικῆς* of 2 Thess. ii. 1 is identical with the rapture of 1 Thess. iv. 17. Thdt. has the same remark, adding an apposite reference to S. Matt. xxiv. 31 (*ἐκκλησιαστοὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ*); and so Pelagius, followed as usual by Primasius and Sedulius.

20. *dicit etenim, &c.*] Our translator

congregationem nostram tunc ad eum futuram. 'nolite suaderi illis qui uos seducunt, quasi quia prope sit illud tempus; sed siue quis se de spiritali id inoperatione promittat dicere, siue quasi ex uerbo et epistola nostra sit edoctus, nolite suaderi ei.*' et uehementius eos cautos facere uolens adicit :

5

ne quis uos seducat ullo modo.

'qualitercumque ista quis dixerit uobis, nolite ei credere.'

quoniam [ni]si uenerit apostasia primum et reuelatus fuerit

ἐκείνης ἐπισυναγωγῆς, μὴ πείθεσθε τοῖς βουλομένοις ἀπατᾶν ὑμᾶς, ὡς ἂν ἐγγύθεν παρόντος ἐκείνου τοῦ καιροῦ· ἀλλ' εἴτε ὡς ἀπὸ ἰο πνευματικῆς ἐνεργείας λέγειν τις ἐπαγγέλλεται, εἴτε ὡς ἀπὸ λόγου ἢ ἐπιστολῆς ἡμετέρας τοῦτο μαθὼν, μὴ πείσεσθε.'

1 nostram om r | suadere illos C*H suadere illis C (corr) persuaderi ab illis r
2 quia om r 3 quis de (om se) H qui spe (for quis se) r quis (om se de) l | se
dicere l 4 suadere ei C H persuaderi ei r 7 qui taliter cumque C*H
qui taliter utcumque r: txt C (corr) 8 quo si uenerit C* quoniam si u. H r:
txt C (corr)

seems here to have missed the point of the Gk. If the catena may be trusted, the Latin should have run: "dicit etenim quoniam 'secundum Chr. aduentum et congr. n. t. ad eum futuram, nolite'," &c.

1. *nolite suaderi illis*] See vv. II. and Gk., and cf. I. p. 90, l. 18, note. So below, l. 4.

3. *siue quis se, &c.*] Th. distinguishes two cases, that of the false prophet, and that of the literary impostor. The latter sought to gain his object either by misrepresenting S. Paul's utterances (διὰ λόγον ... ὡς δι' ἡμῶν), or by forging an Epistle. Cf. Thdt.: μήτε ἐι πλασόμενοι ὡς ἐξ αὐτοῦ γραφεῖσαν ἐπιστολὴν προφέροιν, μήτε ἐι ἀγράφως αὐτὸν εἰρηκεῖναι λέγοιν. Chrys. on the other hand (if the passage is genuine), followed by Oec., Thpht., regards διὰ λόγον as pointing to the false teacher's own arguments (διὰ πιθανολογίας· τοῦτο γὰρ ἐμφαίνειν εἰπὼν· 'μήτε διὰ λ.'). and Pelagius carries this interpretation a step further by contrasting διὰ πνεύματος, διὰ λόγου ("ne signa

uos terreant, quasi per Spiritum facta... neque sermo dialecticae uos seducat").

7. *qualitercumque*] 'If there be any other forms of deception, besides those already enumerated.' So Thdt.: πάντα κατὰ ταῦτὸν τὰ τῆς ἀπάτης ἐξέβαλεν εἰδῆ. Thpht. on the contrary treats the words κατὰ μ. τρ. as merely retrospective: μήτε ὡς προφήτης [= διὰ πν.], μήτε ὡς διδάσκαλος [= διὰ λόγου], μήτε ὡς ἐμοῦ γράφοντος ταῦτα [= δι' ἐπιστολῆς].

8. *quoniam [ni]si uenerit*] Notwithstanding the consent of our authorities, the omission of the negative can only have been accidental; probably it was caused by the resemblance of the letters *ni* to the final *m* of the preceding word.

apostasia] This transliteration, though used by the translator of Iren. and by Aug., does not seem to have been adopted in this place by any Latin version or father; Iren.^{lat.}, Tert. have here "abscissio," Hieron., Vulg., "discessio," Ambrstr., "defectio," Aug., "refuga" [cf. "refugium" cited by Pelagius]. The

homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur et superextollit se super omne quod dicitur deus aut quod colitur, ita ut in templo Dei ut Deus sedeat, ostendens se quoniam est Deus.

uult quidem dicere, quoniam non possunt illa fieri prius-
5 quam Antichristus ueniat. oportet enim primum illum uenire;
deinde consequuntur illa quae dicuntur. 'apostasiam' uero
uocauit tempus illud, eo quod paulo minus omnes tunc discedent
a pietate, et adcurrent ad eum. 'hominem' equidem eum nomi-
nauit iusta ratione, eo quod et homo erit, daemone in eo omnia

4 quo (for quoniam) C* 6 consequuntur H* consequenter r 9 et om r

Vulg. nowhere employs *apostasia*, though it has "apostata," "apostatare," "apostatatrix." *Superextollit se*; Iren.^{int.}, "extollit se," Tert., Aug., "superextollitur," Vulg., "extollitur." *Ut Deus* finds no place in the Latin versions, but *ὡς θεός* was read by Chrys. and Thdt.

4. *non possunt illa f. p., &c.*] Th. rightly supplies *ἀδύνατον ταῦτα γίνεσθαι* or the like before *ἐὰν μή*, κ.τ.λ.; cf. Pelagius: "nisi Antichristus uenerit, non Christus ueniet."

6. *apostasiam u. uocauit tempus, &c.*] Thdt., following Chrys., and followed in turn by Oec. and Thpht., says: *ἀποστασίαν αὐτὸν ἐκάλεσεν τὸν ἀντίχριστον* [cf. *haer. fab.* v. ἀποστασίαν αὐτὴν τὴν ἀντιχρίστου καλεῖ παρουσίαν]. Oec. however adds the alternative (perhaps from Severianus, whom he cites a few lines further on): *ἡ...αὐτὴν τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν καὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα*. Irenaeus (v. 24) had understood the Antichrist's own departure from the truth: "quasi apostata diabolicam apostasiam in se recapitulans...manifeste igitur apostolus ostendit apostasiam eius."

Lanfranc cites *apostasiam* [for which he substitutes "dissensionem"]...a *pietate, peccati...ministrabit, et f. e. perditionis...subdendum*. In Robert of B. the first of these clauses appears thus: "disc. uocat tempus illud quo multi ab unitate fidei discedent et diuersas errorum semitas ingredientur."

9. *homo erit, &c.*] In regarding the Antichrist as an individual man, the peculiar instrument of Satan, Th. follows the stream of early Christian exegesis, which beginning with Irenaeus (v. 25, § 1 sq. "omnem suscipiens diaboli uirtutem") received its clearest and fullest exposition from the Antiochenes. Cf. Chrys. *ad h. l.*: *τίς δὲ οὗτός ἐστιν; ἀρα ὁ Σατανᾶς; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἀνθρώπος τις πᾶσαν αὐτοῦ δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν*. Severianus (*ap. Oec.*; cf. Cr. vi. 390): *κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος [=τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας, Cr.] ἐρχεται ὁ Σατανᾶς [+καὶ ἐνεργήσει, Cr.] ἐν ἀνθρώπῳ ὀλοκλήρῳ [ὀλοκλ. om. Cr.]*. Thdt.: *ἀνθρώπος ἐστὶν τὴν φύσιν, πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ τοῦ διαβόλου δεχόμενος τὴν ἐνέργειαν*. From Th.'s standpoint the parallel between the Incarnation and the indwelling of Satan in the Man of Sin seemed all but complete; cf. *infra*, p. 51. In his commentary Thdt. is, as usual, more cautious, and contents himself with saying: *μιμείται τὴν ἐνανθρώπησιν, καὶ ὥσπερ αὐτὸς [ὁ Σωτῆρ] ἀνθρωπεῖαν φύσιν ἀναλαβὼν τὴν ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν, οὕτως ἐκεῖνος [ὁ Σατανᾶς] ἀνθρώπον ἐκλεξάμενος πᾶσαν αὐτοῦ δέχεσθαι τὴν ἐνέργειαν, δι' αὐτοῦ πᾶτας ἐξαπατῆσαι τοὺς ἀνθρώπους περάσεται*. But his language is elsewhere quite as strong as Theodore's, or even stronger; comp. *haer. fab.* v. 23. *ἤξει φύσιν ἀνθρωπεῖαν ὑποδὸς...ὁ ἀπὸ θεοῦ δαιμὼν...καθάπερ γὰρ ὁ*

inoperante, sicut et in illum hominem qui pro nostra salute sumptus est, Deus Verbo omnia perfecisse uidetur. temptat enim ille per omnia illa, quae Christi sunt, imitari, utpote et Christum se esse dicens. 'peccati' uero 'hominem' eum dixit, eo quod peccatum ministrabit, et multis hominibus huius causa existet. et 'filium' eum 'perditionis' dicit, utpote perditioni subdendum post hoc, sicut et in subsequentibus euidentius dicit. uocat autem eum 'aduersarium' quidem, quasi qui et aduersa agat diuinae uoluntati et omnes ad se transducere adnitatur. 'superextollentem' uero 'se super omne quod dicitur deus aut quod colitur,' eo quod omnes homines a propria eorum secta discedere suadens, sibi faciet adorare, seipsum dicens esse Christum, cui et ab omnibus honorem Dei tribui ut iustum uindicabit. sic enim et 'in Dei templis,' hoc est, et

1 sicuti r | in illo homine C (corr) 2 omnia om r | temptabit C (corr)
 4 dicens om H 5 multi C* H 7 consequentibus H 10 extol-
 lentem C | se om C* 12 sibi om C (corr) se (for sibi) r [cf. Rönisch, *Itala*, p. 439]
 13 hominibus (for omn.) H 14 et (bef in dom.) om r

μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱός...ἐνανθρωπήσας...οὐ μερικὴν τινα τῇ ληθελείᾳ φύσει δέδωκεν χάριν...οὕτως ὁ διάβολος...τοῦτῳ...ὁλος αὐτὸς συναφθεῖς, κ.τ.λ.

4. *Christum se esse dicens*] This identification of the ἀντίχριστος with a ψευδοχριστος (S. Matt. xxiv. 24) had been anticipated by S. Cyril. Hieros. (*Catech.* xv. 11). It is repeated by Thdt.: Χριστὸν ἐαυτὸν καὶ θεὸν ὀνομάζων. Cf. Jerome (*l. c.*): "ostendens se tamquam ipse sit Christus et Filius Dei."

5. *eo quod peccatum ministrabit*] Chrys.: μυρία γὰρ ἐργάσεται καὶ παρασκευάσει ἐτέρους ἐργάσασθαι δευά.

6. *utpote perditioni subdendum*] So Chrys. Thdt. enlarges on this: ὡς καὶ αὐτὸν ἀπολλύμενον καὶ ἐτέροις πρόξενον τοῦτου γενόμενον.

11. *eo quod omnes homines, &c.*] 'All earlier superstitions and heresies will be swallowed up in this final apostasy.' Compare a remarkable fragment ascribed to Th. in Cramer's *catena ad h. l.* (Coisl. 204, f. 181a [Cr. vi. 386—7, Fr. 146—7]), which though not extracted from his

comm. on this Epistle is, I believe, a genuine fragment of one of his other works: διὰ τοῦτου δείκνυσιν ὅτι τὴν εἰδωλολατρείαν ἣν ὁ διάβολος συνεστήσατο αὐτὸς ἐλθὼν ἀνατρέψει, καὶ πᾶσαν αἰρεσιν ἣν ἀντέθηκεν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας αὐτὸς ἐλθὼν παραλύει...ταύτας γὰρ τὰς πλάνας τὰς [ds cod.] κατὰ μέρος συνεστήσατο...ὡς ὅταν μετὰ ταῦτα ἐλθῇ...εὐχερῶς ἐαυτῷ δόξῃ κατορθοῦν τὸ σπουδαζόμενον, τοῦτέστιν τὸ προσκυνεῖν αὐτὸν παρὰ πάντων ἀνθρώπων. ὡς γὰρ ὑποσκευὴ ἀψίδος, οὕτως αἱ αἱρέσεις αἱ τε παρ' Ἑλλήνων καὶ αἱ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς τῷ διαβόλῳ...ἡ ὑποσκευὴ αἱρεται, μένει δὲ μόνη ἡ ἀψὶς στερεά—the ἀψὶς being the worship of Satan himself under the form of Antichrist.

13. *cui et ab omnibus*] Cf. i. pp. 58, l. 13, note; 222, l. 25, note.

14. *in Dei templis*] The change of number (cf. *supra*, p. 50, l. 2) is perhaps due to Th. himself, who is not always exact in his quotations of the text.

The Antiochenes either modified or rejected the older interpretation which looked for the session of Antichrist in

in domibus orationum, ingrediens sedebit, quasi quia ipse sit Christus et propter hoc debeat ab omnibus adorari in ordinem Dei. et ostendens quoniam nihil nunc noui dicit ad eos:

non estis (inquit) *memores, quoniam cum adhuc essem apud uos, haec dicebam uobis?*

deinde adicit:

et nunc quid detinet scitis, ut reueletur in suo tempore.

quidam dixerunt Spiritum gratiarum hoc in loco dixisse

1 quia *om r* . 2 hominibus (*for omn.*) *r* | ordine *C (corr)* 3 noui nunc
H 4 cum *om H* | adessem (*for adhuc essem*) *r* 7 quod *C (corr)* *r*
 8 quidam...aduersus eum *om r* | spiritus *H*

the temple at Jerusalem—a view held by Irenaeus, Hippolytus (*de Antichr.* 6), and Cyril of Jerusalem. Οὐ τὸν ἐλς Ἱερουσαλὴμ μόνον (says Chrys.), ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν [v. l. *els τὰς πανταχοῦ ἐκκλησίας*]. Thdt. follows Th.: 'ναὸν' δὲ 'θεοῦ' τὰς ἐκκλησίας καλεῖ. Of the contemporary Latin fathers Pelagius adheres to the traditional belief ("templum Ierusalem reficere tentabit"); Jerome leans to the other side, but rightly substitutes "the Church" for "the churches" (*ep.* 121: "in templo Dei uel Ierosolymis, ut quidam putant, uel in ecclesia, ut uerius arbitramur." Aug. (*de ciuit. Dei* xx. 19) leaves the question open, only excluding the thought of a heathen temple, which the Ap. would certainly not have called τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ.

1. *in domibus orationum*] *els τοὺς οἴκους τοῦς εὐκτήριους*. Cf. *infra* on 1 Tim. iii. 15. On the terms *εὐκτήριον*, *προσευκτήριον*, *οἶκος εὐκτήριος* (= *ἐκκλησία*), see Bingham, viii. 1, § 4, Suicer, i. 1245. *Domus orationis*=*οἶκος προσευχῆς* occurs in the O. L. and Vulg. of S. Matt. xxi. 13, but the phrase does not seem to have been used colloquially.

3. *nihil nunc noui*, &c.] Thdt.: *ἐτα διδάσκων ὡς οὐ καινὴν αὐτοῖς προσφέρει διδασκαλίαν, ἐπήγαγεν, κ.τ.λ.* Thphit.: *μεγάλα μυστήρια καὶ ἀγράφως παρεδίδου.*

4. *non estis memores*] Vulg., "non retinetis."

8. *quidam dixerunt*, &c.] The opinion of Severianus (see the remark of Cramer's catenist quoted in the vv. ll. above); his words are preserved in Oec.: *κατέχει καὶ κωλύει τοῦ ἀνόμου τὴν παρουσίαν τὸ πνεῦμα [τὸ] ἀγίων ἐπειδὴν οὖν (φῆσιν) τοῦτο διὰ τὴν ἀνθρώπων κακίαν ἐκ μέσου γένηται καὶ ἀποστῇ, τὸ τηρικαῦτα χώραν ἔξει. ὁ ἀνομος ἀποκαλυφθῆναι καὶ ἐπαναστῆναι, μηδενὸς κωλύοντος*. Against this view of τὸ κατέχον Chrys. like Th. urges the fact that the miraculous gifts had long ceased, and yet the Antichrist had not appeared; whilst Thdt. rejects it on the ground that the ordinary gifts of the Spirit can never entirely fail. Chrysostom's own explanation (*περὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τοῦτό φησιν*: cf. Tert. *res. carn.* 24 "quis, nisi Romanus status?") is set aside alike by Th. and by Thdt., who agree (v. Thdt. *ad h. l.* and *haer. fab.* l. c.) in understanding by τὸ κατέχον, ὁ κατέχων, a limit of time fixed by the Divine decree. Thdt. refers to S. Matt. xxiv. 14 as pointing to one of the conditions of this limit being attained. An objection which appears to be fatal to this view (*viz.* the use in v. 7 of the masc. ὁ κατέχων coupled with the following *ἕως ἐκ μέσου γ.*) does not seem to have occurred to

apostolum *et nunc quod detinet*; eo quod 'tunc (inquit) ille uidebitur, atubi Spiritus gratiae ad plenum destiterit, et perficere inoperationes in aperto cessabit.' sed †hoc mihi non uidetur esse apte dictum, eo quod et cessauerunt ex multo iam tempore inoperationes Spiritus. si uero quis uoluerit dicere non cessasse, 5 eo quod et ab aliquibus adhuc per orationem fiant aliqua, licet si et rare; secundum igitur hunc modum neque cessare adsero, eo quod neque deficere ad plenum sancti umquam poterunt. erunt enim et tunc qui non suscipient eius doctrinam, qui et clari erunt contemplatione pietatis decertantes aduersus eum. 10

οὐ πιθανὸν ἔμοιγε φαίνεται τοῦτο, ἐπεὶ καὶ ἐπαύσαντο ἐκ πλείονος ἤδη τοῦ χρόνου [αἱ τοῦ πνεύματος ἐνεργεῖαι]. εἰ γὰρ τις μὴ πεπαῦσθαι βούλοιο λέγειν διὰ τὸ παρὰ τινων [κατὰ] προσευχὴν γίνεσθαι κατὰ τὸ σπάνιον ἔνια, οὐδὲ παυθήσεται κατὰ γε τοῦτον τὸν τρόπον, ἐπεὶ μηδὲ ἐπιλείπειν πάντῃ τοὺς ἀγίους οἶόν τε, 15 ἔσομένων καὶ τότε τῶν οὐ προσιεμένων τὴν ἐκείνου διδασκαλίαν, οἳ καὶ διαλάμπουσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν. λέγει δὲ

2 adubi C* ubi C (corr) 4 et om C (corr) 5 si quis uero uoluit H
7 fiet (for si et) C | raro C (corr) | sec. hunc igitur C 8 potuerint H* poterint
H (corr) 9 erant C* 10 decertantis C* 11 Coisl. 204, f. 182 a
[Cr. vi. 388-9, Fr. 147-8] σευηριανὸς δὲ τὸ κατέχον φησὶν τὴν τοῦ ἀγίου πνεύματος χάριν. θεόδωρος δὲ ὁμοίως τῷ μακαρίῳ ἰωάννῃ ταύτην οὐ προσίεται τὴν ἐξηγήσιν, φάσκων· οὐ πιθανόν, κ.τ.λ. 12 al τ. πν. ἐν om. cod. edd. 13 κατὰ om. cod. edd.

the mind of either Thdt. or Th. Later commentators, both Gk. and Latin, returned to the ancient interpretation preferred by Chrysostom.

1. *et nunc quod d.*] The words *et nunc* here and *nunc* (p. 54, ll. 1, 4) appear to have been inserted by the translator; cf. the Gk., p. 54, ll. 15, 18.

4. *cess. ex multo iam tempore, &c.*] Chrys.: καὶ γὰρ πάλαι ἐκλείπειν τὰ χαρίσματα (see last note). For the earlier evidence on this subject cf. Justin M. apol. ii. 6, Tryph. 39; Iren. ii. 31 § 2, 32 § 4; Tert. apol. 37; Orig. c. Cels. i. 2, 46; Eus. H.E. vi. 9. Among the few miracles wrought within his own memory *per orationem*, Theodore may have included those ascribed to S. Maruthas of Tagrit; cf. Socr. vii. 8:

ταύτην [τὴν κεφαλὰν] ὁ Μαρουθᾶς εὐχαῖς ἐθεράπευσεν· ἡντο δαίμονα ἀπήλασαν νηστειαῖς καὶ προσευχαῖς σχολάσαντες. Comp. the contemporary testimony of S. Augustine (*de ciuit. Dei* xxii. 8): "etiam nunc fiunt miracula in eius [sc. Christi] nomine, siue per sacramenta eius, siue per orationes."

Rabanus (see vv. 11.) omits this passage, probably for the reason pointed out by Dr Jacobi: "quae uerba R., cuius aetas et credulitate et fictis miraculis horret, recipere ausus non est."

6. *licet si*] Cf. l. p. 202, l. 18, note.

10. *contemplatione pietatis*] To be connected with *decertantes*, as the Gk. shews—"who also shall distinguish themselves in the struggle for the Faith against the Antichrist."

dicit autem *quod nunc detinet* eo quod diabolus quidem dudum uoluerit hoc idem facere, Deus uero interim retinet eum, eo quod tempus statuit consummationis saeculi istius, secundum quam uideri concedit eum. hoc apostolus nominauit *quod nunc detinet*, 5 Dei dicens definitionem detinere eum. unde et adicit: [ut] *reueletur* idem *in suo tempore*,* quasi qui prohibeatur nunc uideri usque tunc, eo quod diuina definitione ad praesens teneatur. uidebitur uero tunc in saeculi fine, quando et concedet illi Dominus suam ostendere malitiam; propter quod bene adicit:

10 *mysterium enim iam operatur iniquitatis.*

† hoc est: 'etsi non aperte apostasiam operatur diabolus, sed quasi in mysterio nunc peragit, per singula momenta per suos a pietate temptans diuellere eos qui ad fidem accedunt.*' et hoc ipsum iterum resumens:

- 15 τὸ κατέχον, ὡς ἂν τοῦ διαβόλου μὲν ἐθέλοντος καὶ ἤδη τοῦτο ποιῆσαι, τοῦ θεοῦ δὲ κατέχοντος αὐτὸν τέως διὰ τὸ καιρὸν ὄρῃσαι τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, καθ' ὃν ὀφθῆναι συγχωρεῖ κάκεῖνον. τοῦτο [τὸ] κατέχον ὁ ἀπόστολος ὀνομάζει, τοῦ θεοῦ [λέγων] τὸν ὅρον, ὅθεν καὶ ἐπήγαγεν' εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ.
- 20 ἀντὶ τοῦ 'εἰ καὶ μὴ κατὰ τὸ σαφές ἤδη τὴν ἀποστασίαν ἐργάζεται ὁ διάβολος, ἀλλ' οὖν γε ὡς ἐν μυστηρίῳ πλείστα καὶ νῦν διαπράττεται, ἐκάστοτε διὰ τῶν οἰκείων τῆς εὐσεβείας ἀφιστᾶν περιώμενος τοὺς προσιόντας τῇ πίστει.'

1 dudum quidem r   2 eum om r   4 concedet C (corr)   5 et
om r | ut om C H   6 id est (for idem) C* | in om r   8 concedit C* r   18 τό,
λέγων om. cod. edd.   20 Coisl. l. c. τὸ γὰρ μυστήριον ἥδη ἐνεργεῖται ἀντὶ τοῦ κ.τ.λ.

2. *Deus uero interim, &c.]* Lanfranc cites this in the form: "Deus interim detinet eum."

11. *non aperte...diuellere]* Cited in a shortened form by Lanfranc.

sed quasi in mysterio] I.e. the μυστήριον τῆς ἀνομίας is the present secret working of Satan as contrasted with his future revelation in the Antichrist. Chrys. limits the application to Nero: Νέρωνα ἐνταῦθά φησιν ὡσανεὶ τύπον ὅντα τοῦ ἀντιχρίστου... καὶ καλῶς εἶπεν 'μυστήριον,'

τουτέστιν οὐ φανερώς, ὡς ἐκεῖνος, οὐδὲ ἀπρηυθριασμένως. Thdt. sees the lameness of this explanation of μυστ., and prefers Th.'s view in a modified shape: ἐγὼ δὲ οἶμαι τὰς ἀναφελείας ἀλρέσεις δηλοῦν τὸν ἀπόστολον. Pelagius is on the same track: "*mysterium iam operatur iniq.* in his qui falsis doctrinis eius praeuium faciunt iter." Cf. Aug. l.c.; "alii...non putant dictum nisi de malis et fictis qui sunt in ecclesia." *Peragit*, intrans.: "carries on his work."

tantum qui tenet nunc, usquedum de medio fiat; et reuelabitur ille iniquus.

hoc est: 'atubi definitio Dei quae eius prohibet aduentum cessabit, tunc adparebit ille.' †intendendum uero est illi parti, quoniam 'reuelationem' Antichristi manifestationem uocauit, et 5 in superius dicens: *cum reuelatus fuerit homo*, et hoc in loco: *reuelabitur iniquus*; eo quod diabolus semper quidem ab aduentu Domini meditatur illud facere ad nociuitatem hominum, et utique illud fecisset, si non secundum inenarrabilem suam prouidentiam continuisset eum Deus. operabitur uero tunc et 10 perducet illud in aperto, quod dudum sibi uidebatur, cum illi fuerit concessum suam uoluntatem in opere producere.* et ostendens quoniam nec ille sine poena erit, adicit:

quem dominus Iesus interficiet spiritu oris eius et destruet in apparitione aduentus sui. 15

προσεκτέον ὅτι 'ἀποκάλυψιν' τοῦ ἀντιχρίστου ἐκάλεσεν τὴν φανέρωσιν, ἔν τε τοῖς ἀνωτέροις ἀποκαλυφθῆ ὁ ἄνθρωπος εἰπών, κἀνταῦθα, ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος· ὡς ἂν τοῦ διαβόλου πάντοτε μὲν ἀπὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας μελετῶντος αὐτὸ ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων βλάβῃ, καὶ ἤδη γε αὐτὸ καὶ ποιήσαντος ἂν, εἰ μὴ κατὰ 20 τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ βουλήν κατεῖχεν αὐτὸν ὁ θεός· ἐργασομένου δὲ τότε καὶ οἰσουτός γε εἰς φανερόν τὸ πᾶλαι δοκοῦν αὐτῷ, ὅταν συγχωρηθῇ τὴν οἰκείαν γνώμην ἐκβαλεῖν εἰς ἔργον.

1 usque nunc dimidio C*H teneat usque de medio C (corr) usque tunc dimidium r 3 hoc enim adubi C*H h. e. ait ubi C (corr) hoc est ubi / | hoc ..ille om r 5 quo (for quoniam) C* 6 in (def sup.) om C (corr) r | in hoc loco r 10 deus eum r 13 addit r 14 Iesus om r | oris sui C r 15 in apparitionem C illustratione r 16 Coisl. l. c. προσεκτέον ὅτι, κ.τ.λ. 21 ἐργασαμένου Cr.

1. *tantum qui, &c.*] O. L. and Vulg.: "tantum ut qui tenet nunc teneat donec ["quoadusque," Ambrstr.] de," &c. For *usquedum* cf. i. p. 69, l. 16, note. The omission of *tunc* before *reuelabitur* is probably accidental.

3. *hoc est...ille*] Cited by Lanfranc; see vv. 11.

5. *reuelationem...uocauit*] So Thdt.: οὐ δὲ χάριν καὶ 'ἀποκάλυψιν' αὐτοῦ τὴν

παρουσίαν ὁ ἀπ. κέκληκεν· ὁ γὰρ κρύβθη δὲ κατεσκεύαζεν τότε προφανῶς κηρύξει.

6. *cum reu. fuerit*] The translator has carelessly added *cum* instead of *nisi*, to complete the sense. In the next reference, *ille* has been dropt; see above, l. 2.

15. *in apparitione*] Tert., "apparentia." The Latin versions generally vary between "illustratione" and "illu-

euidens est quoniam de homine id dicit; nec enim Satanan expedit, quem aeternae poenae est traditurus, sed illum, eo quod organum sibi illum ad tantam explendam malitiam daemon opportunum cogitationibus suis esse repperit. et hoc in subsequ⁵entibus apertius manifestavit dicens: *cuius est aduentus secundum inoperationem Satanae*. alium quendam insinuavit eum esse praeter Satanan, cuius inoperatione se ipsum demonstrabit. terribile est autem quod dicit; †illo enim talia agente et per totum orbem omnes homines discedere a pietate suadente, subito¹⁰ de caelo adparens Christus et solummodo clamans cessare faciet ab opere, totum illum expendens. hoc enim dicit: *spiritu oris*,

ἐκείνου [γὰρ] τοιαῦτα διαπραττομένου κατὰ τῆς οἰκουμένης καὶ πάντας ἀνθρώπους ἀφιστῶντος τῆς εὐσεβείας, ἐξάλφνης ἀπ' οὐρανῶν φανείς ὁ Χριστὸς καὶ μόνον ἐπιβοήσας παύσει τῆς ἐργασίας,¹⁵ ὅλον αὐτὸν ἀναλώσας· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ τῷ πνεύματι τοῦ

1, 7 Satanam r   2 que C* qui C (corr) | est poenae r   3 malitiam
C | daemonum H   7 inoperationem Hr   8 illum r   12 Coisl. 204,
l. c. ἐκείνου (φησὶν) τοιαῦτα, κ.τ.λ. γὰρ om. cod. edd.

minatione;" but neither versions nor MSS. shew a preposition. Possibly our translator wrote *inaḡparitione* (=τῇ ἐπιφάνειᾳ).

1. *nec enim S. expedit, &c.*] See the comm. on v. 3, and notes there. The identification of Antichrist with Satan which Chrys. and Th. denounce had been represented by Celsus as a part of S. Paul's own teaching (Orig. c. *Cels.* VI. 42: ὁ Σατανᾶς καὶ αὐτὸς ὁμοίως φανείας ἐπιδείξεται μεγάλα ἔργα, κ.τ.λ.). But, as Th. points out, S. Paul's words carry with them the refutation of this statement. The Seventh Book of the *Apostolical Constitutions* is perhaps the only professedly Christian writing which agrees with Celsus, if indeed its language requires to be so construed (c. 32: καὶ τότε φανήσεται ὁ κοσμοπλάνης, ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς, ὁ τοῦ ψεύδους προστάτης, ὃν ὁ κύριος Ἰησοῦς ἀρελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ). In the *Bible Dict.* (App. B. p. LXX.) Ephr. Syr. and Thdt. are said to

have apparently inclined to this view. With regard to the latter see the note on v. 3; Ephraem (*de Antichr.*, opp. ii. 226) says distinctly: τίκεται...τὸ ἐκείνου [τοῦ ἐχθροῦ] ἔργον· οὐχ οὕτως δὲ σαρκούται.

8. *terribile est, &c.*] Cf. Thdt.: εἰδειν ὡς ἐνῆν τὴν τοῦ θεσποτικῆς δυνάμεως μέγεθος. ἐπιφανείας γὰρ (φησὶν) οὐρανῶν, φθιγγεται μόνον, καὶ πανωλεθρία παραδώσει τὸν αἰτήριον. Chrys. has a striking simile: καθάπερ γὰρ πῦρ ἐπελθὼν ἀπλῶς τὰ μικρὰ ζυφία καὶ πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῆς [αὐτοῦ] πόρρωθεν ὄντα ναρκῶν ποιεῖ καὶ ἀναλίσκει, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς τῷ ἐπιτάγματι μόνον καὶ τῇ παρουσίᾳ.

9. *subito...oris*] Cited by Lanfranc. R. of B. reproduces *subito...opere*.

11. '*spiritu oris*,' *hoc est, uoce*] So Chrys. and Thdt.; see note on l. 8. S. Athanasius (*ad Serap.* i. 6, *ad fin.*) had understood the Third Person of the Holy Trinity—a view given by Oec. as an alternative. Severianus (*ap. Cramer, ad h. l.*) appositely quotes Esa. xl. 4

hoc est, uoce; ex illis quae apud nos sunt sumens illud et dicens, eo quod nos spiritu cooperante abutimur ad articulatam loquelam.*

quae secundum illum sunt, referre incipit:

cuius est aduentus secundum inoperationem Satanae.

5

hoc est: 'adparebit ille Satana sibi inoperante omnia.' deinde adicit et quid illud operatur in eo:

in omni uirtute et signis et prodigiis mendacibus.

'multa (inquit) et magna signa quoque et prodigia demonstrabit per eum.' bene autem adicit *mendacibus*, ostendens 10 quoniam in phantasmate magis quam in opere facit ea. qua autem ratione hoc operatur?

et in omni seductione iniustitiae in his qui pereunt.

ut omne quicquid iniustitia plenum est operetur, et seducat eos qui perditione digni sunt. sic autem uocat eos, qui sunt ei 15 adponendi.

ΣΤΟΜΑΤΟΣ ΑΓΤΟΥ, ἀντὶ τοῦ 'τῇ φωνῇ,' ἀπὸ τοῦ παρ' ἡμῶν αὐτὸ εἰρηκώς, ἐπειδὴ ἡμεῖς τῷ πνεύματι συνεργῶ κεχρήμεθα πρὸς τὴν ἐναρθρον λαλιάν.

2 spiritum cooperante C 6 illi Satana sibi C H illi Satanias sibi r: txt
conj. Jacobi 7 ille (for illud) r 9 et prodigia om H 14 ut omne...
digni sunt om r 16 accipiendi (for apponendi) r

(τοῦτο ἐστὶν τὸ καὶ 'πνεύματι διὰ χειλέων ἀνελεῖ ἀσεβῆ,' ὅπερ 'Ἡσαίας φησὶν); and so Sedul. Scot. Cf. Thdt. in Esa. l.c.: ἡ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου φησὶν.

6. *adparebit ille*, &c.] Cf. Thdt.: ἀνθρώπος ἔχων τὸν Σατανᾶν ἐν ἑαυτῷ δι' αὐτοῦ ἐνεργούντα.

11. *in phantasmate magis quam in op.*] So Thdt.: διδάσκει δὲ ὡς τὰ ἐσόμενα οὐκ ἀληθῆ θάματα. And Jerome (ep. 121): "ita et in Antichristo omnes erunt fortitudines et signa et prodigia, sed universa mendacia." Chrys. cannot decide: ἤτοι διεψευσμένοις (he comments), ἢ εἰς ψεῦδος ἀγούσιν. Augustine also leaves the question open (*de ciuit. Dei* xx. 19: "solet ambigi utrum propterea

dicta sint 'signa et prodigia mendacii,' quoniam mortales sensus per phantasmata decepturus est...an quia illa ipsa, etiamsi erunt uera prodigia, ad mendacium pertrahent...propter quid horum ergo dicta sint prodigia et signa mendacii tunc potius apparebit." For *phantasma* see Rönisch, *Itala*, p. 244.

13. *iniustitiae*] So Tert.; O. L. and Vulg., "iniquitatis." In v. 13 *iniquitati* appears in the text, but *iniustitia*, it will be observed, holds its ground in the comment.

15. *qui perditione digni sunt*] I.e. οἱ ἀπολλύμενοι = οἱ τῆς ἀπωλείας ἡξιούμενοι. Aug.: "seducentur ... qui seduci merebuntur." Thpht. (after Chrys.): οἱ εἰ καὶ

pro quibus caritatem ueritatis non susceperunt ut saluentur.

‘cum conuenerit (inquit) eos permanere in ueritate caritatis, et non discedere ab ipsa ex qua et saluari poterant.’

et propter hoc mittit eis Deus inoperationem erroris, ut cre-
5 dant mendacio; ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati,
sed complacuerunt iniquitati.

†euidens est, quoniam concessionem Dei quasi opus eius esse
 adscripsit; uult enim dicere, quoniam non permanentes in ueri-
 tate intendent seductioni et credent mendacio, iustam sube-
 10 untes poenam pro quibus relinquentes ueritatem ad iniustitiam
 declinauerunt; ut dicat ‘diabolum adorauerunt,’ ‘iniustitiam’
 eam uocans, eo quod nec in iusta fiat ratione ab illis qui ea
 faciunt.* et quoniam de illis qui tunc increduli erunt dixit, bene
 adicit:

15 *nos autem debemus gratias agere Deo semper pro uobis, fratres*
dilecti a Domino, quoniam praelegit uos Deus ab initio in

τὴν συγχώρησιν δηλονότι ὡς ἔργον τῷ θεῷ περιῆψεν βούλεται
 γὰρ εἰπεῖν, ὅτι μὴ μέιναντες ἐπὶ τῆς ἀληθείας προσέξουσιν τῇ
 πλάνῃ καὶ πιστεύουσιν τῷ ψεύδει, δικαίαν δεχόμενοι τὴν τιμωρίαν
 20 ὑπὲρ ὧν καταλιπόντες τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν ἀδικίαν ἐκλιναν
 ἵνα εἴπῃ τοῦ διαβόλου τὴν προσκύνησιν, ἀδικίαν αὐτὴν καλέσας,
 ὡς οὐ δικαίως γινομένην παρὰ τῶν ποιούντων.

4 mittet C (corr)

7 concessione CHr: txi g

9 iustam p. sub. r

11 declinauere H

16 di (def dilecti) add H | nos r

17 Coisl. 204, f. 183 a

[Cr. vi. 391, Fr. 148] θεδωρος δὲ φησιν εἰς τὸ ‘διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν
 πλάνης’ τὴν συγχ., κ.τ.λ.

μη ἐκεῖνος παρεγένετο, ἐμελλόν ἀπειθεῖς
 διαμεῖναι.

1. *pro quibus, &c.*] Hier.: “pro eo
 quod...non susc. ut saluarentur.”

2. *in ueritate caritatis*] Jacobi: “ui-
 detur error esse pro caritate ueritatis.”

4. *mittit*] So Vulg. (*Am.* and *Fuld.*).
 But if the catena may be trusted, Th.
 read πέμψει, agreeing with Chrys. and
 Thdt. *Complacuerunt*; so Hier. *in Esa.*
 19. Vulg., “consenserunt.”

7. *concessionem Dei, &c.*] Thdt.: τὸ
 δὲ ‘πέμψει αὐτοῖς,’ κ.τ.λ., ἀπὸ τοῦ ‘συγ-
 χωρήσει φανῆναι τὴν πλάνην’ τέθεικεν.

So Hier.: “faciet (inquit) haec omnia
 non sua uirtute, sed concessione Dei;”
 and even Aug.: “Deus enim mittet, quia
 Deus diabolum facere ista permittet.”

11. *ut d. ‘diabolum adorauerunt’*] See
 notes on v. 4. By ἡ ἀδικία in this place
 Chrys. understands the Antichrist him-
 self, ἡ ἀγάπη τῆς ἀληθείας being = Christ.
 Cf. Primasius: “ueritati, Christo; ini-
 quitati, Antichristo.” *Eam*, sc. adora-
 tionem; cf. Gk. (l. 21).

16. *a Domino*] So among the Latins,
 Amb. and Ambrstr.; Vulg., “a Deo.”
 Chrys. and Thdt., with nearly all the

salutem in sanctificatione Spiritus et fide ueritatis, in quod et uocauit uos per euangelium, in acquisitionem gloriae domini nostri Iesu Christi.

'itaque et propter hoc (inquit) pro uobis gratias agimus Deo, quoniam uos elegit ita ut expectatam fruamini salutem, partici-
pans quidem uobis gratiam Spiritus, donans uero uobis ueritatis
fidem. hoc enim uobis euangelii prae-buit uocatio, futuram
gloriam per illam fidem quae in Christo est repromittentis.' et
post hoc :

*itaque, fratres, state et tenete traditiones quas didicistis siue per 10
uerbum, siue per epistolam nostram.*

hoc enim ad totum reddidit, hoc est : ' nolite suaderi illis qui
uos seducere uolunt, sed manete in illis quae uobis tradidimus,
siue per uerbum praesentes, siue et absentes per litteras.' deinde
iterum orat pro eis :

*ipse autem dominus noster Iesus Christus, et Deus et pater
noster, qui dilexit nos et dedit nobis consolationem aeternam et
spem bonam in gratia, consoletur corda uestra et constabiliat in
omni uerbo et opere bono.*

'qui gratia (inquit) sua aeternam illam consolationem nobis 20
donauit (id est, futurorum bonorum spem), ipse et secundum
praesentem uitam hanc prosperet corda uestra, confirmans uos,

1 in quo (for in quod) *H* 8 repromittentes *C*H* repromittans *C* (corr) *r*
12 suadere illis *CH* persuaderi ab illis *r* 18 constabillet *H* 21 donabit *CH*
22 prospere et corda uestra conf. uos ut *C** prospere consoletur a. u. conf. uos ut
C (corr) prospere et c. u. conf. ut *H* prosperet et c. u. uos conf. ut *r*

Gk. authorities, give ὑπὸ [τοῦ] κυρίου.
Prælegit ab initio; similarly the O.L.
The Vulg. follows the reading ἀπαρχήν
("elegerit...primitias"). *Per euangelium*;
the omission of ἡμῶν is supported only by
the cursive *Paul.* 17.

11. *uerbum*] Cf. *uerbo* (v. 17), *uerbum*
(c. III. 1), and note on v. 2 (*supra*).

13. *tradidimus, siue...siue*] The Apos-
tolic παράδοσις included (1) oral teaching,
(2) Epistles. Cf. Thdt. : ἔχετε κἀνοθα δι-
δασκαλίας τοὺς παρ' ἡμῶν ὑμῶν προσερχ-
θέντας λόγους, οὓς καὶ παρόντες ὑμῶν ἐκ η-

ρῶσαμεν καὶ πάντες ἐγράψαμεν.

18. *consoletur...constabiliat*] Ambrstr.,
"consoletur...stabiliat;" Vulg., "ex-
hortatur...confirmet." *Verbo et opere*;
so Ambrstr. The Vulg. reverses this
order, and in this accords with the text
of Chrys. and Thdt. Th.'s comm., how-
ever, appears to support λόγῳ καὶ ἔργῳ,
and the latter is the reading of Dam,

21. *id est, futurum b. spem.*] Chrys. :
ποῖαν δὲ ταύτην; τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόν-
των. Thdt. : τῶν μελλόντων ἀγαθῶν δεδω-
κὼς τὴν ἐλπίδα.

ut omne quicquid illi boni est et dicere et facere possitis.' post hoc scribit eis :

de cetero orate, fratres, pro nobis, ut uerbum Dei currat et glorificetur sicut apud uos, et ut eripiamur a prauis et pessimis hominibus.

ita ut orent pro eo, ut pro eius desiderio doctrina ubique profectum accipiat, sicuti et apud illos; ita ut ab omnibus insidiis aduersariorum eripiat. quibus adicit :

non enim omnium est fides.

- 10 hoc est, quia non omnes credunt, sunt uero qui et contrasistant ueritati. ut ergo ab insidiis horum eripi possit, dignum existimat esse orationes.

fidelis est autem Dominus, qui confirmabit uos, et custodiet a maligno.

- 15 hoc ad uerba orationis quam fecerat reddidit, fidei firmitatem adesse illis optans, simulque et dicens quoniam 'uerus est Deus, qui uocauit uos in spe bonitatis; ipse uos confirmabit in fide, ita ut adsequi possitis illa bona, ab omni discedentes inconuenienti actu.' quibus et adiungit :

- 20 *confidimus autem in Domino de uobis, quoniam quae praecipimus et facitis et facietis.*

1 illud C*	10 contrasistant r	12 orationes esse r	13 est om r
confirmauit C* r	14 malo r	15 est (ast hoc) add H	quae (for quam) l
17 confirmauit C*	21 et facitis et facitis C*		

3. *glorificetur*] So Aug.; Vulg., "clarificetur." See Gal. i. 24 (*supra*). *Eripiamur*; O. L., Vulg., "liberemur." *A prauis et pessimis hominibus*, a singularly infelicitous rendering; contrast Ambrstr., "ab importunis et nequam h." As to the use of the superlative in this version, see i. p. xl.

10. *non omnes credunt*] Thdt. refers to Gal. v. 8, and repeats the strange interpretation of that passage which is adopted *ad locum* by himself and Th. (see i. p. 91, l. 3, note). *Dignum...orationes*; cf. Rönisch, *Italia*, p. 412. Or correct *orationis*.

13. *fidelis est a. Dominus*] So Hier. (once) and Cod. Amiat., with the greater

number of the Greek MSS. and fathers, including among the latter Chrys. and Thdt. Th.'s comment, however, seems to be based on the reading *θεός*. *Confirmant* occurs both in *Am.* and *Fuld.*; see vv. ll. here, and below, on l. 17.

15. *hoc...reddidit*] Cited by Lanfranc: see vv. ll. Th. is not disposed to see in *πιστὸς δὲ ἐστιν ὁ κύριος* a play on the preceding *οὐ γὰρ πᾶσι τὸ πιστὸς*. He would rather connect c. iii. 3 with c. ii. 16, 17, so as to make *ὁς στήληται* answer to *στήληται* in ii. 17.

20. *praecipimus*] So the O. L. of Cypr., Lucif. Calar., &c. Vulg., "denuntiamus."

nam dum dicit, se de eis bonam habere confidentiam quoniam omnem eius doctrinam cum sollicitudine efficient, sufficiens est et exhortare illos, ut opinionem suam opere firmam esse ostendant. et iterum orat pro illis dicens :

Dominus autem dirigat corda uestra in caritate Dei, et in patientia Christi. 5

‘contingat vobis in ea permanere caritate quae erga eum est, tolerantibus etiam si et aliquid conueniat pro eo pati.’ nam quod dixit *Dei et Christi*, in commune id positum esse uidetur, id est, ‘in caritate et patientia.’ 10

praecipimus autem vobis, fratres, in nomine domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre inordinate ambulante, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis.

manifestus est hic euidenter de indisciplinatis dicere, quos et uehementer corripit, praecipiens etiam ut a conloquio eorum sese cohibeant. hoc enim est quod dicit : *separate* uel *subtrahite uos* ; hoc est, ‘adcelerate discernere uos ab illis qui tales sunt.’ et ut ne uideretur uerbo tantum id tradere :

ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos ; quoniam non inquieti fuimus in uobis. 20

1 et (*def* quoniam) add *C r* 2 efficiens (*for* efficient) *C* H r* efficient *C* (*corr*) 3 exhortari *C* (*corr*) 6 in (*def* pat. Chr.) add *r* 7 perm. in ea car. *C r* perm. in illa c. *l* 11 denuntiamus (*for* praecipimus) *r* 14 manifestus est hinc *C** manifestum est hic *C* (*corr*) manifestum est hinc *H r* 15 etiam et (*ast* ut) add *C H* 16 hoc est enim *r* 18 ait (*ast* tradere) add *r*

2. *sufficiens est*, &c.] Thdt.: *ἐλς προτροπήν αὐτῶν τέθεικεν, ἵνα μαθόντες ὅλας ἔχει δόξας περὶ αὐτῶν τοῖς ἔργοις βεβαιώσωσιν ταύτας.*

7. *contingat...uidetur*] Cited by Lanfranc.

9. *quod d. 'Dei et Christi,'* &c.] The meaning seems to be that S. Paul's words are in effect the same as if he had written *ἐλς τὴν ἀγάπην καὶ ὑπομονὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ*. Cf. Th.'s remarks on Gal. i. 2. Most of the Gk. commentators, following the lead of S. Basil (*de Sp. s.* 21), regard this verse as a prayer to the Holy Spirit; Th., notwithstanding his earnest opposition to the Pneumatomachi (i. p. 194, l. 6, note),

takes no notice of this somewhat doubtful reference.

12. *inordinate*] So Am.; Fuld., after Aug., “inquiete.” *Acceperunt* = *παρέλαβον*, the reading of Chrys. and of Thdt. *ad h. l.* So O. L. (generally) and Vulg.; Ambrstr., “accepistis.”

16. *hoc enim est quod d. 'separate'*] This rendering of *στέλλεσθαι* occurs also in the treatise *de singul. cleric.* ascribed to S. Cyprian (Hartel, III. p. 212); Ambrstr. gives “discerni uos.” With Th.'s explanation cf. Thdt.: *τὸ στέλλεσθαι ἀντὶ τοῦ χωρίζεσθαι τέθεικεν*, and comp. Gal. ii. 12 (*ὕπεστελλεν ἑαυτὸν* = *subtrahabat seipsum*).

20. *in uobis*] O. L. and Vulg., “inter uos.”

et quoniam ista adhuc non erant magna, adicit :

neque gratis panem manducauimus apud aliquem.

et quod his maius est :

- 5 *sed in labore et lassitudine nocte et die operantes, ut non grauaremus quemquam uestrum.*

et quod maius extolli potest, adicit :

non quia non habemus potestatem, sed ut nos formam demus uobis, ut imitemini.

- 10 'et quidem nobis licet accipere, eo quod erga doctrinam uacare uidemur; sed noluimus, ut ipso opere uos doceamus quemadmodum conuenit facere.' et ostendens quoniam talia agens apud illos permansit, memoratur iterum traditionem suam :

- nam et cum eramus apud uos, hoc praedicabamus uobis, quoniam*
15 *nam 'qui non uult operari, neque manducet.'*

- 'haec et praesentes dicebamus, quod pigri neque manducare sint digni.' non generaliter hoc dicens, quod ille, qui non operatur, non debet manducare; uidetur enim ipse Corinthiis scribens longa prosecutione id explicasse, quoniam illis debetur
20 qui doctrinae uacant, ut a discipulis corporalium percipiant ministerium. sed illum dicit non esse operarium, qui neque de melioribus sollicitus est, neque corporale aliquid uult operari, otiosus uero existens aliorum uitam curiose discutit; de indisciplinatis etenim illi est sermo. quod et apertius indicans, dicit :

2 enim (*ast* neque) *add r* 8 habuerimus *r* | daremus *r* 11 nos (*for* uos) *r*
14 praedicabamus *C* 20 accipiant (*for* perc.) *H* 21 mysterium (*for* minist.) *C**
22 operare *H* 23 extans (*for* exist.) *C r* 24 et (*def* apert.) *om r*

5. *lassitudine*] O. L. and Vulg., "fatigatione." Cf. II. p. 12, l. 4, note.

8. *non quia*] *ὅχι ὅτι*. So Ambrstr., Aug.; Vulg., "non quasi" (*οὐχ ὥς*). *Habemus*; the Latin versions have "habuerimus," or "habuerimus;" on the other hand they are more exact in their rendering of *ἐαυτοὺς ... ἐς τὸ μιμεῖσθαι ἑμᾶς* ("nosmetipsos...ad imitandos [ad imitandum, imitari] nos").

10. *erga doctrinam uacare*] = doctrinae u. (l. 20, *infra*). Cf. I. p. 2, l. 23.

13. *memoratur iterum trad. suam*] See above on c. II. 15. For *memoratur* (dep.) = *ἐμνήσθη*, see Rönch, *Itala*, p. 373.

14. *praedicabamus*] = *παρηγγέλλομεν*. In every other instance except I Tim. i. 3 (*ἵνα παρηγγέλῃς, ut denuntiares*) our translator renders *παρηγγέλλειν* by *praecipere*, which finds place in the O. L. here. *Qui* (*etris*); O. L. and Vulg., more exactly, "si quis."

18. *ipse Corinthiis scribens*] I Cor. ix.

audiuimus enim quosdam ambulantes in uobis inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes.

'curiose agere' dicens, quasi qui otio abusi, ad hoc uacant, ut aliorum examinent uitam. quod fieri quasi inconueniens abdicauit, praeicipiens quidem illis, ut separent se a talibus; dicens 5 quoniam nec manducare sint digni, si non operari uoluerint. et abundantius illud pandens adicit :

illis autem qui huiusmodi sunt, praecipimus et obsecramus per dominum nostrum Iesum Christum, ut cum modestia operantes suum panem manducent.

10

non absolute dicens, 'ut operentur,' sed adiecit *cum modestia*, quod erant adimentes, ut ne uitam alienam curiose agerent. uolebat enim, ut sine ulla curiositate illa operentur quae poterant sibi ipsis sufficere ad sustentationem. et quoniam illi qui huiusmodi erant et operari minime uolebant, seditiose quae non 15 conueniebant illa perficiebant, occasione ea quia ceterorum liberalitas praestabat illis cum omni celeritate illa quae erant necessaria, quasi eiusdem fidei constitutis—quod et in prima epistola interpretantes signasse uisi sumus; adicit ad illos qui praebebant :

20

uos autem, fratres, ne deficiatis bonum facientes.

4 examinant C* | abdicabit C* abdicans abdicauit H 8 eius modi H
9 cōmodestia C* 12 uita aliena C* r de u. a. C (corr): txt H 13
curiose (for curiositate) H | operarentur C (corr) 16 quae (for quia) C* r quod
C (corr) 19 ad om H

4 sq. For *prosecutio* = ἀκολουθία, see I. p. 114, l. 8, note. *Corporalium, corporale*; cf. I. p. 240, l. 1, vv. 11. Rab. has allowed the word to pass unchallenged here.

1. *audiuimus* ἀκούομεν. So both O. L. and Vulg. (*Fuld.*; *Am.* has "audimus").

4. *feri...abdicauit* = ἀπηγόρευσεν [μὴ γίνεσθαι, or the like.

8. *illis...huiusmodi*] So Ambrstr.; Vulg., "his...eiusmodi" (cf. vv. 11.). *Praecipimus* (see note on v. 10), Vulg. "denuntiamus." *Modestia*; O. L. and Vulg., "silentio."

11. *non absolute dicens*] The Ap. re-

quires not labour simply, but quiet and orderly labour. Cf. Chrys.: ἀμώτρεπα ἀπαυτεῖ, καὶ τὸ ἐν ἡσυχίᾳ εἶναι καὶ τὸ ἐργάζεσθαι.

12. *quod erant adimentes*] I. e. τὸ 'μετὰ ἡσυχίας,' δ ἀπρροούτρο [sc. οἱ ἀτρακτοί]. Dr Jacobi ingeniously conjectures *altimentes* (ὑψηλόφρονες); but the sentence as it stands yields, I think, a better sense, and is quite in our translator's style.

18. *quod et in prima, &c.*] See II. pp. 25, 26, l. 4, note. *Signasse uisi s.* = ἐσημειώσαμεθα.

21. *ne deficiatis, &c.*] Vulg., "nolite deficere benef." In the next two verses, where our translator uses this form, the

hoc est, 'uos exequimini proprium opus, et ne propter aliorum malitiam discedatis a bono opere; licet illi pravi sint suo proposito, sed uobis merces similis erit ob uestrum propositum, cum quo tribuitis.' et iterum ad illos uertit suum sermonem:

5 *si quis uero non obaudit uerbo nostro per epistolam.*

ut dicat, 'uerba quae per epistolam loquimur;' hoc est, per litteras [has].

hunc notate, et nolite commiscere ei, ut erubescat.

hoc dicit, quod et in superioribus dixit, 'excludite eum et a
10 conloquio uestro.' et docens eos cum modestia id facere et non odio:

et non tamquam inimicum illum habeatis, sed admonete ut fratrem.

'hoc (inquit) uolo facere uos, ut non in parte inimici eum
15 habeatis, sed ut modis omnibus increpatione, obsecratione, doctrina reducat is eum ad id quod honestum est.'

ipse autem Deus pacis det uobis pacem semper in omni modo. Dominus cum omnibus uobis. amen.

3 propositu C*

4 quo om r | et iterum...fratrem om r

7 has om CH

Vulg. has the direct imperative. *Commiscere ei* (αὐτῷ); O. L. and Vulg., "cum illo." *Ut erubescat*; so Aug., Sedul. Scot.; Vulg., "ut confundatur."

1. *et ne propter*, &c.] So Thdt., but more tersely: *μὴ νικήσῃ τὴν ὑμετέραν φιλοτιμίαν ἢ ἐκείνων μοχθηρίαν.*

6. *ut dicat 'uerba,' &c.]* Th. connects διὰ τῆς ἐπιστολῆς with the preceding τῷ λόγῳ ἡμῶν. So the Peshito had done (ܠܗܝܠܝܢܝܢ). Comp. Oec.: ἡ τῷ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁσὼν λαλοῦντι, ἡ τῷ διὰ τῆς ἐπ. ἀποστολῆς. And Thpht. (who strangely supposes that Chrys. had read ὑμῶν): *τινὲς μὲν 'τῷ λόγῳ ἡμῶν' ἀνέγνωσαν...ἔθεν καὶ οὕτως ἐνόησαν 'εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἐμοῦ τοῦ Παύλου τῷ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁσὼν λαλοῦντι, κ.τ.λ.* The Gk. commentators seem to have found a difficulty in an identification of λόγος and ἐπιστολή

occurring so shortly after the contrast of c. ii. 2, 15. *Hoc est, per litteras* seems an unmeaning gloss, unless we suppose that *has* has dropped out after *litteras*—"by 'the epistle' S. Paul means this present letter." Lanfranc omits the last words, citing the sentence in the form: "id est, per epistolam loquimur."

8. *n. commiscere ei*] Tert., "ne commisceamini illi" (αὐτῷ). For the intrans. *commiscere*, cf. *supra*, p. 22, l. 7, note.

9. *quod et in sup. dixit*] I. e. in v. 6.

12. *admonete*] Ambrstr., "admonete consiliis." Vulg., "corripite;" cf. i. p. 188, l. 7, note.

15. *sed ut...reducatis, &c.]* Cf. Thdt. *μελῶν γὰρ νενοσηκότων ἐπέχουσιν τάξιν τοῖς δὲ τοιοῦτοις τὴν πρόσφορον θεραπείαν προσφέρειν εἰώθαμεν.*

17. *Deus pacis*] So Ambrstr.; most MSS. of the O. L. and Vulg. have

deinde orat tribui eis pacem a Deo, ita ut semper eam habeant, et ut modis omnibus semper illis adsit a Deo.

salutatio mea manu Pauli.

'salutationem' uocauit subscriptionem; pro illo enim quod nos solemus ponere, 'incolumem,' ille semper ponit: *gratia domini nostri Iesu Christi.* hanc ergo 'salutationem' uocat; nec enim uidetur aliquos in epistola sua salutasse.

quod est signum in omni epistola; sic scribo. gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis. amen.

'hoc igitur quasi signaculo abutor in omni epistola, scribens 10 illud mea manu; quod et in hac epistola feci, ita ut nemo dubitet meas esse litteras.' hoc autem uidetur hoc in loco adiecisse non absolute, sed quia illi qui de consummatione saeculi loquebantur et dicebant eam esse propinquam, persuadebant eis, quasi qui et ex epistola apostoli hoc idem significantes dicerent; quod- 15 que et ipse in superioribus significauit, scribens eis non suaderi illis qui per epistolam apostoli haec se dicere promittebant. necessarie ergo hoc in loco significauit in quibus scripserat de his ad eos, quoniam eius est epistola hoc salutatione sufficiente

2 assit <i>H</i>	8 sic scribit <i>H</i>	ita scribo <i>r</i>	10 utor (<i>for</i> abutor) <i>r</i>	11
manum <i>r</i>	14 eis <i>om H</i>	suadebant hoc <i>l</i>	15 id est (<i>for</i> idem) <i>r</i>	16
suadere illis <i>C H</i>	persuaderi ab illis <i>r</i>	17 promittebat <i>C* H</i>	18 necess- ario <i>r</i>	
19 hoc salutationem <i>C</i>	ob salutationem <i>r</i>	sufficientem <i>r</i>		

dominus. Chrys. and Thdt. read κύριος, but θεός finds place in the text of Thpht., and seems to be implied by the comments of Th. and Oec. Probably it was imported into this place from 1 Thess. v. 23. For a similar uncertainty see 2 Thess. iii. 3. *In omni modo*; "loco" (τόπω) is the uniform reading of the Latin versions. *Amen* is probably due to a copyist.

4. *salut. uocauit subscr.*] = ἀσπασμὸν ἐκάλεσεν τὴν ὑπογραφὴν. Cf. Chrys.: ἀσπασμὸν δὲ καλεῖ τὴν εὐχὴν. Thdt.: ἀσπ. ἐκάλεσεν τὴν ἐν τῷ τέλει κειμένην εὐλογίαν.

5. *incolumem*] Sc. "custodiat te Deus" (cf. e.g. Migne *P. L.* 69, 127, 599 sq.).

Thdt.: μανθάνομεν τολύμην ἐντεῦθεν ὡς τὸ ἡ χάρις τοῦ κ. Ἰ. Χ., κ.τ.λ. ἀντὶ τοῦ ἐρρωσθαι σε γράφειν εἰῶθει. For a similar remark with regard to the *προγραφὴ*, cf. ii. p. 2, and notes there,

10. *signaculo*] Rönsch, *Italia*, p. 38.

12. *adiecisse non absolute*] So Chrys.: τοῦτο λέγει γράφειν ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ, ὥστε μηδενὶ ἐξείναι παραποιεῖν αὐτάς, τῆς ὑπογραφῆς ὥσπερ τεκμηρίου κειμένου μεγάλου. Thdt.: τοῦτο δὲ προστέθεικεν διὰ τοὺς πεπλασμένους ἐπιστολὰς περιγράφειν τολμῶντας (c. ii. 2), διδάσκων ἐπιζητεῖν αὐτοῦ τὴν ὑπογραφὴν. Lanfranc gives the sense of Th.'s remark in an abbreviated form.

ostendere, quod et hoc illi sit in consuetudine, et quod sua manu consuete subscribat; ut nihil contrarium recipiant illis quae hic scripta sunt ad eos, si a quolibet hisdem suadeatur.

2 illic (*for* illis) *r*   3 isdem *C* iisdem *r*: *txt H* | explicit secunda ad thesalonicenses. incipit argumentum ad timotheum (*af* suad.) *add H*

1. *quod et hoc...et quod*] Both the form of salutation and the hand-writing were characteristic. When the two concurred, the genuineness of an Epistle was satisfactorily established.

3. *si a quolibet hisdem suadeatur*] A few lines before (p. 65, l. 16) we had the Gk. construction *suaderi illis qui*, &c.

= *πειθεσθαι τοῖς*, κ.τ.λ. Such diversity of practice in the course of one paragraph not only seems to be an indication of haste, but suggests the doubt whether the language of the version was the translator's native tongue. Comp. I. p. lviii, note.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TIMOTHEUM I.

ARGUMENTUM.

SANCTUS apostolus Paulus beatum Timotheum Ephesi reliquit, scilicet ut omnem peragrans Asiam uniuersas quae illo sunt ecclesias gubernaret. scribit igitur ad eum in prima epistola quam ad praesens interpretare adnitimur, in principio quidem epistolae statim commonens eum, ut suos cautissime 5 instruat non intendere illis qui legis custodiam christianis modo subintroducere uolunt; docet uero eum in subsequentibus, quae conueniat eum facere ecclesiarum dispensationem indeptum. unde et de omnibus illum instruit, docens eum qualem esse unumquemque conueniat eorum qui quolibet modo in ecclesias- 10

1 effsi C   2 illic r   4 interpretari C (corr) r   7 uere r   8 adeptum H

1. *Sanctus apostolus*, &c.] 'Argument. This Epistle opens with the customary warning against Judaizing teachers [c. i]. The remainder is occupied with directions for the worship and government of the Church [c. ii], and for the selection and oversight of its ministers, whether presbyters, deacons, deaconesses or widows [cc. iii—v]; other subjects connected with the discharge of the episcopal office are dealt with in their place [c. vi]. Some weighty dogmatic teaching occurs in the heart of the letter [c. iii. 16—v. 2], and the whole forms a

complete body of pastoral theology, which deserves the close study of the Bishops of the Church, who are called to exercise functions similar to those entrusted by the Apostle to S. Timothy.'

2 sq. *illo*] Cf. I. p. 83, l. 9, note; *interpretare*, I. p. 118, l. 6, note; *indeptum*, Rönisch, *Itala*, p. 300; *fungere*, Rönisch, p. 389 (*fungi*, pass., Tert.); *ea...instruens eum*, τὰ προσήκοντα διδάσκων αὐτόν—the double acc. has offended Rab., who rejects *eum* (see vv. 11.); *memoratus est*, cf. II. p. 12, l. 20, note (add Rönisch, p. 414).

tico ordine deputantur, uel ministerio fungere uidentur. quod et cautissime explicans instruxit eum de illis quae presbyterum agere, quae uel diaconum, quales etiam conueniāt esse uiduas; et de ceteris similiter omnibus ea quae conueniebant instruens
 5 eum, perfectam in ipsa epistola doctrinam uisus est deprompsisse. memoratus uero est et quaedam de dogmate in media parte epistolae, de quibus uel maxime necessarium sibi doctrinam esse perspiciebat. nihil uero ex illis reliquit quae ad commune ornamentum pertinere poterant, si tamen quis scripta eius
 10 cum competenti cautela uel legere uel custodire uoluerit. hanc igitur epistolam meo iudicio omnes cautissime episcopos ediscere conueniebat; sic enim diligenter instructi cognoscere poterant ecclesias Domini Dei secundum ut decens est uel regere uel dispensare, beati Pauli legibus inseruientes. ea enim quae ad
 15 Timotheum tunc scripsit relinquens eum Ephesi, omnibus eum ecclesiis quae secundum Asiam esse uidebantur praeponens, haec omni episcopo qui ecclesiam Dei creditus est gubernare aptari posse nemo dubitet. incipienda ergo est illa expositio quam per partes expedire nos conuenit, eo quod argumentum
 20 in hisce sufficienter a nobis expressum uidetur esse.

Paulus apostolus Christi Iesu secundum imperium Dei saluatoris nostri, et Christi Iesu, spei nostrae: Timotheo carissimo filio in fide, gratia, misericordia, pax a Deo patre nostro et Christo Iesu domino nostro.

25 uidetur beatus Paulus in praescriptione praesentis epistolae contra suam consuetudinem adiecisse [ad] gratiam et pacem 'misericordiam,' ab affectu maiori quem erga Timotheum habere

1 fungi C (corr) r   2 instruit r | quae deceant presb. quaeue diac. r
 3 conueniant C*   5 eum om r | perfectum C*   8 communem C H   9
 qui H   11 eo (for meo) H   16 uidebantur esse r | proponens r   18
 altari C* H | est ergo r   20 esse uidetur r   23 gratiae C gratia e H
 26 ad om C H r | gratiam et pacem atque mis. r   27 ob affectum maiorem
 C ob affectum maiore r

16. quae sec. Asiam esse uid.] = ταῖς κατ' Ἀσίαν ἐκκλησίαις. Qui eccl. Dei creditus est gubernare = ὁ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ διέπειν πεπιστευμένος.

21. carissimo] = γρηγοῖω. Ambrstr.,

'germano;' Vulg., "dilecto." Cf. I. p. 245, l. 18, note. Nostro, so Ambrstr.; ἡμῶν is found in Chrys. and Thdt.

27. ab affectu maiori] So Chrys., followed by Oec. and Thpht.; he adds,

uidebatur hanc uocis adiectionem abusum. consummans uero praescriptionem in his incipit sic :

sicut rogavi te ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam, ut denunciare quibusdam non aliter docere neque intendere fabulis et genealogiis infinitis, quae quaestiones praestant magis quam dispensationem Dei, quae est in fide. 5

ante omnia beati Pauli humilitas digna est demirationem, quoniam discipulo suo scribens non dixit : 'sicut praecepi,' aut 'probavi,' aut 'dixi;' sed simpliciter *sicut rogavi*, uel 'obsecratus sum.' sic sanctis illis studium erat uniuersos obsecratione 10 ad opus pietatis inuitare, ita ut et alacritatem hisdem cum quadam animi oblectatione inponerent; eo quod obsecratio quidem etiam ualde desidiosos scit animare, praecepti uero pondus et illum qui alacritate tenetur pigrum saepe fecisse uidetur. intendendum est autem et sensui dictorum. nec enim hoc uult dicere, 15 sicut sensus, qui in promptu est significare uidetur, quoniam rogauit eum ut sustineret Ephesi, ita ut praeciperet quibusdam ut ne aliter docerent; †nec enim pro hoc solo reliquit eum illic;

οὐ διὰ τὸ παραγγέλλειν μόνον τισὶν μὴ ἐτεροδιδασκαλεῖν

1 hanc u. adiectione fuisse abusum r 3 in om C* 7 demiratione C (corr) r
9 sed dixit simpl. r 11 isdem H iisdem r 18 ut om r 19 Coisl.
204, f. 188 a [Cr. vii. 5, Fr. 149] θεόδωρος. ἄλλος δὲ φησὶν· οὐ διὰ, κ.τ.λ.

however, a further reason : καὶ τοῦτο ἀπὸ πολλῆς φιλοστοργίας... πλεονος γὰρ μά-
λιστα οἱ διδάσκαλοι θέονται τοῦ ἐλέου.

Cf. Sedul. Scot. : "'misericordiam' addit propter eius honorem nimiamque eius dilectionem; aut quia T. stomachi dolore laborabat [c. v. 23], ideo misericordia indiguerat." *Atque mis.* (Rab., see vv. 11.) is an unfortunate attempt to escape from the difficulties of a faulty text.

3. *sustineres*] Cf. Rönisch, *Italia*, p. 381. So Hil. ("sustinere"), Aug.; Vulg., "remaneres." On *denunciare* (παράγγελος) see II. p. 62, l. 14, note. *Non aliter docere*; cf. I. p. 2, l. 21, note. *Infinitis*, so Iren.^{mus} Ambrstr.; Tert., "indeterminabiles," "indeterminatas;" Vulg., "interminatas." *Dispensationem*; cf. the comm. below, p. 73, l. 11 sq. Th. clearly read *οικονομίαν*, thus agreeing

with Chrys., Thdt., and the Greek authorities generally, against the Pesh. and the Latin versions.

7. *Pauli humilitas*] See the arg. to the Ep. to Philemon, *infra*; and cf. Chrys. *ad h. l.*: ἀκούε τὸ προσηγνός, πῶς οὐ διδασκάλου κέχρηται φωνῇ ἀλλ' οἰκτιροῦ [Oec. ἰκτιροῦ] σχεδόν· οὐ γὰρ εἶπεν 'ἐπέταξα' οὐδὲ 'ἐκέλευσα' οὐδὲ 'παρήνευσα,' ἀλλὰ τί; 'παρεκάλεσά σε.'

digna est demirationem] Rönisch, *Italia*, p. 412.

9. '*rogavi*, uel 'obsecratus sum'] The translator, dissatisfied with the Vulg. rendering which he has retained in the text, adds an alternative; cf. I. pp. xxxvi, 5, l. 16 note. For an ex. of the dep. *obsecrari* cf. I. p. 163, l. 10.

18. *nec enim pro hoc solo*, &c.] See the arg. above, esp. pp. 67, l. 2; 68, 11.

sed ut omnia pro illa faceret sollicitudine quam erga ecclesias Dei expendere fuerat ordinatus. de quibus etiam omnibus scripsisse uidetur ad eum in epistola.*

sunt autem sensus duo complexi sibi inuicem, primo sensu
5 secundum exclamationem imperfecte expresso, ut tali ratione etiam unum esse quod dictum est uideretur. uult enim dicere: 'sicut te rogaui, Macedoniae proficiscens, ut sustineres Ephesi, diligentiam illis adhibens qui illo sunt; quod et facito, commis-
sum tibi opus expediens, et omnia sollicite implens quae ad
10 communem pertinent correctionem.' hoc igitur est, quod uult significare per illud quod dixit: *sicut rogaui te ut sustineres Ephesi, cum irem in Macedoniam*; quod et imperfecte dictum esse adstruxi, beato Paulo consuete nullum loquelae studium adhibente, illud autem quod sibi uidebatur pro sua uirtute ut
15 poterat explicante. nam nec disciplinam dicendi studuerat, sed nec pro hoc studium adcommode conueniens sibi esse existimabat. deinde adicit: *ut denuntiaries quibusdam* et reliqua; hoc dicens quod uel maxime ante omnia eum procurare uolebat. quid ergo illud est? 'uolo te (inquit) ante omnia ut dehorteris
20 illos qui in ecclesia alia cupiunt docere praeterquam pietatis

κατέλιπεν αὐτὸν ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐπιμελείσθαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, περὶ ἧς αὐτῷ καὶ γεγράφηκεν.

5 imperfecto *H*

8 illic *r* | facite *r*

13 consuetae *r* | illud (*for* nullum)

C in illum *Hr*

14 adhibentem *r*

15 explicare *H*

17 adiecit *r*

18 autem (*for* eum) *C r*

15, 16. The Gk. has been cropt by the catenist; originally it may have run: οὐ γὰρ βούλεται εἰπεῖν κατὰ τὸ πρόχειρον ὅτι παρεκάλεισεν αὐτὸν προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ ἵνα παραγγεῖλῃ τοῖς μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο μόνον κατέλιπεν, κ.τ.λ.

4. *sensus duo complexi sibi inu.*] νοήματα δύο συμπεπλεγμένα ἀλλήλοις, or the like; see I. p. xl. For *complectere*, cf. Rösensch, *Italia*, p. 300.

primo sensu sec. exclamationem] The meaning seems to be that the Ap. has mixed up two directions, (1) καθὼς παρεκάλεισά σε προσμεῖναι ἐν Ἐ. πορ. εἰς Μ., [οὕτως ποίει], (2) παράγγελλε ἵνα

παραγγεῖλῃς, κ.τ.λ. The first of these sentences is left incomplete, after the manner of an exclamation (κατ' ἐκφώνησιν); and as it stands, it seems to form a part of the same clause with the words ἵνα παραγγεῖλῃς, which really begin a fresh and independent subject.

7. *Macedoniae proficiscens*] Jacobi: "fortasse legendum est in Macedonia." Cf. however II. p. I, l. 10, note.

13. *adstruxi*] = adfirmavi; cf. De Vit, s. v. *Nullum*; see vv. 11. The correction is absolutely required by the context; comp. next note.

15. *nam nec disciplinam...sed nec, &c.*]

postulat ratio.' †evidens est enim quod dixit, *ut denunties quibusdam*; de suis enim id dicit et non de alienis. nec enim exteris denuntiare erat Timothei, tunc uel maxime magistris pietatis non solum increpare contrariis minime usurpantibus, sed e contrario plurima ab illis mala sustinentibus. dicit autem 5 non debere *aliter docere*, de illis dicens qui ex circumcissione crediderant, qui et multa quasi pro lege loquentes eos qui ex gentibus erant docere adnitebantur contra christiani dogmatis ritum.* nam et in omnibus epistolis propemodo beatum quis inueniet Paulum de illis plurima scribentem, eo quod et multi 10 tunc erant, qui huiusmodi proponebant doctrinam; quod et melius cognoscere quis poterit, si interpretationem nostram, quam propemodum per omnes epistolas explicasse uidemur, decurrere uoluerit, in quibus ostendimus beatum Paulum multa de his fuisse locutum. 15

†nam quod dixit: *non intendere fabulis et genealogiis infinitis*, in commune quidem de omnibus dixit, maxime his qui ex gentibus

δῆλον δὲ ὅτι τὸ ἵνα παραγγείλῃς τισὶν περὶ τῶν οἰκέων λέγει· οὐ γὰρ δὴ τοῖς ἀλλοτρίοις παραγγέλλειν ἡδύνατο, τοῦναντίον γὰρ καὶ πολλὰ κακὰ ὑπέμενον παρ' ἐκείνων. λέγει δὲ περὶ τῶν ἐκ 20 περιτομῆς, οἱ πολὺν ὑπὲρ τοῦ νόμου δῆθεν ποιούμενοι λόγον, τοὺς ἀπὸ ἐθνῶν ἐπεχείρουν διδάσκειν ἐναντία τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.

λέγει τοῖνυν· 'πᾶσιν μὲν παράγγελε, προηγουμένως δὲ τοῖς ἀπὸ ἐθνῶν, μὴ προσέχειν τοῖς μύθοις τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις καὶ 25

5 male *CH* r: *xtl g* (*conj. Jacobi*)
illis *C* (*corr*) max. de illis r: see note

17 max. his de illis *C*H* max. autem de
18 Coisl. 204, l. c. 24 Coisl. 204, l. c.

'The Ap. had not studied grammar or rhetoric, nor did he see fit to avail himself of those arts in the composition of his epistles.' Comp. i. p. lxvii.

4. *usurpantibus*] Cf. II. p. 38, l. 15, note.

9. *nam et in omn. epistolis*, &c.] Cf. the arguments to Gal., Phil., Col. Chrys. ad h. l.: ἐν ταῖς θά τινες ἦσαν ἐξ Ἰουδαίων ψευδοπύστολοι, βουλόμενοι πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον ἔλκειν τοὺς πιστοὺς· ὁ πανταχοῦ τῶν ἐπιστολῶν αἰτιάται.

16. *nam quod dixit*, &c.] The Gk. seems to have been: τὸ γὰρ 'μὴ προσέχειν'...πᾶσιν μὲν λέγει κατὰ κοινόν, προηγουμένως δὲ τοῖς ἀπὸ ἐθνῶν, οἱ τοῖς ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις προσέχοντες, κ.τ.λ. Dr Jacobi says (on l. 16): "satis elucet latinum codicem his locis non uersionem sed paraphrasin graeci textus praestare." My own impression is that it is the catenist who has departed from his author, by abbreviating the text; see I. p. xxxv sq. Παράγγελε (l. 24); so the catena.

sunt; qui intendentes illis quae a Iudaeis dicebantur, saepe in dogmate pietatis noceri uidebantur. quod et Galatae perpersi fuisse inueniuntur, qui cum obseruantia ceterorum quae in lege fuerant definita, etiam nec a circumcissione se cohibuerunt. genea-
 5 logiis uero eos intendere minime conuenire edixit, eo quod Iudaei tunc multam expendebant sollicitudinem ut ostenderent Christum non promissorum sequentia ex Abraham et Dauid descendisse, et propter hoc adnitebantur etiam progenies ueteres memorari, dicentes quemadmodum ille ortus est ex illo, quemadmodum
 10 uero ille ab illo natus est; ex quibus etiam multos conturbari eueniebat ex illis uel maxime qui ex gentibus crediderant, qui nihil cautissime ex antiquis libris scire potuerant. 'his ergo praecipito (ait), ut genealogiis non intendant.' quas bene et 'infinitas' esse edixit, eo quod illi qui talia explicant poterant
 15 modo hic modo illic suum uertere sermonem, et nunc quidem

ταῖς γενεαλογίαις.' πολλὴν γὰρ ἐποιοῦντο τὴν σπουδὴν τοῦ δεῖκ-
 νῦναι τὸν Χριστὸν οὐκ ἀκολούθως ταῖς ἐπαγγελίαις ἐξ Ἀβραὰμ
 καὶ Δαβὶδ γεγονότα, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεχείρουν καὶ τὰ γένη τὰ
 παλαιὰ διηγέισθαι δῆθεν ἅφ' ὧν δὴ πολλοὺς τῶν ἀπὸ ἐθνῶν
 20 πεπιστευκότων παρετάραττον, οὐδὲν τῶν παλαιῶν ἀκριβῶς ἐπισ-
 ταμένων. καλῶς δὲ αὐτὰς καὶ ἁπεράντους ἑκάλεσεν, ὡς τῶν
 ἐπὶ τὰ τοιαῦτα ἐκφερομένων δυναμένων τῇδε κἀκεῖσε περιάγεσθαι

1 intendentes r

2 nocere C H r: txt conj. Jacobi

3 observantiam

C r 5, 14 dixit r

9 natus (for ortus) H

12 poterant r

13 prae-

cipio H

4. nec a circumcissione se coh.] Cf. 1. p. 2, l. 23 sq.

5. eo quod...descendisse] Cited by Lanfranc, with the omission of *promissorum sequentia*, and the strange perversion "non ex Abraham sed ex Dauid."

6. ut ostenderent Christum non, &c.] Chrys. attributes to these genealogists a less directly polemical object: ἵνα δῇθεν ἐμπειρίας πολλῆς καὶ ιστορίας δόξαν ἔχωσιν. Thdt. endeavours to combine the explanations of Chrys. and Th.; οἱ ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότες ἐπὶ τῇ γνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μέγα φρονούντες ζητήματα ἅτα τοῖς ἐξ ἐθνῶν πεπιστευκόσιν προσέφερον, ἐλέγχων μὲν αὐτοὺς ὡς ἀμνήτους τῶν θείων

λογίων πειρώμενοι, φυλάττειν δὲ τὴν νομικὴν πολιτείαν παραπέθειν ἐπιχειροῦντες. οὕτως καὶ τὰς ἐξ Ἀβραὰμ καὶ Δαβὶδ γενεαλογίας κατέλεγον, ἐρευνῶντες δῆθεν εἰ ἀληθῶς ἐκ τούτων ὁ κύριος κατὰ σάρκα γεγέννηται. The Antiochenes seem not to have known or to have rejected the older interpretation which saw in γεν. ἀπεράντοις a reference to Essene or early Gnostic speculations (Iren. i. *praef.*, Tert. *de praescr.* 7. 33). Chrys. however is half disposed to include the pedigrees of Gentile mythology: οἱμαὶ δὲ καὶ Ἑλλήνας αὐτὸν ἐνταῦθα αἰνίττεσθαι...ὡς τοὺς θεοὺς αὐτῶν κατα-
 λεγόντων.

huius dicere progeniem, nunc uero alterius, et iterum ab isto transire ad alterum, quod in genealogiis fieri solet necessarie,* quando quis progeniem ex multis descendentem uoluerit interpretari; 'infinitas' nominans eo quod nullum finem habeant, sed nec deficere possint occasiones uerborum in talibus uel maxime 5 quaestionibus, quas etiam occasiones narrationum et † 'fabulas' esse dixit, eo quod nec aliquid habeant in se necessarium, sed solam narrationem contineant* uanam quandam et fabulosam, quoniam 'ille illum ex illa genuit.' et interpretans quid 'infinitem' esse dicit, optime adiecit: *quae quaestiones praestant magis quam 10 dispensationem Dei in fide.* † 'talium (inquit) narratio, et sollicitudo quae de talibus est, quaestiones quidem copiosas quasdam et infinitas praestare uidetur; prohibet uero diuinam cognoscere dispensationem, secundum quam Deus nostram salutem per Christum operari dignatus est, cui uel maxime cum omni fide 15 intendere conuenit illos qui audiunt, qui et ipsis rebus ueritatis habere possunt probationem.* quorum doctrina minime praetermissa, successiones non conuenit discutere generum.' nam quia tunc mala erant de hisce uerba, liquido id probatur ex Matthaei et Lucae euangelistarum narratione. utrique etenim 20 explicauerunt quemadmodum Christi generatio ex antiquo de-

τῷ λόγῳ· ὅπερ ἐν ταῖς γενεαλογίαις γίνεσθαι ἀνάγκη, νῦν μὲν τούτου λεγόντων τὸ γένος, αὐθις δὲ τὸ ἐτέρου, καὶ πάλιν ἀπὸ τούτου μεθισταμένων εἰς ἕτερον.

'μύθους' δὲ αὐτοὺς ὠνόμασεν ὡς μὴ ἔχοντας ἀναγκαίαν διήγησιν. 25

ἡ γὰρ περὶ ταῦτα σχολή καὶ ζήτησις οὐκ ἐὰν γινώσκειν τοῦ θεοῦ τὴν οἰκονομίαν, καθ' ἣν τὴν ἡμετέραν διὰ Χριστοῦ εἰργάσατο σωτηρίαν· ἡ μᾶλλον προσέχειν ἔδει μετὰ πίστεως, ἀπὸ τῶν πραγμάτων ἔχοντας τῆς ἀληθείας τὴν ἀποδείξιν.

2 transisse r | necessario r
bis r 20 utr. expl. enim r

4 habent r 13 prohibent r
26 Coisl. 204, l. c.

19 uer-

4. eo quod nullum finem h.] Chrys.: τί ἐστὶν ἀπεράντοις; ἡτοι πέρασ οὐδὲν ἔχουσας, ἡ οὐδὲν χρησίμων, ἡ δυσκατάληπτον ἡμῖν.

6. 'fabulas' esse dixit, &c.] Thdt. assigns a more definite sense to μύθους: μ. ἐκίλεσεν...τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐρμηνείαν τὴν ὑπ' αὐτῶν καλουμένην δευτέρωσιν [i. e.

the Mishna].

19. liquido id probatur, &c.] It seems that Th.'s account of the purpose aimed at by the genealogists is a mere inference derived from a comparison of the genealogies of SS. Matt. and Luke. His comments on S. Matt. i. and S. Luke iii. 23 sq., are unfortunately both missing.

scendit, non tamen per illam ipsam generationem a David utri-
que uenerunt; sed Matthaeus ad aliam genealogiam ex David
descendisse uidetur, Lucas uero ad aliam coactus est uenire
narrationem, ab illis quaestionibus quae tunc uel maxime
5 moueri uidebantur. quod etiam cautiissime quis scire poterit
interpretationem nostram decurrens, quam de euangeliiis expres-
sisse uisi sumus. et dicens illa quae conueniebant praecipere
eis, et a quibus se cohibere deberent, dicit compendiose quae
emendare eum [in] fidelibus uidebatur, ita ut diligentiam eorum
10 adhiberet:

*finis (inquit) praecepti est caritas, ex mundo corde et conscientia
bona et fide non ficta.*

‘praecipere autem te uel maxime cupio illis, quod et finis
est nostrae doctrinae, ut discedant ab omni quaestione uana,
15 non intendant uero illis qui fabulosa quaedam narrare cupiunt;
saluam uero atque integram caritatem erga communem Domi-
num custodiant, mundo corde et perfecta conscientia.’ et osten-

1 per illa ipsa generatione *CH* pro &c. *r* | ad D. utique *r* 9 emendare eum
fid. uidebat *C H* em. cum fid. uid. *r*: *txt conj. Jacobi*

1. *per illam ipsam generationem*] See
vv. ll. The Gk. seems to have been: οὐ
μέντοι διὰ τοῦ αὐτοῦ [the translator has
misread or mistranslated the passage as
if it had stood αὐτοῦ τοῦ] γένους ἀπὸ τοῦ
Δαβὶδ, κ.τ.λ.

3. *ad aliam coactus est, &c.*] Comp.
Cramer ii. 32: προσηκόντως δὲ ὁ μὲν τοῦ
κατὰ φύσιν, ὁ δὲ τοῦ κατὰ νόμον πατρὸς
μὲννηται, ἵνα δείξωσιν ὅτι ἐξ ἀμφοτέρων
τῶν πατέρων... ἐλθὼν Δαβὶδ ἀνατρέχει τὸ
γένος ὅθεν τῶν δύο πατέρων ἐλθὼν Δ.
ἀνατρεχόντων, καὶ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων
πᾶσιν περιήρηται [Cr. περιείρηται] ἀμφισ-
βήτησις καὶ ἅπαν σκάνδαλον.

6. *quam de euang. expr. uisi s.*] On
the question whether Th. wrote on all the
four Gospels, see Fritzsche *de Th. u. et*
scr., pp. 63—4, 84.

7. *dicens...deberent*] Cited by Lan-
franc, who however substitutes “diui-
dens” for *dicens*, and “debuerant” for

deberent.

9. *quae emendare, &c.*] Some correc-
tion is clearly necessary. I have adopted
that proposed by Dr Jacobi, without
being quite satisfied by it. Perhaps *ei*
in f. should be read for *eum f.*

11. *ex mundo corde*] O. L., Vulg.,
“de corde puro.”

13. *finis est nostrae doctr.*] By τῆς
παραγγελίας Th. rightly understands S.
Paul to mean the teaching of the Apos-
tles in general, though not without an
allusion to the use of παραγγέλλειν in
v. 3. ‘I wish thee to enjoin that which
is the end and aim of all Christian teach-
ing, love, flowing from purity of heart
and a good conscience.’ So, in substance,
the other Gk. commentators; Pelagius,
on the other hand, thinks chiefly of the
Mosaic law, which the Judaizers abused:
“*finis praecepti...caritas Dei et proximi*,
in qua tota lex pendet et prophetae.”

dens quanta nociuitas adnascitur illis qui non ita erga dogma pietatis consistunt, adicit :

a quibus quidam excidentes conuersi sunt in uaniloquium, uolentes esse legis doctores, non intellegentes neque quae dicunt, neque de quibus adfirmant.

5

‘horum (inquit) diligentiam quidam sic facientes a pietate quidem exteri sunt facti, erga uaniloquium uero uacantes confingunt se illa quae legis sunt docere; qui etiam quae a se dicuntur minime intellegunt.’ et quia non uerisimile esse uidebatur, ut non intellegerent ipsi de quibus dicunt, optime adicit : *neque de quibus adfirmant.* nam qui minime sciunt pro quibus loqui eos conueniat, hi propria uidentur ignorare. et ut ne uideretur legem incusare, adicit :

scimus quoniam bona est lex, si qui eam legitime utatur.

‘haec autem adsero non legem incusans, sed insipientiam illorum arguens, qui nesciunt eam abuti; si uero quis eam abusus fuerit sicut conuenit, ualde et laude dignissimam et uenerabilem legem esse recipio.’ et ut ne uideatur conuersationem legis iterum subintroducere quasi usu aliquo, adicit :

sciens hoc quoniam iusto lex non est inposita, iniquis autem et

3 aberrantes (for exc.) Cr 7 ext. f. s. r 9 quoniam (for quia) r | non
om r 12 conueniant C H (corr) 14 si quis ea Cr his qui eam H 16 ea
uti r | abusus eam C usus ea r 20 uero (for autem) H

3. *excidentes*] So Clarom.; Amb., Ambrstr., Vulg., “aberrantes” (see vv. II.). *Dicunt*; Vulg., “loquuntur.”

11. *nam qui minime sciunt, &c.*] I. e. persons who are ignorant of the subject on which they undertake to speak, may well fail to understand the meaning of their own words (οἱ γὰρ μὴ εἰδότες ὅτι τινῶν λεκτέον, τούτους εἰκὸς καὶ τὰ ἴδια ἀγορεύειν).

12. *et ut ne uideretur legem inc.*] Cited by Lanfranc, and paraphrased thus by Robert of Bridlington: “hoc ideo subiungit ne uideatur legem incusare per hoc quod denuntiauit a quaestionibus legis abstinere. et est sensus, ‘quamuis abstinere

iubeam a contentionibus legis, tamen non destruo legem, sed scio eam bonam esse omni homini bene utenti.’” Cf. Thdt.: *ἵνα μὴ τις αὐτὸν ὑπολάβῃ τοῦ νόμου κατηγορεῖν.* Sedul. Scot.: “hoc dicit ne quis putaret eum spernere legem.”

15. *haec autem adsero, &c.*] Thdt.: οὐ τῷ νόμῳ μέφομαι, ἀλλὰ τοῖς κακοῖς διδασκalois τοῦ νόμου.

18. *ne uideatur...subintroducere*] Lanfranc.

20. *inposita*] O. L. and Vulg., “posita.” *Iniquis et insubd.*; Vulg., “in iustis et non subd.” *Fornicatoribus*; Vulg., “fornicariis.” *Patricidiis, matricidiis* (C, H) are found also in Cod.

insubditis, impiis et peccatoribus, sceleratis, contaminatis, patricidiis et matricidiis, homicidis, fornicatoribus, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris.

‘illud autem scio, quoniam autem lex actuum inconuenientium abdicationem continet; posita est enim, ut prohibeat omnes iniquitates. ergo illis qui peccant necessaria est legis definitio, docet enim eos minime illa facere; qui autem semel sunt iustificati et ab omni peccato superiores effecti, superflua est illis lex, qui uel maxime legis possident directionem. hoc autem
10 est apud nos, qui expectamus resurrectionem et incorruptionem, cum qua et in inuertibilitate perpetua persistemus, peccare minime ultra ualentes, et propter hoc legem non indigemus. itaque nobis qui credidimus et per formam baptismatis in illis iam extitimus, superflua est legis definitio; qui ultra a peccatis
15 nos abstinere non ex lege instruimur, sed docemur imitari illas res in quarum formam iam nunc consistimus.’ et euidentius post enumerationem peccatorum adiecit :

et si quid aliud sanae doctrinae aduersatur, secundum euangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi.

20 ut dicat quoniam ‘omnia quae praua sunt, contraria sunt nostrae doctrinae, quam consequenter euangelio gloriae facimus.’ ‘gloriam’ quidem dicens, illam dicit quae in futuro saeculo post

2 parricidis (for homic.) H	3 periuriis C	4 autem om r	6 erga illos r
10 peccamus (for expect.) CHr	11 in om C* r	12 ultra min. r lege r	
14 nos a peccatis H	15 instruimus C	16 quorum r	17 adiecit r
22 illum C*			

Clarom., and *periuriis* in Cod. Fuld. On *parricida* = *parricida* see the lexx. under the latter form.

4. *illud autem scio, quoniam autem*] As the second *autem* possibly answers to *ὁ*, I leave it unexpunged; but it is very probably due to the carelessness of an early copyist.

6. *illis qui peccant nec. est legis def., &c.*] On the theology of this passage see I. p. lxxi. and to the passages there cited add the comm. on Gal. iv. 30, v. 23; Eph. i. 14, 23, ii. 14—16; Col. ii. 11, 14, 17.

11. *inuertibilitate*] Cf. I. p. 26, l. 11, note.

13. *in illis iam extitimus*] Cf. the comm. on Gal. v. 24. *Superflua est legis def.* = περὶ τῆς τοῦ νόμου διατάξεως (I. p. 150, ll. 14, 26).

21. *doctrinae quam, &c.*] Th. thus interprets as if S. Paul had written διδασκαλία τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον. Cf. the O. L. and Vulg., “doctrinae...quae est secundum euangelium” — a rendering which our translator, notwithstanding his author’s comment, has conscientiously avoided in his text.

resurrectionem aderit hominibus, quasi qui et in meliorem trans-
ituri sunt statum; *seminatur* enim (ait) *in corruptione, surgit in incorruptionem; seminatur in infirmitate, surgit in uirtute; seminatur in ignobilitate, surgit in gloria.* euangelium uero gloriae uocat illam praedicationem quae de euangelio est, quod et 5 consequenter 'creditum sibi' esse edixit, ut doceret omnes homines debere expectare illa per eam fidem, quae in Christo est. gloriam uero *beati Dei* dixit, ut dicat 'quae ab illo nobis tribuitur.' †iure 'beatum' Deum hoc in loco uocat, eo quod idem in natura beatitudinem habeat propter suam inuertibilitatem, 10 nobis uero gratis id tribuat.* haec ergo praedicatio est de futuris quae expectare omnes docemus, consequentem ei facientes doctrinam; praeparamus enim omnes illam uitam in praesenti saeculo imitari, prout potest cauentes a peccato, eo quod licet eis credentibus per baptismatis formam consortes illorum fieri 15 bonorum. talibus uero extantibus superflua est illis lex, unum quidem, quia rebus ipsis frui illa expectant in quibus existentes

εἰκότως δὲ 'μακάριον' αὐτὸν ἐνταῦθα καλεῖ, ὡς ἂν αὐτοῦ μὲν τὸ μακάριον ἔχοντας ἐν τῇ φύσει διὰ τῆς ἀτρεπτότητος, ἡμῖν δὲ χάριτι τοῦτο περιποιούντος.

20

2 surget Hr 3 incorruptione r | surget Hr 4 surget Hr | gloriae om r
6 dixit Hr 7 illam (for illa per eam) H 8 gl. autem dixit b. D. Cr
11 quae (forest) Hr 12 quam et (for quae) H quam (om et) r | docemur Cr
| doct. fac. H 14 potestis C | peccatis r 15 per baptisate H | con-
sortes om C H: txt r 18 Coisl. 204, f. 189 b [Cr. vii. 9, Fr. 150] θεόδωρος. ἐ-
κόςως, κ.τ.λ.

2. *seminatur*, &c.] 1 Cor. xv. 43; cf. II. p. 25, l. 41, note.

4. '*euangelium u. gloriae*'... '*gl. d. Dei*'] Cf. Thdt.: 'εὐαγγέλιον' δὲ 'δόξης' τὸ κήρυγμα κέκληκεν, ἐπειδὴ τὴν μέλλουσαν δόξαν ἐπαγγέλλεται τοῖς πιστεύουσιν. Chrys. places another explanation side by side with this: 'εὐ. δ.' εἰρηκεν, δηλῶν ὅτι δόξα ἐστὶν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ· ἡ καὶ τὰ μέλλοντα ἀντίττεται. Like Th. he also brings τῆς δόξης into connexion with τοῦ θεοῦ, and from this point of view again offers a double interpretation — ἡ τὴν λατρείαν φησὶν τοῦ θεοῦ, ἡ ὅτι ἐλ τὰ παρόντα πάντα ἐμπέλησται τῆς δόξης

αὐτοῦ, πολλῶ δὲ μᾶλλον τὰ μέλλοντα. Pelagius understands simply 'the Gospel which brings glory to God': '*eu. gloriae* ...per quam glorificatur Deus.'

8. *quae ... inuertibilitatem*] Cited by Lanfranc, who however substitutes for the last word the easier "immutabilitatem."

9. *iure 'beatum' Deum...uocat*] See the comm. on c. vi. 15, *infra*.

11. *nobis...tribuat*] Cf. Th. on Ps. i. 1 (Migne, 648).

16. *unum quidem ... alterum uero*] "For one thing...and further" (ἓν μὲν ... ἄλλο δέ). Cf. *infra*, p. 85, ll. 16, 17.

non habent necessariam legis definitionem; alterum uero quoniam omnem omnis legitimae doctrinae formam praecellere uidetur illa fides quae de illis est, et ad omnem uirtutum cautelam eos perducere potest.

5 deinde quasi ex dictorum sequentia uertitur, ut gratias agat Deo, quoniam commissum est sibi euangelium, cum non esset dignus. abutitur uero illa quae erga se erant, referens ad ostensionem dictorum, simulque demonstrans quoniam misericordia uniuersos Christus saluauit, in futuris illos constituens
10 bonis, in quibus et persistentes inuertibiles ultra sine peccato; ita ut et superflua illis necessario lex esse uideatur. quod ex ipsis magis ostenditur uerbis; dicens enim *secundum euangelium gloriae beati Dei, quod creditum est mihi*, adicit:

et gratias ago ei qui me confortauit in Christo Iesu Domino
15 *nostro, quoniam fidelem me existimauit, ponens in ministerium, qui primum eram blasphemus et persecutor et contumeliosus.*

‘gratias (inquit) multas refero pro his Christo, qui in tali me opere confortauit, ita ut uniuerso orbi euangelium praedicarem (nec autem erat possibile hoc posse, si non eius cooperatione
20 dignus fuissem effectus); et quoniam sua reuelatione ad pietatem me tradens, [in] ministerium ali[or]um saluti ponere est dignatus, dignum me existimans ad hoc, equidem cum studio

1 diffinitionem r 2 omni CHr 3 et (bef illa) add (bef ad) om CHr 5
uertitur (sic) C* 7 utitur u. illis r 8 misericordia om r 11 necessaria
Cr | et (for ex) r 14 in (bef Chr. I.) om r 18 orbe C* 19 nec erat autem r
20 suam reuelationem CH 21 tradens min. alium s. p. CH. tradens min. aliud
s. imponere r 22 existimas r | quamuis adhuc (for ad hoc, equidem cum) r

2. *omnis*] *Omni* (see vv. ll.), unless it has arisen from a repetition of *omnem*, is a correction of *omnis* by some early copyist who possibly took *doctrinae* for a dat. after *praecellere*. *Et* seems to have been misplaced from the same cause.

14. *et, in*] Omitted by the Vulg. The text of Chrys. has neither *καὶ* nor *ἐν*, and Th.’s comm. is decisive against the latter. Both *et* and *in* are therefore probably due to the influence of the O.L. (cf. Ambrstr., Cod. Clarom., Pelag.). *In ministerium*; so Clarom., following the Gk.; Vulg., “in ministerio.” *Pri-*

mum eram; Ambrstr., “prius eram,” Fuld., “primum fui,” Am., “prius fui.”

20. *quoniam sua reuelatione*, &c.] The MSS. seem to have fallen into confusion at this point. If the suggested corrections are right, the Gk. may have been: *ὅτι τῇ οὐκείᾳ ἀποκαλύψει παραδούς με εἰς τὴν εὐσέβειαν, ἥλωσεν εἰς διακονίαν θέσθαι [ἐπὶ] τῇ τῶν λουτῶν σωτηρίᾳ, ἄξιόν με τούτων ἡγησάμενος καίπερ, κ.τ.λ.* *Alium* is perhaps a form of the gen. plural, but the exx. given by the lexicons are of doubtful authority.

tenerer persequendi et blasphemandi et contumeliis afficiendi eos qui in illum credebant.' et exaggerans illud adicit :

sed misericordiam consecutus sum, quoniam [ignorans] feci in incredulitate; superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide et caritate, quae est in Christo Iesu.

5

'sed talis quidem eram ego; misericordiam uero adsecutus, dignus habitus sum magnorum, Deo scilicet peccata quidem mea ignorantiae meae deputante, bonitate uero sua in fidem et caritatem recipiente.' et postquam de se gratias [agens] ad demonstrationem praedictorum, sicut dixi, illa quae de se fuerunt uisus est retulisse, adiciens :

fidele uerbum et omni acceptione dignum, quoniam Christus Iesus uenit in mundum peccatores saluos facere; quorum primus sum ego.

'uerum est ergo, quoniam Christus pro peccatorum uenit salute, sicut ex me est id perspicere.' *fidele* autem *uerbum* dicens, uerum dicit uerbum; *acceptione* uerum *dignum* ideo dixit, eo quod omnis quicumque fuerit ille recipiet, credens quia Deus

1 efficiendi C 2 ait (for adicit) r 3 ignorans om C H 4 incredulitatem C
6 uero om H 7 Dei H 8 deputanti C H | bonitate u. suam C bonitatem
u. s. H bonitate u. suae r | in fide et caritate H 10 dixit C r 11 ait (aft
adiciens) add r 12 quia (for quoniam) H r 13 in hunc mund. r 14
ego sum r 17 dicitur (for dicit) C H dicitur r

3. *ignorans feci*] See vv. 11. The omission of *ignorans* is evidently accidental, since Th.'s comment shews that it was represented in his text, and the Latin authorities are unanimous in its favour. *Incredulitatem*, the reading of C, occurs also in Cod. Clarom., with which our translation is so often at one. *Caritate* is here unsupported by the Latin versions, which have "dilectione" (cf. I. p. xlii).

10. *sicut dixi*] Cf. *supra*, p. 78, l. 5 sq. The changes I have made seem to be required by the sense. Cf. Thdt.: οὕτως τὰ καθ' αὐτὸν γυμνώσας δεικνυσιν ταύτην πᾶσιν προκειμένην τὴν χάριν.

12. *fidele uerbum*] It would be interesting to know whether our translator has here corrected the O. L. for himself, or

has been influenced by Jerome's criticism (ep. 24: "illis placeat *humanus sermo*... nos cum graecis, id est, cum apostolo qui graece locutus est, erremus *fidelis sermo*"). His characteristic use of *uerbum* = λόγος is in favour of the former supposition; comp. however I. p. xlv, for some scarcely doubtful instances of Jerome's influence in other parts of this work. *Quoniam*, so Clarom.; *quia* (H) is from the Vulg. (cf. I. p. xxxiii). *Sum ego* (the Gk. order), so Clarom.; Vulg., "ego sum."

17. *uerum dicit uerbum*] Thdt.: ἀπὸ τοῦ ἀψευδῆς καὶ ἀληθῆς.

18. *omnis...recipiet...delectatur*] Cf. Pelag. (followed by Primasius, Sedulius): "quem omnes credunt et omnes con-

homines misericordia saluat, cum sint peccatores propter suam infirmitatem. acceptabilis uero est omnibus bonitas maxime Dei, quae ualde est magna et multo copiosior erga nos effecta; omnis autem quicumque ille delectatur in hisce sermonibus, cum
 5 sit ipse homo, et bona de hominibus audire cupiat. et latius hoc idem dicens adicit :

sed propter hoc misericordiam consecutus sum, ut in me primum ostendat Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum qui sunt credituri illi in uitam aeternam.

- 10 'ideo me ministrum uocationis gentium de talibus elegit, ut ex me manifestum omnibus faciat, quoniam clementia Dei et bonitate omnes qui credunt in eum saluabuntur, aeternam potituri uitam. si autem doctrinae minister talis sumptus est, quales
 15 ostenderit per haec, quoniam uera ratione misericordia tunc omnes saluabantur, quando a peccato exteri facti legem ultra minime indigere uidebuntur; ut ex hoc confirmet illud, quod propositum sibi fuerat, quoniam non conuenit per legem litigare, credentes uero in Christum expectare futura et secundum
 20 illa pro uirium suarum possibilitate in praesenti saeculo suam regere uitam, ita ut nec sit illis ad praesens adeo necessaria lex, si tamen ad futura respicientes uirtutis uoluerint curam habere; gratiarum actione suum conclusit sermonem, eo quod et magna adesse nobis bona ostendit. quapropter et dicit :

1 sinit (<i>for</i> sint) r	4 illi CH r	6 consecutus sum (<i>af</i> t hoc) add r
12 petitori r	13 miser (<i>for</i> minister) H*	14 uocatur C*
16 lege r	19 credente C credenti Hr	21 uitam regere r
habere curam uol. r		22 uirt.

scientiae uerum esse cognoscant"—a comment certainly in excess both of S. Paul's words and of the facts.

4. *quicumque ille*] See vv. 11., and cf. *supra* p. 79, l. 18 (where the full form is seen), and l. p. 242, l. 14, note.

7. *propter hoc*] O. L. and Vulg., "ideo." In *me primum*, so Fuld.; *Am.*, "primo." Thdt. reads ἐν ἐμῷ πρῶτον. *Informationem*, so Aug., with Ziegler's fragm. and the Clementine Vulg.; *Am.*

has "deformationem," Fuld. *Clarom.*, "exemplum."

18. *per legem litigare*] See on v. 4 sq., and cf. Tit. iii. 9. *Per legem* is possibly an error for "pro lege," or "propter legem."

23. *gratiarum actione*, &c.] The long-deferred apodosis to *quasi qui ostenderit per haec, quoniam*, &c. On the purpose of S. Paul's doxologies see l. p. 120, l. 4, note.

regi autem saeculorum incorrupto, inuisibili soli Deo, honor et gloria in saecula saeculorum. amen.

hoc est: † 'pro omnibus bonis illum laudari iustum est a nobis, qui tantorum nobis bonorum auctor extitisse uidetur.' tamen et hymnis nullum nomen absolute posuit, sed 'regem' quidem 5
'saeculorum' uocauit Deum, propter futurorum aeternitatem; 'incorruptibilem' uero dixit, propter illam incorruptibilitatem quam nobis adesse expectamus; 'inuisibilem' uero ait, eo quod non uideantur illa bona quae expectantur. ergo ab illis quae Deo adsunt, illa quae nobis ab eo aderunt credi bene rein- 10
sinuauit,* sicuti et in superioribus 'beatum' eum dixit ad confirmationem beatitudinis illius quae nobis aderit. uerum quia nihil ex his apostolos definitum pro suo posuit arbitrio, sed omnia (sicut in interpretatione ostendimus) congregauit aduersus eos qui pro legis doctrina corrumpere dogmatis adnitebantur sim- 15
plicitatem; unde et scripsit illi, ut praeciperet suis non debere

‘ὕπὲρ ἀπάντων ἐκεῖνον ὑμνεῖσθαι δίκαιον παρ’ ἡμῶν, τὸν τοσούτων ἡμῖν αἰτίων γεγονότα ἀγαθῶν.’ καὶ ‘βασιλέα’ μὲν ‘τῶν αἰώνων’ ἐκάλεσεν τὸν θεόν, διὰ τὸ τῶν μελλόντων ἀτελεῦτητον. ‘ἄφθαρτον’ δέ, διὰ τὴν προσδοκωμένην περιέσεσθαι ἡμῖν ἀφθαρ- 20
σίαν’ ‘ἀόρατον’ δέ, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι τὰ προσδοκώμενα. ὥστε ἀπὸ τῶν τῷ θεῷ προσόντων τὰ ἡμῖν περιεσόμενα παρ’ αὐτοῦ πιστευθῆναι.

1 immortalis (for incorrupto) r 3 laudare CH: txt r g 5 hymnus r
10 assunt H adsint r 17 Coisl. 204, f. 191 a [Cr. vii. 13] ἄλλος δὲ φησιν ὑπέρ,
κ.τ.λ.

5. *hymnis nullum nomen absolute*
'Every title in this doxology has its special fitness; βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀόρατῳ, each is appropriate to the subject in hand.' Cf. *infra*, l. 12 sq. Pelagius has caught the same idea: "rex enim parui temporis et mortalis ac uisibilis et capax consortis, honorem et gloriam temporalem habere potest, non tamen sempiternam." Chrys. on the other hand, followed by Thdt. and the Gk. expositors, contents himself with claiming the doxology for each Person in the Holy Trinity. Cf. Thdt.: οὐ μόνον τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ἀλλὰ καὶ τῷ υἱῷ καὶ

τῷ ἀγίῳ πνεύματι τὰ εἰρημένα προσήκει. With Th.'s comm. compare his remarks upon the similar passage in c. vi. 15, 16.

10. *credi bene reinsinuauit* 'By recounting the attributes of God, the Ap. adds credibility to the Church's hope of eternal felicity.' *Reinsinuate* seems to be without example; cf. *retributio* (11. p. 44, l. 17, note). *Sicuti et in sup.*, cf. the comm. on v. 11, *supra* (p. 77).

16. *non debere sustinere...neque, &c.*
A double rendering, perhaps, of some ambiguous verb. The directions were really twofold, so that we might have

sustinere illos qui docentes, neque debere intendere illis qui talia docere uolunt. quod euidentius in subsequentibus ostendit. postquam autem reddidit hymnos, adiecit :

hoc praeceptum tibi commendo, fili Timothee.

- 5 'hoc (inquit) tibi commendaui, id est *praeceptum*;' ut dicat : 'iniunxi tibi, ut de his doceas, ut praecipias tuis, ita ut non intendant illis qui seducere eos uolunt, et transducere ad legis sectam.' et ostendens quoniam non absolute ista illi iniungere uisus est, adicit :

- 10 *secundum praecedentes in te prophetias.*

hoc est : '[secundum] reuelationem diuinam tui faciens electionem commisi tibi doctrinae opus.' deinde ut non uideatur uane illi post prophetias consilium dare, quasi qui ulterius non indigeat, addit :

- 15 *ut milites (inquit) in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam.*

'prophetia quidem eliganter gratiam ostendit; erit uero tuo in opere ipsam electionem firmare.' nec autem electio uim

1 docent r   3 postquam addidit (for postquam...adiecit) r | adicit C
4 filii C   6 iniunxi C*   8 non om H   10 praecedentes C*   11 est
om r | secundum om C H r : txt l   14 id est (for addit) C H

expected: "non debere aliter docere illos qui docentes, neque debere intendere," &c. But as only the latter of these instructions is referred to just below (I. 6), the explanation now offered is perhaps sufficient.

5. *hoc inquit...praeceptum*] I. e. S. Paul has written *παραιθεμαι* for *παρεθέμην*, the *παραγγελία* to which he alludes being the same as in v. 3 (*ἵνα παραγγέλῃς*). Chrys. on the contrary thinks that the words *ταύτην τὴν π., κ.τ.λ.* look forward to what follows: *τί δὲ παραγγέλλεις; εἰπέ. ἵνα στρατεύῃ, κ.τ.λ.*

11. *hoc...opus*] Cited by Lanfranc (see vv. 11.).

sec. reuelationem diuinam] Thdt. *κατὰ θελὼν ἀποκάλυψιν τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο*. Chrys.: *τότε δὲ...ἀπὸ προφη-*

τείας ἐγίνοντο οἱ λεγόμενοι 'ἀπὸ προφητείας'; ἀπὸ πνεύματος ἁγίου (Acts xiii. 2)...οὕτως καὶ ὁ Τιμόθεος ὑπέβη. Pelagius thinks of the gifts which marked S. Timothy before his ordination: "secundum quod etiam ante hoc officium habebas gratiam prophetandi;" Sedulius, after giving these alternatives, adds: "siue prophetiae praedictionis intelleguntur." Cf. *infra*, c. iv. 14. Of the *plural* (*προφητείας*), which taxed the ingenuity of Chrys. (*ἴσως...ὅτε περιέτεμεν [αὐτὸν] καὶ ὅτε ἐχειροτονεῖ*), Th. takes no note.

18. *electionem*] *τὴν ἐκλογὴν = τὴν χειροτονίαν* (cf. Suicer II. 1515). 'The grace of Holy Orders, even when the ordination has been confirmed by prophecy, does not override the freedom of the will.' Cf. Thdt.: *προσθήκει γὰρ σε*

inferre nostro consuevit arbitrio, eo quod nec Iudam prauī arbitrii extantem electio aliquid potuit adiuuare. 'permane ergo firmus in dogmate—hoc autem dicit, *habens fidem cum bona conscientia*—in illis conuersans, ita ut nec tu ipse transducaris et alios docere non pigeas, etiamsi te aliquid pati pro illis conuenerit. hoc enim magnum tibi prouidebit iuuamen et consequenter eligenti istae gratiae.' et ostendens quanta sit nocibilitas, si non bonam erga dogmata habuerit conscientiam, ait :

quam quidam repellentes erga fidem naufragauerunt.

inconuenientem quidem de illis conscientiam habentes, suscipientes uero aduersariorum doctrinam, extra fidem sunt effecti; per partes autem dubii extantes, ab omni sunt pietate exteri demonstrati. et ut maius eum in timore redigat, nominatim memoratus est eorum qui tales fuerunt, quos uel maxime sciebat praeter ceteros in deterius serpsisse :

ex quibus est (inquit) Hymenaeus et Alexander.

et quid de illis gestum est ?

quos tradidi Satanae ut discant non blasphemare.

nam quod dicit: *tradidi Satanae*, hoc est, 'abalienauī eos

2 permanere *r* 6 inuānem *C*H* | consequentem *H* 7 eligent *CHr* | nobilitas *CH* ignobilitas *r* 8 dogmate *C*H* 15 scripsisse *CHr*
16 Hymenius *C* 19 alienauī *Cr* [1. p. 149, l. 7, note]

τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ἄξιον ἀποφῆναι, καὶ ταῖς προφητείαις ἐπιθεῖναι τὸ πέρας.

5. *pigeas*] Cf. I. p. 23, l. 5, note. For *iuuamen* (l. 6), see Rönisch, *Italia*, p. 27; and for *nocibilitas*, v. *supra*, I. p. 27, l. 27.

6. *et consequenter eligenti*] *Et*, which seems superfluous, has possibly been inserted after the last syllable of *elig.* had disappeared. Dr Jacobi conjectures *consequenter uiuere eligenti*. *Istae* is the archaic dat. f.; see Hildebrand, *Apul.* I. p. 186.

9. *erga fidem*] = περὶ τὴν πίστιν. O. L. and Vulg., "circa f." Cf. I. p. 2, l. 23.

10. *incon. qu. de illis consc. habentes*] I. e. de dogmatibus. Th. appears to confine συνελθῶντος in this passage to a sincere

and conscientious faith, as if πιστὴν καὶ ἀγαθὴν συν. = πιστὴν τὴν κατ' ἀγ. συν. Chrys. and Thdt. think rather of the interdependence of faith and a good life; συνεζευχθαι γὰρ προσήκει τῇ πίστει καὶ τὸν ἐπαινούμενον βίον, says the latter, adding very truly: ὑποβάθρα γὰρ πολλαὶς τῆς ἀσεβείας ὁ διεφθαρμένος βίος. Only Primasius shews some trace of Th.'s view: "bonam consc., in conuersatione, siue doctrina."

12. *per partes autem dubii*] 'Partial scepticism, when allowed, is apt to land men at last in total unbelief.'

13. *maius*] = magis; cf. II. p. 4, l. 15. *Mem. est eorum*, II. p. 62, l. 13, note.

16. *Hymenaeus*] "Hymenius," the reading of *C*, occurs also in Cod. Amiatinus.

ab ecclesia;’ sicuti et Corinthiis scribens dixisse uidetur: *tradere eum qui talis est Satanae*, eo quod illi qui ab ecclesia excluduntur sub Satanae potestate positi esse uidentur—ecclesiae alienationem ‘traditionem Satanae’ uocans, ostendens per hoc 5 quantum mali sit de ecclesia excludi. et ut ne uideretur seueritate quadam eos tradidisse et quod nolit eorum recipere correctionem, adicit: *ut discant non blasphemare*. non *ut* causam posuit, sed consequenter secundum suam proprietatem illud est abusus. ‘exclusi (inquit) eos ab ecclesia, non intercludens eorum cor-
 10 rectionem, sed et ualde id fieri expectans, si quo modo ab increpatione meliores effecti didicerint non blasphemare sed reuerti ad ueritatem.’ sic et Corinthiis scribens adiecit: *in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat*; hoc dicens quoniam ‘ideo eum ab ecclesia reppuli, si quo modo per poenitentiam
 15 secundum praesentem uitam se ipsum adfligens dignus fieri uideatur, ut futuram salutem adsequi possit.’

hucusque dicens illa quae secundum praesentem uitam multis necessaria esse ad dogmatum existimabat cautelam, incipit ulterius de illis dicere quae ad ornamentum commune pertinere
 20 uidebantur, et de illis quae debent necessarie in ecclesia im-

3 potestatem positi C* positi potestate r: *txt C (corr) H* 5 sint C*
 6 quosdam (for quadam) C* H quodam C (corr): *txt r* | nollet r 8 illo est
 usus r 11 sui (aff meliores) add r 12 adicit r 16 uidetur C H
 17 illam r 20 necessario r

1. *Corinthiis scribens*] 1 Cor. v. 5. The Latin versions have “eiusmodi” or “huiusmodi.” For the exegesis of this passage, cf. Thdt. *ad l.*: τοῖς ἀφοριζομένοις καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος χωριζόμενοις ἐπεισιν ὁ διάβολος, ἐρήμονι εὐρίσκων τῆς χάριτος. And Th. himself [Cr. v. 92]: τὸ μὲν παραδοῦναι τῷ Σ. οὐχ ὡς αὐτὸς τοῦτο γενέσθαι ὀρίζων εἶπεν, ἀλλ’ ὡς ἂν τῷ τῆς ἐκκλησίας ἐξεωθῆναι διὰ τῆς τοῦ θεοῦ ἀλλοτρώσεως ὑπὸ τὴν τοῦ Σ. γενομένην [γενομένην Cr.] ἐξουσίαν. See more on Gal. i. 8 (1. p. 11, l. 9, note). There is a melancholy interest in noting that so strong a view of the effects of excommunication was taken by one who was destined himself to fall under the Church’s censure. But it is of the excommunication of the

living that Th. speaks; a sentence pronounced upon the dead would have seemed to him as preposterous and unreal as it appeared to the opponents of Justinian’s edict.

7. *non ‘ut’ causam, &c.*] Cf. 1. pp. 44, l. 4, note; 98, ll. 20, 26. The repentance and reconciliation of the offender were the anticipated result rather than the direct purpose of his excommunication.

14. *ideo eum, &c.*] Cf. Th. on 1 Cor. l. c.: ἐξῴσαι φησιν αὐτόν, οὐκ ἀλλοτριῶσαι πάντῃ βουλόμενος, ἀλλ’ ἵνα τοῦ οικείου αἰσθόμενος πλημμελήματος μεταμελεῖται τιπὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον συντρίψας ἐαυτόν, δυνηθῇ τῆς μελλούσης σωτηρίας ἀξίον ἐαυτὸν καταστήσαι.

pleri, hoc est, orationes. et inprimis quidem ista dicit, eo quod necessarium existimabat primum debere docere illa, quae eos conuenienter facere decebant; dein de proposito uitae disputat illis, incipiens tali modo:

obsecro primum omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones. 5

‘ante omnia (inquit) illud obsecro quod uel maxime uos scire operis esse debet, ut conuenienter scire possitis quid fieri conueniens sit.’ dicit autem *orationes, obsecrationes, postulationes*; secundum uarietatem postulationum etiam nominum abusus est 10 mutabilitatem. aut enim bona nobis a Deo dari postulamus, quod *orationes* uocauit; aut malorum solutionem, quod *obsecrationes* nuncupauit. nam et quod dixit, *postulationes*, ualde consequenter dixit prae omnibus. etenim adcelerare nitimur ad uirtutum opera, illa uero quae ad hoc nobis sunt contraria multa 15 sunt et adsidua; unum quidem, daemonum subreptio uarie nos a bono auertere cupit; alterum uero, molestia passionum quae nobis inesse uidetur. a quibus et a bonis exclusi contra nostrum propositum saepe in illis quae nobis non conueniunt concludimur. sed necessarium est nos qui multam super hoc pugnam 20

3 decebat *C* (corr) *r* | deinde propositu *C** deinde propositum *H** deinde de propositum *H* (corr) deinde de proposito *r* 5 obs. igitur primo omn. f. obsecr. orat. &c. *r* 5—9 postulationes...obsecrationes *om H* (per homocetel.) 8 conuenientes (for conuenienter) *r* 10 postulationem (for postulationum) *C H* 11 mutabilitate *r* | dare *C H* | postulatus *a* 13 nam quod et d. *r* 16 quia (bef daem.) add *r a* 17 molestiam *H* 20 super hoc *om H*

1. *et inprimis quidem, &c.*] I. e. the Ap. began with admonitions as to dogmatic teaching. These ended, he proceeds to matters of Church order, and first, to the subject of common prayer.

5. *orationes, obsecrationes*] = προσευχάς, δέσεις (cf. Eph. vi. 18). No trace of this order appears either in the MSS. or versions; cf. Amal. *de eccl. off.* i. *prae*f., iv. 4.

7. *ante omnia, &c.*] A large portion of this exposition of c. ii. 1 is cited by Amalaricus (Migne, *P. L.* 105, 1175). See the Appendix to this vol.

11. *aut enim bona, &c.*] Thdt. has

reproduced Th.'s definitions: δέσεις μὲν ἐστὶν ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τινῶν λυπηρῶν ἰκετεῖα προσφερομένη προσευχή δέ, αἰτησις ἀγαθῶν· ἐντευξις δέ, κατηγορία τῶν ἀδικούντων. Oec. repeats this from Thdt.; Thpht. rejects such distinctions as too nice: δέσεις δὲ καὶ προσευχή καὶ ἐντευξις ὡς τὸ αὐτὸ σημαίνοντα παρελήφθησαν τῷ ἀποστόλῳ δι' ἐνάργειαν [v. l. ἐνέργειαν], τῇ ἐπιμονῇ τῶν λέξεων ἀπαιτοῦντι ἀπαραιτήτως ποιεῖν τοῦτο ὁ παραινεί. τινὲς δὲ διαφορὰν αὐτῶν περιεργάσαντο. Comp. Bp Ellicott *ad h. l.*, and Trench, *Syn. N. T.*, II. § i.

16. *subreptio*] A late word; see lexx.

sustinemus ad Deum recurrere, qui potens est suo auxilio sedare uniuersa illa quae ad nostram pertinent molestiam. hoc 'postulationem' dixit, eo quod pro illis quae nobis repugnant Deo orationem adsidue factam uiduae adsimilauit, quae ab aduersarii 5 potentia se liberari postulabat. nam quia dixit 'gratiarum actionem,' euidens est quoniam habere possit differentiam ab oratione, quoniam aliter quidem postulationem habet illorum quae desunt in usu; gratiarum uero actio pro his quae iam praestita sunt efficitur. et pro quibus haec fieri conueniant 10 docens:

pro omnibus hominibus.

in commune *pro omnibus hominibus* debere eos sollicitos esse praecipit. nam is qui pro omnibus hominibus hoc facere iubetur, euidens est quoniam et pro omnibus sollicitudinem expendere 15 iubetur. deinde ad illa quae summa esse uidentur inter homines transit:

pro regibus (inquit) *et omnibus qui in sublimitate sunt.*

et ostendens quoniam et hoc lucrum sit eorum:

ut quietam (inquit) *et tranquillam uitam agamus cum omni 20 pietate et sobrietate.*

'si enim ut conueniens est in pace illi deguerunt, possibile est et nos tranquillitatem fruentes pietati intendere et uitae

1 dominum (for deum) a   2 dixit postulationes a   4 faciamus quod factum (for factam) r | aduersarii H   5 postulabit C*   9 conueniat C (corr) r
10 doceris r   12 hominibus om r   13 praecepit r   18 et (2º) om H
21 deguerint C (corr) r   22 faciens (for fruentes) r

4. *uiduae adsimilauit*] I.e. *ἐντευξίς* is a *προσευχὴ ἐκδίκησις ἐξαιτούμενη*. Cf. S. Luke xviii. 3 *χάρᾳ... ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα* ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδικου μου. It is difficult to discover any reason for assigning to *ἐντευξίς* this special force, unless it be found in Rom. x. 2 (*ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ*); cf. Amal. *de off.* iv. 45. At 1 Tim. iv. 5, where this sense is clearly inapplicable, Th. passes on without remark, and our translator is content to adopt the Vulgate rendering *per...orationem*.

7. *aliter quidem*] If this reading is

correct the second member of the sentence should begin with *aliter uero*, and be remodelled accordingly. But *aliter* is awkward in any case, and an error may be suspected; for. *leg.* altera.

19. *cum omni p.*] All the Latin authorities render, in obedience to the Gk., "in omni p."

21. *deguerunt*] = *degerunt*; cf. *degeant* (*supra*, p. 77, l. 8, vv. 11.). The lexx. cite a doubtful ex. from Ausonius (*ep.* 17); the form is also found in Ennodius († 521), *paneg.* 19.

sobrietati.' et suadens illi ista sic facere sicut ipse, praecepit communem pro omnibus hominibus sollicitudinem qui per totum orbem esse uidentur expendere, et communia bona debere existimari ea quae uniuersorum sunt :

hoc autem est bonum et acceptum coram saluatore nostro Deo. 5

sufficienter suasit eos sic sapere, siquidem et Deo sic placet. unde et probationem faciens quod Deo ista placent, adicit :

qui omnes homines uult saluos fieri et ad cognitionem ueritatis uenire.

nam quia Deus de omnibus hominibus ista uelit, nemo 10 poterit contradicere; euidens autem est quoniam omnes uult saluari, quia et omnes tuetur. necessarium est ergo ut nos eius tuitionem erga omnes imitemur, si tamen ad plenum adce-
ramus similia sapere Deo. et omni ex parte id ostendens, adicit : 15

unus autem Deus est.

1 sobrietate CH | illis H

8 agnitionem H

14 id om r

5. *hoc autem*] O. L. and Vulg., "hoc enim"; and so the Gk. Our translator has made a similar change in v. 5, where *unus autem* stands for *ἐὶς γὰρ*.

8. *ad cognitionem*] See vv. 11. "Ag-nitionem" is the rendering of the Latin authorities; *cogn.* however occurs in Vig. Taps. *de Trin.* iii. (Migne P. L. 62, 258).

11. *omnes uult saluari*] For a catena of the patristic interpretation of 1 Tim. ii. 4 see Petav. *de Incarn.* XIII. § i. Th.'s statement seems to accord with the judgement of the other Greek fathers, who were disposed to accept S. Paul's words in their *prima facie* sense. Among the Latins some desire was shewn from the first to guard their application. Thus Tert. (*de orat.* 4) says: "summa est uoluntatis eius salus eorum quos adoptauit" (i.e. of the baptized). Paulinus of Nola (*ep.* 2): "omnium quantum in ipso est hominem saluum fieri uult." Ambrstr. *ad h. l.*: "si Deus utique,

qui omnipotens dicitur, omnes homines uult saluari, non impletur eius uoluntas. sed in omni locutione sensus et conditio latet...uult enim Deus o. h. saluos fieri, sed si accedant ad eum...si et ipsi uelint." S. Augustine carried this limitation to the extent of explaining the words to mean only that none can be saved except by God's will (*ep.* 107 "omnes qui salui fiunt nisi ipso uolente non fiunt"). The Apostle's *πάντας ἀνθρώπους* was thus practically converted into 'some men, of all sorts'; and these the *homines bonae uoluntatis*, or from another point of view, the predestinated. Cf. Aug. *de corr. et gratia* 44: "multis modis intellegi potest...sed hic unum dicam; ita dictum est.....ut intellegantur omnes praedestinati, quia omne genus hominum in eis est." Against these efforts to escape from the literal meaning of the text Th. perhaps intended to protest.

hoc est, 'quia est omnium Dominus, non aliorum quidem est Dominus, aliorum uero non est; itaque non est possibile eum despiciere aliquos quasi alienos sibi existentes.'

unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus.

- 5 'sed et ille mediator qui nos homines Deo adnititur copulare unus est et iste, et hinc *homo* secundum naturam existens.' opportune uel maxime hoc in loco 'hominem' eum uocauit, ut et a natura ostenderet donationis communionem; omnibus neces-
sario id confitentibus quoniam uniuersitatis pars existens secun-
10 dum naturam communem omnibus potest per similitudinem naturae donationem praestare. unde illud quasi iam in confessionem deductum hinc accipiens, adicit:

qui dedit seipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus suis.

- 15 nam et *pro omnibus dedit seipsum*; nec autem pro aliquibus

3 existantes C* H existantes C (corr)
exstans C (corr) 8 communionem H
confessione H 12 deductam r

6 et iste est r | existans C* H
9 existans C H 11 con-
13 que (for qui) H* 15 enim (for autem) r

6. *et hinc homo*] Correct, perhaps, *et hic homo* (καὶ οὗτος ἄνθρωπος)—'the Mediator also is one, and that one Mediator is a man.' Comp. Aug. in Ps. 103: "Christus mediator...non quia Deus, sed quia homo"; tract. in S. Joann. 72: "mediator...non in quantum Deus, sed in quantum homo est Christus Iesus." Th., however, in his eagerness to make the most of a passage which asserts so expressly the perfect humanity of Our Lord, has overlooked the witness which the term *μεσίτης* bears to His two natures; contrast with his one-sided exposition of *εἰς καὶ μεσίτης...ἄνθρωπος* the sounder exposition of Irenaeus (iii. 18. § 7): *ἔδει γὰρ τὸν μεσίτην θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων διὰ τῆς ἰδέας πρὸς ἑκατέρου οικειότητος εἰς φιλικὴν καὶ ὁμόνοιαν τοῦς ἀμφοτέρους συναγαγεῖν*: and the fragment ascribed to S. Hilary (Migne P. L. 10, 724): "*ubi homo Christus est, praecedit mediator Dei atque hominum, ut ex utroque, Deo et homine, unus subsistat, sitque inter*

hominem et Deum medius confessione in se utriusque naturae." Thdt., as usual, readjusts Th.'s comment, and adds to it what was wanting: *ἀνθρώπων δὲ τὸν Χριστὸν ὠνόμασεν, ἐπειδὴ μεσίτην ἐκάλεσεν ἐνανθρωπήσας γὰρ ἐμεσίτευσεν. καὶ... τῇ θεῷ φύσει τὴν ἀνθρωπείαν ἐνώσας, ἀκήρατον καὶ ἀδιάλυτον εἰρήνην ἐπραγματεύσατο.*

For the complement of Th.'s teaching on this subject, see below, on c. iii. 16; and for his doctrine of the Person of Christ, cf. I. p. lxxxi. sq., and the comm. and notes on Eph. i. 10—23, Phil. ii. 6—11, Col. i. 13—20.

9. *uniuersitatis pars existens*] 'The *susceptus homo* belongs to the universe (τὰ ὅλα), is a part of the creation of God.'

13. *qui d. seipsum red.*] This, which is the order of the Gk., is preserved in the O. L.; the Vulg. transposes: "*qui d. red. semetipsum.*"

15. *nec autem pro aliquibus, &c.*] See again Petav. de Incarn. (XIII. § ii) for

mortem subire adquevit, sed omnibus uolens in commune conferre beneficium, passionem suscipere est dignatus secundum illud tempus quo passus est; *testimonium* enim uocat passionem ipsam, *temporibus* uero *suis* dicit ut adserat secundum illud tempus quo passus est. et quia per omnia necessarium esse ostendit illis quod conueniat in commune de omnibus hominibus sollicitudinem impendere, eo quod et Deus omnibus curam adhibet (nam et quod in commune sit omnium dominus, et, quod maius est, quia et ipse Christus similiter omnibus adpropinquare uidetur proprietate naturae; nam et omnibus prae-¹⁰ buit beneficium, *pro omnibus* passionem suscipiens); comprobatur uero illud de cetero etiam et de illis quae secundum se sunt:

in quo positus sum (inquit) *ego praedicator et apostolus—ueritatem dico, non mentior—doctor gentium in fide et ueritate.*

'pro his ergo et ego constitutus sum apostolus, ut et ipsam ¹⁵

5 necessariam C* Hr

6 communi C*

9 qui (for quia) C Hr

the patristic authorities in support of the universality of Redemption. Here, as above (p. 87, l. 11), it is at least possible that Th. designed to defend the primitive doctrine and the literal sense of Scripture against recent Western limitations. It must however be borne in mind that Th.'s idea of Redemption differed seriously from that of his Western contemporaries. See the comm. and notes on Eph. i. 7, Col. i. 14; and cf. the fragm. of his treatise 'ag. the defenders of original sin' (Migne, 66, 1010): "mortem utpote naturae tributum postremo suscipit...ut initium (ἀφορμή) cunctis hominibus...fieret ut a mortuis surgant et ad inmortalem substantiam commutentur." Comp. the just remarks of Neander C. H. iv. 416 sq.

3. *'testimonium' c. n. passionem* Chrys.: μαρτύριον τὸ πάθος φησὶν· ἦλθεν γὰρ μαρτυρήσων (φησὶν) τῇ ἀληθείᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐσφάγη. Thdt. adds: καὶ διὰ τὸ πάντας ἔχειν μάρτυρας τοῦ προφήτας. Pelagius also endeavours in his own way to combine these two incompatible meanings of μαρτύριον: "in testimonium generi humano sanctae uitae dedit exemplum; quia

et prophetae *suis testimonium* fuere *temporibus.*"

4. *ut adserat sec. illud tempus, &c.* The repetition of the words *secundum, &c.* (cf. ll. 2, 3) is suspicious; as an exposition of *temporibus suis* they seem quite inadequate, unless *secundum* is here an adjective = *ἐν καιρῷ, ἐπιτηδεύων*. Cf. Thdt.: καιροὺς δὲ ἰδὼν τοῦ μαρτυροῦ τοὺς ἐπιτηδεύοντες ἐκάλεσεν. And the fragm. of Clem. Alex. preserved by Oec. ad h. l.: *τοῦτέστιν, ὅτε ἐπιτηδεύοντες εἶχον περὶ τὴν πίστιν οἱ ἄνθρωποι*. Possibly the words have been inserted in error above (l. 2), and here (l. 4) form but a part of the sentence which the translator actually wrote. Thdt. refers to Gal. iv. 4; cf. Th.'s comm. there (l. p. 62, l. 4 sq.), and also on Eph. i. 10.

5. *et quia per omnia, &c.* The sentence which follows is broken and obscured by the insertion of unnecessary conjunctions; its meaning will become clear if the reader omits *nam* (l. 8) and *uero* (l. 12). *Quia...beneficium* is cited under the name of Ambrose by R. of B. It is not in Lanfranc, as edited.

doctrinam ad omnium hominum notitiam deferam et omnes ad fidem Christi accedere faciam, per quem nobis ista retributa sunt. et quidem ad horum doctrinam et insinuationem gentium creatus sum apostolus—ut dicat, ‘omnium hominum qui
5 in omni loco sunt.’ bene autem interposuit dicens *ueritatem dico, non mentior*;—ita ut et confirmatione sua credi faceret id quod dicebat. nam quod dixit *in fide et ueritate*, ut dicat quoniam ‘pro his constitutus sum magister gentium, ita ut et fidem eos doceam et ueritatem.’ sicque comprobans per omnia
10 quod necessarie conueniebat illis in idipsum uenientibus pro omnibus facere orationem communem, omnibus prouisionem ad similitudinem Dei facientibus, incipit de cetero disputare quale eorum uult esse institutum, discernens eos secundum sexum, in quem uiros diuidens et mulieres. et primum quidem secundum
15 ordinem conuenientem de uiris loquitur, causam explicans ob quam discreuit eos, et quidem communes illis leges uirtutum statuere adnitescens; sicut ex subiectione poterimus id melius discere:

*uolo (ait) orare uiros, in omni loco extollentes manus sanctas
20 sine ira et disceptatione.*

2 ista nobis *r* | retributio *H*   3 doctrina et insinuatione *H*   5 ergo
(for autem) *C r*   6 ut *om r* | confirmationem suam *r*   9 per omnia compro-
bans *r*   10 necessario *r* | conueniat *C r*   15 conuenienter *r*   16 legis *C * r*
18 dicere *H*

3. *insinuationem*] ‘notification,’ ‘information’—a sense in which the word is peculiar to late Latinity, and chiefly employed by the jurists.

8. *ut et fidem eos doceam, &c.*] By διδάσκαλος ἐν πίστει Th. understands ‘a teacher of the faith.’ Thdt., on the other hand, takes ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ to represent the manner and character of the teaching: μετὰ τῆς προσήκουσθης πίστεως τε καὶ ἀληθείας τοῦτο πᾶσω προσφέρω βεβαιῶ γὰρ τῇ θαυματουργίᾳ τοῦ λόγου.

9. *sicque comprobans, &c.*] “Having thus proved,” &c. Cf. Chrys. (on v. 4): μμῶ (φησὶν) τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ· αὐτὸς γὰρ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ οὐ ὑπὲρ πάντων εὐχὴν ἀνθρώπων.

14. *primum...de uiris loquitur*] For

an instance of the opposite order see Eph. v. 22, sq., and Th.’s remark there (i. p. 183, ll. 9—14).

17. *adnitescens*] Cf. *enitescens*, i. p. 238, l. 14, note. *Ex subiect.* = *ex subsequen-*

19. *uolo (ait) orare*] βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι. As is frequently the case in this translation, an inserted *ait* or *inquit* has taken the place of the conjunction. *Extollentes manus sanctas*; Rab. puts this rendering side by side with that of the Vulg.: “*levantes puras manus*, siue secundum aliam editionem, *extollentes sacras manus*.” The substitution of *sanctas* for “*puras*” had found place already in Ambrstr. and Jerome.

nam quod dixit *in omni loco*, reddendum est illi dicto quod dixit *extollentes sanctas manus*; hoc enim dicit quoniam 'uolo eorum tale esse institutum ita ut semper orantes, in quocumque loco orationem facere uidentur, sanctas ad Deum extollant manus.' nam *sanctas manus* ab arbitrio euidens est eum dixisse; unde et interpretans quemadmodum extensio manuum possit esse sancta, adicit: *excepta ira et disceptatione*. compendiose perfectam in his definiuit uirtutem. nam quod dicit *excepta ira*, hoc est, 'neminem hominum odientes'; quod autem dixit *disceptatione*, ut dicat 'fidei mente minime dubitantes illa accipere quae postulant.' ex altero enim caritatem quae erga proximum est uisus est confirmasse, ex altero uero erga Deum. siquidem ille qui firmiter credit Deo quoniam dat nobis sine inuidia quaecumque postulauerimus ab eo, consequens est et ut diligat illum utpote bonorum largitorem. deinde, dicens de uiris, adicit:

similiter autem et mulieres.

bene autem dixit *similiter*, ostendens quoniam discreuit eas non hac ratione, nam ista similiter et uiris adesse et mulieribus cupit; sed et ceterorum causa de quibus uel maxime exhortare mulieres necessarie uidebatur. unde et adicit:

1 quo (for quod 2°) H   8 definit Cr   11 quae postulant acc. H*
13 sic quidem Cr   16 mulieribus (for uiris) r   17 de (des) mulieres) add H*
20 causam Hr

1. nam quod dixit, &c.] = τὸ γὰρ 'ἐν παντὶ τόπῳ' τῷ 'ἐπαρῶντας ὁσίους χεῖρας' ἀποδοτέον. The object of this punctuation is to avoid the inference that the Ap. recommends the ostentation which Our Lord discourages (Matt. vi. 5); cf. Chrys. ad h. l. S. Paul does not say 'pray everywhere,' but, 'wherever you pray, let the hands you lift up to God be pure.'

5. 'sanctas manus' ab arbitrio, &c.] Chrys.: οὐχ ὕδατι νιπτομένας, ἀλλὰ πλεονεξίας, φόνων, ἀρπαγῆς, πλεονῶν, καθαρὰς. Origen (in Rom. 6) had anticipated this explanation, and given its positive side: "manus sanctae dicuntur quae sanctis operibus ministrauerint." Cf. Clém. R., 1 Cor. 29.

7. *excepta ira*] χωρὶς ὀργῆς. Cf. I.

p. 10, l. 16, note. Above, in the text (p. 90, l. 20), the translator had contented himself with the Vulg. rendering *sine ira*.

9. *odientes*] Rönsch, *Itala*, p. 282.

10. '*disceptatione*,' ut dicat, &c.] So Thdt.: ἀπὸ τοῦ ἀμφιβολίας χωρὶς, 'πιστεύων ὅτι λήψῃ πάντως ὅπερ αἰρεῖς. Cf. S. Mark xi. 23, 24. The Gk. commentators from Chrys. downwards are agreed upon this interpretation. Origen (in Rom. 10) understood 'wandering thoughts': "etsi hoc quis obtinere potuerit ut *sine ira* sit, uix est ut effugiat esse *sine disceptatione*, h. e., sine superfluis et uanis cogitationibus."

17. *similiter autem et mulieres*] ὡσαύτως δὲ καὶ γ. (?). With the comm. cf. I. p. 245, l. 5 sq.

multam habentia differentiam ad illa ornamenta, siquidem illa ornamenta uituperatione magis digna sunt, hoc uero ornamentum necessario laudem acquirit. intendendum est autem in apostoli sermonibus quoniam in abdicationem contrariorum illud quod deterius erat primum posuit, dicens *non in tortis uel plexis crinibus*; et tunc adiecit, cetera dicens, *auro aut margaritis aut ueste pretiosa*. hoc autem et propter inconuenientem uanitatem interea euenit fieri, illud uero propter solum ornatum. dicens uero hoc quod uel maxime proprie ad exhortationem mulieribus pertinere existimabat, adiecit et aliud quod illis quidem poterat dicere, uiris autem nequaquam in earum similitudinem :

mulier in silentio discat cum omni subiectione.

et euidentius dictum suum interpretans, adiecit :

mulierem autem docere non permitto neque dominari super uirum suum, sed esse in silentio.

15

†euidens est quoniam hoc de statu illo adiecit qui in commune fiebat, eo quod non conueniat eas in ecclesia docere.* necessaria autem erat illo in tempore huiusmodi praeceptio, quando et prophetasse diuinae gratiae digne existimabantur; ex quibus

δηλονότι περὶ τῆς ἐν κοινῇ καταστάσεως λέγει, ὡς ἂν οὐ δέον 20 ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὰς διδάσκειν.

1 habentem CH: txt r 4 ab.icatione H 5 plexibus H 9 ad om H* 19 prophetase d. gr. digne C* H prophetissae l b (see note) prophetiae diuina gratia dignae r 20 Coisl. 204, f. 195 b [Cr. vii. 20, Fr. 150] θεόδωρος. ἄλλος δὲ εἰς τὸ 'γυναῖκί δὲ διδάσκειν ἐν ἐκκλησίᾳ (sic) οὐκ ἐπιτρέπω' φησιν· δηλονότι, κ.τ.λ.

1. *multam hab. differentiam, &c.*] = πολλὴν ἔχοντα πρὸς ἐκεῖνα τὴν διαφοράν.

8. *interea*] = interdum, a late and poetical use; see the lexx. s. v.

14. *mulierem autem docere*] Th. seems to have agreed with Chrys. and Thdt. in reading *γυναῖκί δὲ διδάσκειν*. Tisch.⁸ cites the catena in proof of this; but the text of the catena may have been determined by an extract from Chrys. which immediately precedes. The Latin version, however, leaves little doubt as to the order which Th. followed. *Super uirum suum*; O. L. and Vulg., "in uirum."

Our translator has either read τὸ τοῦ ἀνδρός (a variant of which there is no trace elsewhere), or he has been misled by Th.'s comment (p. 94, l. 6).

17. *in ecclesia docere*] Chrys. cites 1 Cor. xiv. 34, 35.

18. *quando et prophetasse*] Lanfranc and R. of B. quote this sentence in the form: "necessaria erat illo [+ in δ] tempore [- haec δ] praeceptio, quando [quoniam δ] prophetissae erant;" and the reading of Rab. points to the same correction of *prophetasse*. The translator perhaps wrote: *quando et prophetissae diuinae gratiae dignae existimabantur*.

non modicam dicendi fiduciam in commune adsequi uidebantur. unde et instruebantur necessario ut non ad deturbationem ecclesiae spiritalem gratiam abuterentur, quae intra domesticos parietes illud ostendere ad aliorum utilitatem debebant. † de
 5 domestica enim conuersatione earum haec statuere nequaquam patiebatur Paulus; neque uetabat mulieres ut impios maritos suos ad pietatem uel inuitarent uel docerent, aut pios inconuenienter conuersantes ad opera inuitarent uirtutum.* nam ubi
 10 erit quod dictum est, *unde enim scis, mulier, si uirum saluum facias?* dicit ergo illa ad communem, ut dixi, ornatum; nam ad plenum illa quae in commune conueniunt plurima in epistolae parte uisus est dixisse. unde et copiose intendens quod in communi congregatione non deceat mulieres *docere, sed esse in silentio*, et primam quidem probationem facit ex natura, ad
 15 serens:

Adam enim primus plasmatus est, deinde Eua.

secundo de illis quae acciderant:

περὶ γάρ τοι τῆς κατ' οἶκον ἀναστροφῆς αὐτῶν ταῦτα νομοθετῆσαι οὐκ ἂν ποτε ἤνελχeto Παῦλος, οὐδ' ἂν ἐκώλυσε γυναικας
 20 ἡ ἀσεβοῦντας τοὺς ἄνδρας παιδεύειν τὴν εὐσέβειαν, ἡ μὴ δέοντως πολιτευομένους ἐπὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα προάγειν.

2 deturbationem C 3 spiritalem gratiarum C* spiritale gratia C (corr)
 spiritali gratia r: txt H | infra domesticis parietibus C*H [paries C (corr)] infra
 domesticos parietis r 5 eorum CHr: cf. g 8 inuitare CH: txt r 9 enim
 om H 10 ob (for ad) Cr 18 Coisl. 204, l. c.

3. *intra dom. parietes*] See vv. 11. *Infra* can only be a copyist's slip. Of the abl. after *intra* I have no example to give; Rönsch (*Itala*, p. 407) notes its occurrence after *infra*.

6. *neque uetabat mul., &c.*] Cf. Pelag.: "publice non permittit; nam filium aut fratrem debet docere priuatim." Thpht.: οὐχ ἀπλῶς διδάσκειν κωλύει τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ· ἰδίᾳ γὰρ οὐ κεκώλυται, ἐπεὶ καὶ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλῶ κατήχησεν, καὶ ἡ πιστὴ γυνὴ πᾶν ἄνδρα κατήχετο.

7. *uel inuitarent uel docerent*] Cf. i. p. xxxvi.

8. *ubi erit quod d. e., &c.*] i Cor.

vii. 16, cited also by Thdt. *ad h. l.*

10. *ad communem ut d. ornatum*] 'As a matter of common order;' cf. *supra*, pp. 93, ll. 16, 20; and 68, l. 8. The reading of Cr has originated in a misapprehension of the sense.

14. *primam ... secundam*] So Chrys.: πρῶτον ἐπλάσθη... ἀπὸ τούτων ἐχέτω τὰ πρωτεία, φησὶν δεύτερον δέ, ἀπὸ τῶν ἡδὴ γενομένων. And Pelag. (repeated by Primasius and Sedulius): "reddit causas quare eas uelit esse subiectas; scilicet, quia et posteriores in factura sunt et priores in culpa."

16. *plasmatus est*] ἐπλάσθη. The Latin authorities vary between "formatus"

*et Adam non est seductus; mulier autem seducta in praeuari-
cationem facta est.*

et quidem seductus est et ille; sed quoniam in commune disputabat discernens quae quidem a mulieribus fuissent peccata admissa, quae uero a uiris, bene illum quidem non fuisse seductum, 5 hanc uero seductam, †eo quod illius seductionis mulier causa extitisse uidebatur, quia ea in illum causam uertere nequaquam poterat.* et ut ne uideretur de genere mulierum pronuntiare quasi inutile ad pietatem, quia ritus ille et ius in omni genere mulierum pertinere uidetur, 'seducta est illa, idipsum iustitia 10 et ratio depostulat in omnibus uideri mulieribus':

saluabitur autem per filiorum procreationem, si manserit in fide et caritate et sanctificatione cum pudicitia.

'sed non origo est repellenda'; *per filiorum* enim dicens *pro-
creationem*, in subsequentibus id demonstrat, mulieribus osten- 15

ἐπειδὴ ἐκέλευον μὲν τῆς ἀπάτης τὴν αἰτίαν εἶχεν αὐτῇ, αὐτῇ δὲ ἐπ' ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν στρέφειν οὐκ ἡδύνατο.

4 disputabant H 6 causam ext. scribebantur C* causam ext. uidebantur
H: txt r 7 qui ea in illum c. CH quia in illam c. r 8 poterant r
9 inutilem CH 10 illas r 15 demonstrabit CHR 16 Coisl. 204, l. c.

(Fuld.), "figuratus" (Am.), "creatus" (Ambrstr.). *Plasmare* (Rönsch, *Italia*, p. 253), though in the O. T. more than once accepted as the equivalent of πλάσσειν, is not used by the Vulg. either here or at Rom. ix. 20.

1. *facta est*] γέγονεν. So Ambrstr., Hier., Aug.; Vulg., "fuit."

3. *et quidem sed. est et ille*] 'If Adam was deceived, his error was only secondary, it had its root in the deception of Eve.' So Thdt. (τὸ 'οὐκ ἠπατήθη' ἀπὸ τοῦ 'οὐ πρῶτος' ἐλήκεν), adding that Scripture speaks of Eve only as having been deceived (Gen. iii. 13). Oec. has another justification of S. Paul's statement: πρὸς τὴν σύγκρισιν ἀπάτης ἥν ἡ γυνὴ ἠπατήθη, οὐδὲ ἀπάτη ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀδάμ.

6. *eo quod illius...uidebatur*] Cited by Lanfranc.

7. *quia ea in illum, &c.*] See vv. 11.

and Gk. In Gen. iii. 12, 13 Eve makes no attempt to retort upon her husband the charge he lays against her.

9. *quia ritus ille et ius, &c.*] 'To prevent the inference that a state of deception and sin is the normal condition of womankind.' *Quasi* and *quia* seem to have changed places.

12. *per f. procreationem*] O. L. and Vulg., "per f. generationem" (Fuld., 1a. m. "regenerationem"). *Manserit*, so Ambrstr., Hier. ("permanserit"); Gk., μελνωσαν. Cf. *infra*, p. 96, l. 2.

14. *per filiorum enim dicens procr.*] This seems to be short for *quid enim dicat 'per f. dicens 'procreationem.' Progenies* (p. 96, l. 1) is apparently = τὸ γένος, womankind; cf. *infra*, p. 96, ll. 4, 5 ('saluabitur'.....de genere loquitur).

15. *ostendens quod...respiciunt*] Quoted by Lanfranc, who adds (from p. 96, l. 5):

dens quod salute digna esse uidetur progenies per eas mulieres quae ad pietatem respiciunt et permanent in fide et caritate, necnon et sanctificatione uiuentes cum pudicitia, et diligentiam suae adhibentes uitae. nam quod dixit, *saluabitur per filiorum*
 5 *generationem*, non de Eua dicit, sed de genere loquitur; eo quod et de genere disputans ad personas recurrit Adam et Euae, inde probans quod non conueniat ad instar uirorum etiam has sibi actum in commune uindicare. et ne incusatio generis esse uideretur illud quod de personis dicebatur, bene ostendit non
 10 esse adiectum genus, neque reprobandas ad pietatem esse mulieres quae uolunt diligentiam adhibere conuenientium; ut dicat quoniam 'ad pietatem similiter recipiendae sunt sicut uiri, in communi uero congregatione posteriorem eas oportet locum tenere.' et quod ita debeat fieri, ex multis id negotiis com-
 15 probauit. sicque [in] sexus ecclesiam diuidens, memoratus est semotim quidem uirorum, semotim uero mulierum; ubi uisus est communi exhortatione etiam ea dixisse quae proprie

7 ad (*def* instar) om C (*corr*)

10 reprobans CHr

12 quod (*for* quo-

niam) r | sim. ad p. H* | sicut et u. r

15 in om CHr

16 seorsum,

seorsum (*for* sem., sem.) r

17 eam H

"nec de Eua hoc dixit, sed de genere loquitur."

5. *non de Eua dixit*] Thdt.: οὐ περὶ τῆς Εὔας ἐφη, ἀλλὰ περὶ τοῦ κοινοῦ τῆς φύσεως.

The interpretation of διὰ τῆς τεκνογονίας mentioned by Thpht. (τινὲς δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως τεκνογονίαν ἐνόησαν τὴν τῆς θεοτόκου) and ascribed in Cramer's catena to an anonymous author (vii. 22: ἄλλος φησὶν σώζεται τὸ γυναικεῖον γένος, καὶ πάντα δὲ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, διὰ τοῦ ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα τιττομένου Χριστοῦ) finds no place in the comments of the Antiochenes, to whose method of exegesis it was alien; and thus discarded by the great Eastern expositors, it failed to gain an entrance into the West. The Latin fathers, however, from Ambrstr. downward, generally understood the passage in a mystical sense, though they differed widely as to detail. Thus Ambrstr. says: "hos filios dicit qui regene-

rantur per fidem Christi;" Aug.: "ea quae dicuntur *opera bona* tamquam filii sunt uitae nostrae;" Pelagius, followed by Sedul. Scot.: "per baptismum, quod est filiorum generatio, ipsa saluabitur non Eua, sed credens mulier."

10. *reprobandas*] See vv. 11. An alternative correction would be to omit *esse* after *pietatem*. *Adiectum* may perhaps be an error for *abiectum*.

12. *ad pietatem similiter*] See i. p. 245.

16. *semotim...semotim*] A rare and late form-*for semote*, itself of infrequent use. Rabanus has substituted an ordinary word; see vv. 11.

ubi uisus est, &c.] The reference appears to be to c. ii. 9, 10; cf. p. 93, ll. 8—11. 'Some of the Ap.'s directions with regard to the conduct of women are in a less degree applicable to men; others (e.g. c. ii. 11, 12) belong exclusively to the female sex.'

mulieribus aptari possent. sicque communi exhortatione comprehendit omnes qui ecclesiae pertinent; qui enim uirorum memoratus est et mulierum, euidens est quoniam omnes in id ipsum conclusit. exinde uero pergit ad ordinum diuisiones, quia, ut dixi, pro communi omnia disputat utilitate, et ordinum ipsorum secundum diuisionem memoratus est, ostendens quae quidem sunt quae hunc agere deceant, quae uero illum; ita ut nihil minus esse uideatur ex illis quae pro communi utilitate fieri debent.

fidele uerbum.

10

simile est dictum quod in euangelio est expressum: *amen, amen dico uobis.* sicut enim illum adfirmatione dictum et ob maiorem positum firmitatem, sic et hoc est ut dicat 'uera [res] est et credi digna est;' *fidele* dicens,

si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit.

15

bene *opus* dixit et non 'dignitatem,' nec enim dignitates

2 ad ecclesiam r   4 ordinem CHr   6 quia quaedam (for quae quidem) r   12 illud Hr | ad confirmationem C (corr)   13 scio (for sic) H | dictum (aft hoc est) Hr | res om C* Hr   14 uerbum (aft fidele) add r
15 desiderat (for conc.) Hr

4. *pergit ad ordinum diu.* Thdt.: οὕτως καὶ ταῦται τὰ προσήκοντα νομοθεσίας, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λοιπῶν ταγμάτων νομοθετεῖ.

5. *ordinum ipsorum*] See vv. 11.; and for the construction *ordinum...memoratus*, cf. *supra*, l. 3, and II. p. 12, l. 20, note. 'As the Ap. had distinguished the sexes in their relation to the Church, so in treating of the ministry of the Church, he distinguishes the several orders, assigning to each its proper place and duties.'

7. *ita ut nihil minus esse, &c.*] ὥστε μὴδὲν λείπειν τῶν, κ.τ.λ.; cf. I. p. 56, l. 8, note.

10. *fidele uerbum*] Vulg., "fidelis sermo;" O. L. (so Ambrstr., *Clarom.*, and even Sedul. Scot.), "humanus s." See the note on c. i. 15.

11. '*amen, amen dico uobis*'] S. John

S. II.

i. 52, et passim. S. Paul's πιστός ὁ λόγος (Th. would say) is the counterpart of the Master's ἀμήν, ἀμήν.

12. *illum adfirmatione*] See vv. 11. For *illum*=illud cf. i. p. 50, l. 5, note. *Ad firmationem* might have commended itself as a probable reading, but for the tautology which its adoption would introduce (*ad firmationem...et ob...firmitatem*).

14. '*fidele*' dicens '*si quis*,' &c.] I. e. πιστός ὁ λόγος refers to the words which follow—not, as Chrys. and his followers take it, τὸ the preceding verse (ii. 15). Thdt. is silent on the point.

15. *desiderat, concupiscit*] ὀρέγεται, ἐπιθυμεῖ. So Aug.; *Clarom.*, "cupit, desiderat." The Vulg., neglecting the distinction, repeats *desiderat*.

16. *bene 'opus' d. et non dignitatem*] Thdt.: διδάσκει μὴ τιμῆς ἀλλ' ἀρετῆς ὀρέγεσθαι μὴ τὴν ἀξίαν ποθεῖν, ἀλλὰ τῆς

sunt ecclesiasticae functiones, sed opus ; eo quod unumquodque horum pro communi est utilitate constitutum, siue episcopatus, siue diaconia, siue et aliquid aliud. qui enim in hoc creatur, evidens est quoniam in opere sancto producit in medium, pro
 5 aliorum necessitate et utilitate functionem adsequens hanc. demirationem autem digna est hoc in loco providentia beati Pauli, quoniam non dixit 'nemo concupiscat,' ut ne uideretur negotium ipsum fugiendum insinuare, aut iterum aestimaretur uolentibus inuidere ; e contrario uero non dixit 'concupiscat,'
 10 ut ne alia ratione omni reuerentia dampnata omnes ad id currere hortaretur. mediam uero emisit uocem : *si quis episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit* ; solum hoc non dicens, quoniam 'ego desiderantem non prohibeo, nam et optimum adnititur opus qui hoc concupiscit ; ostendo uero qualem esse conuenit
 15 illum qui ista adsequi cupit.' protinus etenim et ab ipso primordio sollicitos faciens eos et hoc ipsud quod dixit, quoniam operam concupiscit bonam ; docuit enim eos interim scire quoniam *opus* episcopatus, et ad opus quoddam uocatur qui ad hoc uocatur, quod et necesse est eum cum sollicitudine implere. in
 20 timorem uero redigit maiorem ex illis dictis quae subsequuntur, eo quod et singillatim ea expressit, insinuans quibus uirtutibus uitae ornatus debet concupiscere episcopatum ; hoc enim erat suadere ut intellegerent non esse concupiscendum, debere uero

3 et *om r* | creatur in hoc *r* 4 indicium operis cum (*for* quon. in op. sancto) *r* | operi (*for* opere) *H* 5 est (*ast* alior.) *add r* 6 demiratione *H*: *om r* | in hoc loco *r* 7 non *om r* | concupiscit *H r* | uiderentur *C H* | ut ne uideretur ...concupiscat *om r* (*per homoeotel.*) 8 aestimarentur *C H* 15 iusta (*for* ista) *H* 16 eos *f. H* | ipsum *C* (*corr*) *r* 18 quia (*for* qui) *C H r* 18, 19 uocatus (*for* uocatur) *r* 20 timore *H* 21 et quod *r*

ἀξίας τὸ ἔργον ἐπισητεῖν. Chrys. had already suggested this weighty remark. It occurs also word for word in S. Jerome (*ep.* 69), and is repeated in slightly varying forms by Pelagius (*cf.* I. p. lxxv), Primasius and Sedulius.

3. *diaconia*] = *diaconium* (Iren. IV. 15, § 1, Cypr. *ep.* 52), *diaconatus* (Hier. *ep.* 22). *Diaconia* occurs in Cassian (Migne P. L. 49, 1184).

4. *quoniam in opere sancto, &c.*] = δὴλον ὡς εἰς ἔργον ἁγίων προάγεται, κ.τ.λ. Per-

haps however the reading of Rab. ought to be combined with that of our MSS. ('evidens est indicium operis quoniam in opere s. p.' &c.)

13. *ego desiderantem non prohibeo*] Thpht.: εἰς (φθόν) ὁρέγεται τῇ προστασίας, οὐ κωλύω ἔργον γὰρ καλοῦ ὁρέγεται.

23. *non esse concupiscendum*] As they stand, these words are scarcely consistent either with the preceding or with those that immediately follow ; they must be limited, mentally at least, by the insertion

scire quemadmodum conueniat concupiscere pro eius doctrina. quid ergo?

oportet autem episcopum inreprehensibilem esse.

euidens quoniam †*inreprehensibilem* dicens non ad calumniatorum respiciens intentionem dixit, sed ad eius intuens uitam; 5 nam nec ipse Paulus calumniatorum poterit euadere accusationem.*

unius uxoris uirum.

hoc differenter quidam acceperunt. †ridiculum uero est illud

τὸ ἀνεπίληπτον, οὐ τῇ ἐτέρων συκοφαντία, ἀλλὰ τῷ ἐκείνου 10 βίῳ· ἐπεὶ μὴδὲ ἄλλως ὁ Παῦλος τὰς τῶν συκοφαντούντων διαβολὰς ἐξέφυγεν.

γελούτατον παρὰ τοῖς πολλοῖς ἐστὶν αὐτὸ φυλαττόμενον δῆθεν

4 calumniatorem C* H 9 differentes Cr | uere r 10 Coisl. 204, f. 196 a [Cr. vii. 22] θεόδωρος μοψουεστίας. τὸ ἀνεπίληπτον δέ, οὐ τῇ ἐτέρων, κ.τ.λ. 11 ἐπειδὴ Cr. 13 Coisl. 204, f. 197 a [Cr. vii. 23, Fr. 150] θεόδωρος δέ φησιν· γελούτατον, κ.τ.λ.

of *absolute quidem* or some similar phrase. The general meaning will then be: 'the Ap. would thus give us to understand that ecclesiastical offices are not to be sought excepting by persons who possess certain qualifications which he proceeds to point out.'

3. *oportet autem*] Vulg., "oportet ergo;" the other Latin authorities vary between *ergo*, *autem*, and *enim*. *Autem* is supported by the Peshito (ܐܡܢ), and by the Graeco-Latin MSS. *F G*, which read *dé*.

4. *non ad calumniatorum*, &c.] Thdt.: τὸ γὰρ ἀνεπίληπτον οὐ τὸ ἀσυκόφαντον λέγει· ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ ἀπόστολοι παντοδαπὰς συκοφαντίας ὑπέμειναν.

9. *hoc differenter*, &c.] 'These words have been variously interpreted. (a) The practice which is commonly based upon them scarcely needs a serious refutation. Ordination is usually denied to men who, otherwise of blameless life, have con-

tracted two marriages since their baptism; whilst it is freely granted, without regard to moral character, in cases where both marriages have preceded baptism. To say nothing of the false conception of baptismal grace involved in this distinction, it is clear that such a practice (1) attacks the principle of successive polygamy which S. Paul elsewhere sanctions [Rom. vii. 3, 1 Cor. vii. 9], and (2) fails to secure the object which he has here in view, viz.: the exclusion of unfit persons from the pastoral office. (b) Better, then, is the explanation which sees in the Apostle's rule simply a rejection of all candidates who have at any time practised synchronous polygamy or concubinage, or have in any other way departed from the strictness of matrimonial fidelity.'

illud quod quasi, &c.] The translator has scarcely comprehended his Greek. *Quasi* represents *δῆθεν*, and is to be taken with *observatur*—'the pretended observance of the Apostle's rule.'

quod quasi a pluribus observatur. si enim quidam pudice uiuens secundam acceperit uxorem, talem in clero non recipiunt; si autem quidam uiuens luxuriose unam legitime acceperit uxorem, is in clero et recipitur et producitur, et quidem cum
5 beatus Paulus euidenter adnuerit secundas debere nuptias fieri, omnis uero permixtio quae praeter legitimas nuptias habetur euidentis fornicatio est. et interim praetermitto illud, quod et duas uxores legitimas palam accipientes et baptizant et in clero

εὐρεῖν· εἰ μὲν γάρ τις εἴη σῳφρων ὡς δευτέραν ἀγόμενος γυναῖκα,
10 τοῦτον οὐ προσέλνται εἰς κλῆρον· εἰ δὲ βιώσας τις ὡς οὐ προσήκεν
μίαν ἡγάγετο κατὰ νόμον, οὗτος εἰς μέσον παράγεται, καίτοι τὸν
μὲν δεύτερον γάμον τοῦ μακαρίου Παύλου σαφῶς ἐπιτρέψαντος
γίνεσθαι, πάσης δὲ τῆς παρὰ τὸν νόμιμον γάμον κολίτης πορνείας
οὔσης σαφῶς. καὶ παρήμμι τέως ἐκείνο, ὅτι καὶ δύο γυναῖκας
15 εἰληφότα σαφῶς (νομίμους λέγω), βαπτίσαντες ἐπὶ τὸν κλῆρον

1 pruribus (for pl.) C* 2 recipient C (corr) 4 clerico C | equidem
H | in ceteris (aft cum) add r 6 queretur (for quae praeter) C* | legitimis
nuptiis C* H 8 post (bef duas) add r | accipites C* accipitis H acceptas r
14 οὔσης. σαφῶς edd.; for. leg. οὔσης σαφούς.

2. *talem in clero non recipiunt*] Second marriages were regarded with dis-favour by the early Church, and even in the case of laymen a penance of some kind was usually imposed (Bingham, xvi. c. xi. 7; Routh, *rell. sacr.* iv. pp. 166, 195). But what was barely allowed in the layman, could not be tolerated in the priest; and the rule which Th. censures was not only widespread, but primitive (Tert. *ad uxor.* i. 7, *de monog.* 11, *de exh. cast.* 7; Orig. *in Luc.* 17; esp. Hippol. *philos.* ix. 12 [ed. Duncker, p. 459]: ἐπὶ τοῦτον [τοῦ Καλλιστοῦ] ἤρξαντο ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι διγάμοι καὶ τριγάμοι καθίστασθαι εἰς κλῆρον).

7. *et interim praetermitto, &c.*] This concession to digamists whose offence had been committed before baptism seems to have been usual in the east; for though S. Basil mentions no such exception (*ep.* 188, Migne *P. G.* 32, 681: τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλει-
σε), by the 16th Apostolical Canon only

ὁ δυσὶν γάμοις συμπλακεῖς μετὰ τὸ βάπ-
τισμα is excluded; and it is this canon which the Quinisext Co. verbally re-enacts (can. 3 ἀναθεσόμενοι τὸν κανόνα τὸν διαγο-
ρεύοντα τὸν δυσὶν γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, κ.τ.λ.). In the West, how-
ever, a more logical strictness prevailed, and it is curious to find Th.'s objection anticipated by S. Ambrose (*de off.* i. 247: "intellegere debemus quia baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. in coniugio non culpa, sed lex est; quod culpae est igitur in baptismo relaxatur, quod legis est in coniugio non soluitur"). A French synod held at Valence in 374 had previously embodied this principle in a canon (Conc. Valent. i. *can.* 1: "nec requirendum utrumne initiati sacramen-
tis diuinis anne gentiles hac se infelicitis sortis necessitate macularint"). On the other hand S. Jerome (*ep.* 69, Migne *P. L.* 22, 653 sq.) boldly espouses the Eastern practice. Cf. Innoc. I. *ep.* 17 (Migne *P. L.* 20, 517).

eos indiscrete producunt, et quidem cum in ceteris id observare existimentur; quasi quia baptismus faciat eum non habuisse duas uxores. frequenter autem hoc idem agunt et de illis qui sunt pravi arbitrii, existimantes se optime facere si baptizantes illum qui uita uixit luxuriosa ad functionem clericatus pro-
 duxerint, qui nulla nec uirtutum nec pietatis diligentia praeditus
 umquam fuisse uidetur. ut autem silentio praeteream baptismi
 causam ob quam datur, ad quam rationem plurimi neque
 inspicere uolunt, illud uero conueniebat eis scire, quoniam
 beatus Paulus de uita illa disputat secundum quam (ut idem
 opinatur) oportet uixisse episcopum, non de concessione pecca-
 torum disputat quae per gratiam gignitur illis qui baptismus
 perceperunt. si autem hoc ita fieri optimum esse existimant,
 superflua est omnis legislatio Pauli, dum res admittat illum qui
 qualitercumque uixit baptizari et protinus in clerum produci; 15

παράγουσιν ἀδεῶς, καίτοι γε ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτὸ φυλάττεσθαι δο-
 κοῦντες, ὡς ἂν τοῦ βαπτίσματος ποιούντος αὐτὸν οὐκέτι εἶναι
 συμφεκηκότα δυσὶν γυναιξίν· πολλάκις δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν καθόλου
 μοχθηρῶν διαπραττόμενοι, οἶονται κάλλιστα ποιεῖν, εἰ δὲ βαπ-
 τίζοντες τὸν ὅπως ποτὲ ἐξηκότα ἐπὶ τὴν τοῦ κλήρου λειτουργίαν
 παράγοιεν, μηδὲν ἀρετῆς καὶ τῆς περὶ τὴν εὐσέβειαν ἐπιμελείας
 γνῶρισμα ἐπαγόμενον. ἵνα γὰρ σιωπήσω τοῦ βαπτίσματος τὴν
 αἰτίαν, ἐφ' ἣ δίδεται, πρὸς ἣν οὐδὲ ἀφορᾶν ἐθέλουσιν οἱ πολλοί·
 ἐκεῖνο γοῦν εἰδέναι αὐτοὺς ἐχρῆν, ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος περὶ
 βίου νομοθετεῖ, καθ' ὃν νομίζει δεῖν ἐξηκέναι τὸν ἐπίσκοπον, οὐ
 περὶ συγχωρήσεως διαλέγεται τῆς [διὰ] χάριτος προσγινομένης τοῖς
 τὸ βάπτισμα εἰληφόσιν· εἰ γὰρ δὴ τοῦτο γίνεσθαι οὕτως καλόν,
 περιττὴ πᾶσα ἡ νομοθεσία τοῦ Παύλου, συγχωρήσαντος καὶ τὸν
 ὁπῶσποτε βιώσαντα βαπτίζοντα εὐθὺς εἰς κλῆρον ἄγειν. ὅπερ

2 existimantur r | quae (for quia) CH 6 nullam, diligentiam H 7 bap-
 tisma C* 9 eos H 10 ciuitate CH ciuillitate r: see note 11 opi-
 nantur C (corr) 13 sicut (for si) C* Hr | est (for esse) C* est ut C (corr)
 15 baptizare H 19 βαπτίζοντας Cr.; txt., cod. Fr. (who however suggests βαπ-
 τίσαντες) 26 διὰ om. cod. edd. | προγινομένης Cr. 29 βαπτισθέντα Fr.

7. *baptismi causam ob, &c.*] On Th.'s doctrine of baptismal grace see I. p. lxxxiii, and *infra*, p. 107.

10. *de uita*] The MSS. give the strange reading *de ciuitate*, which Rabanus further

distorts into "de ciuillitate." The Gk., I think, leaves no doubt that *ciuitate* is a corruption of *uita*; comp. an instance of the opposite error in vol. I. p. 116, l. 3 (vv. 11.).

quod a Paulo quidem abdicatum est. uult enim ut ille qui in episcopatum adducitur testimonium suae bonitatis ex praeterita uita habere uideatur, qui et per omne tempus uitae suae uirtutum studiis inhaesit, aut certe poenitentia mediante ostendit
 5 quoniam a deteriori uita ad meliorem statum transiit. quod et melius cognoscere poterimus ex illis quae subsequuntur. fit etiam id et ad praesens a plurimis, qui ita id faciunt quasi qui magnum aliquid agunt bonum. quod ergo dixit, *uniūs ικοτὶς ιuirum*, quidam sic intellexerunt, quod et ego magis uerum
 10 accipio, eo quod illo in tempore multi erant qui in idipsum duas

ἀπηγόρευται μὲν παρὰ τῷ Παύλῳ, βουλομένῳ τὸν εἰς ἐπίσκοπὴν ἀγόμενον μαρτυρίαν τινὰ τῆς ἑαυτοῦ καλοκἀγαθίας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἐπάγεσθαι βίου, ἥτοι πάντοτε γεγονότα τοιοῦτον, ἡ μεταμελεία γοῦν δεικνύμενον ὅτι διὰ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸν
 15 κρείττονα μετελήλυθεν βίον, ὃ καὶ ἄμεινον εἰσόμεθα ἀπὸ τῶν ἐξῆς· γίνεται δὲ παρὰ πολλοῖς νυνί, ὥς τι καὶ μέγιστον διαπραττομένοις καλόν.

τὸ οὖν μὶς γυναικὸς ἄνδρα τινὲς οὕτως ἐξέλαβον, ὃ καὶ ἔγωγε μᾶλλον ἀληθὲς εἶναι πείθομαι· ἐπειδὴ τότε πολλοὶ μὲν κατὰ

3 et qui et C*
 | ego dixi (for ergo dixit) C

4 meditante C* H
 10 accipit H

7 ita om r
 14 δεῖ (for δὴ) cod.

6. *fit etiam id et ad praesens*] I.e. the promotion to holy orders of persons who before their baptism had been not only digamists, but unchaste.

9. *quidam sic intellexerunt*] So apparently Chrys. *ad h. l.*: τὴν ἀμετρίαν κωλύων· ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐξῆν καὶ δευτέρους ὁμιλεῖν γάμοις καὶ δύο ἔχειν κατὰ ταυτὸν γυναικας. Yet on Tit. i. 6 he sides with the common view (οὐκ ἀφίεις μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζεσθαι ταύτην... ἵστε γὰρ ἅπαντες, ἵστε, ὅτι εἰ μὴ κεκώλυται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέροις ὁμιλεῖν γάμοις, ἀλλ' ὁμως πολλὰς ἔχει τὸ πρᾶγμα κατηγορίας. Perhaps the first of these extracts represents the view which he had inherited from Diodore, the latter the judgement to which his own mind had been led by the ripening experience of life. Thdt. holds with Chrysostom's earlier interpretation, and

follows it up very nearly in Th.'s manner: τὸ δὲ 'μῆας γυναικὸς ἄνδρα' εὖ μοι δοκοῦσιν εἰρηκέναι τινές· πάλαι γὰρ εἰώθεισαν καὶ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι καὶ δύο καὶ τρισὶν καὶ πλείοσιν γυναῖξιν νόμῳ γάμου κατὰ ταυτὸν συνοικεῖν· τινὲς δὲ καὶ νῦν, καίτοι τῶν βασιλικῶν νόμων δύο κατὰ ταυτὸν ἄγεσθαι κωλύοντων γυναικας, καὶ παλλακίσιν μίγνυνται καὶ ἐταῖραις. ἔφασαν τοίνυν τὸν θεῖον ἀπόστολον εἰρηκέναι τὸν μὲν μόνῃ γυναικὶ συνοικοῦντα σωφρόνους τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίον εἶναι χειροτονίας. That this, the Antiochene view, as we may perhaps venture to consider it, was practically held by several of the Eastern bishops of this period, appears from Thdt.'s letter to Domnus of Antioch (*op.* 110, Migne *P. G.* 83, 1304; cf. Baron. *ann.* 448), in which he defends the part he had taken in the consecration of a digamist by several recent precedents.

uxores habebant legitimas; quod et Moysaica lege facere eos
 licenter eueniebat. multi uero unam legitimam habentes uxorem
 non erant ei contenti, permiscebantur uero et aliis siue ancillis
 suis siue et aliis mulieribus absolute lasciuientes; quod et usque
 ad praesens fit ab illis qui pudicitiae diligentiam nullam uolunt
 adhibere. aiunt ergo Paulum id dixisse, ita ut ille qui eiusmodi
 est [ad] episcopatum producat, qui uxorem accipiens pudice
 uiuebat cum ea, contentus ea tantum et usque ad illam naturae
 motus sistens. qui si sic uiuens post amissionem primae secun-
 dam legitime acceperit, eodemque modo et cum illa uiuere per-
 stiterit, non debere prohibere eum ad episcopatum transire, se-
 cundum Pauli definitionem. hoc dixerunt quidam a beato Paulo
 et definitum esse et statutum; quorum ego dictum ualde respuo,
 nec suadeor illis quod is qui secundas nuptias similiter praecipit,

ταῦτόν δύο νομίμους εἶχον γυναῖκας, ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ 15
 νόμου ποιεῖν αὐτοῖς ἐπετέτραπτο· πολλοὶ δὲ νομίμην ἔχοντες μίαν,
 ταύτῃ μὲν οὐκ ἤρκοῦντο, ἐκέχρηντο δὲ καὶ ἐτέραις ἤτοι παιδίσκαις
 ἑαυτῶν, ἥ καὶ εἰς τὰς τυχοῦσας πολλαῖς ἀδεῶς ἁμαρτάνοντες·
 ὃ καὶ μέχρι τῆς δεῦρο γίνεται παρὰ τῶν οὐκ ἐπιμελομένων
 σωφροσύνης· τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Παῦλον ἔφησαν, ὥστε τὸν 20
 τοιοῦτον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παράγεσθαι, ὃς ἀγαγόμενος γυναῖκα
 σωφρόνως ἐβίω μετὰ ταύτης, προσέχων αὐτῇ καὶ μέχρις αὐτῆς
 ὀρίζων τῆς φύσεως τὴν ὀρεξιν. ὡς εἴ τις οὕτως ζήσας, ἀποβαλὼν
 τὴν προτέραν νομίμως ἀγάγοιτο δευτέραν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
 βιοῦς καὶ μετὰ ταύτης, μὴ εἵργεσθαι αὐτὸν κατὰ τὴν τοῦ Παύλου 25
 νομοθεσίαν τῆς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν παρόδου. τοῦτο εἰρῆσθαι παρὰ
 τοῦ μακαριωτάτου Παύλου νενοηκότας τινὰς πάννυ γε ἀποδέχομαι,
 μάλιστα πάντων οὐ πειθόμενος ὅτι ὁ τὸν δεύτερον γάμον ὁμοίως

3 ea r 5 ab illis om C r 7 ad om C* H 9 sitens (for sistens) C* H
 sit eius r 10 eoque (for eodemque) r 11 prohiberi r 12 diffinitionem C*
 definitionem C (corr) diffinitionem H diffinitionem r 13 defunctum C* H | fuisse
 H 14 ab (aft suadeor) add r | praecepit r 17 ἐταίραις (for ἐτέραις) cod. (corr.)

13. *ualde respuo*] Is this marvellous
 perversion of the Gk. an unconscious
 error on the part of the translator, who
 has taken ἀποδέχομαι for ἀποδοκιμάζω, or
 a deliberate correction by a monastic
 copyist, shocked at the acceptance of an
 opinion so opposed to ecclesiastical tradi-
 tion [cf. the comment of the catenist,

p. 106, l. 24, vv. 11.]? Or is *respuo*
 merely a clerical error for *recipio*? I in-
 cline to the last explanation, but having
 regard to the possibility of the mistake
 being due to the translator himself, I
 leave the text unaltered. The Gk. happily
 survives to bear witness to Th.'s real
 sentiment.

illum qui post amissionem primae secundam uxorem suo ordine accipit ad episcopatum produci prohibeat. qui enim dixit : *dico autem innuptis et uiduis*, et simul coniungens utriusque unam legem uisus est deprompsisse, euidens est quod unum esse
 5 utrisque existimabat. quid enim differt secundum naturae motum aut ad plenum non habuisse, aut habuisse quidem et amisisse et non habere? nam huiusmodi ratio magis in euentu consistit quam ad propositum respicit. nam is qui habuit multo tempore conuiuentem sibi uxorem, potitus utique est eam in
 10 quantum uoluit; qui uero post exiguum tempus eandem amisit, necessarie ad secundas accedit nuptias. accidunt autem ista euentu potius quam directione arbitrii. quae discutiens ad

ἐπιτρέψας τῷ πρώτῳ, εἰ νομίμως γίγνεται, εἰς ἐπισκοπὴν παριέναι τὸν τοιοῦτον ἐκάλυπεν. ὁ γὰρ εἰπὼν λέγω δὲ ταῖς ἀγάμοις καὶ
 15 ταῖς χήραις, καὶ ὁμοῦ συνάψας αὐτοὺς καὶ ἓνα νόμον ἐξεργαζών, δηλὸς ἦν ἓν τι ἀμφοτέρους ἡγούμενος. εἰκότως· τί γὰρ διαλλάττει κατὰ γε τὴν τῆς φύσεως ὁρεξιν ἢ καθόλου μὴ ἐσχηκέναι, ἢ ἐσχηκέναι μὲν, ἀποβεβληκότα δὲ οὐκ ἔχειν; ἐπεὶ καὶ συντυχίας τὸ τοιοῦτο μᾶλλον ἐστὶν ἢ γνώμης. ὁ μὲν γὰρ ἐσχηκὼς ἐπὶ πολὺ
 20 τὴν ἑαυτοῦ βιώσασαν γυναῖκα, ἀπέλυσεν αὐτῆς ἐφ' ὅσον ἐβούλετο, ὁ δὲ μετὰ βραχὺ πολλάκις αὐτὴν ἀποβαλὼν ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τὸν τῆς δευτέρας ἔρχεται γάμον· ἔστιν δὲ ταῦτα συντυχίας οὐ γνώμης κατορθώματα, ἅπερ ἐξετάζων ὁ μακάριος δι' ὅλου φαίνεται Παῦλος,

1 uxorem om H   2 prohibeor H   4 inquit (ast unum) add r   6
 quidam C* H quiddam C (corr)   7 et om H | non (for nam) r   9 conue-
 nientem Cr | potius H*   11 necessario r

2. *qui enim dixit, &c.*] 1 Cor. vii. 8. *Innuptis* is the rendering of Hier., Aug.; Vulg., "*non nuptis*." It appears from the catena that Th. read τὰς ἀγάμοις, a variant which occurs also in Thdt. *ad h. l.* Thdt. repeats the inference which Th. draws from this citation: συνάψας ἑκάτερον τάγμα ἓνα τέθεικεν νόμον.

11. *accidunt a. ista euentu, &c.*] Cf. Thdt.: εἰ δὲ τὸ βίαιον τοῦ θανάτου διέζευξεν τὴν προτέραν, ἢ δὲ φύσις ἐπικειμένη δευτέρα ζευχθῆναι κατανάγκασεν γυναικί, οὐκ ἐκ γνώμης, ἀλλ' ἐκ περιστάσεως ὁ δεύτερος

γεγένηται γάμος. There is a remarkable parallel in S. Jerome's comm. on Tit. i. 6, repeated by Sedulius Scottus *ad h. l.*: "esto quippe aliquem adolescentulum coniugem perdidisse et carnis necessitate superatum accepisse uxorem secundam, quam et ipse statim amiserit, et deinceps uixerit continenter; alium uero usque ad senectam habuisse matrimonium.....quis nobis e duobus uidetur esse melior, pudicior, continentior? utique qui infelix etiam in secundo matrimonio fuit, et postea pudice et sancte conuersatus est."

plenum beatus Paulus, eum qui uel maxime in episcopatum producitur de tali uita cognosci debere intulit. nam et ridiculum est beatum Paulum legem statuere non arbitrium uel propositum probantem, sed ex euentu et ex accidente discretionem statuere. si autem quis dicat quoniam de euentu et de accidente 5 exiguum quid curans apostolus, cum magna diligentia et scrupulositate de episcopis uoluit statuere quod debent uni tantum coire uxori; audiant quoniam secundum hanc rationem neque post baptismum illum qui talis est produci iusta ratione patietur. nec enim baptismum facit illum non duabus coisse uxoribus, aut 10 apud omnes facit existimari quasi qui unam habuerit uxorem; multo uero amplius eum qui unam legitimam habet uxorem et multis aliis luxuriose uiuendo permixtus est et manifestatus est talis uitae fuisse, ad episcopatum non debere produci, licet etsi secundum eorum uerbum baptismum fuerit adsecutus. si 15

τὸν εἰς ἐπίσκοπὴν παραγόμενον μάλιστα ἀπὸ τοιούτων γνωρίζεσθαι δεῖν ἡγούμενος· ἐπεὶ καὶ γέλοιον νομίζειν Παῦλον νόμους τιθέναι μὴ γνῶμην δοκιμάζοντα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συντυχίας τὴν διάκρισιν ἐργάζομενον. εἰ γὰρ τις ἐκεῖνο λέγοι, ὅτι μικρὰ καὶ τῆς συντυχίας φροντίδας, πλείονος τῆς ἀκριβείας ἐπιμελόμενος ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου, 20 ἐνόμισεν αὐτὸν ὅπως ποτὲ μὴ δεῖν κεκοινωνηκότα γυναικί· ἀκούετω, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον οὐδὲ μετὰ βαπτίσματος τοιούτου παράγεσθαι δίκαιον ἦν. οὐ γὰρ δὴ τὸ βάπτισμα ἢ οὐκ εἶναι αὐτὸν δυσὶν κεκοινωνηκότα ποιεῖ γυναιξίν, ἢ παρὰ πᾶσιν ὡς μὴ κεκοινωνηκότα ὑπολαμβάνεσθαι· πολλῶ δὲ πλεον τὸν μὴ μὲν 25 συγγεγονότα κατὰ τὴν νόμιμον συνάφειαν, πολλαῖς δὲ ἑτέραις ἀκολάστως συμπλακέντα, καὶ πρόδηλον ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γεγονότα βίῳ εἰς τὴν ἐπίσκοπὴν παράγεσθαι οὐχ ὅσιον, κατὰ γε τὸν αὐτὸν λόγον, διὰ τὸ τοῦ βαπτίσματος τετυχηκέναι. εἰ γὰρ δὴ τὸν νομί-

1 b. P. ad pl. *H* | eum *om r* 3 constituere (*for stat.*) *r* 4 ex accidenti discretionem *H* | accedente *C** (*bis*) 5 accidenti *H* 6 exiguum *C** *H* 7 deberent *r* | in (*for uni*) *r* 11 homines (*for omnes*) *r* | existimare *r* 12 multo a. uero *r* | et *om C** *H* 15 etsi *om r* | uerborum *C H r* 12 παραγεσθαι cod. edd.

4. *ex eu. et ex acc.*] Cf. l. 5, where τῆς συντυχίας is again doubly represented in the version; and see I. p. xxxvi.

7. *uni t. coire uxori*]=cum una... uxore—a reflection of the Gk. (μὴ συνελθεῖν γυναικί); cf. *infra*, l. p. 10.

enim ille qui legitime duabus iunctus uxoribus et proposito sui arbitrii pudice cum illis conuixit, non debet in episcopatum recipi ob scrupulositatem uero uitae; multo amplius eum qui luxuriose uixit, indecens est ad hoc produci eum ea ratione qua
 5 baptismum adsecutus est. haec quidem dicta sufficiunt de illo quod dixit *unius uxoris uirum*; cuius interpretationem euidentius dicere ipsa sumus necessitate impulsī, consuetudinem illam quae apud plurimos teneri uidetur despicientes.* nam plenarie sensum apostoli in subsequentibus manifestabimus ex ipsis
 10 sermonibus, uel maxime dictorum facientes probationem; nam uirtutis et aequitatis ratio postulat ut is qui de tali negotio loquitur non consuetudinem aequitati anteponat, sed Pauli leges discutiāt, et illa Deo aptet quae ei decent aptari qui semper cum iustitia et non euentu aut accidenti uniuersa solet probare, sed
 15 secundum propositum et arbitrium hominum unumquemque scit iudicare. nam et illa quae baptismi sunt frequenter euentus fieri solent; aliter adsecutus ob infirmitatem aut ob aliam

μὴ δὲ δυσὶν συμπλακέντα, σωφρόνως τε αὐταῖς συνεζηκότα, προ-
 θέσει γνώμης φάσκοιεν δι' ἀκρίβειαν ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν οὐκ εἶναι
 20 δεκτόν, πολλῶ πλεον τὸν καὶ ἀκολάστως βιώσαντα οὐ θεμιτὸν
 ἐπὶ τοῦτο προάγεσθαι, ἐπεὶ δὲ τοῦ βαπτίσματος αὐτῷ τυχεῖν
 ἐγένετο. καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω περὶ τοῦ μίᾳς γυναικὸς ἀνδρᾶ· οὐ
 δὲ τὴν ἑρμηνείαν σαφέστερον εἰπεῖν ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα, μικρὰ
 τῆς κρατούσης παρὰ τοῖς πολλοῖς φροντίσαντες συνηθείας.

1 propositi *H r* 5 est *om H* | sufficiant *r* 7 compulsi *H* 8
 plenior *C* r* plena re *C (corr)* plenere *r* 12 lege *H* 14 euentus *C* H*
 17 firmitate *H* firmitatem *r* 24 The catenist adds: καὶ ταῦτα μὲν θεόδωρος
 ἀντικρὺς τοῖς ἐναργέσι μαχόμενος, τῇ τε ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει καὶ πάσαις ταῖς
 συνόδοις· πρὸς ᾧ δυνήσεται τις ἀντιπεῖν, καιροῦ καλοῦντος.

17. *aliter...aliter uero*] "In one case
 ...in another."

ob infirmitatem...in infantiam, &c.] An apostolical tradition sanctioned the baptism of infants (Orig. in *Rom.* v. 6: "ecclesia ab apostolis traditionem accepit etiam paruulis baptismum dare"); but the movement in favour of delay, which was already on foot in the days of Tertulian (*de bapt.* 18: "cunctatio baptismi utilior est, praecipue tamen circa paruulos"), had gathered strength in the East

by the end of the fourth century; and even S. Gregory of Nazianzus, whilst upholding the principle of infant baptism, recommends the postponement of the Sacrament, except in cases of danger, until the fourth year after birth (*orat.* XL. § 17, Migne *P. G.* 36, 380: *νήπιον ἔστιν σοι; ἐκ βρέφους ἀγίασθήτω. ιδ. § 28, Migne 399: τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἐτι νηπίων...ἢ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πᾶν γε, εἴπερ τις ἐπέλγῃ κινδυνος...περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀνα-*

aliquando occasionem in infantiam baptismi gratiam, aliter uero post senectutem longaeuam, qui et per omne tempus uitae suae uixit luxuriose, tempore uero mortis baptismi gratiam adsecutus. ille uero qui ab infantia baptisma fuerit adsecutus, diligentiam uirtutibus adhibuit plurimam, deliquit uero et aliqua 5 utpote homo, et ut adsolet fieri, incurrit etiam et in graue peccatum infirmitate magis lapsus quam affectu animae; ridiculum dignum erit, si idem ex euentu noceatur, nullum iuuamen ob bonorum adsequens diligentiam eo quod in infantia baptismatis gratiam est adsecutus; iste uero, quamquam nihil sus- 10 tinuerit pro quibus peccauit, adhuc et clarus in futura uidebitur uita, et hoc cum nullam bonitatis habuerit diligentiam, quia ita euenit ut in finem uitae suae baptisma adsequeretur. sed haec ab illis intellegi debent qui nesciunt rationem ob quam baptisma datur. sed nec diuinas uoluerunt examinare scripturas, ex 15 quibus discere poterant quoniam Simonem nihil adiuiuauit baptismi donum propter propositi prauitatem, Spiritu sancto in eo non requiescente; latroni uero ut in paradisi habitationem transiret nullum adtulit impedimentum, ob propositi eius uirtutem, ea ratione qua non fuerat baptisma adsecutus. dico autem haec 20 non ad destructionem baptismatis, sed propter eos qui sub

1 in om C* H r   2 longaeuum r   3 gratia H   6 solet C r   8 dig-
num om r   9 honorem (for bonorum) H   10 est om C H | sit (aft ads.) add
C (corr): txt r   12 nulla H   13 in om H   15 eximare H   16 adiu-
uabit r   19 adtulit C   20 quam H

μελαντας...οὕτως ἀγιάζειν). In Theodore's experience, the baptism of infants seems to have been on the whole exceptional; the primitive practice was however recognized as legitimate and resorted to in cases of necessity (Th. ap. Phot. biblioth. cod. 177: καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ βρέφη βαπτίζομεθα).

7. *ridic. dignum*] If both words ought to stand, *ridiculum* is here = risus, a sense unknown to the lexx.

16. *Simonem nihil adiuiuauit, &c.*] It is instructive to find S. Augustine in general agreement with Theodore on both the cases adduced. Cf. Aug. in Ps. ciii.: "respice ad munera ipsius ecclesiae. munus sacramentorum in baptismo...

adeptus est et Simon magus...non ergo se iactent qui forte sine caritate habuerint hoc munus Dei sanctum, sicut sanctum baptisma, sed uideant qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur." And *de bapt. c. Donatist. iv. 29*: "quod [the case of the λησστής] etiam atque etiam considerans inuenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest."—For *adiuiuauit*, see Rönisch, *Itala*, p. 288.

21. *non ad destructionem baptismatis*] That Th. had no desire to deny the

occasionem baptismatis incuriam multam inducere adnituntur iudicio iusti Dei. nam et baptisma magnum, eo quod tantorum bonorum continet largitatem; et propositum uniuscuiusque necessarie iudicatur ex Domino Deo, a quo uel maxime et
 5 baptismi donatio multum suscipientibus illum potest conferre iuuamen. nec aquae natura sed suscipientium fides perfectam Dei liberalitatem in baptisma adtrahere solet. uideamus autem et cetera quae de episcopo dicit :

sobrium.

- 10 ita ut cum sollicitudine prospiciat illa quae geri conueniunt.

pudicum.

necessarie, eo quod in commune et uirorum et mulierum constituitur doctor.

ornatum.

- 15 conuersatione, motu, specie ; per omnia ostendit qualem conueniat esse episcopum.

hospitalem.

conuenit esse episcopum *hospitalem*, non absolute dicit peregrinorum omnium, sed illorum qui eiusdem fidei sunt ; quos
 20 notos extantes sibi ut suos suscipere debet cum summa diligentia.

docibilem.

hoc eius opus ut doceat homines et uirtutem et pietatem ;

4 necessario r | Dom. et Deo H

23 est (aft hoc) add C (corr)

Catholic doctrine of baptismal grace, is clear from his exposition of S. John iii. 5: τὸν τρόπον ἐξηγήσατο τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννήσεως, τοῦ μὲν ὕδατος ἐν ᾧ πληροῦται τὸ ἔργον εἰπὼν, τοῦ δὲ πνεύματος ἐν τῷ ὕδατι τὴν οἰκείαν πληροῦντος ἐνέργειαν. His protest against the abuse of this doctrine by the lowering of a Sacrament into a mere charm [cf. Hooker, *E. P. v. § lvii. 4*] finds a parallel in the strong language of Greg. Nyss. *orat. catech.* 40: εἰ δὲ τὸ λούτρον μὲν ἐπαχθεῖ τῷ σώματι, ἡ δὲ ψυχὴ τὰς ἐμπαθεῖς κηλίδας μὴ ἀπορρίψοιτο...κἀν τολμηρὸν εἰπεῖν ὃ, λέξω καὶ οὐκ ἀποτραπήσομαι, ὅτι ἐπὶ τούτων τὸ ὕδωρ ὕδωρ ἐστίν, οὐδαμοῦ τῆς δω-

ρεῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφανεῖς τῷ γυομένῳ. For Th.'s peculiar theory of the baptismal remission of sins see below (on iii. 6).

10. *ut...prospiciat*, &c.] Thdt.: προσκοπεῖν τὸ πρακτέον δυνάμενον.

15. *conuersatione*, &c.] Thdt.: καὶ φθέγματι καὶ σχήματι καὶ βλέμματι καὶ βαδίσματι.

22. *docibilem*] διδακτικόν. So O. L. with Codd. Clarom., Boerner. ; in 2 Tim. ii. 24, where the same adjective occurs, this rendering is shared by the Vulg., which here gives "doctorem." See Rösensch, *Itala*, p. 110.

23. *et uirtutem et pietatem*] "Both

si autem docere ista nescierit, ignorare uidetur illud quod profitetur edocere. sed non illum dicit *docibilem* qui longam potest prosecutionem uerborum in ecclesia facere—hoc et perpauci solent implere—sed qui potest qualicumque sermone et in commune et singillatim unumquemque dogmata pietatis 5 instruere, tam pietatem quam uirtutem, et quibus modis implere debent ista ex quibus uel maxime augmentum illa adsequi poterunt. si ista episcopus nescierit, nihil a ceteris differre uidebitur, superfluum speciem doctoris in se simulans. denique et cito scribens inter cetera quae de episcopo dicebat, ait quo- 10 niam oportet eum retinere *id quod secundum doctrinam fidele uerbum, ut potens sit exhortare in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere*; sic uult nihil deesse episcopo illorum quae ad doctrinam pertinent.

non uinolentum.

15

iure id dicit; si enim et omni homini hoc necessarium est, multo magis episcopo, qui omni in tempore paratus debet esse ad actum illorum quae fieri conueniunt.

non percussorem.

ne absolute aut sine causa, aut adsidua increpatione, feriat 20 quemquam. uult eum cum modestia magis de singulis agere, sicut et in secunda epistola dicit: *modestum eum oportere ad*

1 ista docere Hr   2 solum (befillum) add r   4 qui om H   7
debeant r   8 poterant C * Hr   12 exhortari C (corr) r   17 in om C r

the faith and the practice of a Christian."

2. *non illum ... qui longam, &c.*] Thdt.: οὐ τὸν ἐργασίᾳ λέγει κεκοσμημένον. *Hoc et perpauci, &c.*; a remarkable statement, as coming from the golden age of Eastern preaching.

8. *si ista episcopus nescierit, &c.*] Cf. Thpht.: τὰ μὲν προρηθέντα καὶ οἱ ἀρχόμνοι ἀπαιτοῦνται· τοῦτο δὲ πάντων μάλιστα προσεῖναι δεῖ τῷ ἐπισκόπῳ.

11. *oportet eum retinere, &c.*] Tit. i. 9 (q. v.).

20. *increpatione feriat*]. All the Gk. expositors seem to have understood πλήκ-

την metaphorically; cf. e.g. Oec. (after Chrys.): οὐ τὸν ταῖς χερσὶν παλόντα, ἀλλὰ τὸν τὴν συνείδησιν πλήττοντα τῶν ἀδελφῶν. One is surprised to find both Th. and Thdt. accepting this non-natural interpretation—the more so, since they both see the difficulty which it creates; the latter explains: οὐ τὸ ἐπιτιμᾶν εἰς καιρὸν κελεύει, ἀλλὰ τὸ μὴ δεόντως τοῦτο ποιεῖν. Thpht. on Tit. i. 7 mentions the primary sense of πλήκτης; cf. Justinian. nouell. 123 (Suicer, s. v.). Pelagius gives it as the first of two alternatives, and he is followed by Primasius and Sedulius.

22. *in secunda epistola*] 2 Tim. ii. 24,

omnes, non recordantem malitiam, in mansuetudine docentem eos qui resistunt; licet si et increpare aliquando sit necessarium, uideatur ab ipsa necessitate illud facere, et non arbitrii sui ferocitate. denique dicit :

5 *sed modestum esse, non litigiosum.*

his adicit et aliud :

non cupidum pecuniarum.

hoc prae ceteris omnibus necessarium est episcopo, quod si illi hoc non adfuerit, numquam diligentiam adhibet conuenientium, eo quod cupiditas pecuniarum multa eum facere inpellit ex illis quae fieri non conueniunt.

domum suam bene regentem.

hoc est, 'dispensantem et diligentiam adhibentem.' denique et ipsum regimen ostendens quid dicat, adiecit :

15 *filios habentem in subiectione cum omni pudicitia.*

et his consequenter adicit :

si autem quis domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae Dei diligentiam adhibebit?

qui suos conuenienter regere nescit, multo magis ecclesiam 20 regere uel docere minime poterit. nam quod dixit: *filios haben-*

2 licet se et C* H licet si (om et) r: txt C (corr) 10 pecuniaria r | enim (for eum) Cr 12 suam om r 16 dicit r 17 si quis autem Cr 18 habebit (for adh.) r

g. v. The version here has been made off hand and without reference to existing translations; and in the original the text appears to have been loosely cited—*δικτακόν* has disappeared, and for *ἀνεγκανόν* the translator seems to have had before him *ἀμνηστικόν* (*non recordantem malitiam*).

7. *non cupidum pec.*] *ἀφιλόργυρον*. The O. L. and Vulg. omit *pecuniarum*. *Domum suam b. regentem*, so O. L.; Vulg. "suae domui b. praepositum."

13. *hoc est, dispensantem*] Cf. Chrys.: *τοῦτο καὶ οἱ ἔξωθεν φασιν, ὅτι ὁ οἰκονο-*

μικὸς καὶ πολιτικὸς ἀν γένοιτο ταχέως.

15. *in subiectione*] *ἐν ὑποταγῇ* (cf. c. ii. 11). *Clarom.*, Hier. (once), "in obsequio"; Amb., Ambrostr., Vulg., "subditos."

18. *dilig. adhibebit*] O. L. and Vulg., "habebit"; *adhibebit* occurs in Gildas [† 576] *de ext. Brit.* iii. 23. For the sense of *προστίηται* see Th. on Rom. xii. 8 (Migne, 86r).

19. *multo magis ecclesiam*] Cf. Thpht.: *οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ὁ οἶκος ἢ μικρὰ ἐκκλησία* (he might have added *οὐδὲν ἢ ἐκκλησία ἢ μέγας οἶκος* [c. iii. 14, 2 Tim. ii. 20]).

tem in subiectionem, non de arbitrio filiorum dicit sed de patris sollicitudine, ita ut ipse adceleret eos pudice instituere et subditos eos habere, obtemperantes sibi in quibus de conuenientibus dat illis consilium. si autem patris tali existente arbitrio, filii in deterius persistere uoluerint arbitrii sui prauitate, non patris culpa est. eo quod ad praesens de eius proposito loquitur ita ut erga suos sollicitudinem expendat ut cum modestia et disciplina et grauitate instituantur; ex hoc ostendi potest quoniam eodem modo et de omnibus erit sollicitus. nam et filii Samuelis perspiciuntur, quod amore pecuniae iustitiam prodiderint; et non utique Samuelem incusamus ob eorum tale propositum.

non neophytum, ut ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli.

ualde fatue quidam hoc in loco existimauerunt *neophytum* dicere apostolum illum qui secundum aetatem est iuuenis. quos conueniebat etiam etsi nihil aliud saltem illud perspicere, quoniam ipse Timotheus cui haec scribebat non modo iuuenis erat, uerum etiam et nimium iuuenis, ita ut per hoc contempni posse uideretur; scripsit ergo ei: *nemo iuuentutem tuam contempnat*. nam et ipse iuuenis cum esset in apostolatam electus est sicut in Actibus apostolorum Lucas insinuat. sed *neophytum* dixit aut illum qui nuper credidit, aut illum qui nuper

1 subiectione r   2 pudice eos C r   10 perdidit iust. r   11 talem C* H   12 neofitum C H   16 saltem C | praespiciere C   prospiciere r

1. *non de arbitrio filiorum, &c.*] Thdt.: οὐ γὰρ τὴν ἐκείνων ἀπαιτεῖται γνώμην, ἀλλὰ τὴν οικειὰν εἰσφέρει προαίρεσιν.

10. *iustitiam prodiderint*] 1 Reg. viii. 3, ἐλάμβανον δῶρα καὶ ἐξέκλινον δικαιοσύματα (Vulg., "peruerterunt iustitiam").

12. *ut ne*] ὡς μὴ. Latin versions, "ne."

14. *ualde fatue quidam, &c.*] The interpretation which Th. ridicules is noticed also by Chrys. (*ad h. l.*: οὐ τὸν νεώτερον λέγει, ἀλλὰ τὸν νεοκατήχητον; cf. *de sacerdotibus* ii.: οὐ χρὴ...τὸν νέον πάντως ἀπειργεῖν...ἀλλὰ τὸν νεόφυτον); and more directly by Thdt. (after Th.): οὐ γὰρ, ὥς τινες ὑπέλαβον, τὸν νέον τῆς ἡλικίας

ἀπειργεῖ. That an opposite view should have been maintained is strange, in the face of the 2nd canon of Nicaea—(χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· σαφὲς γὰρ τὸ ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λέγον· 'μὴ νεόφυτον,' κ.τ.λ.); comp. the 8th Apostolic canon.

19. *nemo iuuentutem, &c.*] c. iv. 12.

21. *sicut...Lucas insinuat*] Acts vii. 58 (νεανίου καλουμένου Σαούλου). Thdt. repeats both these arguments: καὶ γὰρ ὁ μακάριος Τιμόθεος, πρὸς ὃν ταῦτα γέγραφε, νέος ὢν ἔτι τοὺς νόμους τούτους ἐδέχετο... καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς ἀπόστολος νεανίας ὢν ἤξιώθη τῆς κλήσεως.

22. *illum qui nuper credidit*] So

baptismum est adsecutus. nam fidem 'plantationem' uocat, sicut et scribens dixit *ego plantaui*, hoc est, 'ad fidem adduxi.' et de baptisate similiter scribit: *si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius*, de baptisate dicens. etenim non adeo
 5 erant ista apostolorum tempore diuisa ut et crederent et baptizarentur, eo quod illi qui non baptizati erant nec fideles tunc nuncupabantur; unde et ex eadem consuetudine adhuc et praesens illi qui baptizati sunt 'fideles' uocantur. plurimis uero in partibus neque christianos uocant eos qui non perceperunt baptisma.
 10 nam et apostolus sic dicit: *si quis autem Christi Spiritum non habet, hic non est eius*. euidens est quoniam Spiritum non habet qui baptisma non percipit. uult ergo eum qui in episcopatum producit ex multo tempore fidelem esse et baptizatum; unde et multas causas dicit huic rei necessarias et ualde dignas.
 15 adiecit uero primam causam dicens: *ut ne elatus in iudicium*

2 hoc est ego pl. C* H | induxi H
 H | nunc cupabantur C*
 9 uocans Hr

4 similitudi H
 7 consuetudinem C* H | ad praes. C (corr) | illos H

6 erant bapt.

Thdt. (τὸν εὐθὺς πιστευόντα). He does not, like Th., add the alternative: 'or the newly baptized.'

1. *fidem plantationem* u.] τὴν γὰρ πιστὴν φέρουσιν λέγει. Cf. 1 Cor. iii. 6 (ἐγὼ ἐφύρυσσα); add vv. 7, 8, and c. ix. 7 (τὴς φυτεύει...καὶ...οὐκ ἐσθλεί);. Th.'s other reference is less felicitous; σὺμφυτοὶ (Rom. vi. 5), as Meyer has pointed out, is not *complantati* [as if = *συμφυτευτοί*], but rather "connati" or "coalescentes." The former sense is however supported by the Peshito, Memphitic, and Latin versions ["complantati"; but Tert. *de pudic.* 17, "consati"; and by Origen (*Rom. ad L.*), as well by all the Antiochenes from Diodore downwards (cf. 1. p. lxxiii.).

5. *ut et crederent et bapt.*] τὸ πιστεύειν καὶ τὸ βαπτίζεσθαι.

8. *fideles...christianos*] The second title was used in many quarters with greater latitude than the first. Comp. the 59th canon of the Co. of Elvira: "prohibendum est ne quis Christianus

ad idolum...ascendat...quod si fecerit pari crimine teneatur; si fuerit fidelis, post x. annos acta poenitentia recipiatur." The pretended 7th canon of Constantinople, a production perhaps of the fifth century [Hefele, ii. p. 368], uses the word *χριστιανός* as a synonym for a member of the lowest class of catechumens (τὴν πρῶτην ἡμέραν ποιοῦμεν χριστιανούς). On the other hand in monumental inscriptions the epithet *πιστός* is applied to baptized children of tender age (see exx. in the *Dict. of Chr. Ant.* i. 656); nor does it seem to have been applied in a technical sense to any who had not received the initiatory sacrament. Suicer would limit its use to communicants (ii. 742): "illi... soli censebantur olim fideles qui ad s. caenae communionem admittebantur;" but his citations prove only that it was restricted to the baptized.

11. *Spiritum non habet*, &c.] Cf. 1. p. lxxxiii. The citation (Rom. viii. 9) agrees *verbatim* with the Vulgate.

incidat diaboli. elatio enim dicitur qui in illis quae sibi non adsunt extollitur, magna de se sapiens. nuper ergo credens et baptismi gratiam potitus et necdum sui propositi probationem praebens neque secundum ordinem doctus de illis quae ad se conueniunt, si productus fuerit ad hoc ut alios ipse doceat, ab ipsa ordinatione elatus magna desipiet. qui et quasi magister discere ab aliquo interdum non patietur, eo quod doctor sit ipse constitutus; docere autem nescit, eo quod primitus non didicit. elatus uero extitit in illis quae sibi secundum ueritatem minime adsunt; uane uero extollens se propter inpositam magisterii speciem, nihil differre uidebitur diabolo, qui minister Dei creatus quae magna de se sapere est adniscus, Dei sibi adsciscens et nomen et honorem; in illis se extollens quae sibi non adhaerent iustam iudicis poenam expectat. ita ut manifestum sit ex his illud quod [in] superioribus dicebamus, quoniam Paulus per omnia propositi probationem requirit, talem esse et episcopum uolens qui in opere propositi sui documenta praestare possit. quod baptismati adesse nequaquam potest, remissionem enim peccatorum baptismus praestat—si sic absolute excepto proposito et

4 non (*bef* ad se) *add* *H* 6 desipiat *H* 8 non prim. *r* 15 in (*bef* sup.) *om C H r*

1. *elatio enim dicitur qui, &c.*] If *elatio* is correct, the Gk. may have been: τύφος γὰρ λέγεται (αὐτὸς γὰρ λέγει) τὸ ἐπὶ τοῖς οὐκ ὑπάρχουσιν ὑπερβαίνειν. The remark is repeated in substance on c. vi. 4; cf. the comm. on 2 Tim. iii. 4, where, however, τετυφωμένος is represented by *inflatus*, *elatus* having been used for ἀλαζών in v. 2.

10. *extollens ... honorem*] Cited by Lanfranc.

11. *nihil differre uid. diabolo*] Thdt.: τῆς ἀλαζονείας τὸ πάθος ἐκ τῆς προεδρίας δεξάμενος τῇ τοῦ διαβόλου τιμωρίᾳ περιπεσεῖται. κρίμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν τιμωρίαν ἐκάλειπεν.

16. *propositi prob. requirit*] See above on v. 2.

18. *remissionem ... baptismus praestat*] A fragment or two of Th.'s treatise πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταλεῖν τοὺς ἀνθρώπους preserved by Photius (*bib-*

lioth. cod. 177), throw light on the meaning which our author attached to the baptismal remission. Photius maintains that he taught two ἀφέσεις, τὴν μὲν τῶν πεπραγμένων, τὴν δὲ...ὡς ἐκεῖνος λέγει, αὐτὴν τὴν ἀναμαρτησίαν, ἥτοι τὸ μηκέτι ἀμαρτάνειν...ὅπερ ὁ μὲν ὁρθὸς λόγος ἀναμαρτησίαν οἶδεν, οὗτος δὲ ἀφεσὶν ἀμαρτιῶν τελείαν καὶ κυριωτάτην καὶ ἀναίρεσιν καλεῖ ἀμαρτίας παντελῆ. Whether Th. actually spoke of δύο ἀφέσεις is not clear from this; but he certainly extended the term ἀφεσις so as to include the final release: ἤρξατο μὲν (φησὶν) ἐμφανίζεσθαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν δεσπότην Χριστὸν οἰκονομίας καὶ ἐν ἀρραβῶνος ἡμῶν διδόνθαι τάξει διδοται δὲ τελείως καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἔργοις ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀποκαταστάσει. Cf. the comm. on Col. i. 14, *supra*; and see Neander, *Ch. H.* iv. p. 431.

19. *si sic absolute, &c.*] Cf. *supra*, p. 107, l. 21, note; and see Aug. *de bapt. c.*

hoc pronuntiare sit cautum—uirtutem uero non gestam non inoperatur. deinde et aliam dicit causam quod oporteat uirtutibus exercitatum eum esse per omnia erga pietatem qui in episcopatum est producendus :

5 *oportet autem eum et bonum testimonium habere ab his qui foris sunt, ut non in obprobrium incidat et laqueum diaboli.*

ab his qui foris sunt edicens, illos putat qui extra ecclesiam sunt, apud quos necessarie conuenit integram eum debere opinionem habere prout potest ; docens pariter ut opinionis suae
10 diligentiam habeat. nam quod dicit tale est. sunt aliquae professiones quae secundum se illum qui eam profitetur reprehensioni subdi efficiunt, ut puta publicanus aut caupo aut leno, aut et aliud aliquid quod a plurimis uel reprehendi posset uel uituperari. uidemus etenim frequenter homines de aliquibus non
15 bonum habere existimare, ea ratione [qua] uitae suae opinionem maculis inusserunt, et ad plurimorum peruenit notitiam quia aut luxuriose uixerunt aut erga pecunias auari extiterunt, aut mercatum exercere uoluerunt ob iniustos et turpes lucros. hoc ergo uult dicere : ‘ si aliqui fuerint tales, qui ex antiqua uita et
20 professione apud homines existimati sunt prauissimi extitisse arbitrii, eiusmodi homines conuenit deiectare ne in episcopatum producantur, licet si et uideantur fideliter accessisse et uitam suam studio meliorum inlustrasse, donec per longum tempus

8 necessario r   11 quidem (*ast illum*) *add* r   12 utpote H   13 et om r
| possit r   15 bonam h. existimare H   bonam h. existimationem r | qua om CHr
16 maculis inusserunt C* [*inserunt C (corr)*] macu inuiserunt (*sic*) H | qui (*for* quia) H
18 turpia lucra r   21 deuitare (*for* deiect.) Hr   22 licet etsi H   licet r |
arcessisse CH

Donat., passim, esp. § 87, where he maintains that heretics and bad Catholics alike receive Baptism without an actual remission of sins.

7. *qui extra ecclesiam*] See on Col. iv. 5, 1 Thess. iv. 12.

11. *qui eam profitetur*] I.e. the man who carries on any of these occupations. The Gk. was probably τὸν ἐπαγγελλόμενον, and the translator forgot that a plural noun had just preceded.

12. *ut puta*] Cf. i. p. 276, l. 14, note.

15. *habere existimare*] Cf. i. p. 9, l.

14, note; and *infra*, p. 115, l. 21.

opinionem maculis inuss.] = opinionem maculas. For *opinio* = ἀκοή see Rönisch, *Itala*, p. 318; here and above, l. 9, it seems to mean ‘character,’ ‘reputation.’

18. *turpes lucros*] See vv. 11, and cf. i. p. 93, l. 9, note.

22. *fideliter accessisse*] *Arcessisse*, the reading of the MSS., is here quite untenable. The correction which I have adopted from Rab. seems to mean ‘to have received baptism’; on the corresponding sense of πιστός see above, p. 112, l. 8, note.

uitae suae et conuersationis documenta demonstrarent, ita ut opinionem suam in melius inlustrasse apud illos qui extra ecclesiam sunt uideantur. quare? eo quod licet tibi fideli contemplatione fidei uel baptismatis uideatur esse dignus, tamen praecedens uita adimit ei fiduciam apud eos qui extra ecclesiam 5 sunt, ita ut non modo iuuare possit externos, sed exprobrari ob uitae suae turpitudinem.' nam quod dixit: *ut ne in obprobrium incidat*, adicit et tertiam causam dicens: *et in laqueum diaboli*. haec causa prae ceteris alia est, nulla ex parte infirmior illorum quae ante dicta sunt, eo quod non est cautum tali homini aliorum 10 committere diligentiam et tantam ei repente praebere potestatem. quare? quia adhuc uitae et morum suorum necdum cautum praebuit documentum, et incertum est utrum nihil simile pristinae perficiat uitae, diabolo multas aduersus eum machinas inueniente ut iterum eum in antiquis praecipitet delictis; eo quod 15 nuper adhuc a deterioribus recessisse uidetur, et non potest sub alterius cura non pertinens in melius corrigi, eo quod ipse uidetur aliorum potius sollicitudinem habere commissam. sic per omnia ostendit illum qui in episcopatum producit probabilem debere esse et uirtutibus illis quae secundum pietatem sunt ornatum; 20 nec enim ob solam fidem aut baptismi gratiam dignum habere eum existimari istius esse loci, nisi et uitae et conuersationis suae fultus fuerit testimonio. tres causas necessarias exposuit quod ita conueniat fieri—unam quidem eo quod facile extollatur ab illa potestate qua docere ceteros statuitur; alteram uero quod 25 oporteat eum bonum testimonium habere ab illis qui foris sunt;

4 fide *C H r* | baptisate *r* 10 a me (*for ante*) *H* | eo quod est cautum non
est tali *r* 15 et (*afit ut*) add *r* 17 corrige *C** corrigere *H* 22 existimare *H*

3. *contemplatione fidei*] *Fide* (see vv. 11.) may possibly be the archaic genitive. Rab.'s correction shews that he failed to recognize the phrase *contemplatione alicuius rei*.

6. *non modo iuuare possit*] = non modo non, &c. (Madvig, § 461, *b*).

7. *ut ne*] Cf. *supra*, p. 114, l. 6; and p. 111, l. 12, note. *Et in laqueum* (cf. p. 114, l. 6) is the reading of the Clementine Vulgate.

9. *haec causa...uidetur*] This passage is thus summarized by Lanfranc: "alia

causa, id est, ne in antiqua praecipitet delicta, eo quod nuper ab exterioribus (*sic*) recessisse uidetur." With Th.'s interpretation of *ἵνα μή...ἐμρέσῃ* [*els*] *παγίδα τοῦ διαβόλου* cf. his comm. on 2 Tim. ii. 26; and Thdt. *ad h. l.*: *els τὴν προτέραν διὰ τάχιστα παλινδρομήσει παρανομίαν, τοῦ διαβόλου πάντα πρὸς τοῦτο μηχανωμένου.* *infirmior illorum*] Cf. i. p. 22, l. 2, note.

12. *adhuc...necdum*] = *adhuc non*, or simply *necdum*; *nuper adhuc* (l. 16), "at a still recent period."

et tertiam, quod non caute de eo possent conicere eo quod incertum est an in proposito meliore persistat necne ad antiqua recurrens sui deterior existat, sed studio meliorum inlustretur. haec quidem dicta sunt a Paulo quia a uiro diuina credito gratia
 5 dici debuerant. hi uero qui Pauli decretis superiores se esse existimant, nihil horum perpendere uolunt, sed plurimos in episcopatum producant nec uitam eorum antiquam nec propositum examinare suadentes, sed ad defensionem suam hoc solum proferunt, quod aut nuper crediderit aut nuper sit baptizatus.
 10 sed si quis uult differentiam recognoscere illam quae inter Pauli decreta interque horum habetur prudentiam, intendat causas ob quas non sic fieri oportere Paulus instruxit, et tunc perspiciet decreti eius utilitatem; examinet uero iam ipsis negotiis, et perspiciat si non de illis qui hoc modo facti sunt episcopi aut
 15 omnes causas istas inueniet aut saltem unam ex illis repperiet; aut inueniet eos elatione immensa extolli ita ut eos qui in eandem sunt gratiam accersiti nec similes sibi nec dignos esse existiment, et hoc de illis qui semper uitam suam studiis optimis

2 si (for an) H | et in (for ad) r   4 quia uero C*H quae uiro r   5 sapientiores C | se om C* r   13 examine C r   15 saltim C

3. *sui deterior*] Cf. *meliores sui* (11. pp. 37, l. 15; 42, l. 2).

9. *quod aut nuper*, &c.] I.e. the recent date of the candidate's conversion or baptism was made an excuse for his inability to produce proofs of his fitness for the episcopal office; whereas, according to S. Paul, it should have precluded his ordination altogether.

13. *examine*, &c.] The drift of this confused passage seems to be as follows: 'Three results, S. Paul foretells, will follow the promotion of a neophyte; he will be (1) elated by spiritual pride, (2) exposed to the reproaches of non-Christians who remember his former life, (3) liable to fall back into his old sins. One or more of these anticipations may be said to have been realized in all cases where S. Paul's rule has been disobeyed. Prelates so ordained have invariably proved to be proud or greedy of gain, or at least have failed to command the respect

of the outer world.'

This appeal to facts is certainly not borne out by the chief recorded instances of departure from the Apostolic precept. The Western Church had few greater lights than SS. Cyprian and Ambrose; and in the East Nectarius of Constantinople and Eusebius of Cappadocian Caesarea reflected no dishonour upon the Episcopate. But these cases, notably the first two, were exceptional (cf. the 79th Apostolical Canon: *ἐὶ μὴ πρὸς κατὰ θελὼν χάριν τοῦτο γίνεσθαι*—add S. Basil. *ep.* 217); if the precedent was largely followed, as it seems to have been in Th.'s age and neighbourhood, results such as he describes would certainly have been likely to follow. The warmth of his language seems to shew that he had himself experienced the inconvenience of such irregular consecrations.

17. *accersiti*] Cf. Rösensch, *Itala*, p. 284; and for *coadunare* (p. 117, l. 3), here =

inlustrauerunt et non discesserunt ab illo optimo proposito quod in anteriorem uitam expendisse uidebantur; et maxime ob cupiditatem pecuniarum et quod omni ex parte coadunare properent pecunias, si tamen tales antea fuerunt. aut certe ab illis qui extra ecclesiam sunt inproperiis pulsantur, pro quibus ante non multum temporis cum professionis essent talis aut talis, nullum uitae suae uel integritatis testimonium habentes quod possent talia augere, aliis diligentiam adhibere sunt praepositi. euidens uero illud ex his quae a nobis ante dicta sunt quoniam beatus Paulus eum qui de praua uita ad meliorem uitam transiit et opere ipso uitae suae documenta praebuerit, in ecclesiasticam recipit functionem, non ob primam conuersationem reprobans eum, sed pro secunda dignum esse existimans. nam illum qui huiusmodi fuerit, necessario testimonium bonum subsequitur ob uitae eius correctionem, quia in melius se sponte transtulit, et obprobrium pristinae uitae suae a se dispulit. et non est pertimescendum ne facile redeat in deterius qui arbitrio suo ab illis sponte discedere praeconorauit, optimum esse existimans ut meliorum curae studeat. secundum hunc modum etiam beatum Matthaeum ex publicano electum fuisse inuenimus, et ipsum apostolum inuenimus transisse, eo quod pristina uita eorum nullum illis adtulit impedimentum quin hoc officium sumerent, eo quod et perfecto affectu meliorum studiis sese inlustrauerunt.

diaconos similiter.

25

opinabatur quisquis usum diuinarum non habet scripturarum

1 quem (for quod) H   4 antea t. r   6 esset CH r   7 habens H |
 quo C (corr)   8 alia (for talia) H | aut aliis C (corr)   aliis et r | sui (for sunt) r
 9 euidens...dicta sunt om H   17 interius (for in det.) C* H   ulterius r   18
 discere (for discedere) C*   21 in apost. Cr   22 qui in (for quin) CH
 qui (om in) r   23 se (for sese) r

coacervare, *ib.* p. 207.

5. *pulsantur*] *Pulsabuntur* might have been expected (cf. *aut inueniet*, p. 116, l. 16); *pulsantur* seems to be governed by *ita ut* (*ib.*), unless it is an anomalous future.

18. *discedere praeconorauit*] "has chosen to quit them."

20. *ex publicano*] Cf. p. 114, l. 12. *Ipsium*, i. q. Paulum. In both cases an

interval passed between the first call and the admission to the Apostolate, sufficient to afford evidence of a moral change.

26. *opinabatur quisquis, &c.*] For leg. *opinabitur*. Cf. l. pp. 199-201, and notes there. *opinabatur...uoc. presbyteri*] Cited by Amalarius (*de eccl. off.* 11. 13: "dicit Ambrosius in tractatu super Timotheum," &c.), who also extracts *melius...nomina-*

beatum Paulum presbyteros praetermisisse. sed non ita se res habet; illa enim quae de episcopo in anterioribus dixit, etiam et de illis dicit qui nunc nominantur presbyteri, eo quod tantiquis temporibus utrisque his nominibus uocabantur presbyteri. 5 et hoc notauimus [in epistolam ad] Philippenses scribentes; in ea epistola scribens apostolus *coepiscopis et cumdiaconibus* dixit. euidens quia non erat possibile ut multi essent episcopi in una ciuitate. melius autem quis cognoscere poterit illud ex illis quae ad Titum scripsit apostolus; dixit etenim: 10 *ut constituas per singulas ciuitates presbyteros sicut ego tibi praecepi*, et dicens quales debeant ordinari adicit: *oportet enim epis-*

τὸ παλαιὸν δὲ ἀμφοτέροις ταύταις ἐκαλοῦντο ταῖς προσηγορίαις οἱ πρεσβύτεροι. καὶ τοῦτο ἐπεσημηνάμεθα καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους, ἔνθα γράφων φησὶν· *συνεπισκόποις καὶ διακόνοις*. δῆλον 15 γὰρ ὡς οὐκ ἐνῆν ἐπισκόπους μιᾷ πόλει πλείους εἶναι. ἀμείνον δὲ ἐν τοῖς πρὸς Τίτον γεγραμμένοις αὐτὸ γινώσκει τις ἄν. εἰπὼν γάρ· ἵνα καταστήσῃς πρεσβυτέρους, ὡς ἐγὼ σοὶ διατάξω, καὶ προστεθεικὼς οὓς, ἐπάγει· δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι ὡς

4 uocantur *CHr*: *txt a* 5 notabimus *CH* notabamus *r* | filipenses (*for* in ep. ad Ph.) *C*H* de Philippensibus *r* | scripta (*for* scribentes) *C* (*corr*) 6 in ea ep. scribens ap. coepisset et coepiscopis et cum diaconibus *C*H* in ea ep. cum scribens ap. coepisset et coepiscopis et cum diaconis *r* quibus scribens ap. coepiscopis et diaconibus *C* (*corr*) 8 illud poterit *H* 9 enim *Ha* 11 ordinare *C*Hr* | addidit *a* 12 sq. Coisl. 204, f. 199 a [Cr. vii. 27] τὸ παλαιὸν δέ, κ.τ.λ. 12 ἐκαλοῦντο Cr.

uit, quae autem... arbitrio, beatis apostolis... cognoscerent. See vv. ll., and cf. II. p. 85, l. 7, note.

6. *coepiscopis et cumdiaconibus*] I have ventured to omit *coepisset et* (see vv. ll.); *coepisset* has clearly originated in a repetition of the first two syllables of *coepiscopi*, and *et* is probably but the last syllable of *coepisset* written again. The Gk. knows nothing of either word. The same may be said of *cum* before *diaconibus*; and in Philip. i. 1 it is wanting in the Latin as well as in the Gk. Here, however, it seems to be due to the translator, who having got upon a false track in rendering *σὺν ἐπισκ.* by *coepiscopis* (I. p. 198, l. 22, note), unconsciously pursues it in defiance of the original. For *condiaconus* (*συνδιάκωνος*) cf. Aug. *ep.* 149, 174, 192;

and with the form *cumdiac*. cf. *cumcrucifigi* (I. p. 34, l. 2, vv. ll.).

7. *non erat possibile*, &c.] Cf. the 8th Nicene canon (*ὅτι μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπισκοποι ὦσιν*); for the exceptions to this primitive rule see Bingham II. § xiii. and Mr Haddan's exhaustive article in the *Dict. of Chr. Ant.*, I. p. 234. Comp. S. Augustine's apology for the irregularity unconsciously committed in his own case (*ep.* 213).

8. *melius autem*, &c.] Repeated almost *verbatim* from the comm. on Phil. i. 1, *q. v*. In citing the Gk. of Tit. i. 5, the catenist has left out *κατὰ πόλιν*. The words were, however, almost certainly before our translator, for he has presented them in a form which does not answer exactly either to the Vulgate or to his own

copum inreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem. cum conueniret utique illi ut 'presbyterum' eum diceret; sed euidenter eundem et 'episcopum' et 'presbyterum' nominauit. quae autem sit causa non est iustum eam silentio praeterire ob illam immutationem nominum quae ad praesens esse uidetur, et quae ex causa discreta sunt nunc nomina, et neque episcopus dici potest 'presbyter' neque 'presbyter' umquam 'episcopi' nuncupationem poterit sibi uindicare, usquedum presbyter esse sistit. antiquis etenim temporibus quando pietati [pauci] studebant, presbyteri omni in loco ordinabantur, hoc quidem nomen contem-

Θεοῦ οἰκονόμον· δέον εἶπερ ἄρα τὸν πρεσβύτερον εἰπεῖν, ἀλλὰ σαφῶς τὸν αὐτὸν 'ἐπίσκοπον' καὶ 'πρεσβύτερον' ὀνομάζων. τί δὴ τοῦτο ἐστίν; ἄξιον γὰρ μὴ παραλιπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ὀνομάτων, καὶ τίνος ἕνεκεν τὰ ὀνόματα διακέκριται νῦν, καὶ οὔτε ὁ ἐπίσκοπος λεχθεῖν ἂν πρεσβύτερος, οὔτε ὁ πρεσβύτερος δέξεται ἂν ποτε τὴν τοῦ ἐπισκόπου ὀνομασίαν, μέχρις ἂν πρεσβύτερος ᾖ. τὸ παλαιὸν ὀλίγων ὄντων τῶν εὐσεβῶν πρεσβύτεροι ἀπανταχόσε καθίσταντο, τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς τιμῆς ὀνομαζό-

1 conuenerit *CHr* conueniat *C (corr)*: *txt a* 2 illum *C*: *om a* 3 eundem *om C r* 4 ob illa immutatione *H* 6 nunc *om H* nec nunc *r* 8 desistit *a* 9 pauci *om CHr*: *txt a g* 10 contemplationis *H r*

rendering in the comm. on Phil., adding *singulas* to express the distributive force of the preposition.

3. *eundem et ep.*, &c.] Cf. the following schol. attributed (in the Paris MS. Reg. 440) to Clem. Alex. [*hypotyp.*?]: ἰστέον ὡς τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ὄνομα καὶ τὸν ἐπίσκοπον δηλοῦ, ἐπίσκοπός τε καλεῖται καὶ ὁ πρεσβύτερος.

quae autem sit causa, &c.] The translation is both awkward and misleading; *eam* breaks the order of the thought, and *ob illam immutationem* should have been *illius immutationis* (see Gk.).

6. *neque episcopus d. p. presbyter*] I.e. in strictly technical language. Yet cf. i. p. 200, l. 5, note; and see the article already quoted, *Dict. of Chr. Ant.*, p. 209 sq.

9. *quando pietati*, &c.] "When converts to the Christian faith were few;" cf. *infra*, p. 122, l. 11. *Pauci* has been dropt

by an early copyist, partly perhaps from a misapprehension of the sense, partly from the first and last letters of the word being the same as in *pietati*.

10. *presbyteri omni in loco ord.*] Cf. Acts xiv. 23 (χειροτονήσαντες δὲ αὐτοὺς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους); Tit. i. 5 (καταστήσης κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους). Within the Apostolic age presbyters existed in Churches so widely removed and distinct in character as those of Jerusalem (Acts xi. 30) and Ephesus (Acts xx. 17), in the Gentile communities of Asia Minor and Crete, as well as among the Christian Jews of the Dispersion (James v. 14, 1 Pet. v. 1); whilst the Epistle of S. Clement (c. 47 sq.) shews that before the end of cent. i. they were found at Corinth, and S. Irenaeus (*ap. Euseb. H. E.* v. 24) testifies to the early use of the title in the Church of Rome.

contemplatione honoris] This was ul-

platione honoris accipientes, sicut et apud Iudaeos presbyteri dicebantur qui populo praeerant. uocabantur autem et 'episcopi' ab illo opere quod et implere uidebantur, eo quod considerare omnia quae ad cultum pertinent pietatis fuerant constituti, ita ut uniuer-
 5 sorum dispensationem haberent commissam. nam et perfectam dispensationem et auctoritatem ecclesiastici ministerii ipsi tunc commissam habebant, et omnia regebantur pro eorum arbitrio. hoc autem poterit quis et a Luca discere manifestius, qui in Actibus apostolorum inter cetera dicit misisse Paulum Ephesi
 10 et euocasse presbyteros ad se. cuius etiam et exhortationem ad eos factam exponit, quam hisdem aduenientibus fecisse

μεινοι, ὡς καὶ παρὰ Ἰουδαίοις 'πρεσβύτεροι' οἱ τοῦ λαοῦ προηγούμενοι ἐλέγοντο· καλούμενοι δὲ καὶ ἐπίσκοποι ἀφ' οὗπερ μετήσαν καὶ ἔργου, τῷ μάλιστα πᾶσιν ἐπισκοπεῖν καὶ τὴν ἀπάντων οἰκο-
 15 νομίαν ἐγκεχειρίσθαι. καὶ γὰρ ὀλοτελῇ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τὴν αὐθεντείαν εἶχον τότε, καὶ πάντα ἀπήρτητο τῆς αὐτῶν γνώμης. τοῦτο δὲ ἐνεστὶν καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅς ἐν ταῖς Πράξεσιν τῶν ἀποστόλων λέγει μὲν ἀποστείλαντα τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἐφεσον κεκληκέναι τοὺς πρεσβυτέρους,
 20 τίθησιν δὲ αὐτοῦ πρὸς τοὺς παραγεγονότας διάλεξιν· ἐν οἷς ὁ

2 populum C* 4 pertinet CH 11 iisdem r

timately the case, cf. Gesen. *thes.* s. v. 121. But S. Jerome is right, no doubt, when he says (on Tit. i. 5) that originally "presbyter et episcopus aliud aetatis aliud dignitatis est nomen."

1. *sicut et apud Iudaeos*] The πρεσβύτεροι (πρεβύτεροι) of the O. T. and the Gospels (first mentioned as a body in Exod. iii. 16), were (1) representative officers of the State [דָּוָד וְיִשְׂרָאֵל וְכָל הָעָם וְכָל הָאֲדָמָה]; (2) officers of the synagogue (so perhaps in Luke vii. 3, 5). Cf. Vitringa *de syn. vet.* III. c. 1, p. 613 sq., cited by Bp Lightfoot, *Philippians*, p. 94. The earlier of these offices was not peculiar to the Hebrew people; cf. Gen. i. 7, Numb. xxiii. 4, 7. But it was the synagogue elder from whom the Christian priest inherited his title; the Church had its πρεσβύτεροι, because it had its συναγωγὰς

(James ii. 2, v. 14).

2. *episcopi ab illo opere, &c.*] I.e. ἐπίσκοποι ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπεῖν. Th. however overlooks the fact that this title, like that of the πρεσβύτεροι, was adopted by the Church from an earlier age. See Suicer s. v., and Bp Lightfoot, *Phil.*, p. 93, sq.

5. *perfectam dispens., &c.*] This strong statement fails to take into account the oversight of the Apostles, who were in fact the original ἐπίσκοποι (cf. Acts i. 20, 25), as the passage cited from Acts xx. ought to have suggested.

9. *misisse P. Ephesi*] Acts xx. 17: πέμψας εἰς Ἐφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας (Vulg. "mittens Ephesum uocauit maiores natu [*Cod. Beza*. presbyteros] ecclesiae"). For *Ephesi*=Ephesum cf. i. p. 115, l. 9, note.

uidetur; in quibus Paulus ita disserit: *adrendite uobis et omni gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit episcopos ad regendam ecclesiam Dei.* euidens est quia quos ipse nominauit 'presbyteros,' hos a Paulo *episcopos* arcessitos denuntiauit; ii uero qui ordinationis nunc habent potestatem, qui nunc nominantur . 5 'episcopi,' non unius ecclesiae creabantur episcopi sed prouincias integras eo in tempore regebant, apostolorum nomine nuncu-

Παῦλος οὕτως φησὶν· προσέχετε οἷν ἐαγτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ἡμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. προδήλως οὖς αὐτὸς ὠνόμασεν πρεσβυτέρους, 10 τούτους ἐπισκόπους εἰπὼν ὑπὸ τοῦ Παύλου κεκληῖσθαι. οἱ δὲ τὴν τοῦ χειροτονεῖν ἐξουσίαν ἔχοντες, οἱ νῦν ὀνομαζόμενοι ἐπίσκοποι, οὐ μίᾳ ἐκκλησίᾳ γινόμενοι ἀλλ' ἐπαρχίας ὅλης ἐφεστώτες, τῷ τῶν ἀποστόλων ἐκαλοῦντο προσηγορίᾳ. οὕτως ἀπάσῃ τῇ Ἀσίᾳ

1 deserit C*H* | uniuerso H 3 quod (for quia quos) CH: txt r 4 accessitos r | hi r 6 huius (for unius) C H r | creabuntur C*Hr 7 et (for eo) C H r | nuncupati C*

1. *adrendite*, &c.] Acts xx. 28. "Universo" (H) is the rendering of the Vulg., *omni* of the O. L. *Ad regendam*; O. L. and Vulg., "regere." "Eccl. domini" prevails in the O. L., *eccl. Dei* finds place in the Vulgate. Our translator, however, has probably represented his text independently of the Latin versions; see the Gk. *infra*, l. 10. If so, Th.'s text differed from Thdt.'s, who seems to have read τοῦ Χριστοῦ. With regard to Chrys. see Tisch. *ad h. l.*

4. *a Paulo arcessitos*] See vv. 11. The Gk. shews that the translator should have written *nuncupati*; he appears to have been misled by μετεκαλέσασθαι (v. 17). Th. means to say: "S. Luke represents S. Paul as giving the title of 'bishops' to those who are styled 'presbyters' by himself."

S. Jerome (on Tit. l. c.) uses the same argument: "obseruate quomodo unius ciuitatis Ephesi *presbyteros* uocans, postea eosdem *episcopos* dixerit." Comp. Thdt. on Phil. i. 1. Chrys., who in his comm. on Phil. l. c. had identified the ἐπί-

σκοποι and πρεσβ., has here another account to render of the omission of the latter: οὐ πολὺ τὸ μέσον... ἀπερί τῶν ἐπισκόπων εἶπεν, ταῦτα καὶ περὶ πρεσβυτέρων ἀρμόττει—an inadequate solution which has found its way into the commentaries of Oec. and Thpht., and even into those of Pelagius, Primasius and Sedulius.

6. *provincias integras ... reg.*] I.e. the primitive bishops (using the word in its later sense) were put in charge of districts corresponding with the ἐπαρχίαι of the Empire and of the later metropolitans. S. Timothy presided over Proconsular Asia, S. Titus over the province of Crete; and from these instances the general practice of the Apostles may reasonably be inferred.

7. *apostolorum nomine*] This is repeated by Thdt. on c. iii. 1: τοὺς δὲ νῦν καλουμένους ἐπισκόπους 'ἀποστόλους' ὠνόμαζον· τοῦ δὲ χρόνου προῖοντος τὸ μὲν τῆς ἀποστολῆς ὄνομα τοῖς ἀληθῶς ἀποστόλοις κατέλειπον· τὴν δὲ τῆς ἐπισκοπῆς προσηγορίαν τοῖς πάλαι καλουμένοις ἀποστόλοις ἐπέθεσαν [citing Phil. ii. 25 (cf. Thdt. *ad l.*), Acts xv. 23, and the cases of Timothy

pati. sic uniuersae Asiae Timotheum praeposuit beatus Paulus et Cretae Titum. euidens autem est quoniam et alios aliis prouinciis per partes itidem praeposuit, ita ut unusquisque eorum integrae prouinciae sollicitudinem indeptus percurrat ecclesias
 5 uniuersas, et ad ecclesiasticam functionem, ubi deerant clerici, ordinaret; et quaecumque causae durae apud illos accidebant, dissoluebat eas, simul et uerborum doctrina corrigens eos, et durissima peccatorum delicta, repropitiando Deum, dissoluere per gratiam uidebatur; ad plenum etiam omnia faciens illa quae
 10 conueniebat facere eum qui praepositus idem ad hoc fuerat. nam et uniuersae ciuitates tunc presbyteros (ut dixi) habebant,

τὸν Τιμόθεον ἐπέστησεν ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ τῇ Κρήτῃ τὸν
 Τίτον. δῆλον δὲ ὅτι καὶ ἐτέρους ἐπαρχαίαις ἐτέραις κατὰ μέρος
 ἐπέστησεν, ὡς ἕκαστος ὅλης τῆς ἐπαρχίας τὴν φροντίδα ἀναδεχό-
 15 μενος ἐκπεριίηται τὰς ἐκκλησίας ἀπάσας, τοὺς πρὸς τὴν ἐκκλη-
 σιαστικὴν λειτουργίαν λείποντας προχειριζόμενος, τὰ χαλεπώτερα
 τῶν παρ' αὐτοῖς διαλύων, λόγοις διδασκαλίας αὐτοὺς ἐπανορθῶν,
 τὰ βαρύτερα τῶν ἁμαρτημάτων ἐξιόμενος, καὶ ὅλως ἅπαντα
 ποιῶν ὅσα εἰκὸς ἦν ἄνδρα ποιεῖν ἡγούμενον, ἀπασῶν τῶν πόλεων
 20 τότε ἔχουσῶν τοὺς πρεσβυτέρους, ὡς ἔφη, οἱ τὰς ἑαυτῶν διεύπουν

1 uniuersi *H* 3 ita et *r* 4 percurrat *C** curet *C* (*corr*) percur-
 reret *r* 6 a se dure (*for* causae durae) *H* | accedebant *C** *r* 7 eos
 (*for* eas) *r* | uerbo doctrinae *C* *r* 8 peccarum *C** 11 habent *C** *H*
 20 τοὺς πρεσβυτέρους...τῇ ἐπαρχίᾳ om. *C*.

and Titus]. The remark of Ambrstr. on Eph. iv. 11 ('apostoli' episcopi sunt), cited by Bingham (II. c. ii.), is hardly to the point—the writer merely says, "by 'Apostles' S. Paul here means the Bishops;" and the passage quoted from Amalaricus proves to be an extract from the present commentary. Thus the supposed 'tradition' (*Dict. of Chr. Ant.* I. p. 209) as to the primitive application of ἀπόστολος to the officer afterwards known as 'bishop,' resolves itself into a conjecture emanating in all probability from Theodore.

3. ita ut...percurrat] The Gk. seems

originally to have been either ὡς...ἐκπεριίηται or ὡς...ἐκπεριίηται.

8. repropitiando Deum, &c.] A strange paraphrase for ἐξιόμενος, for which *sapans* would have sufficed. Can the translator have had before him ἐξιλῶσκόμενος [or ἐξιλῶμενος]? Cf. Heb. ii. 17, where for εἰς τὸ ἰδῶσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ the Vulg. has "ut repropitiaret delicta populi." For repropitiare see Rösensch, *Itala*, p. 199.

10. qui praepositus, &c.] The Gk. has perhaps been slightly abridged by the catenist; originally it may have stood: τῶν ἐν' αὐτῷ τοῦτο ἡγούμενον.

qui suas ecclesias singuli gubernabant; ita ut essent tunc per singulas prouincias singuli qui nunc 'episcopi' nominantur, qui tunc 'apostoli' dicebantur, quod nunc uero per singulas ciuitates aut possessiones qui ordinationem episcopatus susceperunt. et tunc quidem hoc modo ecclesiae regebantur. 5 quoniam uero pietas incrementum sumpsisse uidetur, repletae autem sunt non modo ciuitates credentium, sed regiones.

ἐκκλησίας ὡς εἶναι τότε τοῦτο τῇ ἐπαρχίᾳ τοὺς νῦν ὀνομαζομένους ἐπισκόπους, τότε δὲ ἀποστόλους, ὅπερ εἰσὶν νῦν τῇ πόλει καὶ τῇ χώρα ἑφ' ἥπερ τὴν κατάστασιν δέχονται. καὶ τότε μὲν τοῦτον 10 εἶχεν τὸν τρόπον τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. ἐπειδὴ δὲ πολλῇ μὲν ἢ τῆς εὐσεβείας ἐπίδοσις ἐγένετο, μέγισται δὲ οὐ πόλεις μόνον ἀλλὰ καὶ χώραι τῶν πεπιστευκότων ἦσαν, τῶν τε μακαρίων

1 gubernabant... singuli *om CH r* [see note to l. 1 below] 2 qui uero
nunc epī nom. illi, &c. *r* 3 quoniam (for quod nunc) *CH r* 6 et
repl. sunt (for repl. autem s.) *r* 11 εἶχον *Cr.*

1. *qui suas ecclesias... susceperunt*
The Latin of this passage, as it stands in the MSS., is obviously defective or corrupt. From the Gk. it might be restored as follows: "qui suas eccl. singuli gubernabant; ita ut essent tunc per singulas prouincias hi qui nunc episcopi nominantur, tunc uero apostoli dicebantur, quod nunc sunt per singulas ciuitates aut possessiones in quibus ord. episc. susceperunt;" the sense being that the primitive bishops, who passed under the name of apostles, were put in charge of entire provinces, whilst their successors are limited to particular cities or even rural districts. The translator has missed the point of τοῦτο...ὅπερ, and to make matters worse, an early scribe has dropt *per homoeoteleuton* the line *gubernabant...singuli*, whilst another copyist has misplaced it in the margin, and it has been restored to the text at a point where it makes nonsense of another paragraph (p. 126, l. 3). For exx. of a similar error see above, I. p. 216, l. 14, note; II. pp. 16, l. 14, 18, l. 1, notes. In this instance under the guidance of the

Gk. I have felt at liberty to put the missing line back into its original place, and to change *quoniam* into *quod nunc* (ὅπερ εἰσὶν νῦν).

4. *aut possessiones*] See Gk. The reference is to the *χωρεπίσκοποι*. Cf. Conc. Antioch. (A. D. 341) *can. 10*: τοὺς ἐν ταῖς κώμαις ἢ ταῖς χώραις ἢ τοὺς χωρεπισκόπους [Dionys. Exig.: "qui in uicis uel possessionibus chorepiscopi uocantur"]...ἐδοξεν διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς ἐκκλησίας. Conc. Laodic. (saec. iv.) *can. 57*: οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις [D. E.: "in uillulis aut in agris" (cf. *τίτ.*, "uel possessionibus")] καθίστασθαι ἐπισκόπους. Conc. Sardic. (A. D. 347) *can. 6*: μὴ ἐξεῖναι δὲ ἀπλῶς καθιστῆν ἐπισκόπους ἐν κώμῃ τινὶ ἢ βραχείᾳ πόλει. Neither of these canons succeeded in abolishing this class of bishops; Sozomen (*H. E.* VII. 19) had himself met with such in the country towns of Arabia and Cyprus, and Theodoret (*ep.* 113) speaks of two *chorepiscopi* who appear to have served within his own diocese.

6. *repletae...credentium*] Cf. Rösensch, *Italia*, p. 439. The Gk. has lost the word

beatis uero apostolis decedentibus, illi qui post illos ordinati sunt ut praessent ecclesiis illis primis exaequari non poterant neque miraculorum testimonium par illis habere, sed et in multis aliis infirmiores illorum esse uidebantur, graue existimauerunt apostolorum sibi uindicare nuncupationem. diuiserunt ergo ipsa nomina, et hisdem (id est, presbyteris) presbyterii nomen reliquerunt; alii uero episcopi sunt nuncupati, ii qui et ordinationis praediti sunt potestate, ita ut plenissime idem praepositos se ecclesiarum esse cognoscerent. facti sunt uero et ampliores 10 episcopi, causa sic depostulante; postea uero et illis adiecti sunt alii liberalitate eorum qui ordinationes faciebant. inprimis enim per singulas prouincias duo aut (ut multum) tres fiebant episcopi;

ἀπογενομένων ἀποστόλων, οἱ μετὰ τοῦτο εἰς τὴν καθόλου προβαλλόμενοι ἐπίστασιαν οὐκέτι τοῖς προτέροις ἐγίνοντο ὅμοιοι, 15 οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν ἴσην ἔχειν ἠδύναντο, τυχὸν δὲ καὶ ἐν ἐτέροις πλείστοις ἐλαττούμενοι ἐκείνων ἐφαίνοντο, βαρὺ νομίσαντες τὴν τῶν ἀποστόλων ἔχειν προσηγορίαν, διέλαντο τὰς ὀνομασίας· καὶ τὸ μὲν τοῦ πρεσβυτέρου καταλελοιπάσιν τοῖς πρεσβυτέροις, τὸ δὲ τοῦ ἐπισκόπου τεθείκασιν τῷ τὴν τοῦ 20 χειροτονεῖν ἐξουσίαν ἔχοντι, ὡς ἂν τὴν καθόλου ἐπίστασιαν ἐγκεχειρισμένον. ἐγένοντο δὲ καὶ πλείους διὰ μὲν τὴν χρεῖαν τὸ πρῶτον· ὕστερον δὲ καὶ ὑπὸ φιλοτιμίας τῶν ποιούντων, ἐν ἀρχῇ μὲν δύο κατ' ἐπαρχίαν γινομένων ἢ τριῶν τὸ πλεῖστον (τοῦτο δὲ

3 parem *CH* [cf.] 4 inferiores illis *a* 5 erga *C** 6 ab isdem *C* ab hisdem *H* et illis *r* 7 hii *C* hi *Hr* | ordinationes *C** *H* 8 iidem *r* 9 facta *Hr* | sunt *om H** 11 liberalitatem *CH* 12 ut *om C r* 17 διέλαντο *cod. (corr.)*, *Cr*.

which corresponded with *repletas*; on the other hand *μέγισται* finds no place in the Latin, unless the translator means *regiones* to cover *μεγ. χώραι*.

2. *neque mirac. test.*] Cf. II. p. 53, l. 4, note.

5. *diuiserunt e. ipsa nomina*] I.e. the secondary 'apostles' after a while appropriated the alternative title which had hitherto been borne by the presbyters, but which was by its etymology peculiarly adapted to their own office. Chrys. (on Phil. i.) holds that the titles (but not the offices) were originally convertible. As a presbyter might then be called 'bishop,'

so a bishop might be styled 'presbyter,' or even 'deacon' (τότε γὰρ τέως ἐκοινώνουν τοῖς ὀνόμασιν, καὶ διάκονος ὁ ἐπίσκοπος ἐλέγετο); the distinction was later and apparently accidental (λείπον δὲ τὸ ἰδιόζων ἐκάστῳ ἀποσπείμῃται ὄνομα). S. Jerome, who derived the episcopal order "ex ecclesiae consuetudine," seems to have thought that the distinctive title of the order was in the first instance given κατ' ἐξοχὴν to the particular ἐπίσκοπος who was elected to preside over the rest (*cp.* 146, in *Tit.* i.).

12. *duo aut (ut multum) tres*] At the beginning of the fourth century the pro-

quod etiam et in partibus occiduis non ante multi temporis spatium in plurimis prouinciis custodire uidebantur, in aliquibus uero et usque ad praesens id inueniet quis custoditum. tempore uero promouente non solum per ciuitates ordinati sunt, sed et per singula loca in quibus nec adeo necessitas flagitabat ut ad hanc functionem explendam ordinarentur*. et haec quidem ad manifestationem sensus apostolicae scripturae a nobis sunt dicta, ut et illa quae dudum fuerat uel consuetudo uel demutationis causa

ἐπὶ τῆς δύσεως οὐ πρὸ πολλοῦ μὲν ἐν πλείσταις ἦν, ἐν ἐνίαις δὲ καὶ ἄχρι τῆς δεῦρο πεφυλαγμένον εὔροι τις ἄν· τοῦ δὲ χρόνου 10 προβαίνοντος οὐ κατὰ πόλιν γινομένων μόνον ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπον, ἐν ᾧ μὴδὲ χρεῖα ἦν εἰς ταύτην τινα τὴν λειτουργίαν προβαλλεσθαι καταναγκάζουσα.

1 et in p. etiam r   2 in (def plurimis) om CH | uidebatur C (corr)   4 sed om Cr   5 et (for ut) CH | hunc H   11 γινομένου cod.

vinces undoubtedly contained for the most part more than three or even four *παροικίαι* each; cf. Conc. Nicaen. *can.* 4: ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἐξάπαρτος τρεῖς... συμψήφων ὄντων τῶν ἀπάντων, κ.τ.λ. Th. is however doubtless right in asserting that the Episcopate did not suddenly reach its full strength, but grew by a gradual subdivision of the provincial Churches. Thus S. Timothy was left by S. Paul in sole charge of proconsular Asia; but in the age of S. Ignatius there were already two Bishops in that province (Lightfoot, *Phil.*, p. 210), and by the middle of the second century, as it would seem, two more sees had been added (*ib.* p. 211). If the Angels of Apoc. i—iii. are to be identified with the presiding bishops, this increase had begun in the lifetime of S. John, since Pergamus belonged to the province of which Ephesus was the metropolis.

1. *in partibus occiduis, &c.*] Has this statement any historical foundation? No doubt some of the European provinces,

up to the fifth century, contained but few dioceses; e.g. it seems that Belgica I. and Germania I. had but four each, the province of Alpes Graiae claimed but three, Germania II. but two, whilst Scythia remained even in Th.'s time undivided (Bingham, IX. c. vi. Wiltsh, I. p. 184 sq. [*E. T.*]). An imperfect knowledge of these facts may have led our author to attribute to the general usage of the West a state of things which was in fact merely accidental and partial.

4. *promouente*] = *προβαίνοντος* (see Gk.). Of *promouere* intrans. the lexx. furnish no example.

sed et per singula loca, &c.] See the *Dict. of Chr. Ant.* II. p. 1480; and with regard to the *chorepiscopi*, cf. *supra*, p. 123, l. 4, note. Probably the apprehension expressed at Sardica (ὅνα μὴ κατενυελίγηται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα καὶ ἡ αὐθεντία) was well founded, and was entertained, amongst others, by Th. himself.

6. *et haec quidem, &c.*] A sort of apology for the foregoing archaeological *excursus*. Cf. I. p. lxviii. sq.

in apertum consisteret. intendendum uero est de cetero illis quae de diaconibus dicit, cum euident sit illud, quoniam illa quae de episcopis dicta sunt, de illis qui nunc presbyteri nuncupantur uoluit significari. quae uel maxime conueniunt ad
 5 praesens ut cum omni diligentia obseruentur ab illis qui nunc episcopi nuncupantur, tanto intentius quanto et maiorem functionem commissam habere uidentur. quid ergo dicit: *diaconos similiter?* illum ordinem propemodum et hoc in loco seruasse uidetur quem de mulieribus dixerat et uiris. nam et illa quae
 10 de uiris primitus dicens, adiecit: *similiter autem et mulieres*; ostendens quoniam illa quae uirtutum sunt, commune ad eos uult pertinere. hoc idem uero fecit et hoc in loco; dicens illa quae tunc de episcopis dixerat qui nunc nominantur 'presbyteri,' adiecit: *diaconos similiter*; hoc est, 'uniuersa quae ad uirtutem
 15 pertinent, similiter et his adesse cupio.' deinde adiecit:

pudicos.

iusta ratione, eo quod mediatores quidem et ministri functionis sacerdotalis non solum erga uiros erant sed et erga mulieres; necessarie ergo eos tales esse conueniebat.

20 *non bilingues.*

et hoc iusta dicit ratione; si enim deferunt illa quae mandantur a presbyteris siue uiris siue mulieribus ad quos et

1 consistere *H* 3 tunc (*for* nunc) *C* (*corr*) *r* | presbiteros *C r* presbiteris
H | gubernabant ita ut essent tunc per singulas prouincias singuli (*ast* presbyteri)
add C H r: see p. 123, l. 1, note | nuncupantes *C r* nuncupanter *H* 5 et,
 obseruantur *r* 8 in hoc loco *H r* 11 uirtutem *C* (*corr*) 12 in hoc
 loco *C r* 20 bilinguos *C** 21 iusta r. d. *C* 22 admittuntur (*for* et
 mitt.) *C r*

3. *nunc, nuncupantur*] See vv. 11. *Tunc, nuncupanter*, are corrections made subsequently to the interpolation of *gubernabant*, sq.

9. *nam et illa, &c.*] I.e. deacons are addressed after presbyters or bishops, as being their inferiors, in like manner as women are addressed after men. But in each case there are moral duties which belong to both classes alike: cf. *ὡσαύτως καὶ γυναῖκες* (c. ii. 9), *διακόρους ὡσαύτως* (c. iii. 8).

16. *pudicos*] See above on v. 3. Th. is followed by Thdt. in regarding *σεμνούς* as = *σώφρονες*. In his singular interpretation of the *ἀπ. λεγ. διδόνους* he stands alone. It seems to have been suggested by facts which had fallen within his own experience (cf. p. 127, l. 4).

18. *sed et erga mulieres*] This department of the deacon's duty was not, as it seems, entirely transferred to the deaconess, even in the East. Cf. *infra*, p. 128, l. 11, note.

mittuntur, iustum est eos sincero arbitrio sicut conuenit implere quae sibi [mandantur] quae per eos mandantes audiunt. nam utilitatem decretorum beati Pauli unusquisque tunc euidenter perspicere poterit, si rebus ipsis una examinare uoluerit.

non uino multo deditos, non turpilucres.

5

utraque enim haec necessaria sunt diaconibus sicut et presbyteris. nam et in persona presbyterorum idipsum posuit, dicens *non uinolentum, non cupidum pecuniarum*. in eo autem dum dicit *similiter*, sufficienter uisus est hoc ipsum significasse, quoniam per omnia illis communia esse illa quae uirtutum sunt 10 oportere existimat; adiecit uero et aliqua specialiter dicens, ut magis magisque ipsius rei fecerit confirmationem. deinde adicit generaliter :

habentes mysterium fidei in munda conscientia.

compendiose illa quae deceant diaconos obseruare dixit. 15 'iustum est (inquit) eos fidei mysteria ministrantes—ut dicat 'dogmata pietatis,' mysterium enim saepe uocat illud dogma quod de Christo est, sicut et in hac epistola ex subsequentibus melius cognoscere poterimus—ut mundam conscientiam habeant in ea functione qua implere uidentur.' inde adicit : 20

et hi probentur primum, et sic ministrent, sine crimine constituti.

2 mandantur om C H (but with lacuna) dicuntur et r 5 turpe lucrum spectantes r 7 ad idipsum C ad ipsum H et ipsum r 11 existimet r | adicit CHr 12 faceret r 14 ministerium C r | in consc. pura r 16 mysterio CH ministerio r | dicant C (corr) 18 et subseq. C* H in subseq. C (corr) 19 munda conscientia H 20 quam (for qua) r 21 constituto H

4. *rebus ipsis una*] ἀμα τοῖς πράγμασι (?) = una cum rebus.

5. *turpilucres*] Clarom. "turpilucros" (Rönsch, *Italia*, p. 228), and so our MSS. at Tit. i. 7; possibly the scribe has been misled here by the proximity of *bilingues*. Vulg., "turpe lucrum sectantes."

8. *non uinolentum, &c.*] *Supra*, v. 3; where μη πᾶρουν...ἀφιλάργυρον corresponds, as Th. points out, with the rule now laid down with regard to deacons.

14. *in munda conscientia*] O. L. and Vulg.: "in consc. pura." Cf. *supra*, c. i. 19.

17. *mysterium...u. illud dogma*] See on Eph. iii. 4, 9, Col. ii. 2, iv. 2; and below, on v. 16. These words are cited by Lanfranc.

21. *et hi probentur*] Vulg., "et hi autem" (καὶ οὗτοι δέ). For *sine crim. const.* the Vulg. has "nullum crimen habentes;" Ambrstr., "sine crimine."

nam quod dixit *ministrent*, hoc est, 'producantur in diaconia.' eo quod nec poterat fieri ut ministrarent, si non primum fuerint ordinati. sic uidetur per omnia beatus Paulus de illo qui in ministerio est producendus scribere, ut bonum testimonium
5 habeat ex praeterita uita; non tamen absolute et fortuito in ministerio producat. deinde quia *diaconos* dixit, commune uero hoc nomen est etiam et mulieribus quae in hoc opere producuntur, optime adicit:

mulieres similiter pudicas.

10 non hoc uult dicere in hoc loco quoniam conuenit eos tales habere uxores, sed quoniam et mulieres quae diaconis officium implere statuuntur similes esse conuenit, ut uirtutis studio aequae sint inlustratae. nam et in loco hoc ideo adiecit:

non accusatrices.

15 eo quod necessarie fieri soleat ut ceterae mulieres confidenter

1 in *om r*

6 *communi H*

13 hoc *om H*

15 *necessario r*

1. *ministrent, h. e., producantur*] I.e. *διακονεῖτωσαν* = *προαγέσθωσαν* *eis* *τὴν διακονίαν*.

diaconia] Cf. *supra*, p. 98, l. 3, note.

6. *commune u. hoc nomen, &c.*] Cf. Rom. xvi. 1, *οὐσαν διάκονον*. And so *passim* in Church writers, but with the collateral form *διακόνισσα* (e.g. Conc. Nicaen. *can.* 16); the Latins use both *diaconissa* and *diacona*.

11. *mulieres quae diaconis, &c.*] So Chrys.: *ἡ γυναῖς ὡσαύτως* *διακόνους φησιν... τινὲς ἀπλῶς περὶ γυναικῶν εἰρῆσθαι τοῦτο φασιν. οὐκ ἔστιν δὲ τί γὰρ ἐβούλετο μεταξὺ τῶν εἰρημένων παρεμβαλεῖν τι περὶ γυναικῶν; ἀλλὰ περὶ τῶν τὸ ἀξίωμα τῆς διακονίας ἔχουσῶν φησί.* Thdt.: *τούτῃσιν διακόνους*. Oec.: *οὐ τὰς οἰασθῆποτε λέγει, ἀλλὰ τὰς διακόνους*. Thphit.: *οὐ περὶ τῶν τυχουσῶν γυναικῶν λέγει, ἀλλὰ περὶ τῶν διακονισσῶν*. Pelagius started this interpretation in the West: "similiter eas ut diaconos eligi iubet; unde intelligitur quod de his dicat quas adhuc hodie in Oriente diaconissas adpellant." Compare his

comm. on Rom. l. c.: "etiam nunc in Orientalibus diaconissae in suo sexu ministrare uidentur in baptismo siue in ministerio uerbi." On the other hand Ambrstr. condemned the ordination of deaconesses as a device of the Montanists. Robert of B., in repeating this censure, works in a part of Th.'s comm. (l. 15, *infra*), as if it reflected the Montanistic view: "Ambr.: occasione horum uerborum Cataphrygae dicunt diaconissas debere ordinari, ut ceterae mulieres confidentius confiteantur illis; quod contra auctoritatem est." On the office cf. Suicer s.v., Bingham, II. 22; and as to its early adoption, Bp Lightfoot, *Phil.* p. 189.

14. *non accusatrices*] Vulg., "non detrahentes."

15. *eo quod, &c.*] A somewhat far-fetched explanation; Thdt. more appositely remarks: *καθάπερ ἐκεῖνοι [τοῖς διακόνους] προσέταξεν μὴ εἶναι διλόγους, οὕτως καὶ ταύτας μὴ εἶναι διαβόλους*—adapting the word to the sex. *Eo quod...referant* is cited by Lanfranc.

illis ea quae de se sunt referant, necessarie ergo dicit non debere eas esse accusatrices, ita ut non publicent illa aliis quae a quibusdam illis dicuntur, ne ex hoc contentiones aliquas adnasci faciant aut diuortia.

sobrias.

5

hoc est, 'argutas,' ita ut impleant cum uelocitate omnia illa quae a se fieri conueniunt. deinde plenarie dicit :

fideles in omnibus.

media uero interponens illa quae de mulieribus diaconiae officium fungentibus propter nominis dixerat communionem, 10 ita ut ostenderet quod uult similiter et istas studiis uirtutum intendere. deinde resumit prosecutionem illam quam de diaconibus in praecedentibus dixerat, residua adiciens :

diaconi (inquit) sint unius uxoris uiri, filios bene regentes et suas domos.

15

compendiose idipsum dicit quod in superioribus et de presbyteris dixerat, per omnia ostendens quoniam commune illis uult adesse studium uirtutis. deinde quia infirmiores esse uidentur presbyteris secundum gradum, ostendens quia in nulla parte minorantur ab illis si secundum ut conueniens est suum 20 officium implere uoluerint, adicit :

qui enim bene ministrauerint, gradum sibi bonum adquirunt et multam fiduciam [in fide] quae est in Christo Iesu.

2 duplicent r	9 diaconia C* H	10 officia H officio C (corr)	11
ostendere H	15 domos suas r	16 dixit r et (aft quod) add H	22 mini-
straverit H*	23 in fide om C H		

6. *argutas, ita ut, &c.*] See on v. 2 (p. 108, l. 10).

14. *unius uxoris uiri*] Chrys. (ταῦτα περὶ γυναικῶν διακόνων ἀρμόττει εἰρῆσθαι), followed by Thdt. (κατ' ἐκείνην τὴν ἐρμηνείαν καὶ τοῦτο νοητέον) and Oec. (ταῦτα δὲ καὶ περὶ διακονισσῶν δεῖ δέχεσθαι), connects this verse with the preceding by supposing that it applies (*mutatis mutandis*) to deaconesses as well as deacons. Th. regards v. 11 as a parenthesis, and v. 12 as simply reite-

rating in the case of deacons the rule already imposed on the ἐπίσκοποι (iii. 2).

filios bene regentes, &c.] So O. L.; Vulg., "qui filiis suis bene praesunt et suis domibus."

16. *in sup. et de presbyteris*] Cf. *supra*, p. 99, l. 9 sq., notes.

20. *minorantur ab illis*] ἐλαττοῦνται ἐκείνων (?). Cf. Rösensch, *Itala*, pp. 172, 452.

23. *in fide*] Omitted here in the MSS., but supplied just below (p. 130, l. 12).

'qui enim conuenienter functionem suam impleuerint, licet si in praesenti infirmioris gradus esse uideantur, sed prouisores sibi in futuro optimi gradus existunt, fiduciam plurimam adsecuturi a Christo.' *bonum gradum* non in praesenti saeculo 5 dicit. nec dixisset *gradum sibi ipsi bonum adquirent*—nam et diaconiae gradus bonus est—sed dixisset utique 'maiolem;' nunc autem adiciens *bonum*, non quia non bonus gradus diaconiae, sed quoniam illum quidem gradum confitetur esse bonum, et iuuans eos qui eum adsequi uoluerint. hunc uero 10 ait diaconiae gradum iam non posse quemquam iuuare, si non et illa quae conscientiam nostram possent integram reseruare concurrerint nobis. et adiecit: *et multam fiduciam in fide quae est in Christo Iesu*, euidenter ostendit quoniam de illis quae tunc erunt dicit, uult enim eos docere quia nullum detrimentum 15 adferre poterit infirmior gradus illis qui digni inueniuntur magna et perfecta adsequi bona, si tamen conscientia eorum prout conuenit inlibata ab illis ipsis fuerit custodita. percurrans uero hoc modo etiam illos ordines qui in functione habentur ecclesiastica, adiecit:

20 *haec tibi scribo, sperans uenire ad te cito; si autem euenerit me retardare, ut scias quemadmodum conueniat te in domum Dei conuersari, quae est ecclesia Dei uiui, columna et firmamentum ueritatis.*

2 si (for sed) r   3 assequitur H   5 ipsum H: om r | aquirere r
9 adiuuans (for et iuuans) C (corr) | hunc...gradum om r   10 nam (for iam) r
12 concupserit C* contulerit C (corr) concupserint H consenserint r   18 illis
ordines qui funct. r   20 tardauero (for euenerit me ret.) r   21 domo r

The omission has but very slight support (cf. Tisch.⁸ *ad h. l.*), but Th.'s comment certainly takes no account of the words *ἐν πλάτει τῆς*, and indeed almost implies their absence.

1. *licet si in praes., &c.*] So Thdt., almost exactly: *εἰ γὰρ ἐλάττωσά φησιν τιμὴν ἔχουσιν κατὰ τόνδε τὸν βίωσιν, ἀλλ' ὅν ἐλθέναι προσήκει ὡς τὴν ἐγχειρισθείσαν πεπληρωκότες διακονίαν τὸν τιμώτατον βαθμὸν ἐν τῷ μέλλοντι λήψονται βίωσιν, καὶ τῆς πρὸς τὸν δεσπότην Χριστὸν ἀπολαύσονται παρρησίας.* Chrys. contents himself with explaining *βαθμὸν* as = *προ-*

κοπή. Pelagius is for once in direct opposition to Th.: "*bonum* hic pro gradu maiori posuit." Comp. *Dict. of Chr. Ant.* I. p. 531. Lanfranc adopts Th.'s view, ascribing it as usual to S. Ambrose: "*gr. b.*, non in praesenti saeculo dicit."

20. *si autem euen. me retard.*] O. L. and Vulg., "*quodsi* [si autem] *tardauero*" (*ἐὰν δὲ βραδύμω*). *Quemadm. conueniat.* O. L. (Hil., Ambrstr., Hier., Aug.) "*quemadm. oporteat*;" Vulg., "*quomodo oporteat.*" On *sperans u. ad te cito* see Th.'s arg. to 2 Tim. (*infra*).

‘de his (inquit) scripsi tibi, sperans uel maxime cito uenire ad te; si uero euenerit me retardare, ut scias quae te agere conueniant et quomodo debeas ecclesiam Dei regere.’ optime autem adiecit *Dei uiui*, ita ut ostendat ex hoc ecclesiae dignitatem. illud uero est cognoscendum quoniam *domum Dei* 5 †ecclesiam, non domos orationis dicit secundum plurimorum opinionem, sed fidelium congregationem; sicuti et Hebraeis scribens dicit: *quae domus sumus nos*. unde et ‘columnam’ illam et *firmamentum ueritatis* uocauit, eo quod in ea ueritatis firmitas habeatur.* eo quod ecclesia fidelium est congregatio, in hac pie- 10 tatis est necesse dogma saluari. qui si secundum ut conueniens est in fide permanserint, inlibatum utique permanet dogma pietatis; si autem ii qui ecclesiae sunt a suo proposito auersi fuerint, necessarie uacillabit et dogmatis scrupulositas, eo quod secundum praesentem uitam ueritatis cognitio apud homines 15 esse perspicitur.

[οἶκον θεοῦ] ἐκκλησίαν οὐ τοὺς οἴκους λέγει τοὺς εὐκτηρίους κατὰ τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, ἀλλὰ τῶν πιστῶν τὸν σύλλογον. ὅθεν καὶ ‘στύλον’ αὐτὴν καὶ ‘ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας’ ἐκάλεσεν, ὡς ἂν ἐν αὐτῇ τῆς ἀληθείας τὴν σύστασιν ἐχούσης.

2 retardare C* H tardare r 4 ostendit C* 5 donum C* 6 domum (for domos) C r 10 est fid. congr. C r 11 est om H 13 hii C hi H r 14 necessario r | uacillabitis C H | scrupulositatis H 15 cognatio C 17 sq. Coisl. 204, f. 201 a [Cr. vii. 31, Fr. 153] θεόδωρος. ἄλλος δὲ φησιν· ἐκκλησίας, κ.τ.λ.

6. *ecclesiam, non d. or.*] I have corrected the Greek of the catena by the Latin, which is shewn by the context to be right. Cf. Thdt.: ‘οἶκον’ γὰρ ‘θεοῦ’ καὶ ‘ἐκκλησίαν’ τῶν πεπιστευκότων τὸν σύλλογον προσηγόρευσεν. Ambrstr.: “ut cum totus mundus Dei sit, ecclesia tamen ‘domus’ eius dicatur.” There is no trace in the principal patristic commentaries of the interpretation which Th. rightly rejects. On *domos orat.* cf. II. p. 52, l. 1, note; and for Th.’s doctrine of the Church, see his remarks on Eph. i. 23 (I. p. 139, l. 19, note), Philem. 2, and comp. Bp. Ellicott’s note *ad h. l.*

7. *Hebraeis scribens*] Heb. iii. 6 (Vulg.). Whether Th. read δ; οἶκος may be doubted; Chrys. and Thdt. have

οὐ. On Th.’s belief in the Pauline authorship of the epistle to the Hebrews see I. p. 129, l. 12, note.

9. *eo quod in ea ueritatis, &c.*] Similarly Thdt.: τούτους [τοὺς πεπιστευκότας] ἔφη ‘στύλον,’ κ.τ.λ., ἐπὶ γὰρ πέτρας ἑρμαιομένοι καὶ ἀκλόνητοι διαμένουσιν, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων κηρύττοντες τὴν τῶν δογμάτων ἀλήθειαν. Chrys. has strangely inverted the metaphor: ἡ γὰρ ἀλήθειά ἐστιν τῆς ἐκκλησίας καὶ στύλος καὶ ἑδραῖωμα. On the patristic interpretation in general see the profuse remarks of Suicer, s. v. στύλος.

10. *fidelium est congregatio*] Cf. the Anglican Article xix.: “ecclesia Christi uisibilis est coetus fidelium.”

14. *necessarie uacillabit*] In his reso-

†illud uero dictis nostris adici dignum est, quoniam non conuenit demirari si neque subdiaconum neque lectorum memoriam apostolus fecisse uidetur. illis etenim gradibus functionum qui in ecclesiis necessarium habentur, isti postea magis sunt
5 adiecti propter utilitatem ministerii, quod propter multitudinem credentium per alteros postea impleri debere necessitas flagitauit. unde nec ordinationem ante altare adsequuntur, eo quod

ἐκεῖνο δὲ προσθεῖναι ἄξιον, ὅτι μὴ δεῖ θαυμάζειν εἰ μῆτε ὑπο-
διακόνων ἐμνήσθη, μῆτε ἀγνωστών. τῶν γὰρ ἐν τῇ τῆς ἐκκλη-
10 σίας λειτουργίᾳ βαθμῶν ἕξωθεν μᾶλλον οὐτοί εἰσιν, διὰ τὴν χρεῖαν
ἐπινοηθέντες ὕστερον, ἣν διὰ τὸ τῶν πεπιστευκότων πλήθος
λοιπὸν δι' ἐτέρων πληροῦσθαι ἡναγκάσθη· ὅθεν οὐδὲ νενόμισται
αὐτοὺς πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου τὴν χειροτονίαν δέχεσθαι, ἐπεὶ μηδὲ

2 se (for si) C* se quod r | subdiaconorum a | electorum (for lect.) H r 4
ecclesia Ha | necessario r a 6 implere CHr: txt a 7 inordinationem a
8 sq. Coisl. 204, f. 200 b [Cr. vii. 30, Fr. 153] θεοδώρου. ἐκεῖνο δέ, κ.τ.λ. 8 ὑπὸ
διακόνων cod. (1^a.m.).

lution of the Church into its fallible units, Th. has overlooked the Lord's promise to His Body as a whole (S. Matt. xvi. 18, xxviii. 20). Thdt. holds aloof from this part of his master's exposition.

1. *illud uero ... ministrantis*] Cited by Amalarius, *de eccl. off.* ii. 6. See vv. II.

2. *neque subdiaconum neque lectorum*] These minor orders were, according to Th., the upgrowth of a post-Apostolic age. So Amalarius, who prefaces his extract from this commentary with the remark: "crescente ecclesia crescit officium ecclesiasticum; ut multitudini ecclesiae subueniri posset, adiunguntur inferiores in adiutorio praepositorum, unde Ambrosius in tractatu epistolae ad Timotheum: 'illud uero,' &c." Subdeacons, however, existed at Carthage (Cyprian. *ep.* 35, Hartel) and at Rome (Cornel. *ap.* Euseb. *H.E.* vi. 14) by the middle of the third century, and are recognized in the Apost. Constit. (viii. 28: [ὑποδιάκονοι] ὑπηρεσι εἶναι διακόνων); the order of readers is already mentioned by Tertullian (*de praescript.* 41).

3. *illis etenim gradibus, &c.*] The Greek suggests: "illis etenim gr. qui in ecclesiae functione [cf. I. pp. 226, l. 13; 233, l. 1, note] nec. habentur, extranei magis isti sunt, postea adiecti," &c. For other instances of a disposition to limit the sacred orders to three, compare the 24th Laodicean Canon (ἐπαρκῶν ἀπὸ πρεσβυτέρου ἑως διακόνου) and S. Basil. *ep.* 217: εἶτε ἐν βαθμῇ τυγχάνουσιν, εἶτε καὶ ἀχειροθετῶ ὑπηρεσίᾳ (where Balsamon and Zonaras [Migne, *P. G.* 138, 737 sq.] include the subdiaconate under the former head, but wrongly as it seems—cf. Bingham III. ii. § 2, *Dict. of Chr. Ant.* II. p. 1474). *Necessarium.* For. leg. *necessarii*.

7. *nec ord. ante altare ads.*] Cf. Amalarius, *l.c.*: "iuxta uerba Ambrosii intellegimus subiectos ordines diacono et presbytero non debere ordinationem accipere circa altaria, nec quando episcopus prosternitur ante altare debere secum prosternere alios nisi eos qui prouehendi sunt ad sacerdotale ministerium uel ad diaconatus officium." Bingham (III. i. § 6) notes this as one of the points which distinguish the minor from the major

nec mysteriis ministrare statuuntur, sed alii quidem eorum lectionum officium implent; alii uero intra diaconicum illa prae-
parant quae ad diaconum pertinent ministeria, necnon sollici-
tudinem implent luminariorum.* nam mysterii ministerium pres-

αὐτῷ ὑπηρετοῦνται τῷ μυστηρίῳ, ἀλλ' οἱ μὲν τὴν ἀνάγνωσιν 5
ἐκτελοῦσιν, οἱ δὲ ἔνδον τὰ πρὸς τὴν τῶν διακόνων ὑπηρεσίαν
εὐτρεπίζουσιν, ἐπιμελόμενοι καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν φώτων.

1 nec om H   2 infra diaconiam C*   infra diaconium C (corr)   infra diaconi-
cum H   infra diaconum r   intra diaconium a   3 diaconorum r   diaconi a
4 presb. soli impl. et d. a

orders, but he gives no reference to ancient authorities. According to the later Greek ritual the subdeacon is ordained ἐν τῇ ὥρᾳ πύλης (Daniel, *cod. liturg.* iv. fasc. 2, p. 550; cf. Neale, *Hist. H. E. Ch.* i. p. 198, *Dict. of Chr. Ant.* i. p. 573), whilst the deacon is led ἐς τὸ ἅγιον βῆμα (Daniel, p. 552).

1. *alii quidem, alii uero* 'The readers and subdeacons respectively'; below (p. 134, ll. 1, 2), 'the presbyters and deacons.'

2. *infra diaconicum*] See vv. ll. On the *diaconicum* or *diaconium* (Ducange, *s.v.*) cf. Neale, *H. E. Ch.* i. p. 191; *Dict. of Chr. Ant.*, *s.v.* The Greek shews that whether τοῦ διακονικοῦ stood in the original or not, Amalarius is right in reading *intra*. The Co. of Laodicea had indeed expressly forbidden the subdeacon to take his place in the *diaconicum* (*can.* 21: ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἄπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν)—a prohibition afterwards adopted in the West by the Co. of Agde (A.D. 506, *can.* 66: "non oportet insacros ministros licentiam habere in secretarium, quod Graeci διακονικὸν adpellant, ingredi, et contingere uasa dominica"). But if these restrictions were more than local and temporary, they must have had reference merely to the ceremonial handling of the vessels, and to the use of the *diaconicum* at the time of the Celebration, since the office of the subdeacon

required him at other times to enter the place where the vessels were kept and to prepare these and the other requisites of Divine Service for the deacon's use; cf. Balsamon's note on the Laodicean Canon (Migne, *P. G.* 137, 1369): μηδὲ γὰρ εἴπῃς μὴ ὀφείλειν τούτους ἄπτεσθαι τῶν ἱερῶν σκευῶν...κενῶν θυτῶν· αὐτοῖς γὰρ μᾶλλον οἶκετα εἶσθιν ἢ τούτων ὑπηρεσία. This was in fact implied in the form of his ordination; cf. *Apost. Const.* viii. 21 (πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐφάπτεσθαι τῶν λειτουργικῶν σου σκευῶν), *Conc. Carthag.* iv. *can.* 5 ("patenam de episcopi manu accipiat uacuum et calicem uacuum"). But the subdeacon's handling of the paten and chalice was merely *intra diaconicum*, it was no function of his to convey them to the altar; cf. *Amal.* ii. 11: "subdiaconus uasa altaris ad eum [*i. q.* diaconum] deferat, ipse uero ad altare." *Comp. Hefele* II. p. 313.

3. *necnon ... luminariorum*] This is not mentioned among the duties of the subdeacon as enumerated by the ancient authorities. But the Greek office for his ordination contains the petition: δὲς αὐτῷ ...ἀνάπτειν λύχνον σκηνώματος δόξης σου. See Daniel, *l.c.*, who notes (from Goar) that among the Maronites the newly-ordained subdeacon perambulates the Church, and when he comes to the *can-delabrum* thrice extinguishes it and lights it again—a symbol, apparently, of this part of his official work.

byteri implent et diaconi soli; alii quidem eorum sacerdotale opus implentes, alii uero sacris ministrantes. et hoc quidem signauimus ut nec aliquis existimet Paulum obliuione quadam eos minime memorasse quos memorem esse conueniebat. intendendum uero est et sequentiae narrationis. nam apostolus eo quod ecclesiam 'columnam et firmamentum ueritatis' uocauit, optimum esse existimauit etiam dogmaticos interserere sermones, ut ostendat ipsam ueritatem quae sit, praeparet uero Timotheum etiam et de illis disputare ad illos. dogmaticorum uero memoratus est uerborum illorum quae uel maxime tunc memorari necessitas ipsa flagitabat; propter quod et ait:

et manifeste magnum est pietatis mysterium.

ut dicat 'dogma'; hoc erat quod in superioribus significauimus, quoniam mysterium saepe illud dogma dicit quod de Christo est; eo quod deitas Unigeniti inerat in homine, et propter hoc facile non ad cognitionem poterat uenire multorum. nam et mysteria consueuerunt non ab omnibus cognosci similiter. sic etiam et Corinthiis scribens dixit: *sed loquimur Dei sapientiam in mysterio quod absconditum est*; euidenter de praedicatione illa quae secundum Christum est dicens. et post pauca adicit quoniam *si cognouissent, numquam dominum gloriae crucifixissent*. etiam hoc in loco, *manifeste* (inquit) *magnum pie-*

1 sacerdotalem C*   3 ne (for ut nec) r | obliuionem H   4 quorum
(for quos) r [cf. II. p. 3, l. 6, note] | memores C H r   6 eo quod om H   8 prae-
parat C r   9, 11 et om r   15 sacramentum siue myst. r   18 mysterii C*
20 de precatione H   22 non utique (for numquam) r

6. *eo quod ecclesiam, &c.*] Thdt.: ταῦτα περὶ ἐκκλησίας εἰπὼν, ἀναγκαιῶς τὸν δογματικὸν παρεστήγαγεν λόγον. Lanfranc cites: "quia eccl. col. ueritatis dixit, ostendit ipsam ueritatem, quae sit." *Dogmaticorum memoratus... quae memorari* affords a curious instance of the uncertainty of the translator's Latinity.

13. *mysterium*] So Victorin., Ambrstr.; O. L. (generally) and Vulg., "sacramentum."

14. *ut dicat dogma*] Cf. *supra*, p. 127,

l. 17, note. Thdt. gives a different reason: μυστήριον δὲ αὐτὸ καλεῖ ὡς ἀνωθεν μὲν προορισθῆν, ὕστερον δὲ φανερωθῆν.

19. *Corinthiis scribens*] 1 Cor. ii. 7, 8. *Quod absconditum est* (τὸ ἄποκεκρυμμένον) has no authority in MSS. or versions; the O. L. and Vulg. render "quae abscondita [s. absconsa] est." The error, if it be such, is perhaps due to Th. himself.

22. *si cognouissent*] Vulg., "si enim," &c. (εἰ γάρ).

tatis mysterium. hoc est, 'indubium;' nam et habebat ex ipsis rebus indubiam probationem. unde et adicit :

qui manifestatus est in carne.

hoc est, 'pietatis delector mysterio eo quod sit magnum et supereminens; quoniam is qui inuisibilis est Deus Verbum, Uni- 5 genitus Patris, manifestavit se hominibus, in carne adparens pro communi omnium salute.' optime autem hoc in loco non dixit 'in homine' sed *in carne*, et quidem in superioribus euidenter dixerat quoniam *mediator Dei et hominum homo Christus Iesus*, eo quod hoc erat quod tunc dubie suscipiebatur, et hac de 10 causa ad ista uerba descendere est compulsus. nam illo in tem-

1 hoc non est dubium r   2 et om H   3 qui manifestus C   quod manifestum r
4 delectus C* r   dilectus H | ministerio r   5 super est eminens C*   10 suscipiebamus C H r

1. *h. e., indubium*] Chrys.: 'καὶ ὁμολ.' οὐ ζητούμενος ἀναμφίβολον γὰρ ἔστιν.

3. *qui manifestatus est*] Both our MSS. read *qui*, here and below (p. 136, l. 7), and use the masc. consistently throughout the context; and even Rab., who in the text has substituted "quod manifestum" [a fusion, perhaps, of the Vulg. "quod manifestatum" with the reading of C], betrays his author's text by retaining *qui* in the comm. (p. 136, l. 7), and by leaving *adsumptus* (p. 138, l. 17) unchanged. Thus the present translation goes to confirm the inference already drawn from the Gk. fragm. of Th. *de incarn.* xiii. (Migne, P. G. 66, 987), that Th. read *ὅς ἐφανερώθη*. At the same time too much weight must not be attached in this instance to our translator's testimony, since he may have been influenced in favour of *qui* by Jerome's authority [on Isa. liii. 11, "qui apparuit in carne;"] but whether as an exact quotation is open to doubt], or by local and contemporary usage; *qui* is the reading of Liberatus *brev.* 19 [cf. Tisch. *ad h. l.*], of whom see I. p. 1v.

If Th. read *ὅς*, he was in harmony with the Syriac versions (Scrivener, *Introd.* p. 555), but differed from both

Chrys. and Thdt., assuming that the present texts of their commentaries are correct. This however is doubtful, at least as regards Chrys., whose comm. as quoted in Cramer vi. 31 (1) omits *θεός*, although that word occurs in the catenist's own text, and (2) agrees as well with the reading *ὅς* or *ὁ* as with *θεός*. Nor is Thdt.'s exposition decisive in favour of *θεός* either *ad loc.* or in *quaest. ad Gen.* 82; in *Eramist.* i., however, he appears twice to quote the passage in the form *θεός ἐφανερώθη*.

5. *inuisibilis ... manifestatus*] Cf. I. p. 261, l. 18, note; and Thdt. *ad h. l.* (ἀόρατος ἔχων τὴν φύσιν δῆλος ἅπασι ἐνανθρωπήσας ἐγένετο) and *Eramist. l. c.* (ἀόρατος μὲν ἡ θεία φύσις, ὁρατὴ δὲ ἡ σὰρξ· καὶ διὰ τῆς ὁρατῆς ἡ ἀόρατος ἀφῆθη).

7. *non dixit 'in homine'*] Cf. II. p. 88, l. 6, note.

10. *eo quod hoc erat quod tunc, &c.*] I. e. the reality of our Lord's humanity. Comp. Th. on S. John i. 14: ἰδίωμα δὲ τῆς γραφῆς ἀπὸ τῆς σαρκὸς τὸν δῶν ἄνθρωπον καλεῖν. Here he is anxious to point out that the use of *σὰρξ* in reference to the *homo susceptus* is a protest against docetic error, not a concession to Apollinarianism.

pore contra pietatis doctrinam dogma Simonis magi pullulare uidebatur; quod dogma uniuersa ista quae uidentur ab opificatione Dei alienare temptabat. propter hoc etiam carnis dene-
 5 gabat factam fuisse adsumptionem; dicebat enim phantasmate solo dominum adparuisse in carne, ita ut non uideretur caro tali ratione honore et diligentia digna uideri, siquidem et inhabitatione diuina digna fuerit. deinde dicens *qui manifestatus est in carne* (quod de Deo dici iure uidebatur, nam illa erat diuinitas quae in carne Christi fuerat uisa), transit et ad illa quae de
 10 homine dici poterant, ut ampliore sermonum prosecutione confirmaret illud quod tunc uocabatur in dubium:

iustificatus in Spiritu.

euidens hoc quoniam ad deitatem nequaquam potest pertinere; humanae uero naturae euidenter potest aptari, qui et

1 siminus magis C* H r | pulurare C* 2 ob opificationem r 3 in
 (bef carnis) add C* H 5 sola CH: txt r 8 diuinitas erat H 9 causa (for
 uisa) H | ad om H 12 iustificatur C iustificatum est r 14 quae et H quia !

2. *ad opificationem Dei alienare, &c.*] Cf. Iren. i. 23 § 2: "Ennoiam degredi ad inferiora et generare angelos et potestates, a quibus et mundum hunc factum dixit." Hippol. vi. 18: ἐπίνοια μεγάλη, θήλεια, γεννώσα τὰ πάντα — *Opificatio* (= δημιουργία) is unknown to the lexicons, exc. from this translation.

3. *propter hoc etiam carnis, &c.*] That Simon represented the Incarnation and Passion as docetic, is stated by Iren. i. 23 § 3; the Greek has survived in Hippol. vi. 19: κακῶς γὰρ διοκούντων τῶν ἀγγέλων τὸν κόσμον διὰ τὸ φιλαρχεῖν αὐτούς, εἰς ἐπαρόρῳσιν ἐληλυθέναι αὐτὸν ἔφη...ὥς καὶ ἄνθρωπον φαίνεσθαι μὴ ὄντα ἄνθρωπον, καὶ παθεῖν δὲ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ δεδοκῆναι μὴ παθόντα. This is repeated by Thdt. *haer. fab.* i. 1.

5. *uideretur...uideri*] A singular instance of the laxity of our translator's Latin style.

8. *quod de Deo, &c.*] Cf. Thdt. *Eranist.* l. c.: ἀρροδίως τοίνυν ὁ θεῖος πρ. εἶπεν 'θεὸς ἐφανερῶθη ἐν σαρκί· δι' ἐκείνης γὰρ ἡ ἀθέλατος ἐπεφάνη φύσις.

And ad h.l.: ἐν σαρκὶ γὰρ τὴν βελαν ἔφη φανερωθῆναι φύσιν.

14. *humanae...accepit*] Cited by Lanfranc; see vv. 11.

humanae uero naturae, &c.] Manifestation could be fitly predicated of God the Word, justification only of the *homo susceptus* ("h. naturae.. qui," &c.). Cf. the fragm. of Th. *de incarn.* xiii. in Migne l.c. (= Sachau, pp. 53, 54): δεικναι καὶ ὡς ἐν πνεύματι λέγων αὐτόν, εἶπε ὡς πρὸ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας τὸν νόμον φυλάξαντα, εἶπε ὡς μετ' ἐκείνου τὴν τῆς χάριτος πολιτείαν τῇ τοῦ πνεύματος συνεργείᾳ μετὰ πολλῆς πληροῦντα τῆς ἀκριβείας. In what sense Th. understood *δικαιώθη* appears from a fragm. of his *liber ad baptizandos* (Migne, 1015): "Christum iustificatum et immaculatum factum uirtute s. Spiritus, sicut b. Paulus modo quidem dixit quod 'iustificatus est in Spiritu,' modo uero 'qui per aeternum Spiritum immaculatum se obtulit Deo;' comp. the important passage on our Lord's conflict with the flesh, printed by Lagarde, *anal. syrr.* p. 101 sq.

dimus, sed et in euangeliorum interpretatione identidem id demonstrauiamus.

adparuit angelis.

hoc est, 'perspicuus et angelis factus est'—hoc enim dicit 5 *adparuit*; ut ostendat quemadmodum magnitudo eius et angelis existeret mirabilis.

praedicatus in gentibus.

'adnuntiatus (inquit) est hominibus.' deinde, quod maius est :

creditus est in mundo.

10 nihil enim magnum erat quod praedicabatur secundum se, si non et fides auditorum subsecuta fuisset. hoc autem dicebat magnitudinis eius sufficientem probationem, eo quod homines qui in omnibus locis erant susciperent de eo fidem; qui numquam paterentur cum consensu credere de illis quae de 15 eo dicebantur, si non rebus ipsis de his quae dicebantur testimonium satisfactionem percepissent.

adsumptus in gloria.

dicit enim de illa adsumptione qua de hominibus adsumptus est. in ultimo autem illud posuit, quasi quia sufficiens esset ad 20 fidem eos inuitare, eo quod et angelis fuerit factus perspicuus, et hominibus praedicatus, fide sit ab illis susceptus. haec de Christo dicens, quasi quia et necessarie et cognosci et custodiri

1 identibus is (for identidem id) C uidentibus his Hr 7 praedicatum r
8 est inquit r 9 creditum Hr 11 adiutorum C* 14 de om r
16 satisfactione r 17 assumptus est r 22 quia om C* | necessariò r | cus-
todire CH: txi r

1. *et in euangeliorum interp.*] Cf. the fragments on Matt. xvi. 3, Joh. xi. 35, xx. 17 (Migne, 709 sq., 764 sq., 783).

4. *perspicuus et angelis*] Chrys.: ὥστε καὶ ἄγγελοι μεθ' ἡμῶν εἶδον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, πρότερον οὐχ ὁρῶντες. Thdt.: τῇρ γὰρ ἀδραστον τῆς θεότητος φύσιν οὐδὲ ἐκείνων ἐῶρων, σαρκωθέντα δὲ ἐθεόσωστο [cf. however the suggestive fragm. of Clem. Alex. preserved by Oec.: ἀφ' ὧν ἀγγέλους οὐχ ὡς τοῖς ἀνθρώποις]. "Perspicuus...est" is cited by Lanfranc.

14. *numq. pat.*] οὐκ ἂν ἐτόλμησαν (?).

15. *testimonium satisfactionem*] "Unless they had recognized in the actual facts a body of evidence which served as a security for the truth of what they were called to believe." Or *uel* may have fallen out between the words; cf. L p. xxxvi.

18. *de illa adsumptione*] On the two-fold use of ἀνάληψις see Suicer, s.v.

19. *in ultimo, &c.*] Thdt.: τοῦτο γε- γένηται μὲν πρὸ τοῦ κηρύγματος· τελευ- ταῖον δὲ αὐτὸ τέθεικεν, διδάσκων ὡς εἰκότως ἐπιστεύθῃ τὸ κήρυγμα.

debeant, nec a ueritate dimoueri, si tamen firma et non absolute horum confessio apud fideles permanserit. adiecit et aliud :

Spiritus autem manifeste dicit quoniam in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, adtendentes spiritibus erroris et doctrinis daemoniorum in hypocrisin mendaci[loqu]orum, cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere a cibis. 5

euidens quidem quoniam haec dicit beatus Paulus non quia tunc iam apud aliquos coeperant ista profiteri, sed quod postea ista erant ab hominibus principium sumptura. nam et ista 10 eo Spiritu cognouisse designauit, et quod in nouissimis temporibus sint futura pronuntiauit. †coniunxit uero ea illis sermonibus quae de Christo fuerant dicta, non absolute, sed quoniam illos ipsos sciebat tales esse futuros qui et nuptias et escas erant adempturi, simul negantes et quod suscepta fuerit caro a Deo 15 Verbo ; optime ergo ea cum illis complexus est*, ut uideretur insistere ex utroque latere quasi aduersus unum propositum. nam et Manichaeos et Marcionistas et eos qui de Valentiniana sunt

ἐπισυνήψεν ταῦτα τοῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγοις, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς αὐτοὺς ἠπίστατο ἔσεσθαι τοὺς περὶ τε γάμων 20 καὶ βρωμάτων ἐκεῖνα ἀναιροῦντας, καὶ τὸ ἀνειληφθαι σάρκα παρὰ τοῦ θεοῦ λόγου μέλλοντας ἀναιρεῖν, εἰκότως αὐτὰ ἐκεῖνοις συνέπλεξεν.

1 absolute *H* 2 adiecit et aliud *om r* 3 dat (*for* dicit) *C* H*
 4 discedent *C** 5 doctoris *C** | hipocrisint (*sic*) *C* hypocrisi *r* | mendaciorum
CH loquentium mendacium *r* 6 suam *om r* 7 et reliqua (*qst* cibis) *add*
CH et cetera *r* 8 et uidens (*for* euidens) *C** 12 ex (*for* ea) *H* 18
 Marcianistas *CH* | Valentiniani *CH r* 19 sq. Coisl. 204, f. 201 b [Cr. vii. 32]
 ἐπισυνήψεν, κ.τ.λ. 22 λόγον *Cr.*

1. *dimoueri*] Sc. debeat [Timotheus].

5. *mendaci[loqu]orum*] *Mendaciorum* (see vv. 11.) is probably a copyist's error for *mendaciloquorum*, which I have restored from the *O. L.* The Vulg. has "loquentium mendacium." On *cauteriatam*, see Rösensch, *Italia*, p. 145.

8. *non quia tunc, &c.*] Chrys. : οὐ περὶ Ἰουδαίων λέγει ταῦτα· πῶς γὰρ τὸ 'ἐν ὑστέροις καιροῖς;' *Prof.*, passive.

11. *eo Spiritu*] *For. leg. et Spiritu*;

unless *eo* represents the article (Rösensch, *Italia*, p. 423).

12. *coniunxit non absolute*] The *dé* of c. iv. 1. links this prophecy to the *locus classicus* on the Incarnation which has just preceded. "There is a close connexion between the denial of the Incarnation and the false asceticism which the Apostle foresees."

18. *Manichaeos*] Cf. i. p. 5, l. 11, note. Chrys. *ad h. l.*: περὶ Μανιχαίων

haeresi et omnes qui eiusmodi sunt, similiter quis perspiciet et nuptias dampnare et escarum usum quasi inhonestum criminare; et quod adnitantur ostendere carnem a Domino non fuisse susceptam. intendendum uero quemadmodum amarissime mem-
 5 ratus eorum, et ut uehementer instituat de illis qui ista docere in nouissimis temporibus incipient, spirituum alienorum seductiones eas esse dicens, et 'doctrinas daemoniorum' uocans illas; sic grauem horum professionem esse existimabat. bene autem quoniam dixit *hypocrisin* mendacium. omnes isti Christianos
 10 se esse simulant et doctrina sua maiorem se tenere promittunt castitatem, multum uero pietatis contraria eos qui sibi obtemperant de Christo docere adnituntur; omnia uero illa quae luxuriae sunt plena, quae et omnem in se continent prauitatem, ipsi inter se agere cum omni properant sollicitudine. quae
 15 inprimis ad plenum silere uidentur; atubi uero per illam quam ineunt simulationem aliquem instanter suaderi sibi per omnia fecerunt, tunc illa sermonibus quibusdam adducunt ad medium, suadentes ut illa peragant quasi pietatis opera perficientes quae omnis sunt spurcitiae plena. et hoc inueniet quis si illa omnia

1 quos perspicit *C (corr)* 2 criminari *C (corr) r* 6 malignorum (*for alien.*) *r* 9 in hypocrisi mendaciorum *C (corr)* in hypocrisi loquentium mendacium
r | nam (*def omnes*) *add r* 11 pietati *C (corr)* 12 adnititur *C* H* 14
 agere (*ast inter se*) *om C* | omnia *H* 15 adubi *C* H* | ad illam quae *H* 17
 fecerint *C (corr)* | in (*for ad*) *r* 19 omni (*for omnis*) *C* H r*

καὶ Ἐγκρατιῶν καὶ Μαρκιανιστῶν καὶ παν-
 τὸς αὐτῶν τοῦ ἐργαστηρίου ταῦτά φησιν.
 Ambrstr.: "doctrina.....quae nunc in Marcionitis, quamvis paene defecerint,... aut maxime in Manichaeis denotatur; hi enim et Christum natum negant et nuptias prohibent et abstinendum a cibis tradunt."

Marcionistas] "Marcionitae" is the form used by Tertullian (*de praescr.* 29, *adu. Marc.* 8), Cyprian (*ep.* 73 § 4), Ambrstr. (l.c.); "Marcionistae" (Μαρκιανιστής, Hippol. *phil.* vii. 31) is found in the jurists. *Marcianistas*, *Valentiniani*, are both perhaps errors of transcription; *Μαρκιανιστῶν* appears, however, as a *varia lectio* in Chrys. l.c.

1. et nuptias dampnare, &c.] Cf.

Ambrstr. *ad h. l.*, cited in the last note. As to Marcion, comp. Tert. *adu. Marc.* 1: "nuptias abstulit;" *de ieiun.* 15: "[apostolus] reprobatur illos qui iubeant cibis abstinere, sed de prouidentia Spiritus sancti praedamnans iam haereticos perpetuam abstinentiam praecepturos ad destruenda et despicienda opera Creatoris, quales inueniam apud Marcionem;" *de carne Chr.* 1: "[Marcion], ut carnem Christi negaret, negauit etiam natiuitatem." Hippol. *phil.* vii. 30: *φέρε δὲ, ὃ Μαρκίων...καὶ λῦεις γαμεῖν, τεκνοῦν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων.*

9. omnes isti Christianos, &c.] Thdt.: τὸ δὲ 'ἐν ὑποκρίσει ψ.' τέθεικεν, ἐπειδὴ τὴν χριστιανικὴν αὐτοῖς ἐπιθέτες προσηγορίαν ἀντικρυσ ἐναντία διδάσκουσιν.

quae praedicta sunt cautissime considerare uoluerit, licet non facile possint deprehendi, eo quod latere plurimos super talibus operibus adnituntur. consequenter autem adiecit: *cauteriatam habentium suam ipsorum conscientiam*; qui enim de castitate se disputare simulant, omnem spurcitiam in se perpetrare inueniuntur. 5 euidens quoniam talia facientes non integram possunt habere conscientiam; contraria enim specie suorum sermonum sibi ipsi conscii sunt, quae et in se exercent et alios docent. euidens autem quod dixit: *prohibentium nubere, abstinere a cibis*, [non] ostendens quoniam non nubere aut non sumere escas 10 crimine dignum est, sed quod lege ista prohibere adnitantur; ex arbitrio enim continere se aliquem ab istis non est inconueniens. nam prohibere de his necessitatis est potius, non propositi, quod similiter dicere non potest, quoniam ubi propositum est, ibi continentia; ista uero euidens execratio est. notandum 15 uero est in eo quod dixit *abstinere a cibis*, sicuti et in praefatione notauimus, eo quod nullam diligentiam eloquentiae faciat, multa dicens imperfecte. nam et hoc in loco quod dixit *prohibentium*, quasi per necessitatem illud fieri accipiens, sequen-

4 habentes *H* | se disputare *om r* 6 euid. est *r* | integra *H* 7 conscientiam (*apt* habere) *om C* H* | serm. suor. *H** 9 euid. a. est *H* 10 non (*r*)
om CHr 16 imperfectione (*for* in praefat.) *C* imperfectione *H* imperfectionem *r*

2. *super talibus op.*] Cf. I. p. 42, l. 4, note.

4. *qui enim...inueniuntur*] Cited by Lanfranc.

7. *contraria e. specie, &c.*] *Specie* is apparently a gen. (= *speciei*, cf. *supra*, p. 115, l. 3, note; or *speciae*, cf. *De Vit.*, s. v.). *Contraria sibi ipsi [ipsis?] conscii* = *ἐναντία συνειδότες ἑαυτοῖς*. Cf. Chrys.: τὸ δὲ συνειδὸς κεκαυτηριασμένοι, τούτῳ πωροῦ ὄντες βλου. Thdt. brings out the point of the metaphor; 'κεκαυτ.' δὲ κέκληκεν, τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀναληψίαν διδάσκων (cf. I. p. 172, l. 5, note).

10. *non ostendens, &c.*] See vv. 11.; and cf. Thdt.: οὐδὲ γὰρ τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν διαβάλλει, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαζόντων νόμων ταῦτα μετείναι κατηγορεῖ.

12. *ex arbitrio*] Cf. *supra*, pp. 104, 105.

13. *prohibere de his*] The lexx. cite an ex. of this construction from Lucilius.

15. *euidens execratio est*] 'A prohibition of this kind amounts to an anathema, such as Saul's (1 Sam. xiv. 24), or that of the conspirators (Acts xxiii. 12) who ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοῖς, λέγοντες μήτε φαγεῖν μήτε πνεῖν.' Perhaps however *execratio* merely represents some such word as ἀπαγόρευσις, and the meaning is: 'in such a case no choice is left; there can be no exercise of προαίρεσις, and therefore no virtue in the act of abstaining.'

16. *in praefatione*] Cf. *supra*, p. 70, l. 14 sq.

19. *quasi per necessitatem, &c.*] Th. means that as κωλύστων involves the idea of compulsion, the Ap. carries on this

tiam dictorum reliquit imperfectam, quasi quia hinc possit etiam illud cognosci quoniam incusat eos qui cogunt abstinere a cibis. deinde dicens eam sententiam quam et accusat quia in ultimo erit apud homines, adicit probationem quod non conuenienter
5 ista proponant :

quae Deus creauit ad fruitionem cum gratiarum actione.

nam et ualde inconueniens erat, Deum illa ad hoc facientem, lege ab eorum usu homines prohibere. necessario uero adiecit, *cum gratiarum actione* dicens, ita ut et modum adiciens esse
10 uideatur ipsius usus secundum quem facta sunt, sufficienter comprobans prauitatem prohibentium. si enim gratias agere Deo bonum pro escis, impium est incusare eas, nullam de cetero gratiarum actionem subrelinquentes illis qui ita eas sibi tributas esse existimant. nam is qui ad hoc facta illa a Deo confitetur,
15 licet contineat se suo proposito, tamen cognoscit quod conueniat de illis Deo gratias agere. et arbitrio eorum prauitatem latius subplicans, adiecit :

fidelibus et qui cognouerunt ueritatem.

non dixit absolute 'hominibus,' et quidem omnibus hominibus
20 similiter usus escarum propositum esse uidetur, eo quod ita eos uniuersitatis fecerit Deus ; sed ut maiorem ostendat prauitatem eorum qui ita de escis sentiunt, siquidem et alia dicere usurpant de illis quorum uel maxime usus omnibus uidetur esse

1 quae (for quia) C* H quod C (corr) : om r 2 quo (for quoniam) r
3 etiam (for eam) r | incusat C (corr) 6 ad percipiendum (for ad fruit.) r
9 modus adiectus (for modum adiciens) r 10 quae (for quem) r 11 est
(aft enim) add C 12 est om C | incausare C* | nullum r 13 subrelinquentes
C* 16 arbitrii C (corr) r 17 explicans r | et (aft subpl.) add CH: txt r
19 et quidem, hominibus (2°) om r 20 de usu (for usus) r | propositus C (corr)
23 de illis usurpant H

idea into the next clause, neglecting the negative form in which it had been expressed. It is interesting to compare the remark of Oec.: οὐκ ἔστιν.....παρόραμα ἀποστολικόν, ἀλλὰ καὶ ὁρθῶς εἰς τὴν Ἀπολίδα συνήθειαν διαπεφρασμένον.

6. *quae...ad fruitionem*] & (sc. βρώματα) εἰς μετέληψιν. O. L. and Vulg., "quos (sc. cibos)...ad percipiendum."

7. *Deum...facientem*] For other instances of this acc. abs. cf. 1. p. 153,

l. 15, note. Here I retain the irregularity in the text, since it is presented both by the MSS. and by Rabanus.

17. *subplicans*] In this sense apparently without example; the translator seems to have used it to represent ὑποπλέξας, ὑποπλέων or the like.

18. *et qui*] So Clarom.; O. L. generally and Vulg., "et his [s. iis] qui."

22. *alia dicere*] For. leg. talia. De illis, &c., i. e. de fidelibus ; since Th. is

et necessarius et aptus. accusat uero eos grauius, adiciens *cum gratiarum actione*, nam ideo factae sunt escae ut cum gratiarum actione unusquisque eas insumat, etenim iustum est eos qui fruuntur illas, gratias agere ei qui eas largire dignatus est. sed hoc non de omnibus dicit, sed de solis fidelibus loquitur; nam infideles nec gratiarum actionem reddere sciunt. itaque etsi pro ratione opificationis in commune omnibus usus escarum propositus esse uidetur, sed ut oportet conuenienter fieri fidelibus magis uidetur posse aptari. multam ergo prauitatem eorum per hoc ostendit qui cum gratias agere deberent pro largita sibi requie, utrum insumant eas utrum se ab eis contineant, utpote fideles, e contrario incusant escas quod non sint bene factae et usum earum lege adnituntur abdicare. deinde dicens quia a Deo factae sunt, consequenter adiecit:

quia omnis creatura Dei bona, et nihil reiciendum. 15

'quemadmodum (inquit) incusatione dignum possit uideri illud, a Deo factum?' bene autem illud generaliter dixit, quoniam *omnis creatura Dei bona est, et nihil est reiciendum*. omnia autem utilia sunt; itaque et illa quae in usum escae data sunt non sunt reicienda, sed potius recipienda, eo quod a Deo sint ad hoc facta. adiecit autem iterum et modum secundum quem oportet eosdem escas insumere:

quoniam cum gratiarum actione percipitur.

deinde adiecit et quod ex illis lucrum possit adnasci:

sanctificatur autem per uerbum Dei et orationem. 25

'nam insumptio escarum, quando cum gratiarum efficitur

1 adiciens <i>H</i>	4 illis <i>C r</i> largiri <i>C (corr) r</i>	6 actionum <i>C*</i> actione <i>H</i>
7 opificationes <i>C*</i>	8 fieri conu. <i>H</i>	11 require <i>C H</i> : <i>txt r</i>
(<i>def</i> quod) <i>add r</i>	13 adnitantur <i>C* H r</i>	15 quoniam (<i>for</i> quia) <i>r</i> reicientem
<i>C*</i> reicientem <i>H</i>	16 non (<i>def</i> possit) <i>add r</i>	17 illud enim <i>C</i> illud quod
<i>r</i> est (<i>qst</i> factum) <i>add C r</i> generaliter illud <i>r</i>	18 est (<i>qst</i> nihil) om <i>r</i> reicientem	
dum <i>C*</i>	22 eadem <i>r</i>	23 quod (<i>for</i> quoniam) <i>C (corr) r</i>
26 in sumptione <i>C r</i>	24 adiecit <i>r</i>	

explaining why S. Paul wrote τοῖς πιστοῖς rather than τοῖς πιστοῖς. Cf. *infra*, l. 9.

4. *largire*] Cf. *largita* (l. 11). Rösensch, *Nala*, p. 300.

11. *requie*] See vv. 11., and cf. 1. p. 250, l. 5, note. For this meaning of *requies*, comp. our "refreshment" = food.

25. *sanctificatur autem*] Latin versions, "s. enim;" and so the Gk.

actione, iam non communem escam facit participare, sed sanctam; in eo etenim dum gratiae aguntur Deo, etiam escae sanctificantur.' sic ad dogmaticos egressus sermones, ad confirmationem ueritatis illos interserens quorum et *firmamentum* 5 ecclesiam esse adseruit; dicens autem illa uel maxime quae tunc dici oporterent pro commotis tunc quaestionibus, ita ut Timotheus frequentem de his doctrinam faceret ad fideles, adicit:

haec proponens fratribus, bonus eris minister Iesu Christi.

- 10 'eris (inquit) minister Christi probabilis, si haec cum sollicitudine eos qui fide nobis iuncti sunt docueris.' et ostendens quia et ipsi utilis sit huiusmodi sollicitudo:

enutritus (inquit) uerbis fidei et bonae doctrinae quam subsecutus es.

- 15 'proficiet (inquit) hoc et tibi in melius; nam dum cum debita sollicitudine docere alios illa quae fidei sunt adniteris, maiorem firmitatem ipse eorum adquiris, quasi qui et adsidua meditatione nutriaris.' illis ostendere uolens quod aptum sit illi ut adsidue alios doceat; adiciens *quam subsecutus es*, hoc est, 'quae 20 frequenter et audisti et didicisti semper mecum degens, haec

1 participari C (corr) 5 dixitque (for dicens autem) r 6 maxime (aft tunc) add r 7 frequenter r 8 ideo illum his uerbis admonet (for adicit) r 9 Chr. I. r 11 simul (aft ost.) add r 12 quae (for quia) C* quod C (corr) que H | ipsa C | huiusmodi om H 13 assequutus r 15 necdum (for nam d.) C* nam nudum H nam quando r: txt C (corr) l | cum om l 16 illa om H 19 quod secutus est quasi diceret haec quae (for adiciens...hoc est) r | haec quae C

1. *iam non communem, &c.*] Chrys.: *el kal γένοιτο κοινόν, ἀλλ' ἔχεις τὸ φάρμακον σφράγισον, εὐχαρίστησον, δόξασον τὸν θεόν, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἀπέστη.*

4. *interserens*] Cf. *supra*, p. 134, l. 7.

6. *comm. tunc quaestionibus*] Such questions had already been raised (cf. p. 136, l. 1 sq.), although the form which they were afterwards to assume (p. 139, l. 8 sq., notes) had not yet manifested itself.

11. *qui fide nobis iuncti sunt*] τοὺς

ἁποστόλους (cf. Thdt.).

13. *subsecutus*] Cf. *infra*, l. 19. So Clarom.; Vulg., "adsecutus."

17. *medit. nutriaris*] Chrys.: *ἐν τρεφόμενος, τούτεστιν, μαρτυρούμενος· συνεχῶς τὰ αὐτὰ στρέφων, διὰ τὰ αὐτὰ μελετῶν.* Comp. the English Collect for the second Sunday in Advent.

20. *meum degens*] Pelagius looks further back: "quia ab infantia sacris litteris...fuerat eruditus." Cf. Peshito:

ἡνὶ ἐκ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐκκλησίας

iustum est te docere et alios.' exhortans uero eum in hisce dictis sufficienter ut doctrinae immineat cum omni sollicitudine, dehortatur eum pariter ne illis quae contraria sunt uel leuiter intendant, dicens :

profanas autem et aniles fabulas deuita.

5

hoc uel maxime prae ceteris commodo dictum est ab apostolo. si igitur quis libris apocryphis intendere uoluerit, illis quos habere uidentur illi qui ista dogmata profitentur, nomine quidem beatissimorum editos apostolorum, daemoniacorum uero hominum conscriptione repletos, perspiciet dictorum Pauli com- 10 moditatem. ita autem et omnes profani sunt sermones illi et aniles fabulae quae in hisdem libris inseruntur; immo et a fabulis anilibus plus sunt execrabiliores, spurcitiis enim et immunditiis continent quae nec aures hominum sustinere potuerunt. haec uero super dehonationem illorum quae ab aduersariis confincta 15 sunt commode dicens, et consequenter praecedentibus adiecit iterum :

1 docere te *H*   2 immineant *C* Hr*   4 intendant (*om* dicens) *r*   5
ineptas (*for* prof.) *r*   6 quomodo (*for* comm.) *H*   7 apocrisin *C**
apocrysin *H* | illos *C r*   9 apost. ed. *H*   12 illis (*for* hisdem) *r*   13 ani-
malibus (*for* anil.) *C H* | execrabiliores *C** execrabiles *H r*   15 conficta *H r*
16 et *om C* (*corr*)

5. *profanas*] So O. L.; Vulg., "ineptas."

6. *commodo*] = commode; see lexx.

7. *libris apocryphis*] The reference is not to such Gnostic works as the 'Ἀπόφασις μεγάλη or the Πίστις σοφία, but (as the sequel shews) to their spurious Gospels, Acts, and Apocalypses; cf. Euseb. *H. E.* III. 26; τὰς ὀνόματι τῶν ἀποστόλων πρὸς τῶν αἰρετικῶν προφερομένας [γραφάς], ἥτοι ὡς Πέτρου καὶ Θωμᾶ καὶ Μαθθαί, ἡ καὶ τινων παρὰ τούτους ἄλλων εὐαγγελία περιεχούσας, ὡς Ἀνδρέου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων πράξεις, IV. 23: καὶ περὶ τῶν λεγομένων δὲ 'ἀποκρύφων' διαλαμβάνων [Ἠγήσιππος], ἐπὶ τῶν αὐτοῦ χρόνων πρὸς τινων αἰρετικῶν ἀναπεπλάσθαι τινὰ τούτων ιστορεῖ. The subject has been abundantly illustrated by Prof. Lipsius in the *Dict. of Chr. Biogr.*

[articles *Acts* (*apocryphal*), *Apocalypses*, *Gospels* (*apocryphal*)].

Chrys. regards the γραῶδεις μύθους as τὰς Ἰουδαίων παρατηρήσεις, and is followed by Thdt., who explains that he means οὐ τὸν νόμον, ἀλλὰ τὴν ἐψευσμένην ἐρμηνείαν τοῦ νόμου καὶ τὴν ἀκαιρῶν αὐτοῦ φυλακὴν. Oec. repeats these views, but adds, perhaps with reference to Th.: ἡ καὶ περὶ ἐλληνικῶν καὶ αἰρετικῶν φληαριῶν ταῦτα λέγει.

12. *a fab. anil. plus sunt execr.*] Cf. Rönsch, *Itala*, pp. 279, 452.

15. *super dehonationem*] = ἐπὶ ἀτιμίᾳ. For the word cf. Paucker, *subrel. add. lexx. lat.* *Prachonoratio* occurs above (I. p. 110, l. 9), and *de honorare* is found in Salvian (Rönsch, p. 203).

confincta] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 295.

exerce teipsum ad pietatem.

et in prioribus dicens quoniam 'doce ista cum debita sollicitudine; adiuuabit autem frequens eorum meditatio non solum eos, sed et te.' et quia interiecit illa in illis sermonibus quos in
5 dehortationem aduersariorum fecerat, ad illa ipsa rediit. bene uero exercitationem pietatis diligentiam dixit esse doctrinae, quae alios ita instruere deproperat ita ut sit exercitatio pietatis ei qui pietatis exequitur opera. 'exercitationem' uero dicit ut alios cum omni diligentia ista instruat; frequens autem meditatio
10 pietatis laborem solet exercere. et quoniam exercitationem illam quasi ad corporalem agonem dixit, ex comparatione illius ostendit istius differentiam:

corporalis (inquit) exercitatio ad modicum est utilis; pietas uero ad omnia est utilis, promissiones habens uitae praesentis et
15 *futurae.*

'qui enim in agone sunt corporali et ad hoc seipsos exercent usque in praesentem uitam, inde solent habere solatium. nam pietatis agon et istius exercitatio ex multis partibus nobis magnum praebet iumentum, promittens nobis in futuro
20 saeculo magna praebere; nam secundum praesentem uitam

2 in deterioribus C* in posterioribus C (corr) de interioribus H: txt r 3 adiuuauit H 5 reddidit C 7 qua r 10 labore C* Hr | exerceri r
12 illius (for istius) r 13 nam corp. (for corp. inquit) r | est om C* 13, 14 utilis est r 14 autem (for uero) Cr 19 adiumentum C (corr) iuuamentum r | promittent C* H promittitque r

2. in prioribus] I.e. on v. 6. Rab. seems to have here preserved the true reading, unless it be thought that the variants point rather to in superioribus.

5. bene uero exercit., &c.] I.e. γύμναζε takes up the thread of ταῦτα ὑποτιθέμενος (v. 6), the 'exercise' recommended being that of careful and diligent teaching, accompanied by a consistent life. Sound teaching implies much preparatory labour, and hence it is styled by the Ap. a γυμνασία.

Chrys. and Thdt. think only of the teacher's life—γ. σεαυτὸν ... πρὸς βίον

καθαρόν (Chrys.); εὐσεβείας δὲ γυμνασίαν ἐκάλεσεν τὸν ἐπαινούμενον βίον· ἡ πολιτεία γὰρ τοῖς ἀγῶσιν ἀρμόττει (Thdt.).

12. istius differentiam] 'The superiority of spiritual exercise over corporeal;' cf. Chrys.: ἀπὸ συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν ταύτης δηλῶν.

14. praesentis] So Ambrstr.; Vulg., "quae nunc est."

18. agon] See I. p. 113, l. 8, note.

19. iumentum] = iuuamentum. The shorter form, though perhaps without example in the uncompounded noun, occurs here in both our MSS. *prima manu*.

conferre nobis non minima potest.' nam quod dixit 'uitam praesentem,' sic dicit quod pii, si etiam aliquando necessitatem sustinuerunt, plurimum iuuamen etiam secundum praesentem uitam adsequuntur. et dictum suum confirmans adiecit:

fidele uerbum et omni acceptione dignum.

5

hoc est, uera haec dixit quae nullam dubitationem suscipere poterant, eo quod pietas suis sectatoribus multorum bonorum largitatem praestare uidetur. et post confirmationem suorum dictorum iterum ad sequentiam exhortationis suae conuertitur:

in hoc (inquit) laboramus et exprobramur, quoniam sperauimus in Deum uiuum, qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium.

'itaque cum pietas multa bona possit prouidere, nec mirum est nos qui credimus Deo semper extanti pro eo et laborare et exprobrari pro quo et pati optimum est, eo quod scit omnes saluare sua bonitate; fidelibus uero ob alacritatem animae eorum etiam multas scit praestare mercedes.' et quoniam per omnia ostendit necessarium esse horum studium et ut exerceantur ad pietatem ceteros docentes, resumit praepositam exhortationem, adiciens:

20

praecipe haec et doce.

non absolute posuit *praecipe*, sed quod conueniat eum in-

1 quod uero (for nam quod) r 2 dixit r | si pii r 4 et...adiecit
om r 5 fidelis sermo, dignus r 9 et ait (aft conuertitur) add r 10 in-
quit om r | maledicimur (for exprobr.) r | quia (for quoniam) Cr 14 pro
ea Hr 15 pro quod CH | bonum (for opt.) H 17 ost. per omnia H
18 est (for esse) CHr | et om C (corr) 19 resumens C (corr) | propositam H
20 adicit C et ad. r

5. *fidele uerbum*] O. L. and Vulg., "fidelis sermo." Cf. II. p. 79, l. 12, note.

6. *h. e. uera haec dixit*] Cf. II. p. 79, l. 17, note. Th. here applies the formula to the preceding words. Cf. Thpht.: ποῖος λόγος; ὅτι καὶ ἐν ταῦθα καὶ ἐκεῖ ἡ εὐσέβεια ὡφελεῖ.

10. *exprobramur*] So Cod. Boerner; Vulg., "maledicimur." Th., it will be observed, read οὐκ ἐδιδόμεθα, not ἀγνοῦ-

όμεθα (cf. *infra*, l. 15). *Sperauimus* (ἐλπίζαμεν), so Vig. Taps.; O. L. generally and Vulg., "speramus."

14. *Deo semper extanti*] τῷ θεῷ ὄντι, τῷ αἰδῶνι. Thdt.: ἀτὸς γὰρ θεὸς ἀγνοοῦται τοῖς ἀθλοῦσιν.

19. *resumit praep. exh.*] I.e. παράγ-γελλε takes up γύμναζε, as γ. had succeeded to ὑποτιθέμενος. (Cf. *supra*, p. 146, l. 5, note.)

21. *non absolute p. 'praecipe'*] 'Not

stanter insistere, si quando res ipsa eum id facere compellerit. deinde quia iuuenis erat, et uidebatur aetas ipsa a plurimis contempti, adiecit :

nemo iuuentutem tuam contempnat.

- 5 'noli autem propter aetatem pusillanimis esse, neque caueas quin cum auctoritate doceas, eo quod ad hoc sis in iuuentute electus.' admirabilis uere est adiectio quam adiecit, dicens :

sed forma esto fidelium in uerbo, in conuersatione, in caritate, in fide, in castitate.

- 10 'ad aetatem (inquit) tuam noli respicere, diligentiam uero adhibe horum, ut dicas et agas illa quae dici oportent, quo secundum ut condecens est conuersentur; ut caritatem eam quae erga omnes est teneant, ut firmi sint in fide, ut pudicitiae diligentiam adhibeant; ita ut et ipse formam te praebeas fide-
15 libus pro quibus uitam regis tuam, instruens quemadmodum conueniat conuersari, ita ut ex ipsis actibus tuis testimonium uitae tuae hisdem praebeas. noli doctrinae dignitatem aetate dimittere tua; cum fiducia uero omnia dicere properato.' deinde ex generalitate eum exhortans de his quae ei conueniunt,
20 adicit :

usque dum ueniens, intende lectioni, [exhortationi,] doctrinae.

'et sollicitudinem impende erga lectiones, ut discere possis

2 aetas C*   4 adolescentiam r   5 idem [id est ?] (bef noli) add r
| pro pietate (for propter aetatem) H | pauas (for caueas) C (corr)   7 uero
8 exemplum (for forma) r   11 oporteat C (corr) | quae (for quo) H | ut
secundum quod decet conu. r   17 illis (for hisdem) r | dign. doctr. r | aetatem
d. tuam C* propter aet. &c. C (corr)   aetate d. tuam H: txt r   21 ueniam C
(corr) | exhort. om C H

as applicable to all cases : ' cf. Chrys.:
τῶν πραγμάτων τὰ μὲν διδασκαλίας δεῖται,
τὰ δὲ ἐπιταγῆς, κ.τ.λ.

1. *compelleri*] I print this form in obedience to the MSS., confirmed by Rabanus. For a list of somewhat analogous irregularities see Rönisch, *Itala*, p. 286 sq.

4. *iuuentutem*] So O. L. generally; Vulg., "adolescentiam."

6. *in iuuentute electus*] Cf. *supra*, p. 111.

8. *forma*] So O. L.; Vulg., "exemplum."

17. *noli doctrinae, &c.*] "Let not thy youth disparage thy teaching."

21. *usque dum ueniens*] Sc. *sum*, an ellipse remarkably common in this translation; O. L. and Vulg., "dum uenio." *Intende*, Vulg., "attende," and so again in v. 16. *Exhortationi* has in the text dropt out of the MSS., probably through *homoeoteleuton*; it occurs in the comm. (p. 149, l. 2).

quae te et facere et alios docere conueniat; ut assiduitate lectionum teipsum instruens, insistere possis doctrinae et exhortationi.' †dicit enim ['doctrinam'] absolute narrationem; 'exhortationem' uero siue 'consolationem,' illam commonitionem quae ex aliquibus accidentibus fieri solet, quam interdum 5 et in communi facere est necesse, uel maxime cum in illam narrationem inciderimus quam singulis exponere res ipsa compellat.* permanere uero doctrinae et exhortationi diligenti suadens placabilitate, adicit:

noli negligere gratiam quae in te est.

10

nam et sufficienter poterat eum persuadere ut cum sollicitudine doctrinae opus impleret, eo quod ad diuinam donationem ab hac ipsa causa dignus fuerit adsequi. unde et mirum probate datum ipsum augere cupiens, ut magis magisque eum adhortaretur, adicit:

15

quae data est tibi per prophetiam cum inpositione manus presbyterii.

'nam et donum diuinum propter hoc adsecutus es, per reue-

'διδασκαλίαν' φησιν τὴν ἀπόλυτον ἐξήγησιν, 'παράκλησιν' δὲ τὴν ἀπὸ τινῶν συμβεβηκότων νοουθεσίαν τε καὶ ὑπόμνησιν, ἣν 20 ἐνίοτε μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ κοινού γίνεσθαι ἀνάγκη, μάλιστα δὲ καὶ ἐν ταῖς πρὸς τὸν καθ' ἓνα διαλέξεσιν.

2 lectionem *r* 3 dicit e. abs. narr. non exort. uero siue cons. illam commonitione (*corr* commonitionum) *C* dicit e. abs. narr. non exort. si uero cons. illam commonitionem *H* non dicit e. abs. narr. sed exhort. siue collationem illam commonitionem *r*: cf. *g* and *note* 5 accedentibus *C** *r* 6 illa (*om* in) *C** illam *r* 11 ei *r* 12 implere *C** 13 amplius (*for* mir. prob.) *r* 15 adhortare *H* 16 impositioni *H* 19 sq. Coisl. 204, f. 203 a [Cr. vii. 36, Fr. 153] θεδωρος. διδασκαλίαν, κ.τ.λ.

3. *dicit enim doctrinam*, &c.] The MSS. are in confusion, owing to the omission of *exhortationi* in the text. I have endeavoured to restore the sentence from the Gk., which has fortunately survived.

absolute] I. q. *absolutam* (see Gk.), 'general, without reference to the circumstances of the individuals addressed.' Cf. Thdt.: παράκλησις δὲ διδασκαλίας διαφέρει τῷ τὴν μὲν διδασκαλίαν ἀκολούτως [ἀπολύτως?] διάφορα προσφέρειν

παιδεύματα· τὴν δὲ παράκλησιν ἢ τοὺς ἀθυμούντας ψυχαγωγεῖν ἢ τοὺς ὀργιζομένους ταῖς συμβουλαῖς μεταβάλλειν.

8. *permanere...doctrinae*] = ἐπιμένειν τῇ διδασκαλίᾳ. The Latin construction is used *infra*, v. 16. *Placabilitate* = ἡπιώς?

16. *manus*] The Latin versions have *manuum*, in accordance with the Gk.

18. *per reuelationem*] Cf. II. p. 82, l. 11, note.

lationem illud accipiens perque inpositionem manuum plurimorum et hoc non uilissimorum, qui in tua ordinatione ipsi gratiae uisi sunt ministrasse. itaque omni ex parte non est cautum tibi ut neglegas illa quae tibi sunt iniuncta, siue propter
 5 reuelationem cum qua adsecutus es, siue ob dignationem eorum qui ob hoc ipsum ministrantes manus tibi inposuerunt.' *presbyterii* uero hoc in loco non eos nunc nominauit qui nunc nominantur presbyteri—nec autem res admittebat istos manus inponere ad ordinationem ipsius functionis; sed †apostolorum
 10 dicit conuentum qui aderat apostolo Paulo et cum eo manus inponebant in eius ordinationem. 'presbyterium' autem illud nominauit contemplatione honoris. ista uero consuetudine etiam nunc agunt usque huc, ut in episcoporum ordinatione non unus sed plurimi et huiusmodi ordinationem impleant.* deinde et
 15 persistens in praeibendo consilio adicit :

τὸν τῶν ἀποστόλων σύλλογον φησίν, οἱ συνήεσάν τε αὐτῷ καὶ συνεφίηποντο ὡς εἰκὸς ποιουμένῳ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν, 'πρεσβυτέριον' αὐτὸ ὀνομάσας ἀπὸ τοῦ ἐντίμου. τοῦτο δὲ καὶ νῦν ἔθος ἐν ταῖς τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι προβολαῖς, τὸ μὴ ὑφ' ἑνός, ἀλλ' 20 ὑπὸ πλείονων τὰς τοιαύτας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ χειροτονίας πληροῦσθαι.

1 per quem C* H per inquam r 4 auctum (for caut.) H 5 ea (aft qua) Hr 6 presbyteros C (corr) r 7 tunc (for nunc) C (corr): om r 13 agunt om C agunt ut om H | agitur (aft usque) add C (corr): txt r 16 sq. Coisl. 204, l. c. θεόδωρος. ἡ καὶ τὸν τῶν, κ.τ.λ.

8. *nec autem res admittebat*] In the East presbyters had no part in the imposition of hands, even at the ordination of a priest; and neither in East or West is there any well-attested instance of presbyters having taken part in the consecration of one of their own body to the Episcopate. See Mr Haddan's article "Bishop" in the *Dict. of Chr. Ant.* (i. 229), and comp. Mr Hatch's article on "Ordination" (ii. 1518 sq.); add Routh, *rell. sacr.* iv. p. 144 sq. [on the text of the 13th Canon of Ancyra].

9. *apostolorum d. conuentum*] I. e. the primitive bishops; cf. II. p. 123. Chrys. :

οὐ περὶ πρεσβυτέρων φησίν, ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων· οὐ γὰρ δὴ πρεσβύτεροι τὸν ἐπίσκοπον ἐχειροτονούν. Thdt.: πρεσβυτέρων δὲ ἐνταῦθα [ἐκάλεσεν] τοὺς τῇ ἀποστολικῇ χάριτος ἡξιωμένους.

12. *contemplatione honoris*] Cf. *supra*, p. 119, l. 10, note.

13. *non unus sed plurimi*] Cf. Haddan, l. c., p. 223 sq. Th. appears to regard the Ap. as referring in this place to S. Timothy's ordination to the *episcopate*; cf. Chrys. (cited above), and Pelag.: "prophetiae gratiam habebat cum ordinatione episcopatus." For another view see Wordsworth and Ellicott, *ad h. l.*

haec meditare, in illis esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus; intende tibi ipsi et doctrinae, permane in illis. hoc enim faciens et te ipsum saluum facies et eos qui te audiunt.

et per omnia illud dicit quoniam 'conueniat te tuam ipsius diligentiam habere ac uirtutibus inlustrare, ita ut et omnia ante lectionibus intendas, et doctrinae opus cum omni expeditas sollicitudine; sic enim tibi ipsi et aliis multis eris bonitatis promissor.' et quoniam de his consummauit exhortationem plurimis eam sermonibus explens, scribit de cetero et qualem eum esse erga singulos conueniat:

seniorem ne increpaueris, sed obsecra ut patrem.

seniorem dicit non secundum ordinationis rationem, sed secundum aetatem, hoc est, senem; ut dicat: 'senibus noli acerbus uideri, sed cum modestia illis loquere quasi patribus tuis.'

iuueniores ut fratres.

in commune posuit illud quod dixerat, *obsecra*; uult enim dicere: 'nulli inuehas te, neque sis acerbus aut amarus; clementer uero erga omnes tuum exhibe affectum, longaeuos quasi patres diligens, iuniores ut fratres.' et quia ista de uiris dixerat, uolens ostendere quoniam parem affectum conuenit eum habere erga uiros et erga mulieres, transit ad illam partem paria dicens:

anus ut matres.

1 istis (*for* illis) *H* his *r* | proeuctus *H* 2 ipsi *om* *C* *r* | attende, insta (*for* int., perm.) *r* | permanens *H* 3 saluans (*for* saluum) *C* * *H* saluas *C* (*corr*)
4 te tum *C* * *H* totam *C* (*corr*): *txt* *r* 5 hac (*for* ac) *C* * | ante omnia *C* (*corr*) *r*
7 multis aliis *H* 11 increpaueris *r* 13, 17 aceruus *C* *H* 15 iuniores *H*
iuuenes *r* 17 inueas *H* inueharis *r*: *txt* *C* ! 18 et benigne (*ast* uero) *add* *H*
19 diligens *om* *H* 20 patrem (*for* parem) *C* *H* paternum *r*

1. *in illis*] Vulg., "in his." *Permane.* So *Clarom.*; Vulg., "insta." *Saluans* (see vv. 11.) is probably an error of transcription, caused by the preceding *faciens*.

5. *omnia ante*] = ante omnia.

12. *non. sec. ordinationis rat.*] So Chrys.: ἀρα τὸ ἀξιωμα φησιν; οὐκ ἐγωγε οἶμαι, ἀλλὰ περὶ παντὸς γεγηρακός. Thdt.: οὐ τὸν ἱερέα ἐνταῦθα λέγει, ἀλλὰ τὸν γεγηρακότα· ταῦτα γὰρ καὶ ἐπαγό-

μενα θηλοῖ, 'νεωτέρους' κ.τ.λ. Similarly Pelagius and his followers.

15. *iuueniores*] O.L., "iuniores" [cf. *infra*, l. 19]; Vulg., "iuuenes."

16. *in commune posuit*] Ellicott: "The grammatical construction requires παρακλει to be supplied. The context however seems to suggest a more general word, e.g. *νουθέτει*—a mean term as it were between ἐπιπληττε and παρακλει." *uult ..amarus*] Lanfranc.

est: 'erga mulieres (inquit) talem te exhibe ut seniores earum matres tuas esse existimes,' deinde et de nouellis similia adiciens, dicit:

adolescentulas ut sorores in omni castitate.

5 est: 'et has (inquit) sicut sorores proprias dilige.' diuisionem sexuum et aetatum fieri debere probauit, et quidem cum possis illa magis et absolute et in commune dicere. sed nec fecit; ut per partes ostenderet quoniam similiter eum uult erga omnes tam uiros quam mulieres affectum ostendere suum siue senes
10 sint siue iuuenes. optime autem non solum secundum sexum uiros et mulieres diuisit, sed etiam et secundum aetates quae per proprietatem naturae accidere solent. unde et nomina secundum aetatem memoratus est, ita ut longaeuos quidem more parentum adfectarentur, iuuenes uero more fratrum. et ut
15 augeret eius affectum in melius, simile aliquid dixit illorum quae Dominus dixerat ad illos qui sibi nuntiaueraut quoniam 'mater tua et fratres tui expectant te foris'; respondit: 'mater (inquit) mea et fratres hi sunt qui faciunt uerbum meum.' sic et ipse in eodem ordine fideles eum habere praecipit. intendendum est ei
20 cautelae, quemadmodum de adolescentibus mulieribus loquens posuerit *tamquam sorores*, et his adiecerit *in omni castitate*; simul et consilium suum erga personas memoratarum propter

1, 5 esto (*for est*) *H*: om r 1 exhibere *C** 3 adiciens adicit *H* dicens adicit r
4 iuuenulas, cum (*for adol., in*) r 6 et aetatem *H* per aetatem r | probabunt
C* *H* 7 possit *C* (*corr*) r | in communi r | hoc (*for nec*) *C* r 8 patres
(*for partes*) *C* *H* 12 per om *C* r proprietate *C* (*corr*) r 14 affectaret r
16 illum r | nuntiaueraut *C** *H* r 19 praecepit r | int. uero est illi r | uero (*qst*
est) add *H* 20 melioribus (*for mul.*) *C** *H* 22 memoraturum *C* *H* r

2. *nouellis*] = puellis; cf. p. 153, l. 3.

4. *adolescentulas*] So O. L.; Vulg. "iuuenulas."

13. *long. adfectarentur*] For *adfectari* [*ad*] *aliquem* see lexx.

16. *mater tua*, &c.] The reference is to S. Luke viii. 20, 21; but *expectant te* *foris* has been substituted for "stant f. uolentes te uidere," and *faciunt uerbum meum* for "u. Dei audiunt et faciunt." The second and more serious of these deviations from the original finds a parallel in

Tert. *adu. Marc.* iv. 19, on which see Rönisch, *N. T. Tert.*, p. 636. For *exx.* of Th.'s habit of citing inaccurately see I. pp. 54, 81.

21. *tamquam sorores*] Cf. *supra*, l. 4 (*ul s.*) and *infra*, p. 153, l. 4 (*sicut s.*); further on (*ib.*, l. 17), the translator reverts to *ul*.

22. *memoratarum*] 'The afore-mentioned.' So I venture to correct the MSS. *Memorari* is usually in this translation a deponent, but see below, p. 154, l. 26.

aetatem cautum ostendens, simul et illud instruens quoniam possibile est affectum habere uehementem contemplatione pietatis erga mulieres licet sint per aetatem nouellae, et non et hoc in actum deduci turpissimum. nam quod dixit *sicut sorores*, ex superiore sequentia etiam hoc in loco id posuit, 5 consilium dans ut non solum diligat eas (sicut et in superioribus dixerat); sed et ad ostensionem integritatis adiecit, ut ne ob affectum iura temerentur castitatis, si tamen non aliquis sponte meliora despiciens in deterius serpere uoluerit. siquidem et sorores sint mulieres et eandem habeant naturam et similia 10 perpeti possint, et diligimus propter naturae propinquitatem et cauemus aliquid inconueniens in illas agere, propinquitatem uenerantes naturae cum debita reuerentia.

uiduas honora quae uere uiduae sunt.

omnia quae in superioribus interiecisse uidetur beatus apo- 15 stolus Paulus, ab illo loco quo dixit *et manifeste magnum est pietatis mysterium*, usque ad hoc dictum quo dixit *adolescentulas ut sorores in omni castitate*. illa quidem quae dogmatica sunt ad probationem ueritatis posuit, eo quod ecclesiam dixit esse 'columnam et firmamentum ueritatis'; alia uero ad instructionem 20 beati dixit Timothei, quae et facere eum iustum existimabat, siue ob illius ipsius causam siue ob ceterorum iuuamen. coepit autem ab illo loco quo dixit *obsecro ergo primum omnium fieri orationes, deprecationes, postulationes, gratiarum actiones*—quae uniuersa ad utilitatem [et] ad ornamentum communis ecclesiae 25 pertinere uidebantur. nam quod dicit *ante omnia*, illud uel maxime

1 et om C* r   4 deducitur pessimum C H r   5 superiori H | in hoc in l. H
6 sicuti H r   7 ab affectu r   8 temeremur C uiolentur r   9 meliore C*
mulierem C (corr) H | dispiciens C r   11 diligemus r   12 cauebimus r
14 uerae C   18. et (for ut) C r   25 ad orn (om et) C* H r   et orn. C (corr)

4. *deduci turp.*] See vv. 11. The correction seems to be demanded by the context.

7. *sed et ad ost., &c.*] I.e. ὡς ἀδελφάς looks back to παρακαλεῖ, and prepares for ἐν πίστει ἀγαπᾷ.

15. *omnia...interiecisse u.*] Cf. I. p. 36, l. 16, note. In this case Th. regards the parenthesis as extending from c. iii. 16 to c. v. 3 (cf. II. p. 67, l. 1, note); in

strict order, the widows should have found place immediately after the deacons and deaconesses.

24. *deprecationes*] = obsecrationes (c. ii. 1). *Deprecationes* is Ambrstr.'s word here.

25. *et ad ornamentum*] Cf. II. p. 84, l. 19.

26. *ante omnia*] = primum omnium; cf. the similar change of expression in

designat quod in communem congregationem ecclesiae ab illis fieri oportere existimabat, scilicet ut omnis cultus Deo debitus restituatur, cum debita gratiarum actione, quae ei debetur pro illis quae ab eo data sunt nobis. et quidem orationem facientes
 5 non pro nobis ipsis solis facere debemus, sed et pro omnibus hominibus. unde et in subsequentibus necessario adicit quales eos esse conueniat uel in uita uel in moribus uel in conuersatione; et primum quidem in communi naturae adusus est diuisionem, alia dicens ad instructionem uiuorum, instruens quales
 10 eos oporteat esse, alia uero ad mulieres. sicque commune ad omnes super uirtutibus implendis consilium uisus est dedisse. deinde ad ordinem transit, illos qui ecclesiae ministerium implere uidentur reputans, quoniam priuatam hi indigeant exhortationem, eo quod in commune conueniens ecclesia eorum impletur
 15 ministerio, et istis quidem bene agentibus multum possunt ceteri adiuuari; e contrario etiam istis illa quae conueniunt minime procurantibus, plurima detrimenta multis uideantur inrogari. unde et de presbyteris primam uidetur fecisse disputationem, instruens quales eos esse oporteat; dein de diaconibus, postea
 20 uero de uiris et mulieribus. post consummationem uero horum ad hoc instructionem suam produxisse uisus est, quam et interpositam et interiectam esse diximus. conueniens autem erat post communem exhortationem quam ad omnes fecisse uidetur, et proprie ad illos qui ecclesiae functionem implere uidebantur,
 25 coniungere etiam illa quae de uiduis dici conueniebant; quas etiam in suo ordine memorare conueniebat ob illam prouidentiam quam erga eas implere oportebat. hinc uero, ut dixi, ad propositam interiectionem ab illa egressus est sequentia;

1 communiter (for in comm.) C r   3 ei om H   4 quidam CH: om r
 8 adorsus (for adusus) C (corr) | diuisione H r   10 communiter r   11 usus (for uisus) H   12 nec (befeccl.) add C*H | illorum qui nec eccl. r   13 priuata, exhortatione C (corr)   19 eos quales H | deinde (for dein de) H r   21 hoc om H
 23 uidebatur H   24 propriae C | fructionem C* fruitionem H | implebant (for impl. uid.) r   26 etiam et H | memorari C (corr) | par erat (for conueniebat) r

the comm. on 1 Tim. ii. 1. c. (p. 85, ll. 5—7). On the *résumé* of c. ii. 1 sq. which follows, cf. 1. p. lxxvii. (6).

8. *adusus*] Cf. 1. p. 307, l. 12, note.

21. *ad hoc*] = adhuc (fr.).

26. *ob illam prouidentiam, &c.*] The widows, as pensioners of the Church, should have followed next after the Church officers; see above, p. 153, l. 15, note.

post sequentiam autem dictorum consuetudo est illi etiam et interiectiones facere. sicque ad illos sermones exiit qui super uiduis dici debebant: *honora* (inquit) *illas quae uere sunt uiduae*. non absolutam promissionem earum intendere uoluit, sed quando promissio ipso opere impleri uidetur. nam quod hoc in loco 5 dixit *honora*, hoc est, 'diligentiam illis adhibe;' quod euident fit ex illis dictis quae sequuntur. quas quidem ita uera ratione existimat esse uiduas, sicut in subsequentiis melius instruimur. iterum uero de illis loquitur quae non debent ecclesiastico sump-
tu aleri, adiciens de illis: 10

si qua uidua filios aut nepotes habet, discant primum propriam domum colere, et uicem reddere parentibus; hoc enim est acceptum in conspectu Dei.

†quod dixit *discant*, de filiis et nepotibus dixit, non de uiduis;

ΜΑΝΘΑΝΕΤΩΣΑΝ 'τὰ τέκνα' λέγει, 'καὶ τὰ ἔγγονα', οὐχ αἱ

1 et om H 2 exigit (for exiit) H 3 uiduas H 5 implere C* H
6 uidens sit C* euident sit H r: txt C (corr) 8 existiment H 10 ali C
(corr) r 11 si qua autem r | domum suam regere r 13 coram Deo (for in
consp. Dei) r 15 sq. Coisl. 204, f. 204 a [Cr. vii. 38] ἄλλος φησὶν τὸ μανθάνε-
σθαι, κ.τ.λ. | ἔγγονα cod. (but below, p. 156 l. 22, ἔγγ.).

3. *honora...illas, &c.*] Cf. *supra*, p. 153, l. 14 (*uiduas honora*). *Absolutam prom.*, 'the mere profession of widowhood.' Τιμα, Th. explains, is here = ἐπιμελεῖσθαι, 'recognize their work by a substantial acknowledgement.' From Chrysostom's point of view the 'honour' is simply esteem and courtesy; Thdt. follows Th. (τῆς ἐκκλησιαστικῆς, φησὶν, προσήκει ἀπολαύειν θεραπείας), and our author's view is also given as an alternative by Thpht., and apparently accepted by Oec., who says: τὸ δὲ 'τίμα' ἀντὶ τοῦ 'ἐλέει καὶ τὰ ἀναγκαῖα χορηγεῖ.' Cf. Pelag.: "necessaria prae-bendo uel solatio confouendo." So Lan-franc.

10. *aleri* = ali. The converse of this anomaly is common enough, cf. Rönsch, *Itala*, p. 283; and instances are not infrequent of 3rd conj. verbs forming their futures after the manner of the 2nd conj. (Rönsch, p. 291; Bensly, *M. F.* p. 70.

The lexicons give no examples of the present form.

11. *si qua*] The Latin versions, following the Gk., add "autem"; cf. *infra*, p. 157, l. 10 (*si qua uero*). *Propriam*. O. L. and Vulg., "suam"; and so *infra l.c.* *Colere et u. reddere* (εὐσεβεῖν καὶ ἀμοιβὰς ἀποδίδναι); Ambrstr., Aug., "pie tractare et mutuum u. r.;" Vulg., "regere et mutuum," &c. *Colere* finds place also in Cod. Clarom. *In consp. Dei*; O. L. and Vulg., "coram Deo."

14. *de filiis...dixit*] Chrys. and Thdt. are of the opposite opinion; Thdt. (c. g.) says: τὰς μέντοι τέκνα καὶ ἔγγονα ἐχρῶ-
σας, τούτων ἐπιμελεῖσθαι προσήκει. Similarly Pelag. and Oec. (1); Oec. (2) and Thpht. repeat Th.'s interpretation, and, in part, his words: τουνέστω, μανθάνε-
τωσαν τὰ τέκνα καὶ ἔγγονα τιμῇ τὴν οἰκεῖαν μητέρα καὶ τρέφειν καὶ εὖ ποιεῖν. τοῦτο γὰρ λέγει 'εὐσεβεῖν' [+τὸ γηροκο-

properabat enim docere quoniam illae solae debent sumptu ecclesiastico nutrirī, quae aliunde alimoniam habere minime possint. si igitur uidua filios aut nepotes habet, discant illi qui ex ea nati sunt alere matrem siue auiam;* quia hoc magis placitum
5 est Deo ut ab illis nutriantur, et non ecclesiasticum indigeant solatium. deinde dicit de illis uiduis quas uere uiduas esse existimat, dicens :

quae autem uere uidua est et desolata, speret in Deum et permaneat in oratione et deprecatione nocte et die.

- 10 euidens est quod ueram uiduam duobus ab causis ecclesiastico sumptu uult nutrirī; unum, ut et moribus sit ordinata et uirtutibus inlustrata; alterum, eo quod ad plenum neminem uidetur habere qui diligentiam ei adhibeat. haec autem est
15 *uere uidua*, quae propinquum non habet et per omne tempus uitae suae solis uacat orationibus.

quae autem in deliciis est, uiua mortua est.

‘si aliqua amisso uiro in uiduitate se persistere promittit et deliciosam exercet uitam, mortua est magis quam uiua, licet si

- χῆραι. σκοπὸς γὰρ αὐτῷ διδάξαι ὅτι ἐκεῖναι μόναι τῆς ἐκκλη-
20 σιαστικῆς ἐπιμελείας ἀξιούσθαι ὀφείλουσιν, αἷς οὐδεὶς κηδεμονίας ἐτέρωθεν ὑπολέλειπται τρόπος. ἐὰν τοίνυν (φησὶν) ἡ χήρα τέκνα ἔχουσα ἢ ἔκγονα, διδασκέσθωσαν οἱ ἀπ’ ἐκείνης τεχθέντες ἐπιμε-
λεῖσθαι τῆς μητρὸς ἡτοι τῆς μάμμης.

1 ille sole C* H 3 aut (bef fil.) add C r 5 nutrirentur C* | ecclesiastico,
solatio r 8 sperat r 9 instat obsecrationibus et orationibus r | ac (for
et [2°]) r 10 duobus ob c. C* H duabus ob c. C (corr) duabus ex c. r 14
uera H 18 etsi (for si et) H

μὲν μητέρα ἢ μάμμη, Thpht.]. ‘καὶ τοῖς προγόνους, τούτέστιν τῇ μάμμη. προστί-
θησιν καὶ λογισμὸν’ ὅτι καὶ τῷ θεῷ τοῦτο ἀποδεκτόν.’ Lanfranc cites *de filiis*, &c.

2. *alimoniam*] Rönsch, *Itala*, p. 28.

8. *speret, permaneat*] So Ambr. (“speret, instet”), and Sedul. Scot. (“instet”); Ambrstr., “sperat, instat,” Aug., “sperauit, persistit,” Vulg., “sperauit, instat.” *In oratione et depr.* (ταῖς δεήσε-
σιν καὶ ταῖς προσευχαῖς). So Sedul. Scot.

(“orationi”); Vulg., “observationibus et orationibus.” The comm. shews no trace of either of the peculiarities which have found their way into the translation of the text; cf. *infra*, ll. 14, 15.

10. *duobus ab causis*] Rönsch, *Itala*, p. 277.

16. *quae autem*] So O. L., after Gk.; Ambrstr., Vulg., “nam quae.” For *uiua* (ζῶσα), the Latin versions more exactly render “*uiuens*.”

et uiuere uideatur. nec autem ultra maritali conscientia tenetur, neque uirtutis studio inlustratur; sed solis epulis ac deliciis uacare properans, nihil ex illis quae sibi conueniunt facere poterit.' et uolens Timotheum erga talem sollicitudinem incitare, adiecit:

et haec praecipe, ut inreprehensibiles sint.

5

hoc est, 'et his dicito ut optime uiuentes maneant inreprehensibiles.' deinde adiecit:

si autem quis suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit et est infideli deterior.

hoc ad illud retulit: *si qua uero uidua filios aut nepotes* 10 *habet, discant primum suam domum colere*; eo quod dixit quoniam oportet ut talis uidua a filiis et nepotibus nutriatur, ita ut nihil illis desit de his quae eis necessantur. hoc de illis dixit, admonens eos ut erga parentum diligentiam sint solliciti, quoniam oportet omnibus qui nobis propinquitatem iunguntur diligenti- 15 *am adhibere. maxime domesticorum*; ut dicat, 'eorum qui nobis nimia propinquitate generis iungi uidentur, ut puta mater, pater, auus, auia.' si quis uero hos despicit, manifestus est quod nec fidei curam habet ullam, sed et *infideli sit deterior*; siue quia

1 altera (for ultra) r   4 et...adiecit om r | adicit C   5 hoc (for haec) Hr
7 adicit r   10 refertur (for retulit) l   12 tales uiduae H (corr) |
uidua om r | nutriantur C* H (corr)   13 necessaria sunt (for necessantur) r
17 nimia nobis r | iungere C* H | pater mater H   18 dispicit C* despiciat r |
manifestum Cr   19 et om r

1. *maritali conscientia*] 'By the circumstance of her husband being privy to what she does.'

2. *deliciis uacare properans*] Cf. Pelag.: "hic maxime nostri temporis uiduas tangit, quae cum hominem suae naturae qualicumque panno non uestiant, parietes pretiosis marmorum crustis exornant."

5. *et haec praec.*] So, after Cypr., Cod. Clarom. and Ambrstr.

10. *hoc ad illud retulit*] Cf. *supra*, p. 155, l. 10, note. Chrys., followed by Oec. and Thpht., regards the Ap.'s censure as directed against the widow who neglects her home duties (*περὶ δὲ τῆς χήρας ταῦτά φησιν*, Oec.). So Ambrstr.:

"hanc uiduam quae negligens fuit circa suos affectus...inhonorandam dicit." Lanfranc cites *hoc...discant*. Pelagius gives both views, without attempting to decide between them; Thdt. combines the two: τοῦτο καὶ περὶ τῶν μητέρων καὶ περὶ τῶν πατέρων εἰρηκεν.

13. *necessantur*] Cf. I. p. 251, l. 1, note.

16. *ut dicat 'eorum qui,' &c.*] Cf. Thpht.: τούτέστιν, τῶν πρὸς γένους.

19. *siue quia, &c.*] The alternative clause seems to be wanting; it is supplied by Chrys.: καὶ τὸν τοῦ θεοῦ νόμον καὶ τὸν τῆς φύσεως ἀδικεῖ ὁ τῶν ἰδίων καταμελῶν. Perhaps a line has fallen out after *posita est*; add *despexerit, siue quia*

illam legem quae naturae posita est ille qui se pietatem seruare promittit custodire noluerit. incipiens uero docere ab illo loco quo dixit *uiduas honora quae uere uiduae sunt*, quales conueniat esse illas quae sub ecclesiasticorum diligentia habentur, interposuit de
5 illis uiduis quae filios uel nepotes habent. ad quos hoc reddidit, implens illud quod in superioribus minus dixerat; deinde ad suam recurrens sequentiam, manifeste exponit quales uult esse uiduas quae et sub regula ecclesiastica et prouidentia debent haberi, dicens :

10 *uidua eligatur non minus annorum sexaginta.*

ante omnia aetatem designandam esse credidit in qua constitutae debent in ordinem recipi uiduarum. quidam uero non considerantes quam ob causam aetatem uoluerit significari, hoc

1 illi C* [?] r: txt C (corr) 2 quod (for quo) H r 4 illos H
10 sex. ann. r 11 aetate C (corr) | designatum H* 12 ordine H 13 haec r

et ipsam legem diuinam, or words to the same effect.

6. *ad suam recurrens seq.*] After the break of v. 4—8, the Ap. now proceeds to point out who are the *ὄντως χήραι* of v. 3, and how they are to be 'honoured.' Cf. Lanfranc.

11. *ante omnia aetatem*] Thpht.: καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς ἡλικίας ἀκριβο-λογεῖται.

12. *quidam uero, &c.*] 'They are in error who found upon this verse any rule as to the proper age for admission into the order of deaconesses. For (1) S. Paul cannot have intended to require in female candidates for the diaconate a higher age than he required in candidates for the priesthood and episcopate; nor (2) could the fixing of so advanced a period of life have been necessary as a test of moral fitness. His precept refers only to the widows who were to be enrolled as Church pensioners; it was requisite that such should have (1) reached an age when they were unable wholly to support themselves, and (2) proved themselves worthy to receive the Church's charity.'

Th. possibly refers to the edict of

Theodosius (xvi. tit. 2. i. 27; cf. Sozom. H. E. vii. 16): "nulla nisi emensis LX. annis...secundum praeceptum apostoli ad diaconissarum consortium transferatur." This confusion of the two distinct orders of widows and deaconesses finds place also in Pelagius, who remarks *ad h. l.*: "tales uoluit elegi diaconissas quae omnibus essent exemplum uiuendi." It is worth noticing that whilst Primasius simply repeats Pelagius, Sedulius adds Th.'s view as an alternative: "*eligatur*, in ministerium diaconatus; uel ut sustentatur opibus ecclesiae."

In earlier Church literature the order of 'widows' appears as a distinct body (*uiduatus*, Tert. *de uirg. uel.* 9; *ordo uiduarum*, Ps.-Clem. *Recogn.* vi. 15; τὸ τάγμα τῶν χηρῶν Ps.-Ign. *Philipp.* 15 [cf. Ign. *Smyrn.* 13 (τὰς παρθένους τὰς λεγομένας χήρας), and Zahn's note *ad l.*]; and the distinction was at a later time quite clearly recognized by the Quinisext Co. (*can.* 40: ἐν γὰρ τῇ θεῷ ἀποστολῇ γέγραπται ἐξήκοντα ἐτῶν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι χήραν· οἱ δὲ ἱεροὶ κανόνες τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν διακόνισσαν χειροτονεῖσθαι παραδεδόκασιν).

statuerunt, utrumnam mulieres diaconissas ante hanc aetatem ordinari minime conueniat. erga quas uel maxime id debere obseruari existimauerunt, eo quod in maiori ordine a uiduis sint producendae; neque illud intellegentes quoniam si in earum ordinatione id obseruare decreuit, sed multo magis erga presby- 5 teros et episcopos id custodire praecepisset; quod minime perspicere potuerunt. beatus autem Paulus qui numquam aetate functionem credidit esse decernendam, denique Timotheum ipsum ualde iuuenem extantem tantis praeposuit ecclesiis, magnum illi opus et quod omnibus praecellere uidetur committens— 10 et hoc significatur per illas litteras quas ad eum dirigit dicens, *nemo iuuentutem tuam contempnat*—quid est ergo? uirtutis industriam non ex aetate cupit firmari, cuius uel maxime probationem facere uidetur; sufficit enim illa aetas quae ante haec tempora nimiam et cautam praeberet probationem uniuscuiusque 15 propositi. †quia uero uiduae in ordine constituebantur ecclesiastico ut ecclesiasticam potirentur prouidentiam, multae autem erant quae uiros amiserant quae non uirtutum studio inter uiduas se connumerari uolebant, sed ut ecclesiasticam fruentes prouisionem secure illa quae ad usum pertinent corporalem habentes uitam suam transigere possent, ex hac uero ratione multa

ἀλλ' ἐπειδὴ κατελέγοντο χῆραι διὰ τὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦσθαι, οὐκ ἀρετῆς ἐπιθυμία τὴν χηρείαν μετιοῦσαι, ἀλλ' ὥστε ἀμερίμνως τὰς σωματικὰς ἐκ τῆς ἐκκλησίας πορίζεσθαι χρείας, ἐκ δὲ τούτου πλεῖστα ὡς εἰκὸς ἐπετελεῖτο κακά... 25

3 existimauerit C* existimauerint C (corr) aestimauerunt r 4 eorum C Hr
5 obseruari C (corr) r 6 custodiri C (corr) | nemine (for min.) H 7 potuerit
C | qui om r | aetati C H per aetatem r 8 nam (for denique) r 11 signatur
H 12 condemnat r | quid ergo est H qu. e. est hoc quod dicit r 14
ante his temporibus C H 15 praeberit r 19 commorari C* Hr 21
possint C* H | rationem C* 22 sq. Coisl. 204, f. 204 b [Cr. vii. 39, Fr. 153]
θεόδωρος. καὶ ἄλλος φησὶν· οὐ περὶ τῶν εἰς διακονίαν προαχθῆναι ὀφειλουσῶν διαλέγεται,
ἀλλὰ περὶ τῶν εἰς τὸ χηρικὸν ἐγκαταλεγχῆναι· οὐδὲ γὰρ ἡλικία (sic) τῶν εἰς κλήρον
προαγομένων ὀρίζεσθαι χρῆ, ὥσπερ οὐδὲ ἐπ' αὐτοῦ τιμωθέντος ὁ ἀπόστολος τοῦτο παρεφύ-
λάττω, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ τὴν δοκιμασίαν χαρακτηρίζειν. ἀλλ' ἐπειδὴ, κ.τ.λ.

1. *statuerunt utrumnam...min. conu.*] Our translator has blended the two constructions "statuerunt minima conuenire," and "percentati sunt utrumnam conueniat."

5. *multo magis erga presb.*] Cf.

however the remark of Chrys.: βαβαί, πόσην ἀκρίβειαν ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν χηρῶν· ὁσην σχεδὸν καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ τῇ ἐπισκοπῇ ἐχοντος.

7. *numquam aetate*] See above on cc. iii. 5, iv. 12.

(ut adsolent) mala adnascebantur;* eo quod nec ut decebat [uiuere] studebant quae non contemplatione uirtutis sese adscribere uiduas cupiebant, sed solo securitatis desiderio, et ut sine aliquo labore uel opere facile cotidianum uictum haberent.

5 haec ergo beatus Paulus cautissime cupiens confirmare, †aetate et uirtute statuit debere probari illam quae inter uiduas se cupit adscribi;* aetate quidem, eo quod ante hoc tempus aetatis possent etiam per opera manuum suarum sibi uictum acquirere; uirtute uero, eo quod iustum esse existimabat ut non ecclesiastici
10 sumptus absolute in quaslibet uiduas expenderentur, sed magis decere existimans ut uirtute sint inlustratae quae ecclesiastica sunt tuendae diligentia. unde dicens de tempore, adiecit in subsequentibus etiam de moribus earum, quo uellet eas instituto haberi. et primum dicit:

15 *quae unius uiri uxor.*

†non autem hoc in loco dicens ‘unius uiri uxorem’ illud

...διὰ τοῦτο ἡλικία καὶ ἀρετῇ ὥρισато τὴν εἰς τὸν κατάλογον τῶν χηρῶν συντελεῖν ὀφείλουσαν.

ΓΕΓΟΝΓΙΑ ΕΝΟΣ ΑΝΔΡΟΣ ΓΥΝΗ, [ΟΥΚ] ἈΝΤΙ ΤΟΥ ‘ΜΗ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΑΓΑΓΟ-

1 dicebat *H* 2 uiuere *om CH* | contemplationem *C** | adscribuntur *C** adscribi
inter *C* (*corr*) *r*: *lxi H* 9 non *om H* 10 absolute *H* | expenderetur *C**
11 dicere *H* 12 adiecit *C r* 13 eorum *C* | quomodo *r* | institutas *r*
15 est (*ast* uxor) *add H* 16 nunc (*for non*) *C H r* 17 sq. Coisl. 204, l. c.
19 sq. Coisl. 204, l. c.

7. eo quod ante hoc, &c.] Cf. Thdt.: ὡς τῶν ἀκμαζουσῶν καὶ ἐργάζεσθαι καὶ τρέφεσθαι δυναμένων.

9. non ... absoluit, &c.] Thpht.: οὐ γὰρ ἀπλῶς οὕτως τὴν ἐξακοντοῦν ἐγκρίνει· ἔστιν γὰρ καὶ τοιαύτην ἀνάξιν εἶναι.

16. non autem, &c.] See vv. 11. The negative has been lost in the Gk. of the catena, and in the Latin transformed into *nonne* (cf. I. pp. 35, 38, vv. 11.). Comp. Thdt.: οὐ τὴν διγαμίαν ἐκβάλλει, ἀλλὰ τὸ σωφρόνως ἐν γάμψ βιοῦν νομοθετεῖ· οὐ γὰρ ὁ ἀνω τὸν δεῦτερον γάμον νομοθετήσας σωματικῆς ἀπολαύσαι θεραπείας ἐκώλυσεν τὴν δευτέρους ὁμιλήσασαν γάμοις. On the other hand Thpht.: ἔπειτα καὶ μονογαμίαν αὐτὴν ἀπαιτεῖ, ὡς σημεῖον σεμνό-

τητος καὶ φιλοσωφροσύνης. So also, among the Latins, but allowing exceptions to the rule, S. Ambrose (*de uid.* 2: “neque uero si qua in secundas nuptias inciderit, quas utique apostolica praecepta non damnant...ab affectu uiduitatis arcetur. habebit illa quidem uel serae meritum castitatis, sed probatior erit quae alterius non fuerit experta coniugium”), followed by S. Jerome (*ep.* 123) and S. Augustine (*de dono uid.* 15, sq.). Tertullian will not suffer any compromise with regard to either widows or presbyters (*ad uxor.* i. 7: “quantum detrahant fidei, quantum obstrepent sanctitati nuptiae secundae disciplina ecclesiae et praeceptum apostoli declarat, cum diga-

dicit 'quae non secundum accepit maritum'; ipse enim id fieri dedit consilium, quod nequaquam aliqua ratione incusari quasi indecens patiebatur; sed 'si pudice cum suo uixerit uiro, siue unum tantum habuerit, siue et secundo fuerit nupta,'* tantum si alteri numquam intendit eo tempore quo maritum habebat; pudicitiam etenim requirit ab eiusmodi uiduis. nam pudicitiam exequuntur etiam et illae quae in coniugio pudice suis uiris conuiuunt siue cum primo marito, siue cum secundo; inconueniens etenim erat illas quae secundis nuptiis iunctae uirtutum studiis ut conuenit sunt adornatae, deinde ad profundam senectutem sunt redactae, ab ecclesiastica eas excludi diligentia, ita ut egentes penuria conterantur ea ratione qua secundo fuerint iunctae marito. quod nullo in loco prohibuisse uisus est Paulus; ex contrario uero, excludens fornicationem, id fieri adnuerit. deinde adiecit :

in operibus bonis testimonium habens.

et hoc quidem summatim explicauit; in subsequentibus uero illud per partes egerit, dicens :

et si filios enutriit.

† illa autem quae suorum filiorum curam non habuit, euidens est multam inhumanitatem in animum habuisse suum.*

μένη, ἀλλ' ἐκεῖνῳ προσκαρτερήσασα καὶ σωφρόνως βιώσασα, εἴτε ἓνα τοῦτον ἔσχεν, εἴτε καὶ δεύτερον ἡγάγετο.

ἢ γὰρ τῶν οἰκείων μὴ ἐπιμελησαμένη τέκνον, δῆλη πάντως ἐστὶν πολλὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὴν ἀπανθρωπίαν ἔχουσα.

1 non quae sec. r   3 indicens C*   7 et om C*   11 eas om r
12 quae r   13 in loco om C   15 adicit r   19 educauit (for enutr.) r
21 animo, suo r   23 ἔσχεν Cr.   24 sq. Coisl. 204, l. c. [Cr. vii. 40, Fr. 154].

mos non sinit praesidere, cum uiduam adlegi in ordinem nisi uniuiam non concedat.)" The Latin commentators are silent, except Sedulius, who ventures upon the ambiguous remark: "unde intellegitur quod illa quae cum plurimis uiris fuit, uidua non sit."

14. ex contrario uero, &c.] See 1 Cor. vii. 8, 9; and below, v. 14.

18. per partes egerit] "Works out

in detail." Cf. Oec.: λοιπὸν τοῖς καθέκαστον ἐπεξερχεται.

19. et si f. enutriit] Et, as a part of the text, has no support; see however p. 161, l. 1, vv. 11. For enutriit (O. L.; Clarom., "nutriuit," Ambrstr., "enutriuit") the Vulg. has "educauit."

20. quae suorum, &c.] Cf. supra, pp. 155, l. 13; 157, l. 3, notes.

si peregrinos hospitio recepit.

non de peregrinis quibuslibet loquitur, sed de fidelibus et fidelibus qui uirtuti studeant. denique uolens et in subsequenti-
bus ipsius hospitalitatis speciem explanare quam et maxime
5 eas exequi cupit, adiecit :

si sanctorum pedes lauit.

non 'peregrinos' absolute dixit, sed sanctos ; ut suadeat etiam
pedes lauare eorum quos hospites recipit, memoriam faciens
sanctorum. hoc ut dixi ad exhortandas eas †adiecit, ut ostendat
10 quoniam summa diligentia conuenit eos hospitio recipi,* nec
aliquid ex his quae ad honestum pertinent obsequium despicere.

si tribulationem patientibus subministravit.

iterum summatim id dixit :

si omne opus bonum subsecuta est.

15 euidens est quoniam pro uirium qualitate ista fieri suadet.
certum est autem ex his dictis quoniam illas quae in matrimonio
sunt fideles tales cupit esse [quales] uiduas. qui enim uiduas
dicit talis uitae debere fuisse, eo in tempore quo erant in
matrimonio paria cupit implere. alioquin quemadmodum potue-

20 τούτο προσέθηκεν ἐπὶ τὸ δεῖξαι ὅτι καὶ μετ' ἐπιμελείας αὐτοὺς
ὑποδέχεσθαι χρή.

1 et (def si) add H	2 et iis fid. r	3 uirtute C H studeant H	4
uel (for et) H r	5, 9 adicit C r	7 absolute C abs. d. per. H	8
hospitio H	17 tales C* H r esse c. H	18 quod C* H	19 poterint C
(corr)	20 Coisl. 204, l. c.		

1. *peregrinos*] Suggested to our translator by the comm. (ll. 2, 7) ; the Latin versions are content with "hosp. recepit."

2. *de fidelibus et fidelibus*] περὶ πιστευόντων καὶ πιστευουσῶν [?]. Cf. the reading εἰ τις πιστὸς ἢ πιστὴ (*infra*, v. 16). Or strike out *et fid.*, as a clerical error.

7. *non 'peregrinos' absolute*] Cf. Thdt.: εἴτα λέγει καὶ τίνας εἰ ἀγίων πόδας ἐνίψεν.

10. *nec aliquid...despicere*] Cf. Clem. Alex. (*hypotyp. fragm. ap. Oec.*) : τούτῳ ἐστιν, εἰ τὰς ἐσχάτας ὑπεροχὰς τοῖς ἀγίοις

ἀνεπασχόντως ἐξετέλεσεν. Origen (*tract. in Joann. xxxii. 7*) characteristically condemns τὸ στήναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ in the interpretation of this rule.

16. *illas quae in matr., &c.*] 'The Ap.'s description of holy widowhood implies that he requires the same virtues in the married state; for the widow is to be enrolled on the strength of a character acquired by her while yet a wife.' The omission of *quales* may have been owing to a misconception of the drift of the sentence, more especially of the words *illas quae...sunt fideles* [τὰς...πιστάς].

runt huius uitae inueniri, si non in matrimonio constitutae tales fuerint? et ostendens quamobrem etiam aetatem designauit secundum quam illas in ordine uiduarum recipi praecepit, adiecit:

iuueniores autem uiduas deuota.

5

non quia non sit digna iuuentus et exequi uirtutem, sed quam ob causam id dixerit in subsequentibus pandit:

cum enim luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes dampnationem, quia primam fidem inritam fecerunt.

bene 'luxuriatas in Christo' dixit; hoc est: †atubi inter 10 uiduas fuerint receptae [et] ecclesiasticum adsecutae fuerint sumptum, securae extantes super corporalibus necessitatibus, nihil aliud curant nisi quae otiose uacent luxuriae corporali, eo quod non habent de quibus sollicitae sint; quae etiam solent et intellectum humiliare humanum. otiosae uero effectae, despi- 15 cientes professionem suam, de nuptiis incipiunt cogitare,* grauissime se obnoxias facientes ea ratione qua promissum suum

ἐπειδὴν ταῖς χήραις ἐγκαταλεγῶσιν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀξιο-
θῶσιν ἐπιμελείας, πρὸς στρήνους ἐντεῦθεν χειραγωγηθεῖσαι τῷ
μηδὲν ἔχειν ὅπερ μεριμνῶσαι ταπεινοῦσθαι δύνανται τὴν διάνοιαν, 20
μακρὸν χαίρειν εἰπούσαι τῇ οἰκείᾳ ἐπαγγελίᾳ μελετῶσιν γάμον,
ἀμερίμνως τὰ τῆς χρείας ποριζόμεναι.

2 designauerit r 3 praecepit H 5 iuniores H adolescentiores r 6
et om C r 11 et om C H r: ext l | consecutae l 13 quod (for quae) C
(corr) ut r 18 sq. Coisl. 104, f. 205 b [Cr. vii. 40] ἄλλος δέ φησιν· ἐπειδὴν,
κ.τ.λ. 20 μεριμνῶσι Cr. 21 after γάμον the catenist adds καὶ τὰ λεχθέντα
ἐφεξῆς διατρίπτονται.

5. *iuueniores*] See vv. 11. O. L. (Cypr., Aug., Sedul. Scot.), "iuniores"; Ambr., Vulg., "adolescentiores." Cf. *infra*, p. 151, l. 15, note; and *infra*, p. 165, l. 14.

10. *bene 'luxuriatas,' &c.*] The Gk. seems originally to have run: καλῶς εἶπεν 'καταστρησιασάσας τοῦ Χριστοῦ'· τούτέστιν, ἐπειδὴν ταῖς χ. ἐγκ. καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀξιοθῶσιν ἐπιμελείας, ἀμερίμνως τὰ τῆς σωματικῆς χρείας ποριζό-

μεναι πρὸς στρ. ἐντεῦθεν χειραγωγοῦνται τῷ μηδὲν ἔχειν ὅπερ μεριμνῶσαι ταπεινοῦσθαι δύνανται τὴν διάνοιαν· ἀργαὶ δὲ γερόμεναι, μακρὸν, κ.τ.λ. Comp. Thdt. ad h. l.: τὸ δὲ 'καταστρησιασῶσιν' ἀντὶ τοῦ· τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπολαύσασαι θεορατείας καὶ διχα φροντίδος τὴν σωματικὴν κομίζόμεναι χρεῖας, ἀργία συντρέφονται· ἢ δὲ ἀργία εἰσάγει τὴν πορνείαν.

hoc est ... sumptibus] Cited by Lanfranc.

quod Christum promiserunt spernendum esse existimauerunt, primam duntaxat fidem inritam facientes.' nec autem de nuptiis ista dixit, sicut quidam a multa desipientia suspicati sunt, sed de professione dixit uiduitatis; quia nec fas erat ut dampnationi 5 obnoxias diceret illas quae illud faciunt quod ille fieri uisus est adnuisse. et otiositatis ipsius malitiam explanans adiecit :

simul autem et otiosae discunt circuire domos, non solum autem otiosae sed et uerbosae et curiosae, loquentes quae non conueniunt.

hoc uult per ista omnia dicere,* quoniam nullam habentes 10 sollicitudinem corporalium dum securae adsequuntur illa quae usui sunt necessaria, discunt et ex ipsa largitate studere otiositati; nec autem est ulla res quae illas possit ultra ad opus cohortari. otiosae uero extantes uacant erga uerbositatem, et properant horum dicta ad illos deferre et illorum ad istos; et 15 ex hoc adnascuntur tristitiae, dum de alienis curiose agentes, loqui illa student quae loqui minime oportet. ob hanc igitur causam significauit in superioribus et aetatem et mores, statuens ut quae erga studia uirtutum curam non impendunt ecclesiastico sumptu minime nutriantur. nam illae quae in iuuentute adhuc 20 tales sunt debent erga uictum corporis sollicitudinem expendere, eo quod possit talis sollicitudo etiam erga studium pietatis illis multum prodesse, eo quod ipsa sollicitudo alimentorum potest

1 quem (for quod) C* Hr | Christo C (corr) | promiss. Chr. r 3 dissipientia
C* H 5 illi r 6 ipsius om H | adicit Cr 7 circuire Cr | autem
om r 10 temporalium (for corp.) l | diu (for dum) C* 11 sui (for usui)
C* | et om r 13 uerbositati (for erga u.) r 14 illas Cr | istas r 15
ad (for de) H* 16 eloqui r 17 signauit H 19 in (defiuent.) om C
20 tales C* 21 sollicito C*

1. *quod Christum promiserunt*] See vv. 11. The double acc. is due to careless writing, probably on the part of the translator.

3. *sed de professione, &c.*] So the *Apost. Const.* iii. 2 (δραγμα δὲ μετὰ ἐπαγγελίαν παράνομον, οὐ διὰ τῆς συνάφειας, ἀλλὰ διὰ τὸ ψεύδος); and even Tertullian (*de monog.* 13: "primam fidem resciderunt, illam uidelicet a qua in uiduitate inuentae et professae eam non perseuerant; propter quod uult eas nubere, ne primam fidem susceptae uiduitatis postea rescindant"). Cf. Aug. *de*

bono uid. 12: "non quia ipsae nuptiae uel talium damnandae iudicantur...dammantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiae primam fidem irritam fecerunt." Pelag. ad h. l.: "*primam fidem...quae [leg. qua] se uiduas promiserant permansuras.*"

6. *otiositatis*] See Rönsch, *Itala*, p. 52. Cf. *uerbositatem*, *infra*, l. 13.

8. *conueniunt*] Latin versions, "oportet."

9. *quoniam...otiositati*] Cited by Lanfranc.

13. *uacant, &c.*] Cf. II. p. 63, l. 3 sq.

eas a nimia uanitate coercere, et ut cogitatum suum humiliantes de se sint sollicitae. propter hoc neque de presbyteris neque de diaconibus dicens aetatis est memoratus, sed de uiduis tantum, quae se ob illam causam quam dixi in ordine uiduarum adscribi deproperant. ostendit uero et causam ob quam iuniores uiduas praeceperat minime recipi; non quia non sit fidelis et utilis iuuentus ad studia uirtutum, sed quia non competenter multae earum id exequi uidentur; simulant et autem se persistere in uiduitate spe illa sola ut ecclesiastico sumptu nutriantur.

10

uolo ergo iuniores uiduas nubere, filios procreare, matres-familias esse.

quare? ut iuuentutis impetus erga plurimam sollicitudinem, sed occupatae, possit compescere. hoc autem erat non ut iuueniores uiduas a uirtutum studiis excluderet, sed ut magis eas inuitaret. qui enim dixerat non oportere illas quae nec aetate nec uirtutibus sunt uestitae in ordine recipi uiduarum illarum quae ecclesiastico sumptu aluntur, ista uero dicens praeparabat eas ut id non adtemptarent. conuenienter—dicta enim illius illa cupit per omnia confirmare ut illa quae oportent custodiant. unde ne uideretur ad plenum deuitare iuueniores uiduas quae caute uitam suam instituunt, sequitur:

3 aetates *H* 5 et om *C* (corr) *r* 6 uiduas om *r* 11 autem (for ergo) *H* 14 sed (def occup.) om *r* *l* | occupatus *r* | possint *l* | iuniores *H* *r* 17 uirtute (for uestitae) *C** *H* ornatae *C* (corr) *r* | ordinem *r* 19 illas (for illius) *H* 20 oportet *r* 21 non (for ne) *r* | iuniores *r* 22 adiecit (for sequitur) *H*

1. *cogitatum s. humiliantes*] Cf. *supra*, p. 163, l. 15.

2. *neque de presbyteris*] See above, on v. 9.

11. *iuniores*] Cod. Amiat. has here the form "iuueniores" (cf. *supra*, p. 163, l. 5 and again below, l. 21).

Viduas is omitted by the Latin versions; but *χήρας* is found in the text of Chrys. and Thdt., and was doubtless read by Th.

13. *ut...compescere*] Lanfranc. *Sed*=*ye*. Or read *redoccupatae*.

17. *uestitae*] I prefer this to the conjecture of the Corbie corrector, since

uestitae might easily have been converted into *uirtute*, the more so as the slight awkwardness of the word in this context would have led the scribes to suspect it.

19. *adtemptarent. conuenienter, &c.*] Read perhaps *adtemptarent inconuenienter; dicta, &c.*

21. *ne uideretur ad plenum, &c.*] Cf. Chrys.: *κωλύει τοίνυν τὰς χήρας τὰς τοιαύτας, οὐ βουλόμενος μὴ εἶναι χήρας νεωτέρας, ἀλλὰ μὴ βουλόμενος μοιχαλίδας εἶναι...ὥς εἰ μὴ τοιοῦτον ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐκώλυεν*. Ambr. *de uid.* 2: "non puto quod iuniores reuocandas putarit a uiduitatis affectu." Both Chr. and Ambr. cite the

nullam occasionem dare aduersario maledictionis gratia.

'non enim uolo illas ob illam causam uiduitatem simulantes, postea in aliis inueniri, et ex hoc dare occasionem illis qui nobis derogare properant ob illam rationem qua uitae nostrae nullum
5 studium adhibemus, sed specie tantum uirtutem nos exequi simulamus.' et ut ne uideatur ipse suspicione id colligere, causam ipsam ponit et dicit :

iam enim quaedam conuersae sunt post Satanam.

sic uidetur modis omnibus illas quae non bene abutuntur
10 ipsam uiduitatem excludere ab ordine uiduarum, omnem dissimulationis occasionem ab ipsa adimens professione. nam et ridiculo dignum uidetur [in] uirginitatem recipere, si quis eandem profiteri uelit, sicut est id perspicere ex epistola eius quam ad Corinthios scripsisse uidetur, illas uero adolescentulas quae
15 uiris sunt priuatae non recepisse, [si] tamen uiduitatem ut conuenit studere uoluerint. nec autem illae quae uirginitatem profitentur post senectutem erint uirginitatem professurae. iustum est hoc in loco memorare illorum qui omne studium in eo ponunt ut a nuptiis excludant, qui et diuersa facere conantur ut
20 aliquos in hac professione adducant. a quibus negotiis tantum uidetur Paulus distare, ut et ab ipsa professione prohibeat tam-

1 maledicti r   4 quia (for qua) r   8 conuersa est C H conuersae sunt
retro Sathanam r   9 utuntur ipsa uiduitate r   10 desim. occasionem C*   12
risu (for ridiculo) r | in om C H r | qua (for quis) H   13 exempla (for ex ep.) H
15 tamen (om si) C H tamen si r   18 omni studio H   21 Pauli sermo
(for Paulus) r

case of Anna (S. Luke ii. 36, 37).

3. *illis...properant*] Lanfranc.

8. *conuersae sunt*] Vulg., "conuersae sunt retro." The reading of the MSS. has sprung from the plural, written *conuersaest*.

12. *ridiculo dignum*] = risu dignum (cf. vv. 11., and *supra*, p. 107, l. 7, note).

16. *nec autem illae*, &c.] 'At that rate no woman should be allowed to profess virginity after she has reached a certain age. If the younger widows are to be excluded from the order of widowhood, the older unmarried women ought, by analogy, to be denied the privilege of

virginity.' On *erint* = *erunt* see Bensly, *M. F.* pp. 72, 78; Rösensch, *Italia*², p. 521.

17. *iustum est*, &c.] See above on c. iv. 1—3. Th.'s repeated protests against a Manichæan view of marriage remind us of a page in his own early history. Though in his own case he had abstained from matrimony in obedience to the call of his friend, it is not unlikely that his sympathies continued to be in favour of the married state as against an enforced celibacy.

18. *memorare illorum*] = μνησθῆναι τῶν, κ.τ.λ.

diu quamdiu quis [non] plurimam uirtutis diligentiam in conuersatione sua ostendit. deinde adiecit et aliud :

si quis fidelis habet uiduas, subministret eis, ut non grauetur ecclesia.

est : sicuti enim in superioribus de illis dixit quae habent 5 filios aut nepotes, ut ab illis nutriantur ; sic et hoc in loco eos qui fideles habent in domibus suis uiduas uult ut diligentiam illis adhibeant, ita ut ecclesia non multam sollicitudinem de talibus sustineret. et ut ne uideatur hoc idem lege statuere, ut tali occasione hi qui praesunt ecclesiis pecunias possint col- 10 ligere, securi extantes a multitudine et sollicitudine uiduarum quibus necessaria praestent, bene adiecit :

ut his quae uerae sunt uiduae sufficiat.

'ueras uiduas' dicit illas quae ex omni parte sunt desolatae et neminem habent qui diligentiam illis adhibeat. sic enim 15 poterat illarum facere prouidentiam ecclesia quae desolatae sunt, quando non multarum sollicitudinem [habebat] sed paucarum, auxiliantibus eis ad hoc fidelibus, si tamen praebere ualuerint ex opibus suis. illis uero uiduis quas in domos proprias singuli habent, prouisionem illis facere adhortatur ; si 20 autem matrem habent aut auiam, propter summam propinquitatem pro uirum suarum qualitate diligentiam illis adhibeant.

tanta super alendis uiduis disputans, quia in superioribus dix-

1 donec (for quamdiu) r | non om C H r | qui (for quis) H (corr) | uirtutes C*
uirtutem H r 2 ostendat C (corr) r | adiecit C 3 si quis f. uel si qua f. r |
illis (for eis) r | et (for ut) r 5 etenim sicuti (for est sicuti enim in) r
6 nutriuntur C* H 8 solitudinem (for sollicit.) C* 9 sustinere C* H
sustinere cogatur C (corr) 12 adiecit C r 13 uere H | uid. sunt r 14
desolatae C* 17 habebat om C H r 21 aut (for autem) r

3. *si quis fidelis*] So O. L. (*Clarom.*, Ambrstr., Aug.); Vulg. (*Am.*), "si qua." Chrys. and Thdt. read *πιστὸς ὃ πιστῇ*. Est (l. 5) is superfluous, and has perhaps been added from the margin.

6. *ut ab illis nutriantur*] Sc. *filii aut nepotes*; cf. *supra*, p. 155, l. 13, note.

10. *ut tali occasione, &c.*] A remark characteristic of our author's jealous watch for possible abuses. Cf. i. p.

lxix.

14. '*ueras uiduas' dicit*] Cf. p. 156, l. 10 sq. In the text the true reading is perhaps *quae uere s. uiduae*; cf. the variant here, and p. 153, l. 14. So Ambr., Vulg.; *Clarom.*, Ambrstr., however, use the adjective ("ueris uiduis").

23. *in superioribus dix.*] I.e. in c. iii. 2—7, where *ἐπισκοπος* = *πρεσβύτερος* (p. 118, sq.).

erat quales esse conueniat presbyteros, de obsequiis uero eorum uel alimentis nihil fuerat memoratus, et quidem illis ipsis secundum illud tempus sollicitudinem ecclesiarum implentibus; bene adiecit et de his :

5 *qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.*

'duplicem' dicens multiplicem dicit. nam 'presbyteros (inquit) etiam maioris prouisionis dignos oportere existimare iusta deposcit ratio.' unde et adiecit: *qui bene praesunt.* sed nec de illorum prouidentia absolute dixit, qui in ordine et gradu tantum
10 sunt presbyterorum; sed de illis qui gradus sui functionem implere prout conuenit uidentur. unde et adiecit :

maxime qui laborant in uerbo et doctrina.

non absolute hos dignos esse prouidentia dixit, sed illa ratione qua plurimum laborem expendant, si tamen ut conuenit
15 doctrinae opus implere uoluerint, ita ut in commune de omnibus sollicitudinem impendant, ac doceant eos illa facere quae fieri oportent; et ut de singulis solliciti, multum habeant agonem ut unumquemque consiliis optimis et exhortationibus ad illud quod decens est adducant. sic enim et beati apostoli uidentur
20 doctrinae opus omnibus operibus anteposuisse. unde et contemplatione uiduarum aliquando oborta controuersia, dixerunt 'non esse dignum relinquentes se uerbum doctrinae ministrare

4 adiecit *C r*   6 intellegit (*for* dicit) *r*   7 existimari *C (corr)*   8
adiecit *r*   11 adiecit *C r*   15 in communi *C* r*   17 oportet *r*   21
aborta *H [cf. I. p. 197, l. 7, vv. II.]* | contentione (*for* controuersia) *H r*   22 relin-
quere et ministrare *C (corr)*

6. '*duplicem*' dicens, &c. So Chrys. doubtfully: διπλῆς τῆς πρὸς τὰς χήρας, ἢ τῆς πρὸς τοὺς διακόνους· ἢ ἀπλῶς 'διπλῆς τιμῆς' πολλῆς φησίν. Thdt.: τὸ δὲ 'δ. τ.' ἀντὶ τοῦ πλείονος τέθεικεν. As to the sense of τιμῆ, see Th.'s remarks above on v. 3, and comp. Chrys.: τιμὴν ἐνταῦθα τὴν θεραπείαν λέγει, τὴν τῶν ἀναγκαίων χορηγίαν. Add Jerome *ep.* 123: "'honor'...uel pro eleemosyna uel pro munere accipitur, ut est illud *presbyteri duplici*," &c.

8. *sed nec de illorum*, &c.] Cf. Pelag.: "non dixit omnium [*leg. omnino*]

'qui habent uerbum,' sed *qui laborant in uerbo*."

15. *doctrinae opus*, &c.] Cf. Chrys.: τοῦ νῦν εἶσιν οἱ λέγοντες μὴ δεῖν λόγου μηδὲ διδασκαλίας; Thdt.: οὕτως ἀξίεσθαι τῆς διδασκαλίας τὸ χρῆμα.

22. '*non esse dignum*,' &c.] Acts vi. 2. *Relinquentes ... ministrare* (καταλείψαντας ... διακονεῖν). So O. L.; Vulg., "derelinquere ..... et ministrare" (cf. *supra*, vv. 11.). Th. seems to have written with characteristic inexactness *ἔξω* for *ἀπεστόν*, and τῆς διδασκαλίας for τοῦ θεοῦ. See p. 152, l. 26, note.

mensis' uiduarum; quod doctrinae opus sibi magis decere existimabant. uolens autem et scripturarum testimonio apostolus comprobare de presbyteris illa quae dixerat, adserens *qui maxime laborant in doctrina*, adiecit :

dicit enim scriptura, 'boui tritianti os non alligabis'; et, 5 'dignus est operarius mercede sua.'

haec diligentia debite praebenda illis dicens, adiecit :

aduersus presbyterum accusationem noli suscipere, exceptis duobus aut tribus testibus.

omni demiratione dignus est apostolus, quia et super hoc ¹⁰ negotio sollicitus fuit. nam et dictum fuerat generaliter: *in ore duorum et trium testium stabit omnis sermo*. sed hoc in loco contrario abdicans accusationem, dixit autem: *noli suscipere nisi coram duobus aut tribus testibus*. eo quod super ceteris

1 menses *H* | se (for sibi) *r*   2 testimonia *H*   4 laborent *C* H* |
adicit *C r*   5 non infrenabis os boui trit. *r*   7 adicit *C r*   8 recipere
r | nisi sub (for exc.) *r*   12 omne verbum *H*   13 autem *om C (corr)*   14
nisi *om r*

2. *uolens autem et script.*, &c.] Thdt.: βεβαιῶν δὲ τὸν λόγον γραφικῇ μαρτυρίᾳ.

5. *boui tritianti*, &c.] The order is that of the O.L. (*Clarom.*, Ziegler's fragm.); *alligabis* is the reading of the Clementine Vulg., earlier recensions having "infrenabis" (cf. vv. 11.). Ambrose (*ep.* 74) quotes the words exactly as they stand here.

7. *debite*] This form, which is unknown to the lexx., must be added to the list given in Vol. I. p. xxxviii.

8. *exceptis*] Cf. i. p. 10, l. 16, note. Vulg., "nisi sub." Our translator has ignored the preposition, which is wanting also in the Gk. of *F*, *G*, and in Cod. Fuld. It appears, however, in the comm. just below (l. 14).

11. '*in ore duorum et trium*,' &c.] So LXX. (ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ ἐπὶ στ., κ.τ.λ.), and 2 Cor. xiii. 1 (ἐπὶ στ. δύο μ. καὶ τριῶν). *Verbum* (see vv. 11.) is the Vulg. rendering of ῥῆμα in Deut. xix. 15; but the O. L. (repre-

sented by Lucif. Calar.) has *sermo*, and this, as consistent with our translator's practice (cf. p. 79, l. 12, note), I do not hesitate to prefer.

13. *dixit autem*] "He nevertheless says." Or *autem*=enim. 'The rule is positive; the Apostle uses it here, however, to point a prohibition. In other cases it is expedient to have two witnesses at the least; in this case it is essential.' Cf. Thdt.: οὐχ ἡκιστα δὲ (φησὶν) ἐπὶ πρεσβυτέρου τοῦτο προσήκει ποιεῖν· συμβαίνει γὰρ ἐκκλησίας αὐτὸν προστασίαν πεπιστευμένον καὶ λυτῆσαι τῶν ἀμαρτανόντων τινάς, εἴτα ἐπτεύθεν ἐκείνους δυσμενῶς διατεθέντας συκοφαντίαν ὑφῆναι· δεῖ τοίνυν ἀπαντῆσαι τῶν μαρτύρων τὸν ἀριθμόν. The Latins have a widely different reason to give; thus Ambrstr.: "quoniam huius ordinis sublimis honor est (huiusmodi enim uicarii Christi sunt), idcirco non facile de hac persona accusatio debet admitti." Pelag. (followed by Prim.): "iniustum est etiam aduersus

interea res patitur ut et aliter de negotio iudicetur; hoc uero in loco non debere ita fieri ob duas posuit causas. una, quoniam necesse est presbyterum utpote communem patrem tam uirorum quam mulierum curam adhibere; eo quod et similiter utriusque
 5 sexus sollicitudinem implens indiscrete et mulieres cogitur uidere et loqui cum illis, prout ratio exigit pietatis. altera uero causa, eo quod multis et uariis occasionibus diuerse contra eos exercebantur, ea ratione qua idem presbyteri coacti interdum increpant obnoxios pro admissis peccatis, et arguunt eos pro
 10 quibus non competenter agunt. prospexit ergo apostolus quoniam facile aduersus presbyteros ab huiusmodi hominibus accusationes adnasci possint, opitulante eis opere ipsorum ut id quod uolunt aduersus eos dicere uerissimum existimetur, propter quod licenter uel uideant uel loquantur cum mulieribus; quae
 15 res malignis hominibus occasionem accusationis dare uidetur. quid ergo obseruari decernit? 'aliter (inquit) noli audire, nisi duo aut tres uideantur testes esse negotii ipsius de quibus intenditur accusatio.' et ut ne uideretur ista dicens delinquentium peccata uelle contegere, adiecit:

3 commune *H* 7 diuersae [accusationes] *r* (*edd*) 9 delictis [delictis
ad.] (*for* peccatis) *I* 10 quam (*for* quoniam) *I* 11 ad (*for* ab) *H* 12
 operum *H* 13 uerissima existimatur *C* H* uerissime existimetur *C* (*corr*) ueris-
 sima existimatur accusatio *r* 14 uid. mul. uel loquantur cum eis *r* 15 occan-
 sionem occansionis *C* occasionem occasionem *H*: *txt r* 16 sine (*for* nisi) *H**
 19 adicit *C r*

laicum accusationem recipere; quanto magis aduersus Domini sacerdotem."

1. *interea*] = interduum; cf. II. p. 93, l. 8, note.

3. *utpote communem patrem*] See Suicer, *s.v.* πατήρ (2 b). Chrys. denies that the Ap. refers to the official πρεσβύτερος ('πρ. γὰρ ἐνταῦθα φησὶν οὐχὶ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν), and in this he is followed by Oec. and Thpht.

5. *mulieres cogitur uidere, &c.*] The office of penitentiary priest having been recently abolished, not only at Constantinople, but generally throughout the East (Socr. v. 19, οἱ δὲ τῶν τῶν ἐκκλησιῶν κρατοῦντες ἕως πολλοῦ φυλάξαντες ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ ἐπισκόπου [A.D. 391] με-

τέθεσαν: Sozom. VII. 16, ἐπηκολούθησαν δὲ σχεδὸν οἱ πανταχοῦ ἐπίσκοποι), Th. must be supposed to refer to the ordinary pastoral intercourse of the presbyter with his flock. The seclusion in which Eastern women live may have rendered this intercourse peculiarly open to suspicion; but if we may believe Jerome, there was sometimes just cause for complaint (*ep.* 22: "sunt alii...de mei ordinis hominibus loquor—qui ideo presbyteratum et diaconatum ambiunt, ut mulieres licentius uideant").

10. *prospexit ergo, &c.*] The substance of this paragraph is given by Lanfranc; see vv. 11.

peccantes autem coram omnibus arguantur, ut et ceteri timorem habeant.

'examen negotii de illis cum omni scrupulositate uolo fieri, et non absolute aduersus eos crimen adpinctum recipi. si uero aliqui uera ratione deliquisse fuerint detecti, aperte increpentur, 5 ut et ceteri eorum exemplo pudici efficiantur.' optime autem et ad aliorum correctionem edixit; nec enim erat necessarium ut hoc ita fieret, nisi ob aliorum id fieret emendationem. deinde omnibus illis dicens terribiliter adiecit :

testificor in conspectu Dei et domini Iesu Christi et electorum 10 angelorum, ut haec custodias sine ullo praeiudicio, nihil faciens secundum declinationem.

scilicet : 'ut non facile contemplatione odii aduersus aliquem pronunties, priusquam uera ratione conuincantur; neque e contrario contemplatione amicitiarum aliquorum occulta peccata'— 15 hoc autem dicit *nihil faciens per declinationem*. nam huiusmodi contestatio in talibus negotiis admodum est necessaria. deinde aduertitur ad eum, dans ei consilium :

manus cito nemini inposueris.

'omnino non facile ad ordinationem quemquam producas 20

1 inquit (for autem) C: om r | argue r 4 ad punctum C (corr) r [cf. p. 145, l. 15, vv. ll. and note] 6 efficiuntur C* H | optima H 7 ad om r | haec dixit (for edixit) C (corr) esse dixit r 8 ab...emendatione C* H ob...emendatione C (corr) r | id om r 9 adicit C r 11 ullo om r | praeiudicii H 14 conuincatur r | e contr. r 15 amicorum r | occulte C* occultes C (corr) r 18 uestitur r | dando r | ei om H | et ait (aft cons.) add r 20 omnium (for omnino) C H

1. *peccantes autem*] So Ambrstr., Clarom. Chrys. and Thdt. omit the conjunction, and so does the Vulg. *Arguantur* for "argue" is perhaps an *incuria* on the part of the translator.

9. *terribiliter adiecit*] Chrys.: φρικτῶς παραγγέλλει λοιπόν. Thdt.: εἶτα καὶ αὐτὸν δεδύττεται τῇ φοβερᾷ μαρτυρίᾳ.

10. *in conspectu*] So Ziegler's fragm.; Vulg. "coram." *Domini* has no support in the Latin versions, and probably represents the reading of Th.'s text; κυρίως is given by Chrys., though not by Thdt.

The addition of *ullo*, and the literal rendering *sec. declinationem* (κατὰ πρόσκλισιν = *per decl.*, *infra*, l. 15), are peculiar to our translator; Sedul. Scot. has "in declinatione."

15. *cont. amicitiarum*] "For friendship's sake." Cf. Chrys.: ἵνα σε μηδὲς ...προικειώσῃται. *Contestatio* is a word borrowed from the jurists; see *lexx.*

20. *omnino non facile, &c.*] Thdt.: ἐξεδάξην γὰρ πρότερον χρῆ τοῦ χειροτονουμένου τὸν βίον.

sine plurima probatione.' et pondus ipsius negotii graue ostendens, adiecit :

neque communicaueris peccatis alienis.

'si (inquit) te ut conuenit probante ille deliquerit, non est
5 tuum crimen; si uero tu facile et non cum cauta probatione ad
ordinationem producis, particeps efficeris eius delictorum. ille
enim pro quibus [peccauit], iusta ratione punietur; tu uero, pro
quibus non caute gessisti, nec perfectam arbitrii eius colligens
probationem ad ministerium eum produxisti.' et adhuc in
10 timorem eum redigens adiecit :

teipsum castum custodi.

deinde et illa quae de eo erant dicit :

*noli (inquit) ulterius aquam bibere, sed uino modico utere
propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates.*

15 euidens est quoniam et super hoc consilium illi dat, eo quod
ualde infirmum eum corpore esse perspiciebat; contemplatione
autem continentiae adhuc aquam bibere persistebat. et quia
frequenter aliorum causa talia agimus ut ne uideamur indif-
ferentes esse erga conuersationem, non ignorantes quoniam
20 illa quae ad usum nobis uel facta sunt uel tributa nequaquam
nos insumpta potuerint nocere, bene adiecit :

*quorundam hominum peccata manifesta sunt, praecedentia in
iudicium; quosdam autem et subsequuntur. similiter et bona opera
manifesta sunt, et quae se aliter habent abscondi non possunt.*

2 adiecit C r	7 peccauit om C H r	8 cauta egressisti C* cautae
egess. C (corr)	cautae gessisti H	caute egisti r ne (for nec) H
adiecit C r	11 cust. cast. r	13 inquit om r adhuc (for ult.) r
tuos C*	17 autem om H	21 poterunt r adiecit C r: txt H l
(for in) r	23 facta bona (for b. op.) r	24 ascendi C*
		22 ad

13. *ulterius*] O. L. and Vulg., "ad-
huc."

15. *eo quod ualde infirmum, &c.*] Cf.
Thpht. (after Chrys.): δοκεῖ δὲ καὶ φύσει
ἐπίσκοπος εἶναι ὁ Τιμόθεος, οὐ μόνον κατὰ
τὸν στόμαχος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μέλη.

16. *contemplatione.....erga conuers.*]
Cited by Lanfranc.

17. *et quia, &c.*] A remarkable an-

ticipation of the view held by the more
sober school of modern abstainers, and
the more noteworthy as coming from so
stout an opponent of Manichæanism (cf.
notes on IV. 1).

22. *in iudicium*] εἰς κριτήριον. O. L.
and Vulg., "ad iudicium." *Bona opera*,
so Ambrstr.; Vulg., "facta bona."

†uult dicere quoniam sicut delinquentium hominum et non recte uiuentium delicta manifesta sunt, quae necessarie illis in futuro saeculo poenas sunt prouisura, licet si et faciant aliqua quae multos latere poterunt; sic et de illis qui recte uiuere instituerunt, plurima quidem illorum manifesta sunt hominibus, 5 sunt etiam et aliqua quae lateant multos—haec enim significat dicens *similiter et quae se aliter habent*—nec enim possunt omnia incerta esse. ‘itaque ne hoc pertimescas ne quando non bonam hinc opinionem adquiras, teipsum aquae potu expendens; utere uero exiguo uino pro ipsa infirmitatis necessitate, ualde 10 sciens quoniam et illa quae homines cōniciunt, si tamen recte uiuamus, bona esse plurima ex parte perspiciuntur; nec ullam ex his nociuitatem sustinebimus, licet uideantur multi actus nostri a multis ignorari.’*

βούλεται εἰπεῖν ὅτι ὥσπερ τὰ τῶν οὐκ εὖ βιούντων ἀνθρώ- 15
πων πταίσματα πρόδηλά ἐστιν ἀναγκαίως τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος
αἰῶνος τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπάγοντα, εἰ καὶ (ὡς εἰκὸς) τινὰ παρ’
αὐτῶν λαυθάνει τοὺς πολλοὺς· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εὖσεβούντων
τὰ πολλὰ μὲν πρόδηλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστίν· ὅσα δέ ἐστιν
λαυθάνοντα τοὺς πολλοὺς (ταῦτα γὰρ λέγει τὰ ἄλλως ἔχοντα) 20
οὐχ οἶόν τε πάντα ἄδηλα εἶναι. ‘ὥστε (φησὶν) μὴ τοῦτο δεδιῶς
μὴ οὐ χρηστὴν ἐντεῦθεν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπόληψιν κτήσῃ,
τῇ ὑδροποσίᾳ σαυτὸν κατανάλiske’ εἰδὼς ὅτι καὶ ἡ παρὰ τοῖς
ἀνθρώποις ὑπόληψις, ἐὰν ἡμεῖς κατὰ τὸ προσήκον βιωμεν, κατὰ
γὰρ τὸ πλεῖστον καλλίστη γίνεταί, οὐδὲν ἀπὸ τούτων παραβλαπ- 25
τομένη, καὶ δοκῇ πολλὰ τῶν καθ’ ἡμᾶς τοὺς πολλοὺς λαυθάνειν.

1 sicut om r   2 manifestata l | necessario C (corr) necessaria H necessarias r
3 pene (for poenas) C H: txt r l   4 poterint C (corr)   5 manifestata l
12 prospiciuntur r   13 uideant H   14 ignorare C* H   15 sq. Coisl. 204,
f. 207 b [Cr. vii. 44] θεόδωρος. ἄλλος 3ε πάλιν φησὶν βούλεται, κ.τ.λ.   16 δῆλα
cod. Cr.

1. *uult dicere...ignorari*] Cited by Lanfranc.

sicut delinquentium, &c.] Comp. Pelag.: “*subsequuntur in futuro iudicio... quae aliter se habent.* etiam quae ad tempus latent [facta bona], non possunt diutius occultari.” And this is the usual interpretation of ἐπακολουῶουσιν and τὰ ἄλλως ἔχοντα. But Th. stands alone, as

far as I can find, in connecting these verses with v. 23. Chrys., Thdt., and the rest of the commentators agree in regarding v. 23 as parenthetic; cf. e.g. Thdt. *ad h. l.*: τὸν περὶ τῆς χειροτονίας ἀναλαμβάνει λόγον.

9. *teipsum...expendens*] See Gk. (l. 23), and cf. II. p. 56, l. 11, note.

post hoc adiecit et de seruis :

si qui sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos esse existiment ; ut non nomen Dei et doctrina blasphemetur.

haec de illis scribit qui infideles habent dominos, praecipiens 5 eis ut omne obsequium suis praebeant dominis, licet si sint a pietate alieni ; ut non hinc blasphemia aliqua Deo aut pietatis doctrinae adpingatur, existimantibus illis quod ita eos instituamus ut contempnant dominos suos. quoniam autem de illis seruis dicit qui infideles dominos habent euidens est et ex 10 quibus dixit : *ut ne doctrina Dei hinc blasphemetur.* manifestius uero id ostenditur et ex illis quae sequuntur ; adiecit enim :

qui autem fideles habent dominos non contempnant, quoniam fratres sunt ; sed magis seruiant, quoniam fideles sunt et dilecti qui beneficiorum sunt participes.

15 ‘iustum (inquit), est ut et hi non contemplatione pietatis suos contempnant dominos qui benigne cum illis agunt, sed multo magis debent eis seruire quasi fidelibus, qui et diligi propter ipsud debent ab eis, et illa uel maxime causa qua benigne illis utuntur. hoc enim dicit *qui beneficiorum sunt participes* : hoc

1 haec *H* | adicit *C r* 2 si quis *H* quicumque *r* | dign. o. h. exist. ne *i* (see note) 3 arbitrentur ne n. domini *r* 5 si om *C r i* 6 aliquando (for al. Deo) *H* | uituperium (bef piet.) add *r* 10 nec (for ne) *C* 11 adicit *C r* 12, 13 quia (for quoniam) *r* 13 dil. benef. sunt participes *C** d. b. qui sunt participes *C* (corr) d. b. participes sunt *II* d. b. sunt participes *r* 15 est et hos *C H* est ut et hos *r* | templatione (for cont.) *H* 16 ut (bef suos) add *C* (corr) 18 de (bef causa) add *r*

2. *si qui...alieni*] Cited by Ivo of Chartres, *decret.* xvi. 83. (Migne *P. L.* 161 [not 172, as stated in vol. 1. p. 1, note 2], 921.)

si qui, Dei] Latin versions, “quot-quot” s. “quicumque,” “Domini.” *Existiment* is found in Ziegler’s fragm., and *ut non* in Cod. Clarom.

4. *de illis scr. qui infideles, &c.*] Thdt.: τὰυτα περὶ ἀπίστων ἔχοντων δεσπότης λέγει.

14. *beneficiorum*] O. L. and Vulg., “beneficii.” Our translator has perhaps been influenced by the comm. (*infra*, l. 19); cf. however Ambrstr.: “quia

beneficia percipiunt.”

15. *iustum...est ut et hi, &c.*] See vv. 11. Earlier MSS. perhaps wavered between *iustum...contemnere* and *iustum ut...contempnant*. With the comm. comp. Thdt.: μήτε μὴν οἱ εὐσεβεῖς ἔχοντες δεσπότης καταφρονήσεως λαμβανέτωσαν πρόφασιν τὴν τούτων εὐσεβείαν.

19. *hoc enim dicit, &c.*] I.e. οἱ τῆς εὐεργ. ἀντὶ. assigns a further reason why Christian masters should be faithfully served ; ‘they are such as labour for their servants’ good.’ So Chrys.: κῆ- τονται καὶ ταλαιπωροῦνται ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀναπαύσεως. Oec. (διὰ μέσου δὲ

est, 'qui beneficiis eos subleuare properant contemplatione pietatis quam exequuntur.' igitur dominorum benignitas non debet seruis occasio fieri contemptus, sed magis eos in affectu ampliori debet retinere. et iterum adiecit :

haec doce et obseca.

5

per omnia exsuscitans eum ut cum multa sollicitudine de omnibus his doctrinam proponere deproperet. et quoniam omnia percurrit quae ad correctionem ecclesiae in commune conuenire existimabat, sicut scrupulosius significauimus in illis quae antea interpretati sumus; memoratur iterum et de illis 10 qui contraria pietatis docere conantur. dicit autem de illis qui ex circumcisione crediderunt, qui omnia agere adnitebantur uolentes legis custodiam fidelibus inponere; de quibus et in principio epistolae plurima dixerat. sicque ad sermones correctionis qui in commune conueniunt egressus, iterum de illis 15 ipsis quae in principio dixerat dictum resumens, in illis ipsis etiam finem concludit, cetera in media parte epistolae intericiens.

si quis (inquit) aliquid aliter docet, et non intendit sanis uerbis

3 serui C | contemptibile C H   4 debent H | adicit C r   10 memoratus
H   11 enim (for autem) r   15 quae C H r   17 finem om C* | in-
teritiens est (for intericiens) H   18 si quis &c. [as in Vulg.] r

‘ὅτι πιστοὶ εἰσιν καὶ ἀγαπῶντες’) and Thpht. offer the alternative of connecting *οἱ τῆς*, κ.τ.λ. with *δουλεύωσαν* (“let them be served the rather by those who receive good at their hands”). So among the Latins, apparently, Ambrstr. (see above, p. 174, l. 14, note) and Pelag. (“quanto magis debent seruire fidelibus quorum caritatis participes esse merentur”). A third view finds place in Primasius, who inserts *Dei* after *beneficii* and deftly alters the remark of Pelagius to suit the altered text (“quanto m. d. s. f. per caritatem, quorum participes esse meruerunt”); he is followed by Sedulius, and this interpretation is reflected in the Gk. of the Graeco-Latin MSS. *F*, *G*, which for *εὐεργεσίας* substitute the gloss *εὐσεβείας*.

5. *obseca*] Latin versions, “exhortare.”

13. *in principio ep.*] Cf. II. p. 71. Points of resemblance will be found to exist between c. i. 4, 5, 18, 19 and c. vi. 3, 4, 12, 20, 21.

18. *intendit sanis uerbis*] O. L. and Vulg., “acquiescit s. sermonibus” (Cypr., “uerbis”). Th. appears to have read *προσέχεται* (cf. Tisch. *ad h. l.*), since *intendere* is used by our translator to represent *προσέχων* in i. 4, iv. 13, Tit. i. 14, and has not been in this place suggested by any Latin version. *Doctrinar*, &c.; the Latin authorities have “ei quae s. p. est doctrinae,” answering to the Gk. text of Cod. Clarom. (τῇ...ὁδοῦ). *Elatus*; cf. Cypr. (*his*) “stupore elatus”; Vulg., “inflatus” (see above, pp. 111, 113).

domini nostri Iesu Christi et doctrinae quae secundum pietatem est, elatus est, nihil sciens.

bene elationi iunxit 'nihil scire.' elatio uera ratione dicitur illa esse quae homines magna sapere facit de illis quae
5 sibi non adsunt. et quidem maximum est illis opprobrium ut alios docere promittant, ipsi nihil sciunt. nam et de hoc ipso derideri digni sunt, dum alios docere promittentes, ipsi nihil sciunt. huius uero rei probatio ex praecedentibus apertius est manifesta. si enim non intendunt illi doctrinae quae secundum
10 pietatem est, euident est quoniam nihil sciunt de illis quae scire conueniunt. ergo et uane se docere promittunt, illa ignorantes quae scire conueniunt. dein opus eorum incusans adiecit :

sed languescens erga quaesitiones et uerborum rixas est.

quia et plurimas eueniebat eos quaesitiones commouere, illa
15 ratione qua sua statuere cupiebant. bene autem posuit 'languescere' eos. languorem dicit cogitationem eorum, eo quod relinquentes pietatem ad quaesitiones inconuenientes euoluebantur. et ostendens ut alia multa inhonesta studio quaestionum adnascebantur, adiecit :

20 *ex quibus fiunt inuidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones*

2 est (ast sciens) add H 6 promittunt C*H | cum ipsi nihil faciant r | ipsum (for ipso) H 7 deridere H 10 est (ast piet.) om H | quomodo (for quoniam) H
11 ut a me (for et uane) H inane r 12, 19 adiecit C r 13 est om r 14
quaestiones H r | commoueri C H 17 ad om r 18 quoniam et (for ut) H |
quaestionum r 20 suspitiones C (corr) [r throughout verse as in Vulg.]

3. *elatio*] Cf. II. p. 113, l. 1, note.

13. *languescens*] The O. L. seems to have had "aegrotans"; Vulg., "languens." *Languescens* is given by Ambr. and Sedulius (cf. Haddan-Stubbs, *Councils*, i. p. 179). *Verborum rixas*, so O. L. (Lucif. Calar., *Clarom.*); Vulg., "pugnas uerborum."

16. *languorem...euoluebantur*] Cited by Lanfranc.

languorem dicit, &c.] Chrys.: ἀπαροσείν ἐστὶν τὸ γρηῖν.

20. *fiunt*] So Ambrstr.; Vulg., "oriuntur." With the Latin versions Th. (cf. Gk. *infra*) appears to have read γινονται φθόροι, ἐριδες—a form of the

text which Chrys. also seems to have followed, although in some of his MSS. (v. ed. Field, vi. p. 147) γίγνεται, κ.τ.λ. has been restored. For *suspitiones*, see Paucker, *met. lexist.* i. p. 19; the Corbie corrector has borrowed *suspiciones* from the Vulg. *Cont., h. corruptam m. habentium*; Latin versions, "conflictationes h. mente corruptorum." *Contentiones* (2°) in our MSS. has perhaps been repeated by the scribes from the previous line; in any case Th.'s text seems to have had ἀναπαρρησιαί (so Chrys., Thdt.). *Qui fraud. a ueritate s.* The Latin versions vary considerably; *Clarom.*, "destitutorum a u."; Ambr., "a u. alieno-

malae, contentiones hominum corruptam mentem habentium [qui] fraudati a ueritate sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

†efficiuntur hinc *inuidiae*, unumquemque inuidentem illi qui potest qualibet ratione in doctrina uideri; *rixæ* etiam [cum ad lites proferuntur; et *blasphemiae* autem, cum] plurima loquuntur 5 ex his quæ loqui non conueniunt, maxime cum et illi qui nobis non sunt communes in fide blasphemant nos et inquirunt aduersus nos causas otiose existentes. fitque ex hoc necessarie ut malam de nobis habeant suspicionem maxime hi qui fide nobis exteri sunt, illos uero diligant, oblectati uerbis suis; quos 10 et imitari properant illa agentes quæ ab illis fieri uideant, homines corrupti mente, nullam ueritatis habentes cupiditatem, qui et omnia lucrorum causa et redituum facere adnituntur;* *quæstum* sibi *pietatem esse* existimantes inhonestum, ex quo et alia plurima adnascebantur mala. optime adiecit:

15

[ἐντεῦθεν γίνονται.] Φθόνοι μὲν ἐκάστου βασκαίνοντος τὸ ὅπως ποτὲ εὐδοκμεῖν ἐν τῇ διαλέξει δυνηθέντι· ἔριδες δὲ ἐκφερομένων αὐτῶν εἰς μάχας, καὶ βλασφημίας δέ, πολλὰ μὲν καὶ αὐτῶν λεγόντων οἷα μὴ προσήκεν, μάλιστα δὲ τῶν ἐκτὸς βλασφημοῦντων ἡμᾶς, ὡς περὶ τὸ ζητεῖν τὴν σχολὴν ἔχοντας. ἀνάγκη οὖν καὶ 20 ὑπονοίας πονηρὰς περὶ ἡμῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς ἐκτὸς ἀπὸ τούτων· ἄνθρωποι διεφθορότεροι τὴν διάνοιαν καὶ οὐδεμίαν τῆς ἀληθείας ἐπιθυμίαν ἔχοντες, πάντα κέρδους ἕνεκεν ἐπιτηδεύοντες.

1 qui om C H 3 inuidente H 4 cum ad lites &c. om C H r 5 plurimæ C H r quia (ast plur.) add r 8 et uersus (for adu.) C* | ex om C et. (for ex) H r | necessario r 9 hab. de n. r 10 eorum (for suis) H 11 uident (for uideant) H uidentur r 13 et reditum C* H: om r 14 in homines tamen (for inhonestum) C in h. tam H: txt r | ex qua C* H qui C (corr) 15 adiecit C r 16 sq. Coisl. 204, f. 208 b [Cr. vii. 47, Fr. 154.] θεόδωρος. ἄλλος φησὶν ἐς τὸ ἐξ ὧν γινεται φθόνος καὶ ἐρις καὶ τὰ ἐξῆς· φθόνος μὲν, κ.τ.λ.

rum;" Ambrstr., "qui u. caruerunt;" Vulg., "qui u. priuati sunt."

3. *unumquemque inuidentem*] Cf. II. p. 142, l. 7, note.

4. *cum ad lites*, &c.] I have supplied from the Greek the words which evidently are needed to complete the sense. For the sense here given by Th. to βλασφημίας see above, II. p. 79, l. 1. Chrys. understands 'libels upon God:' τούτέστιν,

δόξαι καὶ δόγματα πονηρὰ ἀπὸ τῶν ζητησέων. τότε περὶ θεοῦ ἂ μὴ δεῖ ὑποπτεῖσθαι, ὅταν εἰς ζητήσεις ἐμπέσωμεν.

7. *et inquirunt*, &c.] The translator has misunderstood his Greek; at least the Gk. of the catena conveys a widely different sense (= "quasi erga inquirendum otiosos existentes," "quasi quaestionibus uacantes").

15. *optime adiecit*, &c.] In common

discede ab eiusmodi.

postquam autem ostendit prauitatem hominum et illa quae inhonesta ab illis efficiuntur, sufficiebat ut tantum consilium daret separare ab eis. deinde relinquens cetera ad illam partem 5 redit, atque insistit qua pecunias colligere adcelerabant; inque hac parte uel maxime suum sermonem latius exaggerat, eo quod nec facile posse existimabat eos despicere pecunias. sciens uero et illud quia cupiditas pecuniaria nihil ex illis quae fieri conueniunt facere permittit, despectus etenim pecuniarius facile 10 illa expedire facit quae meliora sunt, ait:

est autem (inquit) quaestus magnus pietas cum sufficientia.

'magnum lucrum, magnae diuitiae, lucratiua negotiatio pietas est, ut erga eam solliciti simus, necessitatibus nostris sufficientes.' bene uero adiecit: *pietas cum sufficientia*, ita ut 15 necessitatem non uideretur intercipere, et nimietatis studium excluderet, et omni ex parte sollicitudinem pecuniarum adimeret.

1 huiusmodi *H*   3 officiuntur *C** *H* officiuntur *C* (*corr*): *ext r*   5
quae *H r*   8 pecuniae (*for* pecuniaria) *H*   9 despectos, pecuniaros *r*
11 quaestum (*for* est autem) *C H* quaestus est magnus (*for* est...magnus) *r*   13
ea *H r*   14 adiecit *C r*   16 excludere et ut *H* | adimere *r*

with Chrys. and Thdt., Th. read ἀφίστασθαι ἀπὸ τῶν τοιούτων after εὐσέβειαν. The words are wanting in the Vulg., but given by some of the O. L. authorities (Cyp., Ambrstr., "discede ab eiusmodi;" see vv. ll.).

11. *est autem*] See vv. ll. For the impossible *quaestum* I have substituted the rendering of the Latin versions, which closely follows the Gk. The error may however have arisen from a rendering "quaestus est autem magnus" (see the reading of Rab.) [or even "quaestum est a. magnum;" cf. Ronsch, *Italia*, p. 269 sq.] or from "quia est [autem] qu. m."

13. *nec. nostris suff.*] 'Having a competency sufficient to supply our wants,

and set us free for works of piety.' So Pelag.: "*cum sufficientia*, non luxuriae sed naturae"; Sedulius adds, "quia quae tantum naturae sufficiunt pietas exigit". Cf. 2 Cor. ix. 8. Thdt. endeavours to combine the ideas of 'competency' and 'contentment,' for he remarks: προσήκει τὴν αὐτάρκειαν στέργειν. Thphst. inclines to the latter: αὐτάρκεια μέγας πλοῦτος καὶ μόνιμος. So Ambrstr.: "magnas diuitias et acquisitionem in eo dicit, si quis fidelis suo contentus sit." Aug. on the other hand agrees with Th. (*serm.* 85: "sufficientiam quaerite, quod sufficit quaerite; plus nolite".)

15. *nimietatis*] Ronsch, *Italia*, p. 52. *Nim. studium = τὴν πλεονεξίαν.*

nihil (inquit) intulimus in mundum, uerum quia nec auferre possumus.

multus ac potens sensus in compendio uerborum horum contineri uidetur. illi enim qui erga pecunias studium habent pro illis quidem quae adsunt sibi laborant, ut permanere possint et custodiri; illa uero quae necdum habent quemadmodum 5 acquirere possint. utrumque exclusit, ita ut pro illis quae sibi adsunt minime laborem expendant. nam quod dixit '*nihil intulimus*, sed nudi in hunc mundum in hac uita uenimus,' de illis quae nobis adsunt laborem expendere [exclusit], quasi de pro- 10 priis nostris quae quidem nos quando in hanc uitam ingredimur inuenimus. nam et pro illis laborem expendere uanum admodum esse ostendit, dicens: *quia nec auferre quid possumus*. quae enim est utilitas laborem expendere ubi etsi omnia adquirere possumus, hic illa relinquemus quae congregauimus? 15 quid ergo fieri debet, quoniam et illud necessarium est et hoc superfluum?

habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti sumus.
sufficit illa habere quae ad usum nobis sunt necessaria.

1 nihil enim &c. [as in Vulg.] r   2 possumus C*   4 continere C H
6 custodire C* H   9 in hanc uitam r   10 expend... C* (?) expendere (om
exclut) C (corr) H r   11 ingredimur inuenimus H r   15 hinc C* H   18
simus C (corr)

1. *in mundum, uerum quia nec*] Both these renderings are found in Ambrstr. O. L. and Vulg., "in hunc mundum" (εἰς τὸν κόσμον, Rönsch, *Italia*, p. 420 sq.); Cod. Amiat., "in mundo." *Verum quia nec* seems to have originated in the combination of "uerum nec" (οὐδέ) [Cypr., cf. Aug., "sed nec"] with "quia nec" (ὅτι οὐδέ) [Vulg.]. The scribe of Cod. Clarom. mistook *uerum* for an adj., and represented it by ἀληθές in his Gk.; see Tisch. *ad h. l.* In the comm. below (l. 13) *uerum* disappears. On the whole we may conclude that Th.'s text had no adjective before ὅτι, although in that case it differed from the text of Chrys. and the other Gk. commentators, who give δῆλον ὅτι, κ.τ.λ.

7. *utrumque exclusit*] 'It is idle to bestow labour on earthly riches, seeing that (1) they are not our own by natural right—οὐδὲν εἰσπνέγκαμεν—and (2) when acquired by us, they cannot be retained—οὐδὲ ἐξεργεῖν τι δύναμεθα.'

9. *nudi*] Ambrstr.: "talis hinc exiet qualis uenit"—comparing Job i. 21.

18. *alimenta*] So Vulg.; Ambrstr., "alimentum;" O. L., "uictum." The plural is found in Chrys. and the other Gk. expositors. *Quibus tegamur*, Ambrstr., Vulg.; O. L., "uestitum," "uestimentum," "tegmentum." *Cont. sumus*, Vulg.; Cypr., Ambrstr., Aug. (l. c.), "c. simus" (ἀρκεσθῶμεθα).

19. *sufficit illa habere*, &c.] 'The Apostle defines what he means by a com-

haec enim effruemur sola ; cetera uero, etiamsi cumulata fuerint, aliis relinquemus in mundo. 'superfluum est (inquit) nos qui nihil intulimus, [multa uelle conquirere ut hinc efferamus].' deinde ostendens quemadmodum nociua sit huiusmodi sollicitudo ei [qui] pietati studere cupit :

qui autem uolunt diuites fieri, incidunt in temptationem et laqueum diaboli et desideria multa quae [non] secundum intellectum sunt et nociua ; quae mergunt homines in exterminium et perditionem.

10 necesse est eum qui cupit diuitias adquirere multis implicari tribulationibus, multa enim [oportet eum] sustinere pericula et ad desideria prorumpere nociua et stulta, ex quibus maxime augeri solent et abundare ; [quae commodum quidem praestare] poterunt nullum, perditionem uero multam prouident illis qui
15 semel occupati fuerint eorum desiderio. et quis sufficienter poterit dicere illa mala quae ex desiderio solent diuitiarum adnasci? unde et adiecit :

radix enim omnium malorum est cupiditas pecuniaria.

1 his e. fruemur solis r   2 relinquimus C r | sup. enim est r   3 multa
...efferamus om C H: txt r   4 solitudo C r   5 qui om C H: txt r |
studire C* | adiecit (ast cupit) add r   6 nam qui &c. [as in Vulg.] r   7 non
om C H   8 perditionem C*   11 eum (for enim) r | oportet eum om C H r
13 augere H | quae...praestare om C H r   14 poterant nullum C H poterunt
(om nullum) r | multa (for multam) H multam perd. uero r | quae (for qui) C*
15 fuerunt C* H   17 unde adiecit C unde et adiecit r   18 auaritia (for
cup. pec.) r

petency' (ἡ αὐτάρκεια = οἷς ἀρκεσθῆσθαι). Cf. Thpht.: ἀρξεται ἐνταῦθα τὸ εἶναι ἡ αὐτάρκεια.

1. *effruemur* The lex. give no ex. of this compound.

3. *multa, &c.* Omitted by the MSS., perhaps through homoeoteleuton [*intulimus...efferamus*]. Rabanus here comes to our help, the words having found place as it seems in the earlier MS. from which his extracts were copied (I. p. xxxiii).

6. *qui autem* So Cypr.; Vulg., "nam qui." *Quae [non] sec. int. sunt* = ἀνοήτους (sine intellectu, Tit. iii. 3); Aug., "stulta" (cf. *infra*, l. 12); Vulg., "inu-

tilia" = ἀνοήτους. The reading in Chrys. and Thdt. is doubtful; Dam., Oec., Thpht. agree with Th.

11. *oportet eum* See vv. 11. The scribe's eye seems to have wandered on from *enim* to *eum*, and the intervening word has consequently been lost. Just below (l. 13) another *incuria* has led to the more serious omission which I have tentatively supplied.

18. *cupiditas pecuniaria* ἡ φιλαργυρία. The Latin versions are much exercised by this word; Cod. Amiat. has "cupiditas" simply; Fuld., "auaritia;" Aug. wavers between these two equiva-

'et ut compendiose (inquit) dicam, nihil indecens est quod non per concupiscentiam admittatur pecuniarum.' et ostendens quoniam experimento doctus ista dicit, sciens multos fuisse ex ipsa concupiscentia non leuia nocitos, adiecit :

quam quidem adpetentes oberrauerunt a fide et seipsos inse- 5
ruerunt doloribus multis.

'ex hac (inquit) concupiscentia multi a fide cecidisse uidentur, et nec secundum praesentem uitam in melioribus poterant inueniri, sed e contrario deflentes ac dolentes persteterunt pro illis quae sibi ex his acciderunt tristitiis.' et iterum ipsi 10 Timotheo consilium dans adiecit :

tu autem, homo Dei, haec fuge.

apte uisus est eum exhortasse ut ista fugiat, 'hominem' illum dicens esse 'Dei.' aptum enim est ei qui talis est ut ab omni malo sese superiorem custodiat. deinde scribit ei 15 utpote carissimo discipulo, insinuans quae eum agere oporteat :

insequere autem iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem.

1 malum nullum (est indecens) add r   2 per concupiscentiae C* H [δὲ ἐπι-
βουλὰς?]   3 sit (est doctus) add C H r   4 leuiter C r | deceptos (for nocitos)
r | adiecit C r   5 oberrauerit C errauerit r | inser. se r   8 potuerint r
9 persteterit C* persteterint r   10 acciderit C* | tristitiis H | et iterum...adiecit
om r   11 adiecit C   13 aperte (for apte) l   15 superiorem om r
16 oporteat C (corr) r   18 sectare uero (for inseq. aut.) r

lents, whilst Gaudentius prefers "amor pecuniae."

2. *per concupiscentiam*] See vv. 11. Sit (l. 3, vv. 11.) is a manifest error.

4. *non leuia nocitos*] οὐ σμικρὰ βλάβερας. For nocitus see l. p. 67, l. 1, note.

5. *oberrauerunt*] O. L. and Vulg., "errauerunt;" Aug., "pererrauerunt." Oberr. is very possibly an error for aberrauerunt (ἀπεπλανήθησαν); for the opposite mistake see l. p. 197, l. 7, vv. 11. *Seipsos* (ἐαυτοὺς); Vulg. "se;" cf. *supra*, II. p. 92, l. 1, note.

9. *pro illis...Dei*] Lanfranc cites this in the fragmentary form: "Ambros. 'qui-

dam appetentes. pro illis quae sibi acciderunt. tu autem, o homo Dei, aperte [sic] uisus est eum exhortasse, hominem Dei illum dicens."

13. *apte uisus est*] Cf. Chrys.: ἐλ τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου (φύσιν) εἰ, μὴ ζῆτε τὰ περιττὰ καὶ οὐκ ἄγιστα πρὸς τὸν θεόν. Pelag: "non diuitiarum homo, sed Dei."

15. *ab omni malo...superiorem*] Cf. I. p. 32, l. 6, note. Rab. (see vv. 11.) has restored the grammar by striking out the comparative.

18. *insequere*] Cf. Ambrstr., "sequere." The Vulg. has "sectare," which our translator retains at 2 Tim. ii. 22.

'erga ista sollicitudinem (inquit) expendere.' et quoniam labor est necessarius illis qui uirtutem exequi adnituntur, adiecit :

certa bonum certamen fidei.

necessarie adicit *bonum certamen* uel agonem, ut hoc loco 5 uel maxime ostendat quod necessarius sit labor talibus qui pro multis expenditur bonis. deinde laboris ipsius lucra pandens adiecit :

adprehende (inquit) uitam aeternam.

'certaminum autem uel agonum horum merces uita aeterna 10 est.' quibus poterit eam adsequi et suadens ei ut de his studiose agat :

in qua (ait) uocatus es et con[fessus es bonam con]fessionem.

'ob hanc enim et credidisti (hoc enim dicit *uocatus*) ; ob hanc uocationem confessus es pietatem—' ut dicat quoniam 'pro 15 hac passus es.' nam quod dixit *confessus es*, hoc est, 'passus es' dicit. unde et plus eum adhortans ut pro hisce rebus sustineat laborem, adiecit :

1 istam <i>H</i> expende <i>C</i> (corr) <i>r</i>	2 uirtutes <i>H</i> (corr) adicit <i>C</i>	4
necessario <i>C</i> 5 ostendit <i>r</i>	6 labiis (for laboris) <i>H</i>	7 adicit <i>C</i>
10 eam adsequi <i>om C H</i>	12 agit (for ait) <i>C*</i> confessus es bonam <i>om C H r</i>	
13 in qua u. es et confessus b. confessionem (aft uocatus) <i>add r</i>		15 quotquot
(for quod) <i>C*</i> 16 adhortens <i>H*</i>	17 adicit <i>C r</i>	

1. *expendere*] See vv. 11., and cf. 1. p. 307, l. 1, note.

4. *certamen uel agonem*] Cf. *infra*, l. 9, and on 2 Tim. ii. 5 ; and see 1. p. 282, l. 7, note.

10. *quibus p. eam adsequi*] Even with the addition (from Rab.) of the last two words, 'there is much awkwardness in this sentence. I am disposed to think that *quibus*, &c. originally belonged to a previous sentence, and that two or three words have fallen out before as well as after *qu. p.* The translator may have written : "'tu ergo, homo Dei, utere illis quibus poteris eam adsequi.' et suadens," &c.

12. *confessus es bonam*, &c.] The

MSS. are again at fault ; cf. ll. 14, 15.

13. *hoc enim d. 'uocatus'*] So Oec. : πᾶς γὰρ εἰς βάπτισμα ἐρχόμενος, εἰς τὰς τὴν [τὴν αἰώνιον ζωὴν] καλεῖται. Cf. *supra* on Phil. iii. 14, 1 Tim. iii. 6.

14. *pro hac passus es*] So Thpht. (1) : ἐνταῦθα αὐτοῦ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν ἐπαυεῖ, ἐν κινδύνοις ὁμολογήσαντος τὸν Χριστόν. More commonly, the patristic interpreters refer ὁμολογήσας as well as ἐκλήθη to the baptismal profession ; so Thpht. (2), and Oec. : τὴν ἐν τῷ βαπτισματι λέγει, ὅταν ὁμολογῶμεν ἀποτάσσεσθαι μὲν τῷ διαβόλῳ, συντάσσεσθαι δὲ καὶ πιστεύειν τῷ Χριστῷ. And Pelag. : "in baptismo, abrenuntiando saeculo et pompis eius."

coram multis [testibus].

†multi enim erant qui sciebant beatum Timotheum adiunctum fuisse Paulo contemplatione pietatis, utque is passus fuerat non pauca.* 'itaque necessarium (inquit) tibi est ut omni ex parte pro aeterna uita laborem sustineas pro qua et credidisti et confessus es pietatem, periculis frequenter adiectatus. iustum etenim est ut minime ex posteriori desidia illa exterminentur quae inprimis sunt adquisita.' deinde et plus eum adhortans adiecit:

praecipio in conspectu Dei qui uiuificat omnia, et domino nostro Iesu Christo qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato [bonam] confessionem, custodire te mandatum sine macula inreprehensibile usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi.

est *mandatum* ut dicat, 'illa quae mandaui tibi.' bene hoc in loco [dicit] ob quam rem etiam et in agone pro fide certare eum praecipiebat. unde et memoratus Christi aduentum, confirmans atque stabiliens quod necessarie utique erit adiecit:

πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τὸν μακάριον Τιμόθεον συνόντα τῷ μακαρίῳ Παύλῳ εὐσεβείας ἕνεκεν εἰδότες, καὶ μὴν καὶ πεπονθότα οὐκ ὀλίγα διὰ ταύτην.

20

1 testibus *om C H* 2 autem (*for enim*) *H* 3 atque his *r* 4 tibi necess. *r* | te (*for tibi*) *C* H* 5 et (*bes aeterna*) *add C* 6 adsectatus *C* 7 est etenim *H* 8 adhortatus *r* 9 adiecit *C* subdit *r* 10 dom. nostro *om r* 10 Chr. I. *r* 11 bonam *om C H* 12 ut serues (*for custodire*) *r* 14 in hoc loco *C* 15 dicit *om C H r* | distare (*for certare*) *H* 16 est (*ast memor.*) *add r* 17 necessarium *C** necessario *r* | erat et (*for erit*) *C (corr)* | adiecit *C r* 18 sq. Coisl. 204, f. 209 a [Cr. vii. 48, Fr. 154] θεόδωρος. τουτέστιν, μὴ κατασχόντης τὴν παρρησίαν ἐκείνην [Chrys., cf. Fr.]. πολλοὶ γὰρ, κ.τ.λ. Cr. notes: "deest verbum aliquod" [post Τιμόθεον]. Nothing is wanting in the MS. 19 ἕνεκεν, εἰδότες καὶ Cr.

1. *testibus*] Another accidental omission. In the interpretation Th. seems to stand alone. Pelag. represents the ordinary view: "coram sacerdotibus uel ministris, uirtutibusque caelestibus."

6. *adiectatus*] Apparently used as = iactatus. See however the variant in C.

10. *in conspectu Dei*] So Ambrstr.; Vulg., "coram Deo." D. n. I. Christo

doubtless represents the text of Th.; the Latin versions have simply "Christo Iesu." In Chrys. and Thdt. the readings vary. *Bonam* has been carelessly omitted by the scribes; cf. *supra*, p. 182, l. 12. *Custodire*; Tert., "ut custodias;" O. L. and Vulg., "ut serues."

14. *ut dicat, 'illa,' &c.*] Thdt.: τουτέστιν, ταῦτα δὲ γράφω.

quem temporibus suis ostendit beatus et solus potens rex regum et dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem et lumen habitat inaccessibile, quem uidit hominum nemo nec uidere potest; cui honor et potestas aeterna. amen.

5. ex magnitudine diuinae naturae et illa quae erga eum habentur confirmauit futura. unde et ista quae erga Deum sunt posuit in praesenti, quae confirmationem quandam futurorum habere poterant. hoc ipsum autem et [in] initium epistolae fecisse uidetur, ubi dicit: *regi autem saeculorum, incorrupto, inuisibili, soli Deo honor et gloria in saecula saeculorum. amen.* unde etiam et hoc in loco † ‘beatum’ illum uocauit ad confirmationem futurae inuertibilitatis quae nobis aderit, quia ille talis est, in natura beatitudinem habens, nec autem ullam poterit sustinere uertibilitatem. ‘potentem’ uero dixit eum, ut nemo dubitet quoniam resurrectionem nobis poterit conferre. et quidem et ‘regem’ eum ‘regnantium’ et ‘dominum dominantium’ dixit, ut ostendat

‘μακάριον’ αὐτὸν ἐκάλεσεν ἐπὶ συστάσει τῆς μελλούσης προσέσεσθαι ἡμῖν ἀτρεπτότητος, ‘δυναστήν’ δὲ ὅτι δὴ τὴν ἀνάστασιν ἐργάσασθαι δυνατός, καὶ μὴν καὶ ‘βασιλέα’ καὶ ‘κύριον’ ἐπὶ ἀποδείξει τοῦ πάντων κρατεῖν καὶ δύνασθαι ὑποτάξαι καὶ θάνατον ἀφελεῖν διὰ τοῦτο καὶ ‘μόνον’ ἔχοντα ἀθανασίαν,’ ὡς ἀν

2 lumen h. inaccessibilem H lucem h. inaccessibilem r 3 nullus (for nemo) r 4 imperium sempiternum (for pot. aeterna) r 5 eam r 8 ipsum om H | initio C in initio C (corr) r initium H 10 est (def soli) add C* H 11 in hoc loco r | illo C* H: txt r 12 aduertibilitatis r | adherit H | est om C 17 sq. Coisl. 204, f. 209 b [Cr. vii. 50, Fr. 154] θεδωρος. ἄλλος φησὶν μακάριον, κ.τ.λ. 18 δεῖ (for δη) cod.

1. *temporibus suis*] Cf. I. p. 127, l. 19, note.

ostendit] So Aug. (Sabatier); O. L. and Vulg., after Gk., “ostendet.” *Lumen...inaccessibile.* So Ambrstr.; Vulg., “lucem...inaccessibilem” (cf. II. p. 33, l. 17, note). *Hominum nemo, potestas aeterna* also occurs in Ambrstr.; Vulg., “nullus hom.,” “imperium sempiternum.”

5. *ex magnitudine, &c.*] Cf. Thdt.: ἀπὸ τῶν προσόντων τῷ θεῷ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς κρίσεως καὶ τῶν ἀντιδόσεων ἐβεβαίωσεν λόγῳ.

8. *in initium epistolae*] I. e. c. I. 17,

where see comm. and notes.

11. *beatum...inlustrari*] Abbreviated by Lanfranc.

ad confirmationem, &c.] Comp. Th. on Ps. i. 1 (Migne, 648): κυρίως δὲ μακάριος ὢν ὁ θεός [cf. Chrys. *ad h. l.*: ἡ αὐτομακαριότης]—Παῦλος γὰρ φησὶν ‘ὁ μακάριος καὶ μόνος δυναστής’—μετέδωκεν ταύτης τῆς προσηγορίας ἡμῖν...τὸ οὖν ‘μακάριος’ ὄνομα τῆς κατ’ ἀρετὴν τελειότητος ὑπάρχει καρπός. With the present context cf. Thdt. *ad l.*: τὸ ἀτρεπτον εἰδειξεν, μακάριον ὀνομάσας ὁ γὰρ φύσει μακάριος οὐδεμιαν τροπὴν ἐπιδέχεται.

deret ex hoc quoniam omnes subiugat et potens est etiam daemones subiugare et mortem adimere et omnia illa intercipere quae nos ad praesens adfligunt. ideo et 'solum' dixit 'habere immortalitatem,' eo quod sufficiens sit nobis hoc praestare quod ipse solus possidet in natura, a nullo alio adsecutus. et quod 5 dixit 'lumen habitans inaccessibile,' confirmationem habens, quod in immenso quodam lumine et inaccessibili persistat, qui etiam et uera ratione iustorum corpora lumine faciet inlustrari. sed et illud quod dixit: *quem uidet hominum nemo nec uidere potest*, ut ostendat quoniam 'nihil demiratione dignum est si illa 10 quae tunc erga uos erunt ad praesens non uideantur; siquidem et ipse qui nobis ista conlaturus est inuisibilis nobis existat per naturam.*' sicque suum sermonem futurorum confirmatione uisus est consummasse, ut magis suaderet Timotheo inuigilare de his quae sibi sunt scripta. adiecit uero et de diuitibus, perspicuens 15 quoniam hoc in media parte epistolae dicere praetermiserat ubi de ceteris disputauerat ad eum:

diuitibus in [hoc] saeculo praecipe non altum sapere.

ἱκανὸν τοῦτο ἡμῖν παρασχεῖν· καὶ τὸ φῶς δὲ οἰκῶν ἀπρόσιτον, σύ-
στασιν ἔχον τοῦ ἐν ἀπάτῃ τινὶ καὶ ἀπροσίτῳ τυγχάνοντα φωτὶ ὅντως 20
δὴ φωτεινὰ καὶ τῶν δικαίων ποιήσῃ τὰ σώματα· οὕτως καὶ τὸ ὄν
εἶδεν οὐδαίς ἀνθρώπων οὔδε ἰδεῖν δύναται, ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν
θαυμαστὸν μὴ φαίνεσθαι νῦν τὰ τότε περὶ ἡμᾶς ἐσόμενα, ὅπου
γε καὶ αὐτὸς ὁ τούτων αἴτιος ἀόρατος ἡμῖν πάντη τὴν φύσιν ἐστίν.

4 nobis sit r   7 in om C r | inaccessibile C* H   8 et om r   9
quod om C r   10 nulla (for nihil) C r   15 sunt om H | adiecit C r   17
et ait (aft eum) add r   18 hoc om C H

7. in immenso quodam lumine, &c.] Comp. Th. on Ps. xvii. 12 (Migne, 664): περὶ αὐτὸν δὲ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ ἦν ὡς εἴπῃ, τὸ φῶς. ὥς καὶ ὁ μακ. Παῦλος περὶ αὐτοῦ φησιν, 'φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον.' τῆς γὰρ αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται ἀμφοτέρω· ὥς περ γὰρ φῶς οἰκεῖν λέγεται, οὕτως καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ λέγοιτο ἂν κυρίως τὸ φῶς. The reason given in the present comment for the mention of light in connexion with God is peculiar to Th. and characteristic of his system, in which the resurrection of the body oc-

cupies so important a place.

11. siquidem et ipse] Comp. the comm. on Col. iii. 3 (i. p. 299). As to the invisibility of God see the comm. on Col. i. 15, and notes.

18. in hoc saeculo] ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. The omission of hoc in the text is clearly accidental; see next line. Latin versions, "huius mundi s. saeculi" (τοῦ νῦν αἰῶνος). Altum sapere; Latin versions, "superbe, sublime sapere." Cf. Tisch. ad h. l.: "ceterum Rom. xi. 20 Latini plerique altum sapere habent."

bene dixit *in hoc saeculo*, ut ostendat ipsas diuitias temporales esse, pro quibus uel maxime non conueniebat ut alta saperent.

neque sperare in incerto diuitiarum.

et hoc adicit ut ostendat quoniam neque in hoc saeculo
5 diuitiae a diuitibus caute tenentur.

sed in Deo uiuo, qui praebet nobis omnia abunde ad fruitionem.

optime autem posuit de diuitiis temporalibus illam abundantiam quae a Deo nobis datur. quis enim sic stultus est ut dubitet quin melius sit in Deum sperare quam in diuitiis?
10 unde et adiecit 'uiuum,' ut magis illud exaggeret. comparauit enim cum Dei sempiternitate diuitiarum usum temporalem, et ipsum usum dixit esse 'incertum.' et quod dixit: *omnia nobis abunde praebet*, uerum esse ab illo loco quo superius dixerat euidens est, quoniam omnia eius fruimur. et ut ostenderet quia
15 oportet magis Deo intueri, a quo et omnium bonorum habemus fruitionem, despicientes illas opes quae nobis in praesente ad-sunt; conuenit uero nos semper gratias agere Deo qui omnium quae potimur bonorum auctor et donator esse uidetur. deinde et quod necessarium erat post hoc facere illos instruxit, dicens:

20 *bonum opus facere, diuites esse in operibus bonis, facile tribuere, communicare.*

et quod erit ex hoc lucrum? dicito:

thesaurizantes (inquit) *sibi ipsis fundamentum bonum in futuro, ut adprehendant uitam aeternam.*

6 fruendum (<i>for fruit.</i>) <i>r</i>	7 contra (<i>for autem</i>) <i>r</i>	12 omnibus <i>r</i>
15 intueri Deum <i>r</i> bon. omn. <i>r</i>	16 in praes. <i>om H r</i>	19 illis <i>C (corr)</i>
23 tessaurizantes <i>H</i> inquit <i>om r</i> sibimet <i>C (corr)</i>		

1. *diuitias temporales*] Cf. Chrys.: καλῶς εἶπεν 'ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.' εἶσιν γὰρ καὶ ἄλλοι πλούσιοι ἐν τῷ μέλλοντι. Thdt.: τῷ δὲ διορισμῷ ἀναγκαίως ἐχρήσατο· εἶσιν γὰρ πλούσιοι καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

6. *praebet...ad fruitionem*] O. L. and Vulg., "praestat...ad fruendum." For *fruitio* see I. p. 31, l. 9, II. p. 142, l. 6; and cf. Paucker, *melet. lexist. alt.*, p. 10.

10. *adiecit 'uiuum'*] Thus it appears that Th., in company with Chrys. and Thdt., read τῷ ζῶντι.

13. *quo superius dixerat*] I.e. on c. iv. 3, q. v.

15. *Deo intueri*] τῷ θεῷ προσβλέπειν. See vv. 11.

20. *bonum opus facere*] A roughly literal version of ἀγαθοεργεῖν. Vulg., "bene agere."

23. *thesaurizantes*] So Gk.; the Latin versions use the conjunctive or infinitive (O. L., "thesaurizent"; Vulg., "thesaurizare").

percipient autem in futuro saeculo mercedes magnas pro quibus in hoc saeculo ista faciunt. nam et mercedes percipient tales quae nullam umquam poterunt mutabilitatem sustinere. nam quod dixit *fundamentum*, firmitatem eorum uoluit significare. compendiose uero hoc uoluit dicere: 'praecipe illis ut non magna sapiant propter illa quae possident; cognoscant uero Dominum horum sibi esse largitorem, et huic semper pro omnibus sibi tributis gratias debent referre, in bonis operibus sollicitudinem expendentes, quod parua dantes in praesenti uita magna in futuro saeculo recipiant.' et dicens de diuitibus iterum ad Timothei se uertit personam, illis quae praedicta fuerant competenter adiciens:

o Timothee, commendatum custodi, deuitans profanas nouitates uocum et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes a fide exciderunt.

de illis enim hoc in loco dicit. 'tu (inquit) custodi fidem, omni uirtute declinans eos qui contraria docent et semper excogitant aliquid nouius dicere et inconueniens; qui et contro- uersias contra ueritatem excogitant sub nomine scientiae quam mentiti insimulant, promittuntque se scientiam habere, longe autem multum distant a fide.' bene autem et 'commenda-

2 mercedem p. talem r 3 numquam ullam C r 4 firmamentum (for
firmitatem) r 7 hunc (for huic) C* H 9 dates H* 10 dicens
autem r 13 o T. depositum &c. [as in Vulg.] r 14 quidem C H r 18
noui r 19 scientia qua H 20 promittunt qui H 21 multumque r

4. *firmitatem eorum uoluit, &c.*] Cf. Thdt.: τῶν δὲ μελλόντων ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν θεμέλιον κέκληκεν ἀκίνητα γὰρ ἐκεῖνα καὶ ἀτρεπτα.

13. *commendatum*] So Ambrstr. O. L. generally and Vulg., "depositum." Just below (l. 21) we have *commendationem*; cf. 2 Tim. i. 12, 14. A *fide* is a slip on the part of our translator, who was thinking perhaps of v. 10; the Latin versions correctly render "circa fidem" (= *erga fidem*, c. i. 19).

16. *custodi fidem*] Cf. Pelag.: "fidei depositum custodi." Oec. (1) explains τὴν παραθήκην as = τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ἣν δέ' ἐμοῦ [sc. Παύλου] σοὶ παρέθετο.

Thdt. (followed by Oec. (2)) breaks away from Th.'s interpretation altogether: παρὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς χάριτος λέγειν τοῦ πνεύματος, ἣν διὰ τῆς χειροτονίας ἐδέξατο. Cf. *infra* on 2 Tim. i. 14.

18. *aliquid nouius dicere*] καὶ κενόφωνον τι λέγειν. This leaves little doubt that Th. read *καυνοφωσίας*—a reading which Oec. and Thpht. found in Chrys. (Tisch. ad h. l.). As now edited Chrys. has *κενοφ.*, but his comm. (ἄρα ἐστὶν καὶ οὐ βέβηλος κ.) points rather the other way.

20. *longe autem, &c.*] Oec.: ὅταν γὰρ πιστὸς μὴ ᾖ, γνώσις οὐκ ἐστίν. Thdt. supposes a direct reference to the *gnosis* of Simon; cf. Iren. ii. 14 § 7: "secundum

tionem' dixit dogmatum scrupulositatem; ut ostenderet magis
quia necessarium sit ei ut custodiat illa quae ab eo accepit, quia
et exigendus est illa quae sibi sunt commendata. consummans
uero in his epistolam, consuetam adiecit salutationem, in ultimam
5 partem epistolae dicens :

gratia tecum. amen.

1 scrupulositate *H r*   2 quae (*for* quia) *C* H* quod *C (corr) r* | necessitatem
H   4 adiecit *C r* | in ultima parte *r*

antiphrasin uero ueritatis ignorantiam   4. *consuetam adiecit salut.*] Thdt.:
agnitionem uocant. et bene Paulus ait   τὴν συνήθη εὐλογίαν ἐπέθηκεν.
uocum nouitates falsae agnitionis."

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TIMOTHEUM II.

ARGUMENTUM.

EPISTOLAM Pauli ad Timotheum secundum sensum explicaturus, argumentum eius ut moris est nobis primitus explicabimus. †euidens est enim illud quod non post primam epistolam etiam hanc protinus scripserit, sed et nec de hisdem scripserit locis de quibus primam illam scripserat epistolam. primam 5 enim scribens dicit: *sicut rogaui te sustinere Ephesi*; ostendens

ὅτι μὴ ἀκολουθῶς τῇ προτέρᾳ ταύτην γεγράφηκεν, μηδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν διαγόντι τόπων δῆλον, ἀλλὰ μετὰ πολλὸν χρόνον ἄγαν· ἐκείνην μὲν γὰρ ἀπέστειλεν αὐτῷ ἐν Ἐφέσῳ διαγόντι, ἐν ταύτῃ

3 post om H 4 iisdem r 7 sq. Coisl. 204, f. 211 a [Cr. vii. 52, Fr. 155]
θεόδωρος. Ἄλλοι φησὶν· ὅτι μὴ, κ.τ.λ. 7, 8 τινὰ...τόπων (for τῶν αὐτῶν...τόπων) edd.

1. *Epistolam*, &c.] 'Argument. From a comparison of their contents it appears that the Second Epistle to Timotheus did not follow closely upon the first and was not addressed to the same place. S. Timothy was now no longer at Ephesus; S. Paul was on the verge of martyrdom. The present letter belongs to the second imprisonment at Rome which immediately preceded his death. These Epistles differ also in their substance. The first is chiefly occupied with directions for the govern-

ment of the Church; the second consists of exhortations to courage and devotion, including a prophetic condemnation of the ever-growing evils of the latter time, and ending with certain personal intimations and requests.'

explicaturus...explicabimus] An *incuria* of the translator, if not of the author himself.

2. *ut moris est nobis*] Cf. 1. p. lxvii.

6. *sicut rogaui te sustinere*] = *ut sustineres*, 1 Tim. i. 3 (cf. II. p. 69, l. 3, note).

quoniam illic eum reliquerat, et sic epistolam ad eum scribit quasi adhuc in illis locis commorante eo. in hac uero epistola in finem scribit: *Tychicum* (inquit) [*miſi*] *Ephesi*; dixisset utique 'ad te,' si Ephesi adhuc Timotheus moraretur, quando et hanc
5 ad eum scribebat epistolam. et primam quidem sic se scripsisse ad eum manifestavit, ut et insinualet quod non multo post tempore sit ipse ad eum uenturus; dicit enim: *haec tibi scribo sperans me uenire ad te cito*. hanc uero scribens designat quia non multo post tempore ad Christi confessionem istius uitae
10 transitum expectet; ait namque: *ego enim iam delibor, et tempus meae resolutionis instat*. iubet autem eum cito uenire ad se, dicens: *festina* (inquit) *uenire ad me cito*. scribit autem hanc epistolam ad eum ex urbe Roma, in illo tempore quando*

δὲ πρὸς τῷ τέλει φησὶν· ΤΥΧΙΚὸν ἀπέστειλα εἰς Ἐφεσον· εἶπεν δ'
15 ἂν ὅτι 'πρὸς σε,' εἶπερ ἐπὶ τῆς Ἐφέσου διάγοντι καὶ ταύτην ἔγραφεν τὴν ἐπιστολήν. κακείνην μὲν οὕτω γράφων δηλὸς ἐστὶν ὡς ἂν μετ' οὐ πολὺ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμενος, ταύτην δὲ ὡς μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίαν τὴν ἐκ τοῦδε τοῦ βίου μετὰστασιν δέξασθαι προσδοκῶν· κελεύει δὲ αὐτὸν καὶ θάπτον
20 πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι. γράφει δὲ αὐτὴν ὑπὸ Ῥώμης, ἡνίκα

1 reliquere *H* 2 commemorante *H* commorantem (*om* eo) *r* 3 fine *r*
| *miſi om C* H* Ephesi direxi ad te quasi (*for* m. E. dixisset utique ad te si) *r*
10 delebor *C* H*: *txt C (corr)* *r* 14 εἶπε δὲ ἂν edd. 17 θαν (*for* ὡς ἂν) edd.

3. *in finem scribit*] C. iv. 12. For *Ephesi*=*eis* Ἐφεσον cf. i. p. 116, ll. 2, 17; here, however, the gen. may be due to a scribe who has been misled by the termination of *miſi* (subsequently omitted), or by the occurrence of *Ephesi* in the next line.

The inference which Th. builds upon a comparison of 1 Tim. i. 3 with 2 Tim. iv. 12 is perhaps not very convincing. He does not refer to it in his comm. on either of those passages; see however Thdt. on 2 Tim. i. c: δῆλον ἐντεῦθεν ὡς οὐκ ἐν Ἐφέσῳ διήγεν, ἀλλ' ἐτέρωθι πον κατὰ τουτονὶ τὸν καιρὸν δ μ. Τιμόθεος.

dix. utique 'ad te'] Cf. Tit. iii. 12.

7. *dicit enim; 'haec tibi scr.'* &c.] 'That a considerable interval of time elapsed between the two Epistles is

proved by comparing 1 Tim. iii. 14 with 2 Tim. iv. 6, 9. At the time of writing the first Ep., S. Paul looked forward to a season of liberty and renewed activity; when he wrote the second, he expected no release but that of his death. The Epp. therefore clearly belong to two distinct periods of S. Paul's life.' Chrys. also takes note of the change of circumstances, but draws a somewhat different inference: τί δῆποτε καὶ δευτέραν ἐπιστέλλει τῷ T. ἐπιστολήν; εἶπεν 'ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς σέ τάχιον'· οὐκ ἐξεγέρετο τοῦτο· παραμυθεῖται αὐτὸν διὰ γραμμάτων ἀντὶ τῆς παρουσίας...οὐ διὰ γραμμάτων δὲ αὐτὸν παραμυθεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ καλεῖ πρὸς αὐτόν· 'σπούδασον,' κ.τ.λ.

12. *scribit autem hanc, &c.]* As this clause now stands, it contradicts Th.'s

Felicem adpellans uinctus Romae ex Iudaeae partibus fuerat ductus. duobus etenim annis tunc, sicut Lucas dicit, Romae commorans, quia ante Neronem ductus pro se satisfaceret, ex sententiae eius laxatus est auctoritate, eo quod nihil ab eo crimine dignum gestum fuisse Nero reppererat. 5 qui dimissus protinus suum opus implebat; percurrrens enim orbem terrae pietatis rationem omnibus tradere properabat. post illud uero secundo Romae adueniens, praecepto Neronis †contemplatione pietatis capite plectitur,* eo in tempore quando et hanc epistolam Timotheo ab urbe Roma scripserat. et illud 10

τῆς εὐσεβείας ἔνεκεν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται.

I filicem C filice H* Caesarem H (corr); txt r | uinctus (for uinctus) C* 3
commemorans C* | qui (for quia) C H r | introductus r 4 sententia C r 5
aliud (ast nihil) add C r 8 sq. post illud...scripserat om r 9 contemplationi H
11 Coisl. l. c.

statement in l. 8 sq. Either *hanc* should be replaced by *illam* (i. q. primam); or the sentence needs readjustment, and should have been written and punctuated thus: "scribit...ex urbe Roma, in illo tempore etenim quando...fuerat ductus, duobus annis tunc," &c. The catena supports the latter view. The former, which is perhaps the simpler and more probable correction, has the effect of crediting Th. with the theory that 1 Tim. was written from Rome before the end of the first imprisonment. This is perhaps not altogether impossible, notwithstanding Timothy's presence with S. Paul during the greater part of the *diēria* (cf. Phil. i. 1. Col. i. 1. Philem. 1; Bp. Lightfoot, *Philippians*, p. 11, note 1); for the Ap. intended to send him to Philippi (Phil. ii. 23), and from thence he might have returned to Ephesus, where, as Th. seems elsewhere to suppose (1. p. 116, l. 5 sq.), he had been left in charge upon S. Paul's withdrawal from that city. In this case the first Epistle was addressed to Timothy on occasion of his resuming his work at Ephesus, after his visit to Rome and towards the end of S. Paul's two years' imprisonment. If this was Th.'s view, he

is its solitary exponent; the other patristic commentaries contain no reference to it; only one of the subscriptions to 1 Tim. dates the Ep. from Rome, and that without note of time (Tisch.⁸, p. 865).

1. *Felicem adpellans*] Cf. 1. p. 116, l. 16, note. *Felicem* is probably due to a slip on the part of Th. himself; he meant to write *κατὰ τοῦ Φήστον*.

6. *percurrrens e. orbem terrae*] During the interval he had visited Corinth, Miletus (2 Tim. iv. 20), Troas (2 Tim. iv. 13), probably also Nicopolis (Tit. iii. 15); westwards his journeyings had extended to Spain and perhaps even further (Rom. xv. 24, 28; Clem. R. 1 *Cor.* 5; Can. Murat. (ed. Tregelles, p. 19). Cf. Euseb. ii. 22: ἀπολογισθέντων αὐτοῦ ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος διακονίαν λόγος ἔχει στείλσθαι τὸν ἀπόστολον. Hier. *de virr. ill.* 5 (Migne P. L. 23, 615): "sciendum autem in prima satisfactione...Paulum a Nerone dimissum ut euangelium Christi in occidentis quoque partibus praedicaretur."

9. *capite plectitur*, &c.] Cf. 1. p. 115, l. 12, note. *Eo in tempore*, &c.] Hieron. l. c.: "sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum eo tempore quo et passus est."

non incertum est quoniam ubicumque tunc Timotheus com-
morabatur, pro uoluntate beati Pauli ab aliorum utilitate com-
morabatur. nam nec erat possibile apostolum sic scribere ad
eum, in quibus laudaret eum et opus eius reciperet et de singulis
5 quae erga illum erant adfectaretur, si contra uoluntatem apostoli
relinquens eum aliis locis ubi sibi placitum fuerat fuisset com-
moratus. scribit igitur ad eum hanc epistolam. non sicut in
prima instruit eum quemadmodum conueniret eum de singulis
illis facere quae ad commune ornamentum ecclesiae poterant
10 pertinere; sed quasi qui sufficienter eum in prima epistola de
omnibus instruxerat quae eum instrui conueniebat, hanc ad eum
fecit epistolam, consilium dans ei simulque et †commonens eum
ut cum summa diligentia ea quae ad aliorum pertinent utilita-
tem expediret cum omni alacritate; et ut pro ipsa praedica-
15 tione etiam, si res exigit, nec periculis se dubitaret obiectare.*
nam et plurima pars huius epistolae hoc idem uidetur expri-
mere; quamobrem etiam de se, qualia et quanta multis in locis
fuerit perpeusus, referre adnititur, ut ad similitudinem sui etiam
illum hortaretur paria sustinere. in media uero parte epistolae

20 διεγείρων αὐτὸν εἰς τὸ μετὰ σπουδῆς τὰ ὑπὲρ τῆς ἐτέρων
ἀφελείας ἐπιτελεῖν σὺν ἡδονῇ, καὶ τὸ πάσχειν ὑπὲρ τούτων
αἰρούμενον.

1 quomodo (for quoniam) H 2 ob..utilitate C (corr) ad..utilitatem r
5 effectaretur C H r 6 fuisse H 8 conuenire H 9 facere illis r |
communem C* H 13 quae aliis essent utilia (for quae ad aliorum, &c.) r 14
et (aft exped.) add r 15 exiit (for exigit) C H: tst r 18 fuerat r 19
hortetur r 20 Coisl. l. c.

2. *ab aliorum utilitate*] For. leg. *ob al. utilitatem*. Here, as above (p. 189, l. 4 sq.), Th. seems to qualify the tradition which made Timotheus the first diocesan Bishop of Ephesus (Euseb. *H. E.* iii. 4), not even carrying down his superintendence of the Ephesian Church to the commencement of S. John's residence (cf. i. p. 115, l. 10). Notwithstanding the salutations in c. iv. 19 [cf. Acts xviii. 24, 26; 2 Tim. i. 18] he regards 2 Tim. iv. 12 as decisively proving that S. Timothy had already left Ephesus when the Second Epistle was written. 'But if not at Ephesus,

where was he at this time? and what was the nature of his work? Two points only are clear; (1) he was still labouring in the cause of the Gospel, and (2) he was labouring under S. Paul's direction. Otherwise this Epistle would not have been characterized as it is by the language of affection and commendation.'

9. *ad commune ornamentum*] Cf. ii. pp. 84, l. 19; 94, l. 10, note.

15. *exigit*] Cf. vv. 11; for an example of the converse error, see on 1 Tim. v. 3. *Multis in locis*] Cf. c. iii. 11.

19. *in media uero, &c.*] C. iii. 1 sq.

in qua eum uel maxime exhortare uidetur, †memoratus est etiam illos qui in deterius serpere adnitebantur, non leuiter arguens eos*; adhuc etiam et illud significans, quod tempore proficiente inter homines malitia plurimum sumat incrementum, docens eum non discedere ab opere propter eos qui in deterius serpunt. 5 †in finem uero epistolae interea illa quae secundum se sunt insinuat, in quibus fuerit uel sit;* interea uero et mandat de illis de quibus mandare ei conueniebat, utpote qui et ad carissimum scribebat discipulum suum. nam cautissime de singulis cognoscemus ex illa interpretatione quae per partes efficitur; 10 quorum etiam interpretationem tempus nos facere admonet, sufficienter argumento in his explanato.

Paulus apostolus Christi Iesu per uoluntatem Dei, secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu: Timotheo carissimo filio gratia, misericordia, pax a Deo Patre et Christo Iesu domino 15 nostro.

quod dixit: *secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu*, ad illud reddit quod dixerat *apostolus*; hoc est: 'apostolus creatus sum ut praedicarem promissam omnibus in futuro saeculo uitam inmortalem per Christum, qui et primus pro 20 omnibus uisus est resurrexisse; et docere uniuersos homines

μέμνηται δὲ καὶ τῶν πρὸς τὸ χεῖρον βλέπόντων, οὐ μικρῶς αὐτῶν καθαπτόμενος. πρὸς δέ γε τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς τὰ καθ' ἑαυτὸν δηλοῖ, ἥνικα ἐγένετό τε καὶ ἔσται.

1 exhortari C (corr) r 4 plurima r | incertum (for increm.) C H: txt r
6 sec. serunt (for sec. se sunt) C* H secum ferat r 9 sed (for nam) r |
cognoscemus C (corr) r 18 redit C r 19 sum om H 22 sq. Coisl. l. c.

6. *in finem, &c.*] C. iv. 9sq. *Interea...interea*=interdum...interdum.

9. *cognoscemus*] See the copious exx. of this anomaly collected by Mr Bensly, *M. F.*, p. 70 sq.; and cf. *adnitor* (*infra*, p. 234, l. 10).

13. *Christi Iesu*] Chrys., Thdt.: 'Ἰησοῦ Χριστοῦ. In adopting the opposite order our translator may have been unconsciously influenced by the Latin versions.

18. *ad illud reddi*] Or "reddidit" (ἀπέδωκεν); cf. *infra*, p. 194, l. 13.

With the comm. cf. Th.'s remarks on 2 Tim. i. 9, 10, Tit. i. 1. Thdt. *ad h. l.*: τὸ δὲ 'κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς' οὕτως νοητέον 'ἀπόστολόν με πρόθετο.... ὥστε με τὴν ἐπαγγελθεῖσαν αἰώνιον ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις κηρύξαι.'

hoc est: 'apostolus,' &c.] Cited by Lanfranc, in an abbreviated form, and under the name of S. Augustine.

21. *et docere, &c.*] For *et ut docerem*; the Gk. probably ran ἀπόστολος ἐπέθην τοῦ κηρύσσειν...καὶ διδάσκειν. The am-

qui per omnem sunt orbem terrarum, ita ut suscipientes de his doctrinam possint etiam promissorum bonorum adsequi fruitionem.' et ista quidem sunt in praefatione epistolae scripta. incipit uero sic :

- 5 *gratiam habeo Deo, cui serui a proavis meis in munda conscientia.*

hoc est: 'cui adcelero seruire in conscientia munda.' nec enim quasi testimonium sibi ipsi perhibens ista dixit, licet ueraciter proficitur quod haec ita se haberent. unde et adiecit :

- 10 *quemadmodum sine intermissione memoriam tui habeo in orationibus meis nocte et die, cupiens te uidere.*

hoc uero totum in inconsummato sensu interiectum esse uidetur. ad illud autem reddidit ista apostolus quod dixerat, *gratiam habeo Deo*, et cetera.

- 15 *memor lacrimarum tuarum, ut gaudio implear.*

uult autem 'dicere quia 'semper memoriam tui facio in oratione mea, siue in nocte orem, siue in die; multas pro te Deo gratias refero, memor lacrimarum illarum 'quas effundebas eo tempore quo a me discedebas. gaudium et autem mihi plurimum confertur memoria illarum lacrimarum.' nam quod

11 et (*def cupiens*) add C* r
quae (*for quia*) C H

13 illum H r

16 illud (*for uult*) H |

19 et om H

biguity in the Latin has been increased by the use of the periphrasis *qui...uisus est resurrexisse* for "qui...resurrexit."

5. *gratiam habeo*] *χάριν ἔχω*. Latin versions, "gratias h."

a *proavis meis*] So Sedulius Scot.; Ambrstr., "a proavis," Vulg., "a progenitoribus." For *munda* the Vulg. has "pura."

7. *cui adcelero seruire*] "The Apostle meant to say: 'Whom it is my desire and endeavour to serve.'" Severianus (Cr. vii. 56) understands S. Paul to refer only to the purity of his faith: *οὐ τὸ ἀμεμπτον λέγει τοῦ βίου ἀλλὰ τὸ τῆς εἰς θεοῦ πίστεως*. Thdt. is not so nice: *ἀνευδὴς ὁ λόγος, εἰ καὶ τῇ τοῦ βίου προσμαρτύρει λαμπρότητι*.

10. *quemadmodum*] *ὥς*. Latin versions, "quod," "quam." *Cupiens* (*ἐπιποθῶν*); the Latin authorities are nearer to the Gk. ("desiderans").

12. *hoc uero totum, &c.*] Th. connects *χάριν ἔχω...μεμνημένος*, regarding *ὥς ἀδιάλειπτον...ιδεῖν* as parenthetic. Cf. Lanfranc: "ordo est: *gratias ago memor*," &c. For *inconsummatosee* Rönsch, *Italia*, p. 225.

19. *eo tempore quo...discedebas*] So Chrys. (*εἰκὸς δὲ ἦν αὐτὸν ἀποσχίζμενον κλαῖν καὶ δδύρεσθαι μᾶλλον ἢ παιδὸν τοῦ μαστοῦ τῆς τίτθης ἀποσπώμενον καὶ τοῦ γάλακτος*); Thdt. (*εἰκὸς δὲ αὐτῷ γενέσθαι τὰ δάκρυα, συνταπτομένῳ καὶ τοῦ διδασκάλου χωριζομένῳ*); Ambrstr. ("[lacrimas] amore fuderat apostoli, sicut intellegitur, recedentis a se").

dixit: *ut gaudio implear*, illud *ut* non causam dicit, sed consue-
tute illud significat quod sequitur. et ut ne uideretur absolute
gaudere super lacrimas:

memoriam (inquit) *accipiens eius fidei quae in te est sine
simulatione.* 5

‘excogito et autem hinc quemadmodum sinceram Deo
exhibeas fidem ex illis uel maxime ex quibus tantum erga nos
exhibeas affectum qui magistri tibi uerborum pietatis extitimus,
ita ut nec separationem nostram magnanimiter ferre possis.’
et ostendens quoniam necessaria sit ei multis ex partibus pietatis 10
diligentia, adiecit:

quae inhabitauit primum in auia tua Loide et matre Eunice.

et quia hoc necdum ad laudem Timothei pertinere uide-
batur, si aui uel parentes eius tales fuissent, adiecit:

certus sum autem quia et in te. 15

hoc est, ‘talis es et ipse.’ et ut omni ex parte doceret ei
esse pietatis diligentiam, siquidem et ab auis et a parentibus
ad eundem descenderat, et quia et ipse similia hisdem exequ-
batur:

1 illud *om H* | non ut (*for* ut non) *H* | consue- (*sic*) *H* 7 exhibens *C* Hr*
| et (*for* ex) *C* om C* (*corr*) 9 positus (*for* possis) *C** possit *r* 11 adicit *C*
12 Eunice *C H* 14 adicit *r* 16 tulisse (*for* talis es) *C* H* 17 inesse *C*
(*corr*) 18 qui (*for* quia et) *C* quae et *r* 19 ait (*ast* exeq.) *add r*

1. ‘*ut* non causam dicit’ Cf. I. p. 44,
l. 4, note; *et passim*. Lanfranc: “*ut* non
causam sed quod sequitur significat” [sig-
nificet, *ed.*].

4. *memoriam*] ὑπόμνησιν. Above,
p. 194, l. 10, *memoriam* = μεμνηται. The
Latin versions in this place more exactly
render “commemorationem,” “recorda-
tionem.” *Accipiens* probably represents
λαμβάνων rather than λαβών, the former
being the reading of Chrys. and Thdt.;
but in our translation this must not be
inferred from the use of the pres. part.
Sine simulatione; Ambrstr., “sincera”
(cf. *infra*, l. 6); Vulg., “non ficta.”

7. *ex quibus*] See vv. 11. The clumsy
periphrasis *ex illis uel m. ex quibus* = ἐξ
ὧν is characteristic of our translator’s
worst style.

9. *magnanimiter*] Cf. I. p. xxxviii.
For *magnanimis* see Röscher, *Itala*, p. 274;
for the adverb, De Vit, s. v.

12. *inhabitauit*] ἐνίκησεν. The Latin
versions have simply “habitauit” or
“et h.”

13. *et quia hoc necdum*, &c.] Cf.
Chrys.: τὰ γὰρ τῶν προγόνων ἐγκώμια,
ὅταν μὲν αὐτοῖς κοινωνῶμεν, καὶ ἡμῶν
ἐστὶν· ὅταν δὲ μὴ, οὐδὲν λοχρεῖ, ἀλλὰ καὶ
μᾶλλον κατακρίνει.

quam ob causam magis commoneo te ut resuscites gratiam Dei, quae in te per inpositionem manuum mearum est.

'itaque omni ex parte competit mihi sermo is qui ad te fit, ita ut in opere ipsam gratiam ostendas quam per ordinationem
5 manuum mearum adsequi dignus repertus es.' sufficienter uero eundem est adhortatus ut omni nisu aliis adiuuare deproperet, *gratiam* uocans ordinationem eius. nam nec iustum erat eum qui diuinam donationem fuerat hac de causa adsecutus neglegere commissam sibi gratiam. et quia sufficienter eum in his
10 omnibus ad id quod ei conueniebat exhortatus est, memoria auorum et parentum et proprii eius propositi uel arbitrii, necnon et gratiae illius quam in ordinatione fuerat adsecutus; laboriosum uero negotium ipsum esse uidebatur, et maxime ea de causa quia multa pericula illis ab aduersariis eo in tempore inferere
15 bantur, adiecit :

non (inquit) dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis et caritatis et pudicitiae.

est : †' nec enim formidare nos conuenit de illis malis quae ab exteris nobis inferuntur. quare? quoniam illa gratia Spiritus,
20 qui est in nobis, sufficiens est per omnia nos confortare et in

οὐ τοίνυν οὐδὲ δειλιᾶν προσήκει τὰ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπαγόμενα κακὰ διὰ τῆς; ὅτι ἡ ἐνοῦσα ἡμῖν τοῦ πνεύματος χάρις ἰκανὴ καὶ ἐνισχύειν ἡμᾶς, καὶ πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπισφίγγειν τοῦ θεοῦ,

2 mearum *om H* 4 ordinatione *H* 5 esse (*for es*) *C* H* es esse *C*
(*corr*) *esses r* 6 est *om r* | alios *H r* | deproperaret *r* 7 nec nam *H* 10
memoriam *H* 11 arbitri *H* 15 ideo (*def adiecit*) *add r* 16 enim (*for*
inquit) *r* 17 dilectionis (*for caritatis*) *r* 18 est *om C (corr)* *r* | ab *om H*
20 quae (*for qui*) *r* 22 sq. Coisl. 204, f. 212 a [Cr. vii. 57, Fr. 155] θεόδωρος
οὐ τοίνυν, κ.τ.λ.

1. *quam ob causam*] δὲ ἢ αἰτίας. Vulg., "propter quam c.;" below, v. 12, "ob quam c.," where our translator has *quamobrem*. *Magis* seems to be without authority; for *commoneo* the Latin versions give "admoneo."

4. *gratiam...quam per, &c.*] Thdt.: τὴν χάριν ἣν διὰ τῆς ἐμῆς ἐκοίμω χειροτονίας. See on 1 Tim. iv. 14.

6. *aliis adiuuare*] For the construction see Rönsch, *Italia*, p. 439. Cf. vv. 11.

11. *propositi uel arbitrii*] Cf. i. p. xxxvi.

17. *caritatis et pudicitiae*] Ambr., Ambrstr., Vulg., "dilectionis et sobrietatis."

18. *nec e. formidare, &c.*] Cf. Th. on Rom. viii. 15 (Migne, 821): οὐδὲ ὡς ὄντος δειλίας πνεύμα[τος], ἀλλ' ἀντὶ τοῦ 'ταῦτα ἐμποιεῖν τὸ πνεῦμα φύσιν οὐκ ἔχει.'

20. *qui est*] The Gk. supports the reading of Rab. — "quae est." *Confortare*,

Dei constringere caritate, necnon et pudicos nos etiam ipsis efficere cogitationibus.* deinde ad uerecundiam eum inuitans, adiecit :

ne ergo erubescas testimonium domini nostri, neque me uinctum eius.

5

nam ualde eum ad uerecundiam in hisce dictis adtraxit, dicens *ne erubescas* ; quasi qui erubescere deberet illa quae pietatis, si non et aliqua contemplatione pietatis sponte perpeti uellet. unde non dixit *ne erubescas* Dominum, sed *testimonium Domini* ; hoc est, passionem. et non sufficit ut ista diceret, sed adiecit : 10 *et me uinctum* ; sufficienter admonens ut memorans Christum et illa quae secundum se sunt non pigeret pati, si tamen et cum apostolo et cum Christo communionem habere adfectaretur pro hisce passionibus. unde et adiecit :

sed conlabora in euangelio.

15

'itaque quia per passiones ipsud euangelium est perfectum, necessarium est ut communices ei per passiones quas pateris pro aliorum utilitate.' ostendens quoniam tale est euangelium ita ut pati pro eo dignum sit :

secundum uirtutem Dei, qui saluos nos fecit et uocauit uoca- 20

καὶ σωφρονεστέρους ἐν τοῖς λογισμοῖς μένειν τοῖς οἰκέλοις ποιεῖν.

2 cognitionibus (sic) C H 3 adicit r 4 noli itaque erubescere t. d. n. Iesu Christi r 6 non (for nam) H 8 sunt (aft pietatis) add r | sin (for si non) H 10 adicit C 11 se (for me) C H r 12 est (for sunt) H | et (2°) om H 13 affectaret r 14 adicit r 15 labora H | in om r 16 quae (for quia) C* H | ipsum r 18 utilitatem H

cf. Rösensch, *Itala*, p. 185; and *infra*, p. 202, l. 21. For *ipsis* the Gk. seems to require *propriis* or *nostris*.

4. *ne ergo erubescas*] The Latin versions give "noli ergo (s. itaque) erubescere."

9. *unde non dixit*, &c.] *ὅθεν οὐκ εἶπεν 'μὴ ἐπαισχυνθῆς τὸν κύριον,' ἀλλὰ 'τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου,' τούτέστιν, τὸ πάθος.* With this explanation of *μαρτ.* comp. the comm. on 1 Tim. ii. 6 (p. 89, l. 3, note). Cf. Chrys.: 'μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς ὅτι τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττεις'

τοῦτο γὰρ ἐστὶν τὸ μαρτύριον· τὸν θάνατον φησὶν τοῦ Χριστοῦ. So Thdt., citing Rom. i. 16, 1 Cor. i. 18.

12. *non pigeres*] Personal; cf. l. p. 23, l. 5, note. *Comm. habere adfectaretur* = comm. adfectaret.

15. *in euangelio*] *In* is without authority, and is moreover excluded by Th.'s comment. *Ipsud*; Rösensch, *Itala*, p. 276.

20. *qui saluos nos fecit*] So Ambrostr. (cf. Aug., "s. nos facientis"); Vulg., "qui nos liberauit."

tionem sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam.

similis est autem haec species narrationis qua dixit: *secundum uirtutem Dei*, illi dictioni quam dixerat: *secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu*, quod in praefatione posuit huius epistolae. sicut autem illic *secundum promissionem uitae* dicit, hoc autem ait: 'promissam uobis uitam creatus sum apostolus ut hanc praedicarem;' sic et hoc in loco *secundum uirtutem* (inquit) *Dei*—hoc est, 'per uirtutem Dei'—*qui saluos* 10 *fecit nos*. 'adnitere ergo et labora et passionibus te subice, ut omnibus tu ad notitiam deferas illa quae pro nobis sunt dispensata.' uult autem dicere quoniam 'magnum est euangelium; uirtus autem est Dei in eo, qui saluauit nos et uocauit in sanctificationem et in incorruptelam illam quam 15 expectamus; quod et fecit non ob nostrum meritum sed ob suam misericordiam.' tale est illud quod dictum est ad Romanos: *nec autem erubesco euangelium, uirtus autem Dei est in salutem omni credenti*. 'labora ergo digne pro magnitudine promissorum bonorum.' deinde ostendens euangelii magnitudinem, etiam de antiquitate uult illud extollere; ait enim:

quae data est nobis in Christo Iesu ante tempora aeterna, mani-

4 propositionem C* Hr   7 hoc autem ut C H   hoc est ut r   8 in hoc loco Cr   9 uirtutem (1°) om H   10 subie (sic) H   11 te (for tu) C*H: om r | deferes C*   defferas H   14 in sanctificatione et in incorruptela illam H in s. et in inc. illa r   17 enim (for autem bis) r   20 et etiam r   21 et gratiam (bef quae) add r | datis H | saecularia m. est a. nunc per illuminationem r

3. *similis est, &c.*] 'As in v. 1 ἀπόστολος...κατ' ἐπαγγελίαν means "an apostle ordained to proclaim the promise," so here κατὰ δόναμ is to be joined with εὐαγγέλιον, the sense being: "the Gospel which is accompanied by and operates through the power of God." Th.'s meaning is obscured by the translation, which in l. 9 should probably have been: *hoc est, 'quod est per [τῷ διὰ], &c.* That the point of his remark is what I have stated, seems clear from l. 13 sq. All the other Gk. commentators prefer to connect κατὰ δ. with συγκαταθήσων.

Propositionem (see vv. 11., l. 4) seems

to have arisen from a confusion between verses 1 and 9.

16. *tale est illud, &c.*] Rom. i. 16, Vulg.; the substitution of *autem* for "enim" (*bis*) is probably a mere *incuria*. Thdt. cites the same verse to illustrate μὴ οὐν ἐπαύσῃ; Th. finds a further parallel between δόναμ γὰρ θεοῦ ἐστίν and εὐαγγέλιον...κατὰ δόναμ θεοῦ.

19. *euangelii magnitudinem, &c.*] A favourite topic with Th.; see his comm. on Eph. i. 3 sq., particularly the remarks on verses 4—6 (l. pp. 122—125).

21. *tempora aeterna*] So Aug.; Ambrstr., Vulg., "t. saecularia." See Tit. 1.

festata autem [nunc] per reuelationem saluatoris nostri Iesu Christi.

'si enim exitu negotiorum nouum esse perspicitur euangelium, sed arbitrio donantis antiquum est. nam dudum haec in Christo fieri probauerat Deus; nunc ergo quando ipse Christus nobis adparuit in opere illud produxit.' et magnitudinem illorum bonorum quae pro nobis fuerant dispensata ad confirmationem euangelii [ostendens], adiecit :

qui destruxit quidem mortem, inluminauit autem uitam et in-corruptionem per euangelium. 10

'hoc (inquit) fecit; destruxit quidem mortem, uitam uero quandam nouam nobis reuelauit, quoniam [pro] omnibus liberatus est corruptela. talis enim est illa uita quam per resurrectionem nobis tribui expectamus.' et quoniam sufficienter magnitudine dogmatum eundem incitauit, adiecit: 15

in quo positus sum ego praedicator et apostolus et doctor gentium,

et ut ad similitudinem incitaret Timotheum: 'pro his (inquit) ego constitutus sum, ita ut et tu haec agens particeps mihi esse uidearis.' et ultra de suis eundem plenarie adhortans, adiecit: 20

quam ob rem et haec patior; sed non confundor.

bene posuit *non confundor*, quia et in superioribus dixerat

1 nunc om C H   5 probauerit H   8 ostendens om C H r | adiecit C r
12 nobis nouam r | quae omnibus libera e. C* r   quoniam omnibus liberatus est H
13 resurrectionis H   14 magnitudinem C H r   15 in (befeundem) add
C H | adiecit C r   16 et om r | magister (for doctor) r   19 apostolus (a/s sum)
add r | ita (bef agens) add H   20 adiecit C r   21 quam ob causam H ob
quam causam h. p. r   22 superioribus (sic) H

4 (*infra*). The omission of *nunc* is not due to Th.'s text; see the comm., *infra*, l. 5. *Reuelationem* (= τῆς ἐπιφάνειας: so again, c. iv. 1); Vulg., "inluminacionem," though in the next verse "qui inluminauit" = τοῦ φωτισαυτος.

5. *probauerat Deus*] Cf. i. p. 125, l. 3: "antiquam fuisse Dei de his probationem ostendit." From δοθεῖσαν, κ.τ.λ. Thdt. draws a further inference, which Th. has overlooked: ἐδεῖξεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδίου.

16. *doctor gentium*] Latin versions, "magister." Cf. i Tim. ii. 6.

21. *quam ob rem*] See note on v. 6 (*supra*).

22. *bene posuit 'non confundor'*] The translator is here so tied to the Latin versions, that the requirements of the sense have not induced him to substitute "erubesco," even in the comm. The connexion between verses 8 and 12 is noticed also by Thdt.: 'οὐκ ἐπασχύνομαι' τοῦτου χάριν καὶ τῷ μαθητῇ μὴ ἐπασχύνεσθαι

ad eum : *non ergo erubescas.* et ostendens quoniam iusta ratione docet non erubescere :

scio (ait) cui credidi et certus sum quoniam potens est commendatum meum custodire in illum diem.

- 5 'nam et ualde '(inquit) supplicatus quoniam †qui spe futurorum arram Spiritus quasi quandam commendationem mihi dedit, custodiet hoc inuiolatum, ut perfectam tunc Spiritus gratiam adsequi possimus ; in qua spe ad praesens hanc Spiritus gratiam ut arram adsecuti sumus.*

- 10 *formationem habe sanorum uerborum quae a me audisti in fide et caritate quae est in Christo Iesu domino nostro.*

'memor esto doctrinae meae et ea quae a me saepe audisti dicente tibi de fide illa quam Deo exhibere debemus, et caritate illa quae secundum Christum est.' bene autem dixit :

- 15 '[ὁ νῦν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος] ὥσπερ τινὰ παρακαταθήκην μοι δεδωκώς ἐπ' ἐλπίδι τῶν μελλόντων, διαφυλάξαι τοῦτο ἀκέραιον, ἐπὶ τῷ τὴν ὀλοτελῇ με τότε τοῦ πνεύματος κομίσασθαι χάριν, ἧς ἐπ' ἐλπίδι νυνὶ κεκόμισμαι ταύτην.'

2 ait (*afte* erubescere) *add r* 3 ait *om r* | quia p. e depositum meum seruare *r* 6 *arrha r* 10 *formam habes r* 11 dilectione in Chr. I. *r* 12 uidisti (*for aud.*) *C H r* 13 a deo *H* 15 sq. Coisl. 204, f. 213 b [Cr. vii. 60, Fr. 156] *θεόδωρος*· ἄλλος δὲ πάλιν φησὶν παρακαταθήκην λέγεσθαι νῦν τὸν ἀρρ. τοῦ πν. ὃν ὥσπερ, κ.τ.λ.

παρηγγύησεν. Lanfranc cites *bene posuit* ...*erubescas.*

3. *commendatum m. custodire*] Ambr., "comm. m. seruare;" Ambrstr., "depositum m. custodire;" Vulg., "d. m. seruare." For *commendatum* see above, on 1 Tim. vi. 10.

5. *supplicatus*] Apparently a deponent; the lexx. supply no example.

6. *arram Sp. quasi*, &c.] So Thdt.: *θαρρῶ γὰρ...δὸν παρέσχεν μοι τοῦ πνεύματος χάριν, ἀκέραιον φυλάξει.* For other interpretations cf. Chrys. *τίς ἡ παραθήκη; ἡ πίστις, τὸ κήρυγμα· ἡ τοὺς πιστοὺς λέγει τὴν παρακαταθήκην, ἣν ὁ θεὸς αὐτῷ παρέθετο, ἣ ἦν αὐτὸς τῷ θεῷ* (Acts xx. 32). Thpht. (after repeating Chrys.): *ἡ...λέγει*

τὴν ἀντιμισθίαν. Ambrstr.: "quid autem illi commendat, nisi salutem suam?" Sedul. Scot.: "animam, uel praeium." On the *arra Spiritus* see I. p. 43, l. 12, &c.

7. *perfectam...adsecuti sumus*] Cited by Lanfranc.

10. *formationem*] O. L., Vulg., "formam;" Hier., Sedul. Scot., "exemplum." Cf. 1 Tim. i. 16. *Caritate quae*, &c. (*ἀγάπη τῇ, κ.τ.λ.*); Vulg., "dilectione in," &c. *Domino nostro* is unsupported.

14. *bene autem dixit*, &c.] Th., as represented by our translation, omits to justify his approbation of the Apostle's choice of a word. Thdt. (after Chrys.) supplies this deficiency, illustrating *ὅτι*

'formationem habe doctrinae meae.' deinde quod dixerat de se, hoc etiam et illi suadet, consilium dans ei :

bonam commendationem custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis.

'quam (inquit) accepisti gratiam Spiritus, hanc inlibatam 5 custodire depropera, sollicitudine et diligentia eorum quae conveniunt.' et iterum sua memorans suadet ei ut impigre doctrinam impleat, nullius momenti existimans illas esse tristitias quae per singulos dies accidere ei videntur :

scis hoc quoniam auersi sunt a me omnes qui in Asia erant, 10 ex quibus est Figelus et Hermogenes.

hoc in loco commemoratus esse existimatur qui et simulabant se fidem tenere, qui etiam in Asia eo degente auersi sunt ab eo. nam et omnis pugnae exterioris grauior est interior, hoc est, ut sui se relinquant. 'nihil (ait) debet te tristem facere 15

1 formationem habet C* H formam habes r | dixit r 3 bonum depositum r 5 inquit om r 6 deproperat C* H* 10 quod (for quoniam) r 11 Philetus r | Hermogenis H 12 comm. est existimant C* memoratus est existimabantur H memorati esse existimantur r : txt C (corr) | et om r 14 omni p. exteriori r

τύπῳσις from the painter's art: μμοῖ (φήσιν) τοὺς ζωγράφους, καὶ καθάπερ ἐκεῖνοι τοῖς ἀρχετύποις προσέχοντες σὺν ἀκριβείᾳ τὰς ἐκείνων ζωγραφοῦσιν εἰκόνας· οὕτως καὶ σύ· ὁδὸν τι ἀρχέτυπον ἔχε τὴν παρ' ἐμοῦ περὶ πίστεως καὶ ἀγάπης γεγενημένην διδασκαλίαν.

3. *commendationem*] See on 1 Tim. vi. 10, and *supra*, v. 12. Ambrstr. has here "commendatum;" most of the Latin authorities, from Tert. downwards, give "depositum."

5. *quam (inquit) accepisti*] Th. thus adheres to his interpretation of παραθήκη in verse 12. Thdt. varies it slightly, perhaps in consequence of the words διὰ πνεύματος ἁγίου: ἔχεις ἀρκοῦσαν εἰς φωταγωγίαν τὴν τοῦ πνεύματος χάριν· ταύτη τοῖσιν διατήρησον τὴν προθυμίαν. Thpht., in one of his alternative explanations, reflects Th.'s view, and meets the difficulty which Thdt. seems to have

felt: ἡ 'τὸ χάρισμα ὃ ἔλαβες'...σπουδασον σὺν φυλάττειν τὸ πνεῦμα, καὶ αὐτὸ πάλιν τηρήσει σοὶ τὴν παρακαταθήκην i. e. 'keep the Spirit by the Spirit's own help.'

10. *qui in Asia erant*] οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ. The Vulg. supplies "sunt;" *erant* is probably preferred by our translator as more consistent with the preceding aor. (ἀνεστράφησαν). *Figelus* = Φύγελος, the orthography supported by the great majority of the uncials (v. Tisch. *ad l.*); *Philetus* (vv. 11.) is an error of the Latin text from which Rab. drew, imported into this passage from c. ii. 16.

13. *qui etiam in Asia, &c.*] Chrys. and Thdt. regard the defection as having taken place quite recently, and at Rome; cf. Thpht.: οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τουτέστι· οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐνδημῶντες τῇ Ῥώμῃ.

14. *pugnae ext. grauior*] Rönsch, *Itala*, p. 435. With the v. l. in Rab. cf. II. p. 181, l. 15, note.

ex illis quae accidunt tristiciis. reputa autem illa quae erga me fiunt, et quoniam qui uidentur communes nobis esse in fide omnes me in Asia reliquerunt, ex quibus Figelus est et Hermogenes.' memoratus est autem horum memoratim eo quod forte
 5 omnium deterius arbitrium erga apostolum in Deum ostenderunt. hoc quidem ad consolationem et instructionem dixit Timothei, ut non grauiter ferat super illis tristiciis quae sibi accidunt; adhortans uero eum ad meliora memoratus est etiam illum qui dissimile arbitrium habuit:

10 *det (inquit) Dominus misericordiam Onesifori domui, quoniam frequenter me refrigerauit et catenam meam non erubuit, sed cum uenissem Romae sollicitate me exquisiuit et inuenit. det ei Dominus misericordiam inuenire a Domino in illa die. et quanta Ephesi ministrauerit mihi, melius tu cognoscis.*

15 *nam dum memoratur Onesiforum, hortatur et Timotheum erga pietatem diligentiam adhibere. unde et hoc in loco posuit: et catenam meam non erubuit. consequenter ista iunxit illis quae ad eius exhortationem dixerat: ne ergo erubescas testimonium Domini. confidens uero de praecedenti exhortatione*

20 *adiexit:*

tu ergo, fili mi, confortare in gratia quae est in Christo Iesu;

1 reputat *H* 3 relinq. *H* | Philetus *r* | Hermogenis *H* 4 meminit
 (for mem. est) *r* | nominatim (for memoratim) *r* 5 deteriore *C** *H* 6 et
 om *r* 7 et (bef ut) add *r* 8 meminit (for mem. est) *r* 9 et ait (aft
 habuit) add *r* 10 det &c. [as in *Vulg.*] *r* | inquit om *r* | Onesiferi *H* 15
 memoratus Onesiferum *H* 18 nec (for ne) *H* 19 procedente *r* 20
 adicit *C r*

4. *memoratim*] See De Vit, s. v. Rabanus, as usual, substitutes a word in ordinary use; see vv. II. *Erga ap. in Deum* is possibly corrupt; but the sense may be: 'they shewed their unfaithfulness to God by their conduct towards His servant.'

7. *ut non grauiter ferat super, &c.*] Cf. the Ciceronian phrase *grauiter, moleste, &c.*, ferre aliquid s. de aliqua re.

11. *frequenter, Romae*] So O. L.; *Vulg.*, "saepe," "Romam." *Venissem*, if correct, represents a reading *γενόμενον*, of which there is no trace elsewhere.

Ministraverit mihi. Clarom., Am., have simply "ministraverit;" *mihi*, however, appears in Ambrstr., *Vulg.*^{clm}. The pronoun stood in Thdt.'s text, and probably in Theodore's. *Cognoscis* (γινώσκεις); Latin versions, "nosti."

17. *consequenter ista iunxit, &c.*] For the third time in this chapter S. Paul uses the verb *ἐπαισχύνεσθαι*. See above on v. 12. Chrys.: *θεῖα πῶς πανταχοῦ τὴν αἰσχύνην λέγει, οὐ τῶν κινδύνων*. Lanfranc cites this sentence in the form: "cons. hoc adiunxit, quia ad exh. eius dixerat *nec erubescas*," &c.

et quae audisti a me per multos testes haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei sint etiam alios docere.

‘omni ergo ex causa gratiam illam quae data est tibi a Christo ob aliorum utilitatem rebus ipsis ostende; studium tuum ut omne quodcumque magnum est cum sollicitudine 5 illud agas, et quae a me audisti frequenter dum alios docerem —hoc enim dicit: *per multos testes*—haec propra et ipse docere, non quoslibet, sed quos discere ista idoneos esse existimas, qui poterint lucrum horum et in alios proferre.’ deinde et exemplo eum adhortans dicit: 10

tu ergo conlabora, quasi bonus miles Christi Iesu.

‘imitare milites istius saeculi, et militem te Christi existimans, omne quod durum est et laboriosum contemplatione pietatis ferre depropra.’ et ipso exemplo dans ei consilium adiecit: 15

nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus; ut ei possit placere cui se probavit.

‘scito (inquit) quoniam qui uolunt ante omnia in militia

2 erunt et (for s. etiam) r 4 ab (for ob) H | ostendere H 5 sit (aft tuum) add r 6 a. docere (for dum a. docerem) H 7 dicit om H | propterea (for propra) r 8 quoslibet sed om H | esse ex. quae H ex qui r 11 labora sicut b. m. in Christo Iesu r 15 adicit C r 16 saecularibus om r 17 placere H | placeat (for p. pl.) r 18 uoluntate (for uolunt ante) C H r | omni (for omnia) C (corr) bona r

2. *sint etiam*] Aug., “sint et;” Vulg., “erunt et.”

6. *quae a me, &c.*] Lanfranc: “quae audisti a me freq. alios docere [*sic*]; hoc dicit, &c.”

dum alios docerem, &c.] Cf. Chrys.: τί ἐστὶν ‘διὰ π. μ.’; ὡσαύτῃ εἶπεν· ‘οὐ λάβρα ἤκουσας οὐδὲ κρυφῆς, ἀλλὰ πολλῶν παρόντων, μετὰ παρηγορίας.’ Thdt.: ἄπειρ ἤκουσας μου πολλοὺς διδάσκοντος· τοῦτο γὰρ ἔφη ‘διὰ πολλῶν μ.’ An earlier interpreter (Clem. Alex. *ap. Oec.*) saw in these “many witnesses” *the Law and the prophets*—τούτους γὰρ ἀπόστολος ἐποιεῖτο μάρτυρας τοῦ ἰδίου κηρύγματος. Pelagius gives both views as alternatives:

“siue ‘praesentibus multis’...siue ‘quae dixi, multis prophetarum exemplis et testimoniis confirmaui.’”

9. *poterint*] Cf. Bensly, *M. F.*, pp. 72, 88.

11. *tu ergo conlabora*] σὺ οὖν συγκακοπάθησον—the reading of Chrys. and Thdt.; the Latin versions have simply “labora” (comp. i. 8), or [*Boerner.*] “collabora.”

16. *nemo militans Deo*] It can hardly be thought that Th., with *F* and *G*, read στρατ. τῷ θεῷ. The whole verse, as it stands in our translation, is borrowed from the Vulg., with the single change of *placeat* into the periphrastic *placere possit*.

sua probabiles inueniri ab omni negotiatione saeculari seipsos cohibent, opere suo tantum intendentes.' bene autem dixit 'implicantur'; et ualde proprie illud dixit eo quod ille qui talis est et de his studium habet, nec adtendere potest in melius, eo
5 quod semel saecularibus implicatus est. deinde et ad aliud transit exemplum :

si autem et in agone quis decertat, non coronatur nisi legitime certauerit.

'et quidem athletas coronas adsequi impossibile est si non
10 solae athletitiae disciplinae intenderint et in eius perstiterint legibus. sic multo magis decens est te siue quasi athletam siue quasi militem Christi cohibere a corporalibus negotiis, intendere uero solae pietati.' et quia exhortatus est eum ut nullam sollicitudinem de saecularibus habeat negotiis, sed ad
15 illa tantum intendat quae ad utilitatem pertinent aliorum, necessitas flagitat humana etiam de illis perquiri quae erga escas sunt et indumentum :

*laborantem (inquit) agricolam oportet primum de fructibus participare. intellege quae dico; dabit enim tibi Dominus intel-
20 lectum de omnibus.*

1 probabilis *H* | inuenire *C** inueniri desiderant *C* (*corr*) inueniuntur *r*
3 impleantur *H* | de (*ast* ualde) *add H* | dixi *H* 7 nam et &c. [*as in Vulg.*] *r* 9 et quidem ad letas coronas *C* et qui | *as* [*sic*] coronas beatas *H* et beatas coronas *r* 10 solae [*corr*: soli] ad letae disciplinae *C* sole ad letitiae disc. *H* solum ad laetitiae disciplinam *r* | et in eius pertinerint [*?*] *C** et in e. perstiterunt *C* (*corr*) et in e. perstiterint *H* sed etiam in e. persteterint *r*
11 adletam *C* athletam *H r* 12 ea (*for a*) *H* 16 qui *H* | esca *C** *H* escam *r* 18 inquit *om r* 19 particire (*sic*) *H* accipere (*for participare*) *c*

2. *opere...intendentes*] This construction is repeated below, p. 216, l. 9.

3. *implicantur*] ἐμπλέκονται. Cf. *implicat se* (ἐμπλέκεται), *supra*, p. 203, l. 16. The change of number is due to the form of the preceding sentence (*qui uolunt*, &c.); in the next line Th. returns to the sing. (*implicatus est*).

7. *si autem*, &c.] ἐάν δὲ καὶ ἀθλῇ τις. So Cypr., "sed etsi certauerit quis;" *Vulg.*, "nam et qui certat in agone."

9. *athletas, athletitiae*] See vv. 11.

For examples of adjectives in *-tius, -cius*, cf. Rönisch, *Italia*, p. 121 sq. From *athleta* the lexx. give *athleticus*, and this may possibly have been the form from which the readings of our MSS. originated. *Solae*=*soli* (*bis*); cf. Rönisch, p. 276.

13. *et quia...indumentum*] Cited by Lanfranc.

19. *participare*] *Clarom.*, "accipere;" *Vulg.*^{dem.}, "percipere." *Intellectum de omnibus*; *Vulg.*, "in omnibus intellectum."

uult erg
pertinent, y

UCLA
INTERLIBRARY LOAN

ad usum tuum necessarie
libris, qui praestant tibi.
me: 'sicut enim agricola
ac doces fidelibus uirtutis
iustum est et ante omnes 5
si adsequi uidentur.' unde
qui occultius illud dixerit.
libri intellectum.

*surrexisset ex mortuis ex semine
in quo laboro usque ad uin-* 10

it corporis magis adsump-
tionem absolute ista posuit, sed
ista docere adnitebantur.
si omnes tunc inchoauerant 15

tionem) H | necessario r 2
5 differe (for deo off.) H | et om H
dicit C dicit r | occultus H* 8
1 r 10 quod (for Dauid) C* H
xit (for mem. est) r 14 neces-

e of some MS. older than either of
present copies.

occultius] Thdt.: ἐπειδὴ γὰρ πα-
λαιὸν ἦν τοῦ λόγου τὸ σχῆμα, ἀναγ-
αὐτὸν διέγειρεν εἰς κατανόησιν τοῦ
μυστικοῦ νοήματος. Thpht.: ἐπειδὴ
γινώσκων ὡς πάντα εἶπεν.

surrexisset ex m.] *Clarom.*, "surr.
;" *Vulg.*, "resurr. a m." For *ex m.*
νεκρῶν, cf. I. p. 137, l. 22, note.
factor (Rönsch, *Itala*, p. 57), so
m.; *Vulg.*, "male operans."

ut corporis magis adsumpt., &c.]
Chrys. and Thdt., the last named
being Th. almost word for word:
ὅτι ἤρξατο κατ' ἐκείνον τὸν και-
ρὸς αἰρετικῶς κατασπέρειν ἀνθρώπους.
5 δὲ καὶ οἱ ἐκ τούτου πάντες
σαρκὸς ἡρνήθησαν τὴν ἀνάλη-
καὶ φαντασίᾳ γεγενῆσθαι τὴν
θρώπων ἐφάσαν. Cf. II. p. 136,
note.

dicere quoniam Christus non fuit in carne, sed in phantasmate quodam adparuit, ita ut nec resurrectio uera facta esse susci- peretur; qui enim fieri poterat ut uera crederetur resurrectio, si caro uera ratione non fuisset sumpta? hoc ergo idem dicit :
 5 'memor esto docere pro uirium tuarum possibilitate quoniam ex semine natus est Daud Iesus Christus, homo uera ratione secundum naturam factus, qui et resurrexit a mortuis; quod etiam cunctis futurum esse euangelizo. hac de causa adquiesco illa sustinere quae sustinent malefactores, eo quod magnum
 10 lucrum scio ex hoc posse adquiri.' et ut ostendat quoniam ex illis tristitiis quae ei accidunt pietas nulla ex parte noceri potest, adiecit :

sed uerbum Dei non est alligatum.

hoc est : 'licet ego plurima sustineam mala, sed nulla ex hoc
 15 adnascitur nociuitas ueritati negotiorum; mansit etenim Dei promissio inlibata, si innumeris ego uidear subici tormentis.' consequenter uero praecedentibus adiungit :

propter quod omnia sustineo propter electos, ut ipsi salutem adsequantur eam quae in Christo est Iesu cum gloria aeterna.

20 'propter eos qui ad hoc sunt electi et segregati omnia pati sustineo, ita ut per Christum salutem adsequantur, in perpetua gloria degentes.' et ad exhortationem Timothei dicens adiecit :

fidele uerbum : 'si enim commortui sumus, et conuiuemus; si sustinemus, et conregnabimus.'

3 quia (for qui) r   4 non om C* Hr   8 euangelio C* H euangelium
 testatur r   10 et (for ex) H   11 accedunt r | docere (for noceri) C* H r
 decidere C (corr)   12 adicit Cr   14 dicit (for licet) H | malam C* | nulli
 CHr   15 maneret enim C* manet C (corr) r mansierat H   16 si om H
 | subiei C* uideor subiei C (corr)   18 ideo &c. [as in Vulg.] r   22 adicit
 Cr   23 fidelis sermo &c. [as in Vulg.] r | cummortui C

2. *ita ut nec resurrectio, &c.* So Pelagius (repeated by Primasius): "hoc contra illos qui carnis resurrectionem negant, consequenter etiam Christi negabant."

6. *ex semine natus est D., &c.* Cf. Th.'s treatment of the phrase τοῦ γενεῆ-
 ρου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ in his comm. on Rom. i. 3 (ap. Facund. iii. 6): "aperte quidem ostendens quoniam de adsumpto

homine sermonem inducit." See also the extracts cited in the Appendix.

8. *adquiesco...sustinere*] Of this construction the lexx. supply no example. Cf. *pati sustineo* (infra, l. 20).

18. *propter quod*] *Clarom.*, "propterea"; *Vulg.*, "ideo." *Adsequantur*; Latin versions, "consequantur."

23. *fidele uerbum*] Latin versions, "fidelis sermo."

'indubium (inquit) est hoc, quoniam nos qui communicamus illis quae deteriora sunt, necessarie communicabimus ei et in illis quae meliora sunt.' et ostendens lucra quae ex compassione solent adquiri, dicit etiam illud detrimentum quod illis solet euenire qui in fide persistere noluerunt :

5

si negabimus, et ille negabit nos.

deinde ne uideretur secundum aequam partem et ipse a nobis negatus noceri, adiecit :

si non credimus, ille fidelis manet ; negare seipsum non potest.

nam illa quae a nobis inconuenienter fiunt [nobis nocent], ille uero nulla ex parte nocetur ; manet etenim in sua gloria stabilis ac firmus, nec autem possunt ista negari quae in ipsis perspiciuntur negotiis.

haec commune, testificans coram Domino.

bene dixit *testificans*, ut in timorem eum redigat.

15

noli uerbis pugnare ; in nihil utile est nisi in subuersione audientium.

1 non est dubium inquit hoc nos r 2 necessario r 6 negauerimus r
7 ipse a nobis negastis [sic] noceri C* ipsi nobis negantibus nocere r | adicit C r
10 nobis nocent om C H : txt r 11 illi C r 12 etiam (for autem) r | negare
C H r 14 commune r 15 timore C* H in timore C (corr) : txt r
16 contendere (for pugnare) r | ad nihilum enim u. e. nisi ad subuersionem r | est om
C (corr)

1. *indubium (inquit) est hoc*] Thdt.: ἀπὸ τοῦ ἀληθούς, ἀναμφλεκτός, ψεύδους ἐλεύθερος. Cf. II. p. 79, l. 17, note.

2. *communicabimus ei, &c.*] On the construction see I. p. 3, l. 1, note. In the preceding clause, *in* appears to have fallen out before *illis*. *Ex compassione* = ἐκ τοῦ συμπάσχειν. Cf. Tert. *resurr. carn.* 40: "si per carnem compatimur, cuius est proprie passionibus corrumpi, eiusdem erit et quod pro compassione promittitur."

10. *nam illa quae, &c.*] I have admitted the words which Rab. supplies to make good the sense ; but the original reading may have been : "nam illa quidem a nobis inc. f. ; ille uero, &c. On the other hand cf. Thdt.: διδάσκει ὡς ὁ

ἀρνούμενος αὐτὸν μὲν οὐ βλάψει, εἰαυτὸν δὲ λωβήσεται. *Illi...nocetur* (vv. 11.) is a correction ; cf. I. p. 67, l. 1, note, and above, p. 206, l. 11.

16. *noli u. pugnare*] μὴ λογομάχει. The comm. (p. 208, l. 2) seems to shew that this, the reading of the Latin versions, was also followed by Th. *Pugnare* (Vulg., "contendere") finds place in Ambrstr. ; in the rest of the verse our translator agrees with *Clarom.*, excepting that the latter authority, with the Latin versions generally, adds "enim," and omits *nisi*. *Nisi*, it will be observed, is omitted by C and H in the comm. (p. 208, l. 3). Th. was probably at one with Chrys. and Thdt. in reading *εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ, κ.τ.λ.* So the Peshito.

'commune (inquit) ut ista sectentur, Dei illis proponens iudicium. noli autem contentioni studere; ex contentione enim nihil adnascitur, [nisi] quia mendacia confirmare cupiunt ad plurimorum subuersionem.'

5 *festina teipsum probabilem exhibere Christo, operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis; profanas autem uocum nouitates deuota.*

'cautelae dogmatum intende, et ea quae ueritatis sunt commune; recto edoce instituto, et non pigeas laborem pro his
10 subire. nam aduersariorum *nouitates uocum*, quae omni immunditia plenae sunt, ad nociuitatem multorum excogitatae, repelle.'

*multum autem proficiunt ad impietatem, et sermo eorum sicut cancer serpit; ex quibus est Hymenaeus et Filetus, qui a ueritate
15 exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, et fidem quorundam subuertunt.*

uult dicere: 'noli nouum aliquid existimare etsi secundum impietatem prouectum eos ad praesens habere perspicias, eo quod multi eos subsequuntur. ad similitudinem et autem passionis
20 cancer[is] qui solet serpere in gregem, etiam ipsi multos fidelium

1 commune C* H   3 nisi om C H | quae (for quia) C H quod r
4 plurimo non (for plurimorum) C* H*   5 sollicite &c. [as in Vulg.] r
6 ueritate C* H | profana a. inaniloquia r   8 commune C H   11 plena,
excogitata C H r | et (ast sunt) add r | nouitatem (for nociu.) C H | sunt (ast mult.)
add C* H r   15 esse om r | subu. fid. quor. r   17 et (for etsi) r | pietatem
(for imp.) C r   18 prouectam C* H   19 subsequuntur C* H | et om r
20 cancer C H r | serpiri H

5. *festina*] Latin versions, "sollicite cura;" cf. c. iv. 9. *Christo*; Latin versions, after Gk., "Deo." Dam. has τῷ Χριστῷ.

6. *profanas a. u. n.*] So O. L., representing *καυνοφωλιας*; Vulg., "profana a. inaniloquia" (*κεροφ.*). Cf. II. p. 187, l. 18, note.

9. *recto edoce instituto*] I. e. *ὀρθομεῖν* = μετ' ὀρθῆς τῆς προαίρεσως διδάσκειν, or the like. So Pelag.: "ille recte tractat, qui exemplis sua dicta confirmat." The explanations of the other Gk. commentators are more elaborate; thus

Chrys.: *τὸντέστιν, τέμνε τὰ νόθα*. Thdt.: *ἐπαυνοῦμεν τῶν γεωργῶν τοὺς εὐθελὰς τὰς ἀθλακὰς ἀνατρέμοντας. οὕτως καὶ διδάσκαλος ἀξέπαινος ὁ τῷ κατὸν τῶν θείων λόγων ἐπόμενος*. Cf. Suicer, s. v. *ὀρθομεῖω*.

13. *m. autem proficiunt*] The Latin versions have "enim" for *autem*. *Clarom., Am., &c.* give "proficient;" *proficiunt* is found in *Boerner.*, Vulg.^{clera}.

20. *canceris*] See lexx. s. v. For *in gregem* for. leg. *in gangraenam*; unless *in gregem* here bears the sense of "in maius," "in deterius." Cf. Thdt.: *πᾶ*

suis sermonibus inescantes adtrahunt ad impietatem; sicut Hymenaeus et Filetus, qui ueram Christi resurrectionem abnegantes, aliam quandam resurrectionem somniantur, quam et in successionem aiunt nostram constare.' necessarie et ista ad consolationem eius dixisse uidetur apostolus, eo quod ualde 5 consuevit tristes facere eos qui utilitatem aliorum prospicere sunt ordinati, si plurimos fidelium uiderint in deterius serpere. unde et persistens suadere ei ut non afflictus animo deficiat et ob aliorum malitiam in stuporem uertatur, adiecit :

firmum autem fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : 10
'nouit Dominus qui sunt eius.'

'hic et (inquit) te duo consolentur ; primum quidem, quoniam aliorum seductio non exterminat rerum ueritatem ; secundo, quoniam suos qui ueri sunt eius olim cognouit Deus. itaque eos quos nunc perspicis seduci, hos Deus olim reprobos esse 15 sciebat ; nihil ergo fit nouum, ut in stuporem uertaris, sed illud fit quod olim fieri sciebat Deus.' nam cuius rei curam habere debemus instruit, dicens :

et, 'discedat ab impietate omnis qui nominat nomen Domini.'

ut huiusmodi homines discedant ab omni impietate. et quia 20

1 adtrahant C* Hr 3 somniant r 4 succensionem CHr | aiunt n. om r |
necessario r 6 ad (def util.) add r | pro specie (for prosp.) r 7 plures nos
(for plurimos) H | ifidelium (=inf.?) H 10 primum (for firmum) CH | sed firm.
(for firm. autem) r 11 cognouit r 18 instituit r 19 et om r | iniquitate r

θος ἐστὶν ἡ γάγγραινα, ἔρπον καὶ τὸ
ὕγιαίνον τοῦ σώματος λυμαίνον. For the
form *serpiti* (i.g. *serpire*) see Rönisch,
Itala, p. 286.

3. *somniantur*] Deponent (cf. I. p.
8, l. 4, note). See vv. ll.

4. *in successionem*, &c.] Cf. Thdt.:
τὰς ἐκ παιδοποιίας διαδοχὰς ἀνάστασιν οἱ
δυσώφυμοι προσηγόρευον. Ambrstr.: "in
filiis fieri resurrectionem dicebant." So
Pelag.; Prim. [after Iren. ii. 31. 2, Tert.
res. 19]: "siue in anima, cum a uitiiis
resurgit;" Sedul. Scot.: "animas in alia
corpora transire putantes." Chrys. is
silent as to the nature of the heresy to
which the Ap. refers. For *succensionem*

(vv. ll.) see Bensly, *M. F.*, p. 15.

10. *firmum autem...stat*] So Aug.,
Ambrstr.; *Clarom.*, "f. quidem;" *Am.*,
"sed firm. fund. D. stetit." For *nouit*
(ἐγνώ) the Latin versions have "cog-
noscit," "cognouit" (cf. I. 14, *infra*).

12. *te duo consolentur*] Lanfranc:
"Amb. ista ad consolationem eius uidetur
dixisse apostolus."

14. *cognouit Deus*] Cf. Th. on Zach.
xiv. 7 (Migne, 589): 'ἐγνώ κύριος...ἀντὶ
τοῦ ὅτι κειώσατο αὐτοὺς καὶ ἀπεστὸς ἐνόμισεν
ἐαυτῷ.

19. *impietate*] The Latin versions
more correctly render "iniquitate." *Imp.*
is repeated in the comm. (l. 20).

hoc modo optimos magistros sciebat ualde his adffigi, qualis erat et beatus Timotheus, ea ratione qua multos ex suis uidebat in deterius prorupisse; hac de causa adiecit et aliam ei consolationem :

- 5 *in magna* (inquit) *domo non sunt sola uasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia ; et quaedam quidem sunt in honorem, alia uero in contumeliam.*

' magna (inquit) est domus Dei ecclesia, ex multis consistens hominibus ; necesse est ergo non omnes ibi esse aequos. nam
10 et in magna domo non possunt omnia uasa similia repperiri, licet sit domus ualde magna ; sed inter aurea et argentea uasa perspiciuntur et lignea et fictilia ; et alia quidem multo digna sunt honore, alia uero sunt contemptibilia, et ad certum usum discreta.' deinde quia et naturalis uasorum erat diuisio, ut ne
15 quid tale apud nos existimaret, adiecit :

si enim qui se mundauerit ab his, erit uas in honore, sanctificatum et optimum Domino, ad omne opus bonum praeparatum.

' sed quod illic materia naturalis, facit [hic] arbitrium—qui

1 homo (for hoc modo) CH | de (bef his) add r 4 ei om C 5 inquit
om r 6 quidam (for quaedam) H | honore H 7 contumelia H 8 domus
est eccl. (om Dei) r 13 contemptibilia r 14 est (for et) C* : om r | erat
uas. r 15 et estimaret C* exestimaret H | adiecit C r 16 mund. se r 17
paratum H 18 hic om CH | est (aft arb.) add H

5. *sola*] The Latin authorities have "solum" or "tantum." Th. perhaps read μόνα (so the Leicester MS. and Paul. 80).

8. *magna* (inquit) *est*, &c.] Cf. II. p. 131, l. 6, note. On the interpretation of ἐν μεγάλῃ οἰκίᾳ the patristic expositors are at variance. Ambrstr., who, with Th., understands "the Church," attributes the opposite view to Novatian: "insanus tamen Nouatianus [*Rom. ed.*, Nouatus] ut mori suo blandiatur aliter hoc intellegendum tradit; ut 'domus magna' totus mundus significari credatur." This latter interpretation is however maintained by Chrys. (ὡς περὶ τῆς ἐκκλησίας λέγων, ἀλλὰ περὶ τοῦ κόσμου παντός· μὴ γὰρ μοι τὴν ἐκκλησίαν ὑπολάβῃς, ἐνταῦθα γὰρ οὐδὲν βούλεται εἶναι

σκεῦος ξύλινον οὐδὲ δοτράκινον), followed by Thdt. (μεγάλῃ μὲν οἰκίᾳ τὸν κόσμον ἀπεκασεν), and still more emphatically by Pelag. ("magnam domum non ecclesiam dicit, ut quidam putant, quae non habet maculam neque rugam, sed mundum"). The Latin followers of Pelag. are divided; Sedulius Scot. simply repeats his comment, whilst Primasius inverts it: "magnam domum ecclesiam dicit...nam sine macula et ruga ecclesia post resurrectionem erit futura."

13. *contemptibilia*] Cf. Rönsch, *Itala*, p. 110.

17. *optimum Domino*] ἐχρηστον τῷ δεσπότῃ. Latin versions, "utile D." *Præparatum*, so Ambrstr.; other Latin authorities, "paratum."

18. *sed quod illic*, &c.] Cf. Chrys.:

enim se a deterioribus segregauerit est uas utile; . hoc autem in nostro est positum arbitrio et potestate.' et ostendit illud esse propositi; iterum uertit se ad eius exhortationem, paulo minus hanc habens intentionem per omnem hanc epistolam. unde et adiecit:

5

iuuenilia desideria fuge.

'omnem delectationem et uanam uoluptatem quae tibi non conuenit longe a te facito, quibus uel maxime rebus capi consuevit iuuentus.'

sectare uero iustitiam, fidem, caritatem, pacem, cum omnibus 10 *qui inuocant Dominum ex mundi corde.*

'diligentiam adhibe iustitiae et eam quae in Deum est fidem et caritatem et pacem, cum illis qui uitae uirtutibus student.' optime dicens de his suadet ut in quibus et deceret et possibile esset pacem seruare adnitatur:

15

stultas (inquit) et indoctas quaestiones deuota, sciens quoniam generant lites.

stultas et indoctas uocauit *quaestiones* quae non ob aliquam fiunt utilitatem. 'declina (inquit) ab illis qui absolute solis quaestionibus operam suam expendere cupiunt. rixae autem ex his 20

1 ut ille (for utile) H 2 potestatem C* 3 esset H 4 haec (for hanc) C* H 5 adicit C inquit r 6 autem (aff iuuenilia) add r 8 ad (for a) C* 10 his (for omnibus) r 12 est om C 14 de his dicens C r | suadit C* H | et (1°) om r | decertet (for deceret) C (corr) | et (2°) om H 15 est H 16 sine disciplina (for indoctas) r | quia (for quoniam) r 20 spendere (sic) C* splendere r

ὁρᾶς ὅτι οὐ φύσεως οὐδὲ ὑλικῆς ἀνάγκης ἐστὶν τὸ εἶναι χρυσοῦν ἢ ὀσπράκιον, ἀλλὰ τῆς ὑμετέρας προαιρέσεως; Thdt.: ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἡ φύσις ἀπέκρινεν, ταῦτα δὲ ἡ γνώμη πεποίηκεν τίμια τε καὶ ἅτιμα.

4. *hanc habens intentionem, &c.*] Cf. the prologue to this Epistle (*supra*, p. 192, l. 7 sq.).

6. *iuuenilia des.*] Our translator has omitted *autem* (δέ), which finds place in all the Latin versions.

10. *cum omnibus*] With Chrys. and Thdt., Th. seems to have read μετὰ πάν-

των τῶν ἐπικαλουμένων, κ.τ.λ. The Latin versions have "cum hiis s. iis." *Ex mundo corde*; Latin versions, "de corde puro."

14. *in quibus... possibile esset*] Thdt.: ἀγαπᾶν μὲν γὰρ ἅπας δυνατόν... ἐρηνεύειν δὲ οὐ πρὸς ἅπας ἐνεστὶν τῆς γὰρ κοινῆς τοῦτο προαιρέσεως δεῖται.

16. *indoctas*] O. L. (Cyp., Ambrstr.), "ineruditas;" Vulg., "sine disciplina."

18. *quae non ob, &c.*] Thdt.: οὐ κατὰ τινα χρεῖαν γινόμεναι διαλέξεις. Cf. II. p. 176, l. 9 sq.

adnascuntur, quorum nec recta est intentio.' et quia res ista nec conueniat nec deceat ei ostendit:

seruum (inquit) *Domini non oportet litigare.*

deinde et modum illi exponens quomodo debeat doctrinae 5 intendere:

sed modestum esse ad omnes, docibilem, non litigiosum, cum modestia docentem eos qui resistunt ueritati.

et utilitatem ipsius rei ostendens et quantum melius sit sic docere resistentes, adiecit:

10 *ne quando det eis Deus poenitentiam ad cognitionem ueritatis, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur ab eo in eius uoluntate.*

ex contentione autem placari aduersarios impossibile est; doctrina uero mansuetudine probata saepe scit suadere et 15 duritiam animi mollire. praeparat enim ut et ad ueritatem perspicere possint, discedentes a praesumptione, a qua et anticipati quasi quodam laqueo diabolico constricti tenentur, protractum quidem in deterius, correctionem uero in melius nullam

1 quae (for quia) C H   2 eum r   5 ait (aft intend.) add r   8
quanto C r   9 sistentes C*: om H | adicit r   10 agnitionem r   11
captiui r | tenentur (sic) C   12 uoluntatem H   13 aduersariis r | est om H
14 in (bef mans.) add H   15 ut uer. prospicere p. l   17 quasi om H
18 quidem (aft protractum) om C | correctione H

6. *modestum*] So Sedul. Scot.; the other Latin authorities have "miteum" or "mansuetum." Cf. 1 Thess. ii. 7 (*supra*). *Non litigiosum* (ἀνεξίκακον); Latin versions, "patientem." In 1 Tim. iii. 3 our translator employs *non litigiosum* to represent ἀμαχον. Just before, in a citation of the present passage, he has rendered ἀνεξίκα. by *non recordantem malitiam*; see however the note on p. 109, l. 22 (*supra*). *Docentem* (παιδεύοντα, cf. *indoctas* = ἀπαιδεύτους, v. 23); Latin versions, "corripientem."

8. *quantum melius*] Cf. vv. 11.; and see Bensly, *M. F.* pp. 62, 87.

10. *ad cogn. ueritatis*] So Gk.; cf. Ambrstr., "ad agn. uer." Latin versions

generally, "ad cognoscendam ueritatem."

11. *a quo, &c.*] Cf. Ambrstr.: "a quo tenentur capti ab eo ad ipsius uoluntatem." The Vulg. reads "captiui," and rejects *ab eo*. Th. doubtless, with all the Greek authorities (*F, G* are scarcely exceptions), read ἐρωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκελθον θέλημα. He seems to have understood the sentence as Oec.: τούτῳ ἐστιν, τῇ πλάνῃ ἐνεληγμένοι καὶ ἀποκεκλεισμένοι εἰς τὸ τοῦ διαβόλου θέλημα.

15. *ut et ad ueritatem, &c.*] Lanfranc: "id est, ut ueritatem prospicere possint."

17. *protractum*] I. q. protractum, προκοπή. *Protractio* occurs in Justinian; *protractus* is cited by the lexx. from an inscription.

uolentes suscipere.' deinde et futurorum in nouissimis temporibus memoria consolatur beatum Timotheum ut non animo deficiat pro prauissimis temporibus [et] hominibus:

hoc (inquit) cognosce quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa.

5

consuevit namque deteriorum memoria consolare eos qui in moribus malis sunt. et quae sint tempora periculosa egerens adiecit:

erunt (inquit) homines †seipsos amantes.

omnia ad suam facientes utilitatem uel prodificationem.* 10

cupidi pecuniarum.

quia et studium omne expendunt in colligendis pecuniis,

†*elati.*

qui iactant se illa habere quae non habent.

superbi.

15

qui magna sapiunt pro illis quae habere uidentur.

Φίλαγτοι εἰσιν οἱ πάντα πρὸς τὴν ἑαυτῶν ὠφέλειαν ποιοῦντες· ἀλαζόνες, καυχώμενοι ἔχειν ἂ μὴ ἔχουσιν· ὑπερήφανοι, μεγάλα

3 tempori *C (corr)* | et om *CHr* | sicut sequitur in subiecto capite (*ast hom.*) *add r*
6 immoribus (*for in mor.*) *H* 7 mali *C* | egerans *C* H* exaggerans *C (corr)*
ostendens *r* 8 adiecit *C r* 10 pro defectione (*for prodif.*) *CHr* 14 qui om
H* 17 sq. Coisl. 204, f. 218 a [Cr. vii. 71, Fr. 156] θεόδωρος. φιλαυτοί, κ.τ.λ.

4. *hoc cognosce quoniam*] Latin versions, "hoc autem scito quod."

6. *in moribus malis*] See vv. 11. For. leg. *in temporibus malis*. Cf. Chrys. *ad l.*: χαλεποί, τούτεστιν, πάνυ πονηροί. He adds: οὐχὶ τὰς ἡμέρας διαβάλλον λέγει οὐδὲ τοὺς καιροὺς, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τότε ὄντας (cf. I. p. 5, l. 11 sq.).

10. *uel prodificationem*] In the Introduction (I. p. xxxvi) I have proposed *pro delectatione*; but the correction now admitted is both simpler and more in harmony with the Gk. For *prodificatio* see I. p. 287, l. 15, note.

11. *cupidi pecuniarum*] φιλάργυροι. Vulg., "cupidi;" cf. II. p. 180, l. 18, note.

13. *elati*] Cf. II. p. 113, l. 1, note. For the distinction between ἀλαζόνες and ὑπερήφανοι comp. Thdt. on Rom. i. 30: ὑπερηφάνους, τοὺς ἐφ' οἷς ἔχουσιν πλεονεκτήμασιν μεγάλα φρονούντας· ἀλαζόνες, τοὺς οὐδεμίαν μὲν ἔχοντας πρόφασιν εἰς φρονήματος ὅγκον, μάτην δὲ φυσιομένους. As regards ἀλαζόν, the remark is as old as Aristotle (*Eth. Nic.* iv. 13: δοκεῖ δὴ ὁ ἀλαζὼν προσποιητικὸς τῶν ἐνδόξων εἶναι, καὶ μὴ ὑπαρχόντων καὶ μειζόνων ἢ ὑπάρχει. Comp. Trench, *Syn. of the N. T.* I. p. 111. Lanfranc has preserved the substance of Th.'s explanations of ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλασφημοί, διάβολοι, τετυφωμένοι.

blasphemi.

derogationi studentes et omnem curam erga derogationem habentes.*

parentibus non oboedientes.

5 evidens est quod adiecit.

ingrati.

ad eos qui bene sibi faciunt; nam in parte prauorum ponit etiam eos qui beneficio sunt subleuati, si non gratias agant illis qui beneficia contulerunt.

10 †*scelesti.*

illos dicit qui iustitiae nullam adhibent diligentiam.

sine affectu.

illos dicit qui nullum erga quemquam affectum uolunt habere.

[*sine fide.*

15 qui neque firmi sunt erga amicitias, neque ueraces super iis quae] spondent.

criminatores.

qui istorum uerba ad illos et aliorum ad istos referunt, ut lites inter eos commoueant.

20 φρονούντες ἐπὶ τοῖς οὖσιν· βλάσφημοι, κατηγοροῖαι χαίροντες.

ἀνόσιοι, ἐπιμέλειαν τοῦ δικαίου μὴ ποιούμενοι· ἄστοργοι, περὶ οὐδένα σχέσιν ἔχοντες· ἄσπονδοι, οὐ βέβαιοι περὶ τὰς φιλίας, οὐδὲ ἀληθεῖς περὶ ἃ συντίθενται· διὰβολοι, ταῦτά τε ἐκεῖ κακέῖνα ἐν-

5 adiecit *Cr* 7 tibi (*for* sibi) *C* H* 13 nullam *C* H* 14 sine fide...
quae *om C Hr*: cf. *g* 16 sponte (*for* spondent) *r* 19 illos (*for* lites) *H*
20 Fr.: "legendum uidetur προσοῦσιν uel ὑπαρχοῦσιν." 21 sq. Coisl. *l. c.*
23 ἐκεῖνα (*for* κακ.) cod. edd.

1. *blasphemi*, &c.] See on 1 Tim. i. 13, vi. 4.

12. *sine affectu*] So Cyp.; O. L. generally and Vulg., "sine affectione."

14. *sine fide*] The Gk. shews that ἀσπονδοί with its exposition found place in the original of Th.'s commentary, though wanting in both our MSS. and in Rabanus. The repeated *sine* may have led to the omission; *spondent* escaped,

probably because it stood at the beginning of a new line. The attempt of Rab. (see vv. 11.) to press this word into the service of the previous sentence is curious, but hardly satisfactory. I have borrowed the rendering *sine fide* from Ambrstr. and *Clarom.*; Vulg., "sine pace."

18. *qui istorum uerba*, &c.] Cf. ii. pp. 128, l. 15, note, 164, l. 14; *infra*, on Tit. ii. 3.

incontinentes.

illos dicit qui passionibus infirmiores sunt.

inimicos.

illos dicit qui nullius boni diligentiam uolunt habere.

ingrati.

5

qui non libenter bonorum studia exequuntur.

proditores.

ut dicat 'amicorum.'

proterui.

parati ad malum.

10

inflati.

quoniam magna sapiunt in his quae sibi minime adsunt. est autem differentia inter 'elatum' et 'inflatum,' quoniam inflatus ab arbitrio designatur, elatus uero qui in sermonibus se iactare consuevit.*

15

amatores magis uoluptatum quam Dei.

ταῦθα λέγοντες ἐπὶ τῷ κατεργάζεσθαι μάχην· ἀκρατεῖς, ἡττους τῶν παθῶν· ἀνήμεροι, οὐδεμιᾶς χρηστότητος ἐπιμελούμενοι· τετυφωμένοι, μεγάλα φρονούντες ἐπὶ τοῖς μὴ προσοῦσιν· διαφέρει δὲ τοῦ ἀλαζόνοιο τῷ τὸν μὲν τετυφωμένον ἀπὸ τῆς γνώμης λέγειν, 20 ἀλαζόνα δὲ τὸν ἐπὶ ῥήματι καυχώμενον.

2 in (bef pass.) add r

13 deferentia C*

16 uoluntatum H | uolupt. magis r

5. *ingrati*] The copyists appear to have transcribed this word from v. 2, in place of "bonorum inimici" (Ambrstr.), or "sine benignitate" (*Clarom.*, Vulg.). From the comm. (l. 6) it is plain that Th. had before him ἀφιλάγατοι (cf. his interpretation of φιλάγατοι in Tit. ii. 8). Chrys. leaves the word unexplained. Oec. and Thpht. interpret: ἐχθροὶ πάντος ἀγαθοῦ.

8. *ut dicat* 'amicorum'] Chrys.: προδοῦναι τῆς φίλας.

10. *parati ad malum*] Chrys. somewhat differently: οὐδὲν βεβηκὸς ἔχοντες. And so Thpht.: ἀβέβαιον, οὐδὲν σταθερὸν ἔχοντες.

11. *inflati*] So Ambrstr.; Vulg., "tumidi." Cf. II. p. 113, l. 1, note. The distinction which Th. attempts to draw between ἀλαζόν and τετυφωμένος differs little from that which he has already established between ἀλαζόν and ὑπερήφανος. Cf. *supra*, p. 213, l. 13, note, and Trench, *l. c.* (p. 115).

qui uoluptates pietati prae-honorandas esse existimant. haec autem non de exteris dicit sed de domesticis ecclesiae, quia tales erunt. nam et ab initio sermo illi de talibus fuit qui in deterius solent serpere, ex illo loco quo dixit : *memor esto Iesum Christum*
 5 *resurrexisse ex mortuis*, in exhortatione ea qua consilium dans ipsi Timotheo aduersarios arguere est adnissus qui et multos ex illis qui ecclesiae erant subuertere nitebantur; pro quibus eum et ad plenum consolatur ut non grauiter ferat ualde, sed intendat quidem suo opere, segreget uero se ad plenum a prauis
 10 hominibus. unde et nunc quasi qui de talibus dicat, quia 'erunt quidem aliquando in nouissimis diebus uel temporibus, qui sub specie domesticorum acturi sunt illa quae non oportent fieri.' unde optime adiecit :

habentes formationem pietatis, uirtutem autem eius negantes.

15 et simulantes quidem se tenere pietatem, a negotio uero ipso multum distantes. et quia tales sunt illi qui tunc erunt, de quibus ei sermo:

et hos (inquit) deuota. ex his autem sunt qui se mergunt in domos et captiuas ducunt mulierculas coaceruatas peccatis, quae
 20 *ducuntur uariis desideriis, semper discentes et nunquam ad scientiam ueritatis uenientes.*

'itaque talibus extantibus illis qui in nouissimis erunt diebus, quorum in aenigma isti sunt, declinare ab eis pro uirium tuarum

1 uoluntates *CHr* | pietatis *r* | est (*for esse*) *C** | existimat *H* 2 tales erant
C* talis est *H* 4 quo *om H* 5 a (*for ex*) *H* 6 ipse *CH* | Timotheum *H*
 7 erunt *C** sunt *r* | nituntur *r* 8 ualde *f. C r* 9 operi *r* 10 dicit *H** | erunt
 (*for quia e.*) *C* quae sunt *H* qui *s. r* 12 oportet *H r* 13 adicit *C r* 14
 formam, abnegantes *r* | autem *om H* 15 uero *om H* 16 erunt (*for sunt*) *C r*
 18 penetrant (*for se m.*) *r* 19 oneratas *r* 21 peruenientes *r*

2. non de exteris dicit] Cf. II. p. 71, 1. 1 sq.

5. *resurrexisse ex m.*] Cf. *supra*, on c. ii. 9.

11. *sub specie domesticorum*] Sc. *fidei, pietatis, ecclesiae* (l. 2).

14. *formationem*] Cypr., "deformationem;" Ambrstr., "formam;" Vulg., "speciem." Cf. 1 Tim. i. 16, 2 Tim. i.

13. *Negantes*; Vulg., "abnegantes."

18. *autem*] For "enim;" see above, p. 208, l. 13, note. *Se mergunt*; Vulg., "penetrant." *Coaceruatas* (*σσεωπευμέ-vas*); cf. *infra*, c. iv. 3. The Latin versions here render "oneratas." *Venientes*. Cypr., Ambrstr., Aug., Vulg., "peruenientes;" *Clarom.* (after Gk.), "peruenire possunt."

possibilitate adcelera, qui sua prauitate in domibus sese aliorum immergunt, ut seducentes aliquas in deterius adtrahant; non illas mulieres quae uere sunt piae et fideles—hoc enim fieri impossibile est—sed illas quae aestimantur esse nostrae, repletae sunt uero omni prauitate et a nobis quidem semper discunt illa 5 quae agere oportebant, iuuamen uero nullum ex doctrina nostra recipiunt propter prauitatem propositi et arbitrii sui; quae hac uel maxime de causa intendunt illis, eo quod uerba eorum suis perspiciunt concurrere desideriis.' consolans uero eum memoria futurorum, consolatur etiam eum ex illis quae antea iam facta 10 fuerunt:

quemadmodum (inquit) Iamnes et Mambres restiterunt Moysi, sic et hi resistunt ueritati, homines corrupti mente, reprobi erga fidem.

'memor esto (inquit) ea quae secundum Moysen olim facta 15 fuerunt, cui malefici uiri restiterunt. itaque nihil demiratione dignum est, si et nunc homines corrupti mente ueritati resistunt, et quasi quadam ratione hi qui eiusmodi sunt maxime in principio fidem simulantes latere multos uidentur, qui uel quales sint.'

20

sed non promouerint (inquit) amplius, insipientia autem eorum manifesta erit, sicut et illorum fuit.

1 domos *r* 4 non re (for nostrae) *H* 5 illas *C* II* 7 quia (for quae) *r*
9 terrens (for consolans) *r* 10 eum *om C* | facta *om H* 11 fuerant *H* 12
Iamnis *H* | Zambris (for Mambres) *H* 13 hii *C* isti *H*: *txt r* 16 nulla (for
nihil) *r* 17 resistant *H* 18 quae (for quasi) *C r* etq: quasiam (*si*) *H* 19
multis *r* | quali *C H* 21 promouerit *C* promouent *H* promouebant *r* | insipientiam *C**

1. in domibus] Cf. *supra*, p. 216, l. 18, in domos (ἐν ταῖς οἰκίαις); and see i. p. 276, l. 5, note.

10. consolans uero eum, &c.] Cf. Thdt.: εἶτα ἐκ παλαιότερων διηγημάτων τοῖς ἀποστόλοις διὰ ταῦτα προσφέρει παραφυχίαν. Terrens is apparently a correction by Rabanus, who failed to observe the aor. force of the pres. part.

12. Mambres] Probably from the Latin versions, since Ἰαμβρῆς is found in Chrys. and Thdt.; cf. Pesh., ܡܡܒܪܝܝܬ. The form ܡܡܪܝܝܬ was however used in

the Talmud (Buxtorf, *lex. chald. et talm.*, col. 945), and its Gk. equivalent occurs in *F* and *G*. The reading of *H* (vv. 11.) is perhaps a mere error. *Erga fidem*; Latin versions, "circa f." Cf. II. p. 83, l. 9, note.

21. promouerint] O. L. and Vulg., "proficient;" and so our translator in cc. 11. 13, 111. 13, and *infra*, p. 218, l. 13. For *promouere*, intrans., see II. p. 21, l. 13, note. *Amplius*, so Ambrstr.; Vulg., "ultra." *Autem* for "enim," as above, p. 216, l. 18, note; cf. p. 219, l. 9.

'non poterunt diu se occultare quicumque sunt illi. manifestos autem faciet eos tempus, sicuti et illorum insipientiam manifestam faciet tempore subsequenti.' nam quod interrogant quidam unde poterit beatus Paulus cognoscere nomina illorum
 5 qui restiterunt Moysi, multae stultitiae est. ridiculum etenim est Moysen quidem [qui] tanta ante se facta uidebatur edixisse illa quae multis erant incerta, memorari etiam tantorum quos nemo tunc scire poterat; Paulum uero demirari si duorum
 10 hominum nomina qui antea fuerant ualuerit dicere. nam et secundum traditionem antiquorum ista illum scire nihil noui fuit. illud uero notari dignum est, quod uidetur apud multos quaestionem commouere, quemadmodum in superioribus dixerit *multum proficiunt*; hoc uero in loco dixit, *sed non proficient amplius*. dicit autem ista non secundum unam eandemque
 15 rationem; illic enim dicit *proficient*, †de illis dicens qui seducuntur,

1 poterant CH: txt r | duo C* H denuo r | illi om H 2 fecit C facit H: txt r | et (aft fecit) add r 3 facit H nam qui C namq: H: txt r 4 potuit Hr
 5 dignum (aft stult.) add C r 6 Moyses CH: txt r | qui om CH r | uideatur r 7 multi H 8 scire om H 9 ante r 11 notatu r | multas r 12 mouere r 14 unam eam denique (for unam eandemque) C* Hr 15 dicent H | sequuntur (for seducuntur) r

3. *quod interrogant quidam*] The reference is perhaps to Origen in *S. Matt.* 117: "quod ait, *sicut Iannes et Mambres restiterunt Moysi*, non inuenitur in publicis scripturis, sed in libro secreto qui superscribitur 'I. et M. liber.'" Cf. Chrys.: πῶς δὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα οὐδαμοῦ ἐμφέρεται ἀλλαχοῦ; ἢ ἀγράφως παρεδόδοτο, ἢ ἀπὸ τοῦ πνεύματος εἰκὸς ἦν εἶδέναι τὸν Παῦλον. Similarly Thdt.: τὰ μέντοι τούτων ὀνόματα οὐκ ἐκ τῆς θέας γραφῆς μεμάσθηκεν ὁ θ. ἀπ., ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν Ἰουδαίων διδασκαλίας· εἰκὸς δὲ αὐτῷ καὶ τὴν χάριν ἀποκαλύψαι τοῦ πνεύματος. Among the Latins, Ambrstr. follows Origen's conjecture ("exemplum hoc de apocryphis est"), and Sedulius Scot. bids his readers choose between Origen and Chrys. (2): "Paulus protulit siue per Spiritum, sine per peritiam aliarum scripturarum." Th.'s own view is obscure; he pushes the question aside as unworthy of serious consideration.

12. *in superioribus*] C. ii. 16, note (cf. iii. 13). 'The assertions ἐπὶ πλεῖον προκόψουσιν, οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον, are not contradictory, except in form; for they are made from different points of view. Such deceivers shall make no lasting progress, though for a time they may succeed in swelling the ranks of their disciples; the growth will be numerical rather than real.' Both Chrys. and Thdt. raise this point, but their explanation is not quite the same; Thdt. (e.g.) says: οὐκ ἐναντίον δὲ τοῦτο τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις. ἐκεῖ γὰρ περὶ αὐτῶν ἔφη, ὅτι ἐπὶ πλ. προκ. ἀσεβείας. ἐνταῦθα δὲ περὶ τῆς αὐτῶν τολμωμένης ἀπάτης...ἀντὶ τοῦ· 'οὐ λήσουσιν μεχρι πολλοῦ συσχηματιζόμενοι τὴν εὐσέβειαν.' Primasius (after Pelag., whose printed text is here at fault) suggests another way of reconciliation; in the present passage the Ap. "non de omnibus haereticis dicit, sed de his tantum quos tunc cito destrui praeuidebat."

eo quod numquam poterint deficere hi qui secundum dicta eorum faciunt. adicit denique dicens: *et sermo eorum sicut cancer serpit.* hoc uero in loco apud eos qui probare sufficienter ueritatem dixit non proficere eos, quia in principio frequenter multi homines de illis nescientes specie eorum ac schemate solo inescantur, qui tempore currenti necessario dogmatum eorum subuersionem cognoscentes habere ab his poterunt.* quod ergo dixit *non proficient*, secundum illud dixit quod latere possint ad tempus; unde et adiecit: *insipientia enim eorum manifesta erit.* per omnia ergo ista consolatus est Timotheum ut ne nimium adfligeretur pro illis qui in deterius serpunt. suis uero consiliis incitat eum dicens:

tu autem subsecutus es meam doctrinam, meum institutum, propositum, fidem, longanimitatem, caritatem, patientiam, persecutiones, passiones.

15

'semper (inquit) mecum commorans horum experimentum accepisti, docens qualia quidem ipse alios docere consueueram, quemadmodum uero meipsum instituebam; uel quia illa per singulos dies agere properabam erga fidem, quemadmodum in ea sine ulla persistebam malitia, et diligens cunctos et sustinens; et quod cum multa oblectatione persecutiones illas quas mihi aduersarii inferebant sustinuerim. haec ergo imitare, et erga ista sollicitudinem expende, nullius momenti aduersarios esse existimans.' deinde dicit et passiones ipsas ad exhortationem Timothei:

25

ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν ἀπατωμένων λέγει, ὡς ἂν οὐδεπότε ἐπιλειψόντων αὐτοῖς τῶν πειθομένων οἷς λέγουσιν. ἐνταῦθα δὲ παρὰ τοῖς τῆς ἀληθείας δοκιμασταῖς οὐ προκόπτειν αὐτοὺς φησιν· οἱ γὰρ ἐν ἀρχῇ πολλὰ οὐπω τὰ κατ' αὐτοὺς εἰδότες, τῷ σχήματι δελεάζονται, τῷ χρόνῳ μέντοι τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς τῶν δογμάτων διαφθορὰν ἐπιγινώσκουσιν.

1 dictis CH: *txt r* 2 ut (*for* *sicut*) *r* 3 prauare CH deprauare *r*: *txt g*
 5 speciem e. ac scema solum agnoscunt *r* | sola CH 7 in (*for* *ab*) *r* | poterant
H | ego dixi (*for* *ergo* dixit) *H* 8 error. eorum (*af* *quod*) *add r* | possit CH *r*
 13 assecutus *r* 14 pietatem (*af* *car.*) *add r* 15 passiones *om H* 22 susti-
 nuerimus *H* 23 mementi (*sic*) *H* 26 sq. Coisl. 204, f. 219 b [Cr. vii. 73]
ἄλλος δὲ φησὶν ἀνωτέρω, κ.τ.λ. 28 *oi* cod. Cr. 31 *διαφορὰν* Cr.

7. *habere ab his*] Sc. *se*—"to keep 13. *institutum ... caritatem*] Vulg.,
 aloof from them" (?). "institutionem...dilectionem."

qualia mihi sunt facta in Antiochia, in Iconio, in Lystris; quales persecutiones sustinui.

et quod magis poterat eum animaequiores erga passiones tolerandas facere, adiecit :

5 *et ex omnibus me liberauit Dominus.*

‘non ignoras (inquit) etiam in diuersis rebus Dei erga nos prolatam prouidentiam; a qua non debes discedere, si tamen haec ipsa patiens persistere uolueris.’

et omnes qui uolunt pie uiuere in Christo Iesu persecutiones
10 *patientur; mali autem homines et seductores proficient in deterius, errantes et in errorem mittentes.*

iterum hoc in loco ‘proficere’ dixit de illis qui seducuntur, eo quod numquam deficere possint huiusmodi homines. nam et utraque quicumque uoluerit rebus ipsis examinare inueniet
15 per omne tempus fieri; eo quod omnis haeresis inprimis adparens multis fit in suspectatione, arguitur uero tempore, eo quod in aduentione noui dogmatis non possunt minus inueniri qui seducantur.

tu uero permane in his quae didicisti et credidisti.

3 animiquiores *r* 5 inquit (*ast* omn.) *add H* 7 nos *om H* | probatam
(*for* prolatam) *r* 8 in (*def* haec) *add r* 9 persecutionem *H* 10 pacienter *H*
14 in utroque *C r* 15 omnes haereses *C* H* 16 suspectatione *H* | suspecta-
tionem *r* 19 didisci (*sic*) *H*

1. *in Antiochia, in Iconio*] So Gk.; O. L., “Antiochia, Iconio;” Vulg., “Antiochiae, Iconii.” Th. overlooks what Chrys. (followed by Thdt.) is careful to point out, the appropriateness of these local references in an epistle addressed to S. Timothy; cf. Acts xvi. 1, 2. *Liberavit*; so Ambrstr., *Clarom.*, Sedul. Scot.; Vulg., “eripuit.”

10. *in deterius*] O. L. and Vulg., “in peius.”

12. *iterum hoc in loco*] Cf. *supra*, p. 218, l. 12, note.

14. *utraque*] ‘Careful enquiry will establish these two facts: (1) that all heresies at their first appearance provoke suspicion; (2) that their thorough expo-

sure and refutation is always a work of time.’ *Suspectio, suspectatio*, are collateral forms of the classical “suspicio;” see lex. *Aduentio* for “aduentus” seems to be without example.

17. *non possunt minus inueniri*] = non p. non inueniri, non potest fieri quin inueniantur.

19. *et credidisti*] καὶ ἐπιστώθης. So Hil. (*in Ps.* 118); the Latin versions generally render “et credita sunt tibi,” as if ἐπιστώθης were written for ἐπιστεύθης (cf. Gal. ii. 7, 1 Thess. ii. 5, Tit. i. 3). For the sense cf. Chrys. (τοῦτέστιν, ἐπιστεύσας); or better, Thdt.: τὴν ἀλήθειαν τῇ περὶ μεμύθηκας τοῦτο γὰρ εἶπεν ‘ἐπιστώθης.’

et suadens illum tenere ac permanere adiecit :

sciens a quo didiceris.

sufficiens autem est ad hortationem discipulorum magistri dignitas. deinde et aliud dicit :

et quia a pueritia sacras litteras didicisti.

5

nam et hoc sufficiens erat exhortare eum. rubore autem dignum uidebatur ut is qui a pueritia in bonis fuerat enutritus, in ultimo post longi temporis meditationem indigna uideretur agere. nam et ipsam doctrinam admodum sublimem ostendit, dum dicit *sacras litteras* diuinas esse scripturas, quibus omni ratione credi conuenit. unde et qualitate ipsam doctrinam cumlans adiecit :

quae te possunt instruere ad salutem per fidem Iesu Christi.

nam et ostendit necessarium esse ut maneat in doctrina pietatis, una quidem ex causa ex magnitudine doctoris ; altera uero, quia et a pueritia illa didicerit, et quod ipsa doctrina sit diuina, et quod magna possit praestare illis qui Christo credere

1 ac om H | adicit C   6 exhortari r   7 uideatur CH uidetur r | hi (for is) H   8 meditatione H | incipiat (for uideretur) r   11 ad (bef ipsam) add r
12 adicit C r

2. *a quo didiceris*] παρὰ τίνος ἔμαθες. Cf. the comm. (l. 3). This was the reading also of Chrys. and Thdt.; the latter says: εἴτα δεικνυσὶν καὶ τοῦ διδασκάλου [v. l. ἀποστόλου] τὸ ἀξιώπιστον.

5. *a pueritia...didicisti*] The Latin versions rightly render, "ab infantia... nosti." *Didicisti* is possibly a blunder of the scribes, misled by *didiceris* (l. 2).

8. *meditationem*] = ἄσκησιν, μελέτην. Perhaps we should read *post mediationem* (πολλοῦ μεσοῦντος χρόνου); for *mediare* = μεσοῦν cf. i. p. 152, l. 4, note.

10. '*sacras litteras*' diuinas, &c.] Chrys.: τί ἐστὶν 'ἐπὶ γράμματα;' τὰς θείας γραφάς. Cf. Th. on Rom. i. 2, 3 (ap. Fac. iii. 6): "neque enim litteram uel characterem sanctum uolebat dicere, sed prophetiam ipsam, quae erat Spiritu

sancto reuelationem ei donante. ipsam ergo prophetiam recte sic adpellauit; sic et alibi dixit: 'omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est.'"

13. *per fidem Iesu Christi*] This looks as if Th. had read διὰ πλῶντος Ἰησοῦ Χριστοῦ. The Latin versions and commentators uniformly give: "fidem quae est in Christo Iesu."

14. *nam et ostendit, &c.*] 'Four reasons for steadfastness are conveyed in the phrases παρὰ τίνος, ἀπὸ βρέφους, τὰ ἐπὶ γράμματα, εἰς σωτηρίαν, respectively.' Oec., Thpht., notice the first two: δύο αἰτίας λέγει τοῦ δεῖ αὐτὸν ἀπερίτρεπτον μένειν 'ὅτι τε οὐ παρὰ τυγχόντος ἔμαθες (φησὶν), ἀλλὰ παρὰ Παύλου...καὶ ὅτι οὐ χθὲς καὶ πρῶν ἔμαθες, ἀλλὰ ἀπὸ βρέφους.'

uoluerint, dum illam salutem quae ex fide est adsequuntur. et quia dixit, *sacras litteras quae te possunt instruere*, adiecit :

omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad doctrinam, ad argutionem, ad correctionem, ad eruditionem quae est in iustitia ;
5 *ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum paratus.*

‘tal^{is} est (inquit) omnis scriptura quae a diuino est data Spiritu, ut sufficiens sit omnia prospicere utilitati ; siue docere conueniat de illis quae agi debeant, siue peccantes debeant argui, siue poenitentibus debeat inferri aliqua correctio, siue
10 erudire oporteat de illis quae possunt adducere homines ad iustitiam. ita ut quicumque se Deo uoluerit dicare, per scripturarum utilitatem per omnia possit esse perfectus.’ et postquam de omnibus est eum exhortatus, terribilem cupiens suam facere exhortationem, adiecit :

15 *testificor ergo ego in conspectu Dei et domini nostri Iesu Christi, qui iudicaturus est uiuos et mortuos secundum reuelationem suam et regnum suum.*

hoc est : ‘tunc omnes est iudicaturus quando adparuerit secundum suam dignitatem, in qua et consistit.’

20 *praedica uerbum, insta opportune, inopportune.*

1 ex in est C ex in fide e. H: txt r 2 adicit r 4 in om r 6 est
(2°) om H 7 perspicere H 9 debet CH: txt r | correctio l 14 adicit
Cr | in sequenti capite (ast adiecit) add r 19 et om r

3. *omnis scriptura*, &c.] So Ambrstr., *Fuld.*, *Vulg.*^{elem.}; *Am.* has “et utilis.” That Th. omitted *kal* seems probable; that he read or understood *ἐστὶν* after *ὠφέλιμος* is clear, not only from the form which his quotation assumes both in *Facundus* and in the present translation, but from the commentary below, l. 6 sq. Chrys. and Thdt. retain *kal*, but treat it as simply “ascensive” (Ellicott *ad l.*). *Ad doctrinam*, &c. Similarly Ambrstr.; *Vulg.*, “ad docendum,” &c. *Paratus*, *Vulg.*, “instructus.” Ambrstr. gives *paratus* for *ἄριος*, employing “consummatus” for *ἐξηρτισμένος*.

7. *siue docere...ad iust.*] Cited by

Lanfranc; see vv. 11.

11. *ita ut quicumque*, &c.] Thdt.: ταῦτα δὲ πάντα τὴν τελειότητα πραγματεύεται καὶ προσοικειοῖ τῷ τῶν δυν θεῷ.

13. *terribilem*, &c.] Thdt.: καὶ τῇ διαμαρτυρίᾳ δεδίττεται.

15. *testificor ergo ego*, &c.] *Ergo ego* and *domini nostri* are omitted by the Latin versions; Chrys. and Thdt. agree with the text followed by our translator. *In conspectu*; O. L. and *Vulg.*, “coram.” See 1 Tim. v. 4, 21, vi. 13. *Sec. reuelationem*, &c.; Ambrstr., *Vulg.*, “per [cf. Tisch. *ad l.*] aduentum ipsius et regnum eius.” See note on c. i. 10.

non hoc dicit ut inopportune instet, nam inopportunist quodcumque est, illud nulla ratione agi debet. sed dicit: 'nullum tempus relinquo doctrinae; omne tempus opportunum tibi ad hoc esse existimes.' hoc quidem de illis dicit qui instrui debent. quoniam autem evenit aliquos desidia causa non permanere in doctrina: 5

argue (ait), increpa, obsecra.

'*argue* eos qui persistunt in peccatum, ut intellegere possint suum peccatum; *increpa* sentientem (inquit) suum peccatum, sub definitione constitue; *obsecra*, reduc iterum ad antiquum statum post poenitentiam.' et modum quo fieri hoc conveniat 10 docens:

in omni patientia et doctrina.

'neque ad argutionem neque ad increpationem nulla utaris de illis quae agi [non] conveniunt.' et quoniam eueniebat aliquos haec non suscipere propter morum suorum prauitatem, iterum 15 memoratur de illis hominibus:

erit (inquit) tempus cum sanam doctrinam non admittent, sed secundum sua desideria sibi ipsis coaceruabunt magistros, prurientes auribus; et a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

20

1 inopportunist *r* 2 debeat *r* 7 peccatu *C* (*corr*) peccato *r* | intellege *H*
9 et (*def* sub) add *r* 10 quod (*for* quo) *H* | hoc fieri *r* 11 docet *r* 13 nulla
utares *C* * *H* nulla non ut. *C* (*corr*) nullam omittas *r* 14 non om *C* *H* *r* | aliquis
C *H* *r* 17 summam (*for* sanam) *C* *H*: *ext* *r* 18 coaceruabant *H*

1. *non hoc dicit*] Sc. *absolute*. The apparent contradiction of the comm. to the express words of S. Paul has led the scribes to change *inopportunist* into *oportunist*; Rabanus however has preserved the true reading. Cf. Thdt.: οὐδὲν ἀκαιρως γιγνόμενον ἐπαινούμενον. οὐ τοίνυν ἀπλῶς καὶ ὡς ἐτυχεν αὐτὸν κηρύττειν παρεγγυᾷ, ἀλλὰ πάντα καιρὸν ἐπιτίθειον εἰς τοῦτο νομίζει. Chrys.: δὲ σοι καιρὸς ἔστω.

6. *increpa, obsecra*] = ἐπιτίμησον, παρακάλεσον. So Chrys. and Thdt. The Latin authorities invert this order.

7. *argue...increpa...obsecra*] This terse

distinction deserves to be added to Archbp. Trench's chapter on ἐπιτιμῶ, ἐλέγχω (*Syn. IV. T. I. § 4*). Cf. Oec.: ἐλεγεον... καὶ μετὰ τὸ ἀποδείξαι τὸ πταίσμα, ἐπιτίμησον... εἰτα μετὰ τὴν πλὴγὴν, ἐπίθεε φάρμακον παρακάλεσον.

13. *neque...neque...nulla*] See vv. 11.; and cf. Rösensch, *Itala*, p. 446. Comp. Chrys.: μὴ ὡς ὀργιζόμενος... ἀλλὰ τί; ὡς φιλῶν, ὡς συναλγῶν, ὡς μᾶλλον ἐκείνου πενθῶν. Ambrstr.: "sine amaritudine hoc agendum hortatur."

17. *admittent*] Latin versions generally, "sustinebunt." *Secundum*, so Cyp.; other Latin authorities, "ad."

† *fabulas* dixit illa uerba quae contraria sunt pietati.* necessaria uero ei fuit in praesenti negotio horum memoria. postquam enim exhortatus est eum arguere et increpare et obsecrare, ne animo deficeret ipse si haec facientem minime uellent aliqui
5 intendere, in deterius prorumpentes, ideo insinuat quod horum multum deteriores erunt hi qui in ultimis erunt temporibus, maiorem suis doctoribus prouidentes laborem. unde et adiecit :

tu autem sobrius esto, in omnibus labora, opus fac euangelistae, ministerium tuum imple.

10 hoc est : 'si non adiuuentur aliqui, tu illa quae te oportent agere age ; cum omni age sollicitudine, sustinens pro euangelio laborem, et illud quod ad te pertinet facito, pro hoc autem et rationem redditurum non pro aliorum arbitrio.' bene autem dixit, *ministerium tuum imple* ; hoc est, 'commissum tibi opus
15 diligenter imple, matura, contentus opere tuo, licet si illa quae discipulorum sunt minime concurrere uideantur.' et quia testificatus est de his post exhortationem, ostendere cupit quod tempus opportunum sit ei ad contestationem ; unde et adiecit :

ego enim iam delibor, et tempus meae solutionis instat.

20 μήθοις εἶπεν τὰ ἐναντία τῆς εὐσεβείας ῥήματα.

1 esse (*ast* uerba) add *H r* 2 negotio (*for* memoria) *H* 3 autem (*for* enim) *H*
4 ne ficere (*sic*) (*for* deficeret) *H** : *corr* ficeret | uelint *C r* 6 multo *C r* 7
adicit *C* 11 et (*bef* cum) add *r* 12 a (*for* ad) *H* 13 rediturum *C** reddit *r*
18 a contestatione *C H r* | dicit (*for* adiecit) *C r* 19 delebor *C** | resolutionis *r*
20 Coisl. 204, f. 221 b [Cr. vii. 77, Fr. 156] θεόδωρος. μύθους, κ.τ.λ.

1. *fabulas dixit, &c.*] See on 1 Tim. i. 4, iv. 7 ; Tit. i. 14.

5. *horum multum deteriores*] For the gen., cf. 1. p. 22, l. 2, note ; for *multum*, 1. pp. 58, l. 12, note, 143, l. 3, vv. 11. Th. regards the Ap. as consoling his disciple with the thought that, bad as his own times might be, worse would follow in the last days ; see the comm. on 1 Tim. iv. 1, 2 Tim. ii. 1. The other Gk. commentators interpret *ἔσται καιρός* of the immediate future ; e.g. Chrys. : *πρὶν ἢ ἐκτραχηλισθῆναι προκαταλαβε*.

8. *sobrius esto*] So O. L. ; Vulg.,

"uigila."

15. *hoc est...imple, matura*] So Chrys. : *πληροφόρησον, τοῦτέστιν, πλήρωσον*. Thdt. : *οὕτως γὰρ τὸ ἐν τῇ διακονίᾳ πρέπον ἔργον ἐπιτελέσεις*. Cf. Pesh. :

ἡλε ὑδρατι

17. *ostendere cupit, &c.*] Thdt. : *εἴτα διδάσκει τίνος ἕνεκεν πολλὰς αὐτῷ καὶ περὶ πολλῶν παραινήσεις προσηγγεν*.

19. *delibor*] Tert., Cypr., "libor ;" cf. *infra*, p. 225, l. 4, and 1. p. 226, l. 13, note. *Solutionis*. So Ambrstr. ; Vulg., "resolutionis" (II. p. 190, l. 11).

'propinquus mihi est exitus uitae praesentis, et iam ultra non habeo tempus commonere te de his quae fieri conueniant. unde et hanc feci ad te exhortationem sub teste Deo.' non absolute dixit *libor*, sed quia pro Christi confessione mortem erat subiturus, libationem dixit; nam libatio uini dicitur effusio 5 quae fit in diuini honoris expiatione.

certamen bonum certauit, cursum consummauit, fidem seruauit.

non plaudens se ista dicit, sed ad exhortationem dicit Timothei. hoc est, 'secundum tempus quod in hac uita habebam, omnia quae mihi pertinere uidebantur implebam.' et quae alia 10 laborum merces?

de cetero reposita est mihi iustitiae corona, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.

bene *iustitiae coronam* uocauit illam quae contemplatione laborum datur. et *iustum iudicem* nominauit, ad confirmationem 15

2 commouere C* 4 delibor r 5 ero r 6 expiationem C (corr) 7 bon. certamen r 8 pludens CH ludens (om se) l | dixit H l | sibi (for se) C (corr): om r | dixit (for dicit [1°]) H 9 habebant C* habebat Hr 10 implebamus H | et quae...merces om r | alium CH 12 corona iust. H 13 in om C 14 contemplatio H (corr)

3. *non absolute dixit 'libor'*] See the comm. and notes on Phil. ii. 17 (1. p. 226 sq.). Thdt. *ad h. l.*: σπονδὴν δὲ αὐτοῦ τὴν σφαγὴν προσηγόρευεν, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκχεομένου τοῦ αἵματος. Chrys. adds a less probable reason for the use of σπένδομαι rather than the more general θύομαι: τῆς μὲν γὰρ θυσίας οὐ τὸ πᾶν ἀναφέρεται τῷ θεῷ, τῆς δὲ σπονδῆς τὸ ὅλον. The Latin commentators, notwithstanding the faithfulness of the Latin versions, miss the point of σπένδομαι, contenting themselves with the bare idea of sacrifice: e.g. Ambrstr.: "passionem ...suam delibationem appellat; Deo enim immolatur, qui pro eius iustitia patitur."

8. *non plaudens se*] Chrys. had felt this difficulty, and hit upon a similar solution: πολλάκις τὸν ἀποστόλον μετὰ χεῖρας λαβὼν ἐγὼ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο

περικεφάλαιος, ἀπορῶν διέτλουν τίνος ἔρεκεν οὕτως μεγαληγορεῖ Παῦλος...νῦν δὲ μοι δοκῶ εὐρηκεῖναι τῇ τοῦ θεοῦ χάρετι...τῇ ἀθυμίᾳ παραμυθῆσθαι βούλεται τοῦ μαθητοῦ. The remark of Pelagius is both characteristic and weighty: "modo iam confidenter hoc dicit in extremo uitae limite constitutus." *Plaudere se* = sibi seems to be without example; the form *pludens* (vv. 11.) follows the analogy of *cludere*=*claudere* (Rönsch, *Italia*, p. 465).

12. *de cetero*] = λοιπόν. So the O. L. generally; Ambr., Ambrstr., "quod reliquum est;" Vulg., "in reliquo."

14. *contemplatione laborum*] Similarly Chrys.: δικαιοσύνην ἐνταῦθα τὴν καθόλου φησὶν ἀρετὴν. Thdt. would combine with this explanation another, "the crown which Justice awards:" τὸν τοῖς δικαίοις ἡτρεπισμένον λέγει, τὸν δικαίᾳ ψήφῳ δωρούμενον.

illorum quae illi aderunt pro labore. et ostendens quoniam non solum ipse lucrum huiusmodi adsequatur, sed et omnes qui ad eius sollicitudinem laborare pro euangelio uoluerint—unde et dicit :

5 *non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt aduentum eius.*

‘itaque propositum est (inquit) et tibi coronae praemium, si tantum nunc ualueris elaborare.’ miraculi uero dignum est quod non dixit ‘illis qui laborauerunt, aut passi sunt,’ sed dixit :
10 *qui diligunt aduentum eius* ; eo quod certaminum et passionum tempus non semper est, caritatis uero tempus est, si nunc eam etiam in tempore pacis prout oportet saluare quis deproperauerit, nullam fraudem adsequens si tempus certaminum minime adfuerit. in hisce dictis suum consummans consilium, exhorta-
15 *tionem suam sub testificatione concludens doctrinae quam ad eum fecisse uidetur, scribit ultra de his rebus de quibus scribere eum ratio exigebat, utpote ad suum discipulum et maxime sibi dilectum :*

festina uenire ad me cito.

20 et causam explicans qua *cito* eum ad se uenire iusserat :

Demas (inquit) me dereliquit, diligens praesens saeculum, et abiit in Thessalonicam.

hoc est : ‘in deterius uersus est, totum se negotiis praesentis uitae implicans ;’ hoc enim dicit praesentis saeculi delectationem.

2 luctum (for lucrum) C* H luctam r 3 uoluerit H 5 autem om H
8 non (for nunc) CH: om r | laborare C* | miraculo r 9 dixit [2°] om r
11 si non eam CH si ea r 12 salutare C* H 14 consumans H 15 suum H
sua r 18 est (ast dilectum) add C 19 ad me u. r 20 quae (for qua) CH
22 Thessalonica H

11. *caritatis uero tempus est*] Sc. *semper*, which perhaps has fallen out before *tempus*. Cf. Thdt.: ἀγάτης γὰρ καιρός δελ.

si nunc eam, &c.] See vv. 11. The sense seems to be : ‘he who endeavours to maintain his loving expectation of the Lord’s appearing throughout a life of

unbroken peace, shall suffer no loss, shall not be robbed of his reward, through the accident of his having been free from conflict.’ *Adsequens* (sc. *erit*) = adsequentur.

21. *praesens saeculum*] = τὸν νῦν αἰῶνα. Latin versions, “hoc saeculum.” On αἰών see I. p. 5 sq.

Crescens in Galatiam.

Galatiam dixit † quas nunc nominamus Gallias; sic enim antiqui omnes loca illa nominabant,* sicut recognoscere quis poterit et ex multis aliis et ex historia Iudaica quam Iosephus descripsisse uidetur. nam et hi qui nunc dicuntur Galatae ita 5 nuncupantur quos ex illis partibus ad ista loca uenisse antiquorum insinuat narratio.

Titus in Dalmatiam.

hos non ad similitudinem Demae discessisse a se memoratus est aut in deterius uersos, sed hac sola ratione qua non sint 10 praesentes.

Lucas est solus mecum. Marcum adsumens adduc tecum.

τὰς νῦν καλουμένας Γαλλίας· οὕτως γὰρ αὐτὰς πάντες ἐκάλουν οἱ παλαιοί.

2 dicit *H* | Galleas (*sic*) *C** 5 Gallatae *r* 8 Dalmaticam *C** 9 hoc (*for* hos) *H* 10 uersus est *H* uersus (*om* est) *r* | quod (*for* qua) *r* 12 mecum *s. r* 13, 14 Coisl. 204, f. 222 a [Cr. vii. 79, Fr. 156] θεόδωρος. τὰς νῦν, κ.τ.λ.

1. *in Galatiam*] So O. L. and Vulg.; Codd. Amiat. (*pr. m.*) and Tolet. alone have "in Galliam." Bp. Ellicott cites Th. as supporting *eis* Γαλλίας, but Th.'s comm. both in the Gk. and Latin proves the contrary; indeed he seems to have known nothing of this variant. Both Chrys. and Thdt. read *eis* Γαλατίαν, and the latter repeats Th.'s explanation: τὰς Γαλλίας οὕτως ἐκάλεσαν· οὕτως γὰρ ἐκαλοῦντο πάλαι, οὕτως δὲ καὶ αὐτὰς ὀνομάζουσιν οἱ τῆς ἐξω παιδείας μετεκληχότες. All the available information upon this subject has been collected by Bp. Lightfoot, *Galatians* pp. 3, note 2; 31, note 1.

3. *ex historia Iudaica*, &c.] Joseph. *Antiqq.* i. 6: τοὺς μὲν γὰρ νῦν ὑφ' Ἑλλήνων Γαλάτας καλουμένους Γόμαρος ἐκτίσεν. *ib.* xii. 10: καταπεπολεμηκασιν [οἱ Ῥωμαῖοι] τὴν τε Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰβηρίαν. *Bell. Iud.* ii. 16: Γαλάτας τοὺς οὕτως ὑπὸ τῆς φύσεως τετελειωμένους ἐξ ἀνατολῆς μὲν τοῖς Ἀλπεσιν, κ.τ.λ. The last passage is probably the one referred to, since it is

the *de bello Iudaico* which bears the alternative title Ἰουδαϊκὴ ἱστορία (Fabric. *bibl. Gr.* [ed. Harles] v. 4; cf. Euseb. *H. E.* iii. 9).

5. *nam et hi qui nunc*, &c.] See Bp. Lightfoot's *Galatians*, pp. 5, note 1, 239 sq. Th.'s 'ancient' authorities may have been Polybius (i. 6, v. 77 sq., xxii. 16 sq.), Pausanias (i. 4), and Strabo (*geogr.* xii.: τοῦτων δ' ἐστὶν ἔθνη τρία...τὸ τρίτον δ' ἀπὸ τοῦ ἐν Κελτικῇ ἔθνους Τεκτόσαγες. κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην οἱ Γαλάται πλανηθέντες πολλὸν χρόνον...ἀρχηγὸς δὲ μάλιστα δοκεῖ τῆς περαινώσεως τῆς *eis* τὴν Ἀσίαν γενέσθαι Λεονόριος).

10. *hac sola ratione*, &c.] Thdt. adds a reason for the absence of Crescens and Titus: οὗτοι τῆς κατηγορίας ἐκείνης ἐλεῦθεροι· ὑπ' αὐτοῦ γὰρ ἀπεστέλθησαν τοῦ κηρύγματος ἕνεκα.

12. *Lucas est*, &c.] The personal notices in the Ap.'s parting salutations are as usual dismissed by Th. with singular brevity; comp. his comm. on Col. iv. 7 sq.; Philem. 24.

et quae sit ratio ut Marcus ueniat?

est mihi (inquit) *utilis in ministerium.*

‘opportunos mihi est, eo quod cum summa sollicitudine uniuersa adimplere deproperat.’

5 *Tychicum misi Ephesum.*

deinde praecepit ei etiam illa exequi quae oporteat eum facere adseruientem:

paenulam quam reliqui Troade apud Carpum ueniens adfer; et codices, uel maxime membranas.

- 10 † Latina lingua uolumina dixit *membranas*. secundum illam consuetudinem qua Romae loquebantur indiscrete abusus est hoc sermone, ex qua urbe etiam epistolam hanc scripsisse uisus est. in uoluminibus antiquis temporibus habebant consuetudinem diuinas scribere scripturas, sicuti et usque ad praesens
15 Iudaei multa in uoluminibus scripta habere uidentur. *libros*

ΜΕΜΒΡΑΝΑΣ ῥωμαϊκώτερον τὰ εἰλητὰ ἐκάλεσεν, ὡς ἀπὸ τῆς ἐν
‘Ρώμῃ συνηθείας ἀδιαφόρως τῇ λέξει καταχρησάμενος· ἀφ’ ἧς δὴ
καὶ ἔγραφεν τὴν ἐπιστολὴν. ἐν εἰλητοῖς γὰρ εἶχον τὸ παλαιὸν
τὰ τῆς θέας γραφῆς, ὥσπερ οὖν ἄχρι τῆς δευρο οἱ Ἰουδαῖοι τὰ
20 πλεῖστα ἔχουσιν. Βιβλία δὲ εἶπεν κατὰ κοινού, ὡς ἂν καὶ ἐν ἐτέρῳ

2 inquit m. H 5 Effesi (sic) C r 6 praecipiei (sic) C* precepi ei H prae-
cipit r 7 seruientem (for ads.) r 8 Troadae r | affert H 15 scriptum C*
scriptura H 16 sq. Coisl. 28, f. 223 b θεοδωρήτου. βεμβράνας [μεμβρ., Coisl. 30,
Reg. 222, 223], κ.τ.λ.

9. *et codices, &c.*] Vulg., “et libros (cf. *infra*, l. 15; p. 229, l. 5), maxime autem membranas.”

10. *Latina lingua, &c.*] The Gk. of this passage has been preserved entire in the Oecumenian catena, where it seems to have passed as an excerpt from Thdt.; e.g. in the Paris MS. Coisl. 28 the margin bears the contraction Θεοδ^ω/, which in the next fol. stands for θεοδωρήτου, whilst in Reg. 223 the ascription is distinctly Θεο^δ/ . I may mention that in the remarkable Cambridge catena Ff. i. 30 (cf. l. p. xxii., note 2), the passage is written in the later of the two hands

which have contributed to the MS., and has no name attached. In the MSS. I have consulted, the only noteworthy variant is βεμβράνας for μεμβράνας (cf. Montfaucon, *palaeogr. Gr.* p. 17, and Tisch. *ad h. l.*). All read φαλόνην or φαλώνην for φελόνην (φελώνην), the form which prevails in the MSS. of Chrys. and Thdt.

Th.'s remarks as to the Latin origin of μεμβράνα (cf. l. p. lxxvi) and the existing use of Synagogue rolls amongst the Jews are repeated by Thdt.: μεμβράνας τὰ εἰλητὰ ἐκέληκεν· οὕτως γὰρ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν τὰ δέρματα. ἐν εἰλητοῖς δὲ εἶχον πάλαι τὰς θέας γραφάς· οὕτως δὲ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι.

autem dixit secundum communem usum, eo quod in alia specie erant libri. risui uero dignum est de illis qui hoc in loco *paenulam* apostolum non indumentum significasse existimaue-
runt, sed speciem quandam libri. qui non intenderunt illa quae
subsequuntur; superfluum enim erat dicere *et libros*, si tamen
et illud libri species erat, quod poterat etiam cum ceteris signi-
ficari.*

*Alexander aerarius multa mala egit mihi; reddat illi Dominus
secundum opera eius. quem et tu custodi; ualde enim restitit
nostris sermonibus.*

10

hoc posuit ad custodiam et cautelam Timothei, non ad
accusationem Alexandri; nihil enim pertinebat ei de hac. prop-

σχήματι τυχὸν ἔχων βιβλία· γελάσαι δὲ ὄξειον τῶν ἐνταῦθα
εἰρηκότων φαίλονην τὸν ἀπόστολον οὐ τὸ ἔνδυμα καλεῖν, ἀλλὰ
τι εἶδος βιβλίου. οἱ οὐ προσέσχον τῇ ἐπαγωγῇ· περιττὸν γὰρ
ἦν εἰπεῖν καὶ τὰ βιβλία, εἴπερ δὴ καὶ κεῖνο βιβλίου εἶδος ἦν δυνά-
μενον τοῖς λοιποῖς συσσημαίνεσθαι.

2 erat (for erant) H 6 specie H 8 egit om H | mihi ostendit r | reddet C
(corr) r 9 deuita (for cust.) r 10 uerbis nostris r 12 ad eum r | de hoc Hr
13 δὲ om. Coisl. 28, Reg. 223 14 φαίλωνην Coisl. 30 16 καὶ τὰ βιβλ. εἰπεῖν Coisl. 30

1. *in alia specie erant libri*] Comp. the Gk., which seems to mean: 'the Ap. perhaps possessed other books besides rolls.' Th. appears to have distinguished the *μεμβράναι* from the *βιβλία*, not so much by their materials as by the shape (*σχῆμα*) of the latter, which he assumes not to have been that of the roll.

3. *paenulam...speciem quand. libri*] S. Jerome mentions this opinion (*ep.* 36: "uolumen Hebraeum replico, quod Paulus *φενόλην* iuxta quosdam uocat—"); but he evidently thinks it unworthy of serious consideration, and his own view is widely different: *adu. Pelag.* iii. 4: "Iacernam siue paenulam." The Greek lexicographers however admitted it as a possible meaning of the word (Hesychius: *φαινόλης· εὐλητῶριον μεμβράνιον*. Suidas, *Etym. magn.*: φ. εὐλητὸν τομάριον), placing side by side with it the alternative: ἡ γλωσσόκομος. The latter interpretation may have been de-

rived through Chrys. (τινὲς δὲ φασιν τὸ γλωσσόκομον, ἐνθα τὰ βιβλία ἔκειτο) from the Peshito, which renders τὸν φ. by ܠܬܒܬܐ ܕܒܥܝܠܐ. It seems possible that the idea condemned by Th. originated in a misunderstanding or misreading of the Peshito; whilst the Syriac rendering "was probably only an interpr. suggested by the connexion" (Ellicott). For further information see Mr Sinker's article *Paenula*, in *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. p. 1530 sq.

8. *egit*] ἐνεδελξάτο. O. L. and Vulg., "ostendit." *Reddat*; so *Clarom.*, *Am.*, *Fuld.*; Ambrstr., Vulg. *elem.* give "red-det." Both Chrys. and Thdt. seem to have followed the reading ἀποδώ. Th.'s comm. suggests ἀποδώσει, but it is substantially repeated by Thdt. (πρόρρησις ἔστιν, οὐκ ἀρά), although his text has the optative.

11. *non ad accusationem*] So Chrys.: οὐχ ἀπλῶς ἐκείνων βουλόμενος διαβαλεῖν

ter quod posuit etiam illam poenam quae eum manebat a Deo pro quibus talia faciebat. non maledicebat ei, sicut quidam existimauerunt, sed ut hortaretur Timotheum multa ab eo sustinentem mala patienter sustinere. hac ergo de causa necessarie
 5 memoratus est uirum, praecipiens Timotheum ut pro uirum suarum possibilitate declinare eius insidiis deproperet. non conuenit uero mirari si ab aerario tanta tunc fiebant indisciplinate, quia et uulgares homines insurgabant aduersus eos qui pietatem praedicabant; uulgus autem uel maxime omnes commouere
 10 uidebatur seditiones.

in primam meam defensionem nemo mihi adstetit, sed omnes me reliquerunt; non illis imputetur.

in prima defensione dicit quando inprimis Romae est uinctus ex Iudaea, quando et adpellatione fuerat abusus. bene autem
 15 precatus est *in illis non imputetur* peccatum hoc, eo quod perspexit alios ob infirmitatem, alios ob imminensem sibi necessitatem locum dedisse.

Dominus autem adstetit mihi et confortauit me, ut per me praedicatio impleretur, et audiant omnes gentes. et liberatus sum
 20 *ex ore leonis.*

hoc 'leonem' in loco Neronem regem per aenigmata edicit.

1 commanebat *H* ei manebat *r* 5 Timotheo *r* 6 insidias *C* (corr.) *r*
 9 autem *om H* 11 in prima mea defensione *C* (corr) *r* 12 dereliquerunt *H r*
 13 ductus Romam (for Romae) *r* 14 appellationem fecerat (for adp. fuerat ab.) *r*
 15 ut (for in) *r* | putetur (for imp.) *H** 17 loco cessisse *r* 21 leonem hoc
r | aenigma uocat *r*

οὐδὲ κατηγορεῖσθαι αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν μαθητὴν ἀλεῖψαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας.

2. *non maledicebat*] See the patristic opinions collected by Tisch. *ad h. l.*

6. *non conuenit uero mirari, &c.*] Thdt.: θαυμαστόν δὲ οὐδὲν τὸ ἄνδρα χαλκῆα θορύβους αὐτῷ καὶ κινδύνους κινῆσαι τῶν γὰρ ἀποχειροβιῶτων ἴδιον διεγείρειν τοὺς δῆμους—adding an instance of this from Acts xix. 24.

11. *adstetit, reliquerunt*] O. L. and Vulg., "adfuit," "dereliquerunt."

13. *dicit quando inprimis, &c.*] See the prologues to Th.'s comm. on Eph., Phil., and the present Epistle; and cf. 1.

p. 205, l. 12 sq., notes.

15. *eo quod perspexit, &c.*] Cf. Chrys.: ὁρᾷς πῶς φεῖσθαι τῶν οἰκείων; Thdt.: οὐ γὰρ κακοφθελος ἦν, ἀλλὰ δειλὸς ἡ ὑποχώρησις. Ambrstr. adds: "quia et Dominum a Iudaeis adprehensum discipuli reliquerunt."

19. *impletetur*] Vulg., "impleatur."

21. *leonem...Neronem*] Cf. 1. p. 206, l. 4, note. Chrys. *ad h. l.*: λέοντα γὰρ τὸν Νέρωνα φησὶν διὰ τὸ θηριῶδες καὶ ἰσχυρὸν τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ ἀκατάπληκτον. Thdt.: Ν. λέοντα προσηγόρευσεν, καὶ ὡς βασιλεῖα, καὶ ὡς ὠρότατον γενέημενον. Ambrstr. understands the

uult enim dicere quoniam 'adsecutus sum Dei iudicium, a quo et confortatus, de illis quae erga me fuerunt satisfaciens, dimitti iussus sum, ita ut saeculum peragerem et multis pietatis insinuem dogmata, quod etiam et fecisse uideor.'

et liberabit me Dominus ab omni opere malo, et saluum me faciet in regnum suum caeleste. cui gloria in saecula saeculorum. amen.

non ultra dixit: 'liberabit me ab eo;' praedixerat autem in superioribus quoniam non post multo tempore erat interficiendus. quod et passus est, capitali a Nerone addictus sententiae eo tempore quo secunda uice Romae accesserat. sed dixit: *ab omni malo opere liberabit;* hoc est, 'ab omni pressura praesentis uitae liberabit me, in suum me saluans regnum, quod et expecto.' post hoc praecepit ei:

saluta (inquit) Priscillam et Aquilam et Onesifori domum. 15

indicat etiam ei et de aliis, ait enim:

Erastus mansit Corinthi.

designans quoniam Erastus Corinthi manserit.

1 iudicio *H* 3 cursum meum (*for* saeculum) *r* | peragere *C* | insinuare *m*
C (*corr*) 5 liberavit *C* Hr* 8 liberavit *Hr* 10 capituli *C** 11
 Romam *r* 12 liberavit *Cr* | me (*aft* lib.) *add r* | est *om C* H* 13 liberavit *r*
 14 praecipit *C* 17 remansit *r* | Corintho (*sic*) *C** Corinthii *H* (*bis*) 18 re-
 manserit *r*

figure differently, comparing 1 Pet. v. 8. Pelagius glosses: "persecutoris;" Primasius: "de ore Festi...uel diaboli;" Sedulius returns to the Greek interpretation: "Neronis."

3. *ita ut saec. peragerem*] Cf. II. p. 191, l. 6, note; and Thdt. *ad h. A.*: ἥμεκα τῇ ἐφέσει χρησάμενος εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Φήστου παρεπέμφθη, ἀπολογισάμενος ὡς ἀθῶος ἀφείθη, καὶ τὰς Σπανίας κατέλαβεν καὶ εἰς ἕτερα ἔθνη διαδραμὼν τὴν τῆς διδασκαλίας λαμπάδα προσήνεγκεν.

5. *liberabit*] *Liberauit* (see vv. 11.) runs through most of the Latin authorities; *F, G* have even introduced it into their Greek. Cod. Amiat. however retains *liberabit*.

8. *non ultra dixit...* 'ab eo'] Chrys.

has the same remark: 'ἐρρύσατό με' (φῆσιν)...καὶ πάλιν 'ρύσεται,' οὐκέτι 'ἐκ στόματος' ἄλλα τί; 'ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ.' And so Thdt., following Th. The point seems to have been first noticed by Euseb. *H. E.* ii. 22: οὐκ οὖν προστέθεικεν παραπλήσιόν τι τῷ 'ρύσεται με ἐκ στ. λ.' εἰς γὰρ τῷ πνεύματι τὴν δσον οὕτω μέλλουσιν αὐτοῦ τελευτήν, κ.τ.λ. It is missed by the Latin interpreters, who, following Pelagius, understand ἐκ παντός, κ.τ.λ., to mean no more than "ab insidiantium malignitate."

praed. autem in superioribus] Cf. *supra*, v. 6.

10. *capitali ... sententiae*] Cf. I. pp. 115, l. 12, note, 117, l. 5 sq.; II. p. 191.

17. *mansit*] Vulg., "remansit."

Trophimum autem reliqui apud Miletum infirmum.

Trophimum uero quod ipse infirmantem reliquerit Miletum insinuauit. quibus adicit :

festina ante hiemem uenire.

5 deinde significat scribens ei quoniam et fratres salutant eum, dicens :

salutant te Eubulus et Prudens et Linus et Claudia, et fratres omnes.

fratres (inquit) *omnes* ; eos dicit qui utique eo tempore
10 Romae erant. et illos quidem quos affectu iunctos sibi esse cernebat nominatim credidit memorandos ; ceteros uero fratres in communi salutatione comprehendit. et primum quidem pro ipso Timotheo orans, dicens :

dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.

15 post hoc uero consueto fine claudit epistolam :

gratia (ait) nobiscum. amen.

in fine consueta salutatione etiam seipsum illis censuit connumerandum.

2 relinquerit *r*   3 cecidit (*for* adicit) *H*   5 saluent *H*   7 et Linus
om H | *Cludia C**   10 iunctos (*for* iunctos) *H*   11 cenabat (*sic*) *C**   13 dicit
C (corr) r   16 ait *om r* | uobiscum *r*

1. *apud M. infirmum*] Vulg., "infirmum Mileti." For *infirmantem* = ἀσθενούοντα (l. 2) cf. Rönsch, *Italia*, p. 370, and l. pp. 228, l. 18, 229, l. 8.

7. *salutant te, &c.*] *Salutant* is the reading of Vulg.^{clom.}; *Am.*, *Fuld.*, and even Cod. Aug., although its Greek text gives ἀσπάζονται, retain the singular. Th. probably had ἀσπάζεται in common with the other Gk. interpreters. *Prudens* for *Pudens* occurs in Rab. as well as in

both our MSS.; the error is doubtless due to an early scribe.

14. *d. Iesus Christus*] So the Latin versions, and the Gk. text as known to Chrys. and Thdt.

16. *nobiscum*] So *Am.*, *Fuld.*; Vulg.^{clom.}, "uobiscum." The commentaries of Chrys. and Thdt. shew that they read μεθ' ἡμῶν. Cf. Chrys.: καὶ ἑαυτῷ λοιπὸν ἐπεύχεται. Thdt.: συνέταξεν καὶ ἑαυτὸν εἰς τὴν μετονομασίαν τῆς χάριτος.

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD TITUM.

ARGUMENTUM.

BEATUS apostolus Cretae accedens pietatis rationem illis qui illic habitabant tradidit. quia uero ad alias prouincias transire eum ipsa pietatis ratio compellebat ut uniuersos per diuersa loca habitantes pietatis instrueret rationem, beatum Titum Cretae reliquit, sicuti et Timotheum Ephesi, praeponens eum 5 illis ecclesiis quae illic erant. scribit ergo ad eum, ut compendiose dicam, de ordinatione facienda, instruens eum quemadmodum conueniat ipsas facere ordinationes; simul et de ceteris omnibus consilium ei tribuit, et docens qualiter de singulis agere oporteat eum. memoratur uero et eorum qui ex circumcisione 10 erant, sicuti et in epistola memoratus est quam ad Timotheum inprimis scripserat; uehementer instruens eum ut ne quid pietati

1 Cretam Cr

2 ad aliis prouinciis H

9 ei om r

1. *pietatis rationem ... tradidit*] Cf. Thdt.: οὐκ ἡπειρώταις μόνοις ἀλλὰ καὶ νησιώταις ὁ θ. ἀπ. τὴν σωτηρίαν διδασκαλίας προσήνεγκεν, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν Κρήτην... τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας κατηύγασεν. And so apparently S. Jerome (on c. i. 5). The contents of the Epistle seem however to shew that the Gospel had found its way to Crete some years before S. Paul's visit; comp. Ellicott *ad* L., who refers to Acts ii. 11.

2. *ad alias prouincias*] Under the

earlier Emperors Crete formed a province in conjunction with Cyrene; under Constantine it received a *consularis* of its own (*Dict. of Gk. and Rom. Geogr.* 1. p. 704).

4. *beatum Titum Cr. reliquit*] See II. p. 121 sq., and cf. Euseb. *H. E.*, III. 4: Τιμὸθεὸς γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παρουσίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι, ὡς καὶ Τίτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν.

12. *uehementer instruens, &c.*] Thdt. adds: μέμνηται δὲ καὶ τῆς θείας οἰκονομίας

contrarium aut ipse doceret aut alios pateretur docentes. denique et multam similitudinem haec epistola ad illam uidetur habere epistolam; nam et una causa erat pro qua et ad istum et ad illum scribebat. differri uero sibi epistolae uidentur hac
5 sola ratione qua Timotheo latius et cautius de omnibus scripsit; in hac uero epistola quam ad Titum direxerat compendiose de omnibus uisus est explicasse.

epistolae equidem argumentum in his consistit. ego uero praedicationem de singulis arripiens compendiose eam explicare
10 adnitebor; moris siquidem nostri est ut non absolute prolongemus narrationem, quando sufficienter sensus ueritatis in paucis poterit explicari.

Paulus seruius Dei, apostolus autem Christi Iesu secundum fidem electorum Dei et cognitionem ueritatis quae secundum pietatem est, in spe uitae aeternae quam promisit is qui non mentitur Deus ante tempora aeterna, manifestauit uero temporibus suis uerbum suum in praedicatione; quod creditum est mihi secundum imperium saluatoris nostri Dei. Tito carissimo filio secundum

1 docere *H*   4 differre *C r*   6 dixerat *C* H*   9 precatone *H*
10 adnitar *r*   11 sensis *C* H*   14 cognitionem *C* H* | est iuxta p. spe, &c. *r*
16 saecula (*for temp.*) *r* | autem (*for uero*) *r*   17 quae credita est *r*   18 iuxta (*for secundum*) *r*

[c. ii. 11 sq.] τὴν ταύτης αἰτίας ἐπι-
δεικνύς.

2. *multam similitudinem, &c.*] Comp. i. pp. 113 sq., 280. It will be observed that Th. draws from these resemblances no inferences of a chronological kind, but in each case attributes the similarity to the similar circumstances under which the Epistles were written.

4. *differri sibi*] A late construction, exc. in poetry. *Differri* = διαφέρεισθαι.

10. *adnitebor*] Cf. ii. p. 193, l. 9, note.

moris siquidem nostri est, &c.] A claim not always substantiated by our author's style (i. p. lxiii. sq.), or by his treatment of doctrinal subjects falling in with his own line of thought. As an expositor, however, Th. (1) is free from any tendency to rhetoric, and (2) studiously avoids the mere iteration of exegetical

matter, regarding his commentaries as a connected whole, notwithstanding their gradual composition (i. p. lxii. sq.).

13. *Christi Iesu*] So *Fuld.*, *Cassiod.*; *Chrys.* and *Thdt.* give Ἰησοῦ Χριστοῦ, and the latter is the order followed by the great majority of the Latin authorities. *Cognitionem*, so *Hier.*; *Vulg.* "agnitionem." *Is qui non mentitur* (ὁ ἀψευδής); similarly *Ambr.*, *Vulg.*; *Hier.*, *Aug.*, "non mendax;" *Ambrstr.*, "uerax." *Aeterna*, so *Hier.*, *Aug.*; *Ambrstr.*, *Vulg.*, "saecularia" (see on 2 *Tim.* i. 9). *In praedicatione quod, &c.* = ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιστεύθη ἐγώ. So *Ambrstr.*, but apparently taking *uerbum* as the antecedent. *Imperium, carissimo*, so *Hier.*; *Vulg.*, "praeceptum," "dilecto." *Gratia et pax*; so the Latin versions. *Chrys.* omits εἰλεος, but it finds place in the text of the other Gk. commentators.

communem fidem, gratia et pax a Deo patre et Christo Iesu salvatore nostro.

longam fecit praescriptionem epistolae propter multitudinem illam quam necessarie interiecissee uidetur. hoc etiam et alio in loco frequenter fecisse uidetur, sicuti et in illa fecit epistola 5 quam ad Romanos dudum scripserat. † praescriptionis igitur ratio in his contineri uidetur: *Paulus seruus Dei, apostolus autem Christi Iesu, Tito carissimo filio*, et cetera quae subsequuntur; interposuit uero ab illo loco quo dixerat: *secundum fidem electorum Dei* usque ad illum locum quo dixit: *Tito carissimo filio*.^{*} simile 10 est autem illi principio epistolae quam secundo ad Timotheum uisus est scripsisse, ubi dixit: *Paulus apostolus Christi Iesu per uoluntatem Dei, secundum promissionem uitae quae est in Christo Iesu*. hoc enim et in hoc loco dicit, quoniam 'apostolus constitutus sum ita ut per me credant omnes qui olim a Deo 15 ob propositi sui bonitatem sunt ad hoc electi, qui et cognouerunt pietatis ueritatem ita ut perpetuam illam uitam quam expectamus adsequi possint; quam dudum Deus se praestare promiserat, in opere uero nunc produxit per aduentum Christi,

τὰ μὲν τῆς προγραφῆς ἐν τούτοις· πᾶλος δοῦλος θεοῦ, ἀπό- 20
στολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ, καὶ τὰ ἐξῆς· παρέθηκεν
δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ ἄχρι τοῦ Τίτῳ γνησίῳ
τέκνῳ.

4 noscitur (for uidetur) r 6 praescriptiones H 7 continere C H 8
sq. et cetera...filio om (per homoeotel.) H 11 quae (for quam) C* H 15 a
om H 16 bonitate C (corr) 18 re praestare prom. C* H se reprae-
sentari prom. r repraesentare praesumpserant l 19 in opera C in opus l | in
opere...corrigan [p. 236, l. 12] om r 20 sq. Coisl. 204, l. 225 a [Cr. vii. 87, Fr.
157] θεοῦ δουλόν. τὰ μὲν, κ.τ.λ.

3. *longam f. praescriptionem, &c.*] Cf. I. p. 119, l. 8 sq.; and for this sense of *multitudo*, see I. p. 4, l. 6.

10. *simile est autem, &c.*] The parenthesis κατὰ πίστιν...τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεοῦ (Tit. i. 1—4) corresponds to the briefer phrase κατ' ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ (2 Tim. i. 1). The clause introduced by κατὰ is in each case to be closely connected with the preceding ἀπόστολος (cf. II. p. 193, l. 18, note).

14. *dicūt...existimauit*] Cited in part by Lanfranc. See vv. 11.

16. *ob propositi sui bonitatem*] Cf. Th. on Rom. viii. 28: τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλη- τοῖς οὖσιν· τούτων γὰρ ἦδει καὶ πάλαι ὁ θεὸς τὴν περὶ αὐτῶν [αὐτοῦ?] πρόθεσιν, ὅσα τίς ἐσται· ὅθεν αὐτοὺς καὶ ἐκάλεσεν ἐπὶ τῷ τῆς οἰκίας ἀξίως τιμῆσαι προαιρέσεως. Thdt. ad h. l.: ἔφη δὲ ἀπόστολος προβε- βλήσθαι ὥστε πιστεῦσαι τῆς ἐκλογῆς τοὺς ἀξίους.

quando optime se rem habere existimavit; quem etiam et pro omnibus suscitavit. quod et cunctis cupiens manifestare, doctrinam mihi de hisce commisit, ut cum sollicitudine et celeritate percurram diuersas prouincias et impleam mihi promissam doctrinam.⁵ trinam.' hic enim est sensus interiectionum. nam beatus Paulus ad exhortationem Titi causam sui apostolatus necessarie uoluit insinuare; nam quod dixit: *Tito carissimo filio secundum communem fidem*, hoc est, 'qui secundum fidem meus es filius, secundum quod communis mihi factus es, per meam doctrinam ad 10 fidem accedens.' sicque consummans epistolam, incipit causam suarum explanare litterarum:

huius rei gratia reliqui te Cretae, ut ea quae desunt corrigas.

bene dixit *quae desunt*; † nam pietatis ratio omnibus erat tradita ab apostolo, restabat uero ut dispensatio erga credentes 15 impleretur, ita ut et ad consensum instituerentur per ordinationes ecclesiasticas.* et quae sit correctio necessaria insinuat:

ut constituas per ciuitates presbyteros, sicut ego praecepi [tibi].

ὁ γὰρ τῆς εὐσεβείας λόγος παραδέδοτο πᾶσιν παρ' αὐτοῦ· ἐλείπετο δὲ οἰκονομῆσαι τὰ κατὰ τοὺς πεπιστευκότας καὶ εἰς 20 ἄρμονίαν αὐτοὺς καταστήσαι ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διατυπω-
σεσιν.

1 quam (for quem) H 14 credita (for tradita) I | uero om r 17 sicut
ego praec. t. om r | praecipio H | tibi om C H 18 sq. Coisl. 204, l. c. θεοδώρου.
ὁ γὰρ τῆς, κ.τ.λ. | παραδέδοτο Fr.; txt., cod. Cr.

5. *interiectionum*] = illorum quae interiecerat (τῶν παρενθεμένων).

nam b. Paulus, &c.] The mention of S. Paul's apostolic commission leads naturally to the thought of his spiritual relation to Titus, and so prepares the latter for the exhortations which are to follow.

8. *secundum quod communis, &c.*] ἅτε κεκοινωνηκώς ἐμοί. Cf. Thdt.: κοινωνήσας γὰρ τῷ ἀποστόλῳ τῆς πίστεως καλεῖν αὐτὸν ἡμιώθη πατέρα. Similarly Jerome: "utrumnum omnium qui in Christo credebant communem dixerit fidem? an communem, suam tantum et Titi? quod quidem mihi melius uidetur, apostoli

Pauli et Titi fidem fuisse communem quam omnium credentium."

10. *consummans epistolam*] The sense requires praescriptionem epistolae (cf. supra, p. 235, ll. 3, 6).

13. *bene dixit...ab apostolo*] Cited by Lanfranc: see vv. ll.

16. *quae sit correctio*] The requisite ἐπιδιόρθωσις was little else than the ordination of an Apostolic ministry. Pelag. on the contrary interprets: "quae desunt, recto tenore corrige; et tunc demum presbyteros poteris ordinare, cum omnes in ecclesiis fuerint recti."

17. *praecepi*] So Hier. (bis), but ad h. l., "disposui;" the latter is the rendering of

sicut autem errantibus pietatis cognitio est necessaria, sic et illis qui crediderunt necessaria esse uideretur commonitio pietatis; quod non aliter fieri potest nisi omnes in unum conueniant, sintque ad hoc certi electi qui possint sua doctrina commonitionis implere officium. hoc uero implere poterant ex presbyteri ordinatione qui conuenientibus illis disputare et docere eos poterant de his quae discere eos conueniebant; unde et in praesenti horum solummodo est memoratus, eo quod ob hanc ipsam causam plurimum utilitatis in communi possint conferre. et quidem euident est quoniam et ceteri erant necessarii, qui simul in ordinem clericorum suum officium implerent, per quos explicari poterant illa quae ad communem pertinent utilitatem. deinde iterat illud quod dixerat: *sicut ego praecipio tibi*, docens quales debeant presbyteri ordinari:

si quis autem sine crimine.

15

qui non ex crimine peccatorum, sed ex uitae suae cognoscitur integritate; ita ut ipsa uera ratione sine crimine esse cognoscatur, omnes calumniatorum insidias superans.

uniui uxoris uir.

dictum est enim nobis hoc idem latius in illa epistola quam 20 ad Timotheum inprimis dudum scripseramus quare dixerit *uniui uxoris uirum*, et superfluum existimo ad praesens illa ipsa iterare. nec autem euidenter de illis quae haesitantur compendiose quis poterit explicare; et omnia illa quae ibi sunt scripta hoc in loco ponere non esse censeo necessarium, cum 25

2 uidetur C (corr) r 5 commonionis C communionis r | impleri (for implere [19]) C* H | poterat C H r 6 ordinationi H 7 poterat r 8 hac (for hanc) C* H 11 ordine C (corr) r 15 est (ast crimine) add C (corr) r 19 sq. uniui...mysterium [p. 239, l. 2] om r 25 censio C* H

the O. L. and Vulg. *Tibi* is supplied just below in the comm. (l. 13), and its omission in the text was doubtless an accident.

5. *ex presbyteri ordinatione*] Cf. II. p. 118 sq., and *infra*, p. 239, l. 4 sq.

10. *et quidem*] *καὶ γὰρ* (l. p. 184, l. 9, note). 'Presbyters alone are mentioned, as holding an office of the most general service to the Church; although the other orders are certainly not without their own

importance and utility.'

21. *dudum scripseramus*] The commentary on Timothy was written at the request of one Peter, that on Titus at the request of Cyrinus; and some interval of time probably passed between the two works (l. p. lxii sq.). For the exposition to which Th. refers see II. p. 99 sq.

23. *de illis quae haesitantur*] *περὶ τῶν ἀμφοτέρουμένων*. The construction *haesitare aliquam rem* seems to be unexampled.

possit illam ipsam partem epistolae quam ad Timotheum scripsimus decurrens uirtutem ipsius negotii ad plenum cognoscere.

filios habens fideles, non in accusatione luxuriae aut insubiectos.

non reprobatur patrum uirtutem ex filiorum prauitate, nam
 5 nec Samuelem indignum sacerdotii faciebat filiorum prauitas;
 sed ex filiorum instituto patris studium probabile ostendere
 cupiens ista edicit. ideo dixit *aut insubiectos*; hoc est, 'si non
 filios suos ad idolorum culturam aut lasciuia aut in deterius
 10 prouentus despexit, nec ullam uitae eorum uoluit facere cor-
 rectionem; sed nec curam expendit ut subiceret eos sibi, aut
 prout conuenit uitam institueret.' hoc etiam ad Timotheum
 scribens posuit, et hoc in loco similiter cupiens mores eius
 examinare qui aliorum proponendus est utilitati, si erga suos
 diligens fuit, erudiens eos de his quae discere eos conueniebant;
 15 eo quod si talis habeatur, manifestus est quod diligentiam ad-
 hibebit etiam eorum qui ecclesiastico sunt iuncti corpore qui erga
 suos diligens fuit; si uero suos despexit, nec istis poterit dili-
 gentiam adhibere. et ostendens quoniam necessaria est de
 hisce scrupulosa inquisitio, dicit:

20 *oportet autem episcopum inreprehensibilem esse, sicut Dei dis-
 pensatorem.*

'cui enim sollicitudo iniungitur ut illa quae Dei sunt dis-

2 uirtute in (for uirtutem) H   3 habentes CH   4 prauitatem H   6 ex
 filiarum institutum C*H   7 iste dicit H   8 cultorum H*   10 subiacerit
 C* subiaceret H   11 instituere CH   13 ergo CH   14 conueniebat C (corr)
 15 tales H   22 dispensit C*

1. *possit*] sc. *quis*. Or read *possis*, i.e. Cyrinus, to whom the comm. on this Epistle was dedicated (l. pp. xi, lxiii).

3. *insubiectos*] ἀνυποτάκτους. So Hier. (in *Agg.*); cf. *infra*, l. 7, and v. 10. Vulg., "non subditos."

4. *nam nec Samuelem*] Cf. II. p. 110 sq. Jerome *ad h. l.* cites the same instance, but regards S. Paul's rule as absolute; "Samuel quoque...habuit filios qui declinauerunt post auaritiam...ergo si electio sacerdotum fieret, et Isaac propter Esau et Samuel propter filios suos indigni sacerdotio putarentur," &c.

11. *ad Timotheum scribens*] 1 Tim. iii. 4, 12.

15. *manifestus est quod, &c.*] φανερός ἐστιν ἐπιμελησόμενος.

17. *si uero suos despexit*] εἰ δὲ παρὶθ τοὺς οἰκελούς, οὐδὲ ἐκείνων οἷός τε ἐπιμελεῖσθαι. Of *despicere* in this sense the lexx. give no examples.

20. *oportet autem*] Cf. II. pp. 99, l. 3, note; 208, l. 13, &c. The MSS. and versions of the N. T. agree to support "enim" here; cf. *infra*, p. 239, l. 6.

22. *dispenset...mysterium*] Cf. 1 Cor. iv. 1, οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ.

penset, *sine crimine* esse eum conuenit ita ut aptus sit erga diuinum mysterium.' duo hoc in loco ostendit quae a nobis iam dicta sunt in prima epistola Timothei, quoniam illos qui nunc nominantur presbyteri non presbyteros solum sed et episcopos tunc dicebant. nam dum dicit: *ut constituas per ciuitatem presbyteros*, et de presbyteris disputans adiecit: *oportet enim episcopum inreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem*. et quod dixerat per ciuitatem presbyteros debere constitui, qui ecclesiarum possent implere dispensationem. prouincias etenim integras in idipsum committebant illis quibus ordinandi potestatem praebebant, qui ciuitates peragrantes, sicut nunc episcopi regiones suas, eos qui in ministerio ecclesiae minus esse uidebantur ordinabant, et docebant quae eos facere conueniebat; ordinantes, simulque et instituentes singulos sicut expedire existimabant. tunc uero isti ipsi qui ordinationi praeerant 'apostoli' dicebantur, contemplatione quidem reuerentiae; quo quidem nomine se uocari graue existimantes, prae-elegerunt ut secundum consuetudinem quae ad praesens habetur 'episcoporum' sibi uocabula uindicarent, eo quod 'apostolorum' nomine se uocari sui meriti maius esse censebant. si autem non hoc ita se haberet, non utique dixerit: *ut constituas per ciuitatem presbyteros*, sed dixerit: *ut constituas per ciuitatem episcopum*, qui ordinatus cuncta quae illo minus habebantur poterit adimplere. deinde ipsum episcopum designans qualis esse debeat dicit;

non audacem.

25

5 dicebat C (corr) 6 presbiteros (for presbyteris) C*H | adicit C r
9 possint C r 11 praebeant r | nunc om r 12 ministerium C r 14 et
om C (corr) | expedire om C H: txt r 16 contemplationem H r | quo om C*H r
17 quidam H: om r | uocare C H 20 maiorem C H r 23 poterat C*H r
24 sq. deinde...debeat [p. 240, l. 14] om r

1. *sine crimine*] The O. L. rendering of ἀνεγκλητον. Cf. II. p. 127, l. 21.

2. *duo hoc in loco ostendit*] viz.: (1) that the second order of the κληρος in the Apostolic age bore the titles πρεσβύτεροι, ἐπισκοποι, indifferently; and (2) that the members of the highest order were then entrusted with the oversight of entire provinces, the cities being left in the charge of presbyters. See II. p. 118—125, with the notes; and comp. I. p. 199, and S.

Jerome's remarks *ad h. l.* Pelag. also noticed the proof of the identity of the πρεσβ. and ἐπισκοποι afforded by a comparison of Tit. i. 5, 7: "ipsum dicit 'episcopum' quem superius 'presbyterum' nominauit."

20. *maius esse*] See vv. 11.; for. leg., "maiores rem." Cf. II. 124 sq.

25. *audacem, iracundum*] αὐθάδη, ὀργι-
λόν—two ἀρ. λεγόμενα in S. Paul's Epistles, so that Thdt. is somewhat hasty in

hoc est, 'non ferocem aut elatum.'

non iracundum.

hoc est, 'reminiscentem iram et per longi temporis spatia tenentem.' nam qui alios regere constituitur, si hanc habuerit 5 minorationem, magno praeditus malo, etiam illos poterit nocere quibus praeesse uidetur.

non uinolentum.

euidens est ebrium dicit et qui nimietate potus delectatur.

non percussorem.

10 id est, 'non cito increpantem aut contumeliis afficientem ob nullam utilitatem.'

non turpilucrum.

'non eum qui pecuniae lucris inhaeret.' deinde dicens qualis non debeat esse, dicit et qualis debeat esse :

15 *sed hospitalem.*

'eos peregrinos qui fide sibi sunt iuncti libenter recipientem.'

benignum.

ut erga bonitatem sit studiosus.

puadicum.

3 tempora *H* 4 constituetur *C** constituert⁸ (*sic*) *H* | habuerint *H* 5 in
illis (for illos) *C* 6 esse (for praeesse) *C** 8 ebrium *C** ebria *H* |
nimietatem *C* nimiaetatem *H* | delectat *C** 11 nulla utilitate *H* 13 in-
hiauerit (for inhaeret) *C* (*corr*) | quales *H** 15 hospitem inquit hoc est eos,
&c. *r* 16 effidem (for qui fide) *C** *H* : *txi r*

his general remark on verses 7, 8 : ταῦτα καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπληκον. For the former adjective the Latin versions have "superbum" or "proteruum."

3. *reminiscentem iram*] Thdt.: ὀφύλων δέ, τὸν μνηστικόν. Cf. II. p. 109, l. 22, note. *Reminiscentem...tenentem* is cited by Lanfranc.

5. *minorationem*] "Imperfection, fault" (πλημμελειαν).

10. *id est, non cito increpantem*] Cf. II. p. 109, l. 20, note. Thdt. *ad h. l.*: πλῆκ-την τὸν μὴ κατὰ λόγον ταῖς ἐπιτιμήσεσιν χρώμενον. On the other hand Pelag. understands the word quite literally; "non

debet discipulus Christi percutere, qui percussus est et non repercussit."

12. *non turpilucrum*] Rönsch, *Itala*, p. 228; cf. II. p. 127, l. 5. *Am.*, *Fuld.*, "turpiluci (Rönsch, p. 220) cupidum."
16. *qui fide sibi*, &c.] Cf. II. p. 108, l. 18 sq.

19. *puadicum*] Ambrstr., "prudentem;" *Am.*, *Fuld.*, "sobrium;" Hier., "castum," but in his comm. he prefers *pu-
dicus*: "sit autem episcopus et *pu-
dicus*, quem Graeci σώφρονα uocant, et Latinus
interpres uerbi ambiguitate deceptus pro
pu-
dico "prudentem" transtulit."

ut ab omni lasciua sese superiorem contineat.

iustum.

est, ut iustitiam studeat.

sanctum.

ut ab omni malo se superiorem reseruet.

5

continentem.

quo non uoluptatibus delectetur.

amplectentem id quod secundum doctrinam est fidele uerbum.

hoc est, 'diligentem erga doctrinam pietatis.' et quia nihil proderit, si sit diligens erga doctrinam, si non etiam et possibili- 10 tatem ipsius doctrinae fuerit praeditus :

ut potens sit [et exhortare] in doctrina sana et eos qui contradicunt arguere.

oportet autem adesse ei uirtutem ut non solum docere possit pietatem pios, sed ut et potens sit eos arguere qui resistunt, 15 dogmatum fultus ueritate. et quoniam necessarium est ut et hoc illi adsit, adiecit :

sunt enim multi insubiecti uaniloqui et seductores, maxime hi qui ex circumcisione sunt; quos oportet arguere, qui totas domus subuertunt, docentes quae non oportent turpis lucri gratia. 20

'multi (inquit) sunt qui obtemperare ueritatis doctrinae nolunt,

1 ab omnia lasciua [=ab omnibus lasciuis?] C* H 3 id est C (corr) : om r
5 seruet C 7 quoniam H | non om C* H r | uoluntatibus Hr 8 amplectens
C | est om r | fideli H 9 quae (for quia) C* H quod C (corr) 10 prodesit
C* H prodest C (corr) prosit r | possibilitate r 12 et exhortare om C H : consolari r
14 ei om C* | cupios sit pietatem pios est (for possit &c.) C* H copiosus sit piet.
pios C (corr) copiose possit piet. pios r 16 dogmagtum (sic) C | et quoniam
...gratia [l. 20] om r 19 agere C* H | domos H 20 oportet C (corr)

8. *fidele uerbum*] Vulg., "fidelem sermonem."

τὸ ψεύδος.

12. *et exhortare*] See vv. 11. The omission was probably accidental.

18. *insubiecti*] O. L., "non subditi," "non subiecti;" Vulg., "inobedientes." Cf. *supra*, v. 6. *Ex circumcisione*, so O. L.; Vulg., "de circ." *Arguere* (ἐπιστομίζειν), O. L. and Vulg., "redargui;" Hier., "redarguere," but also "silentium imponere, indici." *Totas*; O. L. and Vulg., "uniuersas" (cf. *infra*, p. 242, l. 7). For *domus* = domos see lexx.

14. *non solum, &c.*] See vv. 11. The translator perhaps wrote: *docere pietatem pios*. For the comm. cf. Thdt.: ὁ γὰρ ταῦτα [τὰ θεῖα λόγια] σαφῶς ἐπιστάμενος καὶ τοῖς πιστεύουσιν τὴν ὀνησιφόρον προσφέρει διδασκαλίαν, καὶ τῶν ἐναντίων διελέγχει

omnem uero uerborum subsequentes uanitatem seducunt multos. tales et autem sunt hi qui ex circumcisione sunt, qui uolunt legis doctrinam Christianorum subintroducere dogmati. unde et necesse est ut uehementius arguantur, utpote contra aequi-
 5 tatem docentes, ita ut ab eorum seductione simplices liberentur. nec autem possibile est eos aliter a sua separari dementia, qui omne opus expendunt ut uerborum suorum uanitate uniueras domus subuertant, et in deterius deducant; quod maxime illa faciunt ratione, ut cupiditatem pecuniae expleant, et tali ratione
 10 acquirere possint pecunias.' haec dicens de illis qui ex circum-
 cisione erant, qui subuertere et seducere multos adnitebantur, uertit sermonem suum ad illos qui ex gentibus crediderunt; uehementer eos arguens quod multi Cretensium seductoribus intende-
 bant:

- 15 *dixit quidam ex eis, quidam proprius eorum propheta: 'Cretes semper mendaces, malae bestiae, uentres pigri.' testimonium hoc uerum est.*

quoniam autem hoc de illis dicit apostolus qui ex gentibus crediderant, euidens est; 'proprius' autem 'eorum poetam'
 20 prophetam dicit qui ista dixit; qui utique non fuerat ex Iudaeis,

2 et om r 3 doctrinae H 4 et om r 5 docens C* H 6 clementia H
 8 domos H 9 cupiditatem pecunieam (sic) C* cupiditate pecuniam Hr | tale
 C* 10 possunt C* H | haec dicens...dicebatur [p. 244, l. 3] om r 15 qui
 (for quidam) C* H | primus (for proprius) H | Cretenses C (corr) 16 uentris CH
 19 eorum om H | petam (for poetam) C* H

10. *haec dicens de illis, &c.* Thdt.: ταῦτα περὶ τῶν πάναντια διδασκόντων εἰ-
 πῶν, τοῖς ἐκπατηθεῖσιν ἐπιφέρει τὴν ἐπι-
 τμήσιν ἔθνικοι δὲ ἦσαν οὗτοι, οὐκ Ἰου-
 δαῖοι, καὶ τοῦτο σαφὲς διδάσκει τὰ ἐπαγέ-
 μενα.

18. *de illis dicit, &c.* That ἐξ αὐτῶν
 is not to be referred, as at first sight
 might appear, to οὗ ἐκ τῆς περιτομῆς (v.
 10), but to οἱ Κρήτες or οἱ ἔθνικοι, is clear
 from the fact that the poet who is quoted
 was a Greek: οὐ γὰρ Ἰουδαίων προφήτης
 Καλλίμαχος ἦν...ἀλλ' Ἑλλήνων ἦν ποιητής
 (Thdt.). Jerome informs us that the line
 cited by S. Paul is taken from the περὶ

χρησμῶν of the Cretan poet Epimenides
 (comp. Socr. H. E. iii. 16), and that the
 first three words were either borrowed
 from Epimenides or cited as a proverb
 by Callimachus, when criticizing the
 claims of the Cretans to possess the tomb
 of Zeus. Th., like Thdt., seems to con-
 nect the quotation exclusively with the
 later poet. On the two poets see Fabric.
bibl. Gr. (ed. Harles) i. p. 33, III. 823.

19. *autem*] = enim; cf. *infra*, p. 245,
 ll. 6, 19. *Prophetam*; comp. S. Jerome:
 "sive illudens...quo modo et prophetæ
 erant Baal...sive uere, quia de oraculis
 scripserit." Epimenides is styled by the

sed ex gentibus. dictum est autem a poeta Cretensibus eo quod derogare illis uoluit, ea ratione quam promittebant se Iouis posse sepulchrum in suis monstrare, non homine existente Ioue (ut poeta opinabatur), sed deo. † illi uero qui contra Christianum dogma contrascripserunt, hoc in loco dixerunt etiam beatum 5 Paulum recepissee, eo quod iusta ratione haec poeta pro Ioue aduersus Cretenses dixerit; non intendentes neque modum apostolici dicti, neque illud quod dixerit: *testimonium hoc uerum est*. non enim poema neque poetae uocem recipit, sed quasi prouerbio quodam poetae uoce abusus, eo quod forte tunc 10

οἱ κατὰ τῶν χριστιανικῶν συντάξαντες δογμάτων ἐνταῦθα ἔφασαν καὶ τὸν μακάριον Παῦλον ἀποδέχεσθαι τὴν τοῦ ποιητοῦ φωνήν καὶ ἐπιμαρτυρεῖν αὐτῷ, ὡς ἂν δικαίως ταῦτα ὑπὲρ τοῦ Διὸς περὶ Κρητῶν εἰρηκότι, οὐ προσεσχηκότες οὔτε τῷ τρόπῳ τῆς τοῦ ἀποστόλου χρήσεως, οὔτε τῷ ἢ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν 15 ἀληθής· οὐ γὰρ τὸ ποίημα οὐδὲ τὴν τοῦ ποιητοῦ ἀποδέχεται φωνήν, ἀλλ' ὡς παροιμία τῇ τοῦ ποιητοῦ φωνῇ χρησάμενος, τυχόν

2 qua C (corr) 3 ministrare H | hominum existente Iouem C* H homine
existante Ioue C (corr) 5 scripserunt C 7 Cretensen C* Cretensem H | modo
in (for modum) H 10 uocem C H r 11 sq. Coisl. 204, f. 227 a [Cr. vii. 91, Fr.
157] θεόδωρος. καὶ θεόδωρος δὲ ὁμοίως φησὶν [sc. σευηριανῷ (v. Cr. l. c.)]· οἱ κατὰ, κ.τ.λ.
15 ὅτι (for οὔτε) cod. 17 χρησῶν (for φωνῇ) Fr. φ. om. Cr.; txt., cod.

Scholiast to Lucian (Fabric. I. 33) χρησμός, λόγος, by Socrates the historian τελεστής, and by Plato (Ellicott *ad h. l.*) θεῖος ἀνὴρ.

3. non homine existente, &c.] Callimachus [Clem. Alex. *coh. ad Gr.* ii. 37] *ap. Chrys.*: καὶ γὰρ τάφον, ὧ ἄνα, σείο | Κρήτες ἐτεκτῆναντο· σὺ δ' οὐ θάνης, ἐσσι γὰρ αἰε.

4. illi uero qui, &c.] "It has been objected that S. Paul endorses a heathen poet's belief in the deity of Zeus; but in fact he makes himself responsible for nothing more than the charge of unverity which the poet lays against the Cretans." Cf. Chrys.: εἶπεν ὁ προφήτης ὅτι ψεύδονται οἱ Κρήτες οἱ τὸν Δία εἰπόντες τετελευτηκέναι. ἐβεβαίωσεν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ὁ ἀπόστολος. οἰκοῦν κατὰ τὸν ἀπόστολον ἀθάνατος ὁ Ζεὺς... πῶς ἐστὶν τοῦτο ἐπιλύσασθαι; οὐ τοῦτο εἶπεν ὁ ἀπόστο-

λος, ἀλλὰ ἀπλῶς οὕτως ἔλαβεν τὴν μαρτυρίαν καὶ ἀφελῶς πρὸς τὸ ἥθος αὐτῶν τὸ ἐψευσμένον. Hier. *ad l.*: "putant quidam apostolum reprehendendum quod imprudenter lapsus sit, et dum falsos doctores arguit, illum uersiculum comprobavit... quibus breuiter respondendum est... non totum opus Callimachi siue Epimenidis... per unum uersiculum confirmauit, sed Cretenses tantum mendaces uitio gentis increpauit."

5. contrascripserunt] See Hildebrand, *Apul.* II. p. 597. Cf. *contrasistere* (l. p. 108, l. 15, &c.), and the compounds of *contra* cited by Paucker, *melet. lexist. alt.*, ii. p. 14.

9. non enim poema, &c.] Jerome: "non totum carmen de quo testimonium sumitur, non uniuersum opus, sed tantum hoc testimonium, hic uersiculus quo mendaces uocantur."

hoc idem in prouerbio apud eos dicebatur, sicut et multa alia apud antiquos dici solebant, quod usu ipso a posteris in prouerbum dicebatur.* *hoc* (inquit) *testimonium uerum est*; hoc est, uerum est illud; de Cretensibus dictum est ab aliquo qui apud
 5 illos dudum magnus esse aestimabatur. 'hoc idem adsero (inquit) et ego de ipsis, eo quod dogmate ueritatis nullam expendant sollicitudinem, sed contrario intendunt mendacii eorum qui ex circumcisione sunt, qui nihil uerum docere eos adnituntur.' quid ergo fieri debet illis qui tales sunt?

10 *ob quam causam argue eos uehementer, ut sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis et mandatis hominum qui auersi sunt a ueritate.*

'uehementer (inquit) arguere eos ut in fide sana persistent, nec ab illis seducantur qui fabulas quasdam et deliramenta referunt
 15 composita, docentes eos legem seruare; quod mandatum hominum est eorum qui ueritati minime intendunt, et legem nolunt per Dei cessare sententiam.' deinde et aduersus dicta illorum insurgens adiecit:

*omnia quidem munda mundis; coinquinatis uero et infidelibus
 20 nihil mundum, sed coinquinata est eorum et mens et conscientia.*

†eo quod erga escarum insumptionem scrupuloso agere uide-

καὶ τῶν τότε τῇ φωνῇ κεχρημένων, ὥσπερ οὖν καὶ ἕτερα πολλὰ τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις φερομένων ἐν παροιμίαις χρήσει τοῖς ὕστερον ἐγένετο.

25 *ἐπειδὴ περὶ τὰ βρώματα ἀκριβολογεῖσθαι ἔδοκουν, ὡς ἂν κατὰ*

2 antiquis C* H 5 magnas C 6 dogmate C H r | nullum C* 7
 e contr. r 8 adnititur C* H 9 debet qui (for d. illis qui) H debeat
 quia r | illi (aft sunt) add H r 13 ueh. arg. eos praecepit (for ueh. inquit arg.
 eos) r | ne (for nec) r 14 liberamenta C* H: txt * 17, 18 deinde...adiecit
 om r 18 adicit C 19 quidam C*: om r 20 quod inquinata (for coinq.)
 C* H polluta r 25 sq. Coisl. 204, f. 228 a [Cr. vii. 93, Fr. 158] θεόδωρος.
 ἄλλος φησὶν ἐπειδὴ, κ.τ.λ.

10. *argue...uehementer*] ἔλεγε...ἀπορό-
 μως. Latin versions, "inrepa...acriter"
 s. "dure." *Qui auersi sunt*; Latin au-
 thorities, more correctly, "auersantium
 (s. auertentium) se."

13. *arguere*] Inf. for imp. (1. p. 307,

1. 1). *Deliramenta*; Rösensch, *Itala*, p.
 23. Cf. II. p. 71 sq.

19. *omnia quidem*] πάντα μὲν. So
 Chrys., Thdt.; the Latin versions omit
quidem.

21. *insumptionem*] See lexx. With

bantur, prò quibus legis dudum latae tenore alia quidem debere insumi, alia uero repelli, 'illa (inquit) quae ad escam facta sunt nihil in se inmundum habent, si tamen quis cum munda conscientia uelit ea insumere; si quis uero per suam incredulitatem habet conscientiam coinquinatam, nihil mundum 5 esse poterit illi qui talis est; nocetur autem similiter ex omnibus * illis sua perfidia.' et quoniam antiquam proponebant habere se cognitionem:

Deum (inquit) confitentur se scire; operibus autem negant, cum sint execrables et diffidentes et ad omne opus bonum reprobi. 10

'negant (inquit) opere eius cognitionem, dum legibus eius nolunt obtemperare, neque aliquid de illis quae conueniunt agere.' et dicens ista aduersus illos:

tu autem loquere quae decent sanam doctrinam.

νόμον τῶν μὲν δέον μεταλαμβάνειν, τῶν δὲ ἀπέχσθαι· 'τῶν γεγο- 15
νότων (φησὶν) ἀκάθαρτον οὐδέν, εἰ δὴ τις αὐτῶν καθαρὰ μετα-
λαμβάνοι τῇ γνώμῃ· ἐπειδὴν δέ τις δι' ἀπιστίαν ἔχοι τὴν συν-
εἶδησιν μεμολυμένην, καθαρὸν οὐδὲν τῷ τοιούτῳ, βλάπτεται
γὰρ ὑφ' ἀπάντων ὁμοίως.'

1 tenorem *C H r* 2 sepe illi (*for* repelli) *H* 3 habet *C (corr)* 5 ha-
bent *H* 6 nocitur *H* 7 sq. et quoniam...reprobi [*l. 10 om r* 8 cognationem *H*
11 opera *H* 13 fagere [=facere?] (*for* agere) *H* | et dicens ista
adu. illos *om r* 14 sq. tu autem...sermonem *om r* 14 docent *H* 18
μεμολυμένην *edd.*

scrupuloso = scrupulose cf. the interchange in this translation of *necessario*, *necessarie*.

1. *alia quidem*, &c.] Cf. i. pp. 242, 296.

2. *illa (inquit) quae ad escam*, &c.] Th., with the great majority of the patristic commentators, refers to the abolition of the legal restrictions on food. Cf. Jerome: "aduentu Christi purgata sunt omnia...in nobis itaque est comedere uel munda uel immunda; si enim mundi sumus, munda nobis est creatura."

quae ad escam...talis est] Cited by Lanfranc.

4. *per suam incredulitatem*] Th. interprets τοῖς μεμαμμένοις, κ.τ.λ. as if= τοῖς διὰ τὴν ἀπιστίαν μεμαμμένοις. Cf. Pelag.: "coinquinati et infideles sunt, qui non credunt iugum legis a collo credentium Dominum abstulisse." *Illis* (l. 7); *for* leg. *illi* or *ille*.

9. *Deum...confitentur*, &c.] The Latin versions have "nosse" for *scire*, and "factis" for *operibus*. For *execrables* (Ambrstr., Hier.) the Vulg. gives "abominati" (βδελυκτοί), and for *diffidentes* Ambrstr. and Hier. rightly render "incredulientes" (ἀπειθεῖς), whilst the Vulg. has "incredibiles."

hoc [est:] 'illa quae ueritatis sunt doce.' deinde ad generalem exhortationem producit suum sermonem:

seniores sobrios esse, pudicos, castos, sanos in fide, in caritate, in patientia.

- 5 deest 'doce;' uult enim dicere quoniam 'seniores doce'—ut dicat, 'eos qui in ecclesia antiquiores sunt aetatis'—ita ut sobrii sint et erga illa sint solliciti quae fieri conueniunt pudicitiae simul et castitati.' *sanos in fide, in caritate*; secundum illam firmitatem quam omnes habere oportet.

- 10 *anus similiter in habitu decenti, non criminatrices, non uino multo deditas.*

anus autem illas dicit quae aetate sunt prouectae, sicuti et de senioribus superius dixit; † non sicut quidam errant, in ecclesia ut mulieres quae prouectae sunt aetatis ad instar uirorum

- 15 οὐχ ὥς τινες ἐνόμισαν, ὅτι χειροτονία τις ἦν τότε ἐν γυναιξίν

1 est om C H r | illi C* ille H | qui C r | generali exhortationi C (corr) 3 honestos pudicos (for pud. castos) r 6 antiquioris C (corr) r 7 illi H 8 et (for in [2°]) H r 10 dicenti C* H sancto r | incentrices (for crim.) r 11 seruientes (for deditas) r 12, 13 secuti (bis) C* 13 erat (for errant) C* H erant r 14 melioris (for mulieres) H meliores r | aetate r 15 Coisl. 204, l. c. [Cr. vii. 94, Fr. 158] θεόδωρος οὐχ ὥς τινες κ.τ.λ.

1. *deinde ad generalem, &c.*] Th. begins a new paragraph, and Chrys. a new homily, with c. II. 2. In the Euthalian κεφάλαια a similar arrangement is adopted. Cf. I. p. lxi, and *infra*, p. 254, l. 13, note.

3. *sobrios esse, &c.*] So nearly *Clarom.*, but substituting "prudentes" for *castos*. The Vulg. employs the construction "ut sobriae sint, &c.", and for *caritate* has "dilectione."

5. *ut dicat, 'eos qui, &c.'*] Cf. II. p. 151, l. 12, where even *πρεσβύτερος* is thus explained. Chrys. and Thdt. take the same view; Pelag. says: "hic senes aetate et ordine possint intellegi, ecclesiae praecipue seniores." For the construction *antiquiores aetatis*, cf. Madvig, § 290 g; *prouectae sunt aetatis* (l. 14)

seems to be another example.

9. *quam omnes hab. op.*] Chrys. adds: καὶ καλῶς εἰρηκεν 'τῇ ὑπομονῇ' καὶ τοῦτο γὰρ μάλιστα τοῖς γέροντιν ἀρμοῖζει.

10. *in habitu decenti*] ἐν καταστάματι *λεοπρεπεῖ*—the reading of Thdt. (as his comm. shews); Chrys., Dam., Oec., Thpht., have *λεοπρεπεῖς*. Ambrstr., "in statu religione digno;" Vulg., "in habitu sancto." *Criminatrices*, so *Fuld.*; *Am.*, "criminores." *Deditas* = *δεδουλωμένας*; Latin versions, "seruientes."

13. *non sicut quidam errant, &c.*] Cf. Cramer, vii. p. 94: ἄλλος δὲ φησὶν 'ἐδείξεν ὅτι εἰς κλήρον τὰς γυναῖκας καλεῖ' οὐ γὰρ αὐ *λεοπρεπεῖς* εἶπεν.' ἀλλὰ τοῖς *ἐτερος ἀνθιστάμενός* φησιν... on which follows the extract from Th. printed above. The anonymous commentator,

presbyterii officium sortirentur. hoc enim instruit dum dicit *similiter*; uult enim dicere ut et mulieres quae aetate sunt prouectae habitu sint decenti ornatae, id est, ut erga reuerentiam et uerecundiam sint perfectae,* nec uino intendant multo aut ebrietati; sed nec istorum uerba ad illos nec illorum deferant 5 ad istos.

bona docentes.

quae non modo diligentiam poterint adhibere bonitati, sed et docere illa quae sunt optima. et qua de causa dicitur?

ut pudicas (inquit) faciant adolescentulas, diligentes maritos 10 suos et filios, sobrias esse, castas, domus suas bene regentes, benignas, subditas propriis maritis; ut ne uerbum Dei blasphemetur.

πρεσβυτέρων. διδάσκει γὰρ ὁμοίως καὶ τῶν γυναικῶν τὰς τὴν ἡλικίαν παλαιότερας τὸ σχῆμα ἔχειν ἱεροπρεπές, ἵνα εἴπῃ ‘θαν- μαστὸν καὶ αἰδέσιμον.’ 15

3 sui (for sint) r | dicenti ornatae idem C dicenti ornati id est H: txt r 4
prouectae (for perf.) r | intendunt C* 5 ebrietate C* H 9 et qua de causa
d. om r 10 adulestulas (sic) H 11 benignitas C* 14 τὸ τε σχ. cod. edd.

however, against whom the catenist supposes Th.'s censure to be directed, may have intended only to identify the *πρεσβύτεροι* of the text with the deaconesses or even the elder widows; cf. Pelag.: "quae ad aliarum eligeantur exemplum;" Oec.: τὰς διακόνους λέγει. Th.'s words on the other hand expressly refer to a female order analogous to the *πρεσβύτεροι*. The early traces of this order are few and ambiguous; e.g. the 11th Laodicean canon (περὶ τοῦ μὴ δᾶν τὰς λεγομένας πρεσβυτίδας ἢ τοὶ προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι—on which see Neander, *Ch. H.* iii. 222, note; Hefele, *Councils*, ii. 305 sq.), and a remarkable allusion in the apocryphal *Acts and Martyrdom of Matthew* (Tisch. *Act. apost. apocr.* p. 187: τὴν γυναῖκα τοῦ βασιλέως κατέστησεν πρεσβύτιδα, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κατέστησεν διακόνισσαν—following on a statement that the king and his son were ordained

priest and deacon respectively; another but inferior MS. represents both women as ordained deaconesses). Thdt. repeats Th.'s comment in a less distinct form: τὰς γεγηρακυῖας οὕτως ὠνόμασεν, οὐ τὰς λειτουργίας τῶνδ' ἡξιώμενας.

3. *id est, ut erga reuerentiam, &c.]* Cf. Thdt.: ἱεροπρεπὴ δὲ τῆς σεμνότητος εὐκοσμίαν ἐκάλεσεν. Jerome: "ut ipse quoque earum incensus et motus, uultus, sermo, silentium, quandam decoris sacri praeferant dignitatem."

7. *bona docentes]* καλοδιδασκάλους. Latin versions less accurately, "bene docentes."

8. *sed et docere]* Cf. II. pp. 93, 94. Pelag.: "docere illis permisit, sed feminas; et hoc non in ecclesia, sed priuatim." Thpht.: ἐπαυθα...περὶ τῆς ἐν οἴκῳ γενομένης [διδασκαλίας φησὶν], καὶ ἰδὲ πρὸς γυναῖκας.

10. *ut pudicas...regentes]* The Latin versions differ widely from this rendering;

illae etenim anus, si tales fuerint, poterint etiam adolescentulas docere ut et maritos suos diligant et sobriae sint et filios diligant suos sintque benignae et domus proprias optime regant et ab omni malitia se superiores custodiant, obtemperantes
 5 suis maritis; ut non ex earum uita mala et ferocitate Dei doctrina blasphemetur tales facere credentes sibi. et quia dixit de illis qui per aetatem sunt antiquiores siue uiri sint siue mulieres, memoratus est et de mulieribus, simul instruens quales oporteat esse adolescentulas, quae etiam ab illis quae per
 10 aetatem sunt antiquiores instrui debent, adiecit:

iuuenes similiter obsecra sobrios esse.

sicut enim de illis dicens instruxit quales esse adolescentulae mulieres debeant, optime adiecit et de iuuenibus, dicens *similiter*; hoc est, 'et uiros iuuenes edoce ut sobrietati et pudicitiae stu-
 15 deant.' et quoniam memoratus est omnium seniorum et iuuenum siue uirorum siue mulierum, consequenter adiecit:

ad omnia teipsum praebens [formam bonorum] operum; in doctrina tene incorruptibilitatem, uerbum sanum inreprehensibile, ut is qui ex aduersis est erubescat, nihil habens de nobis dicere
 20 *prauum.*

1 illi <i>H</i>	5 meritis <i>H</i>	8 est om <i>H</i>	9 oportet <i>H</i>	10 adiecit <i>C</i>
11 inueni <i>H</i>	12 adulescentulas <i>C H</i>	13 debeant om <i>H</i>	14 sobrietate <i>H</i>	
16 adiecit <i>C r</i>	17 formam b. om <i>C*</i> [but with lacuna]	<i>H</i> exemplum b. <i>C</i> (corr)		
18 incorruptibilitatem <i>H</i>	inreprehensibilem <i>C* H</i>		19 ex aduerso <i>r</i>	

comp. the Vulg.: "ut prudentiam doceant adol., ut uiros suos ament, filios diligant, prudentes [+ sobrias *Fuld.*], castas, domus curam habentes, ben., subd. uiris suis, ut non," &c.

6. *tales facere credentes sibi*] "That the doctrine of God may not be falsely charged with making those who believe it evil-doers."

11. *obsecra*] Latin versions, "hortare," "exhortare." So below in v. 15.

13. *dicens 'similiter']* 'ὡσαύτως' εἰ-
 πών. Cf. II. p. 91, l. 18.

17. *ad omnia*] Latin versions, "per omnia," "in omnibus." Th. (followed by Thdt.) read *περὶ πάντα*, and connected

the words with those which follow. S. Jerome on the other hand joined them with *σωφρονεῖν*: "sciamus in omnibus ad superiora esse referendum, id est, hortare ut pudici sint in omnibus." *Formam bonorum* has dropt out of our MSS. I have supplied *formam* rather than "exemplum" (vv. 11.), because *forma* is the ordinary rendering of *τύπος* in this translation, and is used for it just below, p. 249, l. 2. *Praebens*, *παρεχόμενος*. Vulg. "praebe." *Tene* has no authority in the Greek; cf. Thpht.: 'ἐν τῇ διδασκαλίᾳ... ἀπὸ κοινῆ τοῦ παρεχόμενος.' *Incorruptibilitatem* = ἀφθορίαν [ἀδιαφθορίαν?], or perhaps ἀφθαρίαν (Rönsch,

'in omnibus (inquit) bonis operibus de quibus alios doces, teipsum formam praebe, omnem castitatem ipsis ostendens operibus, et omne quicquid bonum est et ab omni reprehensione est alienum enarra; ita ut uita nostra aduersarios erubescere facere, dum nihil de nobis possunt dicere prauum.'

5

seruos suis dominis subditos esse.

deest etiam hoc in loco 'doce.'

in omnibus.

dicit: 'si hoc dominis libitum fuerit.' quod etiam in subsequentibus euidentius; *in omnibus* id dicit, 'illis quae ad solum 10 pertinent obsequium.' nec autem ut ad impietatem uertantur publicauit, dicens:

non contradicentes, non fraudulent.

ita ut non spernant praecepta dominorum suorum, neque fraudem aliquam dominis suis inferant aut aliquid eorum 15 furentur.

sed fidem omni ostendentes bonam, ut doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

'doce (inquit) eos ut omnem fidem suis exhibeant dominis; sic enim Dei doctrina mirabilis uidebitur, eo quod et seruos 20 tales erga dominos exhibeat suos.' et ostendens quoniam pietati studentibus conueniens sit maxime uitam suam uirtutibus illustrare, siue senes sint siue iuuenes, siue serui siue liberi, siue uiri siue mulieres:

4 aliena H	5 fac C (corr)	10 qui (for illis quae) r	12 pupli-
cavit C	13 fraudulent C*	17 omnino (for omni) C (corr)	21 sq. et
ostendens...mulieres om r pietate C H	23 seni H		

Itala, p. 217); of *σεμνότητα* our translation shews no trace, but it may be reflected by *castitatem* in the comm. (l. 2; cf. II. p. 126, l. 16, note). Among the Latin authorities *Am.* has "integritatem, grauitatem;" *Fuld.*, "in integritate, in grauitate." *Dicere prauum*; Latin versions, "malum d."

4. *ita ut...facere*] Rönsch, *Itala*, p. 445.

9. *dicit*: 'si hoc,' &c.] Something seems to be lost; supply perhaps, "quod

iustum est." Cf. Pelag.: "in omnibus quae imperant iusta." Thdt. gives the general sense: τὸ 'ἐν πᾶσιν' ἀντὶ τοῦ 'τοῖς τῇ σωματικῇ τῶν δεσποτῶν ἀρμότουν θεραπεῖα' οὕτε γὰρ εἰ κελεύει δεσπότης δυσσεβεῖν, ὑπακούειν τῷ δούλῳ προστάττει.

17. *fidem omni ost.*] So even Rabanus. The original may have had *in omni*; cf. Pesh., ܡܢ ܡܢܗܡ. The Latin versions vary, e.g. *Clarom.*, "omnem;" Ambrstr., Vulg., "in omnibus."

adparuit autem gratia Dei saluatoris omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem et saecularia desideria sobrie et iuste et pie uiuamus in hoc saeculo, expectantes beatam spem et aduentum gloriae magni Dei et saluatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, ut eripiat nos ab omni iniquitate et mundet sibi populum acceptabilem, aemulatorem bonorum operum.

'talīs (inquit) est nunc gratia quae per Christum adparuit, quae omnibus est discenda, [ut abnegantes] impietatem et prauitatem cum pietate et iustitia uitam praesentem transigamus, et pudicam et castam uitam nostram per omnia demonstramus; ita ut statum futurum quem expectamus prout potis est nunc informati imitare uideamur, quando expectamus Deum et communem nostrum saluatorem Christum, qui adparebit in comune omnibus nobis beneficia praestans; quia ob hanc ipsam causam pro nobis pati maluit ut nos ab omni eriperet prauitate, et proprium sibi populum acquireret qui bonis semper sit operibus praeditus.' et sic ostendens ex Christi aduentu et illis quae intentione facta sunt pietatis eo quod apta sit illis maxime [erga] uirtutem industria, siquidem et talia erga se futura expectant, optime adiecit:

5 seipsum *H* 9 discendae impietatem et prauitate cum pietate et iustitia *C**
discenda ut abnegantes impietatem et prauitate cum pietate et iustitia *C* (*corr*)
discende impietatem et prauitatem cupiditatem et et [*sic*] iustitiam *H* discenda ut
impietatem et prauitatem cupiditatem et iniustitiam *r* 10 et (*def* uitam) *add r*
12 potest (*for* p. e.) *r* 13 imitari *C* (*corr*) *r* 15 ab hac ipsa causa *C** *H*
18 sq. et sic...imperio *om r* 19 illorum *C H r* [*cf.* Rösensch, *Italia*, p. 442] 19 sit
sit *H* 20 erga [*1°*] *om C H* 21 adicit *C*

1. *adparuit autem*] The Latin versions have "enim." *Eripiat*, Vulg., "redimeret." *Aemulatorem*, so O. L.; Vulg., "sectatorem."

12. *statum futurum*, &c.] Cf. i. p. lxxxiv.

13. *Deum et communem*, &c.] It is probable (though the translation is ambiguous), that Th. identified *θεοῦ* with *σωτήρος*. So both Chrys.—who asks *ποῦ εἰσιν οἱ τοῦ πατρὸς ἐλάττωνα τὸν υἱὸν λέγοντες*;—and Thdt. expressly: *μέγαν δὲ θεὸν ὡνόμασεν τὸν Χριστόν*. Jerome takes

the same view: "Magnus Deus Iesus Christus saluator dicitur;" and Pelag., apparently: "Spiritus [*leg.* Christum (*SPM* for *XPM*); cf. i. p. 36, l. 20, vv. 11.)] dicit magnum Deum."

17. *propriū sibi populum*] In the text the translator has admitted the Vulg. rendering of *περιούσιον* ("acceptabilem"); but Th.'s own interpretation shews itself in the comm. Cf. Thdt.: *λαδὸν οἰκεῖον*. Thpht.: *περιούσιος δὲ, ὁ οἰκεῖος*. See Bp. Lightfoot, *Revision of the N. T.*, p. 234 sq.; Suicer, s. v. *περιούσιος*.

haec loquere et obsecra, et argue cum omni imperio.

‘quae ergo haec se habent ista dicito, ista doce, neque si opus sit arguere grauitur dubites eos qui dictis his non suadentur.’ et quia diffidentibus dixit quos cum imperio arguere oportere dixit, adiecit :

5

nemo te contempnat.

‘contempnat uero te nemo (dicit), si et ualde sit aliquis ferox ; sed ut arguas eum peccantem, ita autem ut illum arguendo pudicos ac sobrios et castos alios instituas.’

commone eos principibus et potestatibus subditos esse, dicto 10 audientes.

necessarie post ceterorum doctrinam adiecit quod oporteat eos etiam illis qui secundum praesentem uitam in sublimitate quadam sunt dignitatum subditos esse, obtemperantes de quibus imperant pro communi statu et utilitate ; eo quod multi bonum 15 quid facere se existimant si contempnant eos qui secundum praesentem uitam praeesse ceteris uidentur, et maxime quando impietatem quandam praediti esse uidentur. deinde dicit eos qui pietati studere cupiunt de quibus oporteat habere sollicitudinem, non tamen existimare aliquid boni esse si iidem contra alteros 20 litem exercent aut contendunt :

ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, non litigiosos esse sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

‘nec enim uirtutis aut industriae est ut dicentes contra eos 25

1 eum (bef cum) add C* H   2 arguere oportet (bef quae ergo) add C | quomodo (for quae) r | habentur C (corr) | dico tot (for dicito) C*   dico tu r   3 si opus om H   4 suaduntur C* H [cf. I. p. 254, l. 20 (vv. 11.)] | etq: H   5 adiecit r
7 ut (bef contempnat) add r   8 sed ut arguas sed ut arg. H | aut (for autem) C* H : om C (corr)   9 alios om H   10 admone (for commune) r   11 obedire (for audientes) r   12 necessario posteriorum (for necessarie post cet.) r   14 et (bef obtemp.) add r   15 communis H   18 perdit (for praed.) r   20 idem H r
22 opus om r   25 contradicentes contra eos esse (for dicentes...eos) C (corr)

7. *contempnat...peccantem*] Cited by Lanfranc.

10. *commone*] Latin versions, “ad-mone.” *Dicto audientes*; Vulg., “obe-

dire;” Ambrstr., “dicto obedire;” Sedul. Scot., “dicto obedientes.”

14. *de quibus imperant*] *περὶ ὧν κελεύουσιν.*

qui dignitatibus sublimati sint; melius enim est ut cum omni studio quae bona sunt agas, neminem blasphemias pulsans. sed abstine te ab omni contentione, uitam tuam cum omni instituens modestia et mansuetudine, quam maxime et erga omnes homines
 5 ostendere te conuenit, non solum erga illos qui principare aliis uidentur, sed erga illos qui in plebeiorum sunt ordine.' et quia a principibus incipiens ad ceteros suum uertit sermonem, instruens quod conueniens sit ut erga omnes homines modestiam suam ostendant; obieiebant uero ei illi quorundam impietatem,
 10 ob quam et usque ad praesens multi fidelium bonum quid esse existimant, si aduersus huiusmodi ipsi litem exerceant, bene adiecit:

*eramus enim et nos aliquando sine intellectu, insuadibiles, errantes, seruientes concupiscentiis et uoluptatibus uariis, in malitia
 15 et inuidia degentes, odibiles, odientes in inuicem.*

'si (inquit) propter impietatem eum odis, memor esto quoniam antehac tales eramus omnes.' bene autem adiecit, dicens *odibiles*; hoc est, 'digni eramus odiri, sed non utique uolebamus odiri.'

20 *cum uero benignitas et humanitas adparuit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiae quae nos fecimus sed secundum suam misericordiam saluauit nos, per lauacri regenerationem et renoua-*

3 abstine	<i>H r</i>	4 mansuetudine	<i>H</i>	6 plebe eorum	<i>C* H r</i>	7
accipiens	<i>r</i>	11 existimabant, exerceant	<i>I</i>	ipsius	<i>H r</i>	13 intellectum
14 sq. seruientes...inuicem	<i>om r</i>	16 propter	<i>om H</i>	17 antea	<i>C r</i>	18
odire	<i>H</i>	20 bonitas (for benign.)	<i>r</i>	illuxit (for adpar.)	<i>r</i>	21 non facimus
(for nos fec.)	<i>C H</i>	22 lauacrum regenerationis	<i>r</i>			

1. *sublimati*] Rönsch, *Itala*, p. 169.

5. *principare aliis*] Rönsch, p. 168. The active occurs in Irenaeus (*ibid.*).

9. *obieiebant ... exerceant*] Cited by Lanfranc; see vv. 11.

11. *si adu. huiusmodi ipsi, &c.*] "If only they for their part," &c. Or reading *ipius*, "if they enter the lists with men of this very class."

13. *sine intellectu*] ἀνόητοι. Latin versions, "stulti," "inconsulti," "insipientes." Cf. II. p. 180, l. 6, note. *Insuadibiles* (ἀπειθεῖς, Rönsch, *Itala*, p.

112); *Clarom.*, "incredibiles;" Hier., "inobedientes;" Ambrstr., "inobsequentes;" Vulg., "increduli." *Concupiscentiis*; O.L. and Vulg., "desideriis." *Degentes* (δύσγοιτες); O.L. and Vulg., "agentes."

18. *odibiles, odiri*] Rönsch, *Itala*, pp. 113, 281.

22. *saluauit nos*] Latin versions, "saluos nos fecit." *Per lauacri regenerationem* is a perhaps unique rendering of διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας. But the transition from "per lauacrum regenerationis" to *per lauacri regenerationem* is not

tionem per Spiritum sanctum, quem effudit super nos ditissime per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut iustificati illius gratia heredes efficiamur, secundum spem uitae aeternae.

‘quae ergo Dei misericordia adparuit per Christi aduentum et ipsi adsecuti sumus, illa quae ab eo est salute non ex operibus nostris illam adsequentes—aderat autem nobis nihil boni—sed per eius misericordiam qui per formam lauacri uirtute sancti Spiritus renouauit nos et segregauit in ditissimam [quam] nobis bonorum praestitit fruitionem, ut eius gratia iustitiam adsequi digni inueniremur, quam ex nostris operibus adsequi minime potuimus; quoniam perpetuam illam uitam adsequimur, in qua constituti liberi erimus ab omni corruptela et omni peccato.’ haec autem ideo memoratus est ut illos doceret quoniam ipsi misericordia sola tantorum bonorum digni sunt habiti. ‘non ergo est iustum ut illos propter impietatem odiis prosequamur, et ipsi dudum [odibiles] fuisse uidebamur.’

fidele uerbum; et de his uolo te confirmari, ut solliciti sint bonis

1 Spiritus sancti r | opulente (for ditissime) r   3 efficiamus H   4 quia (for quae) C (corr)   5 illa...salutem C* illam...salutem C (corr)   6 nobis om r   7 pro forma (for per formam) H   8 Spiritu H | in om r | quam om C H r   9 gratiam r   10 inueniremur H   11 adsequimur H   14 habitu H
15 persequamur H   16 ipse H* | odibiles om C H: odiosi r

unnatural; thus S. Jerome, after citing the verse in its ordinary form, presently uses the phrase “ante regenerationem lauacri uitalis.” *Per Spiritum sanctum* is the rendering of Lucif., Ambrstr., and is even reflected in the Greek of the Graeco-Latin MSS. *Ditissime* (πλουσίως); so Aug. here, and our translator at Col. iii. 16 (1. p. 304, l. 4, note). Vulg., “abunde” (cf. 1 Tim. vi. 17). *Efficiamur* (γεννηθῶμεν). So O. L.; Vulg., “simus.” Cf. 1. p. 225, l. 20, note.

4. *quae ergo*, &c.] The construction seems to be: “misericordiam ergo Dei quae,” &c. The translation of this entire paragraph is more than usually careless.

5. *non ex operibus*, &c.] Cf. Th. on Rom. ix. 32: δικαιθῆναι ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ νόμου ἀδύνατον· δεῖ γὰρ μηδέποτε

ἀμαρτεῖν, ἔστιν δὲ ἔργον ἀμήχανον ἐπὶ ἀνθρώπων κρωόμενον... χάριτι δὲ ταύτην δεδομένην ὁ θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, πᾶσαν ἡμῶν τὴν περὶ τοῦ ἀμαρτάνειν ῥοπήν ἀφελεῖν ὑποσχόμενος, ἐπειδὴν ἀναστήσας ἀθανάτους ἐργάσεται· τοῦτων δὲ ἔρεστω τὰς ἐπαγγελίας λαβεῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν πίστεως. See 1. pp. lxxxiii sq., 25, l. 5, note.

7. *per formam lauacri uirtute*, &c.] Cf. 1. p. lxxxiii, 11. p. 107, l. 21, note.

8. *segregauit in d. quam*, &c.] The preposition which in both our MSS. follows *segregauit* seems to require the insertion of a relative. But the translator may have written: *segr. in diuis. nobis bon. fruitionem* (omitting *praestitit*).

17. *fidele uerbum*] O. L. and Vulg., “fidelis sermo.” *Confirmari*, deponent

operibus praeesse hi qui crediderunt Deo; haec enim sunt bona, utilia hominibus.

‘cum enim indubium sit et uerum quod ipsi misericordia Dei tanta sumus bona adsecuti—hoc enim dicit *fidele uerbum*,
5 praecedentibus illud adnectens—necessarium utique est ut ipse cum multa fiducia de his doceas, et consilium des illis qui crediderunt Deo quatenus diligentiam conuenientium adhibeant, eo quod ista iuuare possunt homines. non ergo illa quae uirtutum sunt contentioni et liti deputari.’ et quia aliorum
10 impietatem quasi opportunam occasionem contentionis se habere existimauit, ideo omnia ista ad illud reddidit quod superius dixerat: *commone eos principatibus et potestatibus subditos esse.*

hoc quia in loco omnem sensum conclusit, deinde sermonem suum uertit, de illis dicens qui ex circumcisione erant:

15 *stultas (inquit) quaestiones et genealogias et contentiones et rixas legis deuota; sunt autem inutiles et uanae.*

eo quod illis in temporibus multa nociuitas ecclesiae ab illis inferebatur, ideo ipsa necessitate addictus et [in] principium epistolae et in finem memoratus est eorum; sic etiam fecisse

1 et (affi bona) add r	3 non dubium r	6 crediderint r	8 sq.
non ergo...et uanae [l. 16] om r	9 contentione H	quae (for quia) C* H	10
occasionem contentiones C*	11 existimant H	12 commune H	17 in
om C H			

representing διαβεβαιούσθαι (cf. I. p. 8, l. 4, note); the Latin versions use the active. *Solliciti sint*, so Ambrstr.; *Clarom.*, Hier., “curam habeant;” Vulg., “curent.” *Hi qui crediderunt*=οι πεπιστευκότες (cf. *infra*, l. 6). So *Clarom.*, Ambrstr.; Hier., Vulg., “credunt.”

5. *praecedentibus illud adnectens*] So Jerome: “hoc quod ait *fidelis sermo* ad superiora iungendum est.” And Chrys., who thus accounts for the asseveration: ἐπειδὴ γὰρ περὶ μελλόντων διελέχθη καὶ οὐκ παρόντων, ἐπήγαγεν τὸ ἀξιόπιστον. Thdt. has a remark to the same effect. In Chrys. the following words (καὶ περὶ τούτων, κ.τ.λ.) are divorced from πιστὸς ὁ λόγος, and stand at the beginning of another homily. A similar arrangement of

the text is found in N (Bp. Ellicott, *ad l.*). *necessarium...subditos esse*] Cited by Lanfranc, omitting *eo quod...ideo*.

7. *quat. diligentiam c. adh.*] Cf. Th. on Rom. xii. 8: τὸ ‘ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ’ ἀπὸ τοῦ ὁ ἐπιμελούμενος. Thpht. (on v. 14): καλῶν ἔργων προσστασθαι, ταυτέστιν, κηδεσθαι τῶν δεομένων.

13. *omnem sensum conclusit*] I.e. verses 1—8 form a complete paragraph, a fresh subject being started with v. 9. It is worthy of notice that a new Euthalian κεφάλαιον begins here; cf. *supra*, p. 246, l. 1, note.

18. *in principium epistolae*] C. i. 14. So 1 Tim. begins (i. 4) and ends (vi. 3 sq.) with warnings against idle questionings. Thdt.: ταῦτα δὲ πάλιν περὶ τῶν

uidetur et in illa epistola quam ad Timotheum scripserat. 'ne patiaris (inquit) conquirere et decertare de illis quae in lege praecepta sunt, neque genealogiis intendens opus tuum impediās, quae illi consulte praeferunt uerbositati studentes; ex his enim nullum iuuamen quispiam adsequi poterit, sed et multam sustinet nociuitatem.' deinde generaliter instruit, dicens:

haereticum hominem post primam correctionem et secundam deuota, sciens quoniam peruersus est is qui eiusmodi est et peccat, cum suo iudicio damnatus est.

'et ad plenum (inquit) illum deuota qui ea quae contraria 10 sunt pietatis praelegit—hunc enim *haereticum* uocat—postquam enim semel et bis eundem instruxeris et ostenderis ei illa quae conueniunt eius saluti, superfluum est diutius cum eiusmodi disputare, cum sit manifestus quoniam nullam percipit correctionem, ex quibus semel et bis illa quae conueniebant sibi 15 audiens cognoscere noluit ueritatem. relinque ergo eum qui talis est ut iustam expectet a iudice poenam, eo quod [in sua pertinacia persistens] nullum [ad correctionem suam] ex instructione [accipere uult consilium]. in his consummans plenarium consilium suum, scribit de cetero utpote carissimo discipulo suo: 20

1 ipsa (for illa) H   4 illi consueae praeerunt H   illis consueae proderunt r
5 iubamen C*   7 post unam r | correctionem C r | et secundam om r   8 quod
subuersus est eiusmodi et deliquit qui est a semetipso damnatus r   11 pietati r
14 manifestum r^{pp}   15 correctionem r^{pp} | non (def. conuen.) add r^{pp}   17 in
sua pert. &c. om C H r: txt r^{pp}—see note   20 sq. scribit...diligunt nos [p. 257,
l. 5] om r

ἐξ Ἰουδαίων ἔφη· περὶ τούτων δὲ καὶ τῷ μακαρίῳ γέγραπεν Τιμοθέῳ.

7. *post primam correct.*, &c.] Cf. Iren. i. 16, § 3: "quos Paulus iubet nobis post primam et secundam correctionem deuotare." Tert. *praescr.* 6: "Tito suggerit hominem haereticum post primam correctionem recusandum." The omission of *καὶ δευτέρα*, though supported by Cypr., Ambrstr. and other Latin authorities, has no authority in the Gk. The Vulg. has "post unam et secundam correctionem." *Correctionem* seems to be peculiar to our translator; but S. Jerome had already found fault with "correctionem:" "*νοθεσία* autem commonitionem

magis et doctrinam absque increpatione significat." *Peruersus*; so Iren., Tert., Cypr., Lucif., Ambrstr., *Clarom.*; Ambr., Aug., Vulg., "subuersus." *Peccat*; so Cypr., Lucif., *Clarom.*; Tert., Amb., Ambrstr., Vulg., "delinquit."

11. *hunc enim haereticum uocat*] An interesting and characteristic definition. Cf. Jerome: "*haeresis* graece ab electione dicitur, quod scilicet unusquisque id sibi eligit quod ei melius esse uideatur."

17. *in sua pertinacia*, &c.] The bracketed words are supplied from the letter of Rab. to Hincmar [=r^{pp}]; see Appendix.

cum misero (inquit) Arteman ad te aut Tychicum, festina uenire ad me Nicopolim; illic enim decreui exhiemare.

‘atubi (inquit) misero Arteman aut Tychicum, festina uenire ad me Nicopolim, ubi et persistere decreui tempore hiemali.’

- 5 *Zenam legisperitum et Apollo uelociter praemittas, ita ut nihil illis desit.*

deinde iubet ei [ut] Zenam legisperitum et Apollo uelociter praemittat cum sumptu sufficienti, ita ut nulla parte indigeant. euidens est autem quoniam et per hos scripsit, ad eum mittens
10 eos et alia uice ad auxilium eius et aliorum correctionem. et quia Titus ex suis quod daret non habebat eo quod uirtutem studens [nihil] possidebat, optime adicit :

discant autem et nostri bonis operibus praeesse ad necessarios usus, ut non sint infructuosi.

- 15 ‘eos enim fideles qui diuitias mundi habent, conferant, ut copiosam mercedem pro tali opere adsequantur.’ post hoc uero dicit :

salutant te omnes qui mecum sunt. salutate eos qui nos diligant in fide.

- 20 salutans eum ex omnibus qui secum erant, scripsit etiam

1 autithicum (sic) C* 3 adubi C H 4 Nicopolim...legisperitum [2°]
om H 7 ut om C H 9 per om H 11 uirtute C* H 12 nihil
om C* H | adicit (for opt. adicit) H 15 rogat ut (def conferant) add C (corr)

2. *illic e. decreui exhiemare*] Vulg., “ibi e. statui hiemare.” The compound *exh.* has perhaps been coined by our translator to represent *παράχειμασαι*.

5. *uelociter*] *σπουδαίως*. So *infra*, l. 7. O. L. and Vulg., “sollicite.”

8. *praemittat cum sumptu*] Chrys.: *τοῦτέστιν, ἐν πάσῃ ἀφθονίᾳ αὐτοὺς κατέστησεν*. Ambrstr.: “iubet sumptus illis necessarios dari ab iis qui crediderant, ut refrigerarent.” Jerome: “praecipit utique Tito ut...faciat...habere ea quae ad uiaticum necessaria sunt.”

9. *per hos scripsit*] Cf. the subscription attached to the Peshito:

ⲕⲉ ⲓ ⲛⲓⲛⲓⲙ ⲁⲩⲓⲛⲓⲙⲉⲛ
ⲁⲩⲁⲛⲁ The Memphitic makes Artemas the bearer of the epistle.

10. *et quia Titus*] Thdt.: *καὶ ἐπεὶ τὸν ἀκτῆμορα βίον ὁ μακ. μετῆλθε Τίτος, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν...* ‘δίδαξον τοὺς πεπιστευκτάς τῆς σωματικῆς θεραπείας ἐπιμελεῖσθαι τῶν τὰ θεῖα διδάσκειν πεπιστευμένων.’

18. *salutate*] = *ἀσπάζεσθε*, the reading of Cod. Alex. The Latin versions follow the rest of the Greek authorities, rendering “saluta.”

omnes salutare qui per fidei familiaritatem cum eo iunctas amicitias habere uidebantur. et sic consueto fine conclusit epistolam, dicens :

gratia cum omnibus uobis. amen.

hoc est : 'tibi quoque et omnibus qui diligunt nos.'

5

1 familiaritate *CH*

1. *qui per fidei fam., &c.*] Pelag.: "qui nos fideliter amant, siue qui fidei causa nos amant." Jerome takes a wider view of *ἐν πίστει*: "sola sanctorum dilectio in fide diligit, in tantum ut etiamsi ille qui diligitur infidelis sit, tamen sanctus in fide eum diligit."

4. *gratia cum omnibus uobis*] The Latin versions have "gr. Dei," or "Domini," "domini nostri;" but cf. Hier.:

"sciendum quod in Graecis codicibus ita scriptum est, *gr. cum omn. uobis*; ut nec *domini* nec *nostri* in libris feratur authenticis."

5. *hoc est: 'tibi quoque,' &c.*] So Ambrstr.: "nunc generaliter omnes salutatur fratres et domesticos Titi." Hier.: "Tito et ceteris qui cum eo erant imprecatur gratiam."

THEODORUS MOPSUESTENUS

IN EPISTOLAM B. PAULI

AD PHILEMONEM.

ARGUMENTUM.

ARGUMENTUM epistolae quam ad Philemonem beatus scripsit apostolus Paulus in his habetur. Onesimus, seruus Philemonis cuiusdam fidelis et religiosi uiri, malum habens propositum per fugam a suo discessit domino. hunc et praecedenti tempore
5 cognoscens beatus apostolus de domo et familia esse Philemonis, cum esset in uinculis uidit; quem consiliis suis et exhortationibus in tantum placauit ut pristinam malitiam sui arbitrii relinquens, reuersus libero arbitrio suo obtemperaret domino, omne ei ut conuenit persoluens obsequium. quem placans atque
10 instruens remisit ad Philemonem, non solum obsequiis eius

1 epistolas *H*

4 praecedente *C*

6 cumsiliis *H*

7 placuit *C* 1

1. *Argumentum epistolae*] 'The argument of this Epistle is simple enough; the runaway slave of a Christian master, having been brought to a better mind by the exhortations of S. Paul, then a prisoner at Rome, the Apostle writes to commend his convert to the master's indulgence and esteem. But the purpose which this letter fulfils as a part of canonical Scripture is not equally clear. The Epistles to SS. Timothy and Titus, although addressed to individuals, are obviously of general interest, inasmuch as they relate to the government of the Church. The

present Epistle, on the contrary, refers to a matter of personal concern. Yet the Church has well done in directing it to be read at her public services. For it teaches with singular force and beauty several important lessons—moderation in the exercise of ecclesiastical authority, respect for the providential order of human society, the spiritual equality of the sexes, and the duty of Christian humility and brotherly love.'

3. *per fugam...discessit*] ἐδραπέρευεν (Chrys.).

idoneum eum exhibens, sed et pietatis eum habere docuit diligentiam. scribit ergo in hac epistola Philemoni postulans ut ipsi Onesimo pro quibus dudum deliquerat ueniam tribueret, reciperet uero eum in affectu ob praesentem propositi eius correctionem.

sed argumentum quidem epistolae in his habetur. quid 5 uero ex ea lucri possit adquiri conuenit manifestius explicari, quia nec omnibus id existimo posse esse cognitum; quod maxime etiam ipse a nobis disseri postulasti. primum equidem illud est perspiciendum quia quattuordecim numero sunt epistolae omnes Pauli. ex his uero aliae quidem sunt 10 scriptae ad ecclesias integras, sicuti sunt epistolae quae ad Romanos et Corinthios et Hebraeos et Ephesios et Galatas et Philippenses et Colossenses et Thessalonicensis scriptae sunt. aliae uero sunt speciales ad aliquos scriptae, sicut sunt illae quae ad Timotheum et Titum sunt scriptae, quae pro communi 15 utilitate similiter scriptae sunt, licet speciales esse perspiciantur ea ratione qua ipsae epistolae ad certas personas utpote speciales sunt scriptae; tamen quia instruunt eos ipsae epistolae quid eos conueniat facere, ex quibus hoc commune esse uidetur plurima ex parte ob insertam in hisdem uirtutem, illa quae in 20 commune in ecclesia agi conueniant uel quali ordine agi debeant edocuit eos. euidens est autem quoniam omnis quicumque praeesse constituitur, quaecumque doctus fuerit pro communi facere

1 in hanc epistolam *H* 3 derelinquerat *H* reliquerat *r* 5 quid uero...similiter (*p.* 261, *l.* 5) *om r* 6 lucri ex ea *H* | cumuenit *C** | explicare *C* exspectari (*sic*) *H* 8 eri iam (*for etiam*) *C** heri iam *C (corr)* 10 omnes ep. *P. H* 17 quae (*for qua*) *C** quia *C (corr)* | ut (*for utpote*) *C** (*but with lacuna following*) ut et *C (corr)* 18 scr. sunt *H* 19 uidentur *C* H* 22 est *om H*

8. *ipse...postulasti*] I.e., Cyrinus; cf. 1. pp. xi, note 1, lxiii; 11. p. 238, l. 1, note. Of this Cyrinus nothing seems to be certainly known. He can scarcely be identical with the enemy of Chrys., who was Bp. of Chalcedon, but of Egyptian origin, and who died A. D. 405 (Le Quien, *Oriens Chr.* 1. 601). Another Cyrinus, Bp. of Patara, was present at Chalcedon in 451; cf. Le Quien, p. 978.

9. *quattuordecim numero*] Cf. *Const. apost.* 84: Παύλου ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες.

Euseb. *H. E.* iii. 2: τοῦ δὲ Παύλου πρό-
δῆλοι καὶ σαφεῖς οἱ δεκατέσσαρες. Thdt.
prol. in Epp. Pauli: τὰς τέτταρας μὲν
καὶ δέκα ἐπιστολὰς ὁ μακ. γέγραπεν
Παῦλος. On Th.'s belief in the Pauline
authorship of the Ep. to the Hebrews,
see 1. p. 129, l. 12.

12. *Corinthios et Hebraeos*] See 1. p. 76, l. 10, note. Thdt. (*l.c.*) places the Ep. to the Hebrews in order of time after Philemon, Ephesians and Colossians (μετὰ τούτους Ἑβραίοις ἐπέστειλεν).

utilitate, haec ad communia pertinent lucra, licet iuuari uideatur
 is qui id facit ut cum conuenienti proposito suum impleat
 ministerium possitque illa agere quae multos prodesse poterunt.
 haec uero quae ad Philemonem scripta est non solum specialis
 5 est quia ad certam personam scripta est, sed et ipsorum scrip-
 torum tenore euidenter perspicitur. de seruo enim scriptum
 est qui pertinebat ad Philemonem, ut reciperet eum in affectum
 poenitentem pro illis quibus dudum gesserat malis, ita ut de
 illis quae olim ab eo fuerant admissa nullam rationem exi-
 10 geret. ergo perfectum iuuamen in epistolis quis intendens
 inueniat; maxime cum haec ecclesiis scripsisse uidetur, omnes
 erudimur ac discimus illa quae nos scire oporteat. nam et
 dogmata scrupulositate ex illis instruimur, et conuersationis
 rectae institutum ex illis docemur. haec enim utraque in
 15 omnibus scripta epistolis quis repperiet aut pleniori prosecutione
 explicata aut infirmiori, sicuti et in interpretatione nostra cau-
 tissime id designauimus. de illis uero quae speciales sunt multa
 ex illis in commune uniuersi erudimur, eo quod de illis quae in
 commune pertinent, sicut dixi, multa apostolus ad eos scripsisse
 20 uidetur. et specialiter iterum ad eos scripsit instruens qualiter
 debeant agere illi qui ecclesiae sollicitudinem habent iniunctam,
 eo quod tales erant et illi ad quos scribebat; qualia uero singuli
 adsequi possimus de quibus ad illos uisus est scripsisse. docuit
 enim nos quales debeant esse presbyteri, quales debeant diaconi,
 25 quales uiduae, quales serui, quales domini, quales uiri, quales
 mulieres. de his et autem scribens ad eos apostolus instruxit eos

2 propositus C*	proposito C (corr)	propositum H	6 tenor euidenter C
tenore uidentur H	7 in affectu H	8 pro i. pro quibus H	11 inue-
niet C (corr) H	12 discamus H	13 scrupulositatem C* H	scrupulosi-
tatum C (corr)	16 accutissime (sic) H	18, 19 in communi C	19 dixit H
23 usus (for uisus) C* H	26 et om C		

4. *non solum specialis*, &c.] Cf. Bp Lightfoot, *Colossians*, p. 369: "The Epistle to Philemon holds a unique place among the Apostle's writings. It is the only strictly private letter which has been preserved. The Pastoral Epistles indeed are addressed to individuals, but they discuss important matters of Church discipline and government... On the other hand the letter before us does not once

touch upon any question of public interest. It is addressed apparently to a layman. It is wholly occupied with an incident of domestic life."

14. *haec e. utraque*] "Both doctrine and practice."

15. *aut pleniori*, &c.] "More or less fully expounded."

23. *de quibus*] = *de illis quae*; or *de illis de quibus*; cf. p. 261, l. 15.

quales esse oporteat eos qui ecclesiae partem implere videntur, edocens ut illa agant quae agi decent. et uiduae quidem instruuntur, quando illa quae de uiduis scripta sunt audiunt; diuites uero, quando illa quae de diuitibus scripta sunt, et ceteri omnes similiter.

5

quae est ergo utilitas etiam huius epistolae? ut omnes qui in ecclesiastica habentur functione, maxime illi qui praeesse ecclesiis videntur, ut sciant quemadmodum oporteat agere cum illis qui nobis fide iuncti sunt, quando uel maxime de negotiis illis agitur quae ad illos proprie pertinere videntur. 10 quorum utilitatem tunc maxime quis poterit perspicere, si respexerit illa quae nostris temporibus a multis geruntur. nunc autem, sicut structores utilitatis aliorum constituti, commonere uolumus eos qui nobis fide iuncti sunt, de quibus conuenire oportet cum eo instituto cum quo Paulus uult summa cum 15 obsecratione eos conuenire. sed quidam quasi domini eorum qui nobis fide iuncti sunt sic praecipere illis uolunt, etsi et de illis loquantur de quibus illos dominos esse res ipsa ostendit;

6 haec (for quae) C (corr) r

fructores H | utilitates H

14 uolumus r

l. 18) om r | quidem (for quidam) C H

etsi illis H*

13 strictores C* instructores C (corr) r

16 sed quidam...peragit (p. 262,

17 ut etsi et illis C H (corr) ut etsi

6. *quae est ergo utilitas*, &c.] From contemporary commentaries it appears that the genuineness, or at any rate the inspiration, of this Epistle was in the 4th century vigorously attacked, on the ground that the subject-matter was trivial and unworthy of an inspired book. "This letter taught them nothing about questions of theological interest, nothing about matters of ecclesiastical discipline; and therefore they would have none of it" (Lightfoot, p. 382). Cf. Hier.: "qui nolunt inter epistolas Pauli eam recipere quae ad Philemonem scribitur, aiunt non semper apostolum nec omnia Christo in se loquente dixisse...uolunt aut epistolam non esse Pauli...aut etiam, si Pauli sit, nihil habere quod aedificare nos possit, et a plerisque ueteribus repudiatam, dum commendandi tantum scribatur officio,

non docendi." Chrys.: *τινές φασιν περιττὸν εἶναι τὸ καὶ ταύτην προσκεῖσθαι τῇ ἐπιστολῇ, εἶγε ὑπὲρ πράγματος μικροῦ ἤξιωσεν, ὑπὲρ ἐνὸς ἀνδρός* (similarly Oec., Thpht.: *φασιν δὲ τινες μὴ χρῆναι ταύτην συναριθμείσθαι ταῖς λοιπαῖς, ἅτε ὑπὲρ εὐτελοῦς οὖσαν πράγματος*). Cyrinus seems to have been perplexed by these doubts, and to have sought a solution at the hands of Theodore (*supra*, p. 259, l. 5 sq.); hence this lengthy disquisition on the utility of the Epistle.

11. *si respexerit*, &c.] Cf. i. p. lxix.

13. *structores utilitatis aliorum*] "Purveyors of, caterers to, the good of others" = *κατασκευασταὶ τῆς τῶν ἄλλων ὠφελείας* (or perhaps, *προξενούντες τοῖς λοιποῖς τὰ χρήσιμα s. ὠφέλιμα*).

17. *uolunt, etsi*] *Ut*, which the MSS. insert between these words, has probably

multum autem interest ut consilium quis dans et de illis quae in diuina tenentur scriptura instruat eos cum modestia et non ex auctoritate praecipiat illis, et hoc de illis rebus de quibus legem nullam accepit ut ita faciat. audire uero Paulum de tali negotio non patiuntur: *non quia dominamur* (inquit) *fidei uestrae, sed cooperarii sumus gaudii uestri*; et hoc Corinthiis dicens, quibus scribebat ut corrigerent se a peccato, cuius rei potestas nequaquam apud illos esse poterat, eo quod ad delinquendum nemo hominum dominus est. igitur cum posset cum multa auctoritate de his scribere, de quibus et uehementius uisus est increpasse quando tamen sibi istius rei tempus adesse pro aliorum existimabat utilitate, ipsisque Corinthiis pro quibus delinquebant iusta ratione increpabat; tamen et hoc posuit, ostendens quoniam non tumore animi aut audacia quadam praeditus horum uerborum pondere abutitur, sed pro ceterorum utilitate illud exequitur quando res ipsa id fieri exigit. sed Paulus quidem cum multa disciplina uniuersa peragit. plurimi uero nostris temporibus, nescientes quae qualiter et quando fieri debeant, existimant contemplatione pietatis oportere omnia praesentis uitae confundi et nullam esse discretionem inter seruos et dominos, diuites et pauperes, eos qui sub principatibus sunt et qui principari aliis uidentur; sed haec solum sibi competere existimant ut cum multa auctoritate de his quae sibi uidentur imperent illis, nescio unde hanc potestatem sibi uindicantes. Paulus uero e contrario optimum esse existimabat ut singula in suo manerent ordine, saluo pietatis proposito; ualde autem erat placatus, quoniam differentia haec inesse hominibus nequa-

1 aut (ast ut) add H   4 accipit C   5 dicentem (ast neg.) add H   8 delinquendum C*   10 uehementer H   13 increbat (sic) C*   21 hoc H
26 sua H | proposito C r | unde (for ualde) r   27 erant C* H

arisen from the repetition of the last syllable of *uolunt* or the first of *etsi*.

5. *non quia dominamur*, &c.] 2 Cor. i. 23. For *cooperarii* (Aug., "cooperatores"; Ambrstr., Vulg., "adiutores") cf. i. p. 228, l. 14, note.

8. *ad delinquendum...dominus est* οὐδὲς κύριός ἐστιν [τοῦ] ἀμαρτάνειν. Cf. i. p. 46, l. 19, note.

20. *nullam e. discr. inter seruos*, &c.]

Cf. i. pp. lxi, 189, l. 14 sq., 306, l. 21, note; ii. p. 251.

26. *ualde a. e. placatus*, &c.] 'The Ap. was satisfied to abide by the existing order of things, and that for two reasons. First, he felt that the inequalities of human society are permitted by the will of God; secondly, he knew that such accidents as poverty and servitude are no real obstacles to a religious life.' Cf. Chrys.:

quam poterat, si non Deus eam esse uoluisset; nec autem erat durum aut laboriosum Deo si omnes aequales facere uoluisset, si tamen hoc scisset hominibus expedire. sciens uero illud quod talis differentia nulla in parte pietatis laedat rationem, cum possent et diuites et pauperes et serui et liberi si tamen uellent 5 studere pietati; sicuti et e contrario possunt illud quod deterius est praeeligere, si id quod uoluerint erit. quae cuncta in suo ordine manere uolebat; unde et diligentiam adhibere conuenientium omnes pariter instruebat. ideo et principibus obtemperare iubet eos, inquiring omnem potestatem a Deo esse dispositam; 10 et ad plenum praecipit ut unicuique debitum persoluamus siue tributum siue uectigal siue timorem siue honorem; plenissime praecipiens ut quicquid in debitum et contractum habetur persoluatur. sed neque de largitate quae fit in pauperes scribens praeceptiue id fieri iubet, sed melius esse existimauit concedere 15 illis ut unusquisque propositi sui agat arbitrio; adhuc et illud adiecit ut secundum uires suas praebeant; nec autem patitur ut alii quidem sint in requiem, ipsi uero qui praebeant penuria conterantur. seruos omne seruale obsequium suis dominis prae-

1 ea (for eam) H | nec autem...uoluisset om r (per homoeotele.) 4 tali H
5 possit H possint r | uelint C r 7 pereligere H | fieri (aft uoluerint) add r
8 diligentia r | conuenientiam r 9 obtemperari r 10 in (bef eos) add C
(corr) 11 et (for ut) r | prosoluamus C H 13 contractu habet H 15 ad
(for id) H 17 aures (for uires) H 18 requie C (corr)

ἐροῦσιν γὰρ καὶ Ἕλληνες ὅτι δύνανται δου-
λεύειν εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ.

9. *principibus obli. iubet, &c.*] Cf. Rom. xiii. 1, Vulg.: "omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinata sunt." Tit. iii. 1 (*supra*): "commone eos principibus et potestatibus subditos esse."

11. *unicuique debitum, &c.*] Cf. Rom. xiii. 7, Vulg.: "reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui uectigal, uectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem."

15. *praeceptiue*] Tert. *adu. Marc.* v. 10: "praeceptiue, non promissiuē."

16. *unusquisque propositi, &c.*] 2 Cor. viii. 8, sq., ix. 7, Vulg.: "non quasi

imperans dico...consilium in hoc do...non enim ut aliis sit remissio, uobis autem tribulatio." "unusquisque prout destinavit de corde suo."

19. *seruos omne seruile, &c.*] 1 Tim. vi. 1, 2 (*supra*): "si qui sub iugo sunt serui, dominos suos omni honore dignos esse existiment...qui autem fideles habent dominos, non contempnant." Cf. Tit. ii. 9.

The paragraph *seruos omne...pios dominos* is quoted by Ivo of Chartres, *decret.* xii. 84; cf. 1. p. l. Ivo's mistake in assigning his other citation from Theodore (see II. p. 174, l. 2, note) to a commentary on 1 Corinthians, seems to have been owing to the reference to that epistle above, p. 262, l. 7 sq. The present pas-

bere cum omni praecepit sollicitudine, siue impios habeant siue
 pios dominos. nam et in praesenti epistola, scribens uiro fide-
 et suo discipulo magnus ille Paulus, et hoc de seruo in meliori
 statu reuerso et promittente quod de cetero integro arbitrio
 5 cum omni deuotione seruiat domino, non iubet ut dimittat
 seruum liberum per arbitrii mutabilitatem in melius, ueniam
 uero dare ei precatur tantum de illis quae ante peccauerat;
 hoc fieri cum multa postulat supplicatione. si uero aliquis de
 his qui nunc sunt talem causam inuenisset, ueniam quidem seruo
 10 dari a domino nec supplicaret nec peteret, sed cum multo scri-
 beret imperio quoniam 'oportet seruum fide nobis iunctum et
 ad pietatem sponte currentem liberari de seruitio.' tales enim
 multi sunt praesentis temporis, qui cauti se uolunt uideri aliis
 onerosa imperando.
 15 hoc enim inprimis non modico ex ipsa epistola docemur,
 quod a multis et ignoratur et neglegitur. aliud uero, quod in

4 stature uerso C* H 5 seruat H 8 cum om H 11 nobis fide r
 12 liberaliter seruitio C* liberaliter seruo H liberari a seruitio r: txt C (corr)
 13 cautos r 15 hoc enim...praespicitur (p. 265, l. 13) om r

sage is correctly described by the Bp of Chartres as occurring "in argumento epistolae ad Philemonem."

6. *per arb. mutab. in melius*] = διὰ τὸ ἐλς τὸ κρείσσον ἐναλλαγῆναι [?]. Cf. I. p. xl.

10. *cum m. scriberet imperio*] A letter is extant in which S. Gregory of Nazianzus urges upon a Christian lady the duty of manumitting a slave, who against his own will had been elected and consecrated Bishop (Migne P. G. 37, 149 sq., cited in *Dict. of Chr. Antiqq.* ii. 1905). The Church however discouraged the seeking of Holy Orders by persons in a servile condition with a view to subsequent manumission, requiring the previous consent of the master; cf. *can. apost.* 81: οὐκ ἐτάς ἐλς κλῆρον προχειρίζεσθαι ἀνευ τῆς τῶν δεσποτῶν γνώμης, ἀνατροπὴν τὸ τοιοῦτο ἐργάζεται· ἐλ δὲ ποτε καὶ ἄξιος φανεῖται ὁ οὐκ ἐτάς πρὸς χειροτονίαν βαθμοῦ, ὅλος καὶ ὁ ἡμέτερος Ὀνησίμους ἐφάνη, καὶ συγχωρήσουσιν οἱ δεσπόται καὶ ἐλευθερώσουσιν καὶ τοῦ οἴκου ἐαυτῶν

ἐξαποστελοῦσιν, γινέσθω. Of the liberation of a slave being regarded as a necessary consequence of his baptism or conversion, there seems to be no trace, and Th.'s censure is perhaps directed only against the imperious tone which some of the clergy were beginning to adopt (cf. I. p. lxix.).

Th. has been blamed for "timidity and excess of caution" in his treatment of the question of slave-emancipation (Lightfoot, *Introd.* p. 394, note 1). Yet it may be questioned whether he displays more caution than the Apostle himself. The world was not ripe in the first or even in the fifth century for a victory of Christian love which our own age has not yet consummated.

13. *qui cauti se uolunt uid.*] A mixture of the two constructions *qui cauti uolunt uideri*, and *qui cautos se*, &c.

15. *modico*] A rare and late form for *modice*, cf. II. p. 244, l. 21, note.

specialibus scriptis similis honor a Paulo et uiris et mulieribus praebeatur, licet in communi ecclesiae ordine pro ipsa honestate et ordine decenti secundo in loco uelit eas esse et non debere usurpare illas agere functiones quas uiri agere uidentur. specialiter uero scribens exaequat eas in honore suis uiris; quod et Corinthiis super hoc scribens fecisse uidetur, ita ut non uideatur contemplatione ordinis [eas exaequasse]; denique adiecit: *uerumtamen neque uir sine muliere neque mulier sine uiro in Domino*. hoc uero in loco quis melius haec ipsa cognoscere poterit, cum consideret beatum Paulum cum Philemone etiam eius uxorem in suis scriptis in praefatione posuisse.

licet uero uolentibus humilitatem apostoli praespiciere ex hac ipsa epistola, sicut non cito alibi praespicitur; nam in praesenti epistola quis sic insuadibilis aut animum habens induratum qui non demiretur, Paulum tam magnum et perspicuum per omnia extantem et uirtutibus pietatis omnibus propemodum hominibus praecellentem uidens discipulo suo cum tanta scribere supplicatione ob praebendam seruo ueniam? et hoc non apostolo existente sed uiro fideli et moribus ornato, communem hanc exequentem uitam, sicut est id colligere ex illis quibus scribit ei, cum uxore et filio—et quidem et hoc de seruo; namque qui eodem tempore erant perfecti ab his omnibus erant alieni.

2 licet in c. eccl. [+ ordine II] esse et non debere pro i. h. et o. d. sec. in l. uelit eas (for licet...debere) C H 4 agere uiri H 7 uidetur H | exaequasse om C H 10 Philemonem H 14 sit (aft insuad.) add C (corr) est r 17 tota (for tanta) r 20 exequentem C H r 21 nam H

1. *similis honor*, &c.] Cf. II. pp. 91—97; 153 sq.; *infra*, p. 269, l. 1 sq.

2. *licet in communi*, &c.] Pitra: "interturbata nonnihil ista uisa sunt in codice." The words *esse et non debere* have been first omitted, and afterwards replaced in the wrong line; cf. I. p. 216, l. 14, note.

7. *exaequasse*] Some such verb is necessary to complete the sense. I believe however that a whole line has fallen out, and would suggest: "ita ut non uideatur contemplatione ordinis [eas exaequasse; postquam enim dixerat ea quae dicenda contemplatione ordinis], denique," &c. 'Even in 1 Cor. xi., where the Ap. lays so

much stress on the social subordination of woman, he adds a saving clause, which affirms her spiritual equality.' Cf. Chrys.: *ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν ὑπεροχὴν ἔδωκεν τῷ ἀνδρὶ, εἰπὼν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἡ γυνή, καὶ ὅτι δι' αὐτὸν καὶ ὑπ' αὐτόν· ὥα μὴτε τοὺς ἀνδρας ἐπάγῃ πλέον τοῦ θεοῦ, μήτε ἐκείνας ταπεινώσῃ, ὅρα πῶς ἐπάγει τὴν διόρθωσιν, λέγων 'πλὴν οὐτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός,' κ.τ.λ.*

8. *uerumtamen*] 1 Cor. xi. 11, Vulg.

20. *ex illis quibus scribit*] Cf. Röscher, *Itala*, p. 443 sq.

22. *perfecti*] 'The educated, the upper classes, of S. Paul's day held themselves altogether aloof from their slaves, took no

itaque uidentur mihi ad hoc uel maxime respexisse hi qui in primordio de legendis in ecclesia epistolis statuebant iussisse ut ista epistola in ecclesia legeretur sicut et ceterae, eo quod plus quam ceterae epistolae haec epistola humilitatem docere poterat
 5 auditores. nam non est simile ut ad integram ecclesiam de tam magnis negotiis scribens humiliaret se; sed hoc est demirandum, quod ad unum scribens et hunc discipulum et non adeo egregium, et de tam leui negotio. quod cum tanta humilitate fecisse uidetur, de illis ei imperare [nolens] quorum potestas penes illum
 10 esse uidebatur. de his et nunc superius dixi, quod non omnes similiter arbitror potuisse perspicere. nam hinc disci potest quam magnum bonum est erga sanctos exhibere sollicitudinem; quod manifestum tibi esse [potest], etiam nobis non dicentibus. ualde laudat Philemonem hac ipsa de causa. incipiam uero in
 15 terpretationem epistolae per partes facere, ut ex ipsis uerbis perspicui possit beati Pauli sensus qui in hisce tenetur scriptis;

1 uidetur *H* | quoniam (*for* qui in) *H* 2 primordiis *H* | diligendis (*for* de leg.)
C H 3 illa (*for* ista) *C* | legetur *H* 5 uerisimile *r* 6 humiliare
H | est *om H** | demiraculum *r* 8 et *om r* 9 nolens *om C H* [?] : *conj.*
Pitra 10 de his...poterimus (*p.* 267, l. 2) *om r* | non (*for* nunc) *C* H* 13
 potest *om C H* 14 hanc *H*

interest or concern in their welfare.' Contrast Ter. *Heaut.* i. 1. 25: "homo sum: humani nihil a me alienum puto." *Perfecti* seems to stand here for καλοκάγαθοι, or the like; cf. the technical use of *perfectissimi* under the later empire (Ducange s. v.).

1. *respexisse*] From this point the Harleian MS. is more or less imperfect (cf. i. p. xxv), and its testimony occasionally wanting or uncertain. Three leaves have altogether disappeared; see below, p. 270, l. 7, note.

hi qui in primordio, &c.] Cf. Conc. Laod. can. 59: ὅτι οὐ δὲ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόντα τὰ κανονικὰ τῆς καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. *Ib.* 60: ὅσα δὲ βιβλία ἀναγινώσκεισθαι τῆς καινῆς διαθήκης ταῦτα...ἐπιστολαὶ Παύλου ἰδ'... πρὸς Φιλήμονα α'. [On the authenticity of can. 60 cf. Westcott *On the Canon*, p. 401 sq., Hefele, ii. 323—5, Ffoulkes,

Dict. of Chr. Antiqq., ii. 928—30]. The presence of this Epistle in the canon of the Peshito and of the Old Latin [Tert. *adu. Marc.* v. 21] renders it probable that it was already read in the Churches of Palestine and North Africa before the end of the second century. On the "antiquity of the lectionary system," in which the Ep. to Philemon seems always to have found a place, see Burgon, *Last twelve verses of S. Mark*, p. 194 sq.; Scrivener, *Introduction*, p. 69; Suicer, s. vv. ἀνέγνωσις, περικοπή; and for the lectionary use of this Epistle see Matthäi, *N. T.*, iii. pp. 16, 497.
 5. *non est simile ut, &c.*] 'It is a different matter for the Apostle to display condescension when he is writing to Churches and on affairs of importance.' Card. Pitra prints *verisimile* after Rab., but without MS. authority; *potius* *se* which he edits for *potuisse* in l. 11 is also unsupported.

10. *superius dixi*] Cf. p. 261.

nam particulatim interpretantes epistolam aliquid amplius inuenire poterimus.

Paulus uinctus Iesu Christi.

in praesenti negotio uel maxime est demirandum de apostolica prudentia, quoniam scripsit quidem et ad alios plures cum 5 esset in uinculis, sicut ex ipsis epistolis id perspicere est possibile, et maxime in ea epistola quam [ad] Ephesios scripsisse uidetur; nullo uero in loco 'uinctum' se in praefatione cum nomine suo posuit, inquit *Paulus uinctus*. hoc uero in loco neque 'seruum' neque 'apostolum' se dixit, sicut erat ei con- 10 suetudo scribendi; sed [quia] de specialibus negotiis scribebat ad eum et de illis quae in potestate ipsius Philemonis posita erant, hoc sibi magis dicere arbitrans, ut non auctoritate apostolica abusus imperare ei ex tali praesumptione uideretur. sed illud magis proponendum esse censuit, quod et ualde suadere poterat 15 Philemonem, cogitantem quia non magnum esset tam uilissimum praebere ei uiro qui pro aliorum salute habetur in uinculis cum et liceret ei si uoluisset ista minime pati; sicut ipse

5 quo (for quoniam) *H r* 6 quod (for id) *C H r*: see note 6 sq. possibile... uidetur *om r* | ad *om C H* 11 quia *om C H r* | spiritualibus (for spec.) *l* 12 potest-
tatibus *r* 13 arbitraris *C H* 15 quod ponendum (for propon.) *r* 16 Phile-
monem cogitantemque n. m. et *C H* Philemone cogitante n. m. esse *r* | uilissimam *C H*
uilissima *r* 17 habebatur *l* 18 quod et licere *C** cum et licere *C (corr) H*

1. *aliquid amplius*] Th. seems to have had before him the closing words of Chrysostom's prologue: *τοσαῦτα γὰρ ἴδῃ κερδάναντες, πλείονα κερδανούμεν ἀπὸ τῆς ὑφ᾽ ἡς*. Most of his points however are distinct from those of his friend and predecessor.

4—17. *in praesenti... in uinculis*] Summarized by Lanfranc and by R. of B.

6. *ex ipsis epistolis*] See e.g. Eph. iii. 1, iv. 1; Phil. i. 13; Col. iv. 18.

Quod (see vv. ll.) is found in Rab. as well as in the MSS.; but it is so clearly corrupt that I have ventured to substitute *id*, with which *quod* might easily have been confounded.

8. *nullo uero in loco*, &c.] 'Only the Ep. to Philemon opens with the super-scription *Παῦλος δεσμός*.' S. Jerome had

anticipated this remark: "in nulla epistola hoc cognomine usus est, licet in corpore epistolarum, ad Ephesios uidelicet et Philippenses et Colossenses, esse se in uinculis pro confessione testetur."

10. *neque seruum*] As in Phil. i. 1 (*Παῦλος καὶ Τιμόθεος δοῦλοι*).

neque apostolum] As in Eph. i. 1, Col. i. 1 (*II. ἀπόστολος*).

13. *ut non auctoritate*, &c.] Cf. Walafrid. Strab. *ad h. l.*: "non dicit 'apostolus,' quod est nomen dignitatis; sed 'uinctus,' quod est nomen humilitatis; quia non imperat, sed orat."

15. *quod et ualde suadere*, &c.] Chrys.: *τὸ ἀξιοπιαστὸν ἐντεῦθεν δεικνύς*. Thdt.: *ἀξιώχρεων διὰ τῶν δεσμῶν κατασκευάζων τὴν αἰτησιν*. Hier.: "necessaria auctoritas uinculorum."

quodam in loco dicit: *nam cum essem liber ex omnibus, omnibus me feci seruum, ut plures lucrifaciam.*

et Timotheus frater.

et in hanc partem iusta ratione debet laudari Paulus, quod
5 in speciali epistola non dedignatur Timotheum sibi inscribendo associare.

Philemoni carissimo cooperario nostro.

†‘cooperarium’ uocat ea ratione qua erga sanctorum obsequia sollicitudinem impendebat, non minima conferens illis quibus
10 euangelii fuerat iniuncta praedicatio.* sic ad Philippenses scribens dicit: *benefacitis communicantes tribulationi meae*; ‘communicationem’ uocans illa ratione qua in uinculis posito ea quae ad usus cotidianos necessaria esse ei uidebantur idem miserint.

15 *et Affiae carissimae.*

‘συνεργός’ δὲ τῷ περὶ τὴν τῶν ἁγίων ἐσπουδακέναι θεραπείαν, οὐ μικρὰ συμβαλλόμενον τοῖς τὸ εὐαγγέλιον κηρύττειν ἐγκεχειρισμένοις.

1 hominibus (for omnibus [2°]) C* r   2 seruum feci H   7 coopera-
tori r   10 si (for sic) r   13 necessarie C H   necessario r | ei esse H | id
(for idem) r   15 et Affiae...existimauit (p. 271, l. 9) om r   16 sq. Coisl. 204,
232 a [Cr. vii. 104, Fr. 159] θεόδωρος. συνεργός δέ, κ.τ.λ.

1. *quodam in loco*] 1 Cor. ix. 19 (Vulg., nearly).

5. *non dedignatur T., &c.*] Cf. Chrys.: *ὁρα Παῦλον τὸ ταπεινὸν καὶ Τιμόθεον πα-
ραλαμβάνει πρὸς τὴν ἐξίωσιν.*

7. *carissimo cooperario*] Am., “dilecto adiutori;” Fuld., “dilecto et adiutori;” Clarom., “carissimo fratri et adiutori;” Hier., “dilecto et cooperatori” (see vv. 11.).

8. *ea ratione qua, &c.*] Th.’s point seems to be that the epithet *συνεργός* does not mark Philemon as an officer of the Church; cf. II. p. 258, l. 2. Ambrstr. states this in express terms: “quamuis autem clericus non fuerit Ph., tamen intererat ecclesiasticis necessitatibus causa

deuotionis; unde ‘participem’ hunc dicit ‘laborum.’” According to both commentators, the true explanation of *συνεργός* is to be found in verses 5—7.

Chrys. and his followers assign reasons for the use of this epithet in the forefront of the Epistle; e.g. Oec.: *εἰ συνεργός, δώσει τὸν δούλον πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ εὐαγγελίου.*

11. *benefacitis, &c.*] Phil. iv. 14. *Benefacitis* is apparently a slip for *benefecistis*. For the explanation of *συγκοινωνήσαντες* (l. 12 sq.) see I. pp. 250, 251.

15. *Affiae*] I print this name according to the orthography of the MSS., which seems to represent the form Ἀφφία. Bp Lightfoot remarks (p. 373):

Paulus equidem non solum marito in suis scriptis iungit uxorem, sed et aequum eis salutationis tribuit officium, †‘carissimam’ eam uocans, sicuti et illum ‘carissimum’; eo quod nulla in parte secundum rationem pietatis differentiam uult esse inter uiros interque mulieres.* nam istius temporis homines pro- 5 pemodum omnes in crimine uocandos esse existimant, modo si audierint nomen caritatis. apostolus uero non sic sentiebat; sed contrario, ut ego opinor, † in illis hanc nuncupationem esse aptissimam cognoscebat in quibus turpitudine passionis inesse minime poterat,* eo quod illi qui passionibus seruiunt non sunt 10 in uera caritate; hos uero scit iusta ratione esse in caritate, qui non passionis contemplatione exequentur affectum.

καὶ ὥσπερ ‘ἀγαπητὸν’ ἐκείνον ἐκάλεσεν, οὕτως καὶ ταύτην, ἅτε δὴ μηδὲν διαφέρειν κατὰ τὴν εὐσέβειαν ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας ἡγούμενος.

ἡγεῖτο δὲ ταύτην ἐπ’ ἐκείνων ἀρμόττειν τὴν προσηγορίαν, ἐφ’ ᾧ πάνθους αἰσχροτήης οὐκ ἐμεσίτευσεν.

13 sq. Coisl. 204, l. c. [Cr. vii. 105, Fr. 159] *θεόδωρος. καὶ ὥσπερ, κ.τ.λ.*

‘In Theod. Mops. (Cramer’s *Cat.* p. 105) it becomes ‘*Ἀμφία*’ by a common corruption.” The MS. of the catena, however, has distinctly ‘*Ἀφφία*’ in Th.’s comm., although in the text (Cr. p. 104, where a comment from Chrys. immediately follows) it gives ‘*Ἀμφία*’.

1. *iungit uxorem*] So Chrys.: ἐμοὶ δοκεῖ σύμβιον εἶναι τούτου. Thdt.: συνάπτει δὲ αὐτῇ τὴν ὁμόφυλα. Cf. Bp Lightfoot (p. 372): “it is a safe inference from the connexion of the names that Apphia was the wife of Philemon.” Pelag. is half disposed to accept τῇ ἀδελφῇ (the reading he follows; see next note) in a literal sense: “A. uero soror uel coniux creditur,” a remark repeated by Primasius.

2. *carissimam eam uocans*] Th., therefore, with the Peshito (ed. Schaaf, but cf. Tisch.) and the Gk. commentators read τῇ ἀγαπητῇ. Of the Latin authorities *Clarom.*, *Am.*, *Hier.*, have “sorori;” *Fuld.*, *Ambstr.*, *Pelag.*,

Vulg. ^{clm.}, “sorori carissimae.”

3. *eo quod nulla in parte, &c.*] Cf. *supra*, p. 265, l. 7, note; and compare the remark of S. Jerome: “illud quod ad Galatas scribens apostolus ait [Gal. iii. 28]...etiam in hoc loco perspicuum est; inter duo quippe uiros et apostolicos... medium Apphia nomen inseritur, ut tali ex utroque latere fulta comitatu, non uideatur ordinem sexus habere sed meriti.”

5. *istius temporis homines*] “The men of this present time;” cf. Lightfoot, p. 399. Of *iste* in this sense instances will be found above, e.g. pp. 190, l. 9, 203, l. 12.

7. *apostolus uero non sic, &c.*] See on 1 Tim. v. 2 (II. p. 152); and cf. Thdt. *ad h.l.*: θαυμαζέτω δὲ μηδεὶς, εἰ καὶ προσπίπτουσιν νῦν τινὲς τῷ προσρήματι τούτῳ. οἱ γὰρ κακῶς κεχρημένοι τῷ πράγματι, τῇ προσηγορίᾳ τὴν λοιδορίαν προσῆψαν· πάλαι δὲ σεμνὸν τὸ ὄνομα καὶ ἀξιεπαῖνον ἦν.

et Archippo commilitoni nostro.

†filium indicat Philemonis quoque et Affiae,* quem et 'commilitonem' uocauit ea ratione qua in fide erat ei communis. ostendunt uero scripta antepositum esse maritum uxori, non secundo in loco uxores esse a maritis existimans, maxime si erga pietatem plus fuerint mulieres sollicitae; sed ut naturae ordinem custodierit. ex quibus memoratus est post mulierem etiam Archippum, qui utique uir erat et non mulier, honorem et autem aequum illis tribuit ob pietatis communionem, memoriam eorum similiter faciens; ordinem uero naturae immobilem reliquit, primum memorans maritum, deinde uxorem, et tunc filium. et post hoc adicit:

et ei quae in domo tua est ecclesia.

nec ceteros qui pertinebant ad eos fraudauit salutatione, sed

15 *υἱὸν αὐτοῦ λέγει, τοῦ τε Φιλήμονος καὶ τῆς Ἀφίας.*

8 qui utique...effectus (p. 281, l. 16) is wanting in H: see note on l. 7 | uir om C*
9 et om C (corr) 13 eam (for ei) C 15 Coisl. 204, l. c. θεόδωρος ἄλλος
φῆσιν υἱὸν, κ.τ.λ. | Ἀμφίας edd.

2. *filium indicat Ph.*] In this not unreasonable conjecture Th. appears to stand alone; Chrys. is content to characterize Archippus as *ἰσως φίλον*.

3. *commilitonem uocauit, &c.*] It is singular that Th., if he identified Archippus the son of Philemon with the Archippus of the Ep. to the Colossians, should not have explained *οὐστρατιώτης* in reference to ministerial work (cf. Phil. ii. 25). The identification is expressly made by Chrys., who adds: *δοκεῖ μοι οὕτως καὶ εἶναι τῶν ἐν κλήρῳ κατελεγμένων*, and by Thdt.: *ὁ δὲ Ἀ. τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἐπεπίστευτο· περὶ τούτου γὰρ Κολασσαεῦσιν ἔγραψεν*. Cf. l. p. 311, l. 17, note.

5. *existimans*] Sc. *apostolus*.

6. *ut naturae ordinem, &c.*] For another explanation see p. 269, l. 3, note.

7. *post m. etiam Archippum*] In the Cod. Harl. fol. 190 b ends with these words, fol. 191 a beginning *...ut ut non*

solum, &c. (*infra*, p. 281, l. 16). Three leaves have apparently been lost between foll. 190, 191. See above, p. 266, l. 1, note.

13. *et ei...ecclesia*] So the Gk. (τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ); the Latin versions have "et ecclesiae," &c.; cf. p. 271, l. 13. *Eam* (see vv. 11.) is perhaps a translator's error, arising from the proximity of the accusatives in l. 11 sq.

14. *ceteros qui pertinebant, &c.*] All the Gk. commentators understand by 'the Church in thy house' Philemon's *familia* of baptized slaves; cf. e.g. Thdt.: *πᾶσαν τὴν οἰκίαν...ἐκκλησίαν ὡς εὐσεβεῖς λαμπρυνόμενην ἵνα καὶ οἱ οἰκέται τῆς ἀποστολικῆς ἀφωθέντες τιμῇ, συνεργοὶ τῆς παρακλησεως γίνωρται*. Comp. Th.'s explanation of the same phrase in Col. iv. 15 (l. p. 310); and see Suicer, s. v. *ἐκκλησία* (l. 1031). Ambrstr., who, both in Colossians and in Philemon, has the rendering "domestica eius ecclesia," remarks upon

in ipsa praefatione etiam eos connumerandos esse censuit, eo quod et illorum sit memoratus; custodiens uero et de illis suum ordinem, non solum quia post illos memoriam fecit, sed quia nec nominatim ceteros dixit. sed una uoce omnes pariter credidit significandos, maxime cum euident sit quia non a ratione qua serui sunt infirmiores dominis secundum rationem sunt pietatis; e contrario uero multis dominis serui meliores secundum propositum fidei sunt reperti. sed nonnihil his curiose dicendum esse existimauit, custodiens uero et illis quam decebat sequentiam; sicut enim maritum ante uxorem dixit et parentes ante filium, sic post dominos etiam ceterorum memoratus est qui in familia haberi qualibet ratione existimabantur. et non dixit 'domui tuae,' sed *ecclesiae quae est in domo tua*, ostendens quoniam ecclesiam esse existimat domum in qua omnes fideles haberi uidentur, et ita dignos eos existimabat suorum esse scriptorum quasi qui ecclesiae locum retinerent. nec enim multitudinem uirorum Paulus ecclesiam esse definit, sed propositum illorum qui pie in idipsum conueniunt. nam et in circensibus et in theatris est multitudinem praespiciere hominum confluentium, sed tamen non poterit dici illa multitudo ecclesia Dei, propter arbitrii prauitatem eorum qui illo confluxerunt. ecclesia uero Dei uocatur etiamsi duo uel tres tantum

3 quae (for quia) C* quod C (corr) 9 custodit uero apostolus ordinem
(for custodiens...sequentiam) r: cf. l. 2 sq. 11 dominis C 12 eorum (aff
familia) add r | habere C 15 habere C r | ista (for ita) C* 16 eccle-
siam C

Col. l. c.: "tam enim deuota uidetur fuisse [Nymphae domus], ut omnis domus eius signo titulata esset crucis;" on Rom. xvi. 11 (where however a different phrase is used) he takes another view: "Aristobulus iste congregator fuisse intellegitur fratrum in Christo." The latter interpretation seems to have commended itself to S. Jerome *ad h. l.*; but his exposition is not clear. Lanfranc cites *nec ceteros...salutatione*.

1. connumerandos] Rönsch, *Itala*, p. 186.

3. sed quia nec nominatim] Chrys. has another reason to give: *ei μὲν γὰρ δομοῦσι εἶπεν, ὥς αὖ ἡγανάκτησεν* [ὁ

δεσπότης]...τὸ γὰρ τῆς ἐκκλησίας ὄνομα οὐκ ἀφίησιν τοὺς δεσπότης ἀγανακτεῖν, εἴ γε συναριθμοῦντο τοῖς οἰκέταις· καὶ γὰρ ἡ ἐκκλησία οὐκ ᾔδεν δεσπότην, οὐκ ᾔδεν οἰκέτου διαφοράν.

16. nec enim multitudinem, &c.] Cf. I. p. 139, l. 19, note; II. p. 131, notes; and the patristic parallels collected by Suicer, *l. c.* (p. 1059).

18. in circensibus] = ἐπὶ τῶν κερκησίων (Epictet., see lexx.) s. ἱπποδρομῶν (Chrys. hom. in *Eutroph.*: τοῦ ὁ τῆς πόλεως θόρυβος καὶ αἱ ἐν ἱπποδρομίαις εὐφημῖαι καὶ τῶν θεατῶν αἱ κολακαίαι;).

22. etiamsi duo uel tres, &c.] Comp.

intuitu pietatis in idipsum conuenerint, eo quod uerum est quod a Domino dictum est: *ubi fuerint duo aut tres in nomine meo, illic sum in medio eorum.* et quia ceteros in praefatione epistolae credidit illis adiungendos, non modicum ei auxilium ad praesens 5 confert argumentum; si enim fidei communio tantam fiduciam praebebat illis ut et coniungerentur suis dominis, iustum erat et Onesimum de cetero affectuose uidere, qui propositi sui comunione hisdem se exequendam sollicitudinem susceperat.

gratia uobis et pax a Deo patre nostro et domino Iesu Christo.

- 10 haec quidem sunt quae et ex praescriptione discere possunt hi qui cum sollicitudine scripta discutiunt. uideamus autem et illa quae sequuntur. incipit autem in illam epistolam quam ad Philemonem scripserat hoc modo:

gratias ago Deo meo.

- 15 a gratiarum actione incipit scribere, agens pro illis gratias Deo, sicuti et in multis epistolis id fecisse uidetur. ut autem non uideretur nunc contemplatione litterarum gratias agere pro eo, optime adicit:

semper memoriam tui faciens in orationibus meis.

- 20 inquit: 'in orationibus meis memor sum tui et gratias pro

8 idem (for hisdem) r | exsequendum C r 10 sq. haec quidem...hoc modo
om r 15 illo (for illis) r 20 in or. m. inquit r

Tert. de exh. cast. 7: "ubi tres, ecclesia est, licet laici."

1. *intuitu pietatis*] Cf. II. p. 10, l. 14, note. The exact phrase is cited by the lexx. from Modestinus.

2. *ubi fuerint*, &c.] S. Matt. xviii. 20, cited apparently from memory, since *συνηγμένοι* ("collecti," "congregati") finds no place; comp. a similar omission in S. Ambr. de myst. 5 (Migne P. L. 16, 414). The translator has followed the O. L. in writing *fuerint* for "sunt" (*ἐστί*).

7. *qui propositi*, &c.] 'Who by sharing the Christian character had pledged himself to the zealous discharge of his duty towards his master.' Or should we

read *hisdem se exsequendum sollicitudine*? See vv. 11.

16. *sicuti et in multis ep.*] Cf. I. pp. 120, l. 4, note, 201, l. 7, 255, l. 9; II. p. 42, l. 22.

17. *contemplatione litterarum*] 'Because he happened to be writing; 'on occasion of this letter.'

19. *semper memoriam*, &c.] Th. connects *del* with *μεμῶν* σ. π., rather than with *εὐχαριστῶ*. S. Jerome finds himself unable to decide between the two constructions: "ambigue uero dictum utrum gratias agat Deo suo semper, an memoriam eius faciat in orationibus suis semper. et utrumque intellegi potest."

te ago Deo.' et causam ipsam indicans pro qua gratias agit Deo, ne uideretur absolute donans id dicere:

audiens (inquit) caritatem tuam et fidem quam habes ad dominum Iesum Christum.

et unde hoc cognouisti? incertum esse uidetur, si non 5 donans ei ista Dominus, eo quod caritas et fides quae in Dominum est in propositu animae habetur.

et in omnes sanctos.

ex hoc ergo et illud cognoscitur; nam erga sanctos caritas in operibus demonstrata affectum quem erga Deum habens 10 comprobatur. unde et optime adicit:

ut communicatio fidei tuae perfecta fiat in cognitione omnis bonitatis quae in nobis est in Christo Iesu.

5 cognouistis C* cognouisset r | uideretur r 6 donans ei ista dicis C
donata ei ista a domino essent r 7 prepositu C* propositum r 10
habet C (corr): habes r l 11 adiecit l .

3. *ad dominum I. Chr., &c.*] = πρὸς τὸν Κύριον 'I. [+ Χριστόν?], καὶ εἰς, κ.τ.λ. Vulg., "in domino Iesu [+ Christo, *Clarom.*] et in omnes sanctos." Cod. Boern. agrees with our translator in varying the preposition ("ad dominum...in omnes sanctos").

5. *si non donans, &c.*] = "si non donasset D.," "nisi donante Domino." Th. means to say: 'Faith and love towards Christ are among the secrets of the heart, which the Searcher of hearts only knows. Was then S. Paul's knowledge of Philemon's faith and love derived from direct revelation? So we should be compelled to conclude, but for that which follows' (l. 8, cf. l. 9, sq.).

9. *ex hoc...adicit*] Cited by Lanfranc; see vv. 11.

erga sanctos caritas] S. Jerome, who supposes that πίστις as well as ἀγάπη is here said to have been exercised towards the saints, enquires: "quomodo eandem fidem in Christo Iesu habere quis possit et in sanctos eius?" and an-

svers the question by virtually admitting that the faith which may be reposed in the saints is different in kind from that which rests in God. Thdt. improves upon Th.'s exposition by referring πίστις to Christ only and ἀγάπη to the Saints: *μανθάνω γὰρ ὅσων μὲν ἐδέξω πίστιν περὶ τὸν σεσωκότα δεσπότην ἡλικὴν δὲ ἔχεις ἀγάπην, καὶ ὅσων ἀξιοῖς θεραπεύειν τοὺς τὰ θεῖα περὶ πολλοῦ ποιουμένους.*

10. *affectum quem, &c.*] Cf. Thpht.: *ὀφείλεις καὶ τὸν Ὁνησίμων ἀγαπήσαι, πιστὸς γάρ, ὡς καὶ τὸν κύριον φανῇς ἀγαπῶν.*

12. *perfecta*] The Latin versions have "manifesta" or "evidens," reading *ἐναργής*. Cf. S. Jerome: "in Graeco melius habetur 'efficax,' *ἐνεργής* enim proprie transferri potest efficax siue operatrix; ut non solum fidem uobis et caritatem in Deum et in sanctos eius sufficere posse credamus, sed id quod credimus opere compleatur." *Cognitione*; O. L. and Vulg., "agnitione," "agnitionem." *Bonitatis* (ἀγαθοῦ); Vulg., "boni." *Quae in nobis est*; so Thdt.: Chrys. wavers

nam quod dixit [*ut* non causam dixit], sed illud quod sequitur consue-
tue posuit, sicut est et illud quod dictum est: *ut iustificeris
in sermonibus et uincas dum iudicaris.* uult enim dicere quoniam
'fides tua—nam communionem fidei credulitatem dicit—quae
5 in ipsis probatur operibus; ex quibus omne bonum erga sanctos
facere properatis contemplatione domini Christi.' et iterum
illud resumat, quasi quia et magnum sit et dignum ut multae
gratiae pro eo agantur:

*gaudium habeo multum et consolationem super caritate tua,
10 quoniam uiscera sanctorum requiem inuenerunt per te, frater.*

1 sq. nam quod...frater (l. 10) om r | ut non c. d. om C | ut (for sed) C (corr)
3 cum (for dum) C (corr) 4 communicationem (for communionem) C (corr)
7 resumit C*

between ἡμῶν and ὑμῶν, and so do the Latin authorities.

1. '*ut* non causam dixit] These words have clearly fallen out through homoeoteleuton aided by their intrinsic difficulty. For other instances of the same remark in this comm., see I. pp. 44, l. 4, note, 98, l. 20, note; II. pp. 84, l. 7, 195, l. 1.

2. *ut iustificeris*, &c.] Ps. li. (l.) 6; the translation is that of the Vulg., omitting "tuis" and substituting *dum* for "cum;" the latter variation was noticed by Sabatier in the Mozarabic Breviary. Cf. I. p. 54, l. 9, note. On the ecclastic use of *δπως* in this citation cf. Thdt. *ad l.*: τὸ τοίνυν *δπως* οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα αἰτίας δηλωτικόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἡμάρτων ἡ αὐτὸς ὁ Δαβὶδ ἢ ὁ λαὸς μετὰ ταῦτα ἴσα ὁ θεὸς δικαιωθῇ, ἀλλὰ τὸναντίον, καὶ τῆς ἀμαρτίας ὑπὸ τούτων γενομένης, τοῦ θεοῦ τὸ δίκαιον ἀναδείκνυται.

4. *nam* 'communicationem,' &c.] I.e. by *κοινωνία πίστεως* S. Paul here means simply 'the faith which Philemon possessed in common with himself;' and he asserts that this faith in Christ had approved itself by becoming operative (*δπως...ἐνεργῆς γένηται*) towards Christians in acts of charity. If this is Th.'s line of interpretation, *quae* (l. 4) must either be

an interpolation, or an error for *quia*, by which the translator may have intended to take up *quoniam* after the parenthesis.

Or we might punctuate: "'quoniam fides tua' [*sc.* perfecta fit, &c.]. *nam* 'communionem fidei' credulitatem dicit quae," &c. The phrase ἡ κοινωνία, κ.τ.λ. will thus be explained to mean 'faith manifested in distribution to needy brethren,' as in Heb. xiii. 16, where Th. comments: *κοινωνίαν...διὰ τὸ περὶ ὁμοπίστοις γίνεσθαι.* Thpht. *ad h. l.* offers both these interpretations as alternatives: 'ἡ πίστις σου ἦν κοινὴν ἔχεις ἡμῶν'...ἡ κοινωνία[ν] πίστεως τὴν ἐλεημοσύνην καλεῖ, ὡς ἀπὸ πίστεως πολλῆς γενομένην.

5. *in ipsis probatur operibus*] Cf. Chrys.: οὕτως γὰρ ἡ πίστις γίνεται ἐνεργῆς, όταν ἔργα ἔχῃ.

6. *properatis*] The sense requires *properas*; the error is probably due to the haste of the translator.

9. *gaudium habeo multum*] = χαρὰν ἔχω πολλήν (?). Cf. the comm. (p. 275, l. 1). Chrys. has χαρὰν γὰρ ἔχομεν καὶ πολλήν· Thdt., χάριν γὰρ πολλὴν ἔσχον, but with the comm.: πολλῆς γὰρ ἐμπέπλαμαι θυμῆδίας. Oec. follows Chrys. nearly; Dam. and Thpht. read χάριν, but the latter expressly adds: *τούτῃσιν χαρὰν ἔχομεν.* The Latin versions render

'iuste (inquit) delector pro quibus cum multo affectu semper obsequeris sanctos; ex quibus etiam sufficientem in meis tribulationibus consolationem inuenio, audiens intentionem studii tui.' haec dicens in laudem et exhortationem Philemonis, solet autem laus praeteriti temporis explicata alacriores eos facere 5 in subsequentibus; unde adicit:

quapropter multam in Christo habens fiduciam praecipiendi tibi quod ad rem pertinet, prae caritate magis obsecro.

primum equidem non dixit: 'potestatem habeo praecipiendi,' sed, *fiduciam*. deinde non dixit: 'propter apostolatam,' 10 neque 'ob illam dignitatem qua praeditus esse uideor,' sed *prae caritate*, quam erga omnes habebat; ut sit huiusmodi fiduciae uel causa ab ipso Philemone tributa. unde et in laudem et exhortationem eius adicit: *propter quod multam in Christo fiduciam habens*, et cetera; eo quod idem Philemon tale habens 15 institutum et propositum praecipere eum sibi cum fiducia adhortabatur, quia nec possit aliquando postulationi eiusdem Pauli resultare. qui autem erga omnes sanctos sic liberalis est, numquam ob praesens negotium gratiam postulatam dare pigebit. 'itaque tuum propositum et caritas quae erga omnes 20 sufficiens est fiduciam mihi praebere ut et praecipiam de quibus

6 sq. unde...obsecro om r   8 prae caritatem C* per car. C (corr) r propter car. l   15 Philemonem talem C   17 quae (for quia) C   18 resistere (for resultare) r | enim (for autem) l   21 praebet r

"gaudium ... habui" or "habuimus." "ἔχω appears only in a solitary cursive, Lambeth 1182 (Scrivener, *Cod. Aug.* pp. lv. 520). *Requiem inueniunt*; Latin versions, "requieverunt."

7. *quapropter*] So Ambrstr.; Vulg., "propter quod" (cf. *infra*, l. 14). The Latin versions add "Iesu;" and for *praecipiendi, prae*, they give "imperandi," "propter." *Per* (l. 8, vv. ll.) is a mere correction of the scribes, to save the grammar. For *prae* with acc. cf. Rösensch, *Itala*, p. 412.

9. *non dixit 'potestatem'...habebat*] Cited by Lanfranc.

11. *prae caritate*, &c.] Th. regards the words *διὰ τὴν ἀγάπην* as referring to the love displayed by Philemon (vv. 5, 7). S. Paul means: 'the proofs of thy love which have already been afforded encourage me to ask this favour on the score of charity rather than to demand it in the name of holy obedience.'

13. *unde et in laudem*, &c.] Cf. Chrys.: 'παρηγοῖαν ἔχων,' ὅπερ μέγα δεικνύντος ἦν τῶν Φιλήμονα τούτέστιν, 'παρηγοῖαν ἡμῖν ἔδωκας σύ.'

18. *qui autem ... pigebit*] Lanfranc; sec vv. ll.

conuenit. ego uero hoc non facio, sed *obsecro magis*. deinde et ad uerecundiam eum inuitans:

talis cum sim qualis sicut Paulus senior.

tantam uim habebat sola Pauli nuncupatio. quid enim non
5 expressit magnum et demiratione dignum in uoce hac qua
dixit 'Paulum'? nam omne quodcumque summum bonum
intellegi poterat, hoc erat in Paulo. et quod adiecit 'seniorem',
non absolute eum ad reuerentiam inuitauit, aetatis suae me-
morans longaeuitatem, sed uoce 'Pauli' etiam illud ipsud
10 faciens uenerabile; qui enim 'seniorem' audit, Paulum scire
poterat eo quod longo tempore pietatis studio inoleuerit, et
multa fuerit hac de causa passus. inchoauit enim praedicare
euangelium cum adhuc esset adolescens; occurrit uero in senec-
tutis aetatem semper Christo in passionibus persistens. unde
15 ne per aetatem eum absolute uideretur suadere, optime adiecit:

nunc autem et uinctus Iesu Christi.

solum hoc non dicens: 'erubescere senectutem et canitiem
in uinculis connutritam, et aetatem sic longam in passionibus
illis quae pro Christo sunt educatam.' et quia multis ex causis
20 eundem ad reuerentiam inuitauit, ad propositum recurrit:

obsecro te pro meo filio.

3 sis (for sim) r   9 uoci C* | ipsum C (corr) r   10 uenerabilem C |
Paulus r   13 adesset (for adh. esset) C*   14 in (bef Christo) add r   15
nec (for ne) C* r   17 non om C (corr)   19 sq. et quia...faciens (p. 281,
l. 5) om r

3. *talis cum sim qualis*, &c.] = τοιοῦ-
τος ὡς ὢς. Latin versions, "cum sis talis
ut." For *senior* (πρεσβύτερος) they have
"senex."

4. *sola Pauli nuncupatio*] Thdt.:
βλέπε τίς ὁ αὐτῶν ἀρκεί δὲ ἡ τοῦ ὀνόματος
μνήμη καταιδέσθαι καὶ τὸν Νῆαν ἀντίτυπον.
Oec.: ἤρκει δὲ αὐτὸ τοῦτο μόνον πρὸς τὸ
πείσθαι. On Th.'s admiration of S. Paul
see i. p. lxvii.

6. *nam omne...inuitauit*] Cited by
Lanfranc, freely.

10. *qui enim 'seniorem' audit*, P., &c.]
'In such a man old age is venerable, not

simply for its own sake, but still more
on account of the long course of Christian
service and suffering which it implies.'
The other commentators think only of
the age of the Apostle as in itself adding
strength to his appeal; e.g. Thdt.: αἰδέ-
σθητε Παῦλον, αἰδέσθητέ μου τὸ γῆρας,
αἰδέσθητε τὰ δεσμά ἅπερ ὡς κήρυξ τῆς
ἀληθείας περικευμαι.

18. *connutritam*] = συντρεφόμενην.

21. *pro meo filio*] = περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκ-
νου. So O. L. and Vulg.^{clm}; Hieron.,
Am., Fuld., more precisely, "de meo
filio."

sufficiens erat et hoc persuadere Philemonem, eo quod filium suum esse dixerit illum pro quo fecit obsecrationem. et ut ne uideretur absolute 'filium' nominasse, nulla existente causa, adicit:

quem genui.

5

et ipsius generationis modum explicans:

in uinculis meis.

'si enim eos qui cum dolore partus progeniti sunt amoris dignos exhibet ratio naturalis, intellege uinculorum dolorem in quibus positus eundem pietate progenui.'

10

Onesimum.

bene primum dixit propositi eius mutabilitatem, et sic posuit nomen, eo quod sciret non bene habere de eo Philemonem propter pristinam propositi eius prauitatem. et cum memoracione eius statim eius copulat mutabilitatem, inquit:

15

qui dudum tibi inutilis fuit.

nam adiectio *dudum* alterum esse hunc ostendit ab illo qui dudum fuerat. deinde et manifestius hoc idem dicit:

nunc autem et tibi et mihi utilis.

demiratione dignum est quoniam inprimis dixerit †*tibi*, deinde 20

14 mutabilitatem (*for prau.*) 1 | commemorationem C* post comm. C (*corr*)
16 aliquando (*for dudum*) 1

5. *quem genui*] Cf. 1. p. 69, l. 16 sq.

7. *in uinculis meis*] *Meis* (μου) is omitted by the Latin versions.

12. *bene primum...prauitatem*] Lanfranc; see vv. 11.

sic posuit nomen] Chrys.: καὶ τότε τὸ ὄνομα· οὐ μόνον γὰρ τὸν θυμὸν ἔσβεσεν, ἀλλὰ καὶ ἡσθῆναι πεποίηκεν. Oec.: προκαταστείλας τὸν θυμὸν αὐτοῦ, οὕτως ἐξονομάζει τὸ ὄνομα.

13. *non bene habere de eo*] οὐ καλῶς ἔχοντα περὶ ἐκεῖνου (πρὸς ἐκεῖνον).

14. *cum memoracione, &c.*] Thdt.: ἀνέμνησεν τῶν παλαιῶν, ἀλλ' εὐθὺς καὶ τὴν μεταβολὴν ἐδείξεν.

16. *dudum*] = ποτέ. Cf. Eph. ii. 11. The Latin versions have "aliquando" or "quondam."

17. *nam adiectio 'dudum,' &c.*] Lanfranc: "adiecto [adiectio?] *aliquando* alium esse hunc ostendit ab illo qui dudum." Similarly R. of B. *Alterum... ab illo* = ἕτερον (ἑτεροῦ) ἐκεῖνου.

20. *inprimis...propositi eius*] Lanfranc, R. of B.; see vv. 11. With Th.'s characteristic treatment of this point of order comp. the comments of Chrys. (εἰ γὰρ Παύλῳ χρήσιμος...πολλῷ μᾶλλον τῷ δεσπότῃ), Thdt. (οὐ γὰρ μόνον σοί, φησί, εὐχρηστος νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐμοί), Ambrstr. ("idoneum ex inutili factum tam saecularibus quam

posuerit *et mihi*; ut non uideatur alienum seruum subtrahere ab eius domino. nam quod dixit *tibi*, contemplatione obsequii dixit; *mihi* quod autem dixit, secundum correctionem propositi eius.* et quidem quantum ad ordinem pertinet negotiorum hoc
5 primum fuerat effectum; nam Pauli exhortatio utilem eum [in] Philemonem et idoneum exhibuerat. sed et illud primum posuit, ostendens quoniam omne quod factum est ob illius lucrum factum est. unde et factum? id faciens, adicit;

quem remisit.

- 10 uolens ostendere quoniam illi obsequiorum causa sit utilis, sibi uero causa fidei dixerit tantum. 'quid ergo est quod pro illo te obsecro? non ut mihi concedas eum; misi eum ad te.' sed quid est quod postulas?

tu autem eum—hoc est uiscera mea—recipe.

- 15 'hoc solum postulo, quod affectuose eum et recipias et uideas.' *uiscera* autem sua nominans Onesimum sufficienter suasit Philemoni ut affectuose eum reciperet. oportet uero nec illum despiciere. non dixit: '[ne] caede eum afficias, ne in

ἵνα μὴ δόξη τὸν ἀλλότριον οἰκέτην σφετερίζεσθαι, διὰ τοῦτο
20 Κοί, εἶτα ἐμοί· 'σοὶ κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν, ἐμοὶ κατὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τρόπου.'

3 correctionem (for correct.) l 5 in (bef Philem.) om C 11 quod (for quid) C* 12 concedes C* 18 ne om C | cedi (for caede) C* 19 Coisl. 204, f. 233 a [Cr. vii. 107, Fr. 159] θεδωρος. ἵνα μὴ, κ.τ.λ. 20 μοι (for ἐμοὶ [10.]) edd.

diuinis obsequiis"), and S. Jerome ("tibi, inquit, soli [inutilis erat], non ceteris; nunc autem et mihi et tibi utilis"); to which add Bp. Lightfoot *ad l.* ("καὶ ἐμοί. An afterthought...this accounts for the exceptional order").

8. *id faciens*] "With the view of answering this question" [?].

11. *sibi uero...dixeris*] Sc. *utilem*.

14. *eum...recipe*] Latin versions, "illum...suscipe."

16. *uiscera autem sua*, &c.] With Chrys. and Thdt. Th. may have regarded *σπλάγχνα* as = *τέκνον* (v. 10); cf. the reading of the Peshito:

ⲁⲛⲓ ⲕⲁⲗⲁⲓ. See however his exposition of Phil. i. 8 (l. p. 204), which suggests another sense—"the object of my tender affection." S. Jerome, who recognizes both meanings, prefers the latter here: "hoc est quod paulo ante dixi, uiscera significare internum cordis affectum et plenam ex animo uoluntatem ...alias autem omnes liberi uiscera sunt parentum."

18. *ne caede eum afficias*] Masters had the power of life and death over their slaves, down to the time of Hadrian; cf. Lightfoot, p. 387, note 6.

uinculis mittas.' nec enim existimabat Philemonem tale aliquid circa eum facere, quia existimabat quod recipere minime pateretur ob morum et propositi eius prauitatem. et extendens, quoniam etsi maiora aliqua a Philemone postularet non oportebat petitionem eius resistere, adicit :

5

quem ego uolebam apud me retinere.

'sic enim confido quod nihil ex illis quae ego gero te umquam poterit tristem facere.' et quia audaciae esse uidebatur ut alienum seruum absolute promitteret retinere, adicit :

ut pro te mihi ministraret in uinculis euangelii.

10

ut posuit non causam dicere, sed ut illud consuecte explicaret quod sequi uidebatur; uult enim dicere: 'etiam etsi hoc fecissem, tuum erat lucrum ut is mihi ministraret; nam si tuus seruus ministraret mihi, mercedem utique pro tali facto tibi adquirebat, tibi lucra conferebat.' non autem dixit *pro te*, sed, 'pro 15 tuo commodo,' quasi quia pro huius ministerio competenter apostolo si ministrasset, lucra quae ex hoc adquirebantur illius utpote domini esse uidebantur. ideo adiecit: *in uinculis euan-*

5 petitioni *C (corr)* 6, 7 ergo (*for ego*) *C* 10 unde (*for ut*) *C** 12 et
(*afst expl*) add *C* | uolens (*afst dicere*) add *C (corr)* 16 qui (*for quia*) *C* | petenter
C* | ab (*def apost.*) add *C* 17 ei (*for si*) *C*

1. *nec e. existimabat ... quia, &c.]*

Though there might have been reason to doubt Philemon's readiness to extend a cordial welcome to a runaway slave, S. Paul had no fears for the slave's personal safety. Chrys. points out that the Ap. has used an emphatic word: οὐκ εἶπεν 'ἀποδεξαι'... ἀλλὰ 'προσλαβού,' τουτέστιν οὐχὶ συγγνώμης μόνον ἀλλὰ τιμῆς ἐστὶν ἄξιος.

6. *quem ego uolebam, &c.]*= ὃν ἐγὼ ἐβούλόμην πρὸς ἐμᾶντὸν κατέχειν. Ergo is clearly a copyist's error; cf. *infra*, l. 7 (vv. ll.). All the Latin authorities agree with the Gk. text in expressing the pronoun.

10. *ut*] *Unde* is probably an error of transcription—*ut* has been changed into *ἡ*. On "*ut* posuit," &c. see above,

p. 274, l. 1, note.

12. *uult e. dicere...pro tuo commodo]* Abridged by Lanfranc. With the remark of Th. comp. Oec.: εἰ γὰρ σύ, φησὶν, χρεωστέας διακονεῖν, οὗτος δὲ ἀντὶ σοῦ τοῦτο ποιεῖ, σὸν ὄφελος τὸ γινόμενον.

15. *non autem dixit 'pro te']*= οὐκ εἶπεν 'ἀντὶ σοῦ,' ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. A single cursive reads ἀντὶ (Tisch. ad l.). Thdt. treats ὑπὲρ as equivalent to ἀντὶ: ἐβουλήθη τὸν ἀντὶ σοῦ τοῦτον λαβεῖν, ἵνα τῆς σῆς μοι διακονίας ἐκτίσῃ τὸ χρέος.

16. *competenter apostolo]* See vv. ll. The corrections seem to be required equally by the grammar and by the sense.

17. *illius]*=huius (l. 16), i.e. Philemonis.

geli, [ut] utrumque significaret quoniam uolens tenuerit eum, debebatur autem ei huiusmodi ministerium qui pro uniuersorum patiebatur salute; et quoniam non minimas mercedes ex tali officio adquirebat Philemoni, in tali uel maxime negotio
 5 Paulo constituto, si praestitisset ei suum seruum in ministerium. hoc autem dixit non retinere seruum uera uolens ratione, sed ostendens quoniam si hoc fecisset non conueniebat Philemonem indignari. tantum ergo interest ut nulla in suscipiendo Onesimo et praebenda ei uenia ambiguitas adnascetur. tamen causam
 10 uolens dicere idoneam ob quam eum minime tenuerit, dicit:

sine consilio autem tuo nihil uolui facere, ut non quasi ex necessitate sit bonum tuum sed ex uoluntate.

‘non uidebatur mihi esse iustum ut contra uoluntatem tuam eum retinerem qui ad te pertinebat. nam aequum esse existimo
 15 ut quodcumque bonum ex te fuerit factum pro tuo hoc impleatur arbitrio.’ deinde quia tristem eum fuga serui ut moris est fecerat, sufficienter et pro hoc medere deproperat, dicens:

forsitan enim ideo recessit ad tempus, ut aeternum eum habeas, iam non seruuum sed super seruuum.

20 euidens est quoniam in fuga uersus est arbitrii sui prauitate;

I ut om C*

1. *ut utrumque significaret*] I. e. the phrase ἐν τοῖς δέσμοις τοῦ εὐαγγελίου looks two ways: (1) it justifies S. Paul’s wish to retain Onesimus, seeing it was for the common good that the Apostle was undergoing the imprisonment in which he needed his services; (2) it suggests that Philemon himself would be the gainer if his slave were employed in such a work.

11. *ut non quasi, &c.*] So *Clarom.* and Hieron., but substituting “esset” for *sit*; Vulg., “uti ne uelut...esset.” *Ex uoluntate*=κατὰ ἐκούσιον. So Aug.; O.L. and Vulg., “uoluntarium.”

15. *ut quodcumque bonum, &c.*] Cf. S. Jerome *ad h. l.*: “quod autem necessitate bonum est non est bonum.” And Pelag.: “notandum quod neminem uoluerit necessitate boni aliquid facere, ne

mercedem amitteret.”

17. *medere*] I. q. mederi. The lexx. give no instance of the active form.

18. *recessit ad tempus*] Latin versions, “discessit (Ambrstr., “secessit”) ad horam;” the Vulg. adds “a te.” For *eum habeas* the O. L. and Vulg. give “illum reciperes” (ἀπέχης); cf. *infra*, p. 281, l. 6, note. *Non seruuum, &c.* *Ut* has been dropped, perhaps by an error of transcription. For *super s.* the Latin versions generally have “pro seruo,” as if they had read ὑπὲρ δούλου. Jerome, however, followed by *Am.*, substitutes “plus seruo.”

20. *euidens est quoniam, &c.*] Lanfranc, freely, ending “unde nec definitiue, sed dubitatiue dixit.”

in fuga uersus est, &c.] Thdt.: ἀγαθὸν αὐτῷ, φησὶν, αἰτία γέγονεν ἢ φυγῇ.

ex illis uero quae facta fuerant in praeteritum occasione accepta, dixisse uidetur hac de causa eum recessisse ut melior sui fieret. praebebat enim firmitatem uerborum eius exitus ipsius negotii; unde nec definitiue, sed adiecit *forsan*, haesitatione dictum suum non insuadibile faciens. intendendum uero est quoniam 5 non dixit, 'ut habeas,' sed 'ut recipias;' non enim hoc dicit quoniam 'recessit ut de cetero habeas eum pro seruo, maiorem erga eum affectum ostendens'—nam ridiculum erat hoc de fugituo dicere seruo—sed 'ut recipias eum super seruum;' † hoc est, 'recipias eum non solum seruile obsequium tibi per- 10 soluentem, [sed etiam plus] quam serui solent suis dominis exhibere.' quod iure dicebat propter morum et propositi eius mutabilitatem.* quid autem uult esse quod dixit *super seruum*?

fratrem carissimum.

hoc est, 'fratrem ualde amantem te;' ut dicat quoniam 15 'etsi per fugam recessit, sed tanto melior sui est effectus ut non solum debitum tibi obsequium ut seruus cum omni fide persoluat, sed et sicut frater ualde amoris tuo iunctus omnia pro te pati de cetero sit paratus.' et quia incertum erat si haec ita se haberent, confirmans dictum suum adiecit: 20

ἀντὶ τοῦ· ἵνα αὐτὸν κομίσῃ, οὐκέτι δουλικὴν εὐνοίαν μόνον ἐνδεικνύμενον περὶ σέ, ἀλλὰ καὶ μελίζονα ἢ κατὰ δούλον, διὰ τὴν τοῦ τρόπου μεταβολήν.

11 sed etiam plus *om Cr*: cf. *g* 15 *te om r* 16 sui melior *r* | affectus *C**
21 Coisl. 204, f. 233 b [Cr. vii. 109] ἄλλος φησὶν· ἀντὶ τοῦ ἵνα, κ.τ.λ.

Thpht.: μεταστρέφει Παῦλος τὴν φυγὴν ὡς πρὸς συμφέρον γενομένην.

2. *melior sui*] Cf. II. p. 37, l. 15, note; *infra*, l. 16.

4. *haesitatione*, &c.] 'The modesty of the Apostle's τὰχα wins assent.' Comp. S. Jerome: "pulchre autem addens *forsitan* sententiam temperauit; occulta sunt quippe iudicia Dei et temerarium est quasi de certo pronunciaré quod dubium est...caute, timide, trepidanter, et non toto fixo gradu; ut si non posuisset *forsitan*, omnibus seruis fugien-

dum esset, ut apostolici fierent."

6. *non dixit 'ut habeas,' &c.*] = οὐκ εἶπεν ἵνα...εἴπῃ, ἀλλ' ἵνα ἀπέχῃ. Cf. Chrys.: ἀντὶ τοῦ ἀπολάβῃ. Th. strangely passes over αἰώνιον (Jerome: "frater aeternus"); cf. I. p. lxx (a).

10. *hoc est, 'recipias...persoluentem']* Cited by Lanfranc.

15. *amantem te*] A somewhat strange paraphrase of the passive verbal ἀγαπητός. Th. probably means, "one who deserves thy love because he will return it."

maxime mihi, quanto magis tibi et in carne et in Domino.

est quidem obscurum quod dictum est ob nimium compendium, eo quod apostolus saepe cupiens aliqua compendiose explicare obscuritate dicta sua inuoluit. 'testor autem Onesimo quoniam etiam tibi fuerit utilis'—post exhortationem et consilium quod a se acceperat. uult enim dicere quoniam 'si erga me talis extitit, mores suos demutans ita ut sponte uellet mihi omne obsequium seruire praebere; quemadmodum non erga te multo magis erit talis, cui et propter fidem utpote studioso pietatis caritatem persolvere debet, et sicut domino seruitium cum omni exhibere fidelitate.' haec enim dicit *in carne* quae 'secundum dispositionem.' 'carnem' uero frequenter apostolica dicta interpretantes significauimus, quia statum hunc temporalem qui in praesente uita habetur sic solet nuncupare.

15 *si ergo me habes socium, recipe illum sicut me.*

super omnibus dictis hoc uel maxime dicto persuadebat ei eo quod ei decebat, ut ob communem fidem uniuersa quae sibi adsunt communia esse omnibus fidelibus reputaret. quod prae ceteris etiam sibi utpote praedicatori et doctori dogmatum pietatis Dei ueri existimabat. 'si (inquit) communicas mihi secundum fidem et ad plenum existimas nobis omnia esse communia, recipe et hunc propter me.' non hoc dicit ut in ordine eum

3 se cupiens C   5 sibi (*for* tibi) C   6 acciperet C   9 studiose H r
11 est (*ast* quae) add r   12 erant (*ast* dispos.) add C (*corr*) | freq. uero carnem r   13 significauimus (*sic*) H   14 praesenti r praesentia (*om* uita) l
17 et quod edecebat (*sic*) C   et quod edicebat H: *txt conj. Pitra* | hoc (*for* ob) C* H ad r   18 reputare C* H reputaretur r: *txt C (corr)*   20 mihi *om* r   22 et *om* H

2. *obscurum...ob nimium comp.*] Cf. I. p. 155, l. 1.

4. *testor Onesimo*] I. q. testimonium perhibeo Onesimo (μαρτυρῶ δὲ τῷ Ὀνησίμῳ).

12. *secundum dispositionem*] κατ' οικονομίαν. Cf. Suicer, s. v. οικονομία (11.).

13. *statum hunc temporalem...habetur*] Cited by Lanfranc; see vv. 11. Cf. I. pp. 35, l. 12, 85, l. 8, 94, l. 5, notes. So Thphit. *ad h. l.*: 'καὶ ἐν σαρκί' τούτῳστιν, καὶ ἐν ταῖς κοσμικαῖς ὑπηρεσίαις ἀξιῶν ἀγαπᾶσθαι.

15. *recipe*] Vulg., "suscipe;" see above, p. 278, l. 14, note. *Clarom.*, Ambrostr., "adsume."

16. *super omnibus*] = super omnia.

22. *non hoc dicit*, &c.] I. e. ὡς ἐμέ must not be taken to mean 'regard him as my equal,' but must be treated as nearly = δι' ἐμέ, or as a shortened way of writing ὡς ἐγὼ προσελαβόμην. Comp. Cramer vii. 109: τοῦτο οὖν φησὶν 'εἰ τὰ αὐτὰ μοι φρονεῖς...προσλαβού αὐτὸν ὡς καὶ ἐγὼ [the comm. of Chrys. altered, perhaps by being harmonized with Th.'s].

recipiat apostoli; quomodo enim fieri poterat ut hoc suaderet? sed ut dicat, 'eo quod ego eum recepi recipe et tu, si tamen communia nobis omnia esse existimas.' et iterum pro delictis et satisfaciens dicit:

si autem quid nocuit te aut debitor est, hoc mihi imputa. 5

hoc est, 'a me exige illa.' et ostendens quoniam non absolute ista scribens:

ego Paulus scripsi manu mea, ego reddam.

promisit se redditurum, sciens quoniam dominis reposita est apud Deum merces copiosa pro illa bonitate quam erga 10 seruos suos exercent, et maxime si quando delinquentibus illis ueniam tribuere uoluerint. et ostendens quoniam non debet haesitare de tribuenda huiusmodi gratia:

ut non dicam tibi quoniam teipsum mihi debes.

'et haec quidem promitto, sciens quoniam et ipse percipies 15 per Dei misericordiam copiosas mercedes pro ea bonitate quam erga istum nunc exerces; te autem conuenit cogitare quoniam et totum te mihi debes, licet ego non dicam.' et iterum ad obsecrationem sese uertens adicit:

3 existimans *H* | sq. et iterum...reddam *om r* | dilectis *H* 7 scribat *C* (*corr*)
 8 mea manu *H* 10 eum (*for* Deum) *C** 13 est (*ast* gratia) *add CH* 14
 mihi teipsum *r* 15 percipiens *H* 17 ergo non istum exerces *C**
 erga istum exerces *C* (*corr*) erga non istum exerces *H* erga istum nunc exerces *r*
 18 sq. et iterum...in Domino *om r*

The view which Th. deprecates appears in Ambrstr. ("tantum se affectum habere circa Onesimum ostendit, ut tunc Philemonem...participem suum dicat, si istum sic suscepit sicut apostolum"), and S. Jerome ("consideremus ergo quantum hic laudetur Onesimus...cum ita recipiendus sit ut apostolus").

2. *eo quod ... existimas*] Lanfranc, freely.

3. *pro delictis et satisf.*] Thdt.: *ἀντιστατὶς ὁ λόγος ὡς ὑπελκόμενος τι κακῶς δεδανήκεν*.

5. *nocuit te*] Latin versions, "n. tibi;" cf. i. p. 67, l. 1, note. For *debitor est* the Latin authorities with the ex-

ception of Ambrstr. give "debet."

8. *manu mea*] The reading of *H* represents the Vulg. order, which here coincides with the Gk. Cf. i. p. xxxii.

9. *sciens quoniam dominis, &c.*] This clause seems out of place, seeing that S. Paul was not the master of Onesimus. It is just possible that a line has fallen out after *redditurum*—"suadens ei uel maxime ut ueniam ei daret," or the like. 'In promising to refund what Onesimus had stolen, S. Paul's object was to draw Philemon into an act of liberality which might secure for him a full reward.' Cf. *infra*, l. 15 sq.

14. *quoniam teipsum*] The Latin ver-

etiam, frater, ego tui fruar in Domino; requiescere facito
[*uiscera mea in Domino*].

nam [quod] dixit: *ego te fruar in Domino*, pro adiuratione
posuit. dicit autem quod det illi ueniam de praeteritis; 'sus-
cipiens eum requiescere me facito.' *ego te fruar in Domino*;
hoc est, 'sic uideam te in omnibus illis quae secundum Deum
sunt profectum habentem spiritalem, quod meum esse existimo
lucrum.' et quia larga supplicatione decebat rogare Paulum
contemplatione humilitatis, uidebatur autem aliquam habere
suspectionem ut forsitan Philemon non facile adnuerit eius
petitionibus ideoque sit apostolus coactus superabunde eum
precari:

et confidens (inquit) oboedientiae tuae scripsi tibi, sciens quoniam
et super quam dico facies.

15 'haec autem sic scribo, non dubitans quin uelociter gratiam
tribuas; e contrario uero nec scripsissem si non nossem quoniam
non solum hoc facies, sed et si aliquid plus postulassem.' in
his postulationem suam terminans adicit:

1 me (*bef* facito) *add C (corr)* 2 uiscera... Domino *om C H* 3 quod
om C* H 4 do (*for* det) *C* r* 5 do *H [?]* 6 mecum (*for* me) *r* 7 si
(*for* sic) *C (corr)* | Deum *om H r* 8 prouectum *H* | aestimo (*for* exist.) *l*
9 contemplationem *H* 10 suspicionem *C r* | forsitan *C r* 11 est (*for* et) *H*
12 id quod (*for* quam) *C r* 13 quam gr. uel. *C* cum uel. gr. *r*: *txt H*
14 sic (*for* nec) *r*

sions have "et teipsum," and the conjunction is reflected just below in the commentary (p. 283, l. 18).

1. *etiam...tui fruar*]=*val...σου δβαλμν*. Latin versions, "ita...te fruar;" cf. ll. 3, 5. *Requ. facito*; O. L. and Vulg., "refice." The concluding words of the verse are wanting in our MSS.; the repetition of *in Domino* has probably led to their being omitted by a careless transcriber.

3. *pro adiuratione, &c.*] Th. seems to mean: 'As surely as thou shalt shew kindness to Onesimus, so may God give me joy of thee in beholding thy spiritual progress.' The other patristic commen-

tators regard *val...δβαλμν* as a simple entreaty, e.g. S. Jerome: "*val* quoddam quasi aduerbium blandientis est." Lanfranc cites "pro adiuratione posuit," and "hoc est: sic uideam...lucrum."

10. *suspicionem*] Cf. II. p. 220, l. 16, note; see vv. 11.

13. *et confidens*] Cf. vv. 11.; the conjunction is unsupported. *Super quam* is perhaps a corruption of "super quae" (*ὑπὲρ ᾧ*); *ὑπὲρ* δ is however the reading of the other Gk. commentators. Ambrstr. has "supra quam" (like postquam, &c.), and *super quam* may be a reminiscence of this rendering.

simul et para mihi hospitium, spero autem quoniam orationibus uestris donabor uobis.

deinde salutat eum ab Epaphra :

salutat te Epaphras, concaptiuus meus in Christo Iesu.

'concaptiuum suum' dixit, eo quod communicauerat ei in 5 illis maeroribus quos pro Christo ipse sustinebat.

Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, cooperarii mei.

necnon et a Marco et Aristarcho et Dema et Luca, quos etiam operarios suos dicit, eo quod conlaborent ei ob aliorum utilitatem. post hoc consueute adicit :

10

gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro. amen.

in his consummauit epistolam suam.

5 dicit *H r*   6 quae (for quos) *H r*   9 operios (sic) *H* | collaborarent
C r   10 sq. post hoc...ep. suam *om r*

1. *spero autem*] So a solitary Gk. cursive and the Peshito. *Orationibus uestris* (διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν) is a departure at once from the Latin versions and from the Gk. *Quoniam...donabor*; Ambrstr., *Clarom.*, "quod donabor;" Vulg., after Jerome, "donari me."

4. *salutat*] So the Vulg., and among the Gk. authorities Chrys. and Thdt.

7. *cooperarii*] Hieron., "cooperato-

res;" O. L. and Vulg., "adiutores;" cf. 1. p. 309, l. 4, note. The use of the simple form just below (l. 9) seems to be a classicism, after the model of "ciues mei;" cf. 1. p. 308, l. 14.

9. *eo quod conlaborent*, &c.] Cf. 1. pp. 247, l. 6, 309, l. 6; and for the sense attached to ἐργον and its derivatives by S. Paul, see 1. p. 232, l. 3, note.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

VOL. II.

P. i, 10, *note*, for i. p. 117, ll. 8, 20 *read* i. p. 115, ll. 9, 18. 3 [2, 19, *note*] for ἐν θ. π. *read* ἐν θ. π. 7, 3 for placitis doctrinis *read* *perh.* pl. [uel] d. 8, 23 *read* *perh.* ἀληθ. [δντος θεού]. 11, 14 *read* *perh.* dign. [quod] 15, 15 *dele* [ad]. 30, 2 *read* in obu. [Domini]. 35, 2 *read* et illi. 38, 11, *note*, add Or "multum existimantibus" possibly = πολὺ τι δοκούντων. 76, 6, *note*, for 14—6 *read* 14—16. 82, 11, *note*, *corr.* πνεύματος. 87, 11, *note*, for omnium *read* omnem. 92, 2, add [aut] *after* crinibus. 102, 12 *read* καλοκάγθλας. 109, 20, *note*, add Th.'s text, it appears, omitted μὴ ἀσχροκερδῆ. 124, 5, *note*, for λείπων *read* λοιπὸν. 125, 4, *note*, *dele* Of *promouere* intrans. the lexx. furnish no example. [Cf. *supra*, p. 21, 13, *note*.] 155, 3, *note*, *read* χορήγει. 156, 8, *note*, for observationibus *read* obsecrationibus. 161, 19, *note*, *read* p. 162. 171, 15, *note*, *read* προσοικειώσηται. 179, 1, *note*, *after* see Tisch. ad h. l. add [Westcott and Hort regard ἀληθεί as a Western reading (*N. T.*, ii. p. 134)]. 186, 10, *note*, *read* τῷ. 208, 3 *om.* [nisi]. 226, 11, *note*, for before *read* before or after. 229, 3, *note*, add The Harclean Syriac keeps the word untranslated in the text, but the marg. has τὸν φελῶνην, ܡܫܟܝܢܝܢ ܠܥܡܪܝܢ ܥܝܪܝܢ. 242, 19, 20 *read* 'eorum' poetam 'prophetam.' 249, 8 *after* in omnibus *add* [placentes]. 262, 5 *note*, *read* 2 Cor. i. 24.

ADDITIONAL CORRECTIONS, &c., TO VOL. I.

P. xi. [Mr Bensly has called my attention to the references to MSS. of works by Th. Mops. to be found in Archbp. G. E. Khayyath's *Syri Orientales seu Chaldaei*, pp. 76 n., 144 sq. See also Hoffmann's *opuscula Nestoriana*, pp. 118, 121, 123, 124, 148, 155, for some previously inedited fragments attributed to Theodore]. xiii, *note*, *read* Renaudot. 1, *note* 2, for 172 *read* 161. li, 1 sq. [see Appendix C]. liii, *note* 4, *read* Tununens. 13, 5, *note*, add Or the reading *ei qui* may be due to the Latin versions. 15, 2, *note*, for τὴν *read* τὰς. 21, 3 for quidam *quia* *read* et erant quidam qui [so Jacobi, in *Göttingische gelehrte Anzeigen*, 21 u. 28 Sept. 1881]. 23, 18 *after* quemadm. *add* [non]. 32, 12 for arrogantiam *read* *perh.* angustiam [so Jacobi, *l. c.*]. 33, 9 *read* *perh.* et taliter. 75, 16, *vv. ll.*, *read* cum haec *H.* 82, 25 *add* comma *after* πληροῦται. 105, 4, *note*, for Cod. Amiat. *read* Codd. Am. Fuld. 108, 1, *note*, *read* derived from the O. L.; so Hieron., &c. 120, 11, *note*, add 'Ἀπολύτως is perhaps nearly=ἀνάρθρωτος. Cf. II. p. 303. 128, 8, *note*, add Cf. Th. on Rom. xiii. 9. 130, 11 *dele* nos [Jacobi, *l. c.*]. 132, 9 *before* arra *add* [qui est]. 136, 5, *note*, *add* Sensus (l. 8) points perhaps to the reading διαβολας. 139, 12 *punctuate* regenerationem, illum. 141, 3, *vv. ll.* *read* incircumscriptione. 142, *note* 1, for 6 *read* 9. 147, 2, *note*, for 16 *read* 17. 148, 14, *add* note 14. *qui dudum*]=*of* *torre*? So Ambrstr., Or.^{int.} Boern. 171, 16, *note*, for δυτος *read* δυτες. 172, 5, *note*, for inadequate, &c., *read* rendering of the Western ἀπηλικότες. 177, 11, *note*, *read* καθὼς. 180, 10, *note*, *after* I have no doubt, &c. *add* [Westcott and Hort state (*N. T.*, ii. p. 125) that the reading rejected by him was ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ, but the grounds upon which their conclusion is based are not given]. 201, 9 *read* edicit [Jacobi]. 207, 13, *note*, *read* οὐ δὲ ἐξ ἐρ. 213, 4, *note*, *dele* ἐν. 215, 6, *note*, *dele* σκοποῦντες. 219, 14, *read* perhaps illum [cf. Jacobi, *l. c.*]. 1b. 16, for unicuique *read* *perh.* utrique or utricumque. 222, 18 sq., see Appendix C. 235, 2, *note*, for 235 *read* 233; *ib.*, 10, *read* quaecumque. 240, 5 *read* *perh.* ostendet. 247, 18 for sicut *read* sic. 251, 4, 5 [Communionem... *accepti* should *perh.* be expunged as a marginal gloss on the preceding sentence; so Jacobi, *l. c.*]. 258, 18 *dele* comma *after* eo. 262, 12, *note*, *add* *after* Th. ["alius," Mai; but?]. 263, 2 *read* uideri *and* *dele* note [cf. Jacobi, *l. c.*]. 272, 13, *note*, *add* Cf. however p. 274, ll. 9, 10, 14, 22, 23, 26. 276, 1 *read* *perh.* adimpletur. 279 *dele* comma *after* ostendens.

APPENDICES.

- A. FRAGMENTS OF THE DOGMATIC WORKS OF THEODORE.
- B. ON THE TEXT OF THE PAULINE EPISTLES FOLLOWED BY THEODORE.
- C. ON SOME FURTHER CITATIONS FROM THE LATIN THEODORE BY WRITERS OF THE NINTH CENTURY.

APPENDIX A.

FRAGMENTS OF THE DOGMATIC WORKS OF THEODORE.

IN the notes to this edition I have had frequent occasion to refer the reader to extant fragments of the lost works of Theodore; and where any of these supplied an important illustration of his commentary on S. Paul, it has been quoted, sometimes at length. Since the completion of the first volume, and when the second was already far advanced, a German critic¹, to whose views on this subject great deference is due, expressed a wish that room might be found in this edition for a reissue of the fragments as a whole. To have collected and re-edited the entire mass would have swelled the second volume to an inordinate size, besides requiring an expenditure of time and labour for which I was not prepared; and under the circumstances it has been determined to reproduce only the fragments of the dogmatic works, leaving to some future editor the reissue (if it should be thought necessary) of the fragmentary commentaries on the Old Testament. To all that survives of the lost commentaries on the New Testament, the work of O. F. Fritzsche is still a sufficient and accessible guide.

The greater number of the fragments which follow have already been collected by the Abbé Migne (*Patrol. Graeca*, lxi. 966—1020)². In

¹ Dr Jacobi in the *Göttingische gelehrte Anzeigen* for 21—28 Sept. 1881: "wir können den dringenden Wunsch nicht unterdrücken, dass es Herrn Sw. und dem Verleger gefallen möge die anderweitig herausgegebenen kleineren Stücke mit dem zweiten Theile zu verbinden." In a private letter Dr J. had previously suggested a reprint of the fragments preserved in the Latin of Marius Mercator.

² There are important additions to this

collection in the *Analecta Syriaca* of P. de Lagarde (Lips., 1858) and the *Theodori Mops. fragmenta Syriaca* edited by E. Sachau (Lips., 1869). But as these books are inexpensive and can easily be procured, I have contented myself with an occasional reference to them. One Syriac fragment only has been in part reprinted, where it serves to fill up a gap in the extant Greek.

sending them to the press again, I have not been able in any instance to consult the MSS. On the other hand the present issue is not a mere reprint. Something, it is hoped, will have been gained in respect of arrangement, punctuation, and occasional emendation; the sources are indicated from which the fragments have been drawn, and a brief account has in each case been prefixed of the works to which they severally belong.

I. FRAGMENTS OF THE TREATISE ON THE INCARNATION.

For the title cf. Cyrill. Alex. *ep.* 70 (Migne *P. G.* 77, 342): τὰ Θεοδώρου βιβλία τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Facund. ix. 3: "libros de Incarnatione, aut ut proprie hoc exprimam minus quidem Latino sed necessario uerbo, sicut a Graecis dicitur, de Inhumanatione Filii Dei." Similarly Justinian *conf. uel. fid.* (Migne *P. G.* 86, 1021, ἐν τοῖς περὶ ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διαφόροις λόγοις). Ebedjesu: ܠܕܝܢ ܥܒܕ ܝܫܘܥ ܕܡܕܢܬܐ ܕܡܕܢܬܐ

Leontius (ap. Mai *scr. uel. nou. coll.* vi. 300) ironically entitles the work a treatise against the Incarnation (κατὰ ἐνανθρωπήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ).

As to the period at which it was written, see the testimony of Theodore himself (*infra*, p. 321). It must be assigned either to the earliest years of his episcopate, or to his previous life at Antioch; cf. Gennad. *de virr. illustr.* 12: "Theodorus Antiochenae ecclesiae presbyter...scripsit aduersus Apollinaristas et Eunomianos de Incarnatione Domini libros xv." The extent of the work is stated also by Facundus (ix. 3 "quinto decimo libro quo ipsum totum opus de Incarnatione conclusit").

The contents are thus summarized by Gennadius *l. c.*: "ostendit dominum Iesum sicut plenitudinem deitatis ita plenitudinem humanitatis habuisse. docet et hominem duabus tantum substantiis constare, id est, anima et corpore, sensumque et spiritum non alteram substantiam, sed officia esse animae ingenita...quartum decimum autem huius operis librum de...S. Trinitatis natura, et de creaturarum ratione...quinto decimo uero uolumine totum operis sui corpus citatis etiam patrum traditionibus confirmauit et communiuit."

Fritzsche (*de Th. uel. et scr.*, p. 91 sq.) has with some probability maintained the identity of the treatise against Apollinarius cited by Facundus, Justinian, and others, with the work on the Incarnation. It is certainly remarkable that the fragments against Apollinarius belong to books iii and iv, the only books in which no fragments remain to represent the *περὶ ἐνανθρωπήσεως*. But the coincidence is too slight to justify the admission of these fragments amongst the undoubted relics of the books on the Incarnation; and considering the well known fecundity of Theodore's pen, it is at least possible that the general treatise "de Incarnatione aduersus Apollinaristas" (Fac. ix. 3) was followed by a more direct attack upon the heretic himself. See below, p. 312.

BOOK I.

1. [Act. Conc. CP. ii. iv. 25. Vig. 26].

Sicut igitur per huiusmodi confessionem non deitatis Nathanael* habens scientiam ostenditur—Iudaei et Samaritae talia sperantes plurimum quantum Dei Verbi a scientia longe erant—sic et Martha† per confessionem illam non deitatis habens tunc scientiam probatur, manifeste autem nec beatus Petrus‡. adhuc etenim ipsis sufficiebat 5 tunc reuelationem illam suscipientibus praecipuum aliquid et maius de ipso praeter ceterorum hominum phantasiam accipere. post resurrectionem autem Spiritu perducti ad scientiam, tunc et reuelationis perfectam scientiam suscipiebant, ut scirent quia praecipuum ipsi praeter ceteros homines non aliquo puro honore ex Deo peruenit, sicut in 10 ceteris hominibus, sed per unitatem ad Deum Verbum, per quam omnis honoris ei particeps est post in caelos ascensum.

2. [Act. Conc. CP. ii. iv. 26 (“eiusdem de interpretatione euangelii libro primo;” cf. Fritzsche, *de u. et scr.*, p. 89)].

Matthaeus quidem euangelista post temptationes dicit quod *accedentes angeli ministrabant ei*§, scilicet cum eo constituti et cooperantes et omnibus circa eum Deo ministrantes, quod iam per certamina ad diabolum 15 ostensus est clarior. sed et quod passuro ei aderant angeli, ex euangelis discimus; et cum resurrexit, in monumento uisi sunt. per omnia etenim ista monstrabatur dignitas Christi, quod inseparate ei angeli aderant, et omnibus circa eum ministrabant. sicut enim a peccantibus separantur, sic et per meritum honoratis subueniunt. propter quod 20 bene Dominus ait quod ‘maius uidebitis’ et quod ‘caelum aperietur omnibus per me, et omnes angeli semper mecum erunt, nunc quidem ascendentes nunc uero descendentes*,’ sicut ad domesticum Dei et amicum.

BOOK II.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 49, 50. v. (“in Antiochia Syriae in ecclesia adloquens”). Vig. 50, 51].

Homo Iesus. *quid est enim homo, quod memor es eius*||? apostolus 25 autem de Iesu dictum fuisse hoc dixit: *eum enim qui paulo minus ab angelis minoratus est uidemus*, inquit, *Iesum*¶. quid ergo? homo Iesus similiter omnibus hominibus, nihil differens connaturalibus hominibus quam quia ipsi gratiam dedit; gratia autem data naturam non immutat.

8 et om C 29 quemque C quam quod V | mutat V.

* [S. John i. 49 sq.] † [Jb. xi. 27.] ‡ [S. Matt. xvi. 16.] § S. Matt. iv. 11.

|| Ps. viii. 5. ¶ Heb. ii. 9.

sed post mortis destructionem *donauit ei Deus nomen supra omne nomen**. qui donauit, Deus est; cui donauit, homo Iesus Christus, primitiae resurgentium. est enim *primogenitus ex mortuis*†. ascendit ergo, et ad dexteram Patris sedet, et est super omnia. o gratia quae super omnia
 5 data est Iesu! o gratia quae superauit omnium naturam! qui est eiusdem mihi naturae super caelum demonstratus est, in dextera Patris sedet; et dico ad eum: 'non una natura mea et tua; et tu quidem in caelo, ego autem in passionibus; et tu quidem supra omnem princi-
 10 'bene complacuit in me Patri‡. *numquid dicit figmentum ei qui se finxit: 'quare sic me fecisti§?*' nihil habeo ad hoc quod dicam. sed mei fratres qui eiusdem mihi matris sunt filii dicunt mihi: 'non separa hominem et Deum, sed unum eundemque dic, hominem dicens connaturalem mihi Deum.' si dicam connaturalem Deum, dic quomodo homo et Deus
 15 unum est. numquid una natura hominis et Dei, domini et serui, factoris et facturae? homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est. quomodo igitur homo et Deus unum per unitatem esse potest, qui saluificat et qui saluificatur, qui ante saecula est et qui ex Maria adparuit? sed uehementer doleo quia mei fratres haec mihi di-
 20 cunt, ut loquar in ecclesia quae non est possibile dicere bene sapientes.

BOOK v.

[Fac. ix. 3 ("quinto de Incarnatione libro, capitulo lii")].

Quando naturas quisque discernit, alterum et alterum necessario inuenit. et huic rei neque ipsos puto repugnare quia alterum Deus Verbum natura, alterum autem quod adsumptum est (quicquid illud sit) concedatur; hoc interim item persona idem ipse inuenitur, nequa-
 25 quam confusis naturis, sed propter adunationem quae facta est adsumpti ad adsumentem. si enim integre conceditur hoc alterum esse ab illo natura, et manifestum quia aequale non est quod adsumptum est adsumenti; manifestum quia idem ipse inuenietur adunatione personae. sic ergo oportuit diuidere quae circa Christum sunt; istis enim diui-
 30 sionibus contrarium nihil est, haec enim multam etiam cum diuinis litteris consonantiam habent. sic neque naturarum confusio fiet, neque personae quaedam praua diuisio. maneat enim et naturarum ratio inconfusa et indiuisa cognoscatur esse persona; illud quidem proprietate naturae, diuiso quod adsumptum est ab adsumente; illud autem

13 dic hominem. dico conn. mihi. dico D. C dic h., dicens: dico &c. V 14 dico (for deo) CV 16 sunt (for est) V 17 unus V 18 qui (2^a) om C qui saluificatur qui saluificat V | et qui a. s. (om est) V

* Phil. ii. 9. † Col. i. 18. ‡ [S. Matt. iii. 17?] § Rom. ix. 20.

adunatione personae, in una adpellatione totius considerata siue adsumptis siue etiam adsumpti natura. et (ueluti sic dicam) in filii adpellatione simul et Deum Verbum adpellamus, et adsumptam naturam (quaecumque illa sit) consignificamus propter adunationem quam ad illum habet.

5

BOOK VI.

[Fac. *l. c.* ("sexto eiusdem operis libro, capitulo liv"). Cf. Sachau, p. 55].

Si ergo hominem dicentes Christum 'hominicolae' uocari iuste eis uidemur, hoc antequam nos diceremus scriptura docuit omnes homines, per ea quibus hominem uocare non recusat; sicut superius in plerisque locis uocari hoc nomine Christum ostendimus. 'sed hominem (inquiunt) purum dicentes esse Christum, hominicolas oportet uocari'. hoc iam 10 apertum mendacium est, siquidem hoc dicere uoluerunt. nullus enim aliquando haec nos dicere audiuit; et puto neque istos suscipere posse mentiri mendacium tam apertum, non quia non cognite se habeant ad mendacium, sed quia redargui se posse facillime uident; quamquam si minus eius curet, et hoc forsitan contingat. nos enim haec dicere, 15 id est, Unigeniti negare diuinitatem, summae furiae esse arbitramur; aut quid iam restat cur ab haereticis separemur? cuius rei gratia et tales et tantas persecutiones sustinemus? aut quis ignorat semper aduersum nos ab haereticis bellum agi? omne metallum et omne locum desertum repletum est ex nostris hominibus propter doctrinam 20 pietatis * * * haec autem omnia quando beatus Meletius sustinuit primus, et cum illo deinde multi per prouincias et ciuitates et loca, ab haereticis, cuius rei gratia? nonne quia uerum praedicabant Filium Dei de essentia paterna genitum, semper simul extantem eum generante Patre, addentes etiam de Spiritu sancto 25 piam confessionem? qualiter itaque qui tanta propter hanc confessionem passi sumus, calumniam pati ab ipsis possumus ueluti 'hominem purum' dicentes, rebus ipsis hanc calumniam manifestam redarguentibus?

BOOK VII.

[Leont. *c. Nest. et Eutychn.* iii. 43 (ἐκ τοῦ κατὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ κ. ἡμῶν 'I. X. λόγου ζ'). Act. Conc. CP. ii. iv. 30 ("eiusdem ex septimo libro de Incarnatione, in quibus dicit nec secundum substantiam nec secundum operationem unitatem Dei Verbi factam esse, sed secundum bonam uoluntatem")].

Εἰ γὰρ μάθωμεν ὅπως ἡ ἐνοίκησις γίνεται, εἰσόμεθα καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν τοῦ τρόπου διαφορὰ. τὴν τοίνυν ἐνοίκησιν οἱ μὲν οὐσίᾳ γεγενῆσθαι 30

13 cognate *cod. Veron.*

15 *eis cod. Veron.*

21 "et post aliquanta."

ἀπεφάναντο, ἕτεροι δὲ ἐνεργείᾳ· ἐξεταζέσθω τοίνυν εἰ τι τούτων ἔστιν ἀληθές. καὶ πρότερον ἡμῖν ἐκείνο ὁμολογείσθω, πότερον πᾶσιν ἐνοικεῖ ἢ μὴ. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐ πᾶσιν, δῆλον· τούτο γὰρ ὥσπερ τι ἐξαίρετον τοῖς ἁγίοις ὁ θεὸς ὑπασχνεῖται, ἢ ὅλως τούτοις οὐς ἀνακεῖσθαι αὐτῷ ἐθέλοι· ἢ τί ποτε ἄρα
 5 ὑπασχνεῖτο λέγων τὸ ἐνοικῆσθαι ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσθαι καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός*, ὥς τι χαριούμενος αὐτοῖς ἐξαίρετον, εἶπερ δὴ τούτου παρέντες κοινῇ μετέχουσιν ἀνθρωποι; οὐκοῦν εἰ μὴ πᾶσιν ἐνοικεῖ (τούτο γὰρ δῆλον), οὐ λέγω τοῖς οὖσιν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώποις, ἰδιαζόντά τινα δεῖ εἶναι τὸν λόγον τῆς ἐνοικήσεως καθ' ὃν ἐκείνοις
 10 πάρεστιν μόνον οἷς ἂν ἐνοικεῖν λέγεται. οὐσία μὲν οὖν λέγειν ἐνοικεῖν τὸν θεὸν τῶν ἀπρεπεστάτων ἔστιν. ἢ γὰρ ἀνάγκη τούτοις μόνοις αὐτοῦ τὴν οὐσίαν περιβλέπειν οἷς ἂν ἐνοικεῖν λέγεται, καὶ ἔσται τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐκτός, ὅπερ ἄτοπον εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἀπείρου φύσεως τῆς ἀπανταχοῦ παρούσης καὶ οὐδενὶ τόπῳ περιγραφομένης· ἢ λέγοντα ἀπανταχοῦ παρεῖναι τὸν θεὸν
 15 τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, ἅπασιν αὐτοῦ μεταδιδόναι καὶ τῆς ἐνοικήσεως, οὐκέτι μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἀλόγοις ἤδη καὶ τοῖς ἀψύχοις, εἶπερ οὐσία τὴν ἐνοίκησιν αὐτὸν ποιεῖσθαι φήσομεν. ἀμφότερα δὲ ταῦτα ἀπρεπῆ δηλονότι· τό τε γὰρ ἅπασιν ἐνοικεῖν λέγειν τὸν θεόν, τῶν ἀτόπων ἄντικρυς ὡμολόγηται· καὶ τὸ τὴν οὐσίαν αὐτῷ περιγράφειν, ἀπρεπές. οὐκοῦν οὐσία τὴν ἐνοίκησιν
 20 λέγειν γίνεσθαι τῶν εὐθεσιότατων ἂν εἴη.
 τὸ δ' αὐτὸ ἂν τις εἰποι καὶ ἐπὶ τῆς ἐνεργείας. ἢ γὰρ ἀνάγκη πάλιν αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν τούτοις περιγράφειν μόνοις· καὶ ποῦ στήσεται ἡμῖν ὁ λόγος, ὁ τοῦ πάντων προνοεῖν τὸν θεὸν καὶ ἅπαντα διοικεῖν καὶ ἐν πᾶσιν αὐτὸν ἐνεργεῖν τὰ προσήκοντα; ἢ πᾶσιν αὐτοῦ τῆς ἐνεργείας μεταδιδόντες—ὅπερ οὖν πρέπον
 25 τε καὶ ἀκόλουθον· ἅπαντα γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δυναμοῦνται πρὸς τὸ συνεστάναι τε ἕκαστον καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἐνεργεῖν—πᾶσιν αὐτὸν ἐνοικεῖν ἐροῦμεν.
 οὐκοῦν οὔτε οὐσία λέγειν οὔτε μὴν ἐνεργείᾳ οἷον τε ποιεῖσθαι τὸν θεὸν τὴν ἐνοίκησιν. τί οὖν ἄρα ὑπολεί-
 30 πεται; τίνι χρῆσόμεθα λόγῳ ὃς ἐπὶ τούτων ἰδιαζὼν φανέται φυλασσόμενος; δῆλον οὖν ὡς εὐδοκία λέγειν γίνεσθαι τὴν ἐνοίκησιν προσήκει· εὐδοκία δὲ λέγεται ἡ ἀρίστη καὶ καλ-
 35 λίστη θέλησις τοῦ θεοῦ ἣν ἂν ποιῇσθαι ἀρεσθεῖς τοῖς ἀνακεῖσθαι αὐτῷ ἐσπουδακόσιν ἀπὸ τοῦ εὐ καὶ καλὰ δοκεῖν αὐτῷ περὶ αὐτῶν,
 neque igitur substantia dicere neque operatione possibile est habitationem Deum Verbum facere. quid itaque superest? qua utamur ratione, quae in his propria uidebitur uersari? certum igitur est quod bona uoluntate oportet dicere inhabitationem factam esse. bona autem uoluntas dicitur bona et optima Dei uoluntas, quam faciat illis placitus qui ei adhaerere festinant, eo quod uisa sunt ei de ipsis.

* Lev. xxvi. 12. 2 Cor. vi. 16.

οὕτως γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ εἶπεν· οὐκ ἐν ἀγναστείᾳ τοῦ ἵππου θελήσει, οὐδὲ ἐν ταῖς κνήμασι τοῦ ἀνδρός εὐδοκήσει. εὐδοκεῖ κύριος ἐν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν καὶ ἐν τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ*. τούτο λέγων, ὅτι οὐχ ἑτέροις συμπράττειν δοκιμάζει οὐδὲ ἑτέροις συνεργεῖν θέλει, ἀλλὰ τούτοις (φησὶν) τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· τούτους ποιεῖται περὶ πολλοῦ, 5 τούτοις συνεργεῖν καὶ ἐπαμύνειν αὐτῷ δοκητόν. οὕτως τοῖνυν καὶ λέγειν προσήκειν τὴν ἐνοίκησιν. ἄπειρος μὲν γὰρ ὦν καὶ ἀπερίγραφος τὴν φύσιν παρέστιν τοῖς πᾶσιν· τῇ δὲ εὐδοκίᾳ τῶν μὲν ἔστιν μακράν, τῶν δὲ ἐγγύς. κατὰ γὰρ ταύτην τὴν ἔννοιαν λέγεται τὸ ἐγγὺς κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει† καὶ ἀλλαχοῦ· 10 μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου, καὶ τὸ πνεῦμά σου μὴ ἀπανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ‡. ἐγγύς τε γὰρ γίνεται τῇ διαθέσει τῶν ἀξίων ταύτης τῆς ἐγγύτητος, καὶ πόρρωθεν πάλιν τῶν ἁμαρτανόντων γίνεται· οὕτε τῇ φύσει χωριζόμενος οὐτε ταύτῃ πλησισιότερον καθιστάμενος, τῇ δὲ σχέσει τῆς γνώμης ἀμφοτέρα ἐργαζόμενος. ὥσπερ τοῖνυν τῇ εὐδοκίᾳ ἐγγύς τε καὶ μακράν 15 γίνεται—πρόδηλον γὰρ ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ποτὲ φαμεν τὴν εὐδοκίαν, τούτου γε ἕνεκεν καὶ τὴν διάνοιαν τῆς προσηγορίας μετὰ πάσης ἐπελθόντες τῆς ἀκριβείας—οὕτως τῇ εὐδοκίᾳ καὶ τὴν ἐνοίκησιν ἀποτελεῖ, οὐκ ἐν τούτοις μὲν τὴν οὐσίαν περιγράφων ἢ τὴν ἐνέργειαν, τῶν λοιπῶν κεχωρισμένος, ἀλλὰ πᾶσιν μὲν παρὼν τῇ οὐσίᾳ κεχωρισμένος δὲ τῶν ἀναξίων τῇ σχέσει 20 τῆς διαθέσεως. οὕτως γὰρ αὐτῷ μειζόνως τὸ ἀπερίγραφον σώζεται, ὅταν φαίνηται μὴ ὡς ἀνάγκη τινὲ δουλεύων τῷ ἀπεριγράφῳ τῆς φύσεως. εἰ μὲν γὰρ ἀπανταχοῦ παρὼν τῇ εὐδοκίᾳ, ἐτέρως πάλιν ἀνάγκη δουλεύων εὐρίσκετο, οὐκέτι κατὰ γνώμην τὴν παρουσίαν ποιούμενος ἀλλὰ τῷ ἀπείρῳ τῆς φύσεως, καὶ τὴν γνώμην ἐπομένην ἔχων· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἅπασιν παρέστιν τῇ 25 φύσει καὶ κεχώριστα ὦν θέλει τῇ γνώμῃ, οὐδὲν τῶν ἀναξίων ἀπὸ τοῦ παρεῖναι τὸν θεὸν ὠφελουμένων, ἀληθὲς αὐτῷ καὶ ἀκέραιον τὸ τῆς φύσεως ἀπερίγραφον διασώζεται.

οὕτως γοῦν τοῖς μὲν παρέστιν τῇ εὐδοκίᾳ τῶν δὲ κεχώριστα, ὥσπερανεῖ τῇ οὐσίᾳ τῶν λοιπῶν χωριζόμενος τούτοις συνήν. ὥνπερ τοῖνυν τρόπον τῇ 30 εὐδοκίᾳ ἢ ἐνοίκησις γίνεται, τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ εὐδοκία καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον ἐναλλάττει. ὁ γὰρ τὴν ἐνοίκησιν ἐργάζεται τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας ἀπανταχοῦ παρόντα τισὶν καὶ σφόδρα εὐαριθμήτοις ἐκ τῶν ἀπάντων ἐνοικοῦντα γνωρίζει, εὐδοκίᾳ λέγω, τοῦτο πάντως καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον χαρακτηρίζει. ὥσπερ γὰρ πᾶσιν τῇ οὐσίᾳ παρὼν οὐ πᾶσιν 35 ἐνοικεῖν λέγεται, ἀλλὰ τούτοις οἷς ἂν τῇ εὐδοκίᾳ παρῇ· οὕτως καὶ ἐνοικεῖν λέγεται, οὐκ ἴσον τὸ τῆς ἐνοικήσεως πάντως εὐρίσκεται, ἀλλ' ἀκόλουθον ἔξει τῇ εὐδοκίᾳ καὶ τὸν τῆς ἐνοικήσεως τρόπον. ὅταν τοῖνυν ἢ ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἢ ὅλως ἐν τοῖς δικαίοις ἐνοικεῖν λέγεται, ὡς ἐν δικαίοις εὐδοκῶν ποιεῖται τὴν ἐνοίκησιν, ὡς ἐναρέτοις κατὰ τὸν τρόπον ἀρεσκομένοις. ἐν αὐτῷ μέντοι τὴν 40

* Ps. cxlvi. (cxlvii.) 10, 11.

† Ps. xxxiii. (xxxiv.) 19.

‡ Ps. l. (li.) 13.

- ἐνοικήσιν οὐχ οὕτως φαμέν γεγενῆσθαι—μὴ γὰρ ἂν τοσοῦτο μαυεῖν ποτε—
 ἀλλ' ὡς ἐν νύφ. οὕτως γὰρ εὐδοκήσας ἐνέφησεν. τί δέ ἐστιν τὸ ὡς ἐν νύφ;
 ὥστε ἐνοικήσας ὅλον μὲν ἑαυτῷ τὸν λαμβανόμενον ἤνωσεν, παρεσκεύασεν δὲ
 αὐτὸν συμμετασχεῖν αὐτῷ πάσης τῆς τιμῆς ἧς αὐτὸς ὁ ἐνοικῶν, υἱὸς ὧν φύσει,
 5 μετέχει· ὡς συντελεῖν μὲν εἰς ἐν πρόσωπον, κατὰ γε τὴν πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν,
 πάσης δὲ αὐτῷ κοινωνεῖν τῆς ἀρχῆς, οὕτως δὲ πάντα κατεργάζεσθαι ἐν αὐτῷ
 ὡς καὶ τὴν τοῦ παντὸς κρίσιν τε καὶ ἐξέτασιν δι' αὐτοῦ τε καὶ τῆς αὐτοῦ
 παρουσίας ἐπιτελεῖν· τῆς διαφοράς ἐν τοῖς κατὰ τὴν φύσιν χαρακτηρίζουσιν
 δηλονότι νοουμένης.
 * * * * *
- 10 ὥσπερ τοίνυν ἡμεῖς εἰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τελείως ἐσόμεθα τῷ πνεύματι τὸ
 τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν κυβερνώμενοι, ἀλλ' οὖν γε μερικὴν τινα ἐντεῦθεν
 ὥσπερ ἀπαρχὴν ἔχομεν, καθ' ἣ καὶ βοηθούμενοι τῷ πνεύματι οὐχὶ κατακολου-
 θεῖν τοῖς λογισμοῖς τῆς ψυχῆς ἀναγκαζόμεθα· οὕτως καὶ ὁ κύριος, εἰ καὶ μετὰ
 ταῦτα παντελῶς ἔσχατο ἐν αὐτῷ καθόλου τὸν θεὸν ἐνεργούντα λόγον, ἀχώριστον
 15 ἔχων πρὸς αὐτὸν πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀλλ' οὖν γε καὶ πρὸ τούτου πλείστον ὅσον
 εἶχεν ἐπιτελοῦντα ἐν αὐτῷ τὰ πλείστα τῶν δεόντων, συγχωρούμενος μὲν τέως
 πρὸ τοῦ σταυροῦ διὰ τὴν χρεῖαν οἰκεία προθέσει τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀρετὴν
 πληροῦν, παρορμώμενος δὲ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τούτοις καὶ ῥωννύμενος πρὸς τὴν
 παντελεῖαν τῶν προσηκόντων ἐκπλήρωσιν. ἔσχατο μὲν γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ
 20 κατὰ τὴν μήτραν διαπλάσει τὴν πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν—ἐφ' ἡλικίας δὲ γεγωνῶς
 καθ' ἣν ἡ διάκρισις ἐγγίνεσθαι πέφυκεν τοῖς ἀνθρώποις τῶν τε καλῶν καὶ τῶν
 μὴ τοιούτων, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης, συντομωτέρον τε πολλῶ
 καὶ ταχύτερον τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν διακριτικὴν τῶν τοιούτων δύναμιν
 ἐπεδείξατο· ἐπεὶ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις οὐ πᾶσιν ὁμοίως κατὰ τὸν αὐτὸν
 25 καιρὸν ἡ τῆς διακρίσεως ἐγγίνεται δύναμις, τῶν μὲν ταχύτερον πλείονι τῇ
 φρονήσει τοῖς δέουσιν ἐπιβαλλόντων, τῶν δὲ πλείονι τῷ χρόνῳ τῇ γυμνασίᾳ
 τούτου προσκτωμένων. ὅπερ δὴ ἐξαίρετως αὐτῷ παρὰ τοὺς λοιποὺς ὀξύτερον
 ἢ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν λοιπῶν ἡλικίαν προσγέγονεν, εἰκότως καὶ κατὰ τὰ
 ἀνθρώπινα ἔχειν τι πλεον ὀφείλοντος, ὅσῳ περ οὐδὲ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν
 30 τῶν ἀνθρώπων ἐτέτεκτο ἐκ συνδυασμοῦ αἰδρός τε καὶ γυναικός, ἀλλ' ὑπὸ
 τῆς θείας τοῦ πνεύματος ἐνεργείας διέπλαστο. εἶχεν τε καὶ ῥοπήν οὐ τὴν
 τυχοῦσαν πρὸς τὰ κρείττω τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἐνώσει, ἧς ἡξίωτο κατὰ
 πρόγνωσιν τοῦ θεοῦ λόγου ἄνωθεν αὐτὸν ἐνώσαντος ἑαυτῷ. οὕτως δὴ τούτων
 ἀπάντων ἔνεκεν εὐθὺς μετὰ τῆς διακρίσεως ἔσχατο μὲν πολλὴν πρὸς τὸ κακὸν
 35 τὴν ἀπέχθειαν, ἀσχετὴ δὲ στοργὴ πρὸς τὸ καλὸν ἑαυτὸν συνάψας, ἀνάλογόν
 τε τῇ οἰκείᾳ προθέσει καὶ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου συνέργειαν δεχόμενος, ἄτρεπτος
 λοιπὸν τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῆς διετεθεῖτο· τούτου μὲν αὐτὸς οὕτως ἔχων
 γνώμης, τούτου δὲ τῆς προθέσεως οὕτως διατηρουμένης αὐτῷ τῇ τοῦ θεοῦ λόγου
 συνεργείᾳ. καὶ μετῆι μὲν σὺν εὐμαρείᾳ πλείστη ἐπ' ἀκριβεστάτην ἀρετὴν,
 40 εἴτε τὸν νόμον φυλάττων πρὸ τοῦ βαπτίσματος, εἴτε τὴν ἐν τῇ χάριτι μετιῶν

πολιτείαν μετὰ τὸ βάπτισμα· ἥς δὴ καὶ ἡμῖν τὸν τύπον παρείχετο, ὁδὸς τις ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ καθιστάμενος. οὕτως δὲ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἀνάληψιν ἐπιδείξας ἑαυτὸν καὶ ἐκ τῆς οἰκείας γνώμης τῆς ἐνώσεως ἁξίον, προσειληφώς δὲ ταύτην καὶ πρὸ τούτου ἐν αὐτῇ τῇ διαπλάσει τῇ τοῦ δεσπότου εὐδοκίᾳ, ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ τῆς ἐνώσεως παρέχεται τὴν ἀπόδειξιν, 5 οὐδεμίαν ἔχων κεχωρισμένην καὶ ἀποτετμημένην ἐνέργειαν τοῦ θεοῦ λόγου, ἔχων δὲ ἅπαντα ἐν ἑαυτῷ διαπραττόμενον τὸν θεὸν λόγον διὰ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἔνωσιν. * * * *

cognosci autem personae unitatem eo quod omnia per eum perficit ; quae unitas facta est ex inhabitatione quae est secundum bonam uolun- 10 tatem. unde dicentes Filium Dei iudicem uenturum esse de caelis, simul hominis et Dei Verbi aduentum intellegimus ; non quod similiter ei Deus Verbum traducitur secundum naturam, sed quod bona uoluntate unitas omnimodo cum eo erit ubicumque fuerit, eo quod et omnia perficit per eum. * * * * 15

οὕτως γοῦν πρὸ μὲν τοῦ σταυροῦ καὶ πεινῶντα ὀρώμεν, καὶ διψῶντα γνωρίζομεν, καὶ δειλιῶντα μανθάνομεν, καὶ ἀγνοοῦντα εὐρίσκομεν· ἐπειπερ καὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀρετῆς παρ' ἑαυτοῦ συνεισεφέρετο. καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων Ἡσαίας ὁ προφήτης λέγων· ΔΙΟΤΙ ΠΡΙΝ ἢ ΓΝΩΝΑΙ Τὸ ΠΑΙΔΙΟΝ ἈΓΑΘὸΝ ἢ ΚΑΚὸΝ, ἈΠΕΙΘΕΙ ΠΟΝΗΡΙΑ ἘΚΛΕΞΑΣΘΑΙ Τὸ ἈΓΑΘὸΝ*. δηλονότι 20 διακρίσει, μισήσας μὲν ἐκείνο, τούτο δὲ ἀγαπήσας· διακρίσει γὰρ ἡ ἐκλογὴ πάντως τῇ πρὸς τὰ χεῖρω γίνεται· πῶς οὖν πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον τούτο διαπράττεται ; τουτέστιν, πρὶν ἐπ' ἐκείνης γενέσθαι τῆς ἡλικίας ἐν ἣ συνήθες τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις ποιεῖσθαι τῶν πρακτέων τὴν διάκρισιν, ἔχοντος αὐτοῦ πλέον καὶ ἐξαίρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. εἰ γὰρ 25 ἔτι καὶ παρ' ἡμῖν εὐρίσκεται πολλάκις νήπια μὲν τὴν ἡλικίαν, πολλῆς δὲ συνέσεως ἐπίδειξιν παρεχόμενα, ὡς εἰς θαῦμα ἄγειν τοὺς ὀρώντας διὰ τὸ μείζονα τῆς ἡλικίας τὴν οἰκειάν ἐπιδείκνυσθαι φρόνησιν, πολλοῦ δῆπουθεν ἐκείνον τὸν ἄνθρωπον ἅπαντας ὑπερβαίνειν ἐχρῆν τοὺς κατ' αὐτὸν ἀνθρώπους.

* * * * *

Ἰησοῦς δὲ προέκοπτεν ἡλικία καὶ σοφία καὶ χάριτι παρὰ τε θεῷ καὶ 30 ἀνθρώποις†. ἡλικία μὲν γὰρ προκόπτει, τῶν χρόνων προβαινόντων· σοφία δέ, κατὰ τὴν τῶν χρόνων πρόοδον, τὴν σύνεσιν προσκτώμενος· χάριτι δέ, ἀκόλουθον τῇ συνέσει καὶ τῇ γνώσει τὴν ἀρετὴν μετιών, ἐξ ἧς ἡ παρὰ τῷ θεῷ χάρις αὐτῷ τὴν προσθήκην ἐλάμβανεν· καὶ ἐν πᾶσιν τούτοις προέκοπτεν παρὰ τε θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τῶν μὲν ὀρώντων τὴν 35 προκοπὴν, τοῦ δὲ οὐχ ὀρώντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιμαρτυροῦντος καὶ

9 sq. "et post alia"

30 sq. ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου

* Isai. vii. 16.

† S. Luke ii. 52.

πανταχόθεν ἄρα δηλον ὡς περιττὸν μὲν τὸ τῆς κράσεως καὶ ἀπρεπὲς καὶ ἀφαρμόζον, ἐκάστης τῶν φύσεων ἀδιαλύτως ἐφ' ἑαυτῆς μεινάσης. πρόδηλον δὲ ὡς τὸ τῆς ἐνώσεως ἐφαρμόζον· διὰ γὰρ ταύτης συναχθεῖσαι αἱ φύσεις ἐν πρόσωπον κατὰ τὴν ἔνωσιν ἀπετέλεσαν· ὥστε ὅπερ ὁ κύριος ἐπὶ τε τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς φησιν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο, ἀλλὰ ἑὰρ ἓ μίᾱ*, εἰπομεν ἂν καὶ ἡμεῖς εἰκότως κατὰ τὸν τῆς ἐνώσεως λόγον, 'ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο πρόσωπα ἀλλ' ἓν,' δηλονότι τῶν φύσεων διακεκριμένων· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ οὐ λυμαίνεται τῷ ἑριθμῷ τῆς δυνάδος τὸ μίαν λέγεσθαι τὴν σάρκα, πρόδηλον γὰρ καθ' ὃ μίᾱ λέγονται· οὕτως κἀνταῦθα οὐ λυμαίνεται τῇ τῶν φύσεων διαφορᾷ τοῦ προσώπου ἢ ἔνωσις. ὅταν μὲν γὰρ τὰς φύσεις διακρίνωμεν, τελείαν τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου φαμέν, καὶ τέλειον τὸ πρόσωπον· οὐδὲ γὰρ ἀπρόσωπον ἔστιν ὑπόστασιν εἰπεῖν· τελείαν δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ τὸ πρόσωπον ὁμοίως· ὅταν μέντοι ἐπὶ τὴν συνάφειαν ἀπιδώμεν, ἐν πρόσωπον τότε φαμέν.

manifestum autem est quod unitas conuenit; per eam enim collectae naturae unam personam secundum unitatem effecerunt. sicut enim de uiro et muliere dicitur quod *iam non sunt duo, sed una caro*; dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem quoniam 'non sunt duae personae, sed una,' scilicet naturis discretis. sicut enim ibi non nocet numero duorum unam dici carnem, certum est enim secundum quod una dicitur; ita et hic non nocet naturarum differentiae personae unitas. quando etenim naturas discernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus et perfectam personam: nec enim sine persona est subsistentiam dicere perfectam, perfectam autem et hominis naturam et personam similiter. quando autem ad coniunctionem respicimus, unam personam tunc dicimus.

ἵσα τῆς μίας μετὰ καὶ τῆς καὶ
καὶ τῆς αἰῶνος μίας καὶ τῆς καὶ
καὶ τῆς αἰῶνος καὶ τῆς καὶ : καὶ τῆς μίας
καὶ τῆς αἰῶνος καὶ τῆς καὶ καὶ καὶ
: ὁμοίως αἰῶνος καὶ καὶ καὶ καὶ
: καὶ καὶ καὶ καὶ αἰῶνος καὶ καὶ
καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ
καὶ καὶ καὶ αἰῶνος : † μίας καὶ καὶ
καὶ : καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ καὶ
καὶ καὶ . αἰῶνος καὶ καὶ καὶ

* S. Matt. xix. 6.

† 2 Cor. iv. 16.

ἡν ἡμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι καὶ οἱ ἄγγελοι
 : ἡμεῖς ἡμεῖς καὶ οἱ ἄγγελοι . ἡμεῖς

τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον κἀνταῦθα ἰδίαν φαμέν τοῦ θεοῦ λόγον τὴν οὐσίαν,
 ἰδίαν δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου· διακεκριμένοι γὰρ αἱ φύσεις, ἐν δὲ τὸ πρόσ-
 5 ὡπον τῇ ἐνώσει ἀποτελούμενον· ὥστε κἀνταῦθα ὅταν μὲν τὰς φύσεις δια-
 κρίνῃ πειρώμεθα, τέλειον τὸ πρόσωπον φαμέν εἶναι τὸ τοῦ ἀνθρώπου,
 τέλειον δὲ καὶ τὸ τῆς θεότητος. ὅταν δὲ πρὸς τὴν ἐνωσιν ἀποβλέψωμεν, τότε
 ἐν εἶναι τὸ πρόσωπον ἅμῃ τὰς φύσεις κηρύττομεν, τῆς τε ἀνθρωπότητος
 τῇ θεότητι τὴν παρὰ τῆς κτίσεως τιμὴν δεχομένης, καὶ τῆς θεότητος ἐν αὐτῇ
 10 πάντα ἐπιτελούσης τὰ δέοντα.

BOOK IX.

1. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ θ' λόγου). Cf. Sachau, pp. 225, 226,
 28, 44, sq.].

Ἐνταῦθα τοίνυν τὸ ἐΓΕΝΕΤΟ οὐδαμῶς ἐτέρως λέγεσθαι δυνάμενον εὐρήκαμεν
 † κατὰ τὸ δοκεῖν· ὃ δὴ καὶ αὐτὸ λεγόμενον ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ μάλιστα ἐπὶ
 τοῦ κυρίου δι' ἐτέρων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀκριβέστερον ἐδιδάξαμεν· τὸ μὲν δοκεῖν
 ὁ λόγος εἶναι ἐΓΕΝΕΤΟ*, τὸ δὲ δοκεῖν οὐ κατὰ τὸ μὴ εἰληφέναι σάρκα
 15 ἀληθῆ, ἀλλὰ κατὰ τὸ μὴ γεγενῆσθαι. ὅταν μὲν γὰρ ἔλαβεν† λέγῃ, οὐ
 κατὰ τὸ δοκεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀληθὲς λέγει· ὅταν δὲ ἐΓΕΝΕΤΟ, τότε
 κατὰ τὸ δοκεῖν· οὐ γὰρ μετεποιήθη εἰς σάρκα. προσεκτέον οὖν τὴν διάνοιαν
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ· οὕτως γὰρ γνωσόμεθα τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν. * *

2. [Fac. ix. 5 ("nono de Incarnatione libro")].

Si utique quod dictum est *Verbum caro factum est* secundum aliquam
 20 conuersionem dictum est, quomodo *inhabitauit* suscipiendum est?
 palam est enim omnibus quia quod inhabitat aliud est quam quod
 inhabitatur. * * * *inhabitauit* enim *in nobis*‡, nostram naturam
 sumens et habitans et in ea omnia salutis nostrae dispensans. quomodo
 ergo inhabitans caro factum est Dei Verbum? palam est quia non
 25 conuersus neque translatus; non enim inhabitare diceretur.

3. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Ὅπερ γὰρ ἐφ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐν τόπῳ λέγεταισχέσιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ
 κατὰ τὴν τῆς γνώμης· ὥς γὰρ φαμέν ἐφ' ἡμῶν ὅτι ἐν τῷδε γέγονα τῷ
 τόπῳ, οὕτως καὶ ἐπὶ θεοῦ ὅτι γέγονεν ἐν τῷδε. ἐπειδὴ ὅπερ ἐφ' ἡμῶν ἡ
 μετάβασις ἐργάζεται, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ ἡ γνώμη, ἀπανταχοῦ τῇ φύσει τυ-
 30 χάνοντος.

* S. John i. 14.

† [Phil. ii. 7.]

‡ S. John *l. c.*

BOOK X.

1. [Fac. ix. 3 ("decimo libro eiusdem operis, capitulo lxx")].

Sicut enim per tales uoces ex scriptura diuina naturarum differentias edocemur, sic et adunationem discimus quoties ambarum naturarum proprietates in unum conducit, et sicut de uno quodam adloquitur. hoc enim est simul ostendere et naturas differentes et personae adunationem; ex differentia quidem eorum quae dicuntur differentia intellegitur naturarum; cum autem rediguntur, manifestam suspicimus adunationem. beatus itaque Ioannes euangelista dicit: *altera die uidit Iesum uenientem ad se et dixit, 'ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. iste est de quo ego dixi, quia post me uenit uir qui ante me factus est, quia prior me erat. et ego nesciebam eum*.'* hic enim dicendo: *uidit* 5 *Iesum uenientem ad se et dixit, 'ecce Agnus Dei,'* manifeste humanitatem significare mihi uidetur. hoc enim uidebat baptista Ioannes, hoc erat quod susceperat mortem, corpus uidelicet quod pro omni oblatum est mundo. quod uero sequitur, *qui tollit peccata mundi*, nequaquam iam conuenit carni; non enim illius erat totius mundi peccatum auferre, 15 sed erat hoc pro certo diuinitatis opus.

2. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ ἑ' λόγου)].

ἮΦΘΗ ΔΕ ΑΥΤῷ ἈΓΓΕΛΟΣ ΑΠ' ΟΥΡΑΝΟΥ ΕΝΙΣΧΥΩΝ ΑΥΤόν· καὶ γενόμενος ἐν Ἀγῶνι ἐκτενέστερον προσηύχετο. καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ ὡς εἰ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντος ἐπὶ τὴν γῆν †. οὐκοῦν τὸν μὲν Ἀγῶνα καὶ τοῦτον οὐ τὸν τυχόντα φανερώς υπομεμενηκότα τὸν Χριστὸν 20 ἐκ τῶν εἰρημένων μανθάνομεν. * * * ποίαν δὲ καὶ ἔξει ἀκολουθίαν τὸ λεγόμενον ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς ‡, καὶ ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ; ἀναιρεῖται γὰρ θατέρῳ τὸ ἕτερον, τὸ μὲν καταβεβηκέναι ἐξ οὐρανοῦ τῷ εἶναι ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸ δὲ εἶναι τῷ καταβεβηκέναι. ἀλλὰ καταβέβηκεν μὲν τῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐνοικήσει· ἔστιν δὲ ἐν οὐρανῷ τῷ 25 ἀπεριγράφῳ τῆς φύσεως πᾶσιν παρῶν.

3. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. v. ("ex secundo libro Cyrilli. Theodorus")].

[Τί ἐστιν ἄνθρωπος ὅτι *Quid est homo quod memor es*
ΜΙΜΝΗΣΚΗ ΑΥΤΟΥ; ἢ γιός ἀν- *eius? aut filius hominis quod uisitas*
θρώπου ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτοῦ;] *eum?* §? consideremus igitur quis
σκοπῶμεν οὖν τίς ἄνθρωπος περὶ homo sit de quo stupescit et miratur 30
οὐ ἐκπλήττεται καὶ θαυμάζει, ὅτι δὴ quod Unigenitus dignatus est eius

1 differentiam cod. Veron.

* S. John i. 29—31. † S. Luke xxii. 43, 44. ‡ S. John iii. 13. § Ps. viii. 5.

- ὁ μονογενὴς κατηξίωσεν αὐτοῦ μνη-
σθῆναι τε καὶ ἐπισκοπῇ ποιήσασθαι.
ἀλλ' ὅτι οὐ περὶ παντὸς ἀνθρώπου
μὲν εἴρηται, ἐν τοῖς ἀνωτέρω δέδει-
5 κται· ὅτι δὲ οὐδὲ περὶ ἐνός τινος τῶν
τυχόντων, καὶ τοῦτο εὐδηλον. ἵνα δὲ
ἅπαντα παρῶμεν, τὸ πάντων εὐπιστό-
τερον τὴν ἀποστολικὴν μαρτυρίαν
ἐκδεξώμεθα.
- 10 narrans de Christo, personamque suam non acceptabilem apud eos
confirmans ita dicit: *testificatus est uero alicubi quidam dicens 'quid est
homo quod memor es eius? aut filius hominis quod uisitas eum? minorasti
eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum et constituisti
eum supra opera manuum tuarum; omnia subiecisti sub pedibus eius**. et
15 cum testimonium dixisset interpretans ipsum intulit: *subiciendo autem
omnia, nihil dimisit non subiectum. modo autem nondum uidemus omnia
ei subiecta.* et quis homo est docens nos, quoniam dubium erat a uoce
posita apud beatum Daud, intulit: *paulo autem minus ab angelis mino-
ratum uidemus Iesum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum.*
20 si igitur ex euangelis quidem erudimur ad Dominum dixisse beatum
Daud omnia quae sunt psalmi, et cetera, et quod *memor es* et *uisitas* et
minorasti et *subiecisti*, ex apostolo uero Iesum esse discimus de quo
loquens Daud dicit et quod eius memor est et quod eum uisitauit, sed
etiam quod omnia subiecit ei cum paulo minus ab angelis minorasset
25 eum, cessate uel uix aliquando a uestra impudentia cognoscentes quod
oportet. uidetis enim, o omnium hominum sceleratissimi, quanta natu-
rarum est differentia, quod hic quidem stupefactus est quia et memor
esse hominis dignatur et uisitare eum, ceterorumque participem facere,
quorum eum participem fecit; ille uero e contrario miratur quod tanto-
30 rum particeps esse supra suam naturam meruit. et hic quidem tamquam
beneficium dans mirificatur et magna praestans et supra naturam eius
qui consequitur beneficium; ille uero tamquam beneficium consequens,
et maiora quam est ab eo suscipiens.

Book xi.

[Act. Conc. CP. ii. vi. ("in undecimo libro de Incarnatione").

Sachau, pp. 49].

- Ad haec itaque sufficiunt quidem et quae diximus, ubi et naturarum
35 differentiam ostendimus et personae unitatem, et quod secundum natu-
ras iste quidem beneficium accipit, ille autem beneficium dat, certa
constituta unitate ex qua indiuisse ab uniuersa creatura honor impletur.

* Heb. ii. 6—9.

BOOK XII.

1. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιβ' λόγου)].

Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ἑΛΆΛΗCEN ἡΜΙΝ ἘΝ τῷ γίῳ*, ἀλλ', ἘΝ γίῳ, ὃ δὴ καὶ λεγόμενον ἀπολύτως ἀμφοτέρα κατὰ ταῦτον σημαίνειν ἡδύνατο· πρωτοτύπως μὲν σημαίνειν τὸν ἀληθινὸν υἱόν· ἀληθῆ δὲ υἱὸν λέγω τὸν τῇ φυσικῇ γεννήσει τὴν υἰότητα κεκτημένον· ἐπομένως δὲ συνεπιδεχόμενον τῇ σημασίᾳ καὶ τὸν κατὰ ἀλήθειαν τῆς ἀξίας μετέχοντα τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει.

5

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 46 ("eiusdem ex interpretatione ep. ad Hebraeos"); *ib.* v. ("ex secundo libro Cyrilli Theodorus"). Vig. 47].

* Ἄρα παύσονται λοιπὸν τῆς ἀνασχόντου μάχης, ἀποστήσονται δὲ λοιπὸν τῆς ματαίας φιλονεικίας, αἰδεσθέντες τῶν εἰρημένων τὸ προφανές; πολλοὺς γάρ, φησί, γίους εἰς δόξαν ἀγαγόντα†. ἰδοὺ τοίνυν ἐν τῷ τῆς υἰότητος λόγῳ καὶ συγκατατάττων ὁ ἀπόστολος φαίνεται τὸν ἀναληφθέντα ἀνθρώπον τοῖς πολλοῖς. οὐ καθ' ὁμοίωσιν ἐκείνοις τῆς υἰότητος μετέχων, ἀλλὰ καθ' ὁμοίωσιν καθ' ὃ χάριτι προσεῖληφεν τὴν υἰότητα, τῆς θεότητος μόνης τὴν φυσικὴν υἰότητα κεκτημένης. πρόδηλον γὰρ ἐκεῖνο, ὡς τῆς υἰότητος αὐτῷ παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους προσέστιν τὸ ἐξαίρετον τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει· ὅθεν καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ φωνῇ συνεπινοούμενος συμπαραλαμβάνεται. ἀλλὰ λογοποιεῖται πρὸς ἡμᾶς ὅτι εἰ δύο τέλεια φάσκομεν, πάντως δύο καὶ τοὺς υἱοὺς ἐροῦμεν. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ υἱὸς εἴρηται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, κατ' αὐτό, τῆς θεότητος ὑπεξηγημένης, τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις συντεταγμένος· καὶ οὐκ ἤδη

Ergo iam cessabunt ab impudente pugna? desistent autem uana contentione, erubescences euidentiam dictorum? *plurimos* enim dicit *filios in gloriam ducentem*. 10 ecce igitur in ratione filiationis apostolus adparet adsumptum hominem ceteris connumerans, non secundum quod similiter illis filiationis particeps est, sed secundum 15 quod similiter gratia filiationem adsumpsit, deitate sola naturalem filiationem possidente. certum enim est illud, quod filiationis gloria praeter ceteros homines in- 20 est ei praecipue, per unitatem quae est ad illum. unde et in ipsa uoce significante filium similiter etiam ille comprehenditur. sed sermocinantur ad nos: 'si duo perfecta 25 dicitis, omnimodo et duo filios dicemus.' sed ecce et 'filius' dictus est in diuina scriptura per seipsum, diuinitate excepta, ceteris hominibus connumeratus, et non iam 30

6 cessabunt iam *C*₂ 7 uero (*for* autem) *C*₂ 9 multos (*for* plurimos) *C*₂ 16 gratiam adsumpsit filiationis *C*₂

* Heb. i. 1.

† Heb. ii. 10.

δύο φαμέν τοὺς υἱούς, εἰς δὲ υἱὸς duos dicimus filios. unus uero
 ὁμολογῆται δικαίως· ἐπεὶ περ ἡ τῶν Filius in confessione est iuste,
 φύσεων διαίρεσις ἀναγκαίως ὀφείλει quoniam naturarum diuisio neces-
 διαμένειν, καὶ ἡ τοῦ προσώπου ἑνω- sario debet permanere et personae
 5 σις ἀδιασπάστως φυλάττεσθαι. unitio indissipabilis custodiri.
 καὶ εἰρηκῶς πολλοὺς γίους εἰς δύοσαν ἀγαγόντα, ἐπάγει τὸν ἀρχηγὸν
 τῆς σωτηρίας αὐτῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ὁρᾶτε πῶς φανερώς
 τὸν θεὸν λόγον φησὶν [διὰ] παθημάτων τετελειωκέναι τὸν ἀναληφθέντα
 ἄνθρωπον, ὃν καὶ ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας* ἐκάλεσεν ὡς αὐτόν τε πρῶτον
 10 ταύτης ἀξιοθέντα καὶ ἑτέροις αἰτίων καταστάντα.

3. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Ἄπασιν γὰρ τοῖς τοιούτοις κατὰ τὴν ἐξήγησιν τὸ τοῦ υἱοῦ τιθέντες
 ὄνομα διατελοῦσιν· ἀνθρωπινωτέρων γὰρ ὄντων τῶν λεγομένων ἰδικαίον
 ταύτη κεχρησθαι τῇ φωνῇ, ἣν τινα καὶ εἶναι αὐτῷ τὴν προσηγορίαν συνέ-
 βαιεν. καὶ ὅτι Ἰησοῦς ὄνομα τοῦ ἀναληφθέντος ἡ προσηγορία, ὥσπερ
 15 καὶ τῶν ἀποστόλων τὸ Πέτρος καὶ Παῦλος, ἡ εἴ τι τοιοῦτο λεγόμενον·
 οὕτως τε ἐπικληθὲν αὐτῷ μετὰ τὴν γέννησιν τὴν ἐκ Μαρίας * *

4. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 47
 ("eiusdem ex libro duodecimo de Incarnatione"). Vig. 48].

Ἄλλὰ πρὸς τοῦτό φασιν ὅτι τὸ Sed ad hoc dicunt quod Iesus
 Ἰησοῦς ὄνομα σωτῆρα σημαίνει†. σω- nomen saluatorem significat;
 τῆρ δὲ (φασίν) πῶς ἂν ὁ ἄνθρωπος saluator autem (dicunt) quomodo
 20 λέγοιτο; ἐπιλελησμένοι ὅτι Ἰησοῦς ille homo dicatur? obliti quod
 ἔλεγετο καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ τὸ δὴ Iesus dicebatur etiam filius Naue,
 θαυμαστόν, οὐκ ἀπὸ τινος οὕτως et (quod mirandum est) quia non
 κληθεὶς συντυχίας ἐν τῇ γενέσει, sic uocatus est fortuito in genera-
 ἀλλὰ μετονομασθεὶς ἀπὸ τοῦ Μωϋ- tione, sed transnominatus a Moyse.
 25 σέως. δῆλον δὲ ὡς οὐκ ἂν αὐτὸ θεί- certum est quod non hoc inponere
 ναι ἐπ' ἀνθρώπου ἦν ἐσχετο, εἴπερ homini patiebatur, si autem diui-
 θείας ἦν πάντως φύσεως σημαντικόν. nam naturam omnimodo significa-
 bat.

5. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. v. ("et post
 pauca Theodorus"; "et post alia" [*supra*]). Cf. Lagarde, p. 108].

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως *Multifarie multisque modis olim*
 30 πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατρά- *Deus locutus patribus in prophetis,*
 19 si dicitur (*for* dicunt) *V* 23 sit u. (*for* sic u. est) *V*

* Heb. ii. 10.

† [S. Matt. i. 21.]

ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΡΟΦΗΤΑΙΣ, ΕΠ' ΕΣΧΑΤΩΝ
ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥΤΩΝ ΕΛΑΛΗΣΕΝ
ΗΜΙΝ ΕΝ ΥΙΩ*. ΦΑΝΕΡΩΣ ΓΑΡ ΕΝΤΑΥΘΑ
ΕΝ ΥΙΩ Τῷ ΑΝΘΡΩΠΩ ΛΕΓΩΝ ΔΕΙΚΝΥΤΑΙ.

*in nouissimis diebus his locutus est
nobis in filio.* per filium enim lo-
cutus est nobis; certum est uero
quod de adsumpto homine. *cui
enim dixit aliquando angelorum:* 5
*'filius meus es tu, ego hodie genui
te†'* nullum (dicit) participem fecit
dignitatis filii. hoc enim quod dixit
genui te, quasi per hoc participa-
tionem filiationis dedit; omnino 10
uero aperte nullam habens ad Deum
Verbum communionem adparet hoc
quod dictum est. * * *

*cum introducat primogenitum in
orbem terrarum dicit: 'et adorent* 15
eum universi angeli Dei‡.' quis est
igitur qui in orbem terrarum in-
troducitur et dominationem eius
incipit, de qua ei et adorari ab
angelis acquiritur? nec enim in- 20
saniens aliquis dicat Deum Verbum
esse introductum, qui omnia non
extantia fecit ineffabili eius uirtute,
donans eis ut essent.]

6. [Act. Conc. CP. ii. vi. ("Theodorus...in duodecimo libro
eiusdem opusculi")].

Ad haec autem beatus apostolus respondens, conatur ostendere quo- 25
modo particeps est diuini honoris; et quod eo fruitur non propter suam
naturam, sed propter inhabitantem naturam.

7. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 47 ("eius-
dem ex libro duodecimo de Incarnatione"). Vig. 49].

Ὅστε οὐ μόνον 'υἱὸν' αὐτὸν ἀπο-
καλεῖ τοῦ θεοῦ λόγου ἀφορίσας, ἀλλὰ
καὶ συντάττων κατὰ τὸν τῆς υἰότητος
λόγον τοῖς λοιποῖς τοῖς μετεσχηκόσιν

Itaque non solum 'filium' ipsum
uocat a Deo Verbo separans, sed
etiam secundum filiationis rationem 30
connumerans ceteris participibus

31 communicans (for connumerans) V

* Heb. i. 1, 2.

† Heb. i. 5.

‡ Ib. 6.

τῆς υἱότητος ἐλέγχεται, ἐπεὶ περ χάριτι καὶ αὐτὸς μετέσχηκεν τῆς υἱότητος, οὐ φυσικῶς ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένος, ἔχων μέντοι παρὰ τοὺς
5 λοιποὺς τὴν ὑπεροχὴν, ὅτι τῇ πρὸς αὐτὸν ἐνώσει κέκτηται τὴν υἱότητα· ὁ δὲ κυριότεραν αὐτῷ τοῦ πράγματος χαρίζεται τὴν μετουσίαν.

filiationis conuincitur, quoniam gratia et ipse particeps fuit filiationis, non naturaliter ex Patre natus, habens tamen ad ceteros excellentiam, quia unitate ad ipsum filiationem possidet; quod ei firmiter ipsius rei donat participationem.

8. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτῷ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ
10 γιὺς ὑψίστου κληθήσεται.* Ἰδοὺ τοίνυν ὅπως τὸν ἐκ Μαρίας εὐαγγελιζόμενος τόκον, κατὰ σάρκα λέγων, καὶ Ἰησοῦν μὲν αὐτὸν κληθῆναι κελεύει, ‘υἱὸν’ δὲ ὑψίστου κληθῆσεσθαι προαγορεύει· εἰκότως· τὸ μὲν τεθῆναι κελεύων ὡς προστηγορίαν τοῦ τικτομένου, τὸ δὲ κληθῆσεσθαι προαγορεύων, ἐπειδὴ τιμὴς ἦν σύμβολον τὸ ὄνομα ἣν ἐξῆς ἐβεβαίου τοῦ πράγματος ἢ μετουσία.

9. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

15 Δῆλον δὲ ὅτι περ ἐν τῇ τῶν φύσεων διακρίσει πάντως ἡμῖν ἐπιτετήρηται τὸ εἰδέναι· ὡς ὁ μὲν θεὸς λόγος κατὰ τὴν φυσικὴν γέννησιν υἱὸς εἶναι λέγεται, ὁ δὲ ἄνθρωπος, πολλῷ γε μείζονος οὐσῆς ἢ κατ’ αὐτὸν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀξίας ἀπολαύειν διὰ τὴν πρὸς ἐκείνον συνάφειαν.

10. Fac. ix. 3 (“in duodecimo praedicti operis libro”).

Si uero aliquis interrogare uoluerit quid tandem esse dicam Iesum
20 Christum, dico: ‘Deum et Filium Dei.’

BOOK XIII.

1. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ ιβ' [sic, Mai] λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 53 (“eiusdem ex libro decimo tertio de Incarnatione”). Vig. 54. Cf. Sachau, p. 53].

Consonantia autem et apostolus dicit: *et manifeste magnum est pietatis mysterium*

ὁς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι† δεικνύων
25 σθαὶ ἐν πνεύματι λέγων αὐτόν, εἴτε ὡς πρὸ τοῦ βαπτίσματος μετὰ τῆς

qui manifestatus est in carne, iustificatus est in Spiritu; ‘iustificatum’ esse ‘in Spiritu’ dicens ipsum siue quod ante baptismum

22 quod manifestatum est.. iustificatum est V

* S. Luke i. 31, 32.

† 1 Tim. iii. 16.

προσηκούσης ἀκριβείας τὸν νόμον cum subtilitate competente legem
φυλάξαντα, εἴτε ὡς καὶ μετ' ἐκείνο custodiit, siue quod etiam post
τὴν τῆς χάριτος πολιτείαν τῇ τοῦ illud gratiae conversationem co-
πνεύματος συνεργείᾳ μετὰ πολλῆς operatione Spiritus cum magna
πληροῦντα τῆς ἀκριβείας. compleuit subtilitate.

5

2. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου)].

Οὐδὲ γὰρ τὸ ὑπὸ Ἰωάννου πρὸς αὐτὸν εἰρημένον ὅτι ἐγὼ χρεῖαν ἔχω
ὑπὸ κοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;*—οὐδὲ τοῦτο ἀναίρησαι τὸ
τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸν βαπτιζόμενον. ἀρμόσει γὰρ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸν τῆς
ἀνθρωπότητος λόγον, ἐπέιπερ κατὰ γε αὐτὴν τὴν ἀρετὴν πολλὴν εἶχεν τὴν
ὑπεροχὴν πρὸς Ἰωάννην, καὶ διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῷ τῆς θεότητος φύσιν 10
οὐχ ὑπὲρ Ἰωάννην μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους· ἥδη δὲ καὶ ὑπὲρ
τὴν κτίσιν ἔχων τὸ ἀξίωμα δικαίως ἐγνωρίζετο. * * * * *
διόπερ ὁ κύριος βουλόμενος ἐν τῇ χρείᾳ τῆς τροφῆς τό τε καρτερικὸν καὶ
ἐμφιλόσοφον ἐπιδείξασθαι, τοῦτο μὲν γενέσθαι οὐκ αἰτεῖ. δεικνὺς γὰρ
ὅτι ἔλαττον αὐτῷ μέλει τῆς τροφῆς καὶ προτιμότερον αὐτῷ τῆς ἀρετῆς 15
οὐδέν, φησὶν πρὸς αὐτόν· οἶκ' ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ'
ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.† * * *
τοῦτο γὰρ ὁ διάβολος ἐσπούδασεν, πείσαι μὲν αὐτόν ὡς οὐδαμῶς αὐτοῦ
φροντῖς τοῦ θεοῦ. διὸ ἔλεγεν· εἰ γιός εἰ τοῦ θεοῦ, ποιήσον τόδε, τουτέ-
στιν· ἔργῳ δεῖξον ὅτι μέλει σου τῷ θεῷ. αὐτὸς δὲ ὑποσχεῖτο μεγάλα, ὡς 20
δι' ἐκείνου μὲν ἀποστήσων τοῦ θεοῦ, διὰ δὲ τῶν ὑποσχέσεων οἰκειώσων ἑαυτῷ.
καὶ τῇ μὲν προτέρᾳ πείρᾳ τὸν ἄρτον προβάλλεται, τῇ ἡδονῇ γαργαλίζων ἐπὶ
τὴν πείραν ἐλθεῖν. * * * * * διόπερ ὁ κύριος ἐν τοῖς
τρῖσιν ἡττήσας αὐτόν, ἡμῖν τὴν κατ' αὐτοῦ δίκην ἐχαρίσατο. οὐκ αἰτήσας
μὲν γὰρ τὸ τὸν ἄρτον γενέσθαι παρὰ τοῦ θεοῦ, ἔδειξεν ἑαυτὸν ἡδονῆς κρα- 25
τοῦντα· μὴ βαλὼν δὲ ἑαυτὸν κάτω, δόξης ὑπερεῖδεν, πείσας ἅπαντας ὡς οὐ
μέλειν αὐτῷ ταύτης· διὰ δὲ τοῦ τρίτου κρατήσας τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν,
ἔδειξεν ἑαυτὸν οὐδὲν τούτων ὑπὲρ εὐσεβείας ἡττώμενον. * * * *

3. [Fac. iii. 2 ("tertio decimo de Incarnatione libro")].

Bonum est in hoc loco maxime concludere quod uirtutis habeant ea
quae dicta sunt, siue conuersari siue baptizari siue crucifigi siue mori 30
siue sepeliri et resurgere. non puro alicui haec coaptantes homini
dicimus—hoc enim in unaquaque dictorum demonstratione addere non
moramur, ut nullam calumniantibus praebeamus male loquendi occasio-
nem; sed inhabitato quidem a Deo Verbo ab ipsa in utero matris
plasmatione, inhabitato uero non secundum communem inhabitationem 35

* S. Matt. iii. 14.

† S. Matt. iv. 4.

13, 17, 23 ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου

24 κληρ?

26 ὑπερίδε Mai

neque iuxta eam quae in multis intellegitur gratiam, sed iuxta quam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas et unam iuxta adunationem effectam esse personam.

BOOK XIV.

1. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ ιδ' λόγου)].

Ἐντεῦθεν οὖν καὶ τοσαύτη γέγονεν περὶ τὸν ἄνθρωπον ἡ τιμή, καταξιοθέντα
 5 θείας ἐνοικίσεως τοῦ τε καθῆσθαι ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καὶ προσκυνεῖσθαι
 παρὰ πάσης τῆς κτίσεως. οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ θεὸς οὕτως ἀπλῶς καὶ ἄνευ τινὸς
 χρησίμου λόγου ἄνθρωπον μὲν ἐλάμβανεν καὶ ἦνου πρὸς ἑαυτὸν, προσκυνεῖ-
 σθαι παρὰ τῆς κτίσεως παρασκεύαζων ἀπάσης, τὰς δὲ γε νοητὰς φύσεις προσ-
 κυνεῖν ἐδικαίουν, εἰ μὴ τὰ περὶ αὐτὸν γεγονότα κοινῇ πάσης ἦν εὐεργεσία τῆς
 10 κτίσεως.

2. [Leont. l. c. (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 54
 ("eiusdem Theodori ex quarto decimo libro eiusdem opusculi").
 Vig. 55].

Ταῦτὸ δὲ τοῦτο φήσομεν δικαίως
 καὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου, ὅτι περὶ ὁ θεὸς
 λόγος ἐπιστάμενος αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν,
 καὶ δὴ κατὰ πρόγνωσιν εὐθὺς ἄνωθεν
 15 ἐν τῇ τῆς διαπλάσεως ἀρχῇ ἐνοικῆσαί
 τε εὐδοκήσας καὶ ἐνώσας αὐτὸν ἑαυτῷ
 τῇ σχέσει τῆς γνώμης, μείζονά τινα
 παρείχεν αὐτῷ τὴν χάριν, ὥς τῆς εἰς
 αὐτὸν χάριτος εἰς πάντας τοὺς ἐξῆς
 20 διαδοθησομένης ἀνθρώπους. ὅθεν καὶ
 τὴν περὶ τὰ καλὰ πρόθεσιν ἀκέραιον
 αὐτῷ διεφύλαττεν.

οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φήσομεν ὅτι περὶ
 ὁ ἄνθρωπος πρόθεσιν εἶχεν οὐδεμίαν,
 25 ἀλλ' ὅτι προὔτεθείτο μὲν αὐτῷ τὸ
 καλόν· μάλλον δὲ πλείστη αὐτῷ τῆς
 κατὰ πρόθεσιν προσῆν ἡ τε τοῦ καλοῦ
 στοργὴ καὶ τὸ τοῦ ἐναντίου μῖσος·
 διεφυλάττετο δὲ αὐτῷ τὰ τῆς προ-
 30 θέσεως ἀκέραια ὑπὸ τῆς θείας χάρι-
 τος, ἄνωθεν τοῦ θεοῦ ὁποῖός τις ἐστὶν

Idem hoc dicemus iuste et de
 Domino, quod Deus Verbum, sciens
 eius virtutem, et secundum prae-
 scientiam statim in ipso initio com-
 plasmationis inhabitare bene uoluit,
 et uniens eum sibi affectu uolun-
 tatis maiorem quandam praestabat
 ei gratiam, utpote gratia quae in
 eum est in omnes homines diui-
 denda. unde et circa bona uolun-
 tatem integram ei custodiebat. non
 enim haec dicemus, quod ille ho-
 mo uoluntatem habebat nullam,
 sed quod uolebat quidem bonum,
 magis autem ei uoluntarie pluri-
 mum aderat et boni desiderium et
 contrarii odium. conseruabatur ue-
 ro a diuina gratia illi uoluntas
 integra ab initio, Deo qualis erit
 subtiliter sciente, qui et ad con-
 firmandum eum magnam illi co-

ἀκριβῶς ἐπισταμένον, καὶ δὴ πρὸς
τὴν τούτου βεβαίωσιν πολλὴν αὐτοῦ
παρέχοντος τῇ οἰκείᾳ ἐνοικήσει τὴν
συνεργίαν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ἡμῶν
σωτηρίας. ὅθεν οὐδὲ ἀδικίας εἴποι
τις τὸ παρὰ πάντας ἐξαίρετόν τι
παρεσχῆσθαι τῷ ὑπὸ τοῦ κυρίου
ληφθέντι ἀνθρώπῳ.

operationem habitatione sua prae-
stabat pro omnium nostrum salute.
unde nec iniustum dicat aliquis
esse, quod praeter omnes praeci-
puum aliquid datum esse illi ho- 5
mini qui a Domino adsumptus est.

3. [Act. Conc. CP. ii. iv. 17 ("eiusdem Theodori ex libro
quarto decimo de Incarnatione"). Vig. 18].

Et secundum duas rationes locum imaginis obtinet. qui enim amant
quosdam, post mortem eorum saepius imagines statuantes, hoc sufficiens 10
mortis solatium habere arbitrantur; et eum qui non uidetur nec prae-
sens est tamquam in imagine suspicientes putant uidere, ita flammam
desiderii et uigorem placantes. sed etiam illi qui per ciuitates habent
imperatorum imagines, tamquam praesentes et uidentes honorare
uidentur eos qui non sunt praesentes, cultu et adoratione imaginum. 15
ista autem utraque per illum adimplentur; omnes enim qui cum illo
sunt et uirtutem sequuntur et debitorum Deo parati redditores, diligunt
eum et ualde honorant. et caritatem quidem ei, diuina natura licet non
adspiciatur, adimplent in illo qui ab omnibus uidetur, sic omnibus existi-
mantibus ut ipsum uidentibus per illum et illi semper praesentibus; et 20
honorem uero omnem sic adtribuunt tamquam imagini imperiali, cum
quasi in ipso sit diuina natura et in ipso spectetur. si enim et Filius
est qui inhabitare dicitur, sed cum eo est etiam Pater, et inseparabiliter
omnimodo ad Filium esse ab omni creditur creatura; et Spiritus autem
non abest, utpote etiam in loco unctionis factus ei, et cum eo est 25
semper qui adsumptus est. et non mirandum est, cum etiam in quibus-
libet hominibus uirtutem sequentibus cum Filio et Pater esse dicitur;
ueniemus enim et ego et Pater, et mansionem apud ipsum faciemus*. quod
autem et Spiritus eiusmodi hominum inseparabilis est, certum est
omnibus.

30

BOOK XV.

1. [Fac. ix. 3 ("quinto decimo libro...de Incarnatione")].

Propter quod utrumque iuste filius uocatur, una existente persona
quam adunatio naturarum effecit.

13 ciuitatem V
22 in (bef ipso) om V

14 uidendos C
27 Patre V

17 Dei C V
29 huiusmodi V

19 adimplet C

* S. John xiv. 23.

2. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ ιε' λόγου). Conc. CP. ii. iv. 43 ("eiusdem ex libro duodecimo de Incarnatione"); *ib.* v. ("ex eodem libro" = "ex secundo libro Cyrilli"). Vig. 44. Cf. Sachau, p. 50 *sq.*]

Nemo artificio interrogationum decipiatur. flagitiosum enim est deponere quidem tantam testium nubem, secundum quod apostolus dixit*, astutis autem interrogationibus deceptos aduersariorum parti coniungi. quae uero sunt quae cum arte interrogant? 'hominis genetrix Maria, an Dei genetrix?' et: 'qui crucifixus est, utrum Deus an homo?' sed istorum quidem certa est absolutio et ex his quae praediximus in responsis quae ad interrogationes fuerunt; tamen uero dicatur et iam nunc quae compendiose respondere oportet ut nulla eis occasio astutiae relinquantur.

- 10 ἴταν τοίνυν ἐρωτῶσιν 'ἀνθρωπο- cum ergo interrogent, 'hominis
τόκος ἢ θεοτόκος ἢ Μαρία,' λεγέσθω
παρ' ἡμῶν 'ἀμφότερα.' τὸ μὲν γὰρ
τῇ φύσει τοῦ πράγματος, τὸ δὲ τῇ
ἀναφορᾷ. ἀνθρωποτόκος μὲν γὰρ τῇ
15 φύσει, ἐπεὶ περ ἀνθρώπος ἦν ὁ ἐν τῇ
κοιλίᾳ τῆς Μαρίας, ὡς καὶ προῆλθεν
ἐκείθεν· θεοτόκος δέ, ἐπεὶ περ θεὸς ἦν
ἐν τῷ τεχθέντι ἀνθρώπῳ, οὐκ ἐν αὐτῷ
περιγραφόμενος κατὰ τὴν φύσιν, ἐν
20 αὐτῷ δὲ ὦν κατὰ τὴν σχέσιν τῆς
γνώμης.
- dicatur a nobis, 'utraque'—unum
quidem natura rei, alterum autem
relatione. hominis enim genetrix
natura, quia homo erat in uentre
Mariae, quia et processit inde; Dei
autem genetrix, quia Deus erat in
homine nato, non in illo circum-
scriptus secundum naturam, sed
quod in eo erat affectu uoluntatis.

itaque utraque quidem dici iustum est, non autem secundum similem rationem. nec enim sicut homo in utero ut esset suscepit initium, sic et Deus Verbum; erat enim ante omnem creaturam. itaque et utraque
25 dici iustum est, et utrumque eorum secundum propriam rationem.

idem autem respondendum et si interrogent: 'Deus crucifixus est an homo?' quod 'utraque quidem, non autem secundum similem rationem.' nam hic quidem crucifixus est, utpote et passionem suscipiens et ligno adfixus, et ab Iudaeis detentus; ille autem, quod erat cum ipso
30 secundum praedictam causam†.

10 igitur (*for ergo*) C

(*for quia*) C

19 secundum affectum C

13 naturaliter (*for natura*) C

16 qui (*for quia*) C V

15, 17 quoniam

18 eo (*for illo*) C

* [Heb. xii. 1]. † S. Cyril adds: "Insuper autem his infert statim procedens quod crucifixus homo erat habens Deum inhabitantem." Cf. *infra*, p. 314, § 2.

3. [Leont. *l. c.* (ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου). Act. Conc. CP. ii. iv. 27 ("eiusdem Theodori ex libris de Incarnatione"). Vig. 28. Pelag. ii. *l. c.* Cf. Lagarde, p. 101].

Πλέον γὰρ ὠχλείτο ὁ κύριος καὶ ἡγωνίζετο πρὸς τὰ ψυχικὰ πάθη ὑπὲρ τὰ τοῦ σώματος, καὶ τῷ κρείττονι λογισμῷ τὰς ἡδονὰς ἐχειροῦτο, τῆς θεότητος δηλαδὴ μεσιτευούσης καὶ βοηθοῦσης αὐτῷ πρὸς τὴν κατόρθωσιν.

Plus inquietabatur dominus et certamen habebat ad animae passionibus quam corporis, et meliore animo libidines vincebat, mediante ei deitate ad perfectionem.

5

unde et dominus ad haec maxime instituens uidetur certamen. cupiditate enim pecuniarum non deceptus et gloriae desiderio non tentus carni quidem praebeuit nihil, nec enim illius erat talibus uinci. animam autem si non recepisset, sed deitas est quae euicerat, nullatenus eorum 10 quae facta sunt ad nos respicit lucrum—quae enim ad conuersationis perfectionem similitudo deitatis et animae humanae?—et uiderentur Domini certamina non ad nos respiciens habere lucrum, sed ostentationis cuiusdam gratia fuisse. quod si hoc dicere non est possibile, certum etenim est quod illa propter nos facta sunt, et maius certamen instituit 15 ad animae passionibus, minus autem ad carnis; quanto et amplius et magis inquietare illas contingebat et magis illa erat quae et amplioris indigebat medicinae, uidelicet quod et carnem et animam adsumens per utraque pro utrisque certabat; mortificans quidem in carne peccatum, et mansuetans eius libidines et facile capiendas meliore ratione animae faciens; 20 erudiens autem animam, et exercitans et suas passionibus uincere et carnis refrenare libidines. haec enim deitas inhabitans operabatur, haec inhabitans medebatur utrique eorum.

[Act. Conc. Later. a. 649 *secc.* v. ("eiusdem de sermone Incarnationis" [ἐκ τοῦ περὶ ἐνανθρωπήσεως])].

Κατὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ λόγου δειχθεὶς ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου δίχα σπορᾶς ἀνθρώπου, οὐ διεκρίθη τοῦ λόγου, ταυτότητι γνώμης αὐτῷ συνημένος, καθ' ἣν εὐδοκήσας ἦν ὡσεν αὐτὸν ἑαυτῷ, καὶ διέδειξεν αὐτὸν καὶ

Secundum praescientiam Verbi ostensus qui natus est ex uirgine 25 sine semine homo, non secernitur a Verbo, per similitudinem mentis eidem copulatus, per quam dignatione uniuit eum sibi, et monstrauit

5 ei om CP 7 instituere P 10 ea uicerat C ea uinceret V 12 et uideretur C etiam uidentur V 17 illos V | ampliori...medicina V 18 pro utraque (for per u. pro u.) V 26 est recernitus *codd.*

τὴν ἐνέργειαν πρὸς αὐτὸν ἀπαράλλακτον, αὐθεντίαν τε καὶ ἐξουσίαν τὴν αὐτὴν ἀδιαίρετον ἔχοντα καὶ τὴν προσκύνησιν ἰσότητος νόμῳ μὴ παραλ-
5 λάσσουσιν.

eum secundum operationem indissimilem sui, auctoritatem et potestatem eandem inseparabilem habentem atque adorationem pari lege non discrepantem.

II. TREATISES AGAINST APOLLINARIUS.

Facundus (viii. 4) relates that Theodore was the author of several works directed against Apollinarianism: "agebat enim Theodorus frequenter tam libris quam sermonibus in populum contra Synusiastas siue (ut ab auctoris sui nomine sunt uocati) Apollinaristas." The books on the Incarnation would doubtless fall under this description, and a treatise expressly directed against Apollinarius is cited by Facundus further on (x. 1): see this fragment *infra*, p. 321. It seems impossible with our present information to determine whether the other fragments which follow belong to the *De Incarnatione*, as Fritzsche argues, or to the *De Apollinario*, or to a third work intermediate between these two. Ebedjesu mentions a volume by Theodore [περὶ τοῦ λαβέντος καὶ τοῦ ληφθέντος], ⲓⲗⲁⲛⲁⲛⲁⲣⲓⲟⲩ ⲛⲟⲩ ⲛⲟⲩ, which he distinguishes from the ⲓⲗⲁⲛⲁⲣⲓⲟⲩ.

BOOK III.

1. [Act. Conc. C. P. ii. iv. 1 ("ex tertio libro c. Apollinarium"). Vig. 1. Pelag. ii. *l. c.* Justin. *ep. adu. Th.* (ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ κατὰ Ἀπολινάριον). Leont. *c. N. et E.*].

Quomodo igitur tu, cui super omnes maxime decet mentium regimen, illum qui ex uirgine natus est Deum esse et ex Deo consubstantiali Patri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui imputare illius creationem nos iubes?

ἀλλ' ὁ γε θεὸς καὶ ἐκ θεοῦ, ὁμοούσιος τῷ πατρί, τῷ μὲν ἐκ τῆς παρθένου γεννηθέντι, ᾧ θαυμάσιε, καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ
10 τὰς θείας ἀναπλασθέντι γραφὰς καὶ τὴν γε σύστασιν ἐπὶ τῆς γυναικείας δεξαμένῳ γαστρὸς, ἐνῆν ὡς εἰκός· ἐπεὶ δὲ ἅμα τῷ διαπλασθῆναι καὶ τὸ εἶναι ναὸς θεοῦ εἰλήφει. οὐ μὴν τὸν θεὸν γεγενῆσθαι ἡγγερόν ἡμῖν ἐκ

sed qui est Deus et ex Deo et consubstantialis Patri, ei quidem qui ex uirgine natus erat, o mirande, et qui per Spiritum sanctum secundum diuinas scripturas plasmatus est et confictionem in muliebri accepit uentre, inerat forsitan, quia mox cum plasmatus est, et ut templum Dei esset accepit. non tamen existimandum nobis est

1 animarum *V* 2 illum eundem *V* 5 non (*for nos*) *VP* 6 quia *CV*
quis *P* 7 is idem *CVP* 8 o mirandum *CVP* 13 quam (*for cum*) *CV*

τῆς παρθένου, εἰ μὴ ἄρα ταὐτὸν ἡγή-
 τέον ἡμῖν τό τε γεννηθὲν καὶ τὸ ἐν
 τῷ γεννηθέντι, τὸν ναόν καὶ τὸν ἐν
 τῷ ναῷ θεὸν λόγον· οὐ μὴν οὐδὲ
 κατὰ τὴν σὴν φωνὴν ἀποφαντέον
 πάντη τὸν ἐκ τῆς παρθένου γεννη-
 θέντα θεὸν εἶναι ἐκ θεοῦ ὁμοούσιον
 τῷ πατρὶ. εἰ γὰρ οὐκ ἀνθρωπός
 ἐστιν, ὡς φῆς, ἀναληφθεὶς ὁ γεννη-
 θεὶς ἐκ τῆς παρθένου, θεὸς δὲ σαρκω-
 θεὶς, πῶς ὁ γεννηθεὶς θεὸς ἐκ θεοῦ
 καὶ ὁμοούσιος λέγοιτο ἂν τῷ πατρὶ,
 τῆς σαρκὸς οὐ δυναμένης ταύτην
 προσεῖσθαι τὴν φωνήν; ἔστιν μὲν
 γὰρ ἀνόητον τὸ τὸν θεὸν ἐκ τῆς
 παρθένου γεγενῆσθαι λέγειν. τοῦτο
 γὰρ οὐδὲν ἑτερόν ἐστιν ἢ ἐκ σπέρ-
 ματος αὐτὸν λέγειν Δαβὶδ*, ἐκ τῆς
 οὐσίας τῆς παρθένου τετεγμένον καὶ
 ἐν αὐτῇ διαπεπλασμένον· ἐπεὶ γε τὸ
 [ἐκ] σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἐκ τῆς
 οὐσίας τῆς παρθένου συστὰν ἐν τῇ
 μητρὶ γαστρὶ καὶ τῇ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος διαπλασθὲν δυνάμει γεγεν-
 ῆσθαι φαμέν ἐκ τῆς παρθένου.

quis ex hoc concedat dicere ipsis quod Deus ex Deo et consubstan-
 tialis Patri natus est ex uirgine, eo quod est in templo nato, sed non
 per se natus est Deus Verbum, incarnatus uero, sicut dicit iste sapiens.
 si igitur cum carne eum natum esse dicunt, quod autem natum est
 Deus et ex Deo et consubstantialis Patri est, necesse est hoc et carnem
 dicere. quod si non hoc caro est quoniam nec Deus nec ex Deo nec
 consubstantialis Patri, sed ex semine Dauid et consubstantialis ei cuius
 semen est, et non id quod natum est ex uirgine Deus est ex Deo et con-
 substantialis Patri; nisi forte pars nati, prout ipse in inferioribus 'partem
 Christi' nominat deitatem.

ἀλλ' οὐχ ἡ θεία φύσις ἐκ παρθένου
 γεγέννηται, γεγέννηται δὲ ἐκ τῆς παρ-
 θένου ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς παρθένου
 συστάς· οὐχ ὁ θεὸς λόγος ἐκ τῆς

4 nato templo CV

* [Rom. i. 3.

Deum de uirgine natum esse, nisi
 forte idem existimandum nobis est
 et quod natum est et quod est in
 nato, templum et qui in templo est
 Deus Verbum. non tamen nec se-
 cundum tuam uocem pronuntian-
 dum est omnino ex uirgine Deum
 natum esse et ex Deo consub-
 stantialem Patri. nam si non homo
 est, sicut dicis, adsumptus qui natus
 est ex uirgine, Deus uero incarna-
 tus, quomodo qui natus est Deus
 ex Deo et consubstantialis dicitur
 Patri, carne non potente hanc uo-
 cem suscipere? nam est quidem
 dementia Deum ex uirgine natum
 esse dicere. hoc enim nihil aliud
 est quam ex semine eum dicere
 Dauid de substantia uirginis geni-
 tum et in ipsa plasmatum, quia
 quod ex semine Dauid et de sub-
 stantia uirginis est in materno
 uentre constitit et sancti Spiritus
 plasmatum uirtute, natum fuisse
 dicimus de uirgine. ut autem ali-

quis ex hoc concedat dicere ipsis quod Deus ex Deo et consubstan-
 tialis Patri natus est ex uirgine, eo quod est in templo nato, sed non
 per se natus est Deus Verbum, incarnatus uero, sicut dicit iste sapiens.
 si igitur cum carne eum natum esse dicunt, quod autem natum est
 Deus et ex Deo et consubstantialis Patri est, necesse est hoc et carnem
 dicere. quod si non hoc caro est quoniam nec Deus nec ex Deo nec
 consubstantialis Patri, sed ex semine Dauid et consubstantialis ei cuius
 semen est, et non id quod natum est ex uirgine Deus est ex Deo et con-
 substantialis Patri; nisi forte pars nati, prout ipse in inferioribus 'partem
 Christi' nominat deitatem.

sed non diuina natura ex uirgine
 nata est, natus autem est ex uir-
 gine qui ex substantia uirginis con-
 stat; non Deus Verbum ex Maria
 31 idcirco (for hoc) CV

2 Tim. ii. 8].

Μαρίας γεγέννηται, γεγέννηται δὲ ἐκ
 Μαρίας ὁ ἐκ σπέρματος Δαβίδ· οὐχ ὁ
 θεὸς λόγος ἐκ γυναικὸς γεγέννηται· γε-
 γέννηται δὲ ἐκ γυναικὸς ὁ τῇ τοῦ ἁγίου
 5 πνεύματος δυνάμει διαπλασθεὶς ἐν αὐ-
 τῇ· οὐκ ἐκ μήτρας τέτεκεται ὁ ὁμοούσιος
 τῷ πατρί, ὁμήτωρ γὰρ οὗτος κατὰ
 τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν*,
 ἀλλὰ ὁ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐν τῇ
 10 μητρὶ γαστρὶ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος δυνάμει διαπλασθεὶς, ἅτε καὶ
 ἀπάτωρ διὰ τοῦτο λεγόμενος.

natus est. natus autem est ex
 Maria qui ex semine est Daudid.
 non Deus Verbum ex muliere
 natus est, sed natus ex muliere qui
 uirtute sancti Spiritus plasmatus
 est in ea. non ex matre natus est
 consubstantialis Patri, *sine matre*
 enim est secundum beati Pauli
 uocem, sed qui in posterioribus
 temporibus in materno uentre
 sancti Spiritus uirtute plasmatus est,
 utpote *sine patre* propterea dictus.

2. [Act. Conc. CP. ii. iv. 2 ("et post alia"). Vig. 2].

Mox autem in ipso plasmato Deus Verbum factus est; nec enim in
 caelum ascendenti solum inerat, sed etiam ex mortuis resurgenti, utpote
 15 et resuscitans eum secundum suam promissionem. nec resurgenti ex
 mortuis solum inerat, sed etiam crucifixo et baptizato et euangelicam
 post baptisma conuersationem peragenti, necnon etiam et ante baptisma
 legalem adimplenti constitutionem, et praesentato secundum legem, et
 circumciso, et partus pannis obuoluto. erat autem forte in ipso et
 20 nascente, et cum in materno utero esset a prima statim plasmatione;
 dispensationi enim quae circa eum erat ordinem inponebat, utpote
 et particulatim ipsum ad perfectionem perducens.

3. [Act. Conc. CP. ii. iv. 3 ("et post alia"). Vig. 3].

Et per tempus quidem ad baptisma ducens, post illud autem ad
 mortem; deinde secundum suam pronuntiationem resuscitans, ducens
 25 in caelum, conlocans eum ad dexteram Dei per suam coniunctionem,
 ex qua sedet et adoratur ab omnibus et omnes iudicabit. istorum
 autem omnium finem apud se habebat Deus Verbum, cum in eo erat
 et omnia per ordinem complebat; quem ordinem ipse arbitrabatur bene
 habere, praefinitione quidem et uoluntate quam antea statuit pro his
 30 quae euentura erant. et bona uoluntate quam circa eum habebat ab
 initio similiter inerat ei, per ordinem autem sibi placitum ad perfec-
 tionem ducebat ipsum.

1 est autem V   12 propter hoc V   15 ex mortuis om V   17 con-
 uersionem V | de baptismo (for et ante b.) V   19 fetui (for partus) V   21
 utpote om V   29 per finitionem V | uoluntatem V

* Heb. vii. 3.

4. [Act. Conc. CP. ii. iv. 4 ("ex eodem libro"). Vig. 4].

Suam autem cooperationem ad proposita opera praestabat ei qui adsumptus est. ubi hoc facit in loco sensus fuisse deitatem illi qui adsumptus est? nec enim eis quibuscumque suam donauit cooperationem sensus locum eis obtinebat. si autem et modo praecipuam quandam cooperationem donauit illi qui adsumptus est, non hoc faciebat locum sensus deitatem obtinere. sed si deitas pro sensu fiebat illi qui adsumptus est, secundum uestra uerba, quomodo timorem in passione suscipiebat? quid uehementioribus orationibus ad imminensem necessitatem indigebat, quas cum magna quidem et clamosa uoce, cum plurimis autem lacrimis, secundum beatum Paulum, referebat Deo? quomodo timore tanto detinebatur ut ex immensa trepidatione fontes sudoris dimitteret, euangelista aperte dicente quod globis sanguinis similis sudor descendebat? quid autem et angeli aduentu et uisitatione egebat animam reficientis in experimento malorum, confortantis eius alacritatem, excitantis eum ad imminensem passionis necessitatem, tolerare fortiter mala suadentis, urgentis ad patientiam et tolerantiam malorum, ostendentis praesentium malorum fructum ex passione, mutationem in gloriam bonam circa eum post passionem futuram? qui enim secundum euangelistae uocem confortabat eum, angelus scilicet, uerbis istis fortem eum faciebat, et infirmitati naturae superiorem fieri cohortabatur, et corroborando cogitationes eius fortem eum faciebat.

5. [Act. Conc. CP. ii. iv. 5 ("et post alia in eodem libro idem Theodorus ex persona Christi, quasi respondentis ad Petrum dicentem Christo de passione crucis *propitius tibi, Domine, non erit tibi istud*, ita intulit")].

Vade post me, Satana; scandalum mihi es, quod non sapis ea quae Dei sunt, sed ea quae hominum*. 'non est confusio mihi mors, non fugiam ipsam ut indecentem, ad humanam gloriam respiciens; sustinebo autem meliore animo experimentum mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipse fuero, et per me omnes. ne mihi animum laedas neque turbes, tamquam confusione dignum fugere admonens mortis experimentum.'

6. [Act. Conc. CP. ii. iv. 6 ("et post alia"). Vig. 6].

Quod enim dictum est: *ducebatur a Spiritu*†, aperte hoc significat

2 est om V   4 eius C V   9 clamorosa V   10 quomodo...dimitteret om V
14 exercitantis V   20 hortabatur V   23 fugio V   26 me om V | atque
(for neque) V   27 admones V

* S. Matt. xvi. 22, 23.

† S. Luke iv. 1.

quod ab eo regebatur, ab eo ad uirtutem propositorum confortabatur, ab eo ad haec quae oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur ab eo cogitationibus corroborabatur ut ad tantum certamen sufficeret. sicuti et beatus dicit Paulus: *quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi*
 5 *sunt filii Dei**; duci Spiritu dicens illos qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituuntur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. cum dixisset autem euangelista quod *Spiritu sancto plenus regressus est a Iordane*†, aperte demonstraui quod huius causa Spiritus sancti habitationem in baptismo suscepit, ut inde propositam caperet
 10 uirtutem. unde et ad certamen illud quod pro nobis erat ad diabolum effecturus Spiritu ducebatur.

7. [Act. Conc. CP. ii. iv. 7 ("et post alia"). Vig. 7. Pelag. l. c.].

Dicant igitur nobis omnium sapientissimi: si pro sensu domino Christo qui est secundum carnem deitas facta esset, sicut dicunt, quid sancti Spiritus cooperatione ad haec Christus indigebat? nec enim Unigeniti
 15 deitas Spiritu indigebat ad iustificationem, Spiritu indigebat ad uincendum diabolus, Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quae decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus adpareret. si enim pro sensu quidem deitas, sufficiebat autem ad omnia eius uirtus, necesse erat inde omnia fieri, ut superflua esset sancti Spi-
 20 ritus habitatio. sed nunc unctum esse dicit ipsum Spiritu et habitasse in eo Spiritum et ad omnia adiuuasse proposita, et doctrinam inde ipsum accepisse et uirtutem, et inde impetrasse iustificationem et inde immaculatum factum esse.

8. [Act. Conc. CP. ii. iv. 9 ("eiusdem Theodori ex tertio libro contra impium Apollinarium"). Vig. 9].

istum igitur uirum in quo statuit omnium facere iudicium, ad fidem
 25 futurorum cum resuscitasset eum ex mortuis et iudicem omnium demonstrasset secundum beati Pauli uocem‡, merito unitate ad seipsum dignatus est; et per coniunctionem ad se factam talium participem fecit ut et adorationis communionem haberet, omnibus quidem diuinae naturae debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione
 30 et illum quem inseparabiliter scit sibi coniunctum. ex quo manifestum est quod ad maiora eum perduxit.

3 in (for ad) V

18 ad omnia autem V

4 enim om V

26 meriti V

13, 15 diuinitas P

30 esse (for sibi) V

14 operatione V

31 perduxerit V

* Rom. viii. 14.

† S. Luke iv. 1.

‡ [Acts xvii. 31].

9. [Justin. *ep. adu. Th.* (ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ Ἀπολινάριον λόγον). Act. Conc. CP. ii. iv. 10 ("et post alia"). Vig. 10. Pelag. *l. c.*].

‘Ἐγὼ μὲν, ὡς ὁρᾶτε, δύναμαι μὲν ποιεῖν οὐδὲν κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν*, ἅτε ἄνθρωπος ὢν· ἐργάζομαι δέ, ἐπειδὴ ἐν ἐμοὶ μένων ὁ πατὴρ ἅπαντα ποιεῖ. ἐπειδὴ γὰρ ἐγὼ τε (φησὶν) ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί†, θεὸς δὲ λόγος ἐν ἐμοί, ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς· δηλονότι καὶ πατὴρ σὺν αὐτῷ ἐν ἐμοί τε μένων καὶ ἔργα ποιῶν· καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο νομίζειν, σαφῶς αὐτοῦ περὶ τῶν λοιπῶν λέγοντος ἀνθρώπων· ὁ ἀγαπῶν με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν· καὶ πρὸς αὐτόν ἐλεγσόμεθα καὶ μονὴν παρ’ αὐτῷ ποιήσομεν‡. εἰ γὰρ παρ’ ἐκάστῳ τῶν τοιούτων ὁ τε πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς τὴν μονὴν ποιοῦνται, τί θαυμαστόν ἐστι ἐν τῷ κατὰ σὰρκα δεσπότῃ Χριστῷ ἄμφω κατ’ αὐτὸ νομίζοιτο μένειν, τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινωνίας προσομιλήσεως, ὡς εἰκός, καὶ τὴν τῆς μετοχῆς κοινωνίαν;

‘Ego quidem quem uidetis nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim; operor autem, quia *in me manens Pater* omnia facit. quoniam enim *ego in Patre et Pater in me*, Deus autem Verbum Unigenitus in me est, certum est quod et Pater cum ipso in me manet et opera facit.’ et non est mirandum de Christo haec existimari, cum euidenter ipse de ceteris hominibus dicat: *qui diligit me, uerbum meum obseruabit, et pater meus diligit eum et ad eum uenimus et mansionem apud eum faciemus*. si enim apud unumquemque huiusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt, quid mirandum est si in domino secundum carnem Christo ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam communionem etiam mansionis forsitan suscipiente?

10. [Act. Conc. CP. ii. iv. 11 ("et post alia"). Vig. 11].

Ita et animam utpote humanam et inmortalem constitutam et sensus participem prius accipiens et per resurrectionem in immutabilitatem constituens, sic et nobis eorundem istorum per resurrectionem praebeuit communionem. ideo ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum ut suis eum uocibus scandalizantem, et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus adparitione angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum; post resurrectionem autem ex mortuis et in caelos ascensum impassibilis factus et

13 obseruet *P*   19 existimandum e. ut *V*   20 Christi *V*   21 communionem *V*   24 suscipientem *V*

* [S. John v. 19].   † S. John xiv. 10, 11.   ‡ *Ib.* 23.   § [S. Matt. xvi. 23].

inmutabilis omnino et ad dexteram sedens Dei, iudex est uniuersi orbis terrarum, utpote in eo diuina natura faciente iudicium.

11. [Act. Conc. CP. ii. iv. 12 ("et post alia"). Vig. 12].

Sic igitur et hic, sapientissime omnium, habere nos doces Christum sensum ut sanctum Spiritum habentem illum qui sensus Christo aliquam
5 uirtutem adimplebat, prudentiam ei praestans ad omnia quae agenda erant, sicut et in praecedentibus demonstrauius, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina quae contra diabolum erant ducebatur, unctione autem illius scientiam et uim eorum quae agenda erant accipiebat, et illius particeps factus non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo
10 uti oportebat miraculis sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam uoluntatem educeret; et iustificabatur inde et immaculatus ostendebatur, siue separatione peiorum siue custodia meliorum siue etiam paulatim ad meliora profectibus.

12. [Fac. iii. 2 ("in opere quod contra Apollinarem edidit tertio libro")].

15 Manifestum est enim quod Samosatenus Paulus episcopus quidem fuit Antiochenae ecclesiae domini Dei, et Theodoti autem et Artemonis errore aegrotans, qui purum hominem dixerunt esse dominum Iesum Christum, non eum recognoscentes Deum Verbum et in substantia propria Filium Dei ante saecula ex Deo Patre aeterno extantem.

BOOK IV.

1. [Fac. ix. 4 ("in quarto adversus Apollinarem libro")].

20 Quoniam autem et iuxta nos homo dicitur ex anima et corpore constare, et duas quidem has dicimus naturas, animam et corpus, unum uero hominem ex ambobus compositum; ut conseruemus unum esse utrumque, oportet confundere naturas et reconuertentes dicere quoniam anima caro est et caro anima? et quoniam illa quidem immortalis est et
25 rationalis, caro uero mortalis et irrationalis, reconuertentes dicamus quia immortalis est mortalis et irrationalis rationalis? sed neque ex diuina scriptura hoc edocti sumus, o sapientissime omnium, neque alius quisquam hoc dicit neque in hodiernum diem eorum qui sanam humanam habent mentem, praeter uos qui per omnia estis dementes; qui
30 dispensationem quae propter nos facta est auferentes ablatione adsumptionis mentis, in ipsam mentem iudicium recepistis, totius insipientiae

3 sapientissimum *V* | Christi *CV* 4 habentes *C* | sensui Christi *V* 5 eius *V*
7 unctionem *V* 13 reparatione *V* 25 dicemus *edd.* 30 ab oratione (*for*
auf. abl.) *edd.*

plena loquentes et cum multa irreuerentia leges constituentes. quaecumque enim secundum aliquid discreta, secundum aliquid acceperunt unitatem, seruant suam qua discreta sunt incolumem rationem et unitatem integram habent. unum est aliquid natura, sicut filius et pater; manet autem personarum discretio, essentia quidem inseparabiliter existente una, personae propriam habent discretionem, ut neque pater dicatur filius neque filius pater. similiter etsi natura quaedam diuersa sunt, secundum aliud uero adunari contigerit ea, neque naturalem perdunt divisionem et unitatem propriam habent, sicut anima adunata est corpori, et unus ex ambobus effectus est homo; manet natura diuisio, alia quidem anima est, alia uero caro, et illud quidem immortale est, illud uero mortale; et illud quidem rationale est, illud autem irrationale. unus autem homo utrumque, alterutrum uero in seipso homo numquam dicitur absolute et proprie, nisi forte cum aliquo additamento, sicut *interior homo* et *exterior homo**, non absolute homo, sed interior et exterior; ut adpareat aliud quidem interius hominis, aliud uero exterius. ita et in domino Christo dicimus, o mirabilis, quoniam in forma Dei extans forma serui, neque adsumens quod adsumptum est, neque quod adsumptum est adsumens; unitas autem adsumpti circa adsumentem inseparabilis est, secundum nullum modum incidi ualens. 20

2. [Justin. *ep. adu. Th.* (ἐκ τῶν κατὰ Ἀπολινάριον ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ).

Leont. *l. c.*].

Δεδοκέναι σοί τινας τῶν ἡμετέρων εἶπας τὰ οὐκ ἂν δοθέντα παρὰ τινος τῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀντέχεσθαι δόξης ἐσπουδακότων. ἐπυνθανόμεθα γὰρ εἰ τὸν θεὸν λόγον ὁμολογοῦσιν ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· εἰ πως ἐπήγαγες 'ἐδίδωσαν.' καὶ τίς ἂν ἔχων νοῦν ἄνθρωπον εἶποι τὸν θεὸν γεγενῆσθαι λόγον, ὡς ὑμεῖς φατε, εἰ μὴ ἄρα τὴν αὐτὴν ὑμῖν πρότερον νοσήσει ἄνοιαν; ἡμεῖς γὰρ εἰληφέναι μὲν τὸν θεὸν λόγον καὶ σφόδρα φαμέν. γεγενῆσθαι δὲ ἄνθρωπον καὶ ὑμᾶς οὐκ ἂν ποτε εἰπεῖν ἀνασχοίμεθα. 25

3. [Justin. *l. c.* (ἐν τῷ κατὰ Ἀπολινάριον τετάρτῳ λόγῳ). Leont. *l. c.*

Act. Conc. CP. ii. iv. 8. Vig. 8].

‘Ὁ πρὸ αἰώνων γέγονεν ἐπ’ ἐσχάτων· πάλιν ὡς τινῶν δεδοκότων καὶ τοῦτο λέγων, οὐδένοσ τῶν εὐσεβεῖν ἐσπουδακότων ταύτην ἐλομένων νοσῆσαι τὴν ἄνοιαν, ὥστε τὸν πρὸ αἰώνων εἰπεῖν ἐπ’ ἐσχάτων γεγενῆσθαι.

Hoc quod ante saecula erat dicit in ultimis factum esse temporibus, utpote quibusdam hoc confitenti- bus; cum nemo ex his qui pietatis curam habent istum patitur morbum habere dementiae, ut dicat eum qui ante saecula est in ultimis factum esse. 30

24 ἐδίδωσαν *Mai*

27 ἀνασχοίμεθα *Mai*

* 2 Cor. iv. 16.

ex his infert quod necesse est et hoc quod in ultimis est ante saecula esse, et accusat eos qui non omnia similiter cum obuersione dicunt, quasi hi qui unum esse Filium confitentur necessitatem habeant cum obuersione omnia dicere. et quis non beatificet uestram dementiam? 5 quis autem non optet tales impetrare doctores, tantam confusionem rationi pietatis introducentes ut dicerent hoc quod ante saecula est factum esse in ultimis, et hoc alienarent sua natura et ad deterius deducerent, deinde obuertent quod et hoc quod est in ultimis ante saecula est; cum oporteret forte dicere quia quod ante saecula erat adsumpsit 10 hunc qui in ultimis erat secundum beati Paulum uocem*.

οὐκοῦν τοῖς ὑμετέροις ἐπόμεινο νό-
μοις καὶ τὴν ὑπὸ τῆς σῆς ἀγχινοίας
νομοθετουμένην ἀντιστροφὴν, μᾶλλον
δὲ καταστροφὴν, δεξάμενοι, φέρε δὴ
15 πάντα εἰς αὐτὸν συγχέωμεν, καὶ μη-
δεμία λοιπὸν ἔστω διάκρισις, μὴ θεοῦ
μορφῆς, μὴ δούλου μορφῆς· μὴ ναοῦ
ληφθέντος, μὴ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν τῷ
ναῷ· μὴ τοῦ λυθέντος, μὴ τοῦ ἐγεί-
20 ραντος· μὴ τοῦ τελειωθέντος ἐν πά-
θουσιν, μὴ τοῦ τελειώσαντος· μὴ τοῦ
μνημονευθέντος, μὴ τοῦ μνημονευ-
σάντος· μὴ τοῦ ἐπισκεφθέντος, μὴ
τοῦ ἐπισκεψαμένου· μὴ τοῦ βραχύ τι
25 παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένου, μὴ τοῦ
ἐλαττώσαντος· μὴ τοῦ δόξῃ καὶ τιμῇ
ἐστεφανωμένου, μὴ τοῦ στεφανώσαν-
τος· μὴ τοῦ καταστάντος ἐπὶ τὰ ἔργα
τῶν χειρῶν, [μὴ] τοῦ καταστήσαντος·
30 μὴ τοῦ λαβόντος αὐτὰ ἐν ὑποταγῇ,
μὴ τοῦ δώσαντος τὴν ὑποταγὴν.

uestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obuersionem, immo magis subuersionem, age omnia simul confundamus, et nulla iam sit discretio nec Dei formae nec serui formae, nec templi sumpti nec eius qui in templo habitauit, nec eius qui solutus est nec eius qui suscitauit, nec eius qui perfectus est in passionibus nec eius qui perfecit, nec eius qui memoriam meritus est nec eius qui memor factus est, nec eius qui uisitatus est nec eius qui uisitauit, nec eius qui paulo minus ab angelis minoratus est nec eius qui minorauit, nec eius qui gloria et honore coronatus est nec eius qui coronauit, nec eius qui constitutus est super opera manuum Dei nec eius qui constituit, nec eius qui accepit ista ad subiectionem, nec eius qui dedit subiectionem.

4. [Justin. l. c. (ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀπολινάριον). Leont. l. c.]
τὸν δὲ ἄνθρωπον περὶ οὗ ταῦτά φησιν ὁ προφήτης σαφῶς ὁ μακάριος
35 δηλοῖ. Παῦλος τὸν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς εἰλημμένον ἄνθρωπον εἶναι. εἰρηκῶς
γὰρ ὅτι διεμαρτύρατο δὲ πόγ τις λέγων· τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μι-
νήκεῃ αὐτοῦ, ἢ γίος ἀνθρώπου ὅτι ἐπίσκεπτεῖ αὐτόν; ἡλάττωσας
αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν,

32, 33 subleuationem *edd.*

* [Heb. i. 2].

καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ*· ἐπάγει· τὸ[Ν] δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἑστεφανωμένον†· σαφῶς δεικνύς ὅτι Ἰησοὺς ἄνθρωπος, περὶ οὗ ὁ μακάριος Δαβὶδ φησιν ἐκπληττόμενος, ὅτι ἡ θεία φύσις ἡνέσχετό τε αὐτοῦ 5 ποιήσασθαι μνήμην καὶ δὴ καὶ ἐπισκέψεως ἀξιώσασα οἰκείας βραχὺ μὲν τι παρὰ τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν ἡλαττώσαι τῷ γεύσασθαι ποιῆσαι θανάτου· δόξῃ δὲ αὐτὸν καὶ τιμῇ πάσῃ περιβαλεῖν, ὥστε καὶ κύριον αὐτὸν ἀποφῆναι τῶν ἀπάντων, διὰ τῆς πρὸς ἑαυτὸν συναφείας.

[Cf. fragm. in Ps. viii. *ap.* Justin. *infra* (ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ), Leont. *l. c.*; *Lat.*, *ap.* Conc. CP. ii. iv. 19, Vig. 20].

5. [Justin. *l. c.* (ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῶν κατὰ Ἀπολινάριου)].

Αὐταρκῶς δὴ τὸ διάφορον τῶν φύσεων ἡμῖν ὑποδείκνυσιν διὰ τούτων, εἶγε 10 τὸ μὲν ἐκπλήττεται ὡς δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἐλόμενον μνήμην τε καὶ ἐπισκεψιν ποιήσασθαι τοῦ οὕτως εὐτελοῦς· τὸν δὲ μακαριστὸν ἡγείται ὡς τοιούτων ἡξιωμένον. ἀλλὰ γὰρ οὕτως μὲν τὴν τε διαίρεσιν τῶν φύσεων ποιεῖται, καὶ μὴν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τε τοῦ λαβόντος φύσεως καὶ τῆς τοῦ ληφθέντος ἡμῖν ὑποδείκνυσιν ἡ θεία γραφή· φροντίζουσα δὲ τοῦ καὶ τὴν 15 ἔνωσιν ἡμῖν ὑποδείκνυται ἡ τῷ ληφθέντι προσγένονεν, λέγει πολλάκις καθ' ἑνωσιν τὰ ἑκάτερα τῶν φύσεων ἰδιαζόντως προσόντα, ὡς ἂν τὴν πρὸς τὸν λαβόντα ἔνωσιν τοῦ ληφθέντος ἡμῖν παραδηλώσειεν, ὅσα τε τούτῳ ἐκ τῆς πρὸς ἐκείνον γέγονεν συναφείας.

[Fac. x. 1 ("sic enim dicit in principio cuiusdam sui operis cui titulum dedit *De Apollinario et eius haeresi*")].

Ante triginta enim iam annos *De Incarnatione Domini* codicem 20 conscripsimus usque ad quindecim millia uersuum pertingentem, in quo Aarii et Eunomii de hac re delicta necnon etiam Apollinarii uanam praesumptionem per totum illud opus examinauimus; ut nihil, sicut mea fert opinio, praeterirem ex his quae et ad firmitatem ecclesiasticae orthodoxiae pertinerent et ad conuincendam eorum impietatem. sed 25 hi qui omnia facillime praesumunt, et praeterea rursum ab Apollinario qui princeps huius haeresis fuerat instituti, omnibus quidem similiter sentientibus opus nostrum manifestum fecerunt si quo modo aliqua inuenirent ualentia ad conuincendum ea quae in eo sunt scripta. quoniam uero nullus contra certamen scriptis suscipere praesumebat, imitati 30 sunt infirmos athletas et callidos, qui dum non possent contra fortiores

* Heb. ii. 6 *sq.*

† Heb. ii. 9.

certare, insidiis eos et machinamentis quibus possunt conantur euertere. scripserunt enim ipsi inter se procul dubio quaedam inepta quae a nobis umquam minime dicerentur. denique haec ipsa in medio nostrorum scriptorum in quadam parte interposuerunt et suis familiaribus demon-
 5 strauerunt, aliquando autem et nostris qui per facilitatem suam omnia pronis auribus audiebant; et hoc quasi documentum, sicut putabant, nostrae impietatis uidentibus praebebant. unum autem ex his scriptis erat duos filios dicere. sic enim nos fecerunt in hoc opere dicentes quod oporteat putare et dicere duos filios, et uehementer nos istum
 10 sermonem defendere; dum nos in illa scriptura ubique manifeste dicemus quod non oporteat duos filios dicere. necesse erat ergo non solum inepta sed etiam infirma illa scripta audientibus adparere, quoniam neque firma ratione neque conuenienti hoc possibile erat ostendi; et ab illis idcirco infirmius erat conscriptum, quatenus ille qui scripserat facilius
 15 inde conuinci potuisset. unus ergo ex nostris propter multam facilitatem haec nostra esse credidit scripta, et huius rei gratia dignus fide ab illis creditus est qui ista perlegeret; et renuntiavit nobis ea quae fuerant scripta. cum ergo audissemus, culpauimus quidem illum, quod contra nos dictis sermonibus credidisset de his rebus quas saepius et in ecclesia
 20 et priuatim dicentes nos audiuit, cum fidelio rem scriptis nostram uocem iudicare debuerit ad documentum nostrae sententiae quam in dogmatibus uotum nostrum est conseruare.

III. AGAINST EUNOMIUS.

Fac. ix. 3: "ab hoc opere *De Incarnatione* ad aliud quod contra Eunomium edidit transeamus." Phot. *bibl. cod.* 4: ἀνεγνώσθη Θεοδώρου Ἀντισιόχου ὑπὲρ Βασιλείου κατὰ Εὐνομίον ἐν λόγοις κ'...ὁ δὲ Μοψουεστίας γεγονώς ἐπίσκοπος οὗτός ἐστιν, οἶμαι. *Ib.* *cod.* 177: ἔστιν μὲν οὗτος ο Θεόδωρος ὁ καὶ κατ' Εὐνομίον ἐν κ' καὶ ἡ' λόγοις οὐκ ἀγνοῶντος ἀγωνισάμενος, τὴν Βασιλείου τοῦ θεσπεσίου μᾶλλον δὲ τῆς ἀληθείας κρατὸν ἔσχεν. Leontius (*ap.* Mai, 199): τὰ τε ὑπὲρ Εὐνομίον κατὰ Βασιλείου τοῦ πάντων οὕτως γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν πᾶσης κατηγορίας μεστὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπολογία. Ebedjesu mentions separately two volumes against Eunomius and one volume in defence of Basil; and J. S. Assemani builds upon this enumeration compared with the slight discrepancy in Phot. *codd.* 4, 177 the improbable conjecture that Theodore wrote two distinct works upon the subject.

BOOK X.

[Fac. ix. 3 ("contra Eunomium...decimo libro").]

Omnes enim Iudaei uenturum Christum ex propheticis uocibus expectabant, magnum quendam et multorum bonorum eis auctorem futu-
 25 rum. quapropter interrogante Herode post magorum praesentiam scribas et Phariseos *ubi Christus nasceretur*, responderunt illi et locum

dixerunt quia *in Bethleem Iudae**. sed non propterea Christum filium Dei Deum sciebant, hominem autem purum arbitrati sunt Christum secundum probatissimos prophetarum futurum, licet parum aliquid his meliorem; quod etiam nunc putantes Iudaeos quilibet uidebit.

IV. CATECHETICAL LECTURES.

Act. Conc. CP. ii. v. (citing S. Cyril of Alex.): "in allocutionibus quas fecit ad baptizandos;" Fac. ix. 3, "in libro ad baptizatos." Marius Mercator (as edited by Baluze from a Vatican MS.) entitles the work *Catacismus* i. q. Catechismus; the full title was probably, as Fritzsche suggests, Πρὸς τοὺς βαπτιζομένους κατηχημὸς.

Ebedjesu describes it as a treatise "On the Faith" (ἡ πίστις), unless under that name he means to refer to one of the shorter documents mentioned below.

To this work may belong a fragment of an "Exposition of the Creed of Nicaea" (p. 327); and perhaps also the Ecthesis condemned by the Third Council, which notwithstanding the denial of Facundus (iii. 2), is certainly due to Theodore, to whom it is ascribed not only by the Fifth Council and by Leontius, but by the contemporary witness of Marius Mercator. It may have been loosely added by its author to the Lectures much in the same way as the two symbolical formulae appended by Epiphanius to his *Ancoratus*.

In his account of *Dr Grant and the Mountain Nestorians* (Edinburgh, 1853), p. 203, Mr T. Laurie states that at a village some 60 miles N. of Mosl Dr Grant "found a copy of the history of the Nicene Council by Theodorus of Mopsuestia, now in the [American] Mission library at Beirût." If genuine, this ms. possibly contains another extract from the *Catechismus*.

In transcribing the Latin of Marius Mercator, I have compared the editions of Garnier (g) and Baluze (b), occasionally noting also the readings of H. Noris (n).

LECTURE VIII.

[Mar. Mercator. *exc.* v. ("ex octauo sermone catacismi, folio septimo," *cod. Vat.*; *cod. Bellou.*: "ex alio quopiam libro aduersus dominum Iesum Christum et eius incarnationem"). Fac. ix. 3 ("in libro ad baptizatos"). Act. Conc. CP. ii. iv. 35 (eiusdem Theodori libro ad baptizandos"). Vig. 35].

Nec enim si duas dicimus in Christo naturas, necessario fiet ut duos filios aut duos dominos adseramus; quia hoc arbitrari extremae probatur dementiae. omnia enim quaecumque secundum aliquid duo

Neque enim si duas naturas 5 dicimus, necessitas nos ulla constringit aut duos dicere filios aut duos dominos aut duos Christos; quoniam hoc putare extremae est 10 amentiae.

sunt et secundum aliquid unum, non interimunt per unitatem utriusque diuisionem. *ego enim et Pater unum sumus*; sed non quia unum,

10 amentiae b

* S. Matt. ii. 4, 5.

13 et om b

† S. John x. 30.

neganda est utriusque proprietas. et alibi de uiro et uxore pronuntians ait: *iam non sunt duo, sed una caro**; sed non quia una caro uir et uxor, iam non sunt duo, manent enim duo iuxta quod duo sunt, et unum iuxta quod unum. secundum hunc modum et hic duo sunt natura, sed unum
 5 coniunctione; duo natura, quia multa naturarum diuersitas; sed unum coniunctione, quia indiuisam uenerationem quod susceptum est cum suscipiente sortitur, uelut templum eius indiuiduum perseuerans. omnia enim quaecumque duo dicuntur tunc duorum continent usum, quando alterum alteri indifferens creditur iuxta quod duorum uocabulum
 10 connumerationemque sortitur. uerbi gratia, quattuor bestias† diuina scriptura commemorat, ursum, pardum, leonem, et aliam quae has immanitate praecellat; et ideo sunt quattuor, quod unaquaeque bestia nihil minus iuxta substantiam reliquis bestiis comprobatur existere. *duorum* (inquit) *hominum testimonium uerum est‡*, quia hoc uterque
 15 natura quod alter est. sic et illud: *nemo potest duobus dominis seruire§*, quia praebenti seruitium tamquam domino nihil minus uterque est dominus. ita et hic. si uterque secundum substantiam esset filius et dominus, possent aliquo modo duo filii et domini nuncupari, secundum numerum personarum. quoniam uero hic quidem secundum
 20 substantiam filius existit et dominus, hic autem secundum essentiam nec filius nec dominus adprobatur, coniunctione uero quae ei facta cum illo est hisdem participasse cognoscitur, idcirco unum filium et dominum dicimus; principaliter quidem intellegentes eum filium et dominum qui secundum substantiam utrumque uere esse creditur et uocatur, com-
 25 plectentes autem cogitatione et illum qui inseparabiliter ei coniungitur, et per ineffabilem cum eo copulam et filii et domini particeps aestimatur. itaque sicubi filium hunc qui sumptus est diuina scriptura commemorat, relatione suscipientis iuxta unitatem dicimus eum filium nuncupari. cum enim dicit: *de filio suo qui* quando enim dicit: *de filio suo qui*
 30 *factus est ei ex semine Dauid secundum carnem*||, non Deum Verbum dicit, sed formam serui susceptam. *factus est ex semine Dauid secundum carnem*, non Deum dicit Verbum, sed adsumptam serui formam. nec enim Deus *secundum carnem*, nec Deus *ex semine Dauid* Deus *ex semine factus est Dauid*, sed sumptus pro nobis homo, quem
 35 *factus est*, quem 'filium' beatus Paulus euidenter adpellat. filium beatus apostolus manifeste uocat.

2 sed una caro (aff sunt duo) add b

5 multa om g

16 praebentis g

21 illi (for ei) b

24 probatur (for uoc.) g

26 et (2°) om b | et (3°)

om g

31 nondum codd.

* S. Matt. xix. 6.

† [Dan. vii. 3 sq.]

‡ S. John viii. 17.

§ S. Matt. vi. 24.

|| Rom. i. 3.

intellegimus autem eum filium, non quod per se dicatur filius, sed quod illa coniunctione quam habet cum eo qui uere est filius taliter nuncupetur.

misertus est Creator perditae creaturae et sine commixtione format infan- 5 tem, perducit ad aetatem uirilem, incrementorum quidem processu naturae similitudinem pro modo credulitatis insinuans; occulte uero eidem copulatus existens, non aberat cum formaretur, non diuidebatur cum nasceretur, loquenti coniunctus est, praesens in eius actibus perseuerans, atque ibi suam connexionem sine peccato custodiens.

[The remaining fragments in Mercator's Latin belong to Diodore, except the last two, which are ascribed in the Vat. ms. to Ibas].

[Act. Conc. CP. ii. iv. 35 ("eiusdem Theodori ex eodem libro").
Vig. 36 ("ubi ad baptizatum dicitur").]

Renatus alter factus es pro altero, non iam pars Adam mutabilis et 10 peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 37 ("eiusdem ex eodem libro"). Vig. 37].

Ut multam quidem eius faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et toleraret, per omnes eo ducto passiones, per quas eum secundum suam uirtutem perfectum fecit; nec a mortuis secundum suae 15 naturae legem recedens, sed sua praesentia et operatione et gratia liberans quidem eum de morte et malis quae inde sunt, resuscitans autem eum de mortuis et ad meliorem finem perducens.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 38 ("eiusdem Theodori ex eodem libro").
Vig. 48].

Deinde ostendens cuius gratia passus est diminutionem, infert: *quatenus citra Deum pro omnibus gustaret mortem**; quia diuina natura 20 ita uolente, separata illa, ipse per se pro omnium utilitate gustauit mortem. et ostendens quod deitas separata quidem erat ab illo qui passus est secundum mortis experimentum, quia nec possibile erat illam mortis experimentum accipere; non tamen illi qui passus est abfuerat secundum diligentiam. 25

10 est (for es) V   14 conductus (for eo ducto) V   17 eum quidem V
20 circa codd.: citra conj. edd. (=χωρῆς)   21 pro se (for per se) V

* Heb. ii. 9.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 39 ("eiusdem ex eodem libro"). Vig. 39.
Cf. Lagarde, p. 108].

Iesum enim (ait) de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et uirtute*,
cuius unctionem meritis et immaculatus effectus est per omnia et ad
diuinam naturam meruit coniunctionem. neque enim coniunctionem
suscepisset illam, nisi prius immaculatus factus fuisset, ut sic condeceat
5 illius unitatem.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 41 ("eiusdem ex libro ad baptizandos").
Vig. 41].

Permanens autem donec secundum suam creaturam et uirtutem
soluens mortis dolores, liberauit eum ineffabilibus illis uinculis; et de
mortuis resuscitans transtulit quidem in immortalem uitam, incorruptum
autem eum et immortalem et immutabilem efficiens in caelum duxit.

[Act. Conc. CP. ii. iv. 42 ("et post alia" bis). Vig. 42, 43].

10 Christum iustificatum et immaculatum factum uirtute sancti Spiritus
(sicut beatus Paulus modo quidem dicit quod *iustificatus est in Spiritu*†,
modo uero: *qui per Spiritum aeternum immaculatum se obtulit Deo*‡)
mori quidem fecit secundum legem hominum, utpote autem inpecca-
bilem uirtute sancti Spiritus factum resuscitauit de mortuis et ad uitam
15 constituit meliorem; immutabilem quidem animae cogitationibus, incor-
ruptum autem et indissolutum et carne faciens. * * * *

Deo autem gratias, qui nobis dedit uictoriam per dominum nostrum
Iesum Christum§; istorum causam fuisse nobis dicens Deum, qui contra
omnes aduersarios nobis dedit uictoriam, siue mortis siue peccati siue
20 cuiuscumque hinc nascendi mali; qui dominum nostrum Iesum Christum
pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad
meliorem transtulit finem, et in dextera sua sedere fecit et nobis ad eum
donauit communionem.

[Act. Conc. CP. ii. v. ("Cyrillus. certe et in allocutionibus quas fecit
ad baptizandos iterum dixit idem Theodorus")].

Hoc uero non ex nobis ipsis inuenimus testimonium, sed ex diuina
25 edocti sumus scriptura; quoniam et beatus Paulus ita dicit: *ex quibus*

10 secundum uirtutem V 11 apostolus (for P.) V 16 ex carne V | nobis f. V

* Acts x. 38.

† 1 Tim. iii. 16.

‡ Heb. ix. 14.

§ 1 Cor. xv. 57.

Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus*; non quod ex Iudaeis et secundum carnem est, qui super omnia Deus est, sed hoc quidem ad significandam humanam naturam dixit, quam ab Israelitico genere esse sciebat; illud autem ad ostendendam diuinam naturam, quam supra omnia et omnibus dominantem sciebat.

5

[Act. Conc. CP. ii. iv. 31 ("eiusdem de interpretatione symboli trecentorum decem et octo sanctorum patrum"). Vig. 31 ("in expositione quae de symbolo cccxviii patrum facta uidetur")].

Sed 'Christum' quidem secundum carnem et adsumptam serui formam, eum autem qui eam adsumpsit 'super omnia' nominans 'Deum,' intulit tamen hoc secundum coniunctionem; ut per significationem nominum naturarum manifestam diuisionem faciat. nemo igitur neque eum qui secundum carnem ex Iudaeis est dicat Deum, nec iterum 'Deum qui est super omnia' secundum carnem ex Iudaeis.

10

8 ut per sign. om C

10 nec it. Deum om V

[Gr., ap. Act. Conc. Eph. vi. ἵσον τῆς ἐκθέσεως τοῦ παραπλασθέντος συμβόλου. Lat., ap. Mar. Merc. ("expositio prauae fidei Theodori"); cf. Act. Conc. Chalced. i.; Act. Conc. CP. ii. iv. ("sceleratum symbolum impii Theodori"). Cf. Lagarde, p. 106 sq., Sachau, p. 60].

Τὸς ἡ νῦν πρῶτον παιδευομένους
τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων τὴν
ἀκρίβειαν, ἣ ἐκ τινος αἰρετικῆς πλάνης
μετίσταςθαι βουλομένους ἐπὶ τὴν
5 ἀλήθειαν, διδάσκεισθαι ὀφείλει καὶ
ὁμολογεῖν ὅτι πιστεύομεν εἰς ἓνα θεόν,
πατέρα αἰδίων, οὐθ' ὑστερον ἀρξάμενον
τοῦ εἶναι ἀλλ' ἀνωθεν ὄντα αἰδίων
θεόν, οὔτε μὴν ὑστερον γεγονότα
10 πατέρα, ἐπειδὴ περ αἰεὶ θεός τε ἦν καὶ
πατήρ. πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς ἓνα
θεοῦ υἱὸν μονογενῆ ἐκ τῆς οὐσίας
ὄντα τῆς πατρῴας, ὄντως υἱὸν καὶ τῆς
αὐτῆς οὐσίας ὄντα οὐπὲρ ἐστὶν καὶ
15 πιστεύεται υἱός. καὶ εἰς τὸ πνεῦμα

Qui nunc primum in ecclesiasticis erudiuntur dogmatibus liquido cognoscendis, aut ab haeretico errore conuerti decreuerint ad ueritatem, doceri eos oportet quoniam credimus in unum Deum, Patrem sempiternum, non qui postmodum coeperit ut esset, sed qui ab aeterno sit sempiternus Deus, nec qui postea factus sit Pater, quoniam semper erat Deus, semper erat Pater. credimus et in unum Filium Dei unigenitum, qui est de substantia uel essentia Patris, tamquam uere filius et eiusdem essentiae cum illo cuius est et creditur esse filius. et in Spiritum sanctum, qui sit de

15

20

25

5 προσήκει (for ὀφείλει) cod. Par.

16 in id quod est (for cum illo c. e.) δ

* Rom. ix. 5.

δὲ τὸ ἅγιον ἐκ τῆς θεοῦ τυγχάνον
 οὐσίας, οὐχ υἱόν, θεὸν δὲ ὄντα τῇ
 οὐσίᾳ, ὡς ἐκείνης δὴ τῆς οὐσίας ἡσπέρ
 ἐστιν ὁ θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὐπερ κατ'
 5 οὐσίαν ἐστίν. ἡμεῖς γάρ, φησίν,
 ὅγ' τὸ πνεῦμα ἐλάβομεν τοῦ κόσ-
 μοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ θεοῦ*·
 τῆς μὲν κτίσεως ἀποχωρίσας ἀπάσης,
 θεῷ δὲ συνάψας, ἐξ οὐπερ κατ' οὐσίαν
 10 ἐστὶν ἰδιάζοντι λόγῳ παρὰ πᾶσαν τὴν
 κτίσιν, ἣν οὐ κατ' οὐσίαν ἀλλ' αἰτία
 δημιουργίας ἐκ θεοῦ νομίζομεν εἶναι·
 καὶ οὔτε υἱὸν νομίζομεν, οὔτε διὰ
 υἱοῦ τὴν ὑπαρξιν ἐληφός. ὁμολο-
 15 γοῦμεν δὲ πατέρα τέλειον προσώπῳ
 καὶ υἱὸν ὁμοίως καὶ πνεῦμα δὲ ἅγιον
 ὡσαύτως, σωζομένου τοῦ λόγου τῆς
 εὐσεβείας ἡμῖν τῷ πατέρα καὶ υἱὸν
 ὁμοίως καὶ πνεῦμα ἅγιον μὴ τρεῖς
 20 τινὰς διαφόρους οὐσίας νομίζειν, ἀλλὰ
 μίαν τῇ ταυτότητι τῆς θεότητος γνω-
 ριζομένην.

χρὴ δὲ καὶ περὶ τῆς οἰκονομίας,
 ἣν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐν
 25 τῇ κατὰ τὸν δεσπότην Χριστὸν
 οἰκονομίᾳ ὁ δεσπότης ἐξετέλεσεν
 θεός, εἰδέναι ὅτι ὁ δεσπότης θεός
 λόγος ἄνθρωπον εἰληφεν τέλειον ἐκ
 σπέρματος ὄντα Ἀβραάμ καὶ Δαβίδ,
 30 κατὰ τὴν διαγόρευσιν τῶν θείων
 γραφῶν, τοῦτο ὄντα τὴν φύσιν ὅπερ
 ἦσαν ἐκεῖνοι ὧνπερ ἐκ σπέρματος ἦν,
 ἄνθρωπον τέλειον τὴν φύσιν ἐκ ψυχῆς

Dei substantia uel essentia, non
 qui filius sit, Deus autem essentia,
 tamquam qui sit illius essentiae
 cuius est Deus Pater, ex quo se-
 cundum essentiam est. *nos* enim, 5
 inquit scriptura, *non spiritum*
mundi huius accepimus, sed Spiritum
qui est ex Deo; ab omni eum
 creatura alienans, Deo uero con-
 iungens et copulans, ex quo (uel 10
 de quo) est secundum essentiam,
 speciali uidelicet ratione supra om-
 nem omnimodo creaturam, quae
 non secundum essentiam Dei sed
 secundum quod factura est causam 15
 habens ex Deo esse putatur; quem
 neque filium neque per Filium
 existentiam accepisse putamus.
 confitemur autem Patrem in per-
 sona perfectum et Filium simili- 20
 ter, sanctum quoque Spiritum pari
 modo, salua nobis ratione pietatis
 in qua Patrem et Filium et Spiritum
 sanctum non tres aliquas diuersas
 putemus esse essentias, sed unam 25
 in deitatis unitate et paritate cog-
 noscimus.

oportet autem et de dispensa-
 tione, quam secundum dominum
 Iesum Christum pro salute nostra 30
 consummauit dominus Deus, nosse
 nos quoniam Deus Verbum homi-
 nem suscepit perfectum ex semine
 Abraham et David, secundum
 scripturarum diuinarum eloquia, hoc 35
 extantem secundum naturam quod
 erant et illi quorum erat ex semine;
 hominem natura perfectum, ex

5 sq. ὑμεῖς...ἐλάβετε cod. Par.

8 αὐτὸν χωρίσας cod. Par.

26 Dei δ

* 1 Cor. ii. 12.

τε νοερὰς καὶ σαρκὸς συνεστῶτα ἀν-
 θρωπίνης· ὃν ἄνθρωπον ὄντα καθ'
 ἡμᾶς τὴν φύσιν, πνεύματος ἁγίου
 δυνάμει ἐν τῇ τῆς παρθένου μήτρᾳ
 5 διαπλασθέντα, ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΕΚ ΓΥΝΑΙ-
 ΚΟΣ καὶ ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ὑΠΟ ΝΟΜΟΝ, ἵνα
 πάντας ἡμᾶς ἐξαγοράσῃ* τῆς τοῦ
 νόμου δουλείας, τὴν πόρρωθεν προω-
 ρισμένην νιοθεσίαν ἀπολαβόντας,
 10 ἀπορρήτως συνήψεν ἑαυτῷ· θανάτου
 μὲν αὐτὸν κατὰ νόμον ἀνθρώπων πει-
 ρασθῆναι κατασκευάσας, ἐγείρας δὲ ἐκ
 νεκρῶν καὶ ἀναγαγὼν εἰς οὐρανὸν καὶ
 καθίσας ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. ὅθεν δὴ
 15 ὑπεράνω πάσης ὑπάρχων ἀρχῆς
 καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος καὶ
 δυνάμεως καὶ παντός ὀνόματος
 ὀνομαζομένου οὐκ ἐν τῷ αἰῶνι
 τοῦτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλ-
 20 λοντι† τὴν παρὰ πάσης τῆς κτίσεως
 δέχεται προσκύνησιν, ὡς ἀχώριστον
 πρὸς τὴν θεϊαν φύσιν ἔχων τὴν συνά-
 φειαν, ἀναφορὰ θεοῦ καὶ ἐννοία πάσης
 αὐτῷ τῆς κτίσεως τὴν προσκύνησιν
 25 ἀπονεμούσης. καὶ οὔτε δύο φαμέν
 υἱοὺς οὔτε δύο κυρίους, ἐπειδὴ εἰς
 υἱὸς κατ' οὐσίαν, ὁ θεὸς λόγος, ὁ
 μονογενὴς υἱὸς τοῦ πατρὸς· ᾧ περ
 οὗτος συνημμένος τε καὶ μετέχων
 30 θεότητος κοινωνεῖ τῆς υἱοῦ προσηγο-
 ρίας τε καὶ τιμῆς· καὶ κύριος κατ'
 οὐσίαν ὁ θεὸς λόγος, ᾧ συνημμένος
 οὗτος κοινωνεῖ τῆς τιμῆς. καὶ διὰ
 τοῦτο οὔτε δύο φαμέν υἱοὺς οὔτε δύο

anima rationali et carne humana
 constitutum; quemque hominem
 secundum nos naturaliter, uirtute
 et potentia Spiritus sancti in uir-
 ginis utero figuratum, *factum ex* 5
muliere, factum sub lege, ut omnes
nos ex maledicto legis et seruitute
redimeret, adoptionem filiorum olim
 praedestinatum recipientes, inenar-
 rabili ter copulauit sibi atque con- 10
 iunxit; mortem quidem eum se-
 cundum hominum legem praepa-
 rans experiri, suscitans uero a
 mortuis et in caelum subleuans
 sedere fecit ad dexteram Dei. prop- 15
 ter quod existens *super omnem*
principatum et potestatem et domina-
tionem et uirtutem et omne nomen
quod nominatur non solum in hoc
saeculo sed etiam in futuro, ab omni 20
 creatura adorabilis suscepit uenera-
 tionem, tamquam inseparabilem
 cum diuina natura habens con-
 iunctionem, et tamquam Deo supra
 omnem cogitationem et intellectum 25
 uniuersa illi creatura reuerentiam
 exhibente. et neque duos dicimus
 filios neque duos dominos, quoniam
 unus Filius secundum essentiam,
 Verbum Deus, unigenitus Filius 30
 Patris, cui iste coniunctus, particeps
 deitatis, communem habet filii
 nuncupationem et honorem; ni-
 hilominus dominus secundum es-
 sentiam Deus Verbum est, cui 35
 coniunctus iste et sociatus com-
 munionem habet honoris cum illo.
 et propterea neque duos dicimus

12 παρασκευάσας cod. Par.

* Gal. iv. 4, 5.

† Eph. i. 21.

κυρίους, ἐπειδὴ δὴλον τοῦ κατ' οὐσίαν
 ὄντος κυρίου τε καὶ υἱοῦ, ἀχώριστον
 ἔχων πρὸς αὐτὸν τὴν συνάφειαν ὁ
 ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ληφθεὶς σωτηρίας
 5 συναναφέρεται τῇ τε ὀνομασίᾳ καὶ
 τῇ τιμῇ τοῦ τε υἱοῦ καὶ τοῦ κυρίου·
 οὐχ ὥσπερ ἡμῶν ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν
 ὑπάρχων υἱὸς—ὅθεν δὴ καὶ ‘πολλοὶ
 υἱοὶ’* κατὰ τὸν μακάριον λεγόμεθα
 10 Παῦλον—ἀλλὰ μόνος ἐξαίρετον
 ἔχων τοῦτο ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον
 συναφείᾳ, τῆς τε υἰότητος καὶ κυριό-
 τητος μετέχων, ἀναρεῖ μὲν πᾶσαν
 ἔννοιαν δυνάδος υἱῶν τε καὶ κυρίων,
 15 παρέχει δὲ ἡμῖν ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν
 λόγον συναφείᾳ πᾶσαν ἔχειν αὐτοῦ
 τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν
 θεωρίαν. ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ τὴν προσ-
 κύνησιν κατ' ἀναφορὰν θεοῦ παρὰ
 20 πάσης δέχεται τῆς κτίσεως. ἕνα
 τοίνυν τὸν υἱὸν φάμεν καὶ κύριον
 Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ πάντα
 ἐγένετο· πρωτοτύπως μὲν τὸν θεὸν
 λόγον νοοῦντες τὸν κατ' οὐσίαν υἱὸν
 25 θεοῦ καὶ κύριον, συνεπινοοῦντες δὲ
 τὸ ληφθέν, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ ναζα-
 ρέθ, ὃν ἔχρισεν ὁ θεὸς πνεύματι
 καὶ δυνάμει†, ὡς ἐν τῇ πρὸς τὸν θεὸν
 λόγον συναφείᾳ υἰότητός τε μετέχοντα
 30 καὶ κυριότητος· ὃς καὶ ‘δευτέρος
 Ἀδάμ’‡ κατὰ τὸν μακάριον καλεῖται
 Παῦλον, ὡς τῆς αὐτῆς μὲν φύσεως
 ὑπάρχων τῷ Ἀδάμ, ἀναδείξας δὲ
 ἡμῖν τὴν μέλλουσαν κατάστασιν, καὶ
 35 τοσαύτην ἔχων πρὸς ἐκείνον τὴν
 διαφορὰν ὅσηπερ ἂν γένοιτο τοῦ τὰ

filios neque dominos duos, quoniam
 in manifesto existente qui secun-
 dum essentiam dominus et filius
 est, inseparabilem habens ad eum
 coniunctionem et societatem is qui 5
 pro nostra salute adsumptus est,
 conrefertur tam nuncupatione quam
 honore et filii et domini; non sicut
 unusquisque nostrum ex se existens
 adpellatur filius Dei—unde et 10
 ‘plures’ filii Dei dicimur, secundum
 beatum apostolum Paulum—sed is
 singulariter hoc habens in id quod
 Deo Verbo coniunctus est, digni-
 tatis filii et dominationis particeps, 15
 aufert quidem omnino duorum do-
 minorum et filiorum intelligentiam,
 praestat autem nobis in coniunc-
 tione Dei Verbi omnem habere
 fidem omnemque intellectum et con- 20
 templationem. ob haec et uenera-
 tionem ex Dei societate ab omni
 percipit creatura. unum igitur
 dicimus Deum et dominum Iesum
 Christum, per quem omnia facta 25
 sunt; principaliter quidem Deum
 Verbum intellegentes, qui secun-
 dum essentiam filius Dei est et do-
 minus, pariter etiam cogitantes eum
 qui susceptus est, *Iesum a Nazareth*, 30
 quem *unxit Deus Spiritu sancto*
et uirtute, tamquam ad Deum
 Verbum habentem coniunctionem
 et participantem filii et domini dig-
 nitatem. qui et ‘secundus Adam’ 35
 adpellatur, sicut beatus apostolus
 testis est Paulus, quia tamquam
 eiusdem sit naturae cuius est Adam,

1 eis (for δῆλου) add. 3 ἔχω add.
 19 καὶ (for κατ') codd. 36 ἀναφορὰν codd.

* [Heb. ii. 10].

† Acts x. 38.

37 qui add.

[‡ 1 Cor. xv. 45, 47].

ἀπόρρητα χορηγούντος ἐπὶ τῆς μελ-
 λούσης καταστάσεως ἀγαθὰ πρὸς τὸν
 τῶν παρόντων λυπηρῶν δεδοκῶτα τὴν
 ἀρχήν. τὸν ὁμοιον δὲ τρόπον καὶ
 5 'δεύτερος 'Αδὰμ' καλεῖται ὡς τὴν
 δευτέραν κατάστασιν ἐκφύνας, ἐπει-
 δήπερ τῆς μὲν προτέρας ἀρχῇ γέγονεν
 ὁ 'Αδὰμ, τῆς θνητῆς καὶ παθητῆς
 καὶ πολλῶν γεμούσης ὁδυνηρῶν, ἐν
 10 ᾧ δὴ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰλήψαμεν
 ὁμοίωσιν· τὴν δευτέραν δὲ ἀνέδειξεν
 ὁ κύριος Χριστός, ὃς ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ
 τοῦ μέλλοντος φανεῖς ἅπαντας ἡμᾶς
 εἰς τὴν κοινωνίαν ἄξει τὴν οἰκείαν.
 15 ὁ γὰρ πρῶτος, φησὶν, ἄνθρωπος
 ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρω-
 πος ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ*· τουτέσ-
 τιν, ἐκέθειν ἀναφαίνεσθαι μέλλων ἐπὶ
 τῷ πάντας εἰς μίμησιν ἄγειν ἑαυτοῦ.
 20 ὅθεν ἐπάγει· οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι
 καὶ οἱ χοϊκοί, καὶ οἷος ὁ ἐπογράμιος,
 τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπογράμιοι· καὶ
 καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ
 χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα
 25 τοῦ ἐπογραμίου†. ἐν τούτῳ δὴ φαι-
 νομένη τε καὶ παρὰ πάντων ὁρωμένη
 τῶν κρίνεσθαι μελλόντων ἐν ἀφανεί
 τυγχάνουσα ποιήσεται τὴν κρίσιν ἡ
 θεία φύσις. τοὺς γὰρ χρόνους τῆς
 30 ἀγνοίας ἡμῶν ὑπεριδὼν ὁ θεός,
 τὸ νῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώ-
 ποις πᾶσιν πανταχοῦ μετάνοεῖν,
 καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ἣ μέλλει
 κρίνειν τὴν οἰκογμένην ἐν δικαιο-
 35 σύνη ἐν ἀνдрί ᾧ ὥρικεν, πίστιν
 παρασχῶν ἀναστήσας αὐτόν ἐκ
 νεκρῶν‡.

5 ἄνθρωπος (for 'Αδὰμ) cod. Par.

* 1 Cor. xv. 47.

† Ib. 48, 49.

14 ἔξω edd.

‡ Acts xvii. 30, 31.

manifestavit nobis quidem futurum
 statum, et tantam ad illum Adam
 habens differentiam quantam esse
 oportuit inter eum qui largitor et
 minister erit tantorum bonorum 5
 status futuri et eum qui praesen-
 tium tristium nobis initium intulit.
 hinc simili modo et 'secundus
 Adam' adpellatur, tamquam qui
 secundum enuntiauerit statum, et 10
 quoniam prioris illius mortalis et
 passibilis et pleni multorum malo-
 rum, in quo ad eum accepimus
 similitudinem, cuius status ini-
 tium factus Adam est; secundum 15
 statum demonstravit futurum do-
 minus Christus de caelis adparens,
 qui omnes nos in suam adducet
 familiarem communitatem. *primus*
enim homo (inquit) *de terra terre-* 20
nus, secundus homo Dominus de
caelo; hoc est, inde uisendus ut nos
 ad sui imitationem adducat. unde
 et adiungit: *qualis terrenus, tales*
et terreni; et qualis caelestis, tales et 25
caelestes. sicut portauimus imagi-
nem terreni, portemus et imaginem
caelestis. in isto (inquit) qui paret
 et uidetur ab omnibus eorum qui
 iudicandi sunt inuisibilis faciet iu- 30
 dicio diuina natura, secundum
 apostolum Paulum, qui ait: *tem-*
pore quidem ignorantiae nostrae
despiciens Deus, nunc mandat ubi-
que omnibus hominibus poenitentiam 35
agere, quia statuit diem in qua iudi-
caturus est orbem terrarum in ius-
titia, in uiro in quo definiuit, fidem
praestans suscitans eum a mortuis.

[αὕτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων ἡ διδασκαλία, καὶ πᾶς ὁ ἐναντία τούτοις φρονῶν ἀνάθεμα ἔστω].

[haec ecclesiasticorum dogmatum doctrina, atque adeo omnis qui contra haec sentit anathema sit].

V. ON THE MYSTERIES.

[Fac. iii. 2: "tertio decimo libro codicis quem Mysticum appellavit." Hesychius (*ap. Act. Conc. CP. ii. v.*): "Mysticos Sermones." Ebedjesu: ܡܝܣܬܝܩܐ (περὶ τῶν μυστηρίων). According to Hesychius it belongs to Theodore's later years. Only one fragment remains, preserved by Facundus *l. c.*].

BOOK XIII.

Angelus diaboli est Samosatenus Paulus, qui purum hominem dicere
5 praesumpsit dominum Iesum Christum, et negavit existentiam diuinitatis Unigeniti, quae est ante saecula.

VI. ON ORIGINAL SIN AND MORTALITY.

Marius Mercator describes this treatise as directed "contra sanctum Augustinum defendentem originale peccatum, et Adam per transgressionem mortalem factum catholice disserentem." The title is more accurately preserved by Photius, *bibl. cod. 177*: ἀνεγνώσθη βιβλίον οὗ ἡ ἐπιγραφή, Θεοδώρου Ἀντιοχείως πρὸς τοὺς λέγοντας φύσει καὶ οὐ γνώμῃ πταίειν τοὺς ἀνθρώπους, and by Ebedjesu: ܠܚܫܘܬܐ ܕܠܥܡܐ ܕܡܝܬܐ.

(i.e. πρὸς τοὺς λέγοντας ἐν φύσει κείσθαι τὴν ἁμαρτίαν) ܠܚܫܘܬܐ ܕܠܥܡܐ ܕܡܝܬܐ. Photius adds: πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ τῆς δόσεως τοῦτο τὸ ἔνδεσμα νενοσηκότας γράφει τὸ βιβλίον. The person specially attacked, he says, was a leader of the party named or surnamed Aram (i. g. Aramaeus)—a *sobriquet* apparently intended for S. Jerome.

The work consisted of five books (Photius) distributed into two tomes (Ebedjesu—cf. Mar. Mercat. "de secundo codice"). Photius *l. c.* furnishes a summary of its contents, and a few reminiscences of the more remarkable doctrinal statements, which I have appended (*infra*, p. 337).

BOOK III.

1. [Mar. Mercat. *exc.* 4 ("eiusdem Theodori de codice secundo ex libro tertio folio decimo octauo: *si*, inquit, *peccaturum*, &c.")].

Si peccaturum Deus nesciebat Adam.....sit horum sapientissimorum et ista responsio, quod hoc insanissimum est uel in cogitatione

1 Cf. Hort, *Two Dissertations*, p. 134 n. sapientia (*bes* sapientiss.) add b

7 si pecc. D. n. A. sit, &c. *codd.* |

percipere; manifestum est quod et peccatum eum nouerat, et propter hoc procul dubio morituum. quo modo ergo non est extremae demetiae credere quod primitus eum inmortalem in sex horas fecerit (nam tantae fuerunt a conditione eius usque ad commissionem, quandoquidem sexto die factus e terra et comedens contra diuinum mandatum de paradiso pulsus est), mortalem uero post peccatum monstrauerit? certum est enim quia si eum inmortalem uoluisset, nec intercedens peccatum Dei sententiam commutasset; quia nec diabolus fecit ex inmortali mortalem, et quidem cunctorum malorum existentem principium.

10

2. [Mar. Mercat. *exc.* 4 ("eiusdem Theodori de secundo codice ex libro tertio folio vigesimo quinto: *non enim*, inquit, *his qui*, &c... et post paululum: *quis*, inquit, *ita demens*, &c.")].

Non enim his qui ab Adam usque ad aduentum Christi domini in tantis fuerunt impietatibus et iniquitatibus quantus beatus Paulus propriis uerbis expressit, ut in superioribus ex eius declaratum uocibus, tamquam magnum quiddam resurrectionis conlaturus est praemium, si eos suppliciis quibusdam sine fine et sine correctione tradiderit. nam ubi iam loco muneris resurrectio computabitur, si poena sine correctione resurgentibus inferatur? * * * quis ita demens ut tantum bonum credat materiam fieri resurgentibus infiniti supplicii? quibus utilius erat omnino non surgere quam tantorum et talium malorum post resurrectionem sub infinitis poenis experientiam sustinere.

20

3. [Mar. Mercat. *exc.* 2 ("eiusdem Theodori ex secundo codice libro tertio ante quattuor folia finis libri: *sed nihil horum*, &c...et post paululum: *manifestius*, inquit, *haec eodem*, &c...et post paululum: *idcirco*, inquit, *Dominus auctor*, &c.")].

Sed nihil horum perspicere potuit mirabilis peccati originalis assertor, quippe qui in diuinis scripturis nequaquam fuerit exercitatus, nec *ab infantia* (iuxta beati Pauli uocem) *sacras* didicerit *litteras**; sed siue de scripturae sensibus siue de dogmate saepe declamans, multa frequenter inepta proprie communiterue de ipsis scripturae dogmatibus, quae plurimis impudenter exprompsit. nam potentiae metus nullum contra sinebat effari, sed tantummodo taciti qui diuinarum scripturarum habe-

3 mortalem *b* | horis *b* 7 quod (*for* quia) *g* | esse (*bef* uol.) *add b* 16 putabitur *g* 21 illorum *g* | praespiciere *g* 25 scripturis dogmatibusque *b g*

* 2 Tim. iii. 15.

bant notitiam, detrahebant. nouissime uero in hanc dogmatis excidit nouitatem qua diceret quod in ira atque furore Deus Adam mortalem esse praeceperit, et propter eius unum delictum cunctos, etiam necdum natos homines, morte mulctauerit. sic autem disputans non ueretur
 5 nec confunditur ea sentire de Deo quae nec de hominibus sanum sapientibus et aliquam iustitiae curam gerentibus umquam quis aestimare temptauit. sed nec illius diuinæ uocis recordatus est quod ‘non diceretur ulterius ista parabola in Israel: patres manducauerunt uuam
 10 acerbam, et filiorum dentes obstupuerunt; quia haec dicit Adonai dominus; dentes eorum qui manducauerunt uuam acerbam obstupescant*.’ ostendens per haec quod alterum pro altero, iuxta quorundam errorem, Deus omnino non puniat, sed unusquisque pro delictis suis redditurus est rationem. his consona beatus quoque Paulus adnectit: Deus (inquit) *qui reddet unicuique secundum opera sua* †; et: *unusquisque*
 15 *nostrum onus suum portabit* ‡; et: *tu quid iudicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrem tuum? omnes enim adstabimus ante tribunal Christi* §. sed uir mirabilis propter unius peccatum Adae tanto furore commotum arbitratus est Deum, ut et illum atrocissimae poenae subderet et ad uniuersos omnes posteros eius parem sententiam pro-
 20 mulgaret, inter quos quanti iusti fuerint non facile numerare quis poterit. ex quibus eum maxime considerare conuenerat, quod ualde uideretur incongruum Noe Abraham David Moysem et reliquos innumerabiles iustos obnoxios poenae redditos ob eius delictum, et unum atque ex gustu arboris adprobatum; et quod sic ultra modum iustitiae
 25 iram suam Deus extenderit ita ut tot iustorum uirtutes cunctas abiceret, eosque propter unius peccatum Adae tanto supplicio manciparet.

nam etsi nihil aliud, saltem de Abel mente perpendens conuenienter aestimare debuerat, qui primus iustus existens primus mortuus est. et siquidem mortem Deus statuerat ad poenam hominum, quomodo
 30 non impietatis erat extremae uiuere quidem eum qui fuit causa peccati, uiuere etiam cum illo et Euam malitiae repertricem—praetermitto autem diabolum in immortalitate hactenus perdurantem—primum uero iustum repertoremque uirtutis, primumque diuini cultus curam gerentem ante omnes paene peccantium fuisse perculsum? oportebat autem
 35 sapientissimum uirum et de Enoch qui non est mortuus diligenter expendere; non enim tanta uirtute uel pietate praeditus fuit ut melior

6 aestimaret (*for* aest. tempt.) *n*
b: *om* *g* Adae Deum (*om* D. *infra*) *n*

10 manducauerint *g*
 34 poena *g*

17 de (*for* Adae)

* [Ezek. xviii. 2, 3. Jerem. xxxi. 30].

† Rom. ii. 6.

‡ Gal. vi. 5.

§ Rom. xiv. 10.

omnibus existeret, Moyse dico et prophetis apostolisque, uel reliquis omnibus de quibus ait beatissimus Paulus *quibus dignus non erat mundus**; ita ut, illis mortuis, ipse solus sine mortis experientia perduraret. sed iam ab initio hoc Deus habuit apud se definitum, ut primum quidem mortales fierent, postmodum uero immortalitate gauderent, sic ad utilitatem nostram fieri ipse disponens. * * * * * manifestius haec eadem Deus ostendit, cum transfert Enoch et immortalem facit nam si per peccatum causa supplicii Deus intulit mortem, nec olim definitum hoc habuit apud se, ineffabiliter pro nobis iuxta propriam sapientiam cuncta dispensans, nequaquam Enoch quidem immortalis existeret, dominus autem Christus ad mortis experientiam perueniret. * * * * *

idcirco Dominus auctor omnium bonorum hominibus factus est, ut sicut Adam primi et mortalis status extitit inchoator, ita et ipse secundi et immortalis status existens initiator, primitus Adae prioris naturalia custodiret, dum nascitur ex muliere, dum pannis inuoluitur et paulatim aetatis incrementa sortitur—*Iesus enim (inquit) proficiebat aetate et sapientia et gratia coram Deo et hominibus*†—dum circumcisionem suscipit, dum iuxta legalem consuetudinem Deo adstetit in templo, parentibusque subicitur et conuersationi legitimae mancipatur. sic etiam ad expletionem reliquorum et mortem, utpote naturae tributum, postremo suscipit, ut secundum legem humanae naturae moriens et a mortuis diuina uirtute resurgens, initium cunctis hominibus qui mortem secundum propriam naturam suscipiunt fieret ut a mortuis surgant et ad immortalem substantiam commutentur. sicut enim conformes Adae secundum statum praesentem sumus omnes effecti, sic Christo domino conformes efficiemur in posterum. *transfigurabit enim corpus humilitatis nostrae conforme fieri corporis gloriae eius*‡. et: *qualis terrenus, tales et terreni; et qualis caelestis, tales et caelestes*. et: *sicut portauimus imaginem terreni, portemus etiam imaginem caelestis*§. ostendens quod primi status Adae participes facti, necessario etiam secundi Adae, Christi domini, secundum carnem futuri status participium consequimur, utpote qui ex hac eadem natura constet exortus, et cuncta quae fuerant naturae susceperit, et ideo sustinuerit mortem, ut mortem naturae suscipiens et a mortuis resurgens naturam liberam morte perficeret. et mortem quidem propterea suscepit, peccatum uero nequaquam, sed ab hoc immunis permansit omnino; quod enim erat naturae, id est, mortem, indubitanter adsumpsit, peccatum uero, quod non erat naturae

35 l. a morte g

* Heb. xi. 38. † S. Luke ii. 52. ‡ Phil. iii. 21. § 1 Cor. xv. 48, 49.

sed uoluntatis, nullo pacto suscepit. quod si fuisset in natura peccatum, iuxta sapientissimi huius eloquium, peccatum in natura prorsus existens necessario suscepisset.

BOOK IV.

[Mar. Mercat. *exc.* 1 ("Theodori...de secundo codice libro quarto folio decimo...*tantis extantibus*, &c.")].

Tantis extantibus quae demonstrent Adam sic ex terra formatum ut
5 mortalis prorsus existeret, erga cibum proprium uoluit occupare sermonem; nec exinde ualens aduertere ueritatem, pro dogmate uero seductorio ex mendacio aduocationem iungens.

* * * * *

non ait 'mortales eritis,' sed *morte moriemini**; prorsus existentibus
10 natura mortalibus inferre mortis experientiam comminatus, quam etiam iuxta morem propriae benignitatis ad effectum perducere distulit. sicut enim cum dicit: *qui effuderit hominis sanguinem, sanguis eius pro eo fundetur*†, non hoc dicit quia 'qui occiderit hominem erit mortalis,' sed quia 'dignus est huiusmodi morte damnari;' sic et inpraesentiarum
15 dixit *morte moriemini*, non quod tunc mortales fierent, sed quod digni essent qui mortis sententiam pro transgressione referrent. sed et diuinam sententiam, quam post peccatum Deus Adae inferre uidetur, aduerte. sic enim dicit: *quia audisti uocem uxoris tuae, et comedisti de ligno, de quo praeceperam tibi de hoc solo non comedere, ex eo comedisti,*
20 *maledicta terra in operibus tuis, in tristitia comedes eam omnibus diebus uitae tuae; spinas et tribulos proferet tibi, et comedes fenum agri; et in sudore uultus tui comedes panem tuum, donec reuertaris in terram*‡. hoc autem per haec comminatus est, quod aerumnosam uitam habiturus esset, cum labore deinceps fructus de terra sumpturus quibus aleretur
25 et subsisteret; nequaquam habens, ut pridem, tantam propositam largitatem quanta ex paradisi copia fruebatur. non enim operari terram pro supplicio dedit Deus, quasi ex immortali natura in mortalitatem homines transferens; quandoquidem et paradisi ei *ut operaretur et custodiret*§ indixit. pro tanta uero pristina largitate et uoluptate paradisi,
30 aerumnosam eius fore sustentationem de terrae fructibus comminatur. nam prorsus ut mortalis factus, et tunc paradisi fructibus indigebat,

6 uolens n   7 adimationem n | iungens. non ait b iung. Deus n. a. g
16 per transgressionem g   23 omnia (afi haec) add b   25 atque (for et) b
31 et (for ut) g ita n

* Gen. ii. 17.

† Gen. ix. 6.

‡ Gen. iii. 17 sq.

§ Gen. ii. 15.

sicut nunc terrae fructus inquiri; et pro supplicio pristinis fraudatus
 deliciis hac aerumnosissima laboriosissimaque conuersatione mulctatur.
 unde ad postremum consequenter adiecit: *quia terra es et reuerteris in*
terram*, hinc etiam mortalitatem naturae significans; non enim inmor-
 tali et nunc primum incipienti sententiam mortis excipere—sicut sapi- 5
 entissimi defensores peccati originalis, immo potius patres peccati
 mirabiles, adseuerant—uocabulum hoc ‘terrae’ composuit; sed ut ab
 exordio naturaliter effecto mortali adpellationem hanc congruere iudi-
 cavit diuina scriptura, hoc de hominibus uocabulum ad ostensionem
 corruptibilis et resolubilis eorum naturae saepius adsumens. *nam recor-* 10
datus est (inquit) *quia puluis sumus; homo, sicut fenum dies eius, et sicut*
flos agri, ita florebit; quia spiritus pertransiuit in eo, et non erit amplius
locus eius†. uult autem dicere quod corruptibiles et resolubiles omnes
 sumus, in modum feni parumper florentis pereuntisque post paululum;
 nam ad breue quidem tempus uitam ducimus, ad non existendum uero 15
 deinceps omnino peruenimus. sic et Abraham: *ego sum* (inquit) *terra*
ac cinis‡, pro eo ac si diceret: ‘non sum dignus cum tanto Deo con-
 loqui, homo factus e terra, et omnimodis hoc futurus.’ magis ergo
 dicere debuit ‘quia terra eris et in terram reuerteris,’ siquidem nunc
 primum fieret natura mortalis.

20

Phot. bibl. cod. 177.

[λέγει] ἀπ’ ἀρχῆς μὲν θνητὸν πεπλάσθαι τὸν Ἀδάμ, ἐνδείξει δὲ μόνον, ἵνα
 μισήσωμεν τὴν ἁμαρτίαν· σχηματίσαι [δὲ] οὕτως τὸν θεὸν ὡς διὰ τὴν ἁμαρτίαν
 ἀντὶ τιμωρίας ἐπιτίθεται ὁ θάνατος.

Ibid. *infra*.

δύο ἀφέσεις ἁμαρτιῶν εἶναι [λέγει], τὴν μὲν τῶν πεπραγμένων, τὴν δὲ...
 αὐτὴν τὴν ἀναμαρτησίαν ἣτοι τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν... ὅπερ... ἄφεςιν ἁμαρτιῶν 25
 τελείαν καὶ κυριωτάτην καὶ ἀναίρεσιν καλεῖ ἁμαρτίας παντελῆ... ἤρξατο μὲν
 (φησὶν) [ἡ τοιαύτη ἁμαρτιῶν ἄφεςις] ἐμφανίζεσθαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν δεσπύτην
 Χριστὸν οἰκονομίας καὶ ἐν ἀρραβῶνος ἡμῖν δίδοσθαι τάξεις· δίδοται δὲ τελείως
 καὶ ἐπ’ αὐτοῖς ἔργοις ἐν τῇ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀποκαταστάσει, ὑπὲρ ἧς ἵνα
 πύχωμεν καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ βρέφη βαπτιζόμεθα... οὐκέτι (φησὶν) μετὰ τὴν 30
 ἀνάστασιν ἁμαρτησόμεθα.

4 haec...significant n   7 huic (for hoc) d g | imposuit n   8 indicauit g
 15 ut iam diximus (for uitam ducimus) n

* Gen. iii. 17.

† Ps. cii. (ciii.) 15 sq.

‡ Gen. xviii. 27.

VII. LETTERS.

A collection of these in a Syriac form existed among the Nestorians of Ebedjesu's time, bearing the title of *The Book of Pearls* (ܬܠܬܐ ܕܡܝܢܐ). Some of them were perhaps known to Photius (cod. 177: ὁ Μοψουεστίας ἐστίν, ὡς ἀπὸ τῶν ἐπιστολῶν ἐμάθομεν—but the words occur only in the margin of one of his MSS., and 5 are possibly those of an early copyist).

1. TO ARTEMIUS, PRIEST OF ALEXANDRIA (Ep. ii.).

[Fac. iii. 5 ("idem Theodorus in epistola ad Artemium Alexandrinum presbyterum secunda")].

Quos oportuit scire quia Patrem et Filium et Spiritum sanctum adoramus, in istis diuinam et aeternam et increatam compleri dicentes trinitatem. quoniam eiusdem essentiae est unumquodque horum, hoc est, aeternae omnium factorum causae et reuera diuinae. et Pater non
 10 propter aliud, sed propter propriam essentiam adorandus est. ita etiam et Filius, non pro alio hoc accipiens, sed quia illius et talis essentiae est circa quam congruebat haec impleri. similiter etiam et Spiritum sanctum eiusdem essentiae cognoscentes, propter propriam essentiam adora-
 15 mus. sic et tres personas dicimus, unamquamque perfectam et eiusdem essentiae aeternae ac diuinae et eorum quae facta sunt causam arbitran-
 tes esse; et tres adoramus personas, unius eas essentiae credentes reuera diuinae. quomodo itaque possibile est quartam personam super has addere illam quae adsumpta est serui formam? quam neque eius-
 20 dem essentiae arbitramur esse; cui neque propter se cultus debetur, neque propter propriam essentiam debere suscipere adorationem agnos-
 cimus, neque ipsam solam apud se diuise in propria persona adoramus, sicuti diuidi eam putant.

2. TO DOMNUS.

[Leont. ap. Mai vii. 69. Anastasius (cf. Sirmond. ap. Fac. ix. 3) eclog. (Θεοδώρου Μοψουεστίας ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς)].

Ἡ κατ' εὐδοκίαν τῶν φύσεων ἔνωσις μίαν ἀμφοτέρων τῇ τῆς ὁμωνυμίας
 λόγῳ ἐργάζεται τὴν προσηγορίαν, τὴν θέλησιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν αὐθεντίαν,
 25 τὴν δυναστείαν, τὴν δεσποτείαν, τὴν ἀξίαν, τὴν ἐξουσίαν, μηδενὶ τρόπῳ
 λιαρουμένην· ἐνὸς ἀμφοτέρων κατ' αὐτὴν προσώπου καὶ γενομένου καὶ
 δεγομένου. * * * * * καὶ τί δὲ πολλά λέγειν;

ὁ τῆς κατ' οὐσίαν ἐνώσεως ἐπὶ μόνων τῶν ὁμοουσίων ἡλήθευται λόγος, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτεροουσίων διέψευσται, συγχύσεως εἶναι καθαρὸς οὐ δυνάμενος· ὁ δὲ τῆς κατ' εὐδοκίαν ἐνώσεως τρόπος ἀσυγχύτους φυλάττων τὰς φύσεις, καὶ ἀδιαίρετως ἐν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον δείκνυσιν, καὶ μίαν τὴν θέλησιν καὶ μίαν τὴν ἐνέργειαν, μετὰ τῆς ἐπομένης τούτοις μίας αὐθεντίας καὶ δεσποτείας. * * 5
 * * * * * κατὰ γὰρ τὸν τῆς εὐδοκίας τρόπον τῷ θεῷ λόγῳ συναφθεὶς, ὡς ἔφαμεν, ἐξ αὐτῆς τῆς μήτρας ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου ναὸς μεμένηκεν ἀδιαίρετος, τὴν ἐν πᾶσιν αὐτοῦ ταυτοβουλίαν καὶ ταυτουργίαν ἐσχηκώς· ὧν οὐδὲν ἐστιν συναφέστερον.

Cf. Act. Conc. Lateran. a. 649 (ἐκ τῶν εἰς τὰ θαύματα λόγου β' : "de secundo sermone pro miraculis facto"). Max. Conf. *ad Marin.* (Migne P. G. 91, 173 : ἐν τοῖς εἰς τὰ θαύματα παρεξηγηθεῖσιν αὐτῷ λόγῳ δευτέρῳ). On these books see Fritzsche, p. 102.

Θέλω, καθαρίϑητι* πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπὼν ὁ σωτὴρ ἔδειξεν μίαν εἶναι τὴν θέλησιν, μίαν τὴν ἐνέργειαν, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προαγομένην οὐ λόγῳ φύσεως ἀλλ' εὐδοκίας, καθ' ἣν ἡνώθη τῷ θεῷ λόγῳ ὁ κατὰ πρόγνωσιν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐξ αὐτῆς μήτρας τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδιάθετον ἔχων οἰκείωσιν.

Volo, mundare leproso dicens Saluator ostendit unam esse uolun- 10
 tatem, unam operationem, secundum unam eandemque potestatem productam non uerbo naturae sed dignationis, per quam unitus est Deo Verbo qui per praescientiam 15
 ex semine Daud postea homo factus est, ex ipso utero familiaritatem ad eum affectualem habens.

18 effectualem *Harduin*

* S. Matt. viii. 3.

APPENDIX B.

ON THE TEXT OF THE PAULINE EPISTLES FOLLOWED BY THEODORE.

THE following list of readings is the result of a comparison of the Latin text of the Epistles printed in these volumes with the text of R. Estienne's folio Greek Testament (Paris, 1550), as edited by Dr Scrivener (Cambridge, 1860).

An asterisk after an assumed reading indicates that it is reflected by one or more of the Latin versions; a dagger, that the commentary affords some reason for supposing that it found place in the Greek text of Theodore. Variants which although suggested by the translator's Latin receive no support from the commentary, and are almost or altogether unknown to the MSS. and versions of the Greek Testament and to the Greek patristic writers, have been distinguished by a mark of interrogation; words omitted in the MSS. of our translation, but probably represented in their archetype or in Theodore's text, are included in square brackets. Where none of these marks has been attached, it may generally be concluded that there is no sufficient evidence to determine whether the reading is really Theodorean, or is due to the caprice of the translator or to the accidents of transcription. For particulars the reader is referred to the footnotes attached to the commentary.

It will be found that when due allowance has been made for the omissions of the commentator, the errors of the translator and his copyists, and the influence upon the translation of the Latin versions and indirectly of the Western text, there remain but few readings in which the text of Theodore can be shewn to have differed from that which was followed by the other Antiochene fathers and by the later Greek writers generally. Some of the exceptions however possess considerable interest; and two or three (e.g. the reading $\delta\varsigma$ in 1 Tim. iii. 16), are of importance to the textual critic.

TEXT OF THE PAULINE EPISTLES FOLLOWED BY THEODORE. 341

I. p.		I. p.	
5	Galat. i. 3 + ἡμῶν (aft πατρὸς) - ἡμῶν (aft κυρίου)	89 90	Galat. v. 6 - γὰρ? 8 [ὑμᾶς]
11	8 εὐαγγελίσσεται * ? εὐαγγελισθῆμεθα?	93 94	13 δὲ + δῶτε * ?
	9 εὐαγγελίσσεται * ?	95	14 σεαυτὸν * ?
12	12 αὐτὸ (aft ἐδιδάχθην) ?	99	10 φαρμακείαι * ? - θυμοί ?
13	15 - ὁ θεὸς * ?		22 - δὲ ?
	17 ἀπῆλθον (for ἀνῆλ- θον)	100 102	25 ζῶμεν οὖν [δὲ?] (for ei ζῶμεν) ?
16	ii. 2 - δὲ ? + εἶναι τι (aft δο- κούσιν) ?	103	26 ἀλλήλους
	3 ὁ σὺν ἐμοὶ ἑλλην ὢν	108	vi. 2 ἀναπληρώσετε *
17	6 + εἶναι τι (aft δοκού- τες) * ?	109	13 περιτεμνόμενοι *
18	7 + καὶ (aft καθὼς) ?		15 οὕτε γὰρ (for ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐ- τε)
	9 + μὲν (aft ἡμεῖς)		16 στοιχοῦσιν *
24	15 + δὲ (aft ἡμεῖς)	110	17 + Χριστοῦ *
	16 Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύομεν * ?	121 123	Ephes. i. 3 + ἐν (bef Χριστῷ) * + 4, ἐν ἀγάπῃ προορίσας +
32	17 ἀρα... διάκονος	127	8, 9 ἐν π. σ. καὶ φρ. γνωρίσας +
36	iii. 1 - τῇ ἀληθείᾳ μὴ πει- θεσθαι * + καὶ (aft προεγρὰ- φη) ?	128 132	10 - τε * ? 13 - καὶ (bef πιστεύσαν- τες) * ?
	2 τὸν Χριστὸν ?		14 - ὅς ἐστιν ?
37 [cf. 312, add.]	3 ὡς ἐν σαρκί ?	136	18 καρδίας (for διανοί- ας) * ? ὑμῶν (for αὐτοῦ) ?
39	6 [οἱ] [οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Ἀ- βραάμ.]	137 139	19 πεπιστευκότας * ? 22 πάσαν τὴν ἐκκλη- σίαν * ?
40	9 εὐλογηθήσονται * ? 10 καθὼς γέγραπται? - ἄνθρωπος *	143	ii. 1 + ὑμῶν *
44	17 τετρακόσια καὶ τριά- κοντα ἔτη *	144	3 τὸ θέλημα * φύσει τέκνα * + 5 + καὶ ταῖς ἀμαρτίαις ? 9 [διὰ τῆς πίστεως] 11 + οἱ (bef ποτὲ) ἐν σαρκὶ οἱ λεγ. + 12 - ἐν [Ι°] * + τοῦτω (aft κόσ- μῳ) * ? 14 λύσας, τὴν ἐχθραν + 18 [δι' αὐτοῦ] 21 ἀφῇ (for ἡ ὁλοδο- μῇ) +
50	21 - γὰρ ?		iii. 3 [κατὰ ἀποκάλυψιν] ἐγνωρίσθη * +
51	23 - δὲ ?	146	
55	26 διὰ πίστεως τῆς * ?	148	
56	27 - γὰρ ? 28 οὐδὲ (for καὶ) * ? ἐν * ?	149	
63 [cf. 312, add.]	iv. 6 + τοῦ θεοῦ * 16 ὑμῶν (for ὑμῶν) *	150 152	
84	29 [τότε]		
87	v. 1 - οὖν * ἡμᾶς Χρ. 2 ἐν Χριστῷ (for Χρι- στός) ?	153 154	

I. p.		I. p.	
155	Ephes. iii. 5 - ἐν *	203	Philipp. i. 9 - ἐτι *
156	9 οἰκονομία *	11	καρπὸν...τὸν *
	- διὰ Ἰησοῦ Χρι-	16, 17	See note
	στοῦ * †	18	- ἐν
159	15 φρατρία (for πατριὰ)†	21	δὲ (for γὰρ) ?
160	16 δύναμις * ?	27	μιᾷ ψυχῇ, *
162	20 ἦν ἐνῆργηκεν ?	28	ἐστὶν αὐτοῖς *
163	iv. 6 ἡμῶν * †		εἰδετε...ἡκούσατε * ?
166	8 - καὶ *	ii. 1	οἰκτιρμοῦ (for καὶ οἰκ-
171	18 - ὄντες * † ?		τιρμοί) * ?
	19 καὶ πλεονεξίας * ?	4	σκοπεῖτω * ?
173	23 ἀνανεώσθε *		ἐκαστοι ?
	24 ἐνδύσασθε *	5	- καὶ ?
	καὶ ἀληθείᾳ *	7	ἀνθρώπου (for ἀνθρώ-
175	28 + ἰδίας *		πων) †
176	32 - δὲ	12	- ὡς
177	v. 4 καὶ (bef εὐτραπείᾳ)	21	Ἰησοῦ Χριστοῦ *
178	5 ἵστε * ?	24	+ πρὸς ὑμᾶς * † ?
	δ ἐστὶν εἰδωλολα-	28	[κἀγὼ ἀλυντότερος ὦ
	τρεία * † ?	30	κυρίου
181	15 [ἀλλ' ὡς σοφοί]		παρὰβολευσάμενος *
	17 θεοῦ (for κυρίου) † ?	iii. 5	περιτομῇ *
	18 + πᾶσα (bef ἀσω-		Ἑβραίου ?
	τία) * ?	7	ἡγοῦμαι (for ἡγη-
182	19 ταῖς καρδίαις * †		μαι) ?
	21 Χριστοῦ * †	8	Ἰησοῦ Χριστοῦ *
183	22 ὑποτασέσθωσαν *	9	ἐκ πίστεως (for διὰ
	23 + ὁ		π.) * ?
184	25 [καὶ]		+ ἐκ τῆς πίστεως
186	29 Χριστοῦ * †		(aft δικαιосύνῃ) ?
189	vi. 8 + ὑμῶν (aft ἕκαστος)	10	ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ †
	θεοῦ (for κυρίου) †	11	τὴν ἐκ (for τῶν) *
	καὶ ὑμῶν καὶ αὐ-	17	+ μου (aft ἀδελ-
	τῶν		φοί) ?
190	12 + καὶ (aft ἀρχάς) *		ἡμῶν * ?
192	16 + δὲ (aft πᾶσιν)	20	δὲ (for γὰρ) * †
	ἐχθροῦ (for πονηροῦ) ?		- καὶ ?
193	17 τὴν σωτήριον ?	21	εὐδοκίαν (for ἐνέρ-
194	18 - τοῦτο *		γειαν) ?
	20 ἀλύσεσιν ?	iv. 3	- καὶ *
	22 + ἐν κυρίῳ ?	4	+ καὶ
195	24 - ἀμήν.	7	φρουρήσαι * ?
198	Philipp. i. 1 συνεπισκόποις ?	12	καὶ (for δὲ) *
201	4 + καὶ (aft χαράς)		πάντα (for ἐν παν-
202	7 + μου (aft καρδίᾳ) ?		τι) ?
	+ ἐν πάσῃ (bef τῇ	19	πληρώσαι *
	ἀπολογίᾳ)	21	[ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ
203	8 Χριστοῦ Ἰησοῦ *		σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί]

I. p.		I. p.	
252	Philipp. iv. 23 - ἡμῶν * ?	308	Coloss. iv. 8 γνῶτε... ἡμῶν * +
255	Coloss. i. 2 ἐν Κολοσσαῖς * or Κολοσσαεῦσιν ? + Ἰησοῦ * - καὶ κ. 'Ι. Χ. *	309	10 δέξασθαι 13 - γὰρ ? 15 αὐτῶν * ? 17 - καὶ ?
	3 - καὶ *	311	II. p.
256	6 - καὶ + καὶ αὐξανόμενον *	2	i Thess. i. 1 - ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κ. 'Ι. Χ. *
257	7 - καὶ *	3	2 ἀδελαίπτως, μνημο- νεύοντες * +
258	9 - καὶ ὑμᾶς (for ἡμᾶς) +	5	5 πρὸς ὑμᾶς *
	12 εὐχαριστούντων ?	7	7 τύπον *
261	14 - διὰ τοῦ αἵματος αὐ- τοῦ +	6	9 ἔσχομεν * +
270	16 - εἶτε (bis bef θρόνοι and ἀρχαί) ?	8	ii. 2 ἀλλὰ (om καὶ) *
273	18 [ἀρχή]	9	3 ἐκ δόλου ? 7 ἥπιοι 9 - εἰς ὑμᾶς
279	24 - μου *	14	15 ἡμᾶς * +
281	27 δ * *	17	iii. 1 + γὰρ ?
282	29 ἥν ἐνήργηκεν (for τὴν ἐνεργουμένην) ?		2 - ἡμῶν (aft τὸν ἀδ.) ? - καὶ συνεργὸν ἡμῶν * - ὑμᾶς [2°] * ὑπὲρ * ?
283	ii. 2 συμβιβασθέντες * - καὶ (bef πατρὸς)		3 ὑμῶν (for ταύταις) ?
284	4 - δὲ		5 ὑμῶν (for ἡμ.) ?
289	13 - ἐν (bef τοῖς πα- ραπτ.)	18	9 ὑμῶν (for ἡμῶν) ?
291	15 ἐαυτῷ *	19	11 - Χριστὸς *
292	16 - ἐν (bef πόσει and μέρει)	20	12 τὴν ἀγάπην * ? 13 - Χριστοῦ *
295	20 + τούτου * ?		iv. 1 - οὖν
300	iii. 5 καὶ τὴν εἰδωλολα- τρίαν (for ἥτις ἐστὶν εἰδωλολα- τρεία) ?	21	2 ἔδωκα *
		22	3 ἀπέχεσθε ? ἀπὸ πάσης πορνείας +
302	11 + καὶ (aft βάρβαρος and δοῦλος)	24	8 ὑμᾶς *
303	14 - δὲ ?	25	9 ἔρχομεν *
304	16 θεοῦ Ἡ κυρίου C ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσ- κοντες - καὶ (bef ὕμνοις) * ταῖς καρδίαις *	27	11 - ἰδίαις *
		30	13 θέλομεν *
305	19 + ὑμῶν *	32	κοιμωμένων *
	22 κύριον (for θεόν) *	33	17 - τοῦ κυρίου
	23 - καὶ (bef πᾶν) *	34	v. 3 - γὰρ *
306	25 γὰρ (for δὲ) *	35	5 + γὰρ *
	26 + παρ' αὐτῷ ?		8 ἐλπιδος ?
307	iv. 1 σὺν (for ἐν 2°) * ?		13 ἡγείσθε (for καὶ ἡ- γεῖσθαι) ? ἐν αὐτοῖς * +
		37	15 - καὶ [1°] *
		38	21 + δὲ *
		40	25 + καὶ *

II. p.		II. p.	
45	2 Thess. i. 8 ἐν φλογὶ πυρός * † - Χριστοῦ	147	1 Tim. iv. 10 - καὶ *
46	9 - ἀπὸ [2°] ? 10 πιστεύσασιν * † 11 προσεύχομαι ?	148	12 - ἐν πνεύματι *
47	12 - Ἰησοῦ Χριστοῦ [1°]	149	13 [τῇ παρακλήσει]
48	ii. 2 ὡς παρ' ἡμῶν * ? κυρίου (for Χριστοῦ) *	151	14 τῆς χειρὸς ?
49	3 - μὴ [2°] ?	155	15 - ἐν [2°] *
55	8 - τότε ? + Ἰησοῦς * + ἐν (bef τῇ ἐπιφ.) ?	v. 4	- δέ ? - καλὸν καὶ *
58	10 πέμπει * ? 12 - ἐν * ?	156	5 ἐλπίζέτω... προσμενέ- τω * ? τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει ?
59	13 + καὶ (aft εἰς δ) * - ἡμῶν (aft εὐαγγ.) 16 + ὑμῶν 17 - ὑμᾶς *	165	14 + χήρας
60	iii. 4 - ὑμῖν *	167	16 - ἡ πιστὴ *
61	6 παρέλαβον *	169	19 - ἐπὶ * ?
62	9 + ἡμᾶς	171	20 + δέ *
63	11 ἀκηκόαμεν ?	174	vi. 2 τῶν ἐνεργειῶν ?
64	16 θεός (for κύριος [1°])	175	3 προσέχεται
68	i Tim. i. 1 Χριστοῦ Ἰησοῦ (for 'Ι. Χ.) Χριστοῦ Ἰησοῦ (for κ. 'Ι. Χ.) *	176	4 γίνονται φθόνοι ἔρεις.. διαπαρατριβαί * †
78	12 + ἐν *	179	7 - γὰρ ?
79	[ἀγνοῶν]	180	ἀληθές (for δῆλον) *
80	16 πρῶτον *	182	9 + τοῦ διαβόλου *
81	17 - σοφῶ *	183	12 - καὶ * ?
85	ii. 1 - οὖν ? προσευχὰς δεήσεις * ?	185	13 [μαρτύρων] + τοῦ κυρίου ἡμῶν [καλῶν]
87	3, 5 δέ (for γὰρ) ?	187	17 [νῦν]
89	7 - ἐν Χριστῷ * †	193	20 καινοφωνίας * † ἀπὸ τῆς πίστεως
90	8 - οὖν ?	194	2 Tim. i. 1 Χριστοῦ Ἰησοῦ *
91	9 + δέ (aft ὡς) ?	195	3 + μου
92	- ἡ ?	196	5 - σου [2°] ?
95	15 μετῴη * ?	197	6 + μᾶλλον (aft αἰτίας) ?
99	iii. 2 δέ (for οὖν) ?	199	8 + ἐν ?
110	3 - μὴ αἰσχροκερδῆ * †	200	10 [νῦν]
129	13 - ἐν πίστει τῇ ?	201	12 - γὰρ ?
135	16 ὁς (for θεός) †	202	14 + τῷ κυρίῳ ἡμῶν
143	iv. 5 δέ (for γὰρ) ?	203	15 Φύγελος *
146	7 - δέ ? 8 ἐπαγγελίας	204	17 γενόμενον ? σπουδαίως *
147	10 - γὰρ ?	206	18 + μοι (aft διηκόνη- σεν) *
			ii. 3 συγκακοπάθησον Χριστοῦ Ἰησοῦ *
			4 + τῷ θεῷ (aft στρατ.) *
			7 δώσει *
			10 - καὶ

II. p.		II. p.	
207	2 Tim. ii. 12 ἀρησόμεθα *	237	Tit. i. 6 δέ ?
207	14 λογομάχει * †		— ἐστίν ?
208	16 καινοφυσίας *	238	7 δέ (for γάρ) ?
	17 δέ (for γάρ) ?	241	9 [καὶ παρακαλεῖν]
	18 προκοπτουσιν * †	10	— καὶ
209	19 ἀσεβείας ?	246	ii. 3 ἱεροπρεπεῖ * †
	κυρίου *	248	7 — σεμνότητα ?
210	20 [δέ]		— ἀφθαρσίαν
	μόνα ?	249 [cf. 285, add.] 9	[εὐαρέστους εἶναι]
	21 γάρ (for οὖν) ?	10	ἐν πᾶσιν (for πᾶσαν) *
211	22 — δέ ?		ἡμῶν (for ὑμῶν) *
	+ πάντων	250	11 δέ (for γάρ) ?
211, 212	23, 24 — δέ ?		σωτήρος (for ἡ σωτή-
212	25 + τῇ ἀληθείᾳ (aft		ριος) * ?
	ἀντιδιατιθ.) *	253	iii. 5 διὰ (bef πν. ἀγίου) ?
214	iii. 1 — δέ ?	254	8 — καὶ (aft καλὰ)
	3 [ἄσπονδοι]		9 — δέ ?
216	6 δέ (for γάρ) ?		δέ (for γάρ) ?
217	8 — δέ ?	255	10 νοουθεσίαν καὶ δευτέ-
	Μαμβρή * 9 δέ (for γάρ) ?	256	ραν *
220	13 πλανώμενοι καὶ πλα-	267	15 ἀσπάσασθε
	νῶντες * ?	268	Philem. 1 Ἰησοῦ Χριστοῦ *
221	14 ἔμαθες (for αἶδας) ?		— καὶ (aft ἀγαπητῷ)
	Ἰησοῦ Χριστοῦ (for	273	2 Ἀφφίε
	τῆς ἐν Χριστῷ Ἰη-		5 + Χριστὸν *
	σοῦ) ?	274	6 ἡμῶν *
222	16 — καὶ (aft θεόπν.) * †		7 χαρὰν *
	+ ἐστίν (aft ὠφέλ.) ?		— γάρ
	iv. 1 + ἡμῶν (aft κυρίου) ?	277	ἐχω ?
223	3 — γάρ ?	279	11 + καὶ (bef σοι) *
226	9 — γάρ ?	280	13 μοι διακονῆ *
228	11 — γάρ ?	282	16 — ὡς ?
	12 — δέ ?	283	17 — δέ ?
231	18 + με (aft σώσει) ?	284	19 — καὶ ?
	19 Πρίσκιλλαν		20 [μου τὰ σπλάγχνα ἐν
232	21 ἀσπάζονται *		κυρίῳ]
	Προύδης ?	21	+ καὶ (bef πεποι-
	22 ἡμῶν (for ὑμῶν) * †		θῶς) ?
234	Tit. i. 1 Χριστοῦ Ἰησοῦ * †		δ (for δ)
	4 χάρις καὶ εἰρήνη (for	22	— δέ ?
	χ. ἔλεος εἰρ.) *		γάρ (for δέ) ?
236	5 ἴσα (for καὶ) ?	23	ἀσπάζεται *
	[σαι]		

APPENDIX C.

ON SOME FURTHER CITATIONS FROM THE LATIN THEODORE BY WRITERS OF THE NINTH CENTURY.

1. It was stated in the Introduction (i. p. li), that "only five writers anterior to the thirteenth century are known to have cited Theodore under the name of Ambrose." The remark needs correction. Since the publication of Vol. I., I have found extracts from the Latin Theodore in the treatise *De ecclesiasticis officiis*, attributed to Symphosius Amalarius. This author, whether identical with the *chorepiscopus* of Lyons censured by Florus Lugdunensis (Migne, *P. L.* 119, 71 sq.), or another Amalarius, a monk (Sigebert. Gembl., Migne 160, 567), and successively deacon (Ademar, Migne 141, 29) priest (Migne 105, 815) and bishop (?) of Metz (Honor. Augustodun., Migne 172, 230), flourished during the first three or four decads of the ninth century. He was present at the Synod of Aix in 816, and at the Synod of Paris in 825, and was afterwards (as he himself tells us in the Preface to his *Liber de ordine antiphonarii*) sent by Lewis the Pious on a mission to Gregory IV. The *De officiis* is dedicated to Lewis; and from the dedication it seems to have been written after the coronation of Lothair and the emperor's marriage with Judith, but probably before the birth of Charles the Bald¹, i.e. between A.D. 817 and 823. Amalarius died, it appears, about A.D. 836, and Lewis in 840; and thus, in any case, Amalarius, although a contemporary of Rabanus, could not have derived his knowledge of Theodore from the commentaries of the Abbat of Fulda, which are of somewhat later date (i. p. xlviii); nor do the variants offered by his citations present any general agreement with those which are found in Rabanus. Indeed it is probable that his MS. was distinct from the Fulda Codex, and perhaps earlier and of a purer type. Ademar

¹ He is not mentioned in the preface, which refers to both Lothair and Judith; Migne, *P. L.* 105, 988: "diuo Hludouico uita. nouo David perennitas. da principi Domine uitam. ipsi nouo Salomoni feli-

citās.... Iudith orthodoxae, nobilissimae atque prudentissimae Augustae, salus per multos annos... Hlotharium gloriosissimum coronatum et fratres eius Christus conseruet."

tells us that on one occasion Amalarius enjoyed the privilege of free access to the books of the Imperial library'; and it may have been there that he formed an acquaintance with the Latin translation of Theodore.

Amalarius cites Ambrosiaster under the name of Ambrose on Rom. xiv. 5 (Migne, *P. L.* 105, 1065), 1 Cor. iii. 6 (*ib.* 1012), xi. 8 (*ib.* 1104), xi. 26 (*ib.* 1010), xii. 28 (*ib.* 1119); and Theodore under the same name on Phil. ii. 9 (Migne, 1009, 1225), 1 Tim. ii. 1^a (*ib.* 987, 1175, 1242), iii. 8 (*ib.* 1089, 1090), iii. 14 sq. (*ib.* 1084). Hence it appears probable that in his codex of *Ambrosius in epp. D. Pauli* the commentary on Romans and 1 Corinthians was entirely Ambrosiaster's, and that that on the Epistles from Philippians onwards was Theodore's; but there is no evidence to shew whether his 'Ambrose' = Theodore began with Philippians, as in the MS. used by Rabanus, or with Galatians, as in the one from which Sedulius copied.

In the commentary on 1 Tim. ii., iii. I have been able to give the variants from Amalarius under the text. The following are the only peculiarities I have noted in the short extract from Philippians. I. p. 222, l. 19 cognoscent, 20 quia (*for* quoniam [1^u]), 25 donatur | illud (*for* illum). P. 223, l. 8 - dicit.

2. I have found extracts from our translation also in one of the letters of Rabanus, the epistle addressed to Hincmar in reference to the case of Gotteschalk (Migne, *P. L.* 112, 1518 sq.). This letter was written in A.D. 848, or at the earliest in 847, and is therefore later than the commentaries on S. Paul. It contains a reference to Ambrosiaster on Eph. i. 4, 5, and citations from 'Ambrose' = Theodore on 1 Tim. ii. 1 (cf. ii. pp. 86-88), 5-7 (*ib.* pp. 88-90); Tit. iii. 10 (*ib.* p. 255)^a. The first two extracts were not discovered in time to allow of the variants being incorporated in the body of the work. They are as follows: II. p. 86, l. 12 - hominibus, 13 praecepit, 21 deguerint, 22 facientes. P. 87, l. 1 illis. P. 88, l. 5 deus (*for* dominus). P. 89,

¹ *Hist.* iii. 2 (Migne *P. L.* 141, 29): "dedit ei imperator copiam librorum de palatio suo ut ex ipsis ea quae uiderentur congrua exciperet." This was after the synod of 816, and the immediate result of Amalarius's labours was the *Regula Canonicorum* which is printed in Migne (*P. L.* 105, 815 sq.)

² Amalarius is much perplexed by the order of the synonyms in 1 Tim. ii. 1, as they appear in the translation of Theodore; and by the divergence of the defini-

tions offered by 'Ambrose' from those which find place in S. Augustine (*Ep.* 149). But the departure of the text from the order of the Latin versions does not seem to have suggested any doubt as to the genuineness of the work. The age was ready to accept without enquiry anything which bore the name of one of the greater fathers.

³ Hincmar himself cites Ambrosiaster as Ambrose on 1 Tim. (Migne *P. L.* 125, 320).

l. 5 et ut passionem Christi omnibus necessariam esse demonstraret (*for* et quia...esse), 9 quoniam (*for* quia et). P. 90, l. 4 ut praedicem omnibus hominibus (*for* ut dicat omnium hominum). It will be observed that the text followed by Rabanus in this letter diverges very widely indeed from that which he had before him when writing the commentaries; unless he suffered himself in the latter to quote *memoriter* or with singular laxity.

The *Homiliae in Evangelia et Epistolas*, which belong to the period when Rabanus was Abbat of Fulda, and were collected shortly after his elevation to the archiepiscopal office, have also yielded up three considerable but not quite continuous extracts from the Latin Theodore (*Hom.* xxxvii. [Migne, *P. L.* 110, 214 sq. = II. pp. 33—35]; *Hom.* lxxviii. [Migne, 298 sq. = I. pp. 299—302]; *Hom.* xcvi. [Migne, 327 sq. = I. 304—307]). With one exception (*Hom.* i), these are the only homilies in the collection which are founded on the Epistles from Philippians onwards; and each of these is drawn *verbatim* from Theodore, whilst the greater number of the homilies on Romans—Ephesians inclusive are derived in part or in whole from Ambrosiaster. I subjoin the variants. I. p. 300, l. 2 quos (*for* qui), 8 quod (*for* quoniam et), 9 quae (*for* quia) | a similitudine Dei eos (*for* ad...Deo), 11 ut ostenderet quomodo (*for* ost. quoniam). P. 301, l. 1 demetiebamini, 5—in (*bef* forma), 10—in, 13 adicit. P. 302, 2 nobis (*for* uobis) | ut dicamini Christiani (*for* ut dicat Christi) | —enim, 9 gentilis (*for* gens). P. 305, l. 15 obediant (*for* audiant), 17 superflue. P. 306, l. 8 mercedis uicem. II. p. 33, l. 19 quomodo (*for* quoniam), 24 + non (*bef* existimant). P. 34, l. 8 ad custodiendum noct. tempus nec nobis nec. est ad sectandam ebrietatem, 14 possibile est, 15—autem | + per (*bef* quae), 16—inquo, 17 + per (*bef* quod), 18 prodidit (*for* praeuidit), 19 habeamus. P. 35, 2—enim, 8 salute...futura.

INDEX I.

	PAGE		PAGE
Gen. i. 1, 3	I. 120	Rom. vi. 6	I. 34
17	I. 270	vii. 19, 21—23	I. 28
27	I. 262	viii. 9	II. 112
vi. 2	I. 266	20, 21	I. 269
xliv. 10, xlv. 34, xlvii. 1	I. 81	23	I. 38, 56, 133
Exod. iv. 22	I. 266	29	I. 58, 263
Deut. xix. 15	II. 169	xi. 32	I. 51
Ps. xvi. (xv.) 11	I. 161	xii. 1	I. 114
xxxiii. (xxxii.) 6	I. 193	xiii. 7	II. 263
li. 4 (l. 6)	II. 274	1 Cor. ii. 7, 8	II. 134
lxviii. 18 (lxvii. 19)	I. 166	iii. 14, 15	I. 232
lxxviii. (lxxvii.) 25, 49	I. 48	iv. 1	I. 155
lxxxii. (lxxxi.) 6, 7	I. 55	v. 5	II. 84
lxxxiii. 18 (lxxxii. 19)	I. 222	vii. 16	II. 94
lxxxix. 26, 27 (lxxxviii. 27, 28) I. 265		ix. 4—6	I. 176, 247
xc. (lxxxix.) 8	I. 6	19	II. 268
Isa. lxi. 1	I. 139	xi. 7	I. 262
Dan. x. 13, 21	I. 271	xi. 11	II. 265
Hos. i. 1	I. 194	xii. 13	I. 34, 140
Obad. i. 1	I. 194	17	I. 58
S. Matt. x. 28	I. 145	xv. 14	I. 216
xi. 29, 30	I. 246	21	II. 27
xviii. 20	II. 272	23	II. 30
xxviii. 20	I. 6	28	I. 244
S. Luke iv. 18	I. 139	42—4	I. 122, II. 25, 77
viii. 20, 21	II. 152	51, 52	II. 30, 35
S. John i. 41, 45	I. 54	xvi. 1	I. 20
52	II. 97	2 Cor. i. 24	II. 262
ii. 14	I. 219	v. 17	I. 147, 269
iii. 13	I. 168	vii. 11	I. 248
33	I. 203	xi. 3	I. 75
iv. 23, 24	I. 233	29	II. 37
xv. 12, 13	I. 177	Gal. iv. 3	I. 169
Acts vi. 2	II. 168	Eph. i. 4	I. 261
xx. 28	II. 121	10	I. 267
Rom. i. 5	I. 203	22	I. 275
16	II. 198	ii. 1	I. 277
iv. 14	I. 216	2	I. 271
vi. 5	II. 112	15	I. 290

	PAGE		PAGE
Eph. iii. 1	I. 282	Tit. i. 5, 7	I. 199, II. 118
5	I. 281	9	II. 109
Phil. i. 1	II. 118	iii. 10	I. 209
ii. 6	I. 272	Heb. i. 2	I. 272
iv. 14	II. 268	3	I. 136
1 Tim. i. 3	II. 189	14	I. 129
v. 20	I. 179	ii. 2	I. 48, 294
2 Tim. i. 1	II. 235	iii. 6	II. 131
ii. 12	I. 259	xi. 39, 40	II. 31
24	II. 109	xii. 22, 23	I. 265
iv. 16, 17	I. 206		
<hr/>			
Gen. ii. 15, 17	II. 336	S. John x. 30	II. 323
iii. 17 <i>sq.</i>	II. 336, 337	xiv. 10, 11, 23	II. 309, 317
ix. 6	II. 336	xvii. 22	II. 298
xviii. 27	II. 337	Acts i. 10, 11	II. 298
Lev. xxvi. 12	II. 294	x. 38	II. 326, 330
Ps. viii. 4	II. 291, 301	xvii. 30, 31	II. 331
5 <i>sq.</i>	II. 321	Rom. i. 3	II. 324
xxxiii. (xxxiv.) 19	II. 295	ii. 6	II. 334
l. (li.) 13	II. 295	viii. 14	II. 316
cii. (ciii.) 15 <i>sq.</i>	II. 337	ix. 5	II. 327
cxlvi. (cxlvii.) 10, 11	II. 295	20	II. 292
Isa. vii. 16	II. 297	xiv. 10	II. 334
Jerem. xxxi. 30	II. 334	1 Cor. ii. 12	II. 328
Ezek. xviii. 2, 3	II. 334	xv. 45, 47—49	II. 330, 331, 335
Dan. vii. 3 <i>sq.</i>	II. 324	57	II. 326
S. Matt. ii. 4, 5	II. 323	2 Cor. iv. 16	II. 299, 319
iii. 14	II. 307	vi. 16	II. 294
17	II. 298	Gal. iv. 24	II. 329
iv. 4	II. 307	vi. 5	II. 334
11	II. 291	Eph. i. 21	II. 329
vi. 24	II. 324	Phil. ii. 9	II. 292
viii. 3	II. 339	iii. 21	II. 335
xvi. 23	II. 315	Col. i. 18	II. 292
xix. 6	II. 299	1 Tim. iii. 16	II. 306, 326
S. Luke i. 31, 32	II. 306	2 Tim. iii. 15	II. 333
ii. 5	II. 335	Heb. i. 1	II. 303, 304
52	II. 297	5, 6	II. 305, 321
iv. 1	II. 315, 316	ii. 6 <i>sq.</i> II. 291, 302, 303, 304, 305,	325, 330
xxii. 43, 44	II. 301	vii. 3	II. 314
S. John i. 14	II. 300	ix. 14	II. 326
29 <i>sq.</i>	II. 301	xi. 38	II. 335
iii. 13	II. 301		
viii. 17	II. 324		

INDEX II.

- Abulbarakât, x
 Alexander of Alexandria, II. 2; Origen's friend, *ib.*
 Amalaricus, Symphosius, II. 85, 86, 117, 122, 132
 Ambrose, S., xiv; Pseudo-Ambrose, xxiii n., xxix, xlv sq., xlix, l, lvi n., I. 43, &c.
 Ambrosiaster, xiv, xxvii, xlv, xlv, xlix, lxxviii, I. 12, &c.
 Ammianus Marcellinus, I. 274
 Ammonius, I. 233
 Anianus, lii sq.
 Apollinarius, I. 273
 Apuleius, xli, I. 32, &c.
 Aristotle, I. 177, II. 213
 Arnobius, I. 40
 Assemani, J. S., xi n.
 Athanasius, S., xviii, I. 48, 135, 264
 Atto of Vercellae, xlix
 Augustine, S., xlv, I. 47, &c.
 Aulus Gellius, II. 21
 Ausonius, II. 86

 Balsamon, II. 132, 133
 Barcephas, Moses, xiii n.
 Barnabas, translator of, II. 25
 Barsalibaeus, Dionysius, xiii n., I. 76
 Basil, S., xviii, lii n., I. 48, 263, II. 100, 116, 132
 Bellator, lii n.
 Benedictine Editors of S. Ambrose, xiv, xxiii, xlv n.
 Bensly, R. L., xii n., xiv n., I. 6, &c.
 Bingham, I. 199, II. 52, 100, 125, 132
 Bridlington, Robert of, xxviii, xxxiv, I. 9, &c. *See Index v.*
 Bruno, I
 Burgon, Dean, xx n., II. 266

 Buxtorf, II. 217

 Callimachus, II. 242 sq.
 Carterius, lix n.
 Cassian, John, liii, I. 50, II. 98
 Cassiodorus, xlv sq., lii, I. 164
 Cave, lix n.
 Celsus, II. 56
 Ceriani, A. M., xxi
 Chronicler of Edessa, lx
 Church Quarterly, writer in, lxxxvi
 Chrysostom, S., x, xviii, xix, lii sq., lix n., lxii, lxv, lxxii, lxxvii sq., I. 4, &c.
 Clement of Alexandria, I. 245, II. 162, 203, 243; of Rome, S., II. 91, 119, 191; Pseudo-Clement, II. 158
 Claudius of Turin, lvii
 Commodian, I. 130
 Corderius, I. 175, 222, 233, 273
 Cramer, J. A., xv, xvi, xvii, xxii, I. 9, &c.
 Cutts, E. L., xi n.
 Cyprian, S., xli, xlv, I. 192, &c.
 Cyril, S., of Alexandria, ix, I. 273, II. 137; of Jerusalem, II. 59
 Cyrinus (?), xi, lxiii, II. 237, 238, 259, 261

 D'Achery, I
 Daniel, H. A., II. 133
 De Vit, xiv n., I. 268, &c.
 Delisle, L., xvii n., xxiii n.
 Delitzsch, F., II. 39
 Dexter, xlvii n.
 Didymus, II. 39
 Diodorus Siculus, I. 18; Diodore of Tarsus, x, lix, lx, lxiv, lxxii sq., I. 51, &c.

- Dionysius Exiguus, II. 123
 Dörner, lxxix, I. 63, 220
 Ducange, I. 212, &c.
- Ebedjesu, xi, lx n., lxii, I. 74, 76, 194
 Elipandus, lvi
 Ellicott, Bp., I. 9, &c.
 Ennodius, II. 86
 Ephraem the Syrian, II. 56
 Epictetus, II. 271
 Epimenides, II. 242
 Epiphanius Scholasticus, lii n.
 Eusebius (?), xi, lxiii; of Caesarea in Palestine, I. 115, 206, II. 53, 145, 191, 192, 233, 259; of Caes. in Cappadocia, II. 116; of Emisa, xviii, lxxii, I. 107
 Eustratius (?), xi, lxiii
 Euthalius, lxi, I. 112. *See Index v.*
 Euthymius, I. 203
- Fabricius, ix n., lix n., II. 227, 242
 Facundus, ix, liv, lix n., I. 74
 Felix of Urgel, lvi
 Ffoulkes, E. S., II. 266
 Firmilian, S., xlv
 Flavian of Antioch, lix
 Fritzsche, O. F., xvii, liv n., lix n., lxtv, lxx, I. 74, 84, 91
- Garnier, J., xxiv
 Gennadius, lix n.
 Gesenius, II. 120
 Gildas, II. 110
 Giles, J. A., xxxiv
 Gregory, S., of Nazianzus, xviii, I. 135, II. 264; of Nyssa, I. 48, II. 39, 108
 Guidi, Ign., xii n.
- Haddan, A. W., I. 199, II. 118, 150, 176
 Hatch, E., II. 150
 Haymo, xlix
 Hefele, Bp., II. 112, 133, 247, 266
 Hepidanus, xlv
 Hervaeus, l
 Hesychius of Alexandria, II. 229; of Jerusalem, lix n., lxx n.
 Hilary, S., xiv, xlv, lvi n., I. 51, &c.
- Hildebrand, G. F., I. 32, &c.
 Hincmar, II. 255
 Hippolytus, II. 52, 100, 136
 Horne-Tregelles, xliii n.
 Hooker, II. 108
 Hort, Prof., xv, liii, liv n., lxx n., I. 73, 127
- Ibas, x n., liv n.
 Ignatius, S., II. 125, 158; Pseudo-Ign., II. 158
 Irenaeus, S., II. 52, 53, 72, 136; translator of, xlv, I. 47, &c.
 Ivo of Chartres, xxix, I, II. 174, 263
 Jacobi, Prof., xiv n., xv, xvi, xix n., xxxvi n., xl n., liii, liv, lvi n., I. 200, &c.
 Jacobus (?), xi, lxiii
 Jerome, S., xxix, xliii sq., lxii, lxxviii, I. 14, &c.
 John, of Antioch, lix, lx n.; S., of Damascus, I. 21, &c.; Philoponus, I. 263
 Josephus, II. 227
 Julian of Eclanum, lii
 Junilius, lv
 Justin Martyr, II. 53
 Justinian, II. 109, 212
- Kihn, H., lv n., lx n.
 Klener, R. E., lx n.
- Lactantius, I. 174
 Lagarde, P. de, xi n., I. 272, II. 136, 137
 Lanfranc, xxix, xxxiii sq., I, li, I. 4, &c.
See Index v.
 Le Long, ix
 Le Quien, II. 259
 Leo Allatius, lix n.
 Leontius of Byzantium, ix, lx, I. 76
 Leporius, liii
 Libanius, lix, lxx
 Liberatus, x n., lv, lix n., II. 135
 Lightfoot, Bp., xiv n., xxi n., I. 1, &c.
 Lipsius, Prof., II. 145
 Lucian, I. 18
 Lucifer of Cagliari, xlv, I. 113, &c.
 Lucilius, II. 141
 Lumby, Prof., lvii n.; L. and Mayor's ed. of Bede, I. 54, 99, 128

- Mai, Cardinal, xxi, xxiii *n.*, xlv, lix *n.*,
 lx *n.*, i. 37, &c.
 Marcellus, i. 262, 264, 266
 Marcion, ii. 140
 Marius Mercator, lii, lix *n.*, ii. 46
 Matthäi, i. 273, ii. 266
 Mayor, Prof. J. E. B., xxi *sq.*
 Methodius, ii. 29
 Meyer, i. 9, 244, 260, 267
 Mill, J., xliii *n.*, lxi, i. 169
 Modestinus, ii. 272
 Montfaucon, xvii, xx *n.*, xxiii *n.*, xlv,
 ii. 228
 Munro, H. A. J., i. 40
 Mutianus, lii *n.*
- Neale, J. M., i. 273, ii. 133
 Neander, lv, lxxix, i. 220, ii. 46, 113,
 247
 Nectarius, ii. 116, 170
 Nicholas, Cardinal, of Cusa, xxvii
 Novatian, ii. 210
- Oecumenius, i. 8, &c.
 Origen, xviii, xlviii, lii *n.*, lxxii, lxxiv *n.*,
 i. 48, &c.
 Oudin, lix *n.*
- Paucker, C., i. 26, &c.
 Paul of Nisibis, lv *n.*
 Paulinus of Nola, ii. 87
 Pausanias, ii. 227
 Pearson, Bp., i. 167
 Pelagius (of Britain), xlv, lxii, lxxii,
 lxxiv *sq.*, i. 17, &c.; Pope ii. ix *n.*, liv,
 lx *n.*
 Petavius, ii. 87, 88
 Peter Chrysologus, i. 50; the Lombard,
 i; Petrus (?), xi, lxiii, ii. 237
 Photius, x *n.*, lxiii *sq.*, i. 74, 151, 170,
 266, 310, ii. 46, 113
 Pitra, Cardinal, xiv, xv *n.*, xvi, xxiii,
 xliii, xlv, l *n.*, i. 1, &c.
 Plato, ii. 243
 Polybius, ii. 227
 Pontianus, liv
 Primasius, xlv, lv, i. 312, &c.
 Pusey, P. E., xi *n.*
- Rabanus Maurus, xiv, xvi, xxxii *sq.*,
 li, i. 200, &c.
 Reinkens, Bp., xiv
 Robertus Scriba, *see* Bridlington
 Rönsch, H., i. 8, &c.
 Rosenmüller, i. 180
 Routh, M. J., ii. 100, 150
 Rusticus, liv
- Sabatier, i. 93, &c.
 Sachau, E., xi. *n.*, i. 43, 62, 128, 129,
 134, 157, 215, 218, 219, 220, 221, 222,
 ii. 39, 136
 Salvian, ii. 145
 Scrivener, F. H., i. 24, &c.
 Schröckh, lix *n.*
 Sedulius Scotus (junior), xlv *sq.*, li, i.
 48, &c.
 Severianus of Gabala, xviii, lxii, lxxii,
 i. 115, &c.
 Sidonius, i. 274
 Sigebert, lii *n.*
 Simon, Rich., lxxvi
 Sinker, R., ii. 229
 Smith, Dean Payne, xlii, i. 76
 Socrates Scholasticus, lix *n.*, ii. 53, 170,
 242
 Sozomen, lix *n.*, ii. 170
 Strabo (the geographer), ii. 227; Wala-
 frid, xlix
 Suicer, i. 125, &c.
 Suidas, ii. 229
- Terence, ii. 266
 Tertullian, xli, xlv, i. 50, &c.
 Theodiscus, lvi
 Theodore of Heraclea, ii. 29; Theodorus
 (?), xi, lxiii
 Theodoret, ix, x, xx *n.*, xxi *n.*, liv. *n.*,
 lix *n.*, lxxvi, lxxvii *sq.*, i. 1, &c.
 Theophylact, i. 131, &c.
 Thompson, E. Maunde, xxv *sq.*
 Tichonius, xlv, lii *n.*, i. 170
 Tillemont, lix *n.*, lx *n.*, lxii *n.*
 Tischendorf, i. 32, &c.
 Toe Water, W. C. H., lx *n.*, i. 6, 74,
 84
 Trench, Archbp., i. 177, ii. 85, 213, 223

- Ussher, Archbp., xlvii
- Venantius Fortunatus, I. 251
- Victor of Capua, xv n.; Tununensis, liii n., lv; African contemporaries of the latter, lv n.
- Victorinus, Marius, xlv, I. 149
- Vigilius of Thapsus, I. 131, II. 87; Pope, ix, xlv, liv, II. 137
- Vitringa, II. 120
- Ware, xlvii
- Wegnern, xvii n.
- Westcott, Prof., II. 266
- Wiltch, J. E. T., xlvii. n., II. 125
- Winer, I. 144, &c.
- Wordsworth, Bp., II. 150
- Zahn, Th., II. 158
- Zeno of Verona, xlv
- Ziegler, L., I. 137, &c.
- Zonaras, II. 132
-
- Amalarius, Symphosius, II. 346, 347
- 'Ambrose' = Theodore, II. 347
- Ambrosiaster, II. 347
- Artemius of Alexandria, II. 338
- Artemon, II. 318
- Assemani, J. S., II. 322
- Cyril, S., of Alexandria, II. 290, &c.
- Diodore, II. 325
- Domnus, II. 338
- Ebedjesu, II. 290, &c.
- Epiphanius, S., II. 323
- Facundus, II. 290, &c.
- Fritzsche, O. F., II. 289, &c.
- Gennadius, II. 290
- Hesychius of Jerusalem, II. 332
- Hincmar, II. 347
- Hort, Prof., II. 332
- Ibas, II. 325
- Jacobi, Prof., II. 289
- Justinian, II. 290, &c.
- Lagarde, P. de, II. 289
- Laurie, T., II. 323
- Leontius of Byzantium, II. 290, &c.
- Marius Mercator, II. 289, 323, &c.
- Maximus Confessor, II. 339
- Meletius, II. 293
- Paul of Samosata, II. 318, 332
- Pelagius, Pope ii, II. 298, &c.
- Photius, II. 322, &c.
- Rabanus, II. 347, 348
- Sachau, E., II. 298, &c.
- Theodotus, II. 318
- Vigilius, Pope, II. 291, &c.

INDEX III.

- ab and ob *interchanged*, II. 181 *n.*; ab
with *comp.*, I. 32, &c.; with *acc.*, II.
241 *vv. ll.*
- abalienare, I. 149 *n.*, 171, II. 83 *n.*
- abdication, II. 22
- absconsus, I. 283 *n.*
- absolute, I. 3, &c.
- abusio, I. 296 *n.*
- abusive, I. 190 *n.*
- abuti with *acc.*, I. 3, &c.; with *abl.*, I. 18, &c.
- accedere with *dat.*, I. 265 *n.*; accedere,
accidere *confounded in the MSS.*, I. 53,
104, *vv. ll.*, &c.
- acceptabilis, I. 251
- accersitus, II. 116 *n.*
- accusative absolute*, I. 116, 121, 130, *vv.*
ll., 153 *n.*, &c.;—*cognate*, I. 105, &c.
- ad with *dat.* (?), II. 233 *vv. ll.*; = “be-
longing to”, I. 81 *n.*
- adcelerare (σπουδάζειν), I. 163 *n.*
- adfectari ad, II. 152 *n.*;—adfectari *dep.*, II.
197 *n.*
- ad hoc ut, I. 1, II. 12 *n.*
- adhortare, II. 4 *n.*
- adhuc necdum, II. 115 *n.*
- adiecit (ἐπήγαγεν), I. 236 *n.*
- adiectatus, II. 183 *n.*
- ad instar, I. 1
- adinuenire, I. 285 *n.*
- adinuentio, I. 12, 13
- adorare with *dat.*, II. 51
- adiuuare with *dat.*, II. 196 *n.*;—adiuua-
ui, II. 107 *n.*;—adiuuatus, I. 105 *n.*
- adnitescens, II. 90 *n.*
- ad oculum seruus (ὀφθαλμόδουλος), I. 188
- adulescentula mulier, II. 248
- adpellare, I. 116, 191 *n.*, 198, 205, II.
191, *nn.*
- adpendere (καταβαλεῖν), I. 42
- adpinctus, II. 171 *vv. ll.*
- adquiesco with *inf.*, II. 206 *n.*;—adqui-
uissent, I. 2 *vv. ll.*
- acquisitio (ἡ περιποίησις), I. 134 *n.*
- adstruere, II. 70 *n.*
- adsumere (= resumere), II. 18
- adsumptio, II. 138 *n.*
- adtestare, I. 201 *n.*
- adubi, I. 7, 30, 312 *corr.* See atubi.
- aduentio, II. 220 *n.*
- aduti, I. 307 *n.*, II. 154 *n.*
- aedificium, I. 168 *n.*
- aemulare, I. 69 *n.*
- aenigma, II. 216, 230
- aequanimis, I. 227 *n.*
- affectuosus, I. 204 *n.*;—affectiose, I. 227
- affectuose, II. 278
- affectus (διδάξεις), I. 237 *n.*
- Affia, II. 268 *n.*
- agon, I. 113 *n.*, 282 *n.*, II. 146, &c.
- aleri (?), II. 155 *n.*
- alia docere (ἐτεροδιδασκαλεῖν?), I. 2 *n.*
- alimonia, II. 156 *n.*
- aliter non sed si, I. 40 *n.*
- aliud *gen. pl.* (?), II. 78 *n.*
- allegoria, I. 73
- allegorista, I. 86
- alter ab, II. 277 *n.*
- alteruter, I. 99 *n.*, 224 *n.*;—alterutrum,
gen. pl. I. 174 *n.*
- animaequus, I. 104
- animaequus, I. 225 *n.*
- ante *after its case*, II. 151 *n.*
- antiquior aetatis, II. 246 *n.*
- apocryphus, II. 145
- aporia, I. 71, 211
- aporiari, I. 70 *n.*, 211
- apostasia, II. 49 *n.*
- ‘apostoli’ (= episcopi), II. 150 *n.*

- apud *with dat.*, I. 56 *vv.* II.
 arra, I. 43, &c.
 argutio, II. 36 *n.*
 athletitius (?), II. 204 *n.*
 atubi, I. 228, &c.; atubi uero, II. 140.
     See adubi.
 auspicari, II. 10 *n.*
 autem, *place of*, I. 36 *n.*

 h and u *interchanged*; *see* u
 brauium, I. 293 *n.*

 calciare, I. 192 *n.*
 cancer, II. 208
 capere [=incipere, μέλλειν (?)], I. 129 *n.*
 capitalis sententia, I. 115 *n.*
 capitulatio [=recapitulatio], I. 130 *n.*
 capitulum, II. 32 *n.*
 catalepsis (?), I. 162 *n.*
 catechizare, I. 105 *n.*
 carere *with acc.*, I. 92, &c.
 carissimus (γρηστος), II. 68 *n.*; (ἀγαπητός),
     I. 144 *n.*, II. 269
 caueri *dep.*, I. 30 *n.*
 cautela (ἀκριβεία), I. 42
 cauteriatus, II. 139 *n.*
 cautio, I. 289 *n.*, 290
 cautissime, II. 1, &c.
 cedi *dep.*, II. 17 *n.*
 chrisma, I. 139 *n.*
 circenses, II. 271 *n.*
 circumcidi circumcisionem, I. 288 *n.*
 clericatus, II. 101
 cludere, II. 21 *n.*
 coadunare, I. 122, II. 116 *n.*
 coaptari, I. 170
 codex, II. 228
 coepiscopus, I. 198 *n.*, 200 *n.*
 coextendi, I. 238 *n.*
 cogitatus, I. 239 *n.*, 284, II. 165
 cognitio (ἐπίγνωσις), I. 136 *n.*, &c.
 cognoscebo, II. 193 *n.*;—cognotus, I. 64
     vv. II.
 coinquinare, II. 245
 coire *with dat.*, II. 105 *n.*
 commendatio (παρακατάθηκη), II. 200
 commiscere *with dat.*, *intr.*, II. 64 *n.*
 commodo, II. 145 *n.*
 commorare, I. 83 *n.*

 communicare (*constr.*), I. 5 *n.*, 39, 40, 203
     n., II. 207
comparative followed by ab, *see* ab; *by gen.*,
     I. 22 *n.*, &c.
 compassio, II. 207 *n.*
 compati, II. 32 *n.*
 compellerit, II. 148 *n.*
 compendiose, I. 114, &c.
 compermanere, I. 211 *n.*
 complecti *pass.*, II. 70 *n.*
 concertatio, I. 214 *n.*
 concordare in, I. 1; conc. cum, I. 51;—
     concordatus *pass.*, I. 213
 condecere, I. 196, 218 *n.*
 condescendere, I. 174 *n.*
 condiaconus [cumd.], II. 118 *n.*
 condolere, I. 214 *n.*
 confessio (?), I. 126 *n.*; *see* deduci in con-
     fessione[m]
 confessus (ὡμολογημένος), I. 52 *n.*
 confinctus, II. 145 *n.*
 confinis esse (συστοιχεῖν), I. 74 *n.*
 confirmari *dep.*, II. 253
 confortare, I. 160, II. 196 *n.*
 congaudere, I. 226 *n.*
 congregatio, I. 159, 160 *n.*
 coniugalis (σύζυγος), I. 245 *n.*
 conlaudare, II. 26 *n.*
 connumerari, II. 271 *n.*
 connutrire, II. 276
 conpresbyter, I. 200 *n.*
 conresurgere, I. 288
 conscriptio, II. 145
 consentaneus *with abl.*, I. 212 *n.*;—con-
     sentanee, I. 174
 consequenter *with abl.*, I. 119, II. 9 *n.*
 consolare, I. 195 *n.*, II. 12, &c.
 consuete *with dat.*, I. 275
 constabilire, II. 59
 contemplatione, I. 117 *n.*, 205, II. 14, 21,
     53, 115, 119, 150, &c.
 contemptibilis, II. 22
 contentus *with dat. or abl.*, II. 22, 103
 contestatio, I. 87, II. 171 *n.*, &c.
 continuatus, I. 220 *n.*
 continuus *with gen.*, I. 17 *n.*
 contrascribere, II. 243 *n.*
 contrasistere *trans.*, I. 108 *n.*, &c.
 contribulis, II. 1

- conuertere *intr.*, I. 65 n.
 conuiuere, II. 104
 cooperarius, I. 228, &c.
 copulatio (*συνάφεια*), I. 59 n., &c.
 coram *with gen.* (?), II. 16 n.
 corporalis, II. 63 n.
 correctio (*κατόρθωσις*), I. 278 n., &c.
 corrigere, I. 261
 credulitas (*ἡ πίστις*), I. 118, &c.
 cultura, I. 293 n.
 cum *with acc.*, I. 289 n.
 cumcrucifigi, I. 34 *vv. ll.*;—cumdiaconus,
see cond.;—cummortuus, II. 206 *vv. ll.*;
 cumsuetus (?), I. 252 n.—cumsilium,
 II. 258 *vv. ll.*
 curiositas, II. 63, &c.
 curare (?), I. 36 n.
 custodibor, I. 237 n.
- d and t interchanged in the MSS., I. 7, &c.
 datio, I. 156 n.
 dative of reference, I. 11 n., 260; of place
whither, II. 1 n., 70; *after pass. part.*,
 II. 70
 de *with acc.*, I. 18, 66 *vv. ll.*
 debite, II. 169 n.
 debitor *with inf.*, I. 148 n.
 decet *with dat.*, II. 92 n.
 de cetero (*λοιπόν*), II. 225 n.; de ciuitate,
 de uita, *confounded in the MSS.*, II.
 101 n.
 deduci in confessione[m] (= *ὁμολογεῖσθαι*),
 I. 85, 293 n., 312 *corr.*, &c.
 defigere *intr.*, II. 40 n.
 definitiue, II. 281
 defundere *intr.* (?), I. 53 n.
 degere *and conj.*, II. 86 n.
 degestio, I. 296 n.
 dehonoratio, II. 145 n.
 deiectare, II. 114 n.
 deitas, I. 286 n.
 delinquerint, I. 31, 105, *vv. ll.*, &c.
 deliramentum, II. 244 n.
 demetire, I. 301 n.
 demirare, I. 59 n., 121 n.
 demiratio, I. 3, &c.
 demonstrari *dep.*, I. 89 n.
 demortuus, II. 24 n.
 deni = decem, I. 265 n.
- deponents, *frequent in this translation*,
 I. 8, 17, 30, *nn.*, &c.
 depostulare, I. 185, II. 40, &c.
 deproperare, I. 196
 deputare, II. 32 n., 34
 derogare *with acc.*, I. 1, II. 23; *with*
dat., I. 2, &c.
 derogatio ("detractio"), I. 3, II. 214
 desiderantissimus, I. 244 n.
 designatio ("ending"), I. 312 n.
 desperare (*ἀπαλγεῖν*), I. 172 n.
 destruere (*καταργεῖν*), I. 44 n.
 destructio, II. 107
 desursum, I. 238 n.
 detrimentari, I. 232 n.
 deturpari, II. 37 n.
 diaconia, II. 98 n.
 diaconicum (diaconium?), II. 133 n.
 diaconus *f.*, II. 128 n.; diacones, I. 199
n., &c.; diaconissa, II. 159 n.
 differre *with gen.*, I. 74 n.; differri *dep.*,
 II. 234 n.
 diffidentia, I. 300 n.
 dignus *with gen.*, I. 246; *with dat.*, I.
 121, 286; *with acc.*, I. 156, II. 60, 69,
 &c.
 directio (*κατόρθωμα*), I. 204, &c.
 dirigere (*καταρθεῖν*), I. 51 n., 254 n.
 disceptari *dep.*, I. 307 n.
 distantia (*διάστημα*), I. 5 n.
 docere *with dat.* (?), II. 205 n.
 docibilis (*διδακτικός*), II. 108 n.
 dominator, I. 216 n.
 dominium, I. 271
 dominus *with inf.*, I. 46 n., II. 261,
 262 n.
 domus orationis, orationum, II. 52 n., 131
 donator, II. 186
 dubietas, I. 25 n.
 dudum (*πρὶν*), II. 277 n.
 dum (= cum), I. 54 n.
 duobus *f.*, I. 79 n., II. 156 n.
- edolere, I. 245 n.
 effrui, II. 180 n.
 egerere, I. 69 n., II. 161 n.
 eiusmodi, I. 101 n.
 elatio (*τύφος*), II. 176 n.
 electio (*ἐκλογή* = *χειροτομία*), II. 82 n.

eligans ("pre-eminent"), I. 22 n., 153, 197, &c.

eliganter, II. 82

ellegantia, I. 40

elongare, I. 171 n.

enitescens, I. 238 n.

enormitas, I. 97

equidem *with 3rd person*, I. 41 n.

erga, I. 2 n., &c.

erint, II. 166 n., &c.

esse, *ellipse of*, II. 148 n.

et...autem (καί...δέ), I. 37 n., &c.; et quidem (καίτερ), I. 95 n., &c.

euoluere, I. 44 n., 50

ex superfluo (ἐκ περισσοῦ), I. 305 n.; ex

euentu, ex accidente, II. 105

excepto, exceptis (ἐκτός, χωρίς), I. 10 n., II. 95 n., &c.

execratio, II. 141 n.

exequi iustitias, I. 88 n.

exhiemare (παραχειμάσαι), II. 256 n.

exhinc, I. 268 n.

exhortare, II. 61, 91, &c.

exinanitus (exinanitum?), I. 216 n.

existere (εἶναι) I. 153 n., &c.

expendere, II. 173 n., 182, &c.

exquisitio, II. 16 n.

exter, I. 33; *with ab*, II. 83

extermium, II. 32 n., 46

extorris fieri ab, (*metaph.*), I. 68

exuere *with two accusatives*, I. 291 n.

festiuitas, I. 292 n.

fide *gen.*, II. 115 n.

'fidelis,' II. 162 n.

Figelus, II. 201 n.

firmitas (?), II. 97 n.

forma (τύπος), I. 30 n., &c.

fornicarius, I. 178 n.

fortuito, I. 117 n.

frui *with gen.*, II. 284 n.

fruitio, II. 186 n.

functio (λειτουργία) I. 226; (λατρεία) 233 n.

fungere, II. 67 n.

Galatia (= Galliae), II. 227 n.

generalitas, II. 148

genitive absolute, I. 269 n.; *of place whither*, I. 115 n., II. 120, 190

gens (= gentilis), I. 302

gloriatio, I. 211 n.

gratulari se, I. 227 n.

Greek construction, I. 188 n., 291 n., II. 251 n., 265 n.; *gender*, I. 6 n., 81 n., 149 n., 157 n., II. 15 n. &c.; *number*, I. 158 vv. II.; *order*, I. 16 n., &c.; *part. pres.*, *how translated*, I. 16 n., 148 n.; *part. aor.*, *do.*, I. 212 n., 229 n.; II. 90 n., &c.; *inf. for imper.*, I. 307 n., II. 182 n., 244 n.; *inf. as noun*, I. 291 n.

habeo, *with inf.*, I. 7 n., &c.

haeresis, I. 234

haesitari, II. 239 n.

hic (ὁ, ὁ νῦν), I. 149 n., 295 n., II. 185 n.;

haec *f. pl.* (?), I. 79 n., 296 n.; hoc ipsud, I. 14 n.

Hierosolima (*1st decl.*), I. 15 n.

'hypocrisis,' I. 47 n.

hymni, II. 81, 82

i and e interchanged in the MSS., I. 94, 167, 198, *vv. ll.*, &c.

idem confounded in the MSS. with id est, I. 7 *vv. ll.* &c.; —*id facere*, II. 278; *id ipsum*, I. 82 n., 242 n., &c.

ignire (πυρρῶν), I. 192 n.

ille (= hic), II. 279 n.; *illum neut.*, I. 50 n., 182, 289, II. 97, &c.

illo (= illic), I. 83 n., II. 67 n.

imitare, II. 5, 250

impiger (οὐκ ἀκηρὸς), I. 230 n.

in with acc. or abl. indifferently, I. 78 n., 255 n., 276 n., II. 217 n.; *in ante* (ἐμπροσθεν?), I. 241 n.; *in inuicem*, I. 95 n., 312 *add.*, II. 32, &c.; *in confessione[m] deduci*, *see deduci*

inaccessibilis, II. 185

inappartio (?), II. 55 n.

inaptare, I. 247 n.

incessanter, II. 38

incipere (μελλειν), I. 51 n., &c.

incircumscripção (τὸ ἀπερὶγραφόν), I. 141

'incolumem,' II. 65 n.

inconsummatus, II. 194 n.

inconuertibilis, I. 302, &c.

incorruptela, I. 122, &c.

incorruptibilitas, I. 109, &c.
 incrementum, II. 26 n.
 indeuotio, I. 268 n.
 indigere *with acc.*, I. 8, &c.
 indipisci, II. 67 n., 122
 indisciplinatio, II. 38 n.
 indisciplinatus, II. 25, 37, 38; indiscipline, II. 36, 230
 indui *with acc.*, I. 301
 inescare, II. 209
 inesse *with dat.*, I. 269 n.
infinitive, for imp., I. 307, II. 244; *as noun*, I. 291 n.
 infirmior esse *with dat.*, I. 233 n.
 infirmari (*ἀσθενεῖν*), I. 229 n., II. 232 n.
 infra (intra?) *with abl.*, II. 94 n.
 inhabitare (*κατοικεῖν*), I. 275
 inhabitatio, I. 169, II. 137, &c.
 inhaerere *with acc.*, I. 149
 innodare, I. 274 n.
 inoboedientia, I. 75
 inoperari *dep.*, I. 225 n., &c.
 inoperatio, I. 38, 60 n., II. 28, &c.
 inordinatio (?), II. 132 *vv.* II.
 impassibilitas, I. 8, &c.
 impossibilis (*ἀδύνατος*), I. 236 n.
 impossibilitas (*τὸ ἀδύνατον*), I. 50 n., &c.
 inprimis (*τὸ πρότερον*), I. 67, 100 n.
 inproperium, II. 117 n.
 inproperare, I. 103 n.
 inrationabilitas, I. 29 n.
 insinuatō, II. 90 n.
 instauratio, I. 303
 instruere *with two accusatives*, II. 67 n.
 insuadibilis (*ἀπειθήs*), I. 96 n., 271 n., II. 252 n., &c.
 insumptio, II. 244 n.
 intendere *with acc.*, I. 49 n.; *with abl.*, II. 204 n.
 interea (=interdum), II. 93 n., 170 n.;
 interea...interea uero, II. 193 n.
 interceptio, I. 164, II. 8, 31, &c.
 interiectio, II. 236 n.
 interpretare, I. 118 n., 155 n., II. 67 n.
 introitum *neut.* (?), II. 8 n.
 intueri *pass.* (?), I. 130 n.
 intuitu, II. 10 n., 272 n.
 inuertibilis, I. 104, &c.
 inuertibilitas I. 26 n., II. 76, &c.

inuidere *with acc.*, I. 102 n.
 inurere *constr.*, II. 114 n.
 ipsud, II. 197 n., &c.; *ipso dat.* I. 22 n.;
 ipsis sermonibus (*αὐτοῖς πημασθῶ?*), I. 280 n.
 iste (=hic), II. 269 n.; istae *dat. f.*, II. 83 n.
 itaque ergo, II. 4 n.
 iumentum (=adiumentum), II. 146 n.
 iuuamen, I. 2, 105, II. 83 n., &c.
 iuuari, I. 92 n., 147, II. 33, &c.
 iuuenior, II. 151 n., 163 n., 165 n.
 largire, II. 143 n.
 lector, II. 132 n.
 legitimus (=legalis), I. 22, &c.
 liberari *dep.*, I. 8 n.
 licet si, I. 197 n., 202 n., II. 53 n.
 longaeuitas, II. 276.
 lucrare, I. 92 n., 211 n.
 lucratiuus, I. 222, II. 178
 lucri, lucros, I. 93 n., 213 n., II. 114 n.
 luminare, I. 226; luminariorum, I. 226, II. 133
 maceria (?), I. 152 n.
 magnanimiter, II. 14, 195 n.
 maius (=magis), II. 83 n.
 malefactor, II. 205 n.
 Mambres, II. 217 n.
 Marcianistae (?), II. 140 n.
 maritalis, II. 157 n.
 mediare (*μεσοῦν, μεσιτεύειν*), I. 152 n.
 mediatio (?), II. 221 n.
 melior, deterior, sui, II. 37 n., 42, 116, 281
 membrana, II. 228
 memor *with acc.*, II. 3 n.
 memorari *dep.*, I. 219 n., II. 62 n., 67 n.;
 memorare, memorari, *with gen.*, II. 12 n., 97 n., 166 n.; memoratus (*δ ποσειδημένος*), II. 152 n.
 memoratim, II. 202 n.
 ministratio, I. 270 n.
 minorare, II. 129 n., &c.
 minoratio, I. 19 n., 97 n., 229, 249, 279, II. 240 n., &c.
 minus esse (*λείπειν*), I. 56 n., 171; m.
 facere, I. 182 n.

mirificari, II. 46
 misereri *with dat.*, I. 228 n.
 miserabilitas, I. 70 n., 297 n.
 modico, II. 264 n.
 multitudo, II. 235 n.
 multum (=multo), I. 58 n., 78 n.
 mundanus, II. 48
 mutabilitas (=mutatio), I. 72, &c.; m.
   in melius, II. 264 n.
 mysterium, I. 187 n., &c.
 mystica, I. 196 n.

n *inserted*: occansio, II. 10, 170, *vv. ll.*;
   praecedentes, II. 82, *vv. ll.*
 natiuitas, I. 78
 necessari, I. 251 n., II. 157 n.
 necessarie, I. 31, &c.
 necesse habere, II. 11
 negative doubled, I. 188 n., 213 n.
 neomeniae, I. 293
 nepos ("nephew" ?), I. 308 n.
 nimietas, II. 178 n., &c.
 nimis (σφόδρα), I. 78 n.
 nocere *with acc.*, I. 66, &c.; noceri, I.
   67 n., 247, II. 181 n., 207 n.
 nocibilitas, I. 27 n., 30 *vv. ll.*, II. 83
 nociuitas, I. 30, 208, II. 16, 55, 208
 nocius, II. 180
 non omitted by the MSS., I. 235 n., &c.;
   — confounded with nam, II. 33 *vv. ll.*;
   with nos, I. 127 *vv. ll.*; with nunc, I.
   17, 33, 35, &c. *vv. ll.*; non aliter...sed
   si, I. 40 n.; non modo, II. 115 n.
 nosci (γνωρίζεσθαι), I. 57 n., &c.
 nostrorum = nostrum (?), I. 82 n.
 nouellae, II. 152, 153
 nouis aliquid (καινότερόν τι), II. 187
 nundina, I. 265 n.
 nuperrimus, I. 296 n.
 nuptu *dat.* (?), I. 57 n.

o and u interchanged, I. 32 n., 110 *vv. ll.*,
   &c.
 ob and ab interchanged, II. 181 n.; ob
   with abl., I. 37, II. 17, 26, &c., *vv. ll.*
 oboeditio, I. 221 n.
 obsecrari *dep.*, II. 69 n.
 odibilis, I. 268, II. 252 n.

odire, odiri, I. 29, II. 14, 91, 252, *nn.*
 omnifarie, I. 66
 operari *with poss. pron., for coop.*, II.
   285 n.
 opificatio, I. 146, 185 sq., II. 136 n.
 opinio, I. 3, II. 114 n.
 opus habere ut, I. 245
 ornamentum, ornatus, II. 84, 94 n., 153,
   192 n.
 ostensio, I. 138, II. 78
 otiositas, II. 26, 164 n.

paenula, II. 229 n.
 parcitas, I. 296
 participare, participari *dep.*, *with gen.*,
   I. 134 n.; *with acc.*, I. 18; *with abl.*,
   I. 18, 40 n.
 participle pres. for aor., see Greek con-
   struction; for future ind., II. 226 n.;
   part. pass. with dat., I. 223 n., 308,
   II. 70 n.
 passio (πάθος), I. 300 n.
 paucibus, I. 154 n.
 paulo minus (μικροῦ), I. 59 n., 110, II.
   211, &c.
 patior *with inf.*, II. 279 n.
 patria (=paternitas), I. 159 n.
 patricidius (?), II. 76
 per partes, I. 117 n., II. 2, &c.
 perspicere *dep.*, I. 90
 pertinere de (μελεῖν περί...), I. 249 n.
 pertransire, I. 293 n.
 perfectus (καλοκάγαθός ?), II. 265 n.
 phantasma, II. 57 n., 206
 pietas (ἡ εὐσέβεια), I. 17 n., &c.
 pigere (ὀκνεῖν) *trans.*, I. 20, 23 n., 312,
   II. 83, &c.
 placare, I. 189, II. 258, 262
 placite *with dat.*, I. 278 n., II. 20
 plasmare, II. 95 n.
 plaudere se, II. 225 n.; pludere = plau-
   dere, *ib. vv. ll.*
 plebei, II. 252
 plenarie, II. 129, &c.
 plenarius, I. 10, 32 n.
 pluraliter, II. 16 n.
 pomposus, I. 285 n.
 possibilitas, II. 24, &c.
 pote esse, I. 211 *vv. ll.*

- poterit, I. 2 *vv. ll.* 4, 163 *n.*, 302 *n.*, II. 203 *n.*, &c.
- potire *act.*, II. 47
- potiri *with acc.*, I. 40 *n.*, 223 *n.*
- prae *with acc.*, I. 142 *vv. ll.*, II. 275 *vv. ll.*; prae and pro *interchanged in the MSS.*, I. 17, 36 *vv. ll.*, &c.
- praeceptiue, II. 263 *n.*
- praecessor, I. 13
- praelectio, I. 123 *n.*
- praeligere, II. 239, &c.
- praeonorabilis, I. 76, 118
- praeonorare, I. 4, &c.; *with inf.*, II. 117
- praeonoratio, I. 110
- praeordinatio, I. 123 *n.*
- praeputatus, I. 149 *n.*
- praescribere, I. 154 *n.*
- praescriptio (προγραφή), II. 2, &c.
- praeter (=praeterquam), I. 88 *n.*; praeter ceteros (παρά τοὺς λοιπούς), 256 *n.*
- praetorium, I. 206 *n.*
- praeuicicare *with acc.*, I. 108 *n.*
- pressura (θλῖσις), II. 4
- primitiuus, I. 48 *n.*
- primocreatus (πρωτόκτιστος), I. 263 *n.*
- principalis, I. 185
- principare, I. 271 *n.*; *with dat.* II. 252
- principator, I. 40 *n.*, 243 *n.*
- principatus (=principium), I. 299 *n.*; (=princeps), II. 262
- pro quibus (ἀπὸ ὧν), I. 125; pro [uirium] possibilitate, I. 302, &c.; pro u. qualitate, I. 307, &c.
- probare (?), II. 149
- prolificatio, I. 287 *n.*, II. 213 *n.*
- professio, II. 164 *n.*
- profiteri, II. 38, 139
- progenies, I. 162 *n.*, II. 95 *n.*
- prohibeo *with inf.*, I. 49 *n.*
- prolixitas, I. 5
- prolongare, I. 119 *n.*, II. 234
- promittere *with two accusatives*, II. 164 *n.*
- promouere *intr.* (προβαίνειν), II. 21 *n.*, 125, 217 *n.*, 286 *corr.*
- propemodo, I. 65, II. 71
- prophetissa, II. 93 *vv. ll.*
- propositus (=propositum), II. 64, 85, *vv. ll.*, 262
- propter *with gen.*, I. 83 *n.*, 96 *n.*
- prosecutio (ἀκολουθία), I. 114 *n.*, II. 63 *n.*
- protractus, II. 212 *n.*
- prouisor (πρόξενος), I. 32 *n.*, &c.
- publicare, II. 15, &c.
- pullulare, II. 136
- putatiue, I. 16 *n.*
- quaesitio, II. 176
- qualitercumque, II. 101
- quando (=quoniam), I. 141 *n.*, 231 *n.*
- quando quidem...quando uero (πότε μέν...πότε δέ), I. 8, 74 *n.*, 147, 253, II. 13, &c.
- quanti (=quot), I. 20, 312 *add.*; quantum=quanto, I. 143 *vv. ll.*, II. 212 *n.*
- quemadmodum (=quam [?]), I. 286 *n.*
- qui/, I. 80 *n.*
- quicumque ille, II. 80 *n.*
- quidam, I. 23 *n.*, 30 *n.*, 75 *n.*
- quisque (=quicumque), I. 247 *n.*; quisque ille, *ib.*
- quoniam=quemadmodum, I. 218 *n.*
- rationabilis (νοητός), I. 129
- rationabilitas, I. 26, 28
- recapitulare (ἀνακεφαλαιοῦσθαι), I. 128 *n.*, 267 *n.*
- receptio, I. 189 *n.*
- recreatio, I. 302
- redemptio, I. 126 *n.*, &c.
- redintegratio, I. 130
- reditus *pl.*, II. 177
- redoccupare (?), II. 165 *n.*
- reinsinuare, II. 81 *n.*
- remedium (μεθοδία), I. 169 *n.*
- remunerari *pass.*, II. 34 *n.*
- renouatio, I. 130
- reparatio, I. 267 *n.*
- repleri *with acc.*, I. 204 *n.*
- repropiare, II. 122 *n.*
- reputari *depr.*, I. 149 *n.*
- requie, II. 143 *n.*; requiei, I. 250 *n.*
- resultare (=resistere), II. 36
- retitulare (?), I. 282 *n.*
- retribulatio (?), II. 44 *n.*
- ridiculum (=risus), II. 107 *n.*, 166 *n.*
- salim, I. 86, II. 111, *vv. ll.*, &c.
- saluare (=seruare), I. 113, 263 *n.*, &c.

- salutare, I. 193 n.
 schema, I. 113 n.
 scio *with inf.*, II. 69, &c.
 scissum, I. 269, 312 *add.*
 scripturalis, I. 83 n., &c.
 scrupulositas, I. 2, &c., 290 n.
 sed (γε?), II. 165 n.; sed atubi, I. 299;
   sed et (ἀλλὰ γὰρ καί), I. 80 n., 178,
   235 n., 298, &c.
 semotim, semotim, II. 96 n.
 sempiternitas, II. 186
 sensibilis (αἰσθητός), I. 129, &c.
 sensus (νοῦς), I. 174; sensum *neut.* (?), I.
   172 n.
 sententialiter, I. 33 n., 67
 sequentia, I. 18, &c.
 sequestrare, I. 257 n.
 sermo (ῥῆμα), I. 185 n., 193 n.
 serpiri, II. 208 n.
 si autem, I. 36 n.; si ergo, I. 158; si
   igitur, I. 212 n.; si tamen, I. 172 n.,
   II. 34, &c.
 signaculum, II. 65 n.
 signare (σημειοῦσθαι), II. 63; *with inf.*, I.
   20
 significantia, I. 293 n.
 sincere, I. 203 n.
 solae *dat. f.*, II. 204 n.
 solummodo non (μονοτονχι), I. 89 n., &c.
 somniari *dep.* I. 17 n., II. 209 n.
 sordidari *dep.* II. 22
 specialiter, II. 22
 specie *gen.* (?), II. 141 n.
 spreto, II. 25 n.
 SPS and XPS *confounded in the MSS.*, I.
   36 *vv. ll.*, II. 250 n.
 structor, II. 261 n.
 suadere *with acc.* (πείθειν τινα), II. 4;
   suaderi *with dat.* (πείθεσθαι τινί), I. 90
   n., 278 n., II. 49 n.; suadetur *with*
   dat., *impers.*, II. 66 n.; suadi=suaderi
   (?), I. 254 n., II. 251 *vv. ll.*
 subdiacones, II. 132
 subiectio, II. 90 n.
 subintroducere, I. 129, II. 67, &c.
 sublimare, I. 277 n., II. 252 n.
 subplicare, II. 142 n.
 subrelinquere, I. 113 n., II. 29 n., &c.
 subreptio, II. 85 n.
 succensio, II. 209 *vv. ll.*
 super (=de) *with abl.*, I. 42 n., II. 141;
   with acc., I. 245; grauitur, &c. ferre
   super, II. 202 n.
 superabundare, I. 146
 superari *dep.* (?), II. 42 n.
 supereminere, I. 189, 235 n., 248 n., &c.
 superexaltare, I. 222
 superoptare, I. 109 n.
 supplicari *dep.*, II. 200 n.
 suspectio, suspectatio, II. 176 n., 220 n.
 sustineo *with inf.*, II. 206 n.
 tactus, tactum, *neut.*, I. 154 n., 170 n.,
   295 n.
 taediare, I. 271 n.
 tantum longe esse ut...ita ut, II. 11 n.
 textus (ὑφή), I. 198, 312 *add.*
 translatio (ἀναφορά), I. 265 n.
 tristari, I. 229 n.
 tubicinare, II. 30 n.
 turbela, II. 25 n.
 turpilouium, I. 301 n.
 turpilucris (?), II. 127 n.
 u and b *interchanged in the MSS.*, I.
   122, 223, 243, *vv. ll.*, &c., II. 231 n.,
   255 *vv. ll.*
 uerbositas, II. 164 n., 255 n.
 uerbum (λόγος), II. 79 n.
 uero tamen, II. 33 n.
 uertibilitas, I. 26 n., 293 n.
 uerus (=uerax), II. 40 n.
 uiduitas, uirginitas, II. 166
 uita, I. 7 n.
 uiuacitas, I. 140
 uiuax (=uitalis), I. 193 n.
 unanimitas, I. 246
 unianimis, I. 213
 unum quidem...alterum uero, II. 77 n.
 usquedum, II. 55 n.
 usurpare, II. 14, 23 n., 38 n., 71 n.
 usurpatio, II. 24
 ut, *with inf.*, I. 257 n.; ut puta, I.
   276 n., II. 114 n.
 Zambres (?), II. 217 *vv. ll.*, n.

- ad="in reference to," II. 302; "a-
gainst," II. 291, 316
additamentum, II. 319
adimplere, II. 309, &c.
adiuuasse, II. 316
adunatio, II. 292, &c.
affectualis (?), II. 339
beatificare, II. 320
citra (χωρίς), II. 325
clamorosus, II. 315 *vv.* II.
coaptare, II. 307
cognite (cognate ?) se habere ad, II. 293
communiter, II. 333
compendiose, II. 310
complasmatio, II. 308
conditio (= κτίσις), II. 333
connaturalis, II. 291, 292
connumerare (συγκατατάττειν, συντάττειν),
II. 303, 305
conferre, II. 330
consignificare, II. 293
conuenerat = conueniens erat, II. 334
curat *impers.*, II. 293
diuise, II. 338
domesticus [Dei], (οικεῖος τῷ θεῷ), II.
291
eremus, II. 318
essentia (οὐσία), II. 328
filiatio (υἰότης), II. 303, &c.
hominicola (ἄνθρωπολάτρη, cf. Suicer,
s. v.), II. 293
inchoator, II. 335
indissipabilis, II. 304
indiuise, II. 302
indubitanter, II. 335
ineffabiliter, II. 335
inenarrabiliter, II. 329
inhabitare, II. 300, &c.
inhabitatio, II. 294, &c.
initiator, II. 335
inpassibilis, II. 317
inpraesentiarum, II. 336
inquietare, II. 311
inseparabiliter, II. 309, 316, 324
inseparate, II. 291
Israëliticus, II. 327
machinamentum ("stratagem"), II. 322
manicipari *with dat.*, II. 335
mediare (μεσιτεύειν), II. 311
metallum, II. 293
obuersio (ἀντιστροφή), II. 320
omnimodis [cf. Munro on Lucr. i. 683],
II. 337
originalis, II. 337
ostensio, II. 337
particeps esse *with dat. of person, gen. of
thing*, II. 291
particulatim, II. 314
phantasia, II. 291
plasmatio, II. 307, 314
plurimum quantum (πλείστον ὅσον), II.
291 (296)
praeformatio, II. 314
principaliter, II. 324, 330
proprietas, II. 292, &c.
purus (ψιλός), II. 293, 318
qualiter, II. 293
rationabiliter, II. 299
reconuertere, II. 318
relatio (ἀναφορά), II. 324, &c.
reparatio (?), II. 318
reptor, reptrix, II. 334
seductorius, II. 336
separatio *with gen.* (?), II. 318
subsistentia (ὑπόστασις), II. 299
substantia (οὐσία), II. 313, &c.
subtilitas (ἀκρίβεια), II. 318
subuersio (καταστροφή), II. 320
taliter, II. 325
transnominare (μετονομάζειν), II. 304
uersus (στίχος?), II. 321
unire *with dat.*, II. 311

INDEX IV.

- ἀγνωσύνη, II. 20 π., 21, &c.
 ἀγνός, I. 248 π.; οὐχ ἀγνῶς κηρύσσειν,
     I. 208 sq.
 ἀδιάσπαστος, *inseparabilis*, I. 165
 αἰρετικός, II. 255 π.
 αἰχμαλωτεύειν αἰχμαλωσίαν, I. 167 π.
 αἰών, I. 5 π., 29, 143
 ἀκαιρεῖσθαι, I. 249
 ἀκαιρός, II. 223
 ἀκολουθία, *sequentia, prosecutio*, I. 47, 78,
     114 π., 166, &c.
 ἀκρατής, II. 215
 ἀκριβῶς, *cautissime*, II. 72, &c.
 ἀκροβυστία, περικομή, I. 287, 289
 ἀλαζών, II. 213, 215 π.
 ἀλλὰ γάρ, ἀλλὰ γὰρ καὶ, *sed, sed et*, I.
     80 π., 272, 298
 ἀλληγορία, ἀλληγορεῖσθαι, I. 73 π., 79
 ἀμερίμως, *secure*, II. 159, 163
 ἀμνησικακός (?), II. 110 π.
 ἀναγνώστης, *lector*, II. 132 π.
 ἀνάθεμα I. 11 π.
 ἀναίρεσις, ἀναιρετικός, I. 50, 98, 164, II. 8,
     &c.
 ἀνακεφαλαίωσις, *recapitulatio*, I. 128 π.
 ἀνακτίζειν, *recreari*, I. 146, 148, 173;
     ἀνάκτισις, *creaturae reparatio*, I. 267
 ἀναληφθεὶς, ὁ, I. 260; ἀνάληψις, II. 28 π.,
     138 π.
 ἀναλίσκειν, καταναλίσκειν, *expendere*, II.
     56, 173
 ἀναμφίβηλος, *indubius*, I. 63
 ἀναχώρησις, *abdicatio*, II. 7
 ἀνεξίκακος, II. 212 π.
 ἀνεπιληπτος, II. 99 π.
 ἀνέψιος, *nepos*, I. 308 π.
 ἀνήμερος, II. 215
 ἀνόσιος, II. 214
 ἀντί, ὑπέρ, II. 279 π.
 ἀντιδιαστολή, II. 7
 ἀντιλαμβάνεσθαι, II. 174 π.
 ἀντιπαρεξέτιζεν, I. 52
 ἀντίχριστος, ὁ, II. 55
 ἀπαλγείν, *desperare*, 172 π.
 ἀπανθρωπία, *inhumanitas*, II. 161
 ἀπανταχόσε, II. 119
 ἀπαρχή, I. 125 π., 133, 139, &c.
 ἀπεκδέσθαι, I. 291
 ἀπερίγραφος, *incircumscriptus*, I. 141
 ἀπλῶς, *absolute*, II. 23, 139
 ἀπόδειξις, *probatio*, I. 52, II. 73, &c.
 ἀποδέχεσθαι, *resumere* (?), II. 103 π.;
     recipere, II. 243
 ἀποδοτέον, *reddendum est*, II. 46, 47
 ἀποκαραδοκία, *desperatio*, I. 210 π.
 ἀποκρίπτεσθαι, I. 93 π.
 ἀπόλυτος, ἀπολύτως, *absolutus, absolute*,
     I. 120, II. 149
 ἀπολύτρωσις, I. 134
 ἀποστασία, *apostasias*, II. 50 π.
 ἀπόστολος, I. 229 π. II. 121 π., &c.
 Ἀπφία, Ἀφφία, Ἀμφία, II. 268 π.
 ἀπώλεια, I. 145
 ἀρπαγμός, I. 215 sq.
 ἀρραβών, *arra*, I. 43, II. 25 π.
 ἀσθενής, II. 37
 ἀσπασμός = ὑπογραφή, II. 65
 ἄσπονδος, II. 214 π.
 ἄστοργος, II. 214
 ἀτρεπτότης, *inueritabilitas*, II. 77
 ἀφ' ὧν, *ex quibus*, II. 72
 ἄφεςις, I. 126 π., II. 113 π.
 ἀφή, *lactum*, I. 154 π., 170 π.
 ἀφθαρσία, I. 195 π.
 ἀφιλάγαθος, II. 215 π.
 αὐθάδης, II. 239

αὐξάνειν, *trans.*, I. 169 n.
αὐτάρκεια, II. 178, 179 n.

βαθμός, II. 130 n.
βάρος, φορτίον, I. 103 n.
βεβαίωσις, I. 132, 202
βελτίωσις, *correctio*, II. 278
βεμβράνα, II. 228 n.
βιβλίον, II. 229
βλασφημία, βλάσφημος, II. 177 n., 214 n.

Γαλατία, *Galliae*, II. 227 n.
γίνεσθαι, I. 43 n., 218 n.
γινώσκειν, I. 161, 237, II. 209, nn.

δέ *superfluous*, I. 16 n.; *elliptical*, I. 162 n.
δελεάζεσθαι, *inescari*, II. 219
διά (of the FATHER), I. 4 n.; διά τῆς τεκ-
νογονίας, II. 96 n.

διάβολος, II. 214
διάθεσις, *affectus*, I. 237 n., 240, II. 3, &c.
διακονεῖν, II. 128 n.
διαλογισμός, II. 91 n.
διαστέλλων, *ad distinctionem*, II. 31
διώστημα, *prolixitas*, *distantia*, I. 5
διαττύπωσις, II. 236
διδασκτικός, II. 108 sq.
διηρημένως, *separatim*, I. 120
δίλογος, II. 126 n.
διπλοῦς = πολλαπλάσιος, II. 168 n.
δόγματα, I. 151 n., 290; δογματίζεσθαι, I.
295 n.; δογματικός, ἡθικός, I. 114 n.
δόξα, ἡ, I. 135 n.
δύσις, ἡ, *partes occidentales*, II. 125

Ἑβραῖος, Ἰουδαῖος, I. 234 n.
εἶγε, εἴπερ, I. 172 n., II. 44 n.
ἐθελοθηρσκειν, I. 296 n.
εἰκών, I. 261 n.
εὐλητά, *voluntaria*, II. 228 n.
eis θεός, not exclusive of the SON, I. 164 n.
ἐκβαλεῖν eis ἔργον, *in opere producere*, II.

55

ἐκγονον, *nepos*, II. 155 n. See ἀνέψιος
ἐκκλησία, ἡ, I. 139 n.
ἐκλαμβάνειν, *accipere*, *suscipere*, I. 274
ἐμφατικώτερον, *apertius*, II. 23 n.
ἐν αὐτῷ, eis αὐτόν, I. 272 n.; ἐν αὐτῷ, δι'
αὐτοῦ, I. 267 n., 272; ἐν ἀφθαρσίᾳ, I.

195 n.; ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, I. 191 n.; ἐν
κυρίῳ, I. 230, 249; ἐν ὀλίγῳ, I. 154 n.

ἐναποτιθέναί, I. 194
ἐνεργεῖσθαι, I. 162 n.
ἐνεστὼς βλος, ὁ, I. 7 n.
ἐνοίκησις, I. 142 n.
ἐξαγοράζεσθαι, I. 181 n., 307
ἐξεργαστικώτερον, I. 119
ἐξιόμενος (?), *repropositians*, II. 122 n.
ἐξωθεν, ὁ, II. 114
ἐπαγωγή, ἡ, II. 229
ἐπαρχία, *provincia*, II. 121 sq.
ἐπέχειν = προσέχειν, I. 226 n.
ἐπὶ τοῦ κοινού, *in communi*, II. 149
ἐπίγεια, τὰ, I. 223 n.
ἐπίσκοπος, II. 124 n.
ἐπισημαντέον, *notandum est*, I. 51, II. 7
ἐπισυλλογίζεσθαι, I. 86
ἐπισυμπλέκειν, I. 121
ἐπισυναγωγή, II. 48 n.
ἐπισυνάπτειν, *coniungere*, I. 9, II. 139
ἐπισφίγγειν, *stringere*, *constringere*, I. 132,
II. 196
ἐπίτασις, I. 70
ἐπιτιμῶν, ἐλέγχειν, II. 222 n.
ἐπιψαύειν, ἐπιφαίνειν, I. 180 n., II. 286 corr.
ἐπουράνια, τὰ, I. 191, 223 n.
ἐτεροδιδασκαλεῖν, I. 2 n., II. 71
ἐργον = διδασχῇ, I. 232 n.
εὐδοκία, ἡ, I. 225 n.
εὐκτήριον, οἶκος εὐκτήριος, *domus orationis*
s. *orationum*, II. 52, 131 n.
εὐλογία, I. 121
εὐσέβεια, ἡ, *pietas*, II. 54, 56, &c.
εὐτραπελία, I. 177
ἐχθρα, ἡ, I. 151 n.

ζυγός, σύζυγος, I. 246 n.
ζῶη, ἡ τοῦ θεοῦ, I. 172 n.

θεός καὶ πατήρ, I. 120 n., 135; θ. καὶ
σωτήρ, II. 250 n.
θηρσκειν τῶν ἀγγέλων, I. 294 n.
θυρεῖν, I. 193 n.
θυσιαστήριον, *altare*, II. 132

ιδίωμα, *proprietates*, I. 98, 154, &c.
ἱερὰ γράμματα, τὰ, II. 221 n.
ἱεροπρεπής, II. 246 n.

ικανούν, I. 259 n.

ἵνα, ὅπως (ἐκβατικῶς), I. 44 n., 98 n., 275 n., II. 84, &c.

ἰσοδυναμεῖν, I. 80 n., 82

ἰσότης, ἡ, I. 306 n.

καθάπτεσθαι, *invenire se (with dat.)*, *arguere*, I. 107, II. 193

καινὴ κτίσις, I. 109

καινοφονία, II. 187 n., 208 n.

καιροὶ ἰδιοί, II. 89 n.

καλοκάγαθία, *bonitas*, II. 102; *καλοκάγαθοι* (?), II. 265 n.

καταβάλλειν, *percoluere*, *adpendere*, I. 42 κατ' ἑλλειψιν, κατὰ λήψιν, I. 162 n.; κατὰ πρόσκλησιν, II. 171; κατ' ὑπόκρισιν, I. 47 n.

καταβραβεύειν, I. 293 n.

καταδυναστεία, I. 167

καταλλήλως, I. 119

καταντλεῖν (?), I. 53

κατάστασις, *status*, II. 93; *ordinatio*, II. 123

καταστίζειν, *confodere*, I. 110

καταστρηγνύν, II. 163

κατατομή, I. 232

καταχθόνια, τὰ, I. 223 n.

κατέχων, τό, II. 52

κατόρθωσις, κατόρθωμα, I. 45, &c.

κατώτερα τῆς γῆς, I. 167 n.

καύχημα, I. 212 n.

κένωσις, *exinanitio*, I. 216 n., 217

κοιμᾶσθαι, II. 28

κοινωνία (πίστεως), II. 274 n.

κύνες, οἱ, I. 231 n.

λειτουργία, *functio*, I. 226, II. 101, &c.

λόγος δόσεως καὶ λήψεως, I. 251 n.

μακάριος, II. 77, 184

μάμμη, αἰτία, II. 156

μάρτυρες, II. 203 n.

μαρτύριον = τὸ πάθος, II. 89 n., 197 n.

μείωσις, *minuatio*, I. 97

μεμβράνα, II. 228 n.

μεσιτεύειν, II. 269

μετατίθεσθαι, μεταγέσθαι, I. 9 n.

μὴ γένοιτο, I. 33

μορφή, I. 217 sq.

μυστήριον, I. 155, 281, 283, II. 134; μ.,

τό, II. 133; μ. τῆς ἀνομιᾶς, τό, II. 54; τῆς εὐσεβείας, II. 134 n.

μῦθοι, II. 73 n., 224 n.

μυρολογία, I. 177

νεκροί, οἱ, II. 29 n.; ν. ἐν Χριστῷ, II. 30 n.

νεόφυτος, II. 111 n.

νήπιος, τέλειος, I. 168 sq.

νόμος, ὁ, I. 71 n.

νοσεῖν, II. 176

οἰκείος, I. 153, II. 157

οἰκονομία, I. 155 n., 69 n.

ὀλιγόψυχος, II. 37

ὁμολωμα ἀνθρώπου, I. 218 n.

ὁμολογία, ἡ καλή, II. 182 n.

ὀναίμην, II. 284 n.

ὄνομα, I. 222 n.

ὀνομάζεσθαι, I. 160 n.

ὀπώσποτε, *qualitercumque*, II. 101

ὀργή ἀναμάρτητος, I. 175 n.

ὀργίλος, II. 240

ὀρθοτομεῖν, II. 208 n.

πάθος, II. 23

παιδαγωγός, I. 54 n.

παράγγελε, II. 71

παράγασθαι, προάγασθαι, II. 105, 106

παράδοσις, II. 59

παρα[κατα]θήκη, II. 187, 200 nn.

παράκλησις, II. 9, 149

παραφανίζειν, *exterminare*, I. 61

παρεντιθέναι, I. 160

παρερμηνεύειν, I. 274

πᾶσα πορνεία, II. 22 n.

πατρία, *patria*, *paternitas*, I. 159 n.

Παῦλος δέσμος, II. 267

πεισμονή, I. 91 n.

περιεργάζεσθαι, II. 63

περιούσιος, II. 250 n.

περιλειπόμενοι, οἱ, II. 29

περιποίησις, ἡ, *acquisitio*, I. 134

περυσσεύειν (*trans.*), I. 126 n.

περιτομή ἀχειροποιήτος, I. 287

πηλίκος γράμμασιν, I. 107 n.

πίστις, ἡ, I. 52, 85, nn.

πιστὸς ὁ λόγος, II. 79, 97; πιστοί, οἱ,

fideles, II. 112 n.

πιστοῦσθαι, II. 220 n.
 πλήκτης (*metaph.*), II. 240 n.
 πληροῦσθαι, I. 141 n.
 πλήρωμα, I. 141, 161, 275 n., 286
 πᾶγμα, τό, II. 23 n.
 πραιτώριον, τό, I. 206 n.
 πρεσβύτεριον, τό, II. 150
 πρεσβύτερος, II. 239, 246 nn.; = πρεσ-
 βύτης, II. 151 n.
 πρεσβύτες, II. 276
 προβολή, *ordinatio*, II. 150
 προγραφή, *praefatio, praescriptio*, I. 118,
 119; II. 235
 προηγουμένως, *maxime*, II. 71
 προηλπικότες, οἱ, I. 131 n.
 προκόπτειν, II. 208, 218 n., 220
 πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός, I. 297 n.
 προσαγωγή, I. 152, 158 n.
 προσανατίθεσθαι, I. 14, 16, 18 n.
 προσεκτεόν, *intendendum est*, II. 27, 55
 προσευχή, δέησις, ἐντευξις, II. 85, 86, nn.
 προσλείπειν, I. 279
 προστῆναι, *prolata*σθαι, II. 110, 254 n.
 πρωτότοκος, I. 264 sq.
 πρώτη ἀπολογία, ἡ, I. 206, II. 230, nn.

ῥῆμα, λόγος, I. 185 n.; ῥ. θεοῦ=ἐνέργεια,
 193 n.

ῥωμαϊκώτερον=ῥωμαῖστί, II. 228

σάρξ, ἡ, I. 35 n., 85 n., 94 n.; σ. καὶ
 αἷμα, I. 14; αἷμα καὶ σ., I. 190
 σεμνός, II. 126 n.
 σκευός, II. 22 n.
 σκύβαλα, I. 236 n.
 σπένδεσθαι, I. 226 n., II. 225 n.
 σπλάγχνα, I. 204, II. 278
 σπέρμα, I. 45 n.
 στέλλεσθαι, II. 61 n.
 στίγματα, I. 110 n.
 στοιχεῖα, I. 60 n., 64, 285, 295
 συγκλείειν, I. 51 n.
 σύζυγος, I. 245 n., 246 n.
 συμβεβηκότα, *accidentia*, II. 149
 συμπρεσβύτερος, *compresbyter*, I. 200 n.
 σύμφυτος, II. 112 n.
 συναιχμάλωτος, II. 285
 συνάφεια, *copulatio*, I. 59 n.

συνεπισκοπος, *coepiscopus*, I. 198 n., 200 n.
 συνεργός, *cooperarius*, II. 268 n., 285
 συντέλεια, ἡ, I. 6, II. 33, 42 n.
 συντόμως, *compendiose*, I. 171
 συσσημαίνεσθαι, II. 229
 σύστασις, *confirmatio*, I. 235, &c.
 σύστημα, *collectio, congregatio*, I. 159, sq.
 συστοιχεῖν, *confinis esse, coniungi*, I. 74 n.,
 80 n.

σφετερίζεσθαι, *subtrahere*, II. 278

σφραγίξω, I. 132, 203 n.

σωματικῶς, I. 286 n.

σωτήριον, *salutare* (?), I. 193 n.

σωτηρία, I. 145, 209 n.

σώφρων, σωφροσύνη, II. 92 n.

τεκνίον, I. 69

τέλειον, τό, I. 282 n., 303; τέλειος, οἱ, II.
 265 n.

τιμᾶν=ἐπιμελεῖσθαι, II. 155 n.

τρόπος, *propositum*, II. 278, 281

τροφός, II. 11 n.

τύπος, I. 288 n.

τύφος, *elatio*, I. 295, II. 113, 176, nn.;

τετυφωμένος, II. 215 (*see* ἀλαζύν)

ὑπέρ, *contemplatione*, II. 53; ὑπὲρ ὧν, *pro*
quibus, II. 58

ὑπεραυξάνειν, II. 43 n.

ὑπερήφανος, II. 213 n.

ὑποδιάκονοι, *subdiacones*, II. 132 n.

ὑπόκρισις, I. 47 n.

ὑπόστασις, οὐσία, *substantia*, I. 5, 61

ὑποτάσσειν, I. 243

ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χρ., I. 279 n.

φανεροῦσθαι, I. 179 n.

φαντάζεσθαι, I. 298 n.

φελὼν, *raepula*, II. 229 n.

φιλαργυρία, ἡ, *cupiditas pecuniaria*, II.
 180 n.

φίλαυτος, II. 213

φιλοσοφία, ἡ, I. 285

φορτίον, βάρος, I. 103 n., 104

φρατρία, *congregatio*, I. 159 n.

Φύγελος, II. 201 n.

φυτεύειν, II. 112 n.

φῶς, I. 259 n., II. 185 n.

χάρις=ἔλεος, I. 110; χ. καὶ εἰρήνη, I.
 118 n.; χ., ἔλεος, εἰρ., II. 68 n.

χάρισμα, τό, II. 196
 χαριτόν, I. 125 n.
 χήραι, αί, II. 158 sq.
 χρησιμεύειν, I. 85
 χρῆσις, II. 243

χριστιανός, II. 112 n.; χριστιανικός, II. 243
 χώραι, *possessions, regiones*, II. 123 n.
 χωρεπίσκοπος, II. 123 n.

ψεύδεσθαι εἰς, I. 301

ἀνακεῖσθαι, *adhaerere*, II. 294 (*bis*)
 ἀναμαρτησία, II. 337
 ἀναφορά, II. 329, 330
 ἀνθρωποτόκος, II. 310
 ἀπεργραφός, II. 295, &c.
 ἀποκατάστασις, ἡ, II. 337
 ἀπολύτως, II. 303
 ἀφαρμόζειν, II. 299
 γαργαλίζειν, II. 307
 γίγνεσθαι, II. 300, 319
 γνωρίζεσθαι, II. 328
 διαγόρευσις, II. 328
 διδόναι, II. 319
 ἐμφιλόσοφος, II. 307
 ἐνδιάθετος, *affectualis*, II. 339
 ἐνοίκησις, ἡ, II. 293, &c.
 ἐπιβάλλειν = ἐπέχειν, προσέχειν, II. 296
 ἐπομένως, II. 303
 ἐτεροούσιος, II. 339
 εὐδοκία, ἡ, II. 295 sq.
 ἐφαρμόζειν, *commenire*, II. 299
 θεοτόκος, II. 310
 ἰδιάζειν, II. 294, 328
 ἰδιαζόντως, II. 321

καρτερικός, II. 307
 κατάστασις, II. 330, 331
 κατόρθωσις, *perfectio*, II. 311
 λαμβανόμενος, ὁ, II. 296; ληφθεὶς, ὁ, II. 298
 λογοποιεῖσθαι, *sermocinari*, II. 303
 ὁμοούσιος, II. 313, 339
 προτυποῦσθαι, II. 298
 προφορά, II. 298
 πρωτοτύπως, II. 303, 330
 συναφένεσθαι, *conferri*, II. 330
 συνάφεια, II. 306
 συνδυασμός, II. 296, &c.
 συνεπιδέχεσθαι, II. 303
 συνεπνοεῖν, II. 303, 330
 συνιστάναι, *constare*, II. 313
 σύστασις, *confictio*, II. 312
 ταυτοβουλία, II. 339
 ταυτουργία, II. 339
 ταυτότης, II. 328
 χαρακτηρίζειν, II. 295, 296

INDEX V.

- ACCIDENTS not criteria of character, II. 104, 106
- Adam 'not deceived,' II. 95; the first and the second, I. 57, 58, 140. *See* death
- adaptation of Scripture, I. 166 n.
- adoption, I. 56, 63. *See* CHRIST
- age does not secure moral fitness, II. 159
- Alexandrian interpretation, I. 245 n., II. 39 n.
- allegorists condemned, I. 73 sq.
- 'allegory,' I. 79
- alternative renderings, I. 5, 23, 70, 123, 215, 218, II. 69, 94, 105, 182, 196, *nn.*
- Amalarius, Theodore cited by, II. 85 n., 117 n.
- Andragathius, Theodore's instructor in philosophy, lix n.
- angels, *good*: their wills free, I. 11 n.; why called 'principalities,' &c., I. 270; their functions in the creation, I. 129 n., 270, 271; relation to man, lxxx, I. 129 sq., 267 sq.; ministry under the O. T., I. 48 n., 294; growth in knowledge, I. 157 n.; our present ignorance of their names and natures, I. 138 n.; 'worshiping of angels,' I. 294 n.; 'bread of angels,' I. 48 n. *Evil*: their original and present spheres of action, I. 143 sq.; called 'principalities,' I. 191, 291
- anger, when sinless, I. 175 n.
- Antichrist, the, a man, II. 50 n., 56; a *quasi* incarnation of Satan, II. 51, 56 n.; his work, II. 51; revelation of, II. 55; miracles of, II. 57 n.
- Antioch, collision between SS. Peter and Paul at, I. 22 n.
- Antiochene interpretation, I. 106, II. 29, 39, 50, 51, 72, 102, *nn.*
- apocryphal (Gnostic) literature, II. 145 n.
- apostles, length of their residence in Jerusalem, I. 3 n., 115 n.; a name given to the primitive Bishops, II. 121 sq. *See* bishop
- Apphia, her relation to Philemon, II. 269 n.; to Archippus, II. 270 n.
- Arabia defined, I. 80 sq.; S. Paul's visit to, I. 13 n.
- Archippus (Col. iv. 17), I. 311; (Philem. 2), II. 270 n.
- Arian interpretation of Phil. ii. 6 sq. refuted, I. 223 n., sq.
- ascension, *see* CHRIST
- Augustine, S., covertly attacked (?), I. 94 n., 99 n., II. 87 n.; in accord with Theodore, II. 107 n.
- baptism, symbolical of our participation in the death and resurrection of Christ, I. 30, 102, 288; of our future life, I. 34, 173; spiritual regeneration wrought in, I. 30, 59, 164, 173, 273 n., II. 253 n.; adoption given by, I. 56, and remission of sins, II. 113 n.; a transition into the life to come, I. 290; of infants, II. 106 n.; use and abuse of, II. 107 n., 108. *See* CHRIST, HOLY SPIRIT, regeneration
- Bec, MSS. at, li n.
- bishop, origin of title, II. 119 n.; in N. T. identical with 'presbyter' (*see* presbyter); history of present limitation of the word, II. 124 n.; the primitive bishops called 'apostles,' II. 121 n., 150 n., 239; governed whole

- provinces, I. 199, II. 121, 123; gradually multiplied, II. 125; never more than one in a city, II. 118 n.; never consecrated by presbyters, II. 150 n.; or by a single consecrator, *ib.*
- Bridlington, Robert, Prior of, Theodore cited by, I. 9, 10, 12, 16, 32, 39, 80, 84, 124, 131, 138, 140, 161, 170, 178, 180, 189, 190, 192, 222, 241, 249, 275, 279, 285, 300, 310, II. 75, 89, 93, 267, *nn.*
- 'capitula' of the Latin text, xxiv, xxv, xxvii, xxxi n.; of the Greek text, *see* Euthalian sections
- catenae*: Cramer's, xvii sq., xxxv, I. 18, 24, 76, II. 1, 2, 3, 70, 71, &c., *nn.*; others containing fragments of Theodore's commentary on the minor Epistles, x, xx, xxi, *nn.*
- celibacy, if voluntary, not to be condemned, II. 141
- censures passed on other expositors, &c., I. 17, 19, 115, 131, 159, 180, 191, 263, II. 52, 99, 111, 131, 158, 229, 230, *nn.*
- 'chapters, the three,' x, liii
- chorepiscopi, II. 123 n.
- CHRIST—*His Person*, Theodore's doctrine of, lxxxi sq.; the Man dwelt in by the Word, I. 224 n.; inseparably united to Him, I. 220 n.; each Nature regarded as a distinct Person, I. 168 n.; the personality treated as one, I. 219 sq., 221; rapid transition in Christological texts from one Nature to the other, I. 219 sq., 272, II. 136 sq.; the Word made visible in the Man, I. 261 n., II. 135; the Man adopted, I. 63 n., 121, 260 n. (cf. lv sq.); deified, I. 223; adorable, I. 58 n., 138; the 'Image of God,' I. 261 n.; 'Firstbegotten,' I. 263 n. *His Life and Work*: His baptism, I. 139 n., II. 137 n.; justification, II. 137 n.; death, I. 8, 149 n., 221 n., 276; resurrection, I. 4, 43, 237; ascension, I. 167, II. 138. *His offices and mission*: the Head of the Church, I. 34, 140, 170, 184, 273, *nn.*; Mediator, II. 88 n.; 'Saviour of the body,' I. 184 n.; the 'firstfruits,' I. 125, 243, 261, 269, 288, *nn.*; union and participation of Christians with Christ, I. 34, 123, 260; His relation to the universe, I. 130 n., 276 n.: His full greatness to be manifested in the future life, I. 51 sq., 62, 123, 146, 278, *nn.* *See* Church, circumcision, death, 'fulness,' GOD, law, reconciliation, redemption
- 'Christians,' II. 112 n.; all heretics profess to be such, II. 140
- Church, the, defined, I. 139, II. 131, 271; the fulness of God, I. 275; not infallible, II. 131 n.; 'in the house,' II. 270 n.
- circumcision and other legal ordinances excluded from the future life, I. 4, 38, 42, 57, 243, 290, II. 76 sq.; 'of Christ, not made with hands,' I. 287 sq.; party of the c., their diffusion and activity, I. 1, 198, 254, II. 71; their constant attacks on S. Paul, I. 2 sq.
- citations of Scripture by Theodore blended or inaccurate, I. 54, 81, 262, 271, II. 152, 168, *nn.*
- Colossians, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 253 n.
- 'confession, the good,' II. 182 n.
- conjunctions often superfluous in S. Paul's Epistles, I. 16 n.
- contradiction, an apparent, explained, II. 218 n.
- co-operation of GOD with man, I. 225
- Corbie MS., the, *see* MSS.
- covenants, the two, I. 76 sq.
- creation, the new, I. 109, 146 n., 267 n.; analogy between the first and the second, I. 185 sq.
- Crete, by whom the Gospel was first preached in, II. 233 n.; a province, *ib.* *See* Titus, Zeus
- Cyrinus, the commentary on Titus and Philemon addressed to, lxiii, II. 238 n., 259 n.
- deacons, their functions, II. 126 n., 133 sq.

- deaconesses, order of, II. 128 *n.*; functions, II. 128 *sq.*; age of admission, II. 158 *n.*
- 'dead in Christ, the,' II. 30 *n.*, 34 *n.*
- death, a liability to, natural to man, I. 25; occasioned but not originated by Adam's sin, I. 7, 26, 129 *n.*, 268; sin inseparable from a life subject to, I. 25 *n.*, 126, 147, 173, 299; together with sin abolished by Christ, I. 287 *n.*; why called 'sleep,' II. 27; of Christ, *see* CHRIST
- Devil, the, his original office, I. 143 *n.*; cause of his fall, II. 112; his present sphere of action, I. 144; his power over the excommunicated, II. 84 *n.*; Christ's victory over, I. 167 *n.*
- digamists, generally inadmissible to Holy Orders, II. 100 *n.*, 129 *n.*; exceptions to the rule, II. 101; true meaning of S. Paul's direction, II. 102 *sq.*
- docetic views of the Person of Christ, II. 136, 205 *sq.*
- doctrinal system of Theodore, as exhibited in this commentary, lxxix—lxxxv; in what sense heterodox, and why, lxxxvi *sq.*
- dogma and ethics sometimes kept apart by S. Paul, sometimes intermingled, I. 114 *n.*, II. 134
- dogmatic character of S. Paul's thanksgivings, I. 113 *n.*, 120, 201, 258, II. 42, 80; of his prayers, I. 258
- election, doctrine of, lxxxv, II. 4, 235 *n.*
- 'elements of the world,' I. 60 *n.*, 295; 'serving' the, I. 64, 65
- Epaphras, the founder of the Colossian Church, I. 257 *n.*, 285, 309
- Epaphroditus, why in danger, I. 230 *n.*; bearer of the Ep. to the Philippians, *ib.*
- Ephesians, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 112 *n.*, 116; Epistle to, date of the, I. 116 *n.*; its language often obscure, I. 118 *n.*
- Ephesus, S. John at, I. 115 *n.*, 135; S. Timothy, left in charge at, I. 116 *n.*, II. 68, 191 *n.*; immorality of, owing to the heathen mysteries, I. 196
- equity not equality, I. 306 *n.*, II. 262 *sq.*
- Euodia and Syntyche, two women, I. 244 *n.*
- Euthalian sections, traces of (?), II. 32 *n.*, 246 *n.*, 254 *n.*
- excommunication, effects of, II. 84 *n.*
- exposition of Scripture should be careful and detailed, I. 117.
- 'fables,' II. 73 *n.*, 145, 224, 244 *n.*
- faith perfected by love, I. 89 *n.*; proved by works, II. 274
- 'faithful, the,' II. 112 *n.*
- false accusations harmless to the accused, II. 173
- 'fear, spirit of,' II. 196 *n.*
- 'first-begotten,' *see* CHRIST
- 'flesh, the,' I. 35 *n.*, 94 *n.*, 99 *n.*, II. 282; 'works of,' I. 101 *n.*; 'flesh and blood,' I. 14 *n.*, 191 *n.*
- food, ceremonial rules as to, I. 296 *n.*, II. 245 *n.*
- freedom of human nature, I. 26, 28, 134, II. 82 *n.*, 210, 211, 280
- 'fulness,' *see* CHRIST, πληρωμα (Index IV.)
- Galatians, the, originally from Gaul, II. 227 *n.*; occasion of the Epistle to, I. 1 *sq.*; their conduct to S. Paul, II. 67 *sq.*
- Gaul formerly called Galatia, II. 227 *n.*
- genealogies, Jewish, II. 72; the evangelical, II. 73 *n.*
- geographers, opinion of 'ancient,' cited, II. 227 *n.*
- 'glory,' the Divine Nature, I. 135 *n.*
- GOD illimitable, I. 141; incorporeal, I. 233 *n.*; 'invisible,' I. 261 *n.*, II. 81, 185; 'incorruptible,' II. 81; 'eternal,' *ib.*; 'blessed,' II. 77 *n.*, 184 *n.*; 'living and true,' II. 6; said to do what He permits, II. 58 *n.*; foreknows evil men, II. 209; wills the good of all men, II. 87 *n.*; in what sense the 'GOD and Father of Christ,' I. 120 *sq.*
- goodness approved by all, I. 248 *n.*
- Goshen, included in Arabia, I. 81 *n.*
- gospel, the, its greatness, II. 198; glory, II. 77 *n.*; antiquity, I. 13, 53, 122 *sq.*, II. 199

- gospels, the, I. 6, 145, 233; Theodore's commentaries on, II. 74 n.
- Hagar, how representative of the Law, I. 81 n.
- Harley MS., the, *see* MSS.
- Hebrew, Theodore ignorant of, I. 6 n.
- Hebrews, Epistle to the, Pauline authorship of, I. 129 n., 294, II. 131, 259; its place among the Pauline Epistles, I. 76 n., II. 259 n.
- 'heretics' defined, II. 255 n., teaching of, not to be tolerated, I. 209. *See* toleration
- 'holiness' defined, II. 20, 21
- 'holy hands,' II. 91 n.; 'holy kiss,' II. 40 n.
- HOLY SPIRIT, the, is GOD, I. 194 n.; dwelt in the Man Christ, *see* CHRIST; is given to Christians in Baptism, I. 30, 289; unites us to the Body of Christ, I. 139, 140; regenerates, I. 139, 164; works in us all good fruits, I. 100 *sq.*, II. 196; is the earnest and first-fruits of our inheritance, I. 38, 43, 133, II. 25, 200; will be the Agent of our resurrection, I. 37, 98, 110, 209; and of our future perfection, I. 7, 29, 85, 122, 132 n.; His extraordinary operations in the Apostolic age, I. 1 n., 63 n., II. 38; their cessation, II. 53 n.
- hospitality, Christian, its limits, II. 108, 162, 240
- 'house of GOD,' II. 131 n., 210
- 'husband of one wife,' II. 99 n., 102 n.
- hymns, inspired Christian, I. 181 n.
- hypallage, used by S. Paul, I. 144 n., 155 n.
- idolatry, covetousness why a form of, I. 178 n., 300 n.
- 'image of the invisible GOD,' *see* CHRIST
- imitation of the future life, the calling of the baptized, II. 250
- immortality and impeccability, connexion of, I. 292; *see* death
- imperiousness of certain religious teachers condemned, II. 261
- indolence, S. Paul's treatment of, II. 25 *sq.*
- indwelling of GOD, I. 130 n., 141 *sq.*, 161, 165, 167; of Christ in the heart, I. 160; of the universe in Christ, I. 286 n.; of the Holy Spirit in Christ, *see* CHRIST
- infallibility, *see* Church
- intolerance censured, I. 106 n.
- Jannes and Jambres, II. 217 n.; S. Paul's acquaintance with their names, how to be explained, II. 218 n.
- 'Jerusalem which is above,' I. 83
- Jews, the, the true faith anciently confined to, I. 281; one with the Gentiles in Christ, I. 150 *sq.*; last wars of, I. 115
- John, S., at Ephesus, *see* Ephesus
- Josephus cited, II. 227 n.
- justification, Theodore's doctrine of, lxxxvii *sq.*, I. 25 n., *sq.*, 53, 77, 236, II. 253; in this life imperfect, I. 28, 29; to be perfected hereafter, I. 29, 77; of the man Christ, II. 136 n.
- 'kingdom of heaven,' I. 239, II. 44; 'of the Son,' I. 259 n., *sq.*
- labour, manual, not required from all, I. 175, II. 62
- Lanfranc, Theodore cited by, I. 4, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 32, 33, 35, 36, 39, 43, 65, 79, 80, 84, 102, 114, 121, 123, 124, 131, 132, 136, 137, 138, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 150, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 170, 172, 176, 178, 179, 180, 183, 188, 189, 191, 192, 197, 199, 204, 210, 213, 214, 217, 218, 222, 223, 225, 231, 232, 238, 241, 242, 243, 249, 250, 254, 255, 259, 261, 275, 279, 282, 290, 293, 294, 295, 300, 303, 307, 310, 312, II. 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 14, 21, 28, 34, 36, 38, 40, 50, 54, 55, 56, 60, 61, 64, 72, 74, 75, 77, 82, 93, 95, 113, 115, 127, 128, 134, 136, 141, 151, 156, 157, 163, 164, 165, 166, 170, 172, 173, 176, 181, 184, 193, 194, 195, 200, 202, 203, 204, 209, 212, 213, 222, 235, 236, 240, 245, 251.

- 254, 267, 271, 273, 275, 277, 279, 281, 282, 283, 284, *ns.*
- 'Laodicea, the Epistle *from*,' I. 310 *n.*; a forged Epistle *to*, I. 311
- Latin version of the Epistles found in this translation, the, xxxiv, xli—xliv, I. 5 *n.*, &c.
- law, the, a 'paedagogue,' I. 54; its purpose, II. 76; necessary in the present life, I. 7, 27; imperfectly kept by the Jews, I. 83, 108 *n.*; its moral sanctions still recognized by Christians, I. 25, 30, 47 *sq.*; superfluous in a perfect state, I. 42, 43 *sq.*, 243, II. 76 *sq.*; sometimes means the Mosaic narrative, I. 71 *n.*; 'of Christ,' I. 103 *n.*
- lectionary system, antiquity of the, II. 266 *n.*
- lections marked in the Harley MS., xxvi *n.*, I. 202, 215, *vv.* II.
- liberalism, a false, condemned, II. 262
- life, present and future, I. 7 *sq.*, 35, 49, 56 *sq.*, 102
- love, defined, I. 89; its comprehensiveness, I. 96, 163, 303; free from illicit affection, II. 153, 269; frequently urged by S. Paul, I. 195, 303
- man, intermediate between the visible and invisible creations, I. 129; his body composed of the four elements, I. 129, 268; his moral weakness, I. 51; 'm. of God,' II. 181 *n.*
- Manichæanism, I. 5 *n.*, 94 *n.*, 99 *n.*, II. 139 *n.*
- Marcellus, Theodore anticipated by, I. 262 *n.* *sq.*
- Marcion, his condemnation of marriage, II. 140 *n.*; docetic views, *ib.*
- Mark, S., the "commandments touching" him, I. 308; his relationship to S. Barnabas, *ib.*
- marriage, second, disapproved by the Church, II. 100 *n.* *sq.*, 160; with deceased brother's wife, II. 24
- matter not evil, I. 5 *n.*, II. 139 *sq.*
- mediator, of the Law, I. 48 *n.*; of the Gospel, II. 88 *n.*
- metaphors, mixed, I. 190
- middle ground occupied by the Church, I. 30, 49, 102
- minor orders, why not mentioned by S. Paul, II. 132 *n.*; mode of admission to, and functions of, II. 132 *sq.*
- miracles, I. 1, &c. (see Antichrist, HOLY SPIRIT); cessation of, II. 53 *n.*; pretended, II. 38 *n.*, 57 *n.*
- Moses, his relation to the Law, I. 48 *n.*; his knowledge of primeval events, II. 218
- MSS.—*Greek*: Cantabr. Ff. i. 30, xxii; II. 228; Coislin. 26, xx; 204, xvii *sq.*; Mediol. C 295 inf., xxi; Vatic. 762, 765, xxi. 19; sundry, xx *n.* *Latin*: Ambian. 88, xxiii; Cantabr. Dd. viii. 14, xxviii; Coll. Emm. i. 1. 8, *ib.*; Harl. 3063, xxv *sq.*, II. 266, 270, *nn.* *Syriac*: xi *n.* *sq.*
- Comparison of the Corbie and Harley MSS. of this translation, xxix *sq.*; abbreviations in the margins of MSS., xix, xxii *n.*, II. 228 *n.*; history of the Corbie collection, xxiii *n.*; early catalogues of the Bec MSS., li *n.*
- mystery, 'of the faith,' 'of godliness,' II. 127 *n.*, 134 *n.*; 'of iniquity,' II. 54; mysteries, the holy, I. 158 *n.*, II. 133; heathen, I. 196
- 'name,' its meaning in Scripture, I. 222 *n.*; the 'N. above every name,' *ib.*
- 'neighbour,' meaning of, in Scripture, I. 90
- 'neophyte,' II. 111 *n.*; results of promoting a, II. 116 *n.*; exceptions to the rule, II. 117
- Nero, 'the lion,' I. 206 *n.*, II. 230 *n.*
- Nestorians, the modern, xi *n.*
- office, ecclesiastical, implies work, II. 97 *n.*; under what conditions it may be sought, II. 98
- Onesimus, his history, II. 258 *sq.*
- Oretum, xlvii *n.*
- orthography, xxxii
- 'paralytic' at Bethesda, the, I. 273 *n.*
- parenthesis frequent in S. Paul's Epistles,

1. 17, 19, 36, 119, 146, 154, 156, 158, 174, II. 153, 235, *nn.*
- parents, limit of their responsibility, II. 111, 238
- Paul, S., twice imprisoned at Rome, I. 116 *n.*, 205 *n.*, II. 230 *n.*; how occupied in the interval between the imprisonments, I. 117, 206, II. 191 *n.*, 231 *n.*; beheaded, I. 115, 117, II. 191, 231; description of himself in the opening words of his Epistles, II. 267 *n.*; his fulness of thought, I. 88 *sq.*; consequent obscurity of style, I. 149, 155, 296, II. 282; inattention to exact grammar, II. 70 *n.*; natural eloquence, I. 71; greatness, II. 276; humility, II. 69, 268; knowledge, II. 218. Conservative of the order of society, II. 263; misrepresented by writers against Christianity, II. 243 *n.*
- Epistles of, their number, order, and division, I. 76 *n.*, II. 259 *n.*; how authenticated, II. 65 *n.*; at first not fully circulated, II. 40 *n.*; version used by the translator of Theodore, xxxiv, xli *sq.*; by Primasius and Junilius, lv *n.*; S. Jerome's revision of the Latin, xliii *n.*
- Pelagius and Theodore, connexion between, lxxiv *sq.*; traces of Pelagian doctrine, I. 91, 94, 134
- Peshito, readings and renderings of the, I. 152, 191, 194, II. 47, 64, 99, 229, 256, *nn.*
- Philemon, the Epistle to, unique in character, II. 258 *n.*, 260 *n.*; its genuineness disputed, II. 261 *n.*; its usefulness and place in the Canon vindicated, II. 261 *sq.*
- Philetus, his error, II. 209 *n.*
- Philippians, the, their character, I. 197; date of the Epistle to, I. 198; no lost Epistle to Philippi, I. 231 *n.*
- 'Pillar and ground of the truth,' II. 131 *n.*
- Pneumatomachi, the, I. 194 *n.*, II. 61 *n.*
- populace, the, given to violent outbreaks, II. 230 *n.*
- praetorium, the, I. 206 *n.*
- preachers, good and effective, rare, II. 109 *n.*; insincere, I. 207 *n.*
- prepositions, slurred over, I. 39, 67 *n.*, 191 *n.*; distinguished or carefully treated, I. 267 *n.*, II. 27
- presbyters, in the N. T. also called bishops, I. 199 *n.*, II. 118, 119, 239; origin of the name, II. 120 *n.*; its restriction to the second order, II. 124 *n.*; early diffusion of that order, II. 119 *n.*; the presbyter a father, II. 170 *n.*; a priest, II. 134; liable to suspicion in the fulfilment of his work, II. 169 *n.*, *sq.*; cannot ordain or consecrate bishops, II. 150
- presbyteress, office of, not mentioned by S. Paul, II. 246 *n.*; historically doubtful, *ib.*
- Priscillian, case of, I. 106 *n.*
- prophecy, O. T., I. 84 *n.*, 166 *n.*, 265 *n.*; N. T., I. 156 *n.*, 181 *n.*, II. 38, 82 *n.*, 139, 149
- psalmody, early Christian, I. 181 *n.*, 182, 305
- punctuation of the text, I. 19, 28, 47, 123, 127, 144, 147, 148, 151, 213, 237, 255, II. 3, 27, 46, 91, 92, 248, 254, 272, *nn.*
- punishment, future, lxxv, I. 145, 300, II. 45 *n.*, 173
- readings, various, in the Greek text of S. Paul's Epistles: I. 5, 13, 16, 21, 24, 32, 36, 42, 44, 56, 58, 64, 67, 68, 69, 71, 80, 82, 84, 87, 89, 93, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 109, 110, 118, 136, 143, 152, 154, 156, 157, 159, 160, 162, 171, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 198, 201, 202, 207, 211, 212, 213, 215, 218, 225, 229, 232 *sq.*, 234, 235, 238, 240, 243, 244, 249, 252, 255, 256, 261, 270, 273, 276, 283, 284, 287, 289, 292, 295, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 308, 309, 310. II. 3, 5, 7, 11, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 30, 35, 45, 47, 48, 50, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 78, 80, 85, 91, 93, 99, 104, 121, 129, 130, 131, 134, 135, 147, 155, 165, 167,

- 171, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 186, 187, 193, 195, 200, 202, 203, 207, 208, 210, 211, 212, 217, 221, 222, 223, 229, 232, 234, 244, 246, 248, 255, 256, 268, 273, 274, 277, 279, 285, *nn.*
- recapitulation of S. Paul's argument, I. 22, 66, 183 *sq.*, &c.
- reconciliation with GOD, I. 276 *n.* *See* CHRIST, death of
- redemption, I. 126 *n.*, 134 *n.*, 261 *n.*; universal, II. 87 *n.*, 88 *n.* *See* CHRIST, death of
- regeneration, I. 30, 153, 273 *n.* *See* baptism, HOLY SPIRIT
- remission of sins, I. 126 *n.*, 261, 289, II. 7. *See* baptism
- resurrection of the body, I. 43, 125, 146, 172, II. 35, &c.; *res. body*, luminous, II. 185; *res. 'past already,'* II. 209 *n.*; *res. of Christ*, *see* CHRIST
- rewards of the future life, the, II. 187, 226
- Robert of Bridlington, Robertus scriba, *see* Bridlington
- rolls anciently used for biblical MSS., II. 228 *n.*
- Romans, the, personally unknown to S. Paul when he wrote to them, I. 112 *n.*
- salutation usual with S. Paul, the, I. 118; 255 *n.*; II. 2; 'salutation' = subscription, II. 65 *n.*; special form of, in the Epp. to Timothy, II. 68 *n.*
- second marriage, *see* marriage
- Sedulius Scotus, Theodore cited by, I. 81, 82, *nn.*
- 'seed' not necessarily an individual, I. 45 *n.*
- Septuagint, Theodore's appreciation of the, I. 6 *n.*
- sexes, spiritual equality of the, I. 245 *n.*; II. 265 *n.*
- Simon Magus, his baptism unavailing, II. 107 *n.*; his teaching and party, II. 136, 187, 205, *nn.*
- slavery, Theodore's attitude with regard to, II. 264 *n.*
- slaves, their liberation not claimed by the Church, II. 264 *n.*; ordination of, not encouraged, *ib.*; master's power of life and death over, when abolished, II. 278 *n.*
- 'sleeping,' 'waking,' *metaph.*, II. 34, 35 *n.*
- 'sons of GOD,' the baptized so called, I. 64; potentially perfect and immortal, I. 55 *sq.*
- sorrow, limits of Christian, II. 27
- SPIRIT, the HOLY, *see* HOLY SPIRIT; 'spirit' = the risen life, I. 98 *n.*
- spiritual interpretation, instance of, I. 187
- suffering, mental, worse than bodily, II. 201
- superlative used for positive, II. 60 *n.*, &c.
- 'temperance,' Theodore's judgement upon, II. 172 *n.*
- 'thanksgiving,' what it is, I. 305; its sanctifying effect, II. 144
- Theodore of Mopsuestia, outlines of his life, *lix*; his literary activity, *lx*; evidence of his having written on S. Paul's Epistles, *ix sq.*; date of his commentaries on S. Paul, *lxi sq.*; their order, *lxiii*, II. 259 *n.*; his style, *lxiii sq.*, II. 234 *n.*; characteristics as an expositor, *lxv sq.*, I. 168 *n.*; II. 189 *n.*, 220 *n.*; relation to other ancient expositors, *lxxi sq.*; system of doctrine as exhibited in these commentaries, *lxxix sq.*
- Accused of instability, *lxv n.*; causes of his departure from orthodoxy, *lxxxvi sq.*; alludes to his own experience of persecution, I. 208 *n.*; an advocate of toleration, I. 106 *n.*; yet not inclined to latitudinarian views, I. 209 *n.*; keenness in detecting abuses, II. 167 *n.*; habit of censuring other expositors, &c., *see* censures; admiration for S. Paul, *see* Paul, S.
- Thessalonica, foundation of the Church at, II. 1, 2; occasion of the first Epistle to, II. 2, 21; do. of the second Epistle, II. 41, 42
- threefold division of the intelligent creation, I. 223; of human nature, II. 39 *n.*

- Timothy, S., why associated with S. Paul in Phil. i. 1, 1. 199 *n.*; an invalid, II. 172 *n.*; Bp. of Ephesus, II. 67, 68, 192, *nn.*; where and how occupied at the time when 2 Tim. was written, II. 191 *n.*
- First Epistle to, begins and ends alike, II. 175, 184; when written and from what place, II. 190 *n.*; its importance to the episcopal order, II. 68, 126
- Second Epistle to, date of, 1. 205, II. 189 *sq.*; its hortatory character, II. 192, 211
- Titus, S., not circumcised, 1. 17 *n.*; Bp. of Crete, II. 121 *n.*, 122, 233 *n.*; Ep. to, compared with 1 Tim., II. 234 *n.*; its bearer, *see* Zeno
- toleration recommended, 1. 106 *n.*; *see* Theodore, 'heretics'
- tradition, apostolic, twofold, II. 59 *n.*
- transcription, errors of, 1. 197, 216, II. 16, 18, 123, *nn.*
- translation of these commentaries, into Syriac, &c., x *sq.*; into Latin, xii; history of the recovery of the Latin, xiv *sq.*; its general trustworthiness, xxxv *sq.*; lexical and grammatical peculiarities, xxxvii *sq.*; version of S. Paul's Epistles, xli *sq.*; ascertained history, xlv *sq.*; probable age and authorship, li *sq.*
- Valentinians, II. 139 *n.*
- virtue impossible without toil, II. 182
- union of Jew and Gentile in the Church, 1. 150 *sq.*
- unity of the Person of Christ, *see* CHRIST
- 'washing the saints' feet,' II. 162
- West, customs prevalent in the, II. 125 *n.*
- widows, order of, II. 158 *n.*; why created, II. 156; age of admission, II. 159 *n.*; qualifications, II. 160 *n.*
- will, concurrence of the human, necessary, 1. 225, 255
- 'witnesses, many,' II. 203 *n.*
- women, equal with men in point of responsibility, II. 126; and of honour, 1. 245, II. 269; but not in point of order, II. 265, 270; when permitted to teach, II. 93, 94 *n.*; 'saved in childbearing,' II. 96 *n.*; intercourse of the clergy with, II. 170 *n.*
- 'word of GOD,' 1. 193 *n.*, II. 6; 'in the word of the Lord,' II. 28
- 'work' = teaching, 1. 232 *n.*; involved in ecclesiastical office, *see* office
- Zeno and 'Apollon, bearers of the Ep. to Titus, II. 256 *n.*
- Zeus, his tomb shown in Crete, II. 243 *n.*
-
- ADAM, the Second, II. 330 *sq.*, 335
- Angels ministered to Christ, II. 291
- Apollinarians, stratagems of the, II. 321
- 'Aram' = S. Jerome, II. 332
- Arians, the, persecution of Catholics by, II. 293
- Baptism, regeneration in, II. 298, 325; of infants, II. 337
- CHRIST—*His Person*: not 'mere man,' II. 293, 307, 318; very GOD, II. 306, 318, 327; His Deity not recognized before the Resurrection, II. 291; the Godhead not 'a part' of the Virgin-born, II. 315, or substituted for the human *vous*, II. 311, 315, 316, 318; not born, II. 310, 313, or crucified, II. 310. True man, II. 291; the manhood not consubstantial with the FATHER, II. 312 *sq.*, not adorable in itself, II. 293, although adored because of its union with the WORD, II. 305, 308, 312, 329; adopted, II. 298; the 'Image of GOD,' II. 309; dwelt in by the WORD from the very first and inseparably, II. 314, 325, 330.

- Both Natures called 'Son of God,' II. 293, 303, 306, 309, 324; yet not two Sons, 303 sq., 322, 323, 329 sq.; not to be confounded or identified, II. 292, 301 sq., 320, 321, 327; yet to be regarded as one Person, II. 292, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 309. The union illustrated by that of body and soul, II. 318; of man and wife, II. 323. — *His Life and Work*: conflict of the Man in Christ with human passions, II. 307, 311, 316; his preservation from evil by the WORD, II. 308, justification by the SPIRIT, II. 306 sq., 315 sq., 325, 326; the author of immortality in men, II. 331, 335
- conditions (*καταστροφῆς*), of human nature, two, II. 331
- consubstantiality, II. 292, 312
- 'economy,' the, II. 328
- forgiveness, of two kinds, II. 337
- HOLY SPIRIT, the, is GOD, II. 327, 328; firstfruits of, II. 296. See CHRIST
- immortality of man, not original, II. 333, 334
- indwellings of GOD, manifold, II. 293 sq.
- JESUS, the Name, II. 304
- Jewish notions of the Messiah, II. 291, 322 sq.
- mortality natural to man, II. 333 sq., 336, 337
- punishment, future, II. 333
- readings, various, II. 306, 325; résumé of, II. 340 sq.
- sin, original, its defenders censured, II. 337; refuted, II. 336
- Theodore of Mopsuestia: his lost dogmatic works, II. 289 sq.; on the Incarnation, II. 290—312; ag. Apollinarius, II. 312—322; ag. Eunomius, II. 322, 323; catechetical lectures, II. 323—327; ecthesis, II. 327—332; on the mysteries, II. 332; on original sin and mortality, II. 332—337; letters, II. 338, 339; on the miracles (?), II. 339. Text of Pauline Epp. followed by him, II. 340—345. The Latin translation of Theodore's commentaries known to Symph. Amalarius, II. 346, 347; used by Rabanus in his letters and homilies, II. 347, 348
- TRINITY, the Holy, inseparable from the Person of Christ, II. 309; no Fourth Person in GOD, II. 338; doctrine of the TRINITY, II. 293, 328, 338
- unity of the Person of Christ, see CHRIST

END OF VOL. II.

CAMBRIDGE: PRINTED BY C. J. CLAY AND SON, AT THE UNIVERSITY PRESS.

By the same Author.

ON THE EARLY HISTORY OF THE DOCTRINE OF THE
HOLY SPIRIT, WITH ESPECIAL REFERENCE TO THE CON-
TROVERSIES OF THE FOURTH CENTURY. Cambridge, Deighton,
Bell and Co.; London, George Bell and Sons. 1873.

THEODORUS LASCARIS JUNIOR DE PROCESSIONE
SPIRITUS SANCTI, ORATIO APOLOGETICA. Ad fidem codicum.
London, Williams and Norgate. 1875.

ON THE HISTORY OF THE DOCTRINE OF THE PRO-
CESSION OF THE HOLY SPIRIT, FROM THE APOSTOLIC AGE
TO THE DEATH OF CHARLEMAGNE. Cambridge, Deighton, Bell
and Co.; London, George Bell and Sons. 1876.

204948
BS 2649
T5
v. 2

